1

ATTİLÂ İLHAN / BIÇAĞIN UCU

b

attilâ ilhan

bıçağın ucu

3. basım

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 183/1

ISBN 975 - 494 - 565 - 9
96 06 Y 0105 0910

Birinci Basım 1973
İkinci Basım 1981

Üçüncü Basım
Ocak 1996

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sk. 17/1
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19
34360 Cağaloğlu - İstanbul

ATTİLÂ İLHAN

Aynanın İçindekiler

1

Bıçağın Ucu

BİLGİ YAYINEVİ

kaçak düzeni : fahri karagözoğlu

attilâ ilhan'ın kitapları

şiir

duvar (7. basım)
sisler bulvarı (8. basım)
yağmur kaçağı (6. basım)
ben sana mecburum (9. basım)
belâ çiçeği (5. basım)
yasak sevişmek (6. basım)
tutuklunun günlüğü (5. basım)
böyle bir sevmek (5. basım)
elde var hüzün (4. basım)
korkunun krallığı (3. basım).
ayrılık sevdâya dâhil (3. basım)

roman

sokaktaki adam (5. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (4. basım)
aynanın içindekiler:
1 / bıçağın ucu (3. basım)
2 / sırtlan payı (3. basım)
3 / yaraya tuz basmak (3. basım)
4 / dersaadet'te sabah ezanları (3. basım)
5 / o karanlıkta biz
fena halde leman (8. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme / anı

abbas yolcu*
yanlış kadınlar yanlış erkekler (2. basım)
anılar ve acılar :
1 / hangi sol (4. basım)
2 / hangi batı (3. basım)
3 / hangi seks (2. basım)
4 / hangi sağ (2. basım)
5 / hangi atatürk (2. basım)
6 / hangi edebiyat
7 / hangi laiklik
attilâ ilhan'ın defteri :
1 / gerçekçilik savaşı (2. basım)
2 / 'ikinci yeni' savaşı (2. basım)
3 / faşizmin ayak sesleri*
4 / batı'nın 'deli gömleği' (2. basım)
5 / sağım solum sobe
6 / ulusal kültür savaşı
7 / sosyalizm asıl şimdi (3. basım)
8 / aydınlar savaşı (3. basım)
9 / kadınlar savaşı

çeviri

kanton'da isyan (malraux / 3. basım)
umut (malraux / 3. basım)
basel'in çanları (aragon / 3. basım)

* *işaretli kitaplar tükenmiştir.*

dizgi : font matbaacılık ve tanıtım hizmetleri tel : 230 30 30
baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık tic. ltd. şti.
tel : 433 30 84 – 435 83 56

BİR ROMANCININ "İTİRAFLARI"

O günlerde İpek Film'e senaryolar yazıyorum.

İhsan İpekçi bir gün dedi ki, "Bir de İstiklâl filmi yapsaydık, şöyle kostümlü filân." Tasarıyı hemen benimsedim: O sıra yakın tarihimize merak sardırmıştım ki, elime ne geçerse harıl harıl okuyorum; bu okumaların taze izlenimlerine dayanarak, 'esaslı' bir Kuva-yı Milliye senaryosu çıkarmaktan iyisi mi olur? Önce adını yakıştırdım: **"Barut Ekmeği."** Ardından kahramanlarını oluşturdum: Filistin Cephesinde savaşıp, Mütareke'de İstanbul'a dönmüş olan Yüzbaşı Ferid Bey'le iki gözü kör bir Abdülhamit paşasının evlatlığı Ruhsâr Hanım! Yanlış aklımda kalmadıysa film öyküsünü tamamlamış, asıl senaryoya geçmeyi planlıyordum, o iş yattı'.

İşte sonradan **"Aynanın İçindekiler"** serüvenine atılmama neden olacak ilk adım budur.

"Kurtlar Sofrası"nı henüz bitirmiştim, ya da bitirmek üzereydim, kolay kolay yayınlanabilecek gibi görünmüyordu; **"Barut Ekmeği"** tasarısından, yeni ve boyutları geniş tutulmuş bir romana gitmek için, ne zaman müsaitti, ne zemin; gel gör ki Yüzbaşı Ferid Bey'den kurtulamıyordum, sevgilisi Ruhsâr Hanım'dan da! Sonunda bu iş **"Mahûr Sevişmek"** diye bir şiire bağlandı: **"Yasak Sevişmek"**de, hem bir dönemin, hem bir şiirin adıdır bu: Şiirde Yüzbaşı Ferid'den açıkça söz edilmiştir, Üsküdar'daki sevgilisinden de!

Henüz Yeşilçam'daki umutlarım kırılmamıştı, bir dengine getirir, aklıbaşında bir film çıkartabilirim sanıyordum; **"Barut Ekmeği"** başka firmaların yüz vermeyeceği derecede 'pahalı' bir yapım tasarısı olduğundan, onu bir kenara bırakıp, başka senaryolara daldım.

Yıl ya 1959 olacak, ya 1958!

"Aynanın İçindekiler" tasarısı, 1960 içinde kafamda olgunlaştı. 27 Mayıs'ı, herkes gibi ben de, önce 'şahıs tahakkümünden' kurtuluş diye almıştım. Düşündükçe, yakın tarihimizle bağlantılı gerçek anlamını kavramaya yöneldim; çetrefil bir şeydi bu, bana öyle geliyordu ki Osmanlı'nın çöküş yıllarından başlayıp, 27 Mayıs'a kadar birbirini izleyen olayların iç diyalektiği vardır, bir de dış diyalektiği: Bunların gelişim ve etkileşim süreçlerini bir romanlar dizisi içinde toplamak ilginç olabilir.

1961'in ikinci yarısında, yeni bir Paris yolculuğuna karar vermiştim. Uzunca bir süre orada kalmak, hem memlekete uzaktan bakmak, hem dünyada olup bitenleri algılamak istiyordum. Şişli'de, Şafak Sokağı'nda, bir apartmanda otururdum; bir akşam, yazı masama oturup, beş ciltlik bir dizinin şemasını çatır çatır çiziverdiğimi çok iyi hatırlıyorum. Değişik bir teknik uygulayacaktım bu dizide, olaylar 27 Mayıs'la Mütareke ve Hürriyet'in ilânı arasındaki süreyi kapsayacak, çıkış noktası 27 Mayıs olsa da, geçmiş olaylar **flash-back** kullanılarak verilecekti. Ayrıca, her romanda, aynı olayları kahramanların görüş açısından farklı yansıtmayı deneyecektim.

O ilk şemayı çoktan kaybettim. Ne var ki, Paris'te **"Bıçağın Ucu"**nu yazmaya başladığım sıralar, onu belleğime geçirmiş olduğumu gördüm. Her romanımda böyle olmaz mı? İlkin ya olaylar ya kahramanlarla ilgili birkaç not alır, bir iki dosya düzenlemeye çalışırım; arkasından bunlar belleğime geçer, ne notlara el sürerim, ne de dosyalara! Romanı, 'kafadan' yazarım, resmen! Zaten zamanla notlar da yiter, dosyalar da!

Yalnız Paris'e hareket edeceğim günlerde, romanın iskeletini kurmuştum. Belki Şükran (Kurdakul) da hatırlayacak, kitaplarımı o tarihte yayınlayan onun yayınevi olduğu için, giderayak sık sık buluşuyorduk. Son buluşmalarımızdan birine gitmeden, **"Bıçağın Ucu"**nun 'mekân' olarak içine oturacağı Yüksekkaldırım, Kuledibi çevresinde, uzun süre dolaşmıştım: Ataç Kitabevi'ne vardığımda, bunun izlenimleriyle doluydum. Bir süre oturup, Şükran'la birlikte çıktık: Köprü'den Karaköy'e yürürken, ona Kuledibi'ni gösterip, yazacağım yeni romandan söz ettiğimi çok iyi hatırlıyorum.

Kahramanların çoğu hanidir benimle yaşıyorlardı.

Benim romancılığımda, bu 'kahraman' işi çok önemli!

Nasıl oluyor bilmiyorum; çeşitli kişilerden toparlanmış izlenimler, zamanla bir bileşim (daha doğrusu, acaba 'bileşke' demek mi?) oluşturuyor; bu bileşke, gittikçe 'fizik' nitelikler kazanıyor; o kadar ki oluşma süreci tamamlandıktan sonra, o kahraman benimle birlikte yaşayacağı olayların anaforuna dalıyor. Demek ki her kahraman tanışılmış, birlikte yaşanmış, en azından çok iyi gözlenmiş birkaç tipin bileşkesidir; birisinin toplumsal/sınıfsal konumu, ötekisinin bireysel/cinsel diyalektiği, berikinin fizik nitelikleri, bu bileşkenin içinde erimiş, yeni bir kişiliğin doğmasına neden olmuştur! Ama bir kere bu gerçekleşti mi composant'lar yiter artık, yaşamaya başlamış olan 'kahraman' kendi kişiliğini edinmiştir, kendi 'biyografisini' sürdürür.

"Aynanın İçindekiler"deki kahramanlardan ilk doğan, elbette, sonradan dizide bazen Binbaşı, bazen Miralay rütbesinde görünecek olan Ferid Bey'dir. Bir de, Ruhsâr Hanım. Ümid Ersoy (Keleşoğlu), Hüsnü Faik, Münif Sabri vs. gibi. **"Kurtlar Sofrası"**ndan gelenler var. Ana kız Mizrahi'ler, Halıcızade ailesi, Ahmet Ziya, Doğan (Rumeli) Bey vs. gibi, doğrudan doğruya dizi boyunca meydana çıkanlar. Yalnız en çok dikkati çeken, çoklarınca gerçekte olmayacak, ya da yazarın imgeleminde uydurulmuş abartma bir tip sanılan Hayrun'un (Hayrunisa Bayraktar), dizi içinde gerçekten aynen aktarılmış tek kişi olmasına ne buyrulur? Kahramanların hepsi çeşitli tiplerden bileşimler ya, Hayrun bu kuralın dışında kalıyor, zira böyle bir insan İstanbul'da gerçekten yaşadı.

(Önce Beyoğlu'nda rastladım, vitrinlere bakıyordu, 'efendiden bir adam' sandım, arkadaşım onu gösterip, 'nasıl bulduğumu' sormuştu çünkü, fikrimi söyleyince güldü, 'erkek kılığında yaşayan bir kadın olduğunu' açıkladı. Şaşırdım. Romanımda Suat'ın annesine buna yakın nitelikler vermek niyetinde olduğumdan mı nedir, tip beni ilgilendirdi, gazeteci damarımı uyandırdı: Düştüm ardına, günlerce kimdir, nedir, nerde oturur araştırdım; sonunda Boğaz'da oturduğunu, Osmanlı sadrazamlarından birisinin torunu olduğunu, yalısında 'küçük bir haremle' birlikte yaşadığını öğrendim. Her şeyimle apaçık bir adamım ya, ilk yaptığım 'harbice' telefon etmek oldu: Kim olduğumu açıklayıp, amacımı belirterek yardım istedim; cevap, sunturlu bir küfür, telefonun suratıma kapatılması! O zaman ne yaparsın, postu evinin civarındaki bir kahveye serip gelenden gidenden bilgi derler, 'kadının' yaşantısını gözlersin!

Fransızların bir sözü ünlüdür, "gerçek çoğu zaman tasarımı aşar" derler, Hayrun tipinde durum tamamen bu! Kahramanın gerçek kimliğini açıklayamam elbet ama, dizide çeşitli tiplerin özelliklerinden bileşim olmayan tek tip odur: **"Kuduzun Salyası"**nda, kitabın merkezini onun yaşantısı oluşturacak.)

Peki hiç mi notum yok?

"Sırtlan Payı"nı yazarken farkettim ki, kahramanların belirli olaylardaki yaşlarını doğru kestirebilmek için, bir doğum tarihleri çizelgesi gerekiyor. Oturdum, onu düzenledim: Şimdi sözgelişi, Halûk Bey'in kaç doğumlu olduğunu, kaç tarihinde Hayrunisa ile evlendiğini; Yüzbaşı Demir'in 27 Mayıs'ta kaç yaşında bulunduğunu, Ümid'in (ki o 'Kurtlar Sofrası'ndan geliyor) doğum tarihini, Suat'la aralarında yaş farkını; Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey'in kaç yaşında Paris'e 'âli tahsil' yapmaya gönderildiğini, Ahmet Ziya'yla Münif Sabri'nin 'İlân-ı Hürriyet'te kaç yaşına bastıklarını, bir bakışta bulabiliyorum. Hepsi o kadar işte! Bu çizelge sürekli romanlar için önemli bir yanlış sayılması gereken, olaylarla yaşların ters düşmesinden beni koruyor.

Buna karşılık bir sürü 'belge' topladım.

Bakmayın belge dediğime, bunların çoğu kitap, ya da dergi ve gazetelerde çıkmış sürekli yazılar, hatta haberler. Bazı hallerde gazete ya da dergilerin kendileri. 1959, yuvarlak hesap 1960'dan beri dizinin kapsadığı döneme, kahramanların yaşantısına ilişkin olabileceğini sandığım her kitabı alıp bir köşeye koymuşum. Neler yok ki? Tarihteki gizli kadın cemiyetlerini ve geleneklerini açıklayanlardan, Masonluğa, Bektaşiliğe, Yahudilere ve Dönmelere; her çeşit Birinci Dünya Savaşı anılarından, Kore Savaşı anılarına; İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İtilaf fırkalarına, Teşkilat-ı Mahsusa'ya ilişkin kitaplardan, Cumhuriyet döneminin şu ya da bu evresine değgin kitaplara kadar, bir sürü yayın. Dahası Osmanlı saraylarının, konaklarının iç dekorasyonu, haremin yaşayışı, ya da TKP'nin fi tarihinde muhaliflerince yapılmış kaçak kongresi üzerine krokiler, tefrikalar, ifşaatlar! Bu arada, elbet, bir sürü de 'kronoloji': Bunlar, 'pusula' görevi yapıyor.

Romanın yazacağım bölümü hangi tarihsel zaman parçasına denk düşüyorsa önceden o döneme ilişkin kitapları sıkıca oku-

yorum, alıntı yapılacaksa sayfanın kenarını kıvırıyorum, ötesi yine belleğin çalışmasına kalıyor; kahramanların yaşantısı bence bilindiğine göre, iş bu yaşantının o tarihsel çerçeve içine yadırganmayacak biçimde oturtulmasına bağlıdır, bu da zor olmuyor çok. Asıl zor olan, benim büyük çözüm adını verdiğim genel bileşim, yakın tarihimizin bütününü toplumsal açıdan çözümlemek, bundan içinde kahramanların yüzdüğü tarihsel bir bileşime gidebilmek! Bunu yaptıktan, yakın tarihimizin gelişmesini toplumsal bir yöntemle yerli yerine oturttuktan sonra, sınıfsal konumları önceden belli kahramanların, gerek toplumsal ve siyasal, gerek bireysel ve cinsel yaşantılarını kestirip yazabilmek, o kadar güç olmuyor.

Alâ, nasıl yazıyorum?

Önce şunu belirteyim: Benim roman üzerindeki çalışmam günde bir sayfayı geçmez. O bir sayfayı önce mutlaka elle yazarım, ufak tefek değişiklik yaptığım olur, sonra daktiloyla temize çekerim.

Fakat yazmadan önceki çalışma, kahramanın ve olayın romana konulması, daha çok zamanımı alıyor. Roman anlayışım tek boyutlu, tekdüze anlatıma dayanan bir anlayış olmadığından, kahramanları ve olayları okura handiyse 'göstermeye' uğraştığımdan, romanlaştırma tekniği benim çalışmalarımda fazlaca önemli. Bu arada Marksist estetiğin imge kuramına çok iş düşüyor. 'Canlandırma' eyleminde ondan yararlanıyorum: Öyle bir imge kullanacaksın ki, o 'sahnedeki' durum; kişilerle, olayın dramatik ağırlığıyla, okurun imgelemine, renkli ve üçboyutlu olarak hemen yansıyacak! Lâf olarak kulağından girmeyecek! Bazılarının yazı düzenimde 'şâiranelik' sandığı, gerçekte bu 'Marksist' kaygıdır; içeriğin, imgelere bindirilerek, okurun imgelemine yansıtılması! Plekhanov, bilindiği gibi, bunun tersini yapmanın, 'mantık kategorileri' içinde bir olayı 'hikâye etmenin' sanatın değil, bilimin konusuna girdiğini yazmıştır.

Ha, bir özelliğim de şu: Diyelim ki üzerinde çalıştığım kişi ve olay birinci kitapta, ikinci kitapta ve dördüncü kitapta görünecektir; ama birincisinde şu kadarı, ikincisinde şu kadarı, dördüncüsünde şu kadarı: bunları parça parça yazmak için kitap sı-

ralarının gelmesini beklemiyorum, önce bir bütün olarak olayı ve kişiyi geliştiriyorum; sonra kitapta özelleştirilmek gereken yerler olursa, özelleştiriyorum. Bu da romanların sonundaki tarihlerin, bazen birbirinin içine girmesindeki gizemi çözüyor. Çünkü o zaman parçasında iki roman birden yazmış oluyorum. Yalnız ne var, diyelim ki Yüzbaşı Demir'in Kore Savaşı'nda yaralanışı hem **"Bıçağın Ucu"**nda vardır, hem "**Yaraya Tuz Basmak**"ta: Oysa okununca görülecektir ki. aynı değildir bunlar, bu nasıl oluyor, şöyle: "**Bıçağın Ucu**"nda Suat, Demir'in yaralanışını ruhsal bir özdeşleşme bunalımı içinde tasarlar, tasarı onundur, Demir'in gerçeği değil; buna karşılık "**Yaraya Tuz Basmak**"ta Demir savaşın nesnel koşulları içinde yaralanır. Bunda yakıştırma yoktur, bu bakımdan olayın iki kitapta aynı biçimde yazılması söz konusu olamaz. Fark, hem Suat'ın kişiliğini ve eyilimlerini, hem de Demir'in yaşantısını meydana çıkarmak bakımından önemli sayılmıştır.

Yazdıktan sonra, beğenmeyip tekrar yazdığım olmaz mı? Olur elbet! "**Kurtlar Sofrası**"nda, birçok bölümleri, kitabın sonraki gelişme aşamalarında beğenmeyip, yeniden yazmıştım. Aynı şey **"Bıçağın Ucu"**nda, **"Yaraya Tuz Basmak"**ta oldu. Hele "**Dersaadet'te Sabah Ezanları**", en çok da Selânik şehrini, o artık 'ebediyyen' kaybolmuş Osmanlı Selânik'ini, yeniden canlandırmaya uğraştığım yerler bilinmez kaç tekrarı gerektirdi? Yorucu olduğu doğru. Bazen bunalır da insan. Ama sonuç başarılı olursa, emeğinin karşılığını almış, feraha çıkmış olur. Bir romancının kitabında beğenmediği bir bölümün kalmasından, ne kadar rahatsız olduğunu, bir romancı bilebilir ancak. O kötü bölüm, öz yaşantının kötü bir dönemidir sanki, hani hatırladıkça terlediği!

Zaten, başkalarını bilmem ama, bende öyle oluyor ki, filân romandaki falan anı sahiden yaşadığım izlenimine kapılıyorum. Kurgu sırasında, demek bellekte, ne kadar derin iz bırakıyor.

Son olarak, şunu da söylemeliyim: Nasıl hayatın başı ve sonu, belirli bir 'sırası' yoksa, "Aynanın İçindekiler"in de, öyle başı ve sonu, belirli bir 'sırası' yoktur. Romanların taşıdığı numaralar, çıkış sırasını gösterir. O kadar. Bence isteyen diziyi okumaya **"Dersaadet'te Sabah Ezanları"**ndan başlayabilir, isteyen "**Sırtlan Payı**"ndan, hiç farketmez. Zira hem her roman kendi içinde bir-

miş bir bütündür, hem nasıl olsa bir ötekisinin yansımasıdır. Önceleri hepsi beş roman olacak sanıyordum, oysa dizi ilerledikçe dallanıp budaklanıyor, şimdiden dördü bulduk, diğer ikisi üzerinde çalışıyorum, ufukta iki daha görünüyor. Hepsini yazabilecek miyim? Zaman gösterecek.

İşte her şeyi 'itiraf' ettim. Cezama razıyım.

"Aynanın İçindekiler" gibi koskoca bir diziyi 'kafadan' yazıyorum. Güzel güzel düzenlenmiş, sıralanmış dosyalarım; kenarına notlar alınmış belgelerim, titizlikle hazırlanmış fişlerim yok. Benimkisi bir büro çalışması değil. Siz isterseniz herif romanlarını yaşıyor deyin. Ne yapalım, benimki de böyle bir suç. Dedim ya, cezama razıyım.

Attilâ İlhan
Mart 1977/ Temmuz 1981
Kavaklıdere (Ankara)

"Bu kitapta
anlatılanların
gerçek kişilerle ve
olaylarla
hiçbir ilgisi yoktur.
Onları ben,
büyük bir aynanın
içinde gördüm.
Üstelik ayna dumanlıydı
ve olmayan bir şehirde
geziniyordu."

1960

Ocak

BURSA'DA KONUŞAN İNÖNÜ 'ERKEN SEÇİM' İSTEDİ

İktidar ve muhalefet liderleri arasındaki 'söz düellosu' devam ediyor.

Menderes'in Adana konuşmasını cevaplandıran CHP Genel Başkanı, iktidarı, dini irticaa taviz vermekle itham etti

Bursa (Özel)

CHP Bursa İl Kongresi'nin yapıldığı Tayyare Sinemasında önemli bir konuşma yapan Genel Başkan İsmet İnönü, ülkenin içinde bulunduğu dertleri birer birer saydıktan sonra, 'Cemiyetin bugünkü hâli, ancak yeni bir umumi seçimle düzelir' demiştir.

CHP'nin erken seçimi, 'İlk Hedefler Beyannamesi'nde zikredilen demokratik düzeni gerçekleştirebilmek amacıyla istediğini belirten İnönü, Demokrat Parti'nin amacının ise 'Türkiye'de, Said-i Nursi'nin tam takdirini kazanacak bir idare kurmak' olduğunu ileriye sürmüştür.

CHP Genel Başkanı, iktidarın bu seçimleri gayr-ı meşru yollardan kazanabilmek için her çeşit baskıya şimdiden başvurmaya başladığını iddia ederek, demiştir ki:

"– Vatandaşlarım emin olsunlar ki, seçimi kaybedecek olanlar, iktidarda kalmak isterlerse, dünya başlarına yıkılacaktır. Dünyanın başlarına yıkılması için, ben, bütün idealistlerle beraber, tasavvur edebilecekleri derslerin en ağırını, onlara öğretmesini bileceğim. Benim hayatıma kasdetmek suretiyle dünyanın başlarına yıkılmasını önlemek mümkün olmayacak, benim elimle verilecek medeni, insani dersi, onlara bin defa aratacak akıbetler göreceklerdir."

CHP Genel Başkanı ve beraberindekiler, İl Kongresinde hazır bulunmak üzere, sabahtan Mudanya tarikiyle Bursa'ya gelmişler; gerek Mudanya'da, gerekse Bursa'da halkın coşkun tezahüratıyla karşılanmışlardır. CHP Genel Başkanı, geceyi şehrimizde geçirdikten sonra, sabah Bilecik'e müteveccihen hareket edecektir.

Bilindiği üzere, genel seçimlerin normal olarak 1961 yılının Ekim ayında yapılması icap ediyordu.

– Amma iş ha, bu sürgün lafı nereden çıktı yahu? İyi kötü idare edip gidiyorduk, başımıza bu belâyı da sardırırlarsa, tüy dikilecek!

Halim, birden kendisini, yüksek sesle atıp tutarken yakaladı. Korktu. Şaşkın şaşkın çevresine bakındı: Üşümüş, yılgın ve ürkek bir İstanbul, iki yanından akıyordu. Islak cıgara kokan aşağılık oteller, Şehir Tiyatrosu'nun karşısına dizilmiş; kötü bir elektrik tüküren cumartesi itlerinin arasına, paldır küldür taksiler yığılmıştı.

Damağında sulfato acılığı, ağzının içinde bir avuç arı gibi pır pır eden kelimeler, az önce olanları bir daha yaşıyor: Gözlerinin önünde, hadi Kâmil Bey: Hilekâr suratı, sonradan görme taşralı tüccar halleriyle, gazetenin büyük mavi Haliç penceresine çizilmiş; ona kim olduğunu sakladığı, 'mevkii yüksek bir zatın' söylediklerini aktarıyor:

"–...Kâmil Bey, Kâmil Bey, dedi bana, kat'i bu, kat'i: Şâibeliler İstanbul'dan sepetlenecek! Hem görürsün, bu hayırlı işi yapsın, millet Beyefendi'ye nasıl dua ediyor."

Kâmil Bey, daha sonra, ablak yanaklarını sarmış yok gibi bir sakalı okşayıp, yağlı yağlı dökülüp saçılan maymun gözlerini yerinde tutmaya çalışarak, Halim'e,

"–...sen –demişti–, iki gözüm: Pırlanta gibi çocuksun, çalışmana diyecek yok, yokarda Allah var, kafana kakılacak kusurunu neyi görmedim. Hem, ağabeyin efendimizle bunca hukukumuzu unuttuk mu canım? Bir tanedir o. Meclis'te kürsüye çıktı mı, karşısında kim durabiliyor acaba? Hey gidi gençlik, hey! Unutulmaz günlerdi onlar: Yenikapı'ya, meyhanelere indik mi şöyle bir..."

Sözünü, korkunç bir yere bağlıyor: "–...haberler iyi değil, rivayetler gönlümü bulandırıyor, sürgünmüş, göz hapsiymiş, estek köstek! Benden iyi bilirsin ya, adamın sırtında damgası oldu mu, yandı: Hiçbir yerde barınamaz artık. Ağabeyin efendimiz bile yerimde olsaydı, sanmam ki..."

Halim, altı aydır gazetede 'musahhih' olarak çalışıyordu. "Tamam –diye düşündü–, kapı dışarı edecek, ağzını yapıyor. İşin yoksa yeniden, dublaj diye yazıhane, yazıhane sürt." Sulfato acısı bir anda peydahlanmış, bütün vücuduna yayılmıştı. Sık sık kusası geliyordu. Yutkunayım dedi, müthiş bir şey oldu, salya boğazını yakarak yıldırım gibi midesine indi: Birden, garip bir yüksek voltaj kokusu!

"–...sana yol vermek zorundayım, üzülüyorum ama, başka türlüsü elimden gelmez: Vezneye söyledim, hesabını çift maaş üzerinden kesecekler. Yeni bir ekmek kapısı bulana kadar, eh, bu da bir şey! Hayatta, iki gözüm, her koyun kendi bacağından, öyle mi? Yok yok, yanlışsam yanlış de! Alınyazımızı yazan kim, Cenab-ı Hak! İradesine boyun eğmemek mümkün mü? Müslümanlık, kadere razı olmakla başlar..."

Arkasından, kof kof öten bir cümle: "–...gazete kendi evin, temize çıktığın gün gelmezsen, küserim bak.

Dua edermişçesine, ekliyor da: "–...inşallah!"

Halim, sürgününü, daha oracıkta ayaküstü yaşamıştı. Yarı gece treniyle götürülüyormuş. Suratı, simsiyah camlarda, yanıp sönüyor. Kulak içlerinde, İkinci Abdülhamit sürgünlerinin ağrılı türküsü: Uğursuz bir şilep, bir cehennem gecesinin derinliklerinden, çekip çekip, yüz kadar Harbiye-i Şahane öğrencisini, Fizan'a götürüyor. Daha doğmadan patlamış ay, sürgünlerin, yıldız yükünden yassılmış yorgun gözlerine, ince bir ışık çilentisi olarak, toz toz yağıyor. Yılgın da olsalar, yenik değiller. Şarkı söylüyorlar.

Halim, canını sokağa dar atmıştı. Çevresinde, karınca telâşına uğramış insanlar; yüreğinde bir aşağılanmışlık, sövülmüşlük duygusu. Kocaman, iğrenç bir ağız, onu sanki şuraya, ıslak ıslak parıldayan asfalta, tu demiş tükürmüş. Otomobillerin bitmez tükenmez zinciri, üzerinden geçiyor.

Her saniye biraz daha azalan Galata Köprüsü üzerinde, içinden, yüz kızartıcı bir sevinç kırıntısı, kalleşçe bir sevinme bulup çıkarmıştı. Yeniden, hiçliğiyle buluşmuyorlar mı?

"–...adam sen de! Afyon gibi, işsizliğe de alışılıyor. Kuyruğu şu Allahın belâsı gazeteye kıstıralı, Pasaj'ı rüyamızda görür olmuştuk. Çift aylığı cebe indirdiğimize göre, şimdi..."

Elverişli bir özür bulamazsa, bu sevinci kendisine nasıl bağışlatacak? Telâş telâş, bitiştiriyor:

"–...Galiba garanti oradadır, bir taşla iki kuş, fena mı? Biraz çençen, bakarsın trak! İki seans dublaj! Çelik Film'i inek gibi sağıyor, niye bizi görmesin deve?...

Gözlerinin önünde, bu sefer, Deve: Haçik'in orada, uzun ayaklı taburenin üstüne ıhmış, sarkık et ve çürük yağ; fena halde düz saçları, tavuk kanadı gibi ikide bir suratına düşen, kuşkulu, burnunun ucunda fıslayıp duran at sidiği birasının acı sarı köpüğüyle ıslak! Dahası, birahanenin yanık yağ, ılık alkol kokan hırıltılı soluması. Dışarda, ışıkları delirmiş aynalı bir vitrinde, çiçekler: Glayöller, birkaç deste karanfil, biraz menekşe.

Galib'in altın dişi, yarı açık ağzının sarhoş karanlığında, ışıldıyor:

"–...biz, bu işin eskileri, boku yedik hazret! Neden diyeceksin, herkes gibi yaşamanın yolunu kaybettik de ondan. Yaşama aşağılaştıkça, yavanlığına, bayağıya alışkanlığını korumuş olanlar dayanabilir. Büyük yaşamaya bir alıştın mı, çekiver kuyruğunu!"

İnanılmaz bir gürültüyle birasını deviriyor:

"–...işte o kadar!"

Halim, hemen eve dönmekle, Çiçek Pasajı'na uzanıp Galib'e yıkılmak arasında bocalıyordu. Bir süre, gözle görülür bir hızla çürüyen Dram Tiyatrosu'nun önünde oyalandı. İkinci tutuklanışından beri, dayanıklı olmadığı halde, bir sert içki düşkünlüğüdür çıkarmıştı. Hele canı sıkılmasın! Bu düşkünlük önüne geçilmezleşiyor, elinde gençliğinden sağlam ne kalmışsa, dağıtıp toz ediyordu. Halim'in gençliği? Yaşlı sayılmaz ki, henüz: Olsa olsa, çilli sarı derisinin altında, yaşanmış kırk yılı var, yorgun dölbezleri, bir de o canavar iştahı!

Daha birkaç dakika, burun ve kulak içlerine birikmiş su tozları, nemden saydamlaşmış kınalı kızıl saçlarıyla, yabancı bir alfabede kaybolmuş biri gibi tedirgin, atıp tutuyor:

–...kim peki yoluna kapı dışarı edildiğimiz o 'yüksek' rezil? Bu sürgünlük mavalı neyin nesi? Aslı astarı var mı? Ya varsa, ne yaparım ben, Suat'ı bırakıp nasıl giderim?

Islık ıslığa bir mermi, beyine çakıldı:

–...ulan 'ağabeyin efendimiz' sözü dilinden düşmedi be! İster misin bu 'meçhul' hafiye, o olsun! Yapar mı yapar, öylesine hınçlı ki bana. Bak, Galib bunu önceden kestirmişti, yanılmıyorsam...

Uydurduğu senaryo, git git, kemikleşiyor; acıklı, çok bayağı bir gerçeklik kazanıyor; bir hayırsız ağabey, öz kardeşini ele verip umutlarını yıkan!

Sonra, Osman Naci'nin son mektubundan bir cümle, TBMM damgalı beyaz ipek kâğıda yeşil mürekkeple döktürülmüş, dolaşık, uzun, adamakıllı tumturaklı bir cümle:

"...hüsn-ü niyyetimizi su-i istimal ettiniz, aramızda mevcut akrabalık köprülerini tahribe tevessül ettiniz! İhtiyar, adınızı tevahuşla zikreder oldu. Şahsen, bu aks-ülamelini gayetle tabiî karşılamaktayım..."

Daha biraz aşağıda, altı iki kere çizilmiş şu birkaç satır:

"...bulutları fethetmek ihtirası, lâtif bir hayal olabilir, lâkin o nisbette boş ve tehlikelidir. Ayrıyeten, böyle bir fethi kuvveden fiile çıkarabilecek iktidara malik bulunmuyorsunuz. Kendinizi, şek şüphe yok, bir kartal farzediyorsunuz amma, alelâde bir serçe kuşu dahi değilsiniz."

Halim, oyununa büsbütün kapılmış, senaryosunu, bir o yanından bir bu yanından, akla gelebilecek her yönde üretiyor artık:

Önce, Hilton: Boğaz'ı kucaklayan geniş bir balkonda, ağabeysiyle Kâmil Bey, kafa kafaya vermişler. Osman Naci, sırtını plastik siyahı yağlı bir karanlığa dayamış, sarhoşluktan eli ayağı çözülen Kâmil Bey'e kibar kibar öfkesini kusuyor:

"–...Kâmil Bey, Kâmil Bey, bu oğlan yaradılıştan bozuk! Anarşist yahu, ötesi var mı? Ailesi olarak bizler, kendisini bu bataklıktan kurtarmak için fazlasını bile yaptık.

Kara üzüm tıkınıyor ya, parmak uçlarına bulaşan görünmez balını, teker teker yalıyor. Üst ucuna, ufak bir pul bıyık yapıştırılmış etli ağzı, salam pembesi. Elleri, iki kızıl tüylü yarasa, masanın üzerinde, kıpır kıpır:

"–...şeytan mı zaptetti, aklını mı ziyan etti, bilmiyoruz. Elinden bir halt gelmiyor. Çekilir çile değil, birader."

Sonra, Küllük. Kızgın bir öğle sonu. Halim'le Galib, ağaçların Müslüman serinliğine yatmış, çay içiyorlar. Galib, bir yandan bir türlü sindiremediği öğle yemeğinin ağırlığına direnmeye çalışıyor. bir yandan ona ağabeysinin davranışlarını yorumluyor:

"–...gözünü bu derece hırs bürümüş bir adama, senin gibi zir-

zop kardeş, yaramaz. Bir kere edepsiz, müsamahası yok, ayağına takılıp duracaksın artık! Kurtulmak istemesi, makul."

Yaprakların arasından güvercinler akıp duruyorlar. Kimsenin bilmediği bir sessiz filmden, sanki tuhaf bir parçanın, görünmez bir perde üzerinden tekrar tekrar geçişi. Halim, siyah gözlükleri Üniversite kapısına dönük, fakat aklı başka yerlerde, yine çoğalıyor: Osman Naci Hacıbeyoğlu, Hukuk Doktoru, İzmir Barosu avukatlarından, Menderes'in el ulağı. Manisa milletvekili! Ya o kim, o? Zavallının biri, bir hiç: "Alelâde bir serçe kuşu dahi değil!", pek pek, "zirzop bir kardeş." Adam ölür be!

Galib, esrar yutturulmuş deve gözleriyle, Halim'in gözlerini araya araya, sözlerini bitiriyor. Ulaştığı sonuçtan, o da irkilmiş. Sesi, karanlık önsezilerle yüklü:

"–...ayağını denk al! Seni yemeyi kafasına koyduysa, yapamayacağı yoktur, keratanın."

Ya da, ne Hilton, ne Küllük! Çok yorgun bir Halim, evinde, kendini koltuğuna atmış, başına gelenleri karısına anlatıyor. Dili mi paslı, boğazı mı kuru ne, sesi çıkmıyor bir türlü. Gelmeden Pasaj'a uğrayıp, iki tek atmadığına, köpekler gibi pişman. Ağzında bir cıgara leşi, ellerini ceplerine soka çıkara, sırra kadem basmış kibritlerini arıyor:

"–...bak şu işe bir tanem, diyor, sözümona ağbiym...

Bilgiçlik mi taslamalı yoksa, daha mı iyi olur:

"–...siyaset yapmamak şartıyla yakamızı bıraktıklarını sanırsın, ne gezer efendim, kökümüze kibrit suyu dökmeyi kararlaştırmışlar, bir kere: Bizimkisi yaşamak değil, boşa çıkmış bir intiharın utanılacak komaşı..."

Salonun düşten bozma havasında öylesine soyutlaşıyor, boyutlarını yitiriyorlar ki, sözlerini tanıyamaz oluyor. Radyo, uzak bir Rus korosunun giderilmez yalnızlığını, içli acısını, acele bulmuş gelmiş. Hadi perdeler, durup dururken açılıyorlar. Camlar eriyip, damar damar, geceye karışıyor. Uzun saçları çekile çekile taranmış, kıvamlı sarışın bir Suat, elinde kahve fincanıyla divana yarı uzanmış, bunalıyor ve eskiyor. Bakışları bomboş, yüzü solgun. Bir zamanlar toptan yadsıdığı, şimdiyse olduğu gibi katlanmak zorunu duyup ezildiği, bir dünyadan kıyasıya kopuk.

Halim, karısının ne diyeceğini, rahatsız edici bir açıklıkla sez-

mekteydi. Hiç ağzını açmayabilir, dalgın bir baş hareketiyle yetinirdi. Belki, içinde çırpındıkları sorunlarla hiç ilgisi olmayan, bir iki söz söylerdi:

"–Tam sırasını buldular!" gibi.

Daha da garibi olabilir: "–...farkında mısın, epeydir tiyatroya gitmedik. Yarın akşam gitsek mi diyordum?"

Onun içini dışını bildiğini sandığından mıdır, yoksa davranışlarını kollayıp durmak alışkanlığından mıdır, nedir, Halim bu sözleri neredeyse kulaklarıyla işitiyor. Değil mi ki Suat, bir sfenks sessizliğiyle her şeyden uzak yaşamayı yeğler görünmektedir, kocasına düşen, gerçek niyetlerini ve duygularını böyle uzaktan şavullamak! Karısını çok sevdiğine, uğruna deli olduğuna göre, bunun, başka yolu yok: Aynı şiddetle sevmek ve tiksinmek, üstelik 'onu bir gün ya kaybedersem' korkusunu bir kama mavisi gibi gırtlağında duyarak yaşamak! Off be!...

Halim, korkusuyla burun buruna gelince, durdu. Kafayı iyice bulmadan, evdeki sıkıntılı sahneye dayanamayacağını seziyordu. Yanını yöresini, felâket bir akşam sarmıştı. Işıklar, tir tir titreyerek, ayağa kalkıyorlardı. Ne yapsın? Çiçek Pasajı'na alkole sığınmaya gitti.

– Hayrola Doktor, selâm sepet yoktur?

Ünlü Haçik'in oğlu Nubar: Kırk yaşlarında var yok, göbekli ve dazlak. Olura olmaza güler, hem ne gülmek, şöyle içerden, sarsıla sarsıla, kahkahalarını çevresine yayıp bulaştırarak! Fındık göbeği, her yere kendisinden önce ulaşır. Siyah bira meraklısı. Poker lâfını işitmesin, eli ayağı gevşiyor. Oyuna çöktü mü, mızıklamadan edemez. Mızıkçılığın da sulusu, hani göğsünü dövmeler, gözyaşları, 'Anam avradım olsun'lar filân! Herkesi "Doktor" diye çağırmasıyla biliniyor. Herkesçe "Doktor" diye çağrılmasıyla.

Halim, tam kapının önünde, revolver çakmağının hoyrat alevine toslamıştı. Cıgarasını törenle yaktı, ses çıkarmadan gidecekti. Nubar,

–...n'oluyor, diyerek bulaştı, bizlen dalga geçiyorsun?

– Galib uğradı mı bugün?

Nubar, surat surat, hepsini tanırdı, yalnız adlarını doğru dürüst çıkaramıyordu:

– Kim Galib, diye sordu, Deve diyorlarsa odur, hani saçlarını otlayan?

– Evet, o! Geldi mi?

– Ayıbettin Doktor, gelmez olur? Öğlenleyin o artiz bozması kızlan geldiler. Nasıl tanımazsın canım, hani ben içerim deyi tan tan öter, ikinci dublede sukoyverir, onlan işte. Dört buçuğa doğru gittiler.

Halim, ışıkları sönmüş, dağın ardındaki son umudu yokladı:

– Sen ne dersin, gelmez mi artık?

Nubar, bir süre sırsıklam güldü, sonra: –...tilkinin, dedi, dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü tükânıdır.

En dumanlı sarhoşların, bulut bulut kımıldadığı, tezgâha doğru uzaklaşırken, başıyla içerde birini gösteriyor:

–...biri daha var orada, onu bekleyen.

O birisi, Ali İhsan. En dipteki aynaların suratına, dağınık bir mor mürekkep lekesi gibi atılmış. Yüksek birahane iskemlesinin tepesinde, mendebur bir şebek. Yerinden rahatsız. Boncuk boncuk mazot terliyor. Halim'i farkeder etmez, kaş göz işaretleriyle, yakınlık gösterdi. (Garip çocuktur, cezaevinde yatağına bağdaş kurup oturur, bağıra çağıra Aragon'un şiirlerini okurdu. Hem Fransızca asıllarından. Dili Fransızcaya yatmadığından, ne dayanılması güç bir işkence olurdu bu!) Yanına sokulunca, hele bir tarafına dokununca, insanın, bir salyangoz çiğnemiş olmanın tiksinmelerine bulaşmaması, suçluluk duymaması olası değil ama, Halim'in başka çaresi yok: İster istemez, bitişik iskemleye tüneyecek, sabırsızlanarak, votka birasını gözlemeye koyulacak.

Dubleler, tezgâhın üstünde, garip garip ışıldıyor, ansızın mıknatıslı bir çekim kuvvetine kapılarak. birahanenin dört bir yanına meteorlar gibi akıyorlar. Artlarında bitkin, uzamış sakal ve kır düşmüş bıyık, garsonları da sürükleyerek. Halim her defasında yanılıyor: Bu kaygan alkol yıldızları, zira her defasında, bir başkasının masasına düşüyorlar: Şu delikanlı var ya tırnaklarını kemiren, onun masasına sözgelişi; ya da, onun yanındaki moruğun, hani yırtık kâğıt lira suratını kıllı pençeleri ardına gizlemiş de, ayakta uyuyor!

"–...ee, bizimkisi n'oldu? İster misin Nubar dangalağı unutsun? Unutur, unutur! Haçik eski Haçik mi baksana, çürümüş bir şeyler: Kimsenin yüzümüze baktığı yok! Oysa bir zamanlar Pasaj'ın kralıydım ben, bir dediğimi iki etmezlerdi, dubleler kumru gibi kendiliğinden gelip masama konardı. Şimdi, şu Allahlık Ali İhsan'ın zebunuyuz..."

Ali İhsan, ufaldıkça ufalmış, onun burnuna değdi değecek küstah cıgarasını egemenliğine direnmeye, insanca bir önem edinmeye uğraşıyor. Sıkılganlığından, ufalanıp gitmeye mahkûm bir virgül olmaktan, ah bir kurtulabilse! Bu, her şeyden önce, yatıştırıcı, barışık, dostça bir konuşma ayarı bulmaya bağlı: Havadan sudan mı başlasa?

– Senin izin günü galiba bugün?

Halim, anlamazlıktan geldi:

– Ne?

Ali İhsan, çekingen, hemen sözü değiştiriyor:

–... gazete diyordum, ne âlemde?

– Gazete mi, ha, bak...

Sonunda içkisi gelmişti. Biranın soğuk köpüğüne dokunan dudaklarında, ısırıcı bir gülümseme belirdi. Besbelli geniş, olabildiğince umursamaz görünmek istiyordu:

–...bitirdim o işi, hesabı kestim. Niye mi, niyesi var mı yahu, eşkıya bunlar, varsa gazeteleri, yoksa gazeteleri! Her palavralarına boyun eğeceksin! Beni tanırsın, sıkıya gelemem...

(Ali İhsan, 'kodeste', ağlıyor. Zayıf ciğerleri, şüpheli nemlilikten çürümüş. Göğsüne bir yumruk, bir yumruk daha!.. Bütün varlığını okuduğu şiirlere kaptırmış:

"–...bu şair, diyor, bu şair kardeş, bir kartal! Hem ne kartal! Adamı pençeleri arasına aldı mı, tamam, canı nere isterse ora götürüyor."

Omuzları ansızın düşmüş, sesi kırık:

"–...ah, diyor, ah! Böyle yaman bir şair olmak!"

Arasıra onun, cezaevi avlusunun kuytu bir köşesinde, gözleri gökyüzünün kaldırılmaz maviliğine batmış, mırıl mırıl, kendi şiirlerini okuduğunu fark ediyorlar. Şiir yazdığını herkes biliyor ama, kimse bildiğini açıklamıyor, o da hiçbir zaman hiç kimseye okumuyor. İşi gücü yazıp çizmek, düzeltip temize çekmek, bazen böyle mırıldanmak!..)

– Kolsuz Celâl'in başına geleni duydun mu?

Birdenbire Kolsuz Celâl: Kirli bir mukavvadan ensiz bir Donkişot kesmişler, suratının ortasına, en aşağılık yeri budur diye yasemin bir ağızlık sokmuşlar; ucu daima kararmış, salyalı bir ağızlık!

Hücre kapılarının ardında, sinsi sinsi pusu kurup, cıgara kâğıdı gibi ince, hafif ve hain, içerdeki müthiş ıssızlıkları dinliyor: İşkence korkularının, hamamböceklerinin, karanlık otuzbir çekmelerin besleyip büyüttüğü, deli ıssızlıklarını! İşte bak, hücre kapısını çıt çıkarmadan araladı, yine bir şey diyecek. Hay Allah!

– N'olmuş Kolsuz Celâl'e?

Ali İhsan suratını yenilemişti. Ufak budala gözleri eğrilmiş, ağzı midye dolmasıyla dolu cevap verdi:

–...geberdi kardeş, geberdi! Akşam gazeteleri yazıyor.

Kolsuz Celâl, Halim'e eğilmiş, benzetmesi güç Selânik'li ağzıyla:

"–...sen, diyor, yavrum, öbürleriyle aynı kumaştan biçilmemişsin..."

Hafif hafif omzuna dokunuyor, okşuyor handiyse:

"–...öbürleri daha beter olsun, ne gam! Ayak takımı onlar! Sen öyle mi ya? Pederin taşrada nüfuzlu bir zattır, ağbeyin burda okurken bizimlen az mı çalıştı? Bir manada amıcan sayılırım be..."

Bira dubleleri, durdukları yerde, patlıyor. Küçük votka kadehleri, mermi ıslıklarıyla aynalara çarpıp, tuzbuz oluyorlar. Halim, hayli karanlık geçmişinden mi, yoksa yaşadığı şu bir boka benzemez Haçik dakikasından mı geldiğini iyice kestiremediği, bu inanılmaz görüntüyü, bütün yoğunluğuyla yaşıyor.

Her gece saat ikiye doğru, bitişik hücredeki çocuk, sırtlan çığlıklarıyla onu uyandırırdı: "–...Allah, diye bağırarak, Allah!" Bunlar, öyle kolay unutulacak şeyler mi? Saç diplerine binlerce iğne batırıyorlar. Önüne geçilmez bir öfkeyle, yumruklarını birer elma gibi dişleyip, içkisini bir solukta deviriyor. Ah, Ali İhsan'ın şu küçültücü sevincini dağıtıverecek, ağulu sözleri bulabilse! Bakalım, iğrenç bir nargile gibi, böyle tokurdayabilecek mi? Hayır, gülemiyor: Fena halde sarktı. Gözleri dayak yemiş köpek gözlerine, elleri kıstırılmış kara örümceklere dönüştü.

–...kim dedi bunu sana, Kâmil Bey mi, boş ver kardeş, inanma sakın: Kıtır atıyorlar, moralimizi bozmak istiyorlar. Bizi İstanbul'dan sürmek, kimin haddine!...

Şimdiden sürgün ve kederli, kekeliyor:

–...amma iş be!

Halim, marifetinden memnun, ağabeylik taslıyor artık. Yarı

yarıya hoşlanmasındansa bu, yarı yarıya votka buharının bütün iç sokaklarını kaplamasından! Görünmez bir alev onu ısıtıp içindeki köprüleri birer birer ele geçiriyor; gözlerinde beliren fosforlu ışıltı, bakışlarına büyüleyici bir güç kazandırıyor. O pek sevdiği dokunaklı sesini, on yıl kadar önce **Hamlet**'te Horatio'yu oynarken kullandığını, arayarak,

– Boş ver yahu, diyor, ne vartalar atlattık buna benzemez! Nasıl olsa, bunu da atlatırız.

Oturduğu yerde Ali İhsan'dan kala kala, ters türs bazı hareketlerle, şurda burda belirip hemen kaybolan insan bakışları, bir de adamakıllı kanı çekilmiş, basbayağı saydam bir ses kalmış:

–...yok kardeş, yok! Bu işte bir iş var, ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Tamam mı? Ateş olduğuna göre, dumanın kokusu yakında çıkar. Sana göre hava hoş, elbet! Umurunda mı? Ne yalnızsın, ne yolsuz, şöyle rahat tarafından yaldızlı bir sürgünü pekâlâ kaldırırsın: Hacıbeyoğlu benim babam mı, seninkisi, ayrıca herifin serveti...

Halim gözlerini kapadı. Bir an nerede olduğunu, kiminle çene çaldığını unuttu. Kapkara, tartışmasız, toptan bir unutuştu bu. Eski bir yaşantının çekimine kapılmış, dublesinden ve az önce kırıp attığı Ali İhsan'dan, harıl harıl uzaklaşıyordu.

(O zamanlar saçları henüz dökülmemişti. Bu siyah gözlükleri takmazdı. Babası, karaincir ağacının karanlığına sığınmış, kafası başka yerde, cıgara içiyordu. Kaypak sakalı, bir bardak şarap gibi göğsüne dökülmüştü. Kalın parmakları arasında, şeytan minarelerinden, bir tesbih: Ortalıkta, yağmur öncesi ağırlığı. İnsanları ve hayvanları için için ürküten, bir deprem önsezisi. Köpekler, alev gözlü iki çoban azmanı, ıslak burunlarını ağır ağır doğrulan aya dikmiş, uluyorlar. Bir büyücüler gecesi desen, hani vampirler?

Hacıbeyoğlu, haki avcı pantolonu, siyah çizmeleri, lâcivert yeleğiyle, yoksul bir köylüden yoksul; gecenin en önemli işi buymuş gibi, aşırı bir dikkatle cıgarasını içiyor, arasıra yere tükürüyordu. Bir asit akıntısından farksız sesi, karanlığın siyah etlerinde, yol yol. delikler açmaktaydı:

"–...oğul, oğul, şerefimi iki paralık ettin: Erkek adam dama girmez mi, girmesine giree ya, varıp bi gahp'analının çenesini gıraa, gancıklık eden bir kertânın canını cehenneme yollaa, annarım,

erkekliğin bi şanıdır, gabadayılıktır, efeliktir! Nah, bubandan paha biç: Yonan zamanı, beni dama atmadı mı gâvur? Attı, şerefimnen yattım..."

Halim, ateşböceklerinin ıssız gözlerini arıyor. (Suat, nerdesin?) Karanlıkta daha yakında hissedilen Gediz kıyısından, çakallar, köpek ulumalarına, çığlık çığlık, cevap veriyorlar. O ne, pamuk tarlaları usulca yerinden mi oynadı? Bir baykuş, kadife bir yelken yumuşaklığıyla geceye dağıtılıyor. Halim, dalgın,

"–...Yalnızım, bu huysuz ihtiyarın karşısında yapayalnızım. Elimden bir şey gelmiyor. Çaresizim, tutamaksız ve yitik. Ah yanımda Suat olsun bulunsaydı!..."

Babası öfkesinden tir tir titriyordu:

"–...ama sen kalk gâvurluğa heves et, zındıklarla birlik ol, Ümmed-i Muhammed'e karşı gel, daha da beteri, utanıp arlanmadan Cenab-ı Allah'a söv, töbe töbe Yarabbi, işte bu olmaz! Hacıbeyoğlu soyundan böyle namkör çıkmamış, böyle nâmert görülmemiştir. Beni yaktın oğul, ne namus bıraktın, ne haysiyet: İnsan içine çıkamaz, cuma namazına gidemez oldum..."

Sulfato tadı, Halim'in gırtlağında, acı acı ötüyordu. Bir ara dayağı yiyeceğini sanmıştı. Hacıbeyoğlu bir adım yaklaştı, bir adım daha. Bir adım daha. Sakalı bir tutam alev, gözlerinden kıvılcımlar döke saça,

"–...niye geberip gitmedin ha? diye sordu. Niye Rabbim, çıkası canını almadı? Seni de, beni de kurtarmadı?"

Halim, aynı şeyi düşünmüştü, ama karşılığı değişik ve beklenmedik oldu:

"– Çünkü Suat var, onu seviyorum, evleneceğim.

Babasının söyledikleri onun düşündüklerine uymuyordu. İhtiyar, kollarının geniş bir hareketiyle, gökte yıldız diye ne varsa, hepsini süpürerek,

"–...benim gözümde bitti, demişti, artık yaşamıyorsun! Seni tanımıyorum: Halim adında oğlum yok! Tek erkek evlâdım, Osman, inşaallah mürüvetini fazlasınlan göreceğim."

İçini dökmüştü, gözle görülür bir şekilde rahatlamış olarak, bir kere daha tükürdü, sonra tüfek gibi patlayan tiryaki öksürüğüyle sarsıla sarsıla, çekti aya gitti.

Babasıyla son buluşmaları, böyle geçmişti işte; acısı, o gün bu-

gündür, içini oyar dururdu. Babası, uçsuz bucaksız pamuk tarlalarının, sarışın bağların ortasında, bir kaya gibi katı ve duygusuz dikilmiş; evlenmesine razı olmaması bir yana, harçlığını kestiği gibi, yalvar yakar mektuplarını da karşılıksız bırakmıştı. Memlekette, boşuna mı 'Hacıbeyoğlu inadı' demişlerdi!?

"–...Hacıbeyoğlu babası değilmiş! Onun değilse, benim babam mı sanki?...")

Hadi bakalım, çık şimdi işin içinden, çıkabilirsen: Asıl Ali İhsan, şu karşısındakilerin, hangisi? Birisi ağlamaklı ağlamaklı burnunu siliyordu. En çok bu, bunun sümüklü ezikliği dayanılır gibi değildi. Ötekisi, kısa ve tıkız cimri jestleriyle, içkisini ödedi. Bir başkası, hücresinin ıslak betonunda, upuzun, kaşı yarılmış, ağzında kanlı baloncuklar: "– Ben suçsuzum efendim, diye sayıklıyordu, Allah belâmı versin ki suçsuzum, teşkilâtta hiçbir sorumluluğum olmadı." En sonuncusu, galiba en sahicisi ve en bozuğu, birden ayaklanmış anılarından bir an önce kurtulmak telâşıyla, eve dönmekten, dudaklarında pısır pısır dualarıyla kendisini bekleyen köylü anasına kavuşmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Kapının önünde törenle tavus çıkaran son sarhoşları yarıp, savuşup gitmeden, Halim'in elini sıktı. Bembeyaz bir sesle,

–...işte böyle kardeş, dedi: Kolsuz Celâl öldü, korkunç bir rivayet çevremizde sırtlan gibi dolaşıyor: Sürgün!

– Galib'i beklemiyor muydun sen, hani...

– Yok, geç oldu. Görürsen söyleyiver, kitabını Sahaflar'da aradım bulamadım. Antolojim için çok lâzım bana, eğer...

Antolojisiymiş, sevsinler! Cezaevinden beri düzenleyip bozuyordu bu antolojiyi: Gerçekçi Türk Şairleri Antolojisi! Gençlik yıllarında, saçma sapan ama toplatılmış, iki kitapçık yayınlamış olduğu için, Galib de 'gerçekçi şairler' arasında yer alacaktı...

"O kitapları yayınladığı günleri, dünmüş gibi hatırlarım. Savaş sürüp gidiyordu: Wehrmacht, Yugoslavya ve Yunanistan'ı çiğnemiş, gelmiş sınırlarımıza dayanmıştı. Panzer tümenlerinin saldırısını, akşama sabaha, bekliyorduk. Sıkıyönetim ilân edilmişti. Haydut kılıklı martılar, Boğaz'ın üzerinde, iri ve anlamsız daireler çiziyorlardı. Olağanüstü koşullar Siyasi Polis'in işine yaramıştı: Bazı 'mimli' aydınların Anadolu içlerine sürülmesiyle ilgili bir plan düzenlediler. Uyguladılar da. Ben, o sıra, olup bitenlerin pek farkında

değildim. Kendi dalgama düşmüş, öncü tiyatro rüyaları görüyordum. Stanislavskiy, Reinhardt, Dullin, Antoine dilimden düşmüyordu. Param boldu, Suat'ı tanımamıştım...

Suat, karım. Suskun, çok az konuşan. Yoğun, bal rengi saçları, omuzlarına dağılmış! Beni beklemekten yorgun, canı sıkılıyor. On bilmem kaçıncı kahveden sonra, ne yapacağını bilemezse, haksız mı? Pencerenin bütün açılarından olası bütün görüntüler, Camekân Sokağı'nın bulanık resimleri, köhne Ceneviz yapıları, Galata Kulesi, kullanıla kullanıla etkilerini yitirmişler. İşten çıkarıldığımı, çaresizliğimi, birkaç haftaya kadar belki de beş parasız sürüleceğimi bilse, bana içerleyecek. İçerlemesin! Beni şımarığın biri, kendi gücüyle ayakta duramayan, yetersiz yeteneksiz bir korkak, babasının parasıyla geçinen bir asalak sanıyor, biliyorum. Yanılıyor.

Evet, karımı seviyorum, ama sevgim yanıldığını görmeme niye engel olsun? Tiyatrosuz bir oyuncu ne işe yarar, hiç! Elimden sahneye çıkmak, seyirci önünde kendimi haklı çıkarmak olanağını alıverdiler. Rolümü sahnede halkın karşısında değil, hayatım boyunca, bana düşman insanlar içinde oynamaya mecbur edildim. Üstelik, aşağılık bir rol bu oynadığım, başarısız bir aktör rolü. Daha kötüsü, ıska geçmiş politikacı rolü. Bundan kim hoşlanır? Hele tutarlı, tehlikesiz bir entrikanın içine yerleştirilmemişse?

Kim bilir, gagasında pabuç gibi yaprak cigarasıyla, Kâmil Bey,

"–...sen de bilirsin ya, iki gözüm, dediği gün belki doğru söylüyordu: –...sanat da, siyaset de en az öbürleri kadar ticarettir. Uzun vâdeyle az buçuk bir kâr getirsin mi istiyorsun, başlangıç sermayesini büyük tutacaksın! İş bununla bitmez ha, sermayen kadar yatırımını yaptığın saha da möhümdür: Alışılmış işlere yatırım yaptın mı, zarar itmezsin, bu belli, senin yaptığın gibi körlemesine yatırırsan, vallahilazim, elinde Hacıbeyoğulları'nın serveti de olsa..."

Allah Allah, ona ne oluyor? Ben, belki körlemesine oynadım ama, büyük oynadım, büyük kaybettim. N'apalım? Şimdi oturmuş Haçik'te tek başıma, son aylığımı içiyorum. Yoo, tek başına sayılmam, karşılıklı aynaların şiddetle çoğalttığı it sürüsü kadar Halim'le kafa kafaya vermişim: Sözgelişi şu gece gündüz, Tanrı'dan babasının ölümünü dileyen! Şu, paralar suyunu çekti mi, Suat, onca varlıklı anasına niye baş vurmuyor diye bozulan! Şu, yalancının

teki. Şu kendini, kuşağının 'hârika çocuğu' sanıp kasılan! Şu. dinsiz imansız, Allahsız! Öbürleri sonra, gelmiş geçmiş bütün Halim'ler: Üniversiteli, iddialı, hatta ukalâ! Siyasi tutuklu, ürkek, eli ayağı çözülmüş! Çocuk, yalınayak başıkabak, yarı köylü! Başdöndürücü bir sessizliğin uçurumlarına, votkanın yalazıyla itilmiş, daha başkaları: Kimisi sıtmalı, kimisi yılgın!

Evet, kafayı bulduğuma göre, siktirolup gitmeliyim:

– Nubar, ahmak herif, nerdesin ulan? Ne tutuyor günahımız, söylesene be!

Hem sen biliyor musun, eskiden, siyasi sürgünler, tilkinin bakır peşlediği sürgün yerlerinde bile, türkü söylermiş. Yakayı bir sıyırdılar mı, yeniden komitacılığa başlarmış herifçioğulları. Nerde bizde o yürek?

"–...Sen iki gözüm, pırlanta gibi bir çocuksun..."

– Hepsi yirmi beş teklik yapar, Doktor! Allah ömürler versin Doktor! Galib Bey'i beklemorsun, Doktor?

– Galib Bey mi, kim Galib Bey, tanımıyorum böyle bir herif.

"–...biz hazret, bu işin eskileri, boku yedik..."

Ne münasebet? Sen belki ama, beni işin içine niye karıştırıyorsun? Moruk cartayı çeker çekmez, Suat'la benim, doğru dürüst bir hayatımız olacak: Mercedes-spor araba, naylon gömlekler, İtalyan kravatları, İngiliz kumaşından elbise!

"–...sen yavrum, öbürleriyle aynı kumaştan biçilmemişsin, senin kumaşın ayrı..."

Evet, benim kumaşım ayrı, ben başkayım. Neyim ben? Kendine ad arayan bilinmedik bir mikrop mu, gerçekle düzmece arasındaki boşluk mu? Gerçek mi, düzmece mi?

Galib gelmedi. Halim, tezgâhta birbirine girip çıkan dört Nubar bırakarak, Pasaj'ı terketti. Kendisini en az dört kişi diye hesaplıyordu: Bir dalgacı, bir ödlek, boğaz boğaza bir deli ve bir sarhoş! Dördü de, dört ayrı, aralıksız birbirine karışan Beyoğlu'ndan, Taksim'e kadar, şöyle bir boy gittiler. Orada, radyoaktif gözleriyle deniz fenerlerini andıran, dikine orospuların ayakta tuttuğu, aşşağının bayağı bir gece, sağa sola kaykılıp duruyordu.

Halim'in kulakları dikildi: Ardına birisi takılmıştı. Evet, evet, yanılmıyordu. Allahına kitabına yemin edebilirdi. Kendisini, yeni baştan kendisi olarak, yani mimli Halim, mimli Suad'ın kocası ve

kendi kendisinin cellâdı olarak bulup çıkardığından beri, ötekinin düzenli ayak seslerini işitiyordu. Kim acaba? Siyasi Polis'ten başka kim olabilir?

"Susun, kulak verin! Duymuyor musunuz canım: Ben duruyorum, o duruyor, ben yürüyorum, o yürüyor: Acelesiz, emin, kararlı! İriyarı bir adam galiba, sinsi de. Uğursuz, benden tiksindiği belli. Yakalayabilir miyim diye durup bakmıyor muyum, koydunsa bul, ne in ne cin: Yalnız Yüksekkaldırım'a siğen başıboş bir it, gece lambalarının sağlığa aykırı kusuntusu, bir de, bir anda silme yıldıza boğulmuş, pır pır eden bir gök altında uyuklayan Mütareke evleri. İyi ama, ağırlığı üzerime çöken bu gölge ne, bu gittikçe yaklaşan ayak sesleri kimin? Çıldıracağım be!"

Halim, ardındakini tam Galata Kulesi'nin dibinde tanıdı: İstanbul'dan başkası değildi. Öfkesinden önce öğürdü, sonra suratına kustu.

Ne yanına dönse, Matmazel Raşel*: Bütün çıkış kapılarını tutmuş! Sol kaşı, hafif küçümser, yükseliyor. Gözlerinin zehirli mavisi, çevresine yaydığı boğucu bir gaz. Çok uzun ve iri tutulmuş kemikli ellerini Suat'ın omuzlarına koyup koyup,

– **Ma douce**, diyor, ah **ma douce**, güzelliğinizi niye bir suçmuş gibi alıyorsunuz, anlamıyorum. Onu yaşayacak, yaşatacak yerde, bastırmaya çalışıyorsunuz, **comme c'est injuste!****

Dükkânın loş ve içerlek yazıhanesini, yoğun bir **fougere**, yaprak cıgarası ve iri kadın kokusu, sımsıkı doldurmuş. Dışarda, tavanlara kadar, sıra sıra kitap: Her ülkeden, her dilden: Türkçe, Rumca, Fransızca, İngilizce, Almanca: Üst üste yığılmış, bırakılmış, yadsınmış: Geçmişi ve geleceği, sayfaları arasında arsız bir toz olarak biriktiren: Bilgi sıcaklıklarını ve kitap olma onurlarını, her gün biraz daha yitiren!

İki salak ampul, yukardan, bu gerilim boşluğunu, ellerinden geldiğince aydınlatmaya uğraşıyorlar.

Matmazel Raşel, kırkılmış saçlarını, ünlü Yahudi burnunu takınmış, o yırtıcı sesiyle, ya yazıhanede, ya tezgâhta, çoğu yabancı müşterilerden biriyle –artık Fransızca mı olur, Ladino mu olur, ne olursa– çene yarıştırıyor. Belki, işini gücünü bırakmış, Suat'ı bezginliğinden sıyırmak derdindedir, bu aşırı kapıp koyvermişliğinden! Marmara paketinden şıp diye çekiverdiği yaprak cıgarasını yakacak: Divanın üstünde, yazı masasında çakmağını arıyor ama, aklı söylediklerinde, bir türlü bulamıyor:

–...şarklı erkekler, biliyorsunuz, karılarıyla ilgilenmezler. Umursamaz, otoriter görünmek, akıllarını öylesine çeler ki, insan diyemezsiniz...

Tuhaf, daha çok soruyu andıran bir yargılama:

–...Halim Bey başka gibi görünüyor ya, esasta aynı.

---

bkz. **"Sırtlan Payı", "Dersaadet'te Sabah Ezanları" "Ne haksızlık!"**

Suat, gözlerini kadının uzun ve iri ellerine kaptırmış, dediklerini duymuyor bile. İçinde çoğaldıkça çoğalan bir kaygıyla, aygırımsı hareketlerini izliyor: İşte çakmağını buldu, yaprak cıgarasını ön dişleriyle ısırıyor hafif, şimdi yakacak! Büyülü mavi alev nazlandığından, yakamıyor. Suat'ın, onun yaprak cıgarası içeceğini düşündükçe, böyle için için düğümlenmesi neden? Dumanlar arasında zehirli mavi gözlerini görmekten tiksiniyor mu? Tutuklu, açıklaması zor bir tiksinti bu: Neredeyse alıp başını, öğüre öğüre, kaçacak! Oysa Matmazel Raşel süzüle süzüle.

–...niye, diye soruyor, niye perşembe akşamları benimle konsere gelmiyorsunuz? Açılırdınız biraz. Bu hafta Samson François'nin resitali var, bir Fransız virtüozu, ama ne virtüoz!...

Çıkar çıkmaz, kar: Aşağılık, mızmız, ince ince tozutan bir kar. Ense köküne balta gibi inen soğuk. Şurda burda, gözlerinin camı çatlamış, dağınık kış adamları. Vitrinlerde, kadınüstü güzellikleri suratlarında kalıp gibi donmuş, budala mankenler.

Suat, az önceki tiksintinin uyandırdığı bir başkaldırma duygusuyla sarsılıyor:

"–...her seferinde, bu aykırı karının dükkânına bir daha ayak basmayacağım diyorum, her seferinde, acaba niye tıpış tıpış geliyorum? Karşı konulmaz bir alımı, yüksek bir dostluk gücü olduğundan mı? Yoo! Bana, parasız Fransızca kitap veren, tek kişi de ondan."

Az önce çıkarken, sigarillosunun ağır kokulu dumanına sarınıp, gözlerinin mavi zehirini usulca dört yanına yayarak, yine bir kitap uzatmadı mı:

–...hiç böyle kitap okumadınız, **ma douce,** eminim: Korkunç bir eser, korkunç! İşin garibi, insanı bu yanı sarıyor: Yeni evli bir genç kadın, kayınvaldesine tutuluyor, düşünsenize bir kere...

Sol kaşı şöyle yükseliyor, hafifçe,

– Ah, yoksa sizin de cinsel yasaklarınız var mıydı?

Suat, çabuk çabuk, fakat tedirgin,

– Yook, diyor, hayır!

Sevmiyor Matmazel Raşel'i, şaka maka değil, gerçekten sevmiyor. En çok sinirlerini bozan, o elmacık kemikleri yüksek üçgen suratı, hiç yanılmazmış halleri, hele cinsel konularda sık sık takılması! Bu yüzden, görünür kayıtsızlığı bir yana, kendini zayıflıkla,

tek eğlencesi okumaya aşırı düşkünlükle suçluyor. Ama ne yapsın? Kitaplar olmasa Suat hiç olmazdı, ya da öbürlerinin eşi, sıradan bir ev kadını olurdu: Yassı, somurtkan bir yaşantının ağır ağır ufaladığı bir kadın: Bir yandan kocasının kaprislerine, bir yandan ev işlerinin ahmakça düzenine bağlı; çamaşır günü, ütü günü, büyük temizlik günü, kabul günü! Dehşetli yemek yapabildiğine, dolaplarını çekmecelerini tiril tiril tuttuğuna, banyoda iki gündür damlayıp duran musluk aklından çıkmadığına göre, belki olmuştu bile öyle bir kadın. Halim bir iskemlenin yerini değiştirecek olsa bozulan, camları bugün sildim diye adamın üstüne solumasına engel olan kimdi, o değil mi?

Bunun dışında, iç boyutlarını saçmalık derecesinde geliştiren düşlerarası, başka bir yaşantıyı sürdürüyordu. Bu başkalarıyla, çaresiz kocasıyla da, bütün ilişkilerini koparan bir yaşantıydı. Çok dalgındı: Evde, dışarda, nerde olursa, konuşup dururken hop! dalıyordu. Orada değildi artık, hatta o değildi: İnsan olmak gerçeğinin şaşmaz kurallarını, keyfince yaza boza; sık sık başkalaşıp, kendini bula kaybede: Basbayağı, bir başkasının hayatını götürüyordu. Üstelik, her günlük Suat'la, taban tabana karşıt birisiydi bu başkası, ama kimdi?

Şimdi, koltuğunda kitapla, yorgun ama Yüksekkaldırım'a doğrulan, yine Suat değil, bir başkası. Yine kar yağıyor, hep o meymenetsiz, ince ince tozutan kar ama, hangisi? Çocukluğunda, Türk mavisi bir pencerenin camlarından, başsız ve sonsuz bir ırmak gibi uyuyan Boğaz'ın üzerine, üflenirken gördüğü mü? Hani sabah olmak bilmiyor, Hafız Post'un cümlesini tekrarlayıp duran kanûnun hummalı yakarışları, kulaklarından bir türlü gitmiyordu. Yoksa, Halim Birinci Şube'de tutukluyken, Sansaryan Hanı'na öteberi götürdüğü günlerde, gamlı Sirkeci Garı'nın ve buğulu tramvayların üstüne yağarken gördüğü mü? Yok yok, ne o ne bu, tozlu kar, yıllarca önce, yasak bir kitabı 'acaba bulur muyum? diye Raşel Mizrahi'nin oraya ilk geldiği gün, Bizans artığı lâcivert bir gökten, acı ve esmer bir karabiber bulutu olarak savrulup, Suat'ın düzgün dudaklarını yakan kar. Suç ortaklıkları ta o günlerden başlıyor: Üniversite yıllarında. Suat, onun kelebek benekli örtüsüne sığınıp, Engels'in Ludvig Feuerbach'ını kaçırırdı; şimdiyse, cinsel kaymalarını ve bunalımlarını sergileyen, Fransız romancılarını...

Yüksekkaldırım!... Bazen, kar anaforlarının altına büzülmüş, uykulu; bazen, jilet gibi bahriyelilerin altın kol saatleri, şimşekli genelev orospularının dişleri ve bilezikleriyle parıl parıl, şenlikli! Galib Dede Caddesi alıp başını, Karaköy Meydanı'na kadar, basamak basamak iniyor; içi, taranmamış, hatta kaygılandırıcı bir kalabalıkla tıklım tıklım dolu. Kimler yok ki? Ufacık hilekâr gözlü, ağzı kalabalık Yahudiler; bol dudaklı, kaşları incecik alınmış, tırnakları boyalı Rum oğlanları; tepeden tırnağa sakal bıyık, yüreği yufka ve gülüşü çocuk Ermeni esnafı; dizinde tavşan kanı çay, elinde nargilenin marpucu, vakur ve fena halde tesbih çeker Kürt kabadayıları; sonra yağlı burunları nedense Kafdağında, şişman ve hantal lövantenler; sonra yerleşmek mi, yoksa kapağı Amerika'ya atmak mı gerektiğine hâlâ karar verememiş beyaz Ruslar; Balkanlılar hatta, son savaşın can havliyle kendini buralara daratmış, yarı ölü dökünütüleri: Eski bir gazeteden kesilip duvara raptiyelenmiş bir resim: Sofya'nın mı, Bükreş'in mi ne, az bilinir bir köşesi, çiçekli akasyaların altında tek bacaklı bir Çingene keman çalıyor, çevresinde bayramlıklarını giymiş çocuklar!..

Ansızın, Galata Kulesi'ne komşu uydurma lunaparkla ayak satıcıları arasındaki nişan barakasından yükseliveren, zengin bir akordeon, yakındaki St-Pierre ve St-Paul Kilisesinin doludizgin çanlarına karışıyor. O patırtının arasında, belirli saplantıların vurgulanışı gibi, vazgeçilmez çığırtkanlar: Bayanlar baylar buraya, bayanlar baylar buraya, beş ayaklı dana, yılanlarla sevişen kadın, Kızıldeniz'de, yakalanmış Arabistan canavarı ki senin benim gibi Kur'an okuyor, dua ediyor!... Vitrinde yüz papel, burda yirmi beş, bugün var yarın yok: Artistik resimler, dansözler albümü, yıldızlar takvimi!... Geçmiş zaman olur ki hayali bir cihan değer, Hafız Burhan'ın Deniz Kızı Eftalya'nın eski plakları: **Olmaz ilâç sine-i sadpâreye!..** Gelin Müslümanlar, gelin ey ümmet-i Muhammed, peygamberimiz azim-üş-şân efendimizin ebedi istirahatgâhı Kâbe'yi görünüz: Gündüzün üzerine güneş doğuyor, geceleyin başına nur iniyor, görmek sevap görmemek günah!...

"...öyle meymenetsiz, bataklık kokularıyla yüklü, kar hâlâ serpiştiriyor. Beşte Halim'le buluşacaktık, Lâle Sineması'nın önünde bekleyecekti. Besbelli oralardadır: Elleri eski yağmurluğunun ceplerinde, yakaları kalkık, ağzında cıgarası. Gitmedim ya, durduğu yerde duramaz, sinirli sinirli, bir aşağı bir yukarı.

Niye gidecekmişim? Canım ne gitmeyi çekiyor, ne soğuk bir muhallebicide oturup şudur budur diye tartışmayı. Keşkül, hindistancevizi, yeşil fıstık. Feleğin çemberinden geçmiş gangster cakalarıyla, camlarda yüzen, balta favorili Beyoğlu itleri. Geçen akşam aramızda geçenlerden sonra, zaten gitsem, ne konuşacağız? Çocuk değiliz atık. Evin erkeği kimse, ekmeğini o getirir. Bir çaresini bulmalı. 'Bunca yıl sonra, anneme gidip dilenemem,' demekten dilimde tüy bitti, ezik ezik direnmekten niye vazgeçmiyor, en küskün ağzını ve en ağlamaklı gözlerini kullanarak, niye üstüme varıyor? Babası olacak canavardan istesin diyor muyum ben, hiç dedim mi? Bıktım bu çekmiş koca havasından, silikliğinden! Annemden ne derece tiksindiğimi bilmese, yüreğim yanmayacak; onun, Boğaziçi'nde bir yerlerde, bir erkek gülümsemesini dişlerinin arasında yağlı bir bıçak gibi tutup, dalyası gülü bol bir bahçede, cıgara içerek dolaştığını, hatırlamak bile istemediğimi..."

(Cumartesi gecesiydi galiba, Halim, adamakıllı geç, adamakıllı sarhoş gelmiş, gelir gelmez, karısının ayaklarına kapanarak ağlamıştı. İri, vazelinli gözyaşı damlaları, şaşılacak bir çabuklukla, sapır sapır dökülüyor; düştükleri yerde, yapışkan yeşil zeytin lekeleri bırakıyordu. Konuşmadan, bir süre böyle ağladı. Yalvaran, sarhoşluktan iyice çarpılmış suratıyla, aşağıdan yukarıya ona bakıyordu. Suat bir an, daha o sabah kazıdığı tüylerinin, sert, çabuk ve kıvırcık olarak, yeniden çıktıkları duygusuna kapıldı. Karmaşık bir duyguydu duyduğu, hiçlik, başarısızlık acısı gibi yan duygularla payandalanmıştı. Kocasına bir şeyler demek, anlayışlı, şefkatli davranmak istiyor, bunu aklı kestiği halde, elinden bir şey gelmiyordu. Acaba çok mu çekingendi, çok mu dürüst?

"–...bu hafta ikinci sarhoş gecesi. Haddini aşmadı mı biraz? Ne düzenli işi var, ne iş umudu, bugün yarın sürülecek olması, cabası! O, büyük aktörlüğünün gölgesine yatmış, günlerini stüdyolara telefon etmekle geçiriyor. Bir şey çıkarabilse, neyse: Rol vermeleri şöyle dursun, dublaja bile çağırmıyorlar."

Ne zalim bir geceydi! Dışarda puslu sokak lambaları, içerde Halim, bir de özellikle seçilip duvarın en ince yerine konmuş gibi gülen, aralıksız gülen, gülmekten kırılan o komşu! Az kalsın delireceklerdi: Kanlarının pıhtılaştığını hissediyorlardı, sinirlerinin viyolonsel telleri gibi, birbiri ardınca, tak tak koptuğunu. Suat, bir fincan kahve diye ölecekti. Halim de. Fakat bir an çatılıvermiş bu

cinayetler müzesi havasında, parmak oynatabilmek olası mı? Yalnız iki şey özgürdü, özgür olduğu kadar da çılgın: Saatin azgın tiktakı, komşunun yükseldikçe yükselen kahkaha merdiveni.

Halim, iyice yıkık, dağılı dağılıveren sarhoş elleriyle, cüzdanını çıkarmış, kaç lirası varsa, salonun dört köşesine yaprak yaprak yağdırmıştı:

"–...işte bir tanem, varımız yoğumuz bu: Al sana bir yüzlük, al sana bir yüzlük daha! İşte ellilikler kaç taneymiş bakalım: Bir, iki üç... Ne pis paralar değil mi, leş, benden farksız."

Başka söz yokmuşçasına, bas bas bağırıyordu:

"–...leş, benden farksız! Kızıyor musun? Kızma!"

Sonra, birdenbire sakinleşerek, sözlerini yaya yaya, o gecenin senaryosunu yazdı:

"–...ne kadar tuttu, bilmem. Hesabı ödemek bize düşüyordu: Galib'i çağırmadık mı? İş ondan çıkar dedik, çağırdık ama, herif bir sünger, içiyor babam içiyor. Üstelik yalnız değil, yanında o orospu: Nubar dedikçe, içim titriyordu bir tanem! Vallahi billahi! Dur, nereye? İnanmazsan Galib'e sor, hatta ben...

Suat onu halıya diz çökmüş, öylece divanın yanında bırakarak, mutfağa kahve yapmaya gitmişti. Halim'i bir yana atıp, bütçesini, Matmazel Raşel'in verdiği akılla denkleştirmeyi, o ara kararlaştırdı:

"...gazetenin birine küçük bir ilân, pansiyoner aranıyor, ayda üç yüz liraya mobilyalı oda! Yaşlı başlı, efendiden biri, neden olmasın? Okumuş çıkarsa, fazladan! Kitapların durduğu odayı veririm, kullandığımız yok, kahvaltı dahil olursa daha işimize gelir, dört yüz isteyebiliriz. Fena mı? Dublajdır, figüranlıktır, Halim de bir şeyler kazanırsa, geçinir gideriz işte..."

Kahveyle döndüğünde, Halim sızlanmayı kesmişti. Ayakta, pencerenin siyahına eğri büğrü çizilmiş, bir tuhaf bakıyor, mırıldanıyordu:

"– Artık beni sevmiyorsun bir tanem, artık beni..."

Gece uzun, hem zor oldu: Boşta, şiddetli ve acı bir çarpıntının, sığınacak bir gövde aramasına benziyordu. Suat, yatmadan az önce, kararını açıkladı. Kocasını vursa, acaba daha mı iyi ederdi? Yattılar. Titrek gece ışığı, solgun yeşil bir baykuş gibi, yumuşak ve saydam, üstlerinden akıyordu. Arasıra üst katlardan

bir musluk açılıyor, köhne yapının düzeni bozuk su boruları, dev iniltileriyle sarsılıyordu. İkisini de uyku tutmamıştı. Yanyana uzanmış, yorganı çenelerine kadar çekmiş, gözleri sonuna kadar açık, dertlerine yanmışlardı. Uyuyabilmek zordu gerçi, için için ağrılanmadan uyanık durmak, daha az zor değildi ki! Komşunun delimsirek kahkahası, gecenin dibinde, bir salkım çıngırak gibi asılmış kalmıştı. Çağrışımlarıyla insanı çileden çıkarıyordu.

"...olmaz, gerçek olamaz bu yaşadığımız, ya sanrı, ya sanrıya çok yakın bir şey!

Yarın ne, pazar: Banyo günü, termosifonu yakacağım, daha erken kalkmalı. Şampuan almayı unutmadım ya, hayır koyduğum yeri bile hatırlıyorum. Şuna bak, hem yalan söylüyor, hem ona olan güvenimin azalışından yakınıyor. Başka türlü olur mu? Yıllarca, aralaksız yalan söylersen, benim içimde sağlam ne varsa öğütür, elbette toz edersin. Bıktım artık, usandım bu kararsızlıktan! Ne olacağımı kestirememekten!"

Gardrop birden çatladı. Tuvaletin camı üstünde, pudra, ruj, makyaj kalemleri, varla yok arası. İki ayna, askıda kalmış iki parıltılı şamar, ışığın zehir yeşilini içtikçe içiyor.

"...Bak, Galib yalan söylemez, bohemdir biraz, kendine pek bakmaz ama, sevimli adamdır, kale gibidir. Kimseye boyun eğdiği görülmemiş! Sahi, bir şiirinde bana 'kanlı güvercin' diyen oydu değil mi? Guadalajara'da, falanjistlerin öldürdükleri bir kanlı güvercin diyordu. Öyleydim belki, belki hâlâ öyleyim, yalnız şu beni vuranları elime bir geçirebilsem...")

Suat, Bereketzade Çeşmesi'nin önünde, boynundan sırtına dağılıveren ürpermelerle toparlandı. Büyük Hendek Sokağı'na kar yağıyordu. Küçük Hendek Sokağı'na da. Galata Kulesi, çok eski ve ağır bir yanlışlık olarak, tam karşısına dikilmişti. Evet, birbirleriyle kıyasıya tartışan iki Suat, aynı anahtarla aynı kapıyı açıp, aynı anda giriyorlar.

Fakat, tartışma sürüyor: Pansiyoner alalım diyen kim, o! Kocasına, Lâle Sineması'nın önünde buluşalım, ordan gazeteye iner ilân veririz diyen kim, o! Pansiyoner demek evin içinde bir yabancı demek, beni o kadar tiksindiğim dış dünyayla zorunlu bağlantılara götürecek, rahatımı dirliğimi bırakmayacak diye bir kalemde hepsinden vazgeçen kim, yine o!

Bereket, Matmazel Raşel bilmiyor bunları. Onun kafası bambaşka, ne kadar gülerdi kim bilir? Küçümser sol kaşı, yine yılan gibi yükselir, uzun mavi elleriyle Suat'ın bocalamalarını darmadağın ederek,

"–...pansiyoner alacaksanız, derdi, benden size bir akıl: Kız alın. Ben, Firuzağa'da otururken, öyle yapardım: Yalnız üniversiteli kızlar, ya Akademi'li, ya Edebiyat Fakültesi'nden! Ne şeker şeylerdi **mon Dieu!** Bir Nilgün vardı hele, **parole d'honneur**, profesyonel mankenler eline su dökemez: Arı beli gibi incecik bir bel, yürürken kalçalarını oynatışını görsen sanırsın ki..."

Kadın mı, Allah göstermesin! Tasarısı bile Suat'ı allak bullak ediyordu. Kırkmaları gözlerine girmiş, balıkçı pantolonlu alafranga bir kızı, hele evin içinde, sigara küllerini oraya buraya silker düşünmek, ne istek bırakıyordu onda, ne karar. Yaşlı-başlı bir adam, o kadar külfetli olmayacak mıydı? Olmazmış. Suat'a göre erkekler, hem ayak altında daha az kalabalık edermiş, hem daha çekingenmiş: Bunlar, kocasına söyledikleri, ama onun aklı yatar gibi olunca; içini, saklaması zor can sıkıntılarının basması, buluşmaya gitmekten vazgeçmesi, neden? Şimdi, divana uzanmış, elinde kenarı yaldızlı kahve fincanı, kendi kendine,

"–...acaba, diye sorup duruyordu, bu tasarıya başından beri direnen Halim haklı mı?"

Kapıda bir kıyamettir koptu: Zile basılıyor, kapı yumruklanıyor, gümbür gümbür bir ses, sahanlığı, merdivenleri, bütün apartmanı birbirine katıyordu. Vurdukça aşka gelir, aşka geldikçe bağırır gibiydi:

–...bre şeytanın çırakları, Suat, Halim, hangi cehenneme kayboldunuz? Ben geldim, ben, Ferid Dayı! Kimse yok mu yahu, açın şu Allahın belâsı kapıyı be! Size kaç kere söyledim, bu minare merdivenleri mevtime sebep olacak diye, söz dinleyen beri gelsin, kılınız bile kıpırdamıyor; kan çekmese, yok vallahi adımımı atmam ya, serde dayılık var, ne bok yersin? Bre komşular, ümmet-i Muhammed, yok mudur bir Allahın kulu, şu kale kapısını açıp beni buyur etsin!?...

Suat'ın dayısı, Miralay Ferid*: Allah Allah bir ihtiyar, öylesine durduğu yere sığamaz bir adam ki yanında herkes kendini daralmış

---

* bkz. **"Sırtlan Payı"**

hisseder. Kapı gibi de ha! Kalabalık beyaz bıyıklı, çalıçırpı kaşlı, yaşı yetmiş demiş dişleri sapasağlam, kanı damarlarında kıpır kıpır, sıcacık: Sevincini, bitmez tükenmez enerjisini püsküren, insandan bir yanardağ.

Girer girmez, önce yiğenini şapır şupur öpüyor, arkasından, elindeki ağırca çıkını pehlivan jestleriyle atıyor masanın üzerine, dallı güllü, bayrak gibi kocaman mendiline burnunu sokup tüfek gibi sümkürüyor: Apartmanın o sağlıksız, o iç karartan sessizliğini, ara ki bulasın!

–...kuruyemiş aldım size, biraz kayısı, biraz üzüm ve dut. Hadi hadi, bilirim, alafranga geçinir, burun kıvırırsınız, aldığınızı hiç görmedim; yalnız, bedava bulursanız, sözüm meclisten dışarı, Agob'un kör kazı gibi yutarsınız, ha! Aç hele şu çıkını, baksana kız şu pestillerin nefasetine? Ver hele şurdan bir fırt, tadayım!

Daha oturur oturmaz soruyor:

– Nerde senin hayta?

'Hayta' dediği, Halim. Hep böyle yapmaz mı? Çevresindekilere, az çok iğneli, çokluk iyi seçilmiş adlar yakıştırır. Suat elinde olmadan güldü, şaştı da güldüğüne:

– Stüdyoda dayı, gazeteden çıkardılar, ne yapsın, yeniden sinemayı deniyor, dublaj filan...

– Neden çıkarıyorlar, o mesele mi?

– Evet, galiba ağbiysi...

Hey gidi Miralay Ferid, hiç değişmez, çıkınında biraz üzüm biraz incir, ağzında acı tatlı türlü savaş anısı, böyle çıkagelir. Seferberlikte, cepheden cepheye savrulup sağ sâlim dönen kim, o değil mi? Kurtuluş Savaşı'nda Fahrettin Paşa'nın süvarileriyle İzmir'e akan? Anlatacak elbet! Anlatmasına anlatsın, yalnız top gibi patlayan öfkeli söz dizilerinin, prizma renkleriyle yansıyan anıların arasından, Suat'ın çocukluğu çıkıp gelmesin! Ah, gelmesin!

Şimdi o yıllarına ne kadar uzak, ne kadar yabancı: Sanki o yaşamamış! Bir bebeği vardı, Minnoş, yatırınca gözlerini kapayıp uyuyan? Boğaz'da tıkabasa dolu, akıntıya kapılmış giden takaların üzerine yıldız tozu yağardı. Sonra, titrek titrek, ilk gamlarını sıraladığı piyanoyu hatırlıyor: Do, re, mi, fa, sol... Sonra babasını, babasının uysal, kendi halinde yüzünü: Ona masal anlatıyormuş da, ucu sivri Kayzer bıyıkları, dudakları oynadıkça, tuhaf tuhaf kımıldıyormuş. Ya altın çerçeveli sıkma gözlükleri?

"–...Hadi beyba, n'olur biraz daha anlat, kayıp keklikle çoban kızının masalını anlat..."

"– Peki yavrum: Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellâl, sinek berber, pire pehlivan iken, topal bir keklik dağ bayır demez dolaşır..."

Hatırladıklarının önemli bir bölümünü, sonraları annesinden dinledikleri oluşturuyor. O daha doğmamış, düşmanın, önde tokat gibi şaklayan bayraklarıyla, mızıkasını döve döve, yurdun dört kucağına yayıldığı sıralar. İçerlerde bir yerlerde, Kuva-yı Milliye çeteleri örgütlenmiş, örgütlenecek. Bu yüzden, 'Anadolu'ya geçmek' sözünü dilinden düşürmeyen Ferid Dayı'yı, onlarda hiç kimse iyi gözle görmüyor. Ferid Dayı henüz genç, çiçeği burnunda binbaşı. Ruhsar Yenge'yle o mayıs tanışıyorlar. Karanlık bir ilkbahar: Çiçekler, saklı ve kutsal bir ateşten üretilmiş kıvılcımlar gibi saçılıyor. Belki Boğaz'da, unutulmuş bir kanûndan, yine Hafız Post'un o dokunaklı parçası. Uzun mırıltılarıyla, gölge gölge söyleşen, saltanatlı ıhlamurlar.

Ali Rıza Paşa kabinesi düşmüş, yeni Sadrazam Damat Ferid Paşa diyor ki Zât-ı Şahaneye başkaldıran paşaların hadleri bildirilecektir: Mustafa Kemal ve 'hempaları' idama mahkûm ediliyor. O günler, arka bahçedeki fıskiyeli havuza kırmızı balıkların ilk getirildiği günler, Saraylı Hala annesine hâlis Van bir kedi yavrusu veriyor, adı Sarman, Ferid Dayı, Direkliyalı'dan ayağını kesivermiş. Günün birinde, Ankara'ya kaçtığını işitiyorlar, hepsinde bir kaygı, en çok kaygılanan Halûk Bey: Mustaf Kemal, padişahı tanımıyor demiyorlar mı, aklı duracak: Halifeyi tanımamak, ne demek?

Suat, kurtuluştan sonraki yılları daha ayrıntılı biliyordu. Ferid Dayı bu savaştan da sapasağlam, üstelik miralay olarak dönmüştü. Boğaz'daki evlerinin, o birbirine girmiş akasya, manolya, salkımsöğüt ve ıhlamur kalabalığının ortasındaki Direkliyalı'nın, en gözde konuğu diye el üstünde tutuluyordu. Halûk Bey, Milli Mücadele boyunca, padişaha ve İstanbul Hükümeti'ne bağlı kalmasının ne büyük bir yanlış olduğunu, anlamıştı artık. Bazı hatırlı eş dost olmasa, Anadolu hareketini toplu bir intihar sayanların çoğu gibi, yurtdışına çıkarılırdı ama, Miralay Ferid göğsünü siper etmişti bir kere: Ne yaptı etti, yurtta kalmasını sağladı.

Her cuma, ayağında gıcır gıcır çizmeler, sırtında gri ve savruk

süvari pelerini, hoyrat bir rüzgâr gibi çat kapı geliyor, içeriye adımını atmasıyla ortalığı gürültüye boğması bir oluyordu: Paldır küldür öksürmek, onda; kapıları çat çut kapamak, bahçede tümen tümen yığılmış sonbahar yapraklarını har vurup harman savurmak, onda. Hele o bed sesiyle gürül gürül şarkı söylemesi yok mu, ömür! Geceleyin, yemek yendi mi yendi, bütün aile deniz kıyısındaki şezlonglara çepeçevre uzanıyorlar. O, saçı başı darmadağın, devrimin anlamını ve doğrultusunu anlatıyor. Ne anlatış, görmek lâzım: Köşe bucakta gizli görünmez düşmanları, yumruklarıyla tehdit etmelerin, sapır sapır, çocuk yürekli dev gözyaşları dökmelerin; mitralyöz gibi takırdayan sunturlu küfürlerin, bini bir para! Gelecek günlerin daha iyi olacağına körü körüne inanmış, gürültüsünü bir yağmur bulutu gibi büyüterek:

"–...ihtilâli, diyor, maddi olduğu kadar manevi esaslara oturtamadık mı, gitti, inkılâbı inkişaf ettiremeyiz. Meclis'te muhaliflerine cevap verirken, bunu bizzat Gazi söyledi. Vakıa Yunan'ı yendik, lâkin kazanılması fevkalâde müşkül yeni bir muharebeye başlıyoruz: iktisadi ve içtimâi bir muharebe bu! Önümüzdeki on sene içinde, görün bakın tahavvüle uğramadık bir şey kalacak mı? Evvelemirde, 'cumhuriyet' diyerek, devleti adlı adınca anacağız: Memâlik-i Mahrusa'yı Şâhâne yok artık, Türkiye Cumhuriyeti..."

Hele bu cumhuriyet sözünü ne seviyor, nasıl sihirli bir deyim, her şeyi bir anda değiştiriverecek bir tılsımmış gibi tekrarlıyor, şaşılacak şey! Tam o sıra, denizin yüzeyinde yoğunlaşmış gece sislerinin arasından, pırıl pırıl çıkıveren, bir vapur hayaleti: Köprü'ye son vapur! Bir düdük. Bir düdük daha. Boğaz ufuklarından, çarpa çarpa dönen, daha bir koflaşmış, yankıları. Tarabya üstlerinde, boş bir sağanağın deli şimşekleri yanıp sönüyor. Yağacak mı ne?

Hanidir, Halûk Bey'in ağzını bıçaklar açmaz olmuş. Hüzünlü ve sürekli sessizliğini, bozsa bozsa, başını dalgın sallayarak:

"–...Katiyyen anlayamıyorum, demek için bozuyor. Bütün bu olanlar, benim için gayr-i kabil-i izah şeyler, idrâkimi aşıyor hakikaten!"

Bir yerden sonra, her şeyin çivisi çıkmış: Neyin, neden böyle olduğunu, anlayabilene aşkolsun! Ne yanına dönsen, acıklı bir anlamsızlık; müthiş, belki gösterişli, fakat salakça saçmalıklar: Bağlanacak bir delinin rüyasından hiç farkı yok! Duyu organlarıyla al-

dığı izlenimler, eskiden aldıklarına bir türlü uymuyor. Arada bir terslik. Kavramlar bütün bildik yüzlerini kaybetmişler.

Bazen Halûk Bey, duyulur duyulmaz bir sesle,

"–...iyi ama, ya halife? diye soracak oluyor, ya hanedanın istikbali?"

"– Halife mi, ne demek halife? Enişte, sen aklını mı kaçırdın yahu? Seferberlikte Arabı çorabı İngilize karşı kaldırayım diye Cihad'ı Mukaddes açan kimdi, halifen değil mi senin? Kabul, fikir Enver'indi; teşebbüs tam ona göre, şatafatı bol, dipsiz kile boş ambar bir teşebbüstü ama, âlâ-yı valâyla yeşil sancağı çıkardık mı, çıkarmadık mı? Netice? Dünyaya kepaze olduk yahu: Ne halifeye kulak asan çıktı, ne Cihad'ı Mukaddese! Gazze Cephesinde gözlerimle gördüm, Lavrence'in dağıttığı altınlar, Arap şeyhlerine halifeden daha câzip geliyordu: Bize karşı onunla birlik oldular."

Küplere binmiş, bağıra çağıra ekliyor:

"–...Hanedanın istikbaline gelince, besbelli defolup gidecekler: Cehenneme kadar yolları var."

Bir başka seferinde, sevinçten soluğu kesilerek, daha kapıdan gürledi:

"–...tamam, yol göründü senin halifeye. Takarrür etti: Meclis, halife-i rûyi zemîn hazretlerine ve maiyeti efradına sepet havası çalıyor. Laik oluyoruz, laik..."

Başka bir sefer ise, başının üstünde ince bir yağmur, koltuğunun altında koca bir paket, geç meç de olsa, gelmiş; daha eşiğinden adımını atmadan, Pembe Salon'da bekleşen aile halkına, en tumturaklı sesiyle müjdeyi ulaştırmıştı:

"–...işte o kadar, bu iş de bitti: Gazi kararını vermiş, tebliğ-i resmî neşredildi: Başıbozuk takımı artık fes giymiyor, şapka giyilecek! Evet şapka, yüzüme ne bakıyorsunuz yahu, şapka diyorum, fötr, melon, panama, silindir, ne haltsa! Hele şu getirdiğime bir göz atın dünyanın parasını saydım ha, sırf eniştem kafasına geçirince ne hâle gelecek göreyim diye..."

Arkasından Cumhuriyet'in ilânı, eski harflerin kaldırılması, Kanun-u Medeni. Yoksa daha mı önceydi? İnsanın yaşadıklarıyla duydukları, birbirine nasıl karışıyor? Yalnız kulaklarında çocukluğundan yankılanan o sesler: Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Gazi Paşa! Sonra dokunaklı, yirmi yıllarından kalma bir de şarkı, umutlu

olduğu kadar iyimser, saf olduğu kadar çocukça, bir cumhuriyet şarkısı: Bir bayrak, flama, trampet ve borazan kalabalığı içersinde, gencecik sesleriyle, kız izciler söylüyor:

"Cumhuuuuuu-riyet haaaaa-yat demek!"

Kendini anlattıklarına kaptırmış, Miralay Ferid, bir yandan ceviz ve bağdemle doldurduğu incirleri atıştırıyordu. Ne imrenilecek bir iştahla! O böyle gelip baba koltuğuna kaykıldı mı, Suat evini tanıyamaz olur. Koltuk, o eksi koltuk değil. Yerdeki halı, başka: Görünmez ışınlar, üzerine garip, içiçe geçmiş, yeni yeni çiçekler örüvermiş. Pencereler daha aydınlık, perdeler daha saydam. Duvardaki o kötü, o sokağa atsan beş para etmez Van Gogh ve Gauguin reprodüksiyonları, bambaşka anlamlarla yüklü. Hele renklerine diyecek yok, görülmedik, bilinmedik renkler bunlar, tanımlamaya kalksan, tanımlayamazsın; cinayet siyahı, yalnızlık sarısı, öfke kızılı, kaçış mavisi, kaçış mavisi, kaçış...

"–...Fırka'ya uğradım, ordan geliyorum. Malûm, haftalık toplantımız. Duydun ya ne demiş gizli oturumda mebuslarına, o kocakarı sesiyle, siz demiş, isterseniz fırkaları lağveder, hilafeti dahi ihya edebilirsiniz! Lağvedecekleri fırka bizimkisi, bizimkisi demek, ne bok yemek Ferid, bunadın mı sen, Gazi'nin fırkası..."

Aklı bir türlü almıyordu. Sıkılı yumrukları havada:

–...ulan kendini nerede sanıyor bu herif, diye ekledi, yamyamlar diyarında mı? Bizler, cumhuriyeti kandan ve ateşten yoğurmuş olanlar, daha ölmedik: Onun gibi bir hanım evlâdının çıkıp ortasına etmesine razı gelir miyiz?

Hadi yeniden kükredi: –...hâşâ, sümme hâşâ!

Suat, gülümsemeden edemedi, farkedince yine şaşırdı. 'Herif' de, 'kocakarı sesli' de, 'hanım evlâdı' da, hep Menderes'ti, Demokrat Parti'nin ve rejimin orta direği Adnan Menderes. Bir opera şarkıcısı, bir kadın romancıyla handiyse 'resmiyete dökülmüş' ilişkilerine rağmen, halkın arasında 'o biçim' diye söylentiler dolaşıyordu ya, onu can düşmanı belleyen Ferid Dayı için, böylesi adlar yakıştırmaya bu yeterdi de artardı bile.

Daha emekliye ayrıldığı gün, ayağının tozuyla Cumhuriyet Halk Partisi'ne gidip, 'ön safta bir nefer gibi savaşmak üzere', kay-

dını yaptırmamış mıydı? Hem onun particiliği, Allah muhafaza bir particilik! Hele, nasıl olup da üç seçimi ardı ardına kaybettiklerini bir soran çıkmasın, köpürüyor artık; kabına sığamayıp, yıllarca önce olduğu gibi, –hem bu sefer bastonuyla– görünmez düşmanları tehdit ederek, veriyor dumanı:

–...mugalâtacı herifler yahu, işleri güçleri desise! Bir defa oyunun kaide-yi aslisine riayet etmediler. Bizde demokrasi ne demek, evvelemirde ta'vizlerden içtinap edeceksin, öyle mi? Bu cenabet mekanizmanın bir tecrübesini yapmışsın, parmağını kaptırdın mı, pat küt, kolun gider! Seçimlerde mücadelenin Atatürkçü cenahlarda, münhasıran Atatürkçü prensiplerle yapılması icap ederken, ne yaptı bunlar, sorarım, ha ne yaptı: Nerde mürteci bulduları sa teşvik ettiler. Kur'an kursları açtılar, ezanı Arapça okuttular... Uzun sözün kısası, Kemal Paşa'nın inkılâplarına sünger çektiler! Eksik olsun böyle seçim kazanmak! Üst üste üç seçim kazanmak değil bu, muvaffak olmasına ramak kalmış bir inkılâbın üç merhalede fiilen canına okumak!

Birden konu değiştirdi. İhtiyarlığını, eski asker jestleriyle, kalın kalın mendiline öksürerek, o yoksul babası gülümsemesini, yeniden çalıçırpı bıyıklarının altına konduruyor. Besbelli 'hemşire'sinden, Suat'ın annesinden söz edecek:

–...on beş gün kadar oluyor, hemşireyi gördüm, rahmetli babanın vefatının sene-i devriyesiydi, mevlit kıraat ettirecekmiş, çağırdı, kalktık gittik. Gecesi, ben de bir yasin okudum ruhuna, Allah kabul etsin: Kuzu gibi adamdı, çok çekti anandan! Ah şu anan, ah şu anan! Bu defa, büsbütün sapıtmış gördüm, caket, pantol, gravat, efendime söyliyeyim, tekmil erkek giyiniyor: Elde cıgara, saçlar kesik, ense tıraşlı... Tövbe tövbe Yarabbi, ya Resulullah!

Suat dediklerini duymazlıktan, hatta anlamazlıktan geliyor ama, o dakika bir kapı usul usul geçmişe açılıyor: Türk mavisi pencerenin ardındaki o unutulmuş kanûn, Osmanlı gecelerinin kuytularında, Hafız Post'tan bir cümleyi tekrarlamaya başlamış bile: Kendi kendine bir şeyler mi soruyor, onulmaz bir derde çare mi arıyor, belli olmuyor ki! (Halim, nerdesin Halim?)

Suat, ardına saklanacağı bir özür bulamazsa, çıldıracak:

– Dayıcığım, diyor, ne dersin, sürerler mi Halim'i?

Miralay Ferid, susuyor. Adamakıllı bol, yoğun, dayanılması

güç bir sessizlik. Gözgöze geliyorlar. İhtiyarın mika gibi parıl parıl ve kesici bakışı, genç kadını biçiyor sanki. Biçtiği yere, bal rengi, koyu mu koyu, kör edici bir ışık yığarak. Sonra birden değişip canayakın bir hal alıyor, üstünde eğreti duran ağırbaşlı bir tavırla:

– Kanaryam, diye soruyor, korkuyor mu yoksa?

Suat, başını eğerek, doğruluyor:

– Evet, dayı!

–...ardına takılıp gidemezsin değil mi?

Yine başını eğiyor Suat:

–...gidemem, dayı!

–...Direkliyalı'ya adım atmamaya yeminlisin, koca şehirde bir başına kalacaksın, he mi? İşe girersin desem, elinden iş gelmez, yol bilmez iz bilmezsin, ama inadın inat!

Aynı baş hareketi: – Evet, dayı!

–...eveti var mı bunun canım, olur mu böyle şey? Uysal görünüyorsun, sesin soluğun çıkmıyor ama, katır gibi inatçısın ha! Eh, ne olacak, Miralay Ferid'in yiğeni, soydur çeker. Yalnız, biz daha ölmedik çok şükür, o kalın kafana şunu iyi sok, seni bir yere bırakmayız, anladın mı?

Aynı hareket: – Evet, dayı!

–...o hayta kocan, Erzurum mu Bitlis mi, artık neresi olursa, çeksin gitsin, tebdil-i mekânda ferahlık vardır, fikirleri tazeler. Bilirim ben o tarafları, kışı yavuzdur, ayda dört kere posta gelirse öp başına koy, o da postayı taşıyan Kürt soğuktan bir kuytuda donmaz, ya da cıvardaki kurtlara yavan tarafından akşam taamı olmazsa...

Sözünü daha ciddileşerek sürdürüyor:

–...karanlık bir şeyler hazırlanıyor kızım, şek şüphe yok. Bir ahbaptan duydum. Ankara'da fevkâlade gergin bir hava esiyormuş, kuşkulanan kuşkulanana diyor. Hükümet, içeri atıp durdukları yetmezmiş gibi, matbuatın dizginlerini iyice eline alabilmek, hürriyetperverânı susturabilmek için, bir kanun lâyihası getirecekmiş...

Kaygılı, başını sallıyor: –...getirir mi getirir, ben her şeyi umarım bunlardan!

Ya da: –...Allah aşkına alsana şu çıkını önümden, amma tıkındım ha, size bir şey kalmadı be! Ayıp yahu! Üstelik dokunur ba-

na, gece sancılanırsam dana gibi böğürürüm, artık, eh n'apalım, dayansın komşular!

Saat altı buçuğa doğru geldiği gibi paldır küldür gitti. Yaptığı gürültü öylesine koyu ve büyüktü ki, gider gitmez, apartman boşaldı sanki, yerine tir tir titreyen bir uzay sessizliği geldi kuruldu. Odalar daha mı genişlemişti, tavanlar daha mı yükselmişti ne? Suat, dayısının etki alanından çıkınca bilinmedik bir zaman parçasında kaybolmuş gibi, bu sessizliğin ortasında salınıp duruyordu. Gündelik hayatına ve sıkıntılarına dönebilmesi için, iki acı kahve içmesi gerekti. Halim gecikmişti: Ya dublajdan aldığını Pasaj'da içiyordu, ya da ilânı vermek için gazeteye gitmişti. Oradaki dostları: "– Bir şeyler yaparız, demişlerdi, ucuz tarafından..." İlâncılık'taki kız vardı ya, hani surata bak süngüye davran, hele o, oldum olası pas verir durur: Halim'i, bir tarihte, birkaç solcu oyuncu bir olup çevirdikleri Nankör Toprak'tan hatırlıyor, bereket filmin bir hafta içinde yasaklandığını unutmuş.

Dublajdalar mı? Hatır hatır saçlarını otlayan Galib, ölü gözleriyle bakarak ona söylev çekiyor: Kelimeler, karamelâ gibi eriyor sanki dilinin üstünde, yapış yapış, oraya buraya bulaşıyor.

– Nerde eski suratın hazret? Kahır seni çöktürmüş. Hiç değilse saçların bu kadar dökülmemiş olsaydı, ne yapar yapar, sana bir ikinci jön rolü egavlardık: Temiz temiz bir haftalık iş, yövmiyesi beş yüz kâattan, iyi mi?

Halim'in saçları dökülüyor. İçinde iğrenç bir korku. Mikrofonun başında dilinin dolaşması yok mu, rezillik.

– Halim Bey, tekrarlayın lütfen! Mikrofondan biraz uzak durun, o kadar acele etmeyin: Hiçbir şey anlaşılmıyor. Tamam mı?

"Tamam! Yeniden yapalım. Allahım, sen bana yardım et! Kepaze oluyorum. O uğursuz herif perdede ağzını açar açmaz, ben de başlayacağım: 'Kalbimi kırdın Nalân, sensiz yaşayamam ama, yine seni affediyor ve sana veda ediyorum' Ne budalaca laflar!"

İşte, ışık yandı. Film geçiyor, bir daha, bir daha. Halim, gözlerini aktörün dudaklarına dikmiş, bir süre içinden tekrarlayıp duruyor, oluşturduğunu aklı kesince, en kral sesiyle:

–...kalbimi kırdın Nalân, diyor, sensiz yaşayamam ama...

Bir köşede, yıkıldım yıkılacak bir sıranın üstünde, bir zamanların ünlü aktrisleri, kan damgalı ağızlarıyla sıralanmış, sür-

gündeki prenses edalarıyla cıgara içiyor. Mahalle karısı ağzıyla dedikodu yapıyorlar:

–...aa şekerim, sen bana sor o herifi, senaryolarında millete ahlâk talkını verir, gider canciğer arkadaşının karısını baştan çıkarır; hele o şıllık, hele o, bakma okullu kız kırkmalarına, mahcup taze kızarmalarına sen, fentli orospuları parmağında oynatır vallahi!

Dışarda kar yağıyor. Akşam ayazında acı badem ve linyit kokusu. Otobüs durağında, insan kılığındaki birtakım can sıkıntıları, silme yalan akşam gazetelerine, boş boş bakıyorlar. Beyoğlu. Suat'ı koydunsa bul! Hayatında kimseyi beklememiş. Beklemez de!

...ne yapmalı şimdi? Bir koşu gazeteye insem, şu ilân dalgasını halledip eve rahat rahat dönsem, herhalde sevinir. Ben de sâkin bir gece geçiririm."

Bu saatte Babıâli kimin? Vitrin cesetlerinden sızan gözyaşlarıyla, Allahın zıpırı bir ressamın ayaküzeri bir kenara çiziktiriverdiği Galata Köprüsü'ne dökülüşen memurların. Bir de mürettiplerin sahi! Bin yıllık tembelliklerine, spor-toto'da ve yarışlarda oynayıp batmak meraklarına sığınmış, ağır aksak gazetelerine dağılan mürettiplerin. Garip bir vınıltı, öbürlerini ağır ağır bastıran ses tozlarından bir bulut, rotatiflerin uğultusu. Kimisi dönmeye başlamış bile, kimisi tetik üstünde, bekliyor.

Alo, Ankara mı, Yılmaz sen misin, tamam, evet, İzmir'de çıkan Demokrat İzmir gazetesi aleyhine on birinci dava açılmıştır, muhalefet çevreleri bu davalarla basın hürriyetinin, alo, Ankara, Yılmaz ne oldu, yahu, tamam, basın hürriyetinden devam et!... Teleks odalarında, teleksler tıkırdıyor: Akis dergisi bir kere daha toplatıldı. İstihbarat servisinde daktilolar, soluk soluğa, bir türkü tutturmuşlar: Vatan Cephesi'ne geçmeleri için, DP çevrelerince kendilerine baskı yapıldığını ileri süren bazı Kapalıçarşı esnafı, aralarında toplanarak keyfiyeti... Ahmet Usta, tashihleri topladınız mı? Kâmil Bey'e iki çay, bir kahve sporculara, bir kahve ikinci kata, musahhihlerin oraya, orta olacak!...

Halim, aklı fikri elindeki mektupta, ısmarlanan kahveyi içiyordu: Kareli defter kâğıdına, kocaman acemi yazısıyla yazılmış bir köylü mektubuydu bu. Gördüğü anda, damağında o dayanılmaz sulfato acısını, yine bütün dehşetiyle duymuştu. Oysa işleri nasıl da

yolunda gidiyordu: İlânını en yakın zamanda yayınlayacaklardı, üstelik tek kuruşunu almayacaklardı. Fakat ah bu mektup, işi düşüp gazeteye uğramasa masadan masaya belki kaybolacak olan, kimsenin iplemediği, hatırlayanınsa laf olsun diye hatırlayıp ona ilettiği bu mektup yok mu, işte o, taş gibi çöküyordu yüreğine. Bir cıgara. Sözümona okuyacak. Bir kere, üç kere, on kere okuyor, tek kelime anlamıyor. Dokunsalar ağlayacak! İyisi mi, herkesin eline iyi kötü birer 'eyvallah' tutuşturup kendini dışarı atar, orada okur.

Peki, ne var bu mektupta:

"Kardeşim Halim Bey! Evvelâ mahsus selâm idip gözlerinden öperim, sonra Cenab-ı Hak'tan sana sihhat ve âfiyet niyaz ederim. Hasretinden iki gözü iki çeşme, gece gündüz kanlı yaşlar döken kahırlı anan da selâm idip gözlerinden öpüyor. Benim kınalı kuzum n'apar, yüzünü bile görmediğim, resmini koynumda taşıdığım nazlı gelinim nasıldır diye sual ediyor. Bizi böyle ayrı düşürenler Allahından bulsun diyor. Halim Bey kardeşim, ayrıca anan, sen artık şehirli oldun, bizi kalbinin defterinden sildin demektedir. Böylece malûmun ola.

"Zerrece tarafımızdan sorup sual edersen, etme daha iyi. Halimiz gün günden daha kötüdür: Buban ağır hasta, iki haftadır yatalak, iniltisinden evde ocakta durulmuyor. Ağan Osman Bey geldi, ta İzmir'den doktorlar getirdi, boyun büküp Allah'tan umut kesilmez diyorlar. Abdullah Hoca'yı bilirsin, gece gündüz hastanın başındadır, duasını edip Kur'an'ını okuyor. Halim Bey kardeşim, kara yazılı anan, bubanın son demlerinde ille gelmeni, ölürken başında bulunup ve elini öpüp ve de kendini bağışlatmanı gönülden arzu etmektedir. Dediğimi yapmazsa analık hakkımı helâl etmem, her namazda denizler dağlar aşırı ona ettiğim duaları saymam diyor. Ahval-i hâlimiz işte budur.

"Halim Bey kardeşim, mektubuma son verirken, tekrar tekrar selâm ederek hem senin hem nazlı gelinimizin gözlerinden öperim. Anan dahi her ikinizin gözlerinden öper – Emine"

Halim'i yıkan, mektubun köylümsü deyişi. Onu aldığı gibi çocukluğuna savuruyor: Ne hınzır, ne kadar edepsizdi! Yalınayak köylü çocuklarının ortasında kasım kasım kasılıyor. Elindekini görmek istiyor, ona yalvarıyorlar ama, yağma mı var, ağır satıyor kendini. Sonunda lütfen gösterdiği ne: Camı ayarlı, gıcır gıcır yeni elektrik feneri. Al bunu, köyün en derin kuyusunun dibini gör. Tevatir bir şey canım! Gece. Yukarda, taze açmış yıldızlar, ışıl ışıl. Birden, ovada unutulmuş yaşlı bir eşeğin ürkek anırışı duyuluyor. Besbelli, dağı taşı bastıran sıcak karanlıktan, ya da uzaktan kokusunu aldığı geveze çakallardan korktu fakir.

Halim, yoğun bir sise dalar gibi, köydeki damlarına daldı. O ne? Yer yatağında can çekişen bir ihtiyar: Hacıbeyoğlu. Kısık gaz lambası, isli diliyle, çoktan ölümsemiş yüzünü yalıyor. Kımıldadıkça değişen gölgeler kaşlarını daha bir düşürmüş, her zaman zalim ve sivri olan bakışları bu yüzden insanca bir yumuşaklık ediniyor ama, kısa sürüyor bu, arkasından yine o sert ve dipçik gibi surat! Asıl telâş, duvardaki yaldızlı çerçevelerine sığamaz olmuş kutsal yazılarda: Ölümle aralarında gizli bir ilişki varmış gibi kıpır kıpır kıpırdanıyor, çerçeveleri çatır çutur kırıp, simsiyah bir Arap harfleri kalabalığı halinde ortalığa dökülmek için, o ânı, nabzın duracağı, soluğun kesileceği o ulu başkaldırma ânını bekliyorlar. Abdullah Hoca, odanın en karanlık yerinde, art ayaklarına çökmüş, pusuda bir sırtlan: Gözleri kapalı, dudakları fısır fısır dua ama, gerçekte bütün hayvan dikkatiyle can çekişen ihtiyarı kolluyor: Ruhunu teslim etti mi, şölen başlayacak.

Yok yok, babası köydeki damda yatmıyor olmalı, çoktan kasabadaki eve indirmişlerdir, hani Cami-i Kebir Mahallesinde, bayramlarda, sünnetlerde, düğünlerde kullanılan, arta kalan sürece takım taklavatıyla kilitli duran hanay var ya, oraya! Aç koca tahta kapıyı, toprak bir avlu, saksılarda ceranlar, karanfiller çığlık kıyamet, dipte bir yerde açmış ağzını esneyen karanlık kuyu, tepesindeyse yakındaki hayvan pazarından dökülüşmüş çığırtkan, külhanbeyi mi külhanbeyi serçe salkımlarından, yıkıldı yıkılacak erik ağacı. Bitişik ahırlardan beygir kişniyor, sıcak dışkı kokuları. Hastanın yattığı camlı kapının önüne pabuçlar dizilmiş: Cilâlı, sivri burunlu şehir pabuçları bunlar: İçerdeki doktor beylerin ayaklarından çıkma.

Onlara bakmasıyla, Emine'nin içinde adını tadını bilmediği bir

gizli özlem uyanıyor, gök mavisi gözleri dumanlanıyor. Boşnaklığını mı, saman sarısı ve süt beyazı güzelliğini mi, yoksa babasının yarı alçaklığından yarı korkaklığından, onu sözlüsünden ayırıp bu kocamış Hacıbeyoğlu'na 'kuma' diye satmasını mı hatırlıyor, orası belli değil. Sözlüsü de köyün öğretmeni: Emine'ye delicesine tutkun, ufak tefek bir oğlan! Sözünü sakınmıyor ama:

"–...Hacıbeyoğlu zaten evli, ikincisi yasaya sığmaz, mahkeme kapısında hakkımı ararım...

filân diyor. Demese, dilini tutsa iyi ya, diyor işte. Bir sabah öğretmen yok. Üç gün yok, bir hafta yok. Nereye gider bu adam. On gün kadar sonra Aşağı Gediz köylüleri ölüsünü ırmaktan çıkarıyorlar: Şişmiş, tam ensesinde acayip, yerini şaşırmış pembe salyalı iki ağız gibi iki kurşun deliği. Kendini mi vurmuş, vurulmuş mu, vurulmuşsa kim vurmuş, anlaşılamıyor. Çevrenin âşıklarından biri, dokunaklı bir türkü yakmış hatta, o yakanın köylerinde bir zaman söylemişler.

Emine'ye gelince, avunması olası mı? Gidip deli suları şakır şakır gülüşen havuzun başına oturuyor; bütün bir ikindiyi, beline vuran sarı saçlarını tarayıp gizli gizli ağlayarak geçiriyor. Halim, o sıralar, lisede öğrenci. Yaz tatillerinde, Emine'yi yalnız bırakmamayı görev bellemiş. Ablası sayılır, kafaları da denk. O saçını tararken, bu kumla oynuyor. Kıvılcım saçan ince kum, altın tozu gibi, parmaklarının arasında süzülüyor. Kara incirler, dallarından durdukları yerde pat pat düşecek kadar ballanmışlar. Beride, erimiş kurşun beyazlığıyla göz kamaştıran, handiyse sıvı bir ışık altında, ovaya uçsuz bucaksız yayılmış, iki büklüm çalışan gündelikçiler.

"Emine'nin acısını anlıyordum, anlayabileceğimi, biraz olsun paylaşabileceğimi sanıyordum. Onu, 'alnımın yazısıymış' diye yarı dinsel, yarı anaca bir şefkatle bağrına basmış olan annem de, gizli yasını paylaşmaktaydı. Şimdi bile ikisini, başlarında oyalı tülbentler, seccade üstünde gece yarılarına kadar dua ederken görür gibiyim. İki 'ortak'tan çok, ana kızı andırırlardı. Onları böyle neyin yaklaştırdığına aklımın erdiği gün, sevinçten uçacaktım: Babamın zalim ilgisizliğiydi bu. İhtiyar ikisini de umursamıyor, onun bu umursamazlığı, onları bir çile kardeşliğinde birleştiriyordu.

Hele o uzun kış geceleri, annem kendini düşlere bırakmaya

hazır, Emine birden kazandığı önemin ağırlığından huzursuz, beş numara bir lambanın titrek aydınlığına sığınışları!.. Emine'nin önemi okuma yazma bilmesinden ileri geliyordu. Anneme halk masallarının özlemler, ayrılıklar, sonu yok çırpınışlarla dolu sihirli dünyasını o tanıttı: Ferhad ile Şirin'i, Tahir ile Zühre'yi ve öbürlerini!.. Yoksul bir delikanlıyla, sultanın ay parçası kızı arasındaki, o olmayası sevda. Sılasından ayrı düşmüş, garip ozanların yası. Ortaçağ hanlarının şaşmaz Tanrı konuğu, yörük abdallar. Asya içlerinden bir yerlerden, artık Semerkand'dan mı, Buhara'dan mı, kutsal Arabistan'ın yıkılası Bağdad'ından mı neredense, halı, ipek ve baharat yüklemiş deve kervanları. Kale kapılarında Allah adına birbirine kılıç üşürenler. Gökkubbeyi, düşmesin diye, mızraklarının ucunda bir tamam tutup gezdiren, yanardağ sesli Osmanlı sipahileri.

Annem, bu masalları dinlemeye bayılırdı; benliğini Emine'nin biraz genizden gelen sesine bırakır, bir çocuk gibi ağzının içine bakardı. Emine'yi şaşırtan, bazı sözcüklere takılmasına yol açan, bu aşırı dikkati işte. Kızarıp bozararak, bir okul çocuğu gibi, takıldığı kelimeyi heceleye heceleye söker, hem kendisi rahatlardı, hem de bizi rahatlatırdı. Nedense aklımda, hep yağmurlu geceler kalmış. Şimşeğin dalkılıcı, gecenin mor kadifeden perdesine bir çalınır, çalınmasıyla paralayıp atardı. Bir bakardım, Ferhad'ın derdi, onların derdi olmuş: On minare boyundaki dağları, külüngüyle devirip, sevdiğine kavuşabilecek mi, kavuşamayacak mı? Kerem ise, sığındığı mağaradan kılıcını savurur ki, yılan dili sanılır: Öyle yalın, öylesine çabuk, o kadar ağulu. Babası, Zühre'yi sarayında tutuklamış, kızcağız hem ağlar, hem dizini döver, yakınır: "Söyle bana bâd-ı sabâ Tahir'im nerde?"

Babama yazdığım mektuplar hanidir karşılıksız kalıyordu. Emine'nin böyle kaçamak cevaplarıyla avunuyordum. Yapmacıksızlıkları, ulaştırdıkları yarım yırtık haberler, her seferinde bana adamakıllı dokunur, bir koşu çocukluğuma gidip gelmeme sebep olurdu. Ama bu mektup öylesi değil, basbayağı umut kapısı! Peder rahmet-i rahmana kavuşursa mirasına biz konuyoruz. Konduk mu, şeytanın bacağını kırdık demektir: Aralıksız yenik düşen o örgütsüz militan yoksulluğundan da, meteliksiz kumarbaz sıkıntılarından da, iki iskemle arasında iğreti yaşamalardan da kurtulacağız. Sözüm

parama geçer, öyle mi? Canım ister çalışırım, canım ister çalışmam. Adamın cebi dolu oldu mu, eli ayağı düzgün bir kadro toplayıp öncü oyuncular çıkaracak bir tiyatro kurması işten mi canım? Tutar, sırtı sırtına, Şişli'de bir kat alırım. Boğaziçi'nde leylâklı yaseminli kutu gibi bir köşk: Biri kışlık olur, biri yazlık! Boğaz'da oturdun mu tabii altında araban olacak, şu spor-mercedes'lerden bir tane alacaksın, saat gibi araba, öbür taka tukalara hiç benzemez, evlâdiyelik yahu...

Ortalığı seller götürürken, evde unutulmuş şemsiye faydasızlıklarına kapılıp, kendini gereksiz hissetmeler; ipsiz sapsız tasarılarla, gelip geçici çözümlerle kıtı kıtına yaşamalar, bitti. Yeniden eski olanaklarımın tamamına kavuşacağım. Çektiğimiz bunca çileden az ders almadık, bu dersler olanakları daha iyi değerlendirmeme, fırsatları daha usturuplu kullanmama yarayacak!

"–...Ah, ah, diyecekler, Halim Hacıbeyoğlu'nu tanımıyor musunuz, nasıl olur, dehşet bir adamdır. İstanbul tiyatrolarının en mükemmel oyuncusu; rolüne onun gibi hâkim olan, inceliklerini ustalıkla belirten görülmemiştir. Hele seyirciyi, daha sahneye adımını atar atmaz, alır, cebine koyar. Görmeden inanılmaz efendim, başlı başına bir olay!

Eleştirmeci kısmı aç gözlü olur, gözlerini doyuracaksın: Kimine ufak tefek armağanlar verilecek, kimine rakı bira içirilecek! Fotoğrafçıların, dedikodu yazarlarının eline beş on kuruş sıkıştırdın mı, senden kralı var mıymış gör bakalım! Başarı da, zenginlik de, ün de benim. O zaman, arkadaş deyip bağrıma bastığım bu dangalak sürüsünü görmek isterdim: O Galib ineğini, Ali İhsan'ı, Haydar'ı, İrfan'ı, ötekileri.

Hah hah hah, Ali İhsan be, ne ıkınıp sıkınıp duruyorsun ulan, paran mı yok, beş yüz kâat yeter mi, al da ayakları ezilmiş yengeç gibi olduğun yerde sürünüp durma! Ya sen Galib, nereye, stüdyo'ya mı, âlâ, yolumun üstü, atla arabaya bırakıvereyim, yolda iki çene atarız, şu ara kafası işleyen bir oyuncu arıyorum, gelecek sefere senin için de bir şeyler düşünürüm artık, efendim, araba mı dedin, evet spor-mercedes, iyi düşürdük galiba, saat gibi motor, gardrobu da yeniledim ha, sahi sen bizim katımızı da görmedin yahu, Şişli'de bir akşam muhakkak bekleriz, Suat söylüyordu zaten...

Bambaşka bir İstanbul'da, bambaşka bir hayat. Artık her şeyin

bir kolayı var: Sevdanın, edebiyat ve tiyatro heveslerinin, politikanın, hele onun! Başını belâya sokmadan, istediğini yapasın: Yaz çiz, parti kur, gazete çıkar, kılına dokunamazlar! Dokundular diyelim, içerde oturur anılarını yazarsın, dışarda karın işlerini düzene koyar. Hele sürülürsen, yaşadın: Sürgün yerinde bir villa uydurursun, bir araba alır, yüzüne bakılır bir de hizmetçi bulursan, oh kekâ, senden iyisi yok, sürekli tatildesin say, eh gözaltında filan tutarlar belki ama, koymaz ki, adama!

Bak şu işe, eve gelmişim haberim olmadı, sanki yol daha bir kısalmış! Suat, bir tanem, aç kapıyı, çabuk, aç diyorum sana, bak ne söyleyeceğim: Görüyor musun şu mektubu, İzmir'den, ihtiyar iyice hastaymış, haftaya kalmaz deniyor. Nalları bir dikerse, işimiz iş, ne bu yoksulluk kalır, ne onca korku, bocalama: Köpek gibi sürünmekten kurtuluruz."

Bir yandan da, karısını ille öpmeye uğraşıyordu. Suat onu tepeden tırnağa buz gibi süzdü. Uzun ve kıvırcık kirpiklerini devirerek:

– Sokulma bana, dedi. Arabacılar gibi cıgara kokuyorsun: İçimi bulandırıyor.

Dayısıyla konuştuklarından, Suat'ın aklına tek ama bir tek cümle takılmıştı.

"–...ah şu anan, ah şu anan! Bu defa, büsbütün sapıtmış gördüm, ceket, pantol, gravat, efendime söyliyeyim, tekmil erkek giyiniyor: Elde cıgara, saçlar kesik, ense tıraşlı..."

İlk bakışta olağan bir cümle, üstünde duruldu mu, kazanmadığı gizli anlam yok. Bu anlamların yarısı, Suat'ın hatırlamak bile istemediği bir geçmişten çeşitli anılar getirmesinden doğuyor; yarısı, önemini bir türlü yadsıyamadığı geleceğini düşündürmesinden! Sürekli ikili yaşaması, bugündü yarındı derken, onu zaten gündelik hayattan bir düşler evrenine aktarmış. Bu evren, nasıl olmuşsa, o saldırgan sessizliğinin dolaşık dehlizlerinde, elle tutulacak bir açıklık, âdeta bir grafik kesinliğiyle kendiliğinden kurulmuş. Ne, ne zaman olduğunu kestirebiliyor bunun o, ne de nasıl.

Ölesiye yoğun yaşanmaktan yalnızlığın taş kesildiği, sararmış yapraklar, vapur düdükleriyle dolu bir sonbahar akşamı, başlamış olmasın? Hani sıçrayarak, yanıbaşında horlayıp duran kocasından, mıymıntı yaşantısı, beyhude işlerinden çok uzaklarda bir yerde; değişik, ne açıkça yadsıyabildiği, ne açıkça benimseyebildiği bir yaşantının göbeğinde uyanmıştı! O yaşantıyı kesinlikle sürdüremedi. Ondan sonra, eskisini de, eskisi gibi yaşayamadı. Onun için, bu saklı evrenle, başka türden bazı ilişkiler kurmayı denedi: Onu içisıra yaşatmayı, besleyip büyütmeyi, sırasına göre şurasını burasını değiştirip yenileştirmeyi!

Sıkıntısının ağır bastığı dönemlerde, iki yaşantısını ayıran perdeler, eriyip akıyordu sanki. Nasıl, ne yoldan olduğunu kestiremeden yabancı bir iradeye başeğiyor, bambaşka bir insan olup çıkıyordu. Rastgele söylenmiş bir söz, bir kadın dergisinde yırtılmış herhangi bir resim, radyodaki kadın şarkıcının ağır ve kalın sesi, bunlar, bunlara benzer daha nice önemsiz şeyler, yaşadığı yakın gerçeğin elle tutulur verilerinden, altbilincin karanlık isteklerine şıp diye kaymasına yetiyordu.

Dayısının söylediği birkaç sözün, gündelik gerçekle bütün bağlarını keserek, bir saplantı haline gelmesi bundandı işte. Emine'den mektup gelmiş, gazetelerde kaygıverici başlıklardan geçilmiyormuş, verdikleri küçük ilân çıkmışmış, şehrin üzerinde kar hiç kalkmayacakmış gibi yoğunlaşıyormuş... Umursamıyordu bile! Sessizliği galiba daha katılaşmıştı. Bakışları boşalmış, gözlerine zehirli bir buğu gelip oturmuştu. Görmüyor sayılmazdı, görüyordu ya, gördükleri o saklı evrenin, gittikçe daha çok suça çağıran, suça çağırdıkça netleşip renklenen, suçlu resimleriydi hep.

Mutfakta bulaşık mı yıkıyor, tencerenin dev aynasında erkekten bozma bir kadın suratı, annesi: Kolalı yakasının, ipek kravatının üstünde, paslı bir makas gibi asılı duran gülümsemesini, üst dudağındaki varla yok arası bıyık gölgesiyle, donuk donuk parlayan platin köpek dişi iyice bayağılaştırıyor. Bu gülümsemede bir erkek böbürlenişi var, ahmakça bir kendine güveniş. Öğle olmuş da salonda dördüncü kahvesini mi içecek, ötekisi de orda, erkek giysileriyle salıncaklı iskemleye kurulmuş, ucu yaldızlı cıgarasını yakıyor. Sağlıksız beyazlıkları iyice göze batan elleri, tombul tombul. Sağ bileğinde, incecik bir zincire bağlı, bir künye plakası, üstüne adını kazdırmış: Hayrünisa. Radyonun öğle programı mı bitti, spiker kız susar susmaz, güvercin hu'ları ve rüzgâr ıslıklarıyla yüklü bir vınlama alıyor yerini, Suat, kadranın aynasında yine annesini görüyor: Ayağında bağcıklı erkek pabuçları, çizgili siyah çoraplar; ellerini biraz bolca pantolonunun ceplerine sokmuş, kaşları çatık, burnu havada, Direkliyalı'nın merdivenlerinden ağır ağır inerek, Pembe Salon'a doğruluyor. Orada bir başka kadın, zümrüt yeşili bir ambalaj içinde, okşanmaya düşkün, değerli ve mutlu bir kedi gibi. Peki, kim bu kadın? Adı ne?

Sabahları, Suat, apartman her günkü yıpratıcı yaşantısına başlamadan çok önce uyanıyor. Başı ağır, kirpikleri birbirine yapışmış, ağzı acı. Uyanıyor mu, orası kesinlikle söylenemez ya, neyse: Yattığı yerden, bir kulağı banyoda tıraş olan Halim'in serseri ıslığında, ötekisi havagazı ocağında kaynayan çaydanlığın bildik hışıltısında, düşlerini sürdürüyor. İçisıra bir tehlike gerinmekte, besbelli gerindiğini duyuyor, korkusu bundan ama, yine de, her sabah yaptığı gibi, yoktan fırlayıp çıkmıyor. Gidip elini yüzünü buz gibi suyla ova ova yıkıyacak, sobayı yakacak, güzelce boyandıktan sonra sofraya, demli çayın, be-

yaz peynirin ve kara zeytinin başına oturacak yerde, kocası gidinceye kadar, yatakta savsaklanıyor, sıcacık: Yalnızlığını bilmek istiyor, iyice duymak; kimsenin, hiçbir yoldan kendisine ulaşamadığından emin olmak! (Emniyetteyim, emniyetteyim!)

Sonunda kalktı diyelim, kolay kolay kendisiyle buluşamıyor ki, sanki bir başkası, yabancının biri. Aşağılık mı aşağılık, yoğun bir tembellik yapışmıyor mu yakasına, parmağını oynatacak güç bırakmıyor: Ne elini yüzünü yıkayacak hali var, ne iki dilim ekmek kızartıp yiyecek iştahı! Sinir bozucu telâşıyla, Halim'in alt üst ettiği mutfağa, çekidüzen vermek değil, adımını bile atmak onu irkiltiyor. Kör gibi el yordamıyla, yalnız, bir cezve kahve pişiriyor, bir fincan acı kahve, bütün istediği bu! İçer içmez, Matmazel Raşel'in verdiği romanın üzerine yığılıyor: Okumak ve unutmak, okumak ve avunmak! Elinden başka ne gelir ki? Annesi, Galata Kulesi'yle beraber, pencerenin puslu camlarından, yine sökün ediyor: İç karıştıran gözleri, bakır çalığı suratından dışarı uğramış, bulanık bulanık bakarak! Tuhaf bir bakış! Merihli bir yaratık, ölçüye sığmaz irilikteki acayip gözleriyle, baksa baksa, herhalde böyle bakardı.

"– Yok yok, hayır, istemem! Her şeye razıyım, o böyle bakmasın.

Saplantıdan kurtulayım diye aklına gelen ilk çareye başvurup, savruk zamana, katı ve ahmak mekâna dört elle sarılıyor. Sokaktan geçen ayak satıcılarının bağırışları, komşunun deli gülüşü, hatta içgüdüsü, yavaş yavaş, belleğinin içinde bir yerlere kaydırıyor onu. Orada, kim bilir neden ve nasıl, işe yaramaz diye ıskartaya çıkardığı, yaşanmış bir sürü film tepeleme yığılı, kaldırıp atmış ama, bilinmez hangi gizli ışık üstlerine vurdu mu, geçmiş yaşantısından ortaya ne anlamlı görüntüler çıkıveriyor: Kandilli'de yatılı okuduğu yıllar, etekleri tepesinde, saçı başı dağınık bir sürü kız; aralarında bunalıp, sabah akşam, aralıksız hayal kuran birisi, Suat.

Hayır, galiba bir yaz gecesi, bütün ciddiliğiyle saçlarını otlayarak, Galib,

"–...Halim, diyor, zavallının biridir Kontes, böyle bir adamın karısı olmanız, ne talihsizlik!"

Fakat asıl, akvaryum yeşili bir aynanın önünde, dikkatli dikkatli, özenerek boyanan o kadın, gittikçe belirlenen şehvetli ve buğulu ağzı, yakınlaştıkça irileşen, kışkırtıcı, yarı açık dudakları...

Bir gün Miralay Ferid, alacalı bulacalı mendilinin arkasına sığınmış, hurda bir şilep gibi sarsıla sarsıla öksürerek ona ne demişti:

"–...sözüme kulak ver kanaryam, iğrenç olan ahlâksızlık değildir, katiyyen, ahlâksızlıktan kendine pay çıkarmaktır. Karnına pıçağı yemiş, sefil hayatına kaldırımda son veren alelâde puştla, devlet yöneten akıllı ve okumuş zenneler bir olur mu?"

Ayaklarının altında toprağın oynadığını sezdin mi, Ferid Dayı'ya sarılmaktan rahatı yok: Onun gibi, haklı bir davaya adayacaksın kendini, eyleme vereceksin, bak o zaman yasak masak kalıyor mu? Engeller nasıl kolayca aşılıyor, yalanların yalanlığı hemencecik nasıl meydana çıkıyor? En iyisi, o karanlık 1919 ilkbaharında bir Binbaşı Ferid olmak, bir işgal ve utanç akşamında, ölesiye sarhoş askerlerin ve çileden çıkmış azınlıkların şamatalı sevincini, ölürcesine yaşamak!

Nasıl tuhaf bir gece: Yukarda, imgeleme sığmaz kocaman bir sirkin yıldızlı tavanı, çevresinde kuduz kızılı ve deli moru çakıntılar savurarak, ışıl ışıl dönüyor sanki. Her birahanede gramofon çığlıkları, her meyhanede gemi azıya almış laternalar. Sokaklarda, iyice bayrak açmış Rum orospuları, küstah mı küstah, şarkı söylüyor, bağıra çağıra küfrediyorlar. Kendini ya çoktan hapı yutmuş, ya çıldırmaya çeyrek kala, ya dağı taşı devirecek güçte, ya da sineğini kovamayacak kadar yorgun hissederek, şakır şakır dumanı tüten azgın bir at gibi durduğu yerde duramayan bu Beyoğlu'ndan geçmek!.. Yenilgi mi, işte asıl yenilgi bu: Gözle görülür, elle tutulur bir somutlukla, apaçık bir sövgü olarak, acı ve yıldırıcı. Hani nerde Enver Paşa, nerde Talât Paşa, nerde ötekiler? Nerde memleketi bu bâdireye sürükleyen İttihat ve Terakki Rüesası?

Kurşunu yedi mi, adamın hayvan gibi bağırması vardır ya hani, işte ona benzer, kaskatı, hiç ellenmemiş bir öfke ve acı nağrasını gırtlağında duyup da, şu çileden çıkmış kalabalığın ortasında salıverememesi, ayrıca bir ölüm. Hem ne bu yenilgi, hançerene sıkışıp kalmış bir nağra mı, yoksa boğazına saplanmış bir kılıç mı: Haksız, paslı, bir türlü çıkarılamayan? Hele yenilmişlerin yalnızlığını iliklerinde duymak!...

"–...Ben yalnızım yahu, koskoca payıtahtta tek başımayım. İyisi mi gider ölülerle içerim be, Çanakkale'de ölenlerle, Sarıkamış'takilerle, Kanal'dakilerle. İçerim ama, nerde içerim? Hangi

birahaneye, hangi meyhaneye adımımı atsam, Rum kopillerinin azgın sevinci tepemi attırmayacak mı? "

Otele dönse daha mı başka türlü? Orası da ağız ağıza yabancı subaylarla dolu: Durdukları yerde duramıyor, konuştukları, yabancı dillerin pırıltılı ağını üreterek, aralıksız gidip geliyorlar. Karı gibi kokular sürünen, pudralanan onlar, sabaha karşı kapıları çarpıp patırtı edenler, halıların üstüne kusanlar da. İçtikleri yabancı cıgaraların kokusu bile miğdesini altüst ediyor adamın. Bunlar mı sahip çıkacaklar bu mülke? Olmaz böyle şey!

Zaten içi kalkmış, Fatih'den dönüyordu. Bütün öğle sonrasını, kargacık burgacık sokakların, yıkıldım yıkılıyorum tahta evlerin arasında, Manastır'lı Salih Paşa'nın konağını aramakla geçirmişti. Oraları sahici İstanbul'du, Türkün İstanbul'u: Kafeslerin ardında, ürkmüş gazeller gibi görünmesiyle kaybolması bir olan kadınlar, nazlı gözlerini acele çekip alıyor, bıraksa bıraksa, geride hafif bir vanilya ya da karanfil kokusu bırakıyordu. Sokak kedileri, akşam güneşinin kızıllığıyla tutuşmuş, damdan dama birer tutam alev olarak akıyorlardı.

Binbaşı Ferid, çevresindeki kılavuz mahalle çocuğu kalabalığıyla, konağın cümle kapısında bir an duraklamıştı. Ceketinin iç cebindeki Mushaf'tan, oyalı yazma ve altın saatten, bütün sinirlerine sarsıcı bir akım geçiyordu. Mülâzım İhsan'dan kalan eşyalardı bunlar, Gazze Cephesinde İngiliz mitralyözlerinin biçtiği o elmas gibi, o hâlâ ölümüne inanamadığı Mülâzım İhsan vardı ya, ondan. Ölürken başucundaydı, sağ kalırsa gidip babasını göreceğine, vuruşurken nasıl erkekçe şehit olduğunu anlatacağına söz vermişti. Babası, son Rus savaşının namlı komutanlarından Manastır'lı Salih Paşa'ydı, bu konakta, dünyadan elini ayağını çekmiş, yarıdan fazla kör, bir rüya yaşıyordu: Bir masa, masada bitmez tükenmez sırlarını fısıldayan koca bir semaver, semaverin yanıbaşında bir divit gibi kuru ve ensiz bir adam!...

Binbaşı Ferid oğlundan kalanları önüne bırakınca hiç tınmadı, gözleri duvara asılı çakmaklı bir tüfekte, bir iki dakika kapkalın sustu, sonra:

"– Ruhsâr, diye seslendi, gelir misin biraz?"

Yakından nazlı bir kadın sesi:

"– Buyur Paşa baba," dedi.

Gencecik, dokunsan kırılacak bir kadındı bu, yüzünü tül-

bentine sakladığından, yalnız, derin bir su gibi arı mavi gözleri meydandaydı, bir de yelden biçilmiş narin parmakları. Onu görünce insanın, ansızın ışığa çıkmış gibi, içini tazelenmiş duyması olasızdı. Salih Paşa,

"– Öp kızım Binbaşı'nın elini, dedi. Uzaklardan geliyor. İhsan'ın kumandanıymış, bergüzarlarını getirdi."

Sustu, sonra handiyse saldırgan bir sesle,

"– Allah," dedi.

Demek Ruhsâr* buydu. Cephede Mülâzım İhsan'ın iki eli kızıl kanda olsa, sayfalar dolusu mektuplar yazdığı kadın. Yazmaya daldı mı dünyayı unuturdu, ne hoyrat güneşin acı rezilliği koyardı artık ona, ne kum fırtınalarının bezdirici kudurganlığı. Islık ıslığa, Tabur Karargâhı'nın gerilerine düşen obüsler gerçekliğini yitirir, düşmana geçmiş bedevilerin kalleş gece baskınları korkulur olmaktan çıkardı. Tek ve önemli gerçeği, uzaklardaki bu nazlı kadındı, onu dalgın, görülmemiş derecede güzel bir imgelem kuşu, unutulmaması gereken, yine de nasılsa unutulmuş eski bir şarkının berceste mısraı gibi içinde bir yerinde saklıyordu:

"Solsam da, sararsam da yine, gül gonce dehensin..."

"– Hadi birer çay koy, şimdi bize.

"– Peki Paşa baba."

Yaldızlı istikânlarda, Osmanlı alı demli çay, savaş öncesi akşamlarının duygulu yumuşaklığı tadındaydı. Dışarda çocuklar birbirlerinden oynamaya dalmışlardı. Nerede olduğu belirsiz bir kadın, bir udun umutsuz tellerinden, bir daha bulamayasıya kaybettiği bir mutluluğun acısını çıkarmaya çabalıyordu. Ateş hattında, bu izlenimlere yeniden dönmeyi ne kadar kurmuştu. Binbaşı Ferid, şimdi içine bir türlü yerleşemiyor, garip bir yabancılık eline ayağına dolaşıyordu. Yaşlanmaya başlandıkları andan bu yana, tasarladıkları olmaktan çıkıyorlardı çünkü, ya biraz daha olağana yakındılar, ya biraz daha duygusal.

Ruhsâr bile, evet o bile, istediği kadar deniz yeli tazelikleriyle alnını serinletsin dursun, tastamam gerçek olabilmek için, hem yeterinden fazla kadere boyun eğmiş görünüyordu, hem ürkütecek kadar sâkin. İkisi arasında, belki geri gelmeyecek olanların geri gel-

---

* bkz. **"Sırtlan Payı"**

mezliğini içlerine yatırdıklarından, ufak ufak, bir yakınlıktır başlamıştı. Binbaşı Ferid'in içinde, fazladan bir de korku, 'yoksa yabancılaşıyor muyum' korkusu kımıldıyordu. Şu çocuk bağrışmaları, yeniden uyanan eski duygular, elini ayağını gevşeten savaş öncesi izlenimleri, besbelli gerçekti, hepsini birer birer hatırlıyor, hatırlamaktan açıklayamadığı içten bir zevk duyuyordu ama, eksikleniyordu da; aklından nedense, tanımadığı birilerinden özür dilemek geçiyordu. Hiç kuşkusuz bu yaşadığı, artık savaş değildi, felâket şurdaki barış da sayılamazdı.

"–...ya siz Binbaşı, siz ne yapmak kararındasınız?"

Sıçradı: "– Ben mi Paşam, kestiremiyorum doğrusu. Emin olduğum tek husus, işgal altında yaşayamayacağım. Boğazıma bir şey gelip duruyor, tıkanıyorum. Dengine getirip, Anadolu'ya kapağı bir atabilirsem..."

Gülümseyerek: "–...geçende, diye ekledi, arkadaşlardan duydum, Kemal Paşa 9. Ordu Müfettişliğine tâyin edilmiş, Samsun'a gidecek deniyor, beni tanır, 19. Fırka'da yâverliğinde bulunmuştum, yanına varırsam belki..."

"– Hangi Kemal Paşa bu, Anafartalar'daki mi?"

"– Evet Paşam, o.

"– İttihatçı Paşası! Gözü yüksekte diyorlar. Enver hiç çekemezmiş, çekinirmiş de biraz. Benim gözüm tuttu, askerlik nokta-i nazarından Arıburnu'ndaki harekât yabana atılır gibi değil, hele Alaman Erkân-ı Harbiyesine..."

Ruhsâr çekilmişti. Demin durduğu yerde, sanki ince uzun boyunlu bir kuş hayali belirmişti, için için acı çekip acısını yüreğine gömer, yorgun ve bezgin bir kuşçağız. Salih Paşa, 'daha fazla mutazarrır olmadan, Memâlik-i Şâhâne'den ne kadarını kurtarabiliriz' tartışmasına dalmıştı: Uzun açıklamalar yapıyor, çeşitli olasılıkları gözönüne alarak, çeşitli birlikleri sağa sola dağıtıp, kendine göre cepheler kuruyordu. Konuşmanın başından beri, Mülâzım İhsan'ı, biricik oğlunun adını, bir daha ağzına almamıştı. Binbaşı gitmek üzere ayağa kalktığı zaman, yeniden o konuya döndü, yalnız bir soru sormak için! Çok önemsemediğini belirtmek istercesine, hayli soğuk ve yukardan bir sesle,

"– Yarası neresindeydi?" diye sordu.

Binbaşı Ferid, onu neyin huzursuz ettiğini birden anladı: Ma-

nastır'lı Salih Paşa'nın oğlu Mülazım İhsan*, acaba babasının şerefine yakışır bir ölümle mi şehit olmuştu, yoksa kaçarken kurşunu sırtına yiyip...

"– Şerefli bir yaraydı, Paşam, Fırka'nın çekilişini örtelim diye taarruz ediyorduk, elinde kılıcı en ön saflarda gördüm..."

Ufacık sustu, sonra: "–...yok, dedi, tam bir asker gibi davrandığı su götürmez."

İhtiyar boş boş bakan gözleriyle ısrar ediyordu:

"–...yarası diyorum, neresindeydi?"

"– Neresinde değildi ki, mitralyöz çaprazına düştük, bütün göğsünü biçince...

Salih Paşa rahat bir soluk aldı:

"– Allahım, diye fısıldadı. Allahım sen büyüksün, Salih kulunu utandırmadın, ele güne karşı küçük düşürmedin..."

Körlerin dağınık hareketleriyle Binbaşı'nın ellerini arıyordu. Bir anda gençleşmiş gibi, yüksek sesle,

"–...bu evde Binbaşı, diyerek sözünü sürdürdü, çok acı çekildi: Benim bir ayağım çukurda, üstelik alil oldum, oğlum şehit, gelinimi gördünüz, daha çocuk sayılır, hassas bir çocuk hem de, az kalsın canına kıyacaktı..."

Büsbütün rahat, sözünü: "–...Kemal Paşa'yı görürseniz, diye bağladı, gözlerinden öptüğümü söyleyin, deyin ki, kör mör, Manastır'lı Salih Paşa'nın hâlâ memlekete verilecek bir canı vardır!"

Kemal Paşa'yı bulmak kolay mı? Önce Perapalas'ta kalıyor diye bir laf, Binbaşı Ferid gelip otele demirliyor, bulmak şöyle dursun, ortalıkta gölgesi yok! "Yalan mı söylediler, Paşa itiyatlarını mı değiştirdi?" demeye kalmadan, başka bir söylenti: Salih Fansa'nın Asmalımesçit'teki evinde konuklayasıymış: Ayıkla pirincin taşını!

Şimdi, sokakları basmış bin ağızlı Rum kalabalığının ortasında, otelin önünde bir aşağı bir yukarı volta vuruyor, içinden, uzun boyunlu ve süt beyazı, garipsemiş bir kuşu okşuyor. Salih Paşa'larda yeniden edindiği barış havası içine sindikçe, umutsuzluğu yıkıcı bir öfkeye döndü: Ortalığı yak yık, Beyoğlu'nu ateşe ver, sonra kurşunu ağzına sık, kurtul! Saygısızlık, sövme, küçümseme katlanılır gibi mi? Altındişli orospunun salyalı sarhoş ağzında değilse, Rum garsonun nobranlığında somutlaşıyor. Hele, rüzgâr esti

* bkz. **"Sırtlan Payı"**

mi insanı düpedüz şamarlayan, yabancı bayrakların salınışında, git elinle tut!

Otelin girişi kalabalık kıyamet. Ekşimiş midelerini, küstah sevinçlerini koyacak yer bulamayanlar, gelmiş gelmiş, buraya dolmuş: Pomatlı saç, boyalı dudak, Kayzer bıyık, tıraşlı ense ve manikürlü, alt alta, üst üste. Karafakilerde rakı, balon kadehlerde Rum konyağı. Binbaşı Ferid, çalkantıya bulaşmadan asansöre doğrulurken, öbürlerinden daha ayık birine soracak oldu:

"– Baksana bana, niye bu cümbüş?"

Adamın neşesi, kanlı bir sümük gibi, burun deliklerinden akıyordu. Etekleri zil çala çala,

"– Niyesi var mı, diye cevap verdi. İzmir Yunanistan'a veriliyormuş: Gazeteler yazıyor..."

Odasına girip kapısını çekince, Binbaşı Ferid, sövüp saymaya başladı: Hem ne sunturlu küfürler! Öfkesinden gözü dönmüş, sağa sola yumruklar savuruyordu. Bir sürahiyi düşürdü, bir abajuru devirdi. Her yanını öyle ter basmıştı ki, neredeyse boğulacaktı. Gardrobun boy aynasında, gözü, sırılsıklam bir çomara ilişti, boynunda tasma, tüyleri diken diken bir çomar! Allah kahretsin, bu muydu 7 Ordu'nun ünlü 'Ayı' Binbaşısı Ferid, tüh suratına! Gürültüyle, üç kere suratına tükürdü, karnına bir tekme salladı: Ayna, buz parça bir samanyolu, şangır şungur gülüşerek, odanın dört yanına dağıldı.

Suat, tuvaletinin büyülü aynasında, suratını, Ferid Dayı'sının suratından ayıramaz olmuştu. Bu çalıçırpı kaşlar, ayağa kalkmış bıyıklar, masmavi sakal gölgesi, hangisinindi? Sırtında partal bir üniforma, baca gibi tüterek kendine söven; kaşla göz arasında Ruhsâr'a tutulmuş, içini çeke çeke, Boğaz'daki yalnız bir ıhlamurun altında, onu gizlice okşadığını kuran Mütareke zabitinin mi, yoksa onun mu? Çıkaramıyordu pek! Vücudundaki tüylerin birden uzayıp, sert sert, kıvırcık kıvırcık, her yanını sardığını: Çulâki üniformasının, kalın ve katı temasıyla derisini daladığını içi bayılarak hissediyordu. İşte, yapılacak bir göreve kavuşmuştu. Yalnız görev mi, tehlikenin buruk tadına, gönlüne bir bahar yağmuru gibi yağan, aydınlık ve hafif, bir sevdaya da:

"Solsam da, sararsam da yine, gül gonce dehensin..."

Görev, gerçekleştirilmesi güç bir şeye bağlı: Mustafa Kemal Paşa'yı bulmak! Bir de yağmur, hem sahicisi, bardaklardan bo-

şanırcasına: Tamtamlarını uzaklarda gezdirip gezdirip, buralarda, camdan örme elektrik mavisi kırbacıyla, umutsuz bir mayısın ağaçlarını kırbaçlıyor. Önce Beşiktaş'a in, Akaretler'de annesinin, sessiz sadasız, hiç yokmuşçasına yaşadığı evi bul, yok desinler. Ulan belki bulurum diye kalk otele dön, kim bilir kaçıncı soruşun olacak ki, ters ters yüzüne bakıp oradan da eli boş çevirsinler. Makedonya'dan tanıdığın Binbaşı Haydar Şehremini, bıyıklarını tükürerek,

"– Harbiye Nezareti'nden sorsana birader!" diye akıl versin.

Nezaret'in koridorlarında, Filistin Cephesi'nden arkadaşı Doktor Hayrullah'la burun buruna geliyorlar. Doktor Hayrullah'ın bilmediği yok ama, önce bir güzel alaya alıyor onu:

"– Ne? Ulan sen ölmedin mi? Bak şu Allah'ın adaletsizliğine! Arabın, kıtlık getirmedik ne Kudüs'ünü bıraktın, ne Şam'ını: Ayağını attığın aşçı dükkânları, bir daha belini doğrultamadı."

Ya da, içten kucaklıyor: "–...ulan Ferid, ulan koca ayı, nerelerdesin? Gözümüz yollarda kaldı yahu! Halep'ten bu yana görüşemedik, öyle ya!"

Doktor Hayrullah* şişkonun biri, şişko ne demek, evlere şenlik bir şey, hem kısa, hem kalın, hem yuvarlak; üç katlı bir çene, uzaktan bakıldı mı, suratına bir avuç beyaz karınca atılmış izlenimini veren, üç günlük kır bir sakal; ufacık ufacık, cin gibi mahalle çocuğu gözleri; üstünde tek tel kalmamış, dazlak, ışıl ışıl bir de kafa, kafa değil lamba karpuzu.

"–...Kemal Paşa'yı mı arıyorsun, Allah Allah, sana ne ulan Kemal Paşa'dan? Git tavuk besle, Allaha ada kendini, tarikata gir, derviş ol! Kemal Paşa senin neyine enayi dümbeleği, Yedinci Ordu'nun yüzkarası."

"– Alayı bırak Doktor, bu bok çukurundan kurtulayım diyorum, Paşa'yı bulursam belki ona sığınarak..."

Doktor Hayrullah arkasını söyletmiyor, şaka mı ciddi mi belirsiz, yumruğunu omzuna indirip, "–..kes be, diyor, uzattın ha! Akşam bizim kahveye gel, konuşalım, Kasımpaşa'da Hacı Şevket'in kahvesi, İskele'de kime sorsan gösterir. Öyle çay demler, tömbeki bağlar ki herif, şehinşahın ceddi bile içmemiştir böylesini, yemin istersen işte yemin!"

---

* bkz. **"Sırtlan Payı", "Yaraya Tuz Basmak"**

Gece, kahvenin uğultusunu aralayarak, Doktor Hayrullah sırrını açıkladı: Korkuyordu birader! Yalnız korku olsa neyse, ne yapacağını bir türlü kestiremiyor, kestiremedikçe rahatı kaçıyordu. Çatpat İngilizcesi olduğundan, onu tutmuş, Harbiye Nezareti'yle İşgal Karargâhı arasında 'irtibat zabiti' yapmışlardı. İşinin gereği, Kemal Paşa'nın söz konusu edildiği bir sürü konuşma kulağına çalınıyor, adamakıllı ilginç birtakım 'gizli' evrak elinden geçiyordu.

"–...şu ara, Paşa'nın işi başından aşkın, 9. Ordu Müfettişliği'ne tayini çıktı, yol hazırlıklarıyla meşgul, maiyeti erkânını seçiyor. Resmi vazifesi, Türklerin, Ermeni ve Rum köylerini basıp basmadıklarını mahallinde tetkik etmek. İngilizler iddia ediyor ya..."

Binbaşı Ferid, daha şimdiden sabırsızlığın atına binmiş, sözün arkasını kestiriyor. İçinde, şimşek yüklü mor bulutlarıyla genişleyip, ortalığı şaşırtıcı bir hızla dumana boğan bir sağanak.

"–...anladım, iddialarını tahkim edecek vesaiki Türk makamlarından alacaklar: Şimâl-i şarki Anadolu'da huzursuzluk olduğu kat'ileşince, işgalin yolu açılmış olur: Mütareke ahkâmı sarih...

Doktor Hayrullah, sözü ağzından alıp tamamladı:

"–...ama Kemal Paşa aradıkları adam değil! Evvelâ farkına varamadılar ya, sonradan ayıldılar, irade-i seniye çıktı çıkalı huysuzlanıyorlar. İster misin, giderayak Paşa'yı tevkif etsinler? Bu heragil yapar mı yapar yemin istersen, işte yemin."

Sesini alçaltıyor, gizli komitacı davranışlarıyla,

"...beni dinle Ferid, diyor, böyle çetrefil işe karışacak kadar, hakikaten yürekliysen, git Kemal Paşa'yı ikaz et, kendini kurdun ağzına atmasın: Dakika geciktirme hem, çabuk ol..."

Binbaşı Ferid, masaya bir yumruk indirerek kükredi:

"– Gitmeyen namussuz, nerde bulacağımı söyle hele.

"– Öyle anırmasan olmaz mı? Oyun oynamıyoruz. Adresini bir kenara yazmıştım, ama nereye? Hah işte: Şişli'de oturuyor, aksilik zuhur etmezse, ayın on beşine doğru hareketi mukarrer..."

Yağmurun kuduz ışıltılı dokuması altında, üç katlı beyaz bir ev. Kapısı penceresi sıkı sıkı kapalı. Şişli sırtlarında asit mavisi bir şimşek kalabalığının ürkütücü telâşı. Alt katta bir salon, Kiepert Atlası'ndan bir Anadolu haritası çevresinde, Mustafa Kemal Paşa, iki de silâh arkadaşı: Biri Miralay, öteki sivil. Emirber, önce içeriye Binbaşı Ferid'in kartını getiriyor, sonra da Binbaşı Ferid'e Paşa'nın cevabını:

"– Beklesin, geliyorum.

Anlattıklarını, ağzının ucunda bıçak sırtı bir gülümseme, cıgara içerek dinliyor. Müthiş dikkati, katlanılması çok güç bir ışık yığılması olarak Binbaşı'nın üzerinde yoğunlaşmış. Sonunda,

"– Tamam", diyor, ...haberim var Ferid! Her hâl-ü kârda tehlikeyi göze alıp, bir tecrübe edeceğim. Ahval ve şerait öyle ki, önümüzde aynı kapıya çıkan tek bir yol kaldı: Ya galip geleceğiz, ya da mağlup olmayacağız!"

Birden holdeki eşyalarda anlaşılmaz başkaldırma titreşimleri beliriyor, neye baksan ince ince ışık sızdırarak titreşiyor sanki, bütün önemini yitiren yağmur kılıcını verip o dakika teslim oluyor, gece ise, iç içe katlanıp çekiliyor ortalıktan, alanı ya herru ya merru eylemlerine bırakıyor Binbaşı Ferid, o an Çanakkale'de: Topçu, Fransız kruvazörü Bouvet'in cephaneliğine isabet kaydetmiş, uysal bir denizde koca gemi usul usul batıyor, üstünde korkmuş, çığlık çığlığa martılar, inadına gibi sımsıcak bir de yaz kokusu!...

"–...benimle gelemezsin, geç kaldık. İstanbul'da biraz oyalan, daha faideli olursun, mağlubiyeti kabul etmeyenleri bul buluştur, birbirleriyle irtibatlarını tesis et..

Binbaşı Ferid, aralıksız, aynı sözleri tekrarlıyor:

"– Evet Paşam!"

Ya da: "Başüstüne Paşam!"

Konuştuklarını soluk soluğa, sevinçten bağırmamak için yumruklarını ısırarak, Hacı Şevket'in orda Doktor Hayrullah'a anlatınca, seninki hiç tınmadı. Nargilenin marpucunu sokunmuş bir koca karpuz gibi nedense pis pis susuyordu. Binbaşı Ferid öfkesini şakaya vurup sordu:

"– N'oluyor, keyfini kaçırdım galiba?"

Doktor Hayrullah ona ters ters baktı:

"– Alayı bırak, dedi.

"– Anlat öyleyse birader, suratından düşen bin parça oluyor, niye?"

Doktor eğildi, fısıldayarak: "– Dinle, dedi, dinle Allah'ın hıyarı, dinle de neden ortalıkta göbek atmadığımı anla: Yunan İzmir'e çıktı.

"– Hadi ordan, lâtife ediyorsun!...

"– Sen lâtife belle: İlk şifreler daha sabahtan Nezaret'e yağmaya başlıyor, ortalık karışınca...."

"– Asker karşı koyuyor, tabii."

"–...yok asker değil, gazeteciymiş galiba, Hasan Basri mi ne dediler, İttihatçı olmalı: Yunanlı merasim yürüyüşünde sökün edince, çekmiş tabancasını, ne kadar kurşun varsa!.. Yanına bırakmamışlar fakirin, arada başkaları da gitmiş, büyük katliam deniyor: Nezaret dehşetli ürktü."

Binbaşı Ferid dinlemiyordu artık. Yine başkaldırmanın yoğun, gözkamaştırıcı aydınlığına gömülmüştü. Ağzında tuzlu bir kan tadı, gönlünde uzun boyumlu beyaz bir kuş vardı. Rahatlamıştı da. Kulaklarında Mustafa Kemal Paşa'nın sözleri yankılanıyordu:

"–...ya galip geleceğiz, ya mağlup olmayacağız!"

Ertesi gün, onu uğurlayanların arasında o da vardı. Puslu bir gündü, dağılmak bilmeyen sislerin ortasında, Şirket-i Hayriye vapurlarının çığlıkları, yakın bir tehlikenin önsezileri gibi yankılanıyordu. Tozlu beyaz bir perde inmiş, Boğaz'a serpiştirilmiş düşman zırhlılarını gözden saklamıştı. Bu kirli paçavra bulanıklığını, karşı kıyıdan güneşi yansıtan, uzak yalı pencereleri delmekteydiler. Heyecanından, aslında hiçbir şey görmüyordu görmesine, görmüyordu ama, durduğu yerde kendini bir kılıç gibi dik ve parıltılı hisseden Binbaşı Ferid için, hiçbir şeyin gizlisi saklısı yoktu artık: Savaşılacaktı! İşte Mustafa Kemal Paşa bunun için 'maiyeti erkânıyla beraber' açıkta demirlemiş olan Bandırma vapuruna çıkıyordu. Son dakikaya kadar Müttefik Polisinin, ya da doğrudan doğruya İşgal Komutanlığının bir müdahalesini beklediler. Olmadı.

Eylemin verdiği başdönmesinden mi, Ruhsâr'ın tertemiz güzelliğinden mi, artık nedense, Suat varlığını kurduğu serüvenlere iyice kaptırmıştı. Düşlerinin ucunu elden kaçırıp, dayısının kalıbına yerleştikçe iş çığrından çıkıyor, kadın kaldığı halde kendisini o sanıyordu. Onun derisine girmiş, iskeletine yerleşmişti sanki, kalın kalın konuşmasını şıp diye benimsemiş, kocaman jestlerinin patırtılı ağını çevresine sarıvermişti. Asıl hoşlandığı, bu sert erkek kalıbı içinde bir kadın olduğunu bilmekti, ama, bu aykırılık onu cinsel bakımdan adamakıllı kışkırtıyor, arayıp arayıp bulamadığı bir doygunluğu, elini uzatsa buluverecekmiş de nedense bunu yapamıyormuş gibi bir sinirliliğe, anlaşılmaz bir hırçınlığa sürüklüyordu.

Sözgelişi, kendisini Tokatlıyan'ın lâvabosunda suratını köpürtmüş tıraş olur tasarlamıyor mu, ölecek. Birden ateş basıyor. Surat onun suratı, sakallar Ferid Dayı'sının sakalları. İçinde garip bir şehvet. Erkek biçimi kesilmiş saçlarını, tıraşlı ensesini, şöyle eliyle yokluyor, Allah Allah, erkekliği bir yılan gibi başını kaldırıyor, Hacı Şevket'in orda, gevezeliği bir ara kesip bir cıgara yakacak olmasın, yaktığı bir değil bin cıgara. Mavi duman halkaları, burun deliklerinden, düğümlene düğümlene çıkıyorlar, bu da apayrı bir zevk, yapyanlış bir heyecan. Hele Ruhsâr?... Hele onu düşünmek yok mu, o mor uçları sivri sivri beliren göğüslerine, yumuşacık ve el değmemiş vücuduna sokulduğunu düşünmek, iç bayıltan kokusunu genzinde duymak, Suat'a onun uğrunda büyük ve tehlikeli eylemlere katılıp canını göz kırpmadan harcamak arzuları veriyor.

Yüreği par par elinde bir İstanbul'un, incecik çatlamış gökleri altında, gizli direnme örgütü mim-mim'in önemli bir sorumlusu oluvermiş, bir oraya gidiyor, bir buraya. İşgalin katlanılması güç günleri. Yalan haberlerle dolu saltanat gazeteleri, kuşku ve tedirginlik sabahlarında, zehirli kasımpatları gibi pat pat açılıyorlar: Hangisine el atsan Kuva-yı Milliye'nin kaçınılmaz yenilgisini bildiriyor. Umut ve kararlılık akşamlarında ise, bilmem hangi telgrafçının, bilmem hangi merkezden aktardığı, şifreler çözülüyor; önem derecelerine göre, şehrin dört kıyısı ve yedi tepesine dağılmış, çeşitli gruplara birer ikişer ulaştırılıyor.

Dersaadet, o eski Dersaadet değil, Suat nasıl bir başkasıysa, o da başka bir şehir. Galata Köprüsü'nün korkuluklarına yaslanıp bakınca, yabancı bir yerdeyim sanıyor. Bu camiler, o camiler mi? Ne münasebet! Minareler, iyice bilenmişler mi nedir, daha sivri ve ince; kubbeler, daha oturaklı ve ağır; ezan sesleri, belki daha hafif, ama çok daha dokunaklı ve içten. Aşağı Haliç'te yarı yıkık bir şadırvan, büyük sırrını, çevresinde fır dönen güvercinlere fısıldamış; onlara da hu çekerek, gelip geçenlere binlerce defa tekrarlıyorlar. Dar ve basık kahvelerde, mavi jilet gibi ensiz ve kırılmaz Lâz gemiciler, eski İttihatçıların yamacına çörekleniyor: Herkeste bir örgütlenme sıtması! İnebolu üzerinden, İstanbul'la Ankara arasında, iyi kötü, koskoca bir adam ve silâh kaçırma aygıtını ayakta tutuyorlar. Varsın, Tepebaşı'ndaki Krocker Oteli'nde Yüzbaşı Bennet, 'sinek uçurmam' diye böbürlenedursun!

Suat'ın asıl aklını başından alan, Salih Paşa'lara her uğrayışında, Ruhsâr'ın yanında geçirdiği duygusal saatler. Yarını belirsiz yaşamıyor mu, bunun bir yorgunluğu var, bu yorgunluğu orada gideriyor. Ne zaman gitse, hep aynı şatafatsız, fakat içten karşılama. Her gidişinde, sevgisine eklenen, yeni, temizliği şüpheli bir damar; sürüklediği bir sürü de pislik: Aklını öldüresiye çelen bir vücudun alımlı dalgalanışı, kulağını yalayıp geçen çok kadın bir soluk, karanlık ve nemli bir dokunuş, buna benzemez, baştan çıkarıcı nice belirtilerle dolu upuzun susmalar! Çünkü konuşmuyorlar, bakışıyorlar yalnız. Tapınağın birinde, birbirine tutkun iki totemin, karşılıklı bakışması gibi: Kıyamete değin kımıldayamayacaklarını bilmenin hüznünü ta içlerinde duyup, yıldırıcı çaresizliklerini insanca anlayarak. Ruhsâr, hep öyle mavi gözlerinin başdöndürücü arılığıyla; Suat, hep öyle 'Binbaşı' Suat, cıgara üstüne cıgara içerek; ikisi de, neden ve nasıl olduğunu bilmeden, iliklerine kadar mutlu.

Mırıl mırıl semaverin yanıbaşına yine dimdik çakılmış, ölü bakışlarını duvarlarda gezdire gezdire, Salih Paşa, o kuru ve çatırtılı sesiyle, ya Plevne'yi nasıl savunduklarını en ufak ayrıntılarına kadar anlatıyor, ya da Yunan ordusunun savaş gücü üzerinde basbayağı ders veriyor:

"–...Plevne'deki muhasara gayr-i kabil-i tahammül bir şeydi: Bir yanımızda açlık, bir yanımızda Ruslar... Fakat, bir dakika bile nevmidiye düşmedik..."

Ya da: "– Askerlik nokta-i nazarından Yunan süvarisi, bizim süvariye kıyasla, on para etmez! Ben derim ki..."

Peki, onlar? Onlar, başka bir yaşamaya açılmışlardı artık. Suat, hızlarıyla sarhoş bıçkın kırlangıçların, bahçedeki vişnenin dalları arasından, ıslıklı oklar gibi geçişine dalmıştı. Ruhsâr'ın elleri avcunda, hiç kimsenin söylemediği, gizlerle dolu bir şarkı dinliyor; farkında olmaksızın, iradesini ve arzularını aşan, sevişmeler tasarlıyordu: Dudak dudağa gelir gelmez, bütün sigortalar atıyor: Karanlık bir özgürlük.

Salih Paşa'nın bir sorusuyla irkiliyorlar:

"–...ya siz Binbaşı, Anadolu'ya geçmeyi düşünmüyor musunuz?"

"– Düşünmez olur muyum Paşam, vakıâ Kuva-yı Milliye'den sayılırım ama, elbet, silâhla vuruşanların arasındaki yerimi almak isterim. Herhalde, burada barınamaz hâle geldiğim bir gün..."

Bir gün değil, bir gece oldu bu. Bıyıkları tahta gibi ayakta, elleri sivri kama ve parlak revolver, birtakım yüzleri yok adamlar, Sütlüce'nin ıssız sokaklarında peydahlanıverdiler. Işıksız, yelkenleri mayna bir taka, silah ve cephane deposunun açığında, miskin miskin uyukluyordu. Rizeli İdris Kaptan'ın gemisi. Sinyali iyi alabilsin diye, İdris Kaptan, balta burnunu geceye şöyle bir indirmiş, şak diye ortasından ikiye bölmüştü. Aksi gibi sinyal bir türlü verilmiyor, İngiliz Bahriye Polisi'nin motorları cıvarda patırdayıp duruyordu. Unkapanı Köprüsü'nün oralarda, devriye geziyorlardı galiba. İdris Kaptan, cıgarasını ateşböceği gibi denize tükürerek, o benzersiz Lâz şivesiyle, çıngıraklı bir küfür salladı:

"–...ha büle sinyali vermeyenin..."

'Binbaşı' Suat, Doktor Hayrullah'ı cephaneliğin kapısında buluyor: Hep böyle hoşnutsuz, sakalının beyaz karıncası suratını bütün sarmış. Deponun komutanı Galiçya'dan arkadaşıymış, her şeyi düzenleyen o. İşareti veriyorlar. Sonra inanmış, handiyse dinsel bir bağlılıkla kendilerini adamış adamlar, başlıyorlar mermi kasalarını, mavzerleri, eski mitralyözleri, birer ikişer, motora taşımaya. Acı sessizlik. Az önceki motor patırtısından eser kalmamış. Suat, boylu boyunca gecenin dibinde, taşıma bitip gemi iskeleden ayrılana kadar, Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerini, emir tekrarlar gibi içinden tekrarlıyor:

"–...ya galip geleceğiz, ya mağlup olmayacağız."

Üsküdar'ın üstünde, şafak. Doktor Hayrullah, düğmesine basılmış gibi canlanıyor, dirseğiyle böğrünü dürterek,

"– Sözüme kulak ver Kocaoğlan –diyor–. Bir dahaki sefere seni yolcu ediyoruz, tedbirini ona göre al, anladın mı?"

"– Sen buna lâtife mi diyorsun, lâtife lâtif gerek, şakanın sırası mı yahu?"

Doktor Hayrullah'ın ufacık gözleri, birer iğne ucu: Dik dik, öyle batıyorlar ki:

"–...lâtife eden kim, koca kafa? Dosdoğru bir lâf söylüyoruz: Yüzbaşı Bennet deyyusuna adını ulaştırmışlar, Nezaret'te bütün gün senden bahsedildi. Ardına adam takılacak, bunun sonu nereye varır, aklın eriyor mu? Böyle katır gibi inatçılıkta devam edersen, Bekirağa Bölüğü'nü boylarsın.

Birden, yaban güllerinin dikenli dallarında, tomurcuklar çat-

lıyor. Nemli sıcak bir boşluktan, bir saplantı gibi kayıp geçiveren bir kertenkele. Tül perdelerin ardında, yalnızlığa uğramış uzun boyunlu süt beyazı bir kuş, belirli bir şekilde eriyor. Suat'ın içinde rüzgâr gibi bir arzu, bir ten arzusu: Ruhsâr'ı istiyor, ona sahip olmayı! Kurduklarında, Miralay Ferid'e değgin ne varsa acımaksızın parçalayıp atıyor bir kenara. Yeniden kendisi oluyor, kendini, kendisi olarak görüyor: Kimseyi kuşkulandırmadan, gözle görünmez ama tehlikeli bir röntgen ışını gibi Ruhsâr'ın odasına girişini.

İşte Ruhsâr! Orada, tepeleme yığılmış kitapların yanıbaşında duruyor: Başında örtü, gözleri sonuna kadar açık. Bu gözler çevresine, o arı ve duru maviliği saçmıyor artık, yoğun bir gaz gibi insanın göğsünü sıkıştıran, ağır bir mavi dağıtıyor. Sol kaşı, sağ kaşından daha yüksek. Olacak şey mi bu? Suat atılıp yüzünden örtüsünü koparırcasına alacak: Aaa, Matmazel Raşel! Elmacık kemikleri yukarı yukarı üçgen yüzü, dantelli kalın dudakları, sinsi sigarillosunun tembel dumanlarıyla örtülü olarak,

"– Ah, yoksa sizin de cinsel yasaklarınız var mıydı?"

"– Yo, hayır."

Yaklaşıyorlar. Hava, anlaşılmaz bir manyetik gücün etkisiyle, çıtırdıyor sanki. Mavi bir alev dudaklarını yalıyor. Meme uçlarından, bilinmez bir enerjinin pırıltılı kıvılcımları boşalıyorlar. Bir adım. Bir adım daha. Bir adım daha?

"– Ah, yoksa sizin de cinsel yasaklarınız var mıydı?"

"– Yo, hayır."

O kirli oyuna başlamadan, bir şimşek çaktı; Suat, onun kısacık aydınlığı içinde birden annesi oluverdi; sonra şehvet komutayı ele aldı.

SAİD-İ NURSİ'NİN, DOĞU İLLERİ VALİLERİNE MEKTUBU AÇIKLANDI

CHP teşkilâtının ele geçirdiği mektupta, 'risale-i nur sayesinde, Müslümanların DP cephesinde toplandığı' ileri sürülüyor.

Ankara (Özel)

Bir müddettir sürdürdüğü, DP iktidarının gizli propagandasında irticaı kullandığı iddialarına mesnet olarak CHP Genel Merkezi, teşkilatça ele geçirilmiş Bedi-üz-zaman Said-i Nursi'nin bir mektubunu basına açıklamıştır.

Son zamanlarda lüks chevrolet arabası ve acayip kıyafetiyle bazı il ve ilçeleri ziyaret ettiği bilinen Said-i Nursi doğu illeri valilerine yazdığı bu mektupta aynen şöyle demektedir:

"Şark mıntıkasında komünistliği altmış bin Nursi'nin sayesinde önlemekteyim. Otuz seneden beri siyasetle iştigal etmedim. Bu altmış bin talebenin içinden, bir iki ahlâksız da çıkabilir. Bunları kitlemize mal etmek doğru değildir. Bu yüzden mıntıkanızda Risale-i Nur'lar toplattırılmamalıdır. Nasıl ki Arapça ezanı okutturduk ve bu sayede Müslümanları DP cephesinde topladığımız malûmunuzdur. Şimdi de dağıttığımız bu Risale-i Nur'larla komünizmle ve masonlukla savaşacağız. Müslüman demokratların gösterecekleri yardıma inanıyorum. Bundan ötürü birkaç defa Ankara'ya gittim, Müslüman vekillerle görüştüm. Bilhassa sayın Adnan Bey ve Tevfik İleri ve sayın Namık Gedik'ten bu neticeyi tayin ettim. / Said-i Nursi."

Bilindiği gibi Nurcular'ın başı sayılan Said-i Nursi Osmanlı devrinden dini siyasete karışmış, Cumhuriyetin ilanından bu tarafa Emirdağı'nda yerleşerek, fiili siyasi hayattan çekilmişti.

Şubat

İktidar muhalefet münasebetleri gerginleşiyor

İNÖNÜ'NÜN KONYA ZİYARETİ HADİSELİ GEÇTİ

Polis, muhalefet liderine tezahürat yapan kalabalığı copladı; halkın üzerine gözyaşartıcı bomba attı

Konya (Özel)

CHP Konya İl Kongresi'ne katılmak üzere, kara yolundan Konya'ya gelen CHP Genel Başkanı İnönü'nün gelişi ve gidişi hadiselere sebep olmuş; halkın tezahüratına mani olmak isteyen emniyet kuvvetleri, kalabalığı coplamış, halkın üzerine gözyaşartıcı bomba atmıştır.

Konya'da, sabahtan itibaren sıkı güvenlik tedbirleri alınmış bulunmakta idi. Polis, jandarma ve atlı polis ile takviye edilmişti. CHP İl Başkanlığı binasının bulunduğu meydan, boşaltılmıştı. Zabıta kuvvetleri, meydana çıkan sokak başlarını kordon altına almışlardı. Konyalıların, ancak bu kordonun arkasında durmasına müsaade edilmişti. Fakat İnönü ve beraberindekileri getiren arabalar görülünce, heyecana gelen halk polis kordonunu yarıp meydana fırladı. Bu da, atlı polisin sert müdahalesine sebep oldu.

Önce parti merkezine giden İnönü bir anda meydanı doldurmuş bulunan Konyalılara hitap ederek, öğleden sonra kongrede konuşacağını açıklayıp, kendisini orada dinlemelerini istedi. Halbuki kongrenin toplanacağı sinema salonu, çoktan tıklım tıklım dolmuştu.

Delegelerin sürekli alkışları arasında kürsüye gelen İnönü Konya'daki konuşmasında da Bursa'da başlattığı seçim havasını devam ettirerek iktidarı suçlamış, bu arada şöyle demiştir:

"– Atatürk inkılâplarının mesnedini ve felsefesini ben Adnan

Menderes'e anlatmak isterim. Onun zannettiği gibi inkılâpçılık milleti gerici, iptidai bir kısımla ileri fikirli bir kısma ayırmak demek değildir. İnkılâplar milletin toptan ilerici ve medeniyetçi vasıfta olduğunu esas alarak, onu şimdiye kadar medeniyet yolundan alakoymuş mahdut siyaset bezirgânlarının tasallutundan kurtarmak hareketidir."

İnönü konuştuğu sırada, dışardaki kalabalıkla başa çıkamayan polisler, valinin emri üzerine, gözyaşartıcı bomba kullanmışlardır. Halkın buna tepkisi son derece şiddetli olmuş, vali ve polisler, uzun uzun yuhalanmıştır.

Halim, kafası iyice bozuk, saatine baktı: Akla ziyan bir açıklıkla, can çekişen babasını gördü: Öfkeli gözleri yuvalarından fırlamış, kınalı sakalını titreterek, adamın sırtını üşüten küfürler ediyordu. Yelkovanla akrep, tam sol gözü hizasında on biri bulmuş, durmuşlardı. Üç çeyrek saattir, bu bütün gişeleri kapalı, yalnız telgraf ve şehirlerarası telefon gişeleri açık, Galatasaray Postanesi'ndeydi demek! İstediği bağlantı bir türlü kurulamıyordu. O da, dudağında ıslak bir izmarit, sinirli ve huzursuz, bekliyordu. Tesbihlerinin arkasına, kaygısız mandalar gibi yangelmiş, lâcivert taşralılar; ya da, şu karşısındaki, hortumdan kesilmişe benzeyen uzun sıska herif, nasıl bekliyorsa, öyle. Postanelerden şehirlerarası bağlantı aramak, aradığın yere yaya gitmekten zor.

Dışarda, büyük Beyoğlu: Trafik sımsıkı kilitli: İçlerinde beygir çeneli sosyete güzelleriyle, taş kesilmiş arabalar, cam yanaklarını, çıldırmış neon reklamlarının renk renk şamarlarına uzatmışlar. Kuru, ama nasıl kuru, yine de tutuşmaz bir soğuk; anason, sidik ve yanmış kauçuk kokan, çevredeki bütün aşağılık sokakları zaptetmiş. Halim'in içinde, o bırakıp gitme isteği: Galib ve çetesi, yapma gamsızlıkların batağına gırtlağına kadar gömülmüş, Haçik'te kafayı çekmiyor mu? Az önce orada, aynı rezil sarhoşluğu onlarla paylaşıyordu; şimdiyse gelmiş, bu hortumdan kesilmiş de, eli kolu sanki başkaları tarafından lütfen oynatılıveren herifin karşısında, kasabasını bekliyor.

– Aradığınız numara cevap vermiyor beyim.

– Olur mu öyle şey, eczane orası, nasıl cevap vermez?

– Olabilir beyim, cevap vermiyor işte!

– Hay Allah kahretsin! Sen benimle dalga mı geçiyorsun be? Önemli dedik sana, ölüm kalım meselesi: Peder memlekette can çekişiyor, sen aradığım numarayı bağlamıyorsun, sorumlu olursun bak!...

– Aman beyim, o nasıl söz, ben vazifemi yaptım, aradığınız numara cevap vermiyorsa, günahım ne?

Sonra, o ahmak sorusu:

–...iptal edelim mi?

Halim, sırra kadem basıveren kibritlerini ceplerinde aramaya dalmış, belli belirsiz homurdanıyor:

–...olur mu canım, ne demek yani, istediğimiz yerle konuşamayacak mıyız?

Annesine, içinde bulunduğu koşullar yüzünden 'acele' gelemeyeceğini uzun uzun yazmış, hastalığın gelişmesini, iyi kötü ne olursa sonucunu, bildirmelerini istemişti. Cevap çıkmadı. Mirastı, gelecek güzel günlerdi, şuydu buydu derken, öylesine mevsimsiz hayallere dalmıştı ki, yılmadı bundan, ardı ardına üç telgraf çekti. Yine ses yok. Sessizlik uzadıkça ne yapacağını bilemiyor, sinirleri daha çok bozuluyordu. Ne yapsaydı acaba, ilk uçağa atlayıp, iki gözü iki çeşme, ihtiyarın ayaklarına kapansa, özür mü dileseydi? Belki faydası olurdu, belki değil muhakkak olurdu ya, orada tek başına egemenliğini sürdüren ağabeysi Osman Naci'nin nasıl davranacağını kestiremiyordu. Onu kaygılandıran, huzursuz edip kötümserleştiren buydu zaten! Bunun iyisi, daha işin başında, çok yukardan almaktı; burnunu dikmek, dudağını bükmekti ama, yapamamıştı ki... İlk mektubuyla bile, ihtiyarın can çekişen cesedine, akbaba gibi yumuluvermişti. Ne olup bittiğini kaynağından öğrenebilmek için, araya taraya, sonunda gözüne parlak görünen bu çareyi bulmuştu: Kasabanın eczacısına telefon etmek! Şimdi de eczane cevap vermiyor.

"–...olur şey mi yahu, olacak şey mi bu?"

Gitti bir zaman, köşedeki koca neon reklamının dibinde dikildi. Neon tüpleri, nasılsa bir kere bu çıkmaz ve sinir bozucu işe koşulmuş, aralıksız yanıp sönüyor; gökkuşağı yansımalarını, suratına çarpıyordu (Philips Ampulleri, kaçış mavisi, on saniye). Galib'le çetesini, eve dönmek kararıyla kesin olarak terk etmişti. Telefon suya düşünce, içini yeniden bir kararsızlık kaplıyor! Hangi peygamberin kulu olacağını kestiremiyordu.

On beş gündür, Suat yine 'sise girmişti", kafasında ne olduğu anlaşılmayan düşüncelerle, hayalet gibi oradan oraya dolaşıyor; bakımsız, saçı başı dağınık, baktığını görmeyip gördüğünü tanımayarak gün eskitiyordu. Böyle 'sise girdi' mi, kocasının üstüne varmazdı, ama daha bir yumuşadığından, hoşgörür olduğundan ileri gelmezdi bu, varlığının büsbütün farkına varmaz olurdu da! (Philips Radyoları, tavşan kanı kırmızı, on saniye.)

Tiyatrolar, sinemalar, dağılıyor; giyinmiş kuşanmış, takmış takıştırmış, semiz bir kalabalık; az bulunur cahilliği, kaz kibirliliğiyle, vitrinleri yalayarak, yukardan aşağıya Beyoğlu'nu kirletiyor: Kürk mantolu kadınlar, köşebaşlarında birikmiş ve katılaşmış soğuğa tosladıkça, sırıtıyorlar. Saçları, [illegible] zırt zırt boyanmaktan, tepelerine oturtulmuş bakır ya da kalay bir [illegible]ğferi andırıyor. Uzaktan, sandre, akaju, platine yansımalarıyla, iğri topukların üzerinde gezinen beşeri boşlukları belli ediyorlar. Ne şaşmaz bir isabetle! Erkeklerse, asık suratlı ve yorgun, kolalı yakalarına, anlaşılmaz koleksiyonlarından ölü birer kelebek uydurmuşlar (Philips Tıraş Makineleri, çığlık yeşili, on saniye).

"–...Allah bilir ya, cartayı çekmiştir moruk! Öteki hınzırlar beni mi bekleyecek, çoktan mirası iç etmişlerdir Çevresini aç kurtlar gibi sarmışlar, gözümün yaşına bakarlar mı? Ama yoook, bu sefer o kadar kolay olmayacak bu işler, yelkenleri hemen salıvermeyeceğim; mebus bey, mebus bey, kendini kolla! Göze göz, dişe diş! Pilâvdan dönenin kaşığı kırılsın!" (Philips transistorları, ahmak sarısı, on saniye.)

"–...yoksa en iyisi Haçik'e dönmek mi? Baksana, Cep Tiyatrosu kuracaklarmış! Galib, bir ortak bulmuş, Feridun Bey diye bir sanayici, tiyatroya, galiba daha çok kadın oyunculara düşkün bir herif. Olur mu olur, bu bakımdan yanlarında olmalı."

Birahaneye, siyah gözlüklerinde neonların gökkuşağı yansımalarıyla girdi. Nubar, ufacık göbeğini hoplata hoplata, iki elinde iki duble salkımıyla geçerken,

– Ne o Doktor –diye sordu–, ne çabuk döndün?

Halim ne diyeceğini bilemedi:

– Bok herif! –diye kesti attı.

İçerde hava öyle sıkışık, öylesine kabarcıklıydı ki, bir ara sahiden kocaman bir bira şişesine girdiğini sandı. Aynalara gözü ilişince, çoğul kafasını, titreşip köpüren yüzlerce baloncuk arasında görür gibi oluyor. Bu da sanrısını tamamlıyordu. Köşelerde gecenin ilk yenilikleri, sulu gözlü sarhoşlar, imgelemlerinin yarattığı dehşetten ürkmüş, gizli gizli ağlıyorlar; arada bir, grandük hıçkırıklarıyla, tepeden tırnağa sarsılıyorlardı.

Halim, bunların birikintisini bir atılımda yarıp, kendini, artistlerin üst üste yığıldıkları kuytuya attı. Onu Korkut, herkesin Cavcav dediği koca bıyıklı oğlan, Dicle ve Mine, bir de Galib –hem

de nasıl pörsümüş, yerlere sarkmış bir Galib– Kızılderili çığlıklarıyla karşıladılar:

– Bu ne tevazu Prens, aramıza dönmeye tenezzül etmekle bize lâyık olmadığımız bir şeref bahşediyorsunuz, siz ki meteliksiz aktörler arasında, bugüne bugün...

– Halim, doğru söyle lan, Suat kapıyı açmadı di mi?

– Bayanlar baylar, tembeller kralı tekrar aramızda! Hiçbir şey yapmamakla kalmaz, hiçbir şey yapmamanın felsefesini yaparak yaşar.

Halim, Korkut'la Galib'in arasındaki yere oturdu, oturur oturmaz cevabını, ünlü Horatio sesiyle, Korkut'un suratına depedüz tükürdü:

– Şimdi başlarım sülâlenden!...

Korkut, sinek kâğıdı gibi yapışkan tenli, seyrek ve pis sakallı, berbat bir oğlandı. Halim'in şeytanları onu, oldum olası almıyordu. Galib, dikkatinin doğrultusunu değiştirmek için, afyon yutmuş deve bakışlarıyla beklediği soruyu yöneltti:

– Ee, yaşıyor muymuş hâlâ?

Halim de gözleriyle cevap veriyor:

– Öğrenemedik ki!

Fakat, bu Korkut!... Uyuşuk mu uyuşuk, sakalları mikrop yuvası, cıgaralarını ıslatmadan içemez. Hele, dudaklarını kımıldatmadan, o tekdüze konuşması yok mu, adamın canını bezdirir. Çevresinde dönüp dolaştığı konular, hep aynı; yarı yarıya gizli, yarıdan fazla tehlikeli, 'malûm' konular:

–...47 tevkifatından önce Emekçi Partisi'yle Sosyalist Partisi arasında, ideolojik yönden ne fark vardı? Hiç! İkisi de devrimin zorunluluğunda anlaşmış olduğuna göre, tartışılacak başka bir şey kalmıyordu ki! Kalsa da, önemsizdi zaten, fasafiso...

Kılı kırk yararak, cıgarasının ateşini inceliyor:

–...Türkiye Komünist Partisi kanun dışı, sözde ne olduğu ne yaptığı gizli, herkes içinde iki karşıt grubun çatıştığını biliyor: Komintern, lider olarak, ta başından beri Doktor Şefik Hüsnü'yü tutmuş, oysa militanların çoğu Nâzım Hikmet'ten yana...

Konuyu ne yanından alırsa, ne yönde geliştirirse geliştirsin, döndürüp dolaştırıp aynı ikircikli soruya bağlıyor:

–...peki, sence hangisi haklıydı?

Galib, belirli şekilde huzursuz, ılımış birasının üzerine yıkılıyor, bir yudum alıp yüzyıl sustuktan sonra, Dicle'ye gülümsüyor. Dicle, son numarası: Kıvırcık saçları makineyle alınmış, kara mı kara, felâket karası bir kedi başı: Sürmeyle abartılmış, bitmeyesiye iki kocaman göz; adama ısırıp koparmak, sonra ağız dolusu tükürmek iştahını veren, bir çift kapkalın zenci dudağı.

– Hey, kafa bu be! Usandık politikadan, başka laf bilmez misiniz? Bir tatlı tarafından açın, biz de konuşalım.

Masanın altından Halim'in ayağına basıyor:

–...di mi ama, şekerim?

Halim'e sorulursa, elbette öyle: Korkut'u sevmez, adı 'polis'e çıkmış. Gerçekten Birinci Şube'ye çalışıyor mu? Bilen yok. Kanıtlaması zor. Yine de tiyatro eleştirmeni diye dolaşmasına kimse inanmaz, onu 'polis'ten sayar: Zaten, gerçek ya da sahte, ortalıkta polisten geçilmiyor ki!

Halim, bir keresinde Galib'in: "–...hazret –dediğini hatırlıyor–, aslında kendimizden saydıklarımızın attığı kazığı, 'polis' dediklerimizden yemiyoruz. Polise çalışanı, iş, mimleyinceye kadardır, mimledin mi bitti, kendini ayarlarsın, oysa öbürleri..."

Kızın memeleri, birasında yüzüyor. Halim, içerlediği besbelli, dik dik:

– Haklısın Dicle –diyor–, çok haklısın! Yalnız, bu şehrin bir adı Bizans'tır, unutma! Karın doyurmak için kelle satanlarla doludur, tamam mı? Adam harcar, bunun için para alırlar.

Tıs yok. Boğucu bir sessizlik, kocaman bir balon gibi, onları içine alıveriyor: Boş da değil, usul usul yayılan, elle tutulabilecek yoğunlukta, kükürt kokulu bir de ağrı geliştiriyor, inatçı bir ağrı, bunalmaya benzer, sinsi.

Korkut, duymazdan geliyor. Pis gülümsemesini, zehirli kusuk gibi, sakalına çıkarmış:

– Sen kazandın Dicle –diyor–, aferin: İçelim!

Kadehini törenle kaldırarak,

– Prozit çocuklar! –diyor.

– Prozit kalleş herif!

Hızlı içiyorlar. İçmeyen yalnız Mine, mimoza gibi tozlu sarı, yapma bir sarışın. İri takma kirpiklerini aça kapaya o gürültü ortasında Fransızca bir dergi okuyor: "Les Temps Modernes", varoluşçu geçindiğinden, derin okumuş pozlarıyla herkesin önünde

kitap okumaya, şaşılacak derecede düzgün ve okunaklı o başgedikli yazısıyla notlar almaya bayılıyor.

Cavcav'ın bozulduğu bu: –...kız Mine, içmiyor musun? Olur mu canım? Kırk yılın başı, biralar benden demişim, canın çekse çekmese yumulacaksın.

Kocaman, Osmanlı burması bıyıklarının gerisinden, dergiye şöyle bir göz atarak: –...hem diyor, sen bizi kim sanıyorsun kızım, cim karnında nokta cahil mi? Olmadı bu, bak! Elindeki zırıltı eski bir kere, temiz altı ayı var, üstelik yasak! Ortalıkta yasak dergi okumayı kabadayılık mı sanıyorsun sen, boşversene, inekliğin ta kendisi: Ben Paris'teyken...

Sözünü bitirmesine kalmıyor, masada bir ağızdan pufluyorlar. Cavcav gibi matrak oğlan var mı yahu? On yıl önce mi, on iki yıl önce mi, Paris'te iki ay mı ne kalmış, o gün bugün Paris anılarını anlata anlata bitiremez:

"–...ben Paris'teyken arkadaş, Sartre'ı iki kere görmüşüm. Sartre diyorum yanlış anlama, Jean-Paul Sartre, tamam mı: Nah böyle bağa gözlükler takmıştı, ve de..."

Ya da iliklerine kadar özlemli ve duygusal: "–...Paris'te –diyor–, başka: İnsan hür birader. Millet sokaklarda şakır şakır öpüşüyor, ağzını açan yok! Kıyak değil mi? Yalnız, öpüşenlere hayvan gibi bakmayacaksın, ha, vallahi onları değil seni ayıplarlar."

Ondan sonra gelsin uydurma Paris serüvenleri.

"–...yağmurlu bir gece, anladın mı, trençkotu çekmiş, tek başıma Grands Boulevards'dan iniyorum, orospu güzeli bir karı, ağzında cıgara, kıçını başını çalkalayarak, yolumu kesmez mi? Oh lâ lâ, karı dedin mi böylesi olacak, yeme de yanında yat! Bil bakayım, ne yaptım?"

Garip bir oğlandı Cavcav, bütün davranışlarıyla olağanı zorluyordu: Çingene boyacı, Çeşmemeydanlı hayta arabacı bıyıkları yetmezmiş gibi, kafasını kasabalı itlere özenerek usturayla kazıtmıştı. Hâlâ Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisi sayılıyordu ama, iki yıl yarım yamalak devam etmiş, 'orada resmi nasıl yapmamak lazım geldiğini öğrendikten sonra' boşlamıştı. Aklına estiği gibi çalışıyordu.

Tablolarında neler yoktu ki: Anlar anlamaz, Marquis de Sade'dan yürüttüğü bir dehşet ve şehvet havası; sakallı bıyıklı Ermeni

madamlar; gözlerinin akı bile, kömür tozundan kararmış, dok işçileri; sonra köylüler, bozkırın çorağında deli güneşe ve hoyrat yoksulluğa başıboş salıverilmiş, yayan yapıldak köylüler; en çok da bar kızları ve genelev kadınları, altın dişli, altın bilezikli, memeleri köpürmüş...

Yaşantısında nasıl tam bir düzensizlik hüküm sürüyorsa, resimlerinde öyle bir dağınıklık ağır basıyordu. Ne denge, ne uyumluluk! Ne olduğu belirsiz renklerin aralıksız kanaması, biçim kargaşalığı ve desen yanlışlığı. Resim eleştirmecilerinden birisi ne halt etmişse etmiş, 'Avrupa çapında' bir ressam olduğunu yazmıştı ya, bu övgü ona çok pahalıya oturdu: Daha tutunmadan, bütün alıcılarını kaybetti: Sonra iki sergisi, iki kesin başarısızlık! Tek tablosunu alan çıkmıyor.

"–...n'aparsın, memlekette resim geleneği yok. Bu sorun, her şeyden önce bir eğitim sorunu: Bizim burdaki inekler, natürmort boyayan badanacıları büyük ressam sayıyor di mi, git bak Paris'e, amatörlerin en dangalağı nasıl bir bakışta ne yapmak istediğini çakallıyor. Hele bir de cevher bulurlarsa, tamam, tabloların kapışılır. Bir gün Picasso bana dedi ki..."

Picasso mu? Yoo, bu kadarı fazla. Hatırladıkça, hâlâ gülerler. Halim'in şimdi güldüğü gibi. Gülüyor ya, boş bir gülüş. Çünkü kendisini, hücresinin beton tabanına uzanmış, yolculuklar tasarlarken görüyor: Sallantılı bir deniz manzarası, martı çığlıklarının dolaştığı içinden demir alıp, engine açılan kara bir şilep. Küpeştede, kızıl saçlı kara gözlüklü bir adam, minare ve kubbe kalabalığının, yavaş yavaş uzaklaşmasına dalmış. Ya da, hayır: Orient-Express yol kesiyor, Orta Avrupa'da bir gara giriyorlar, nice kemanların kıvrım ve büklümlerini, gökyüzüne nonfigüratif bir heykel gibi işleyiverdiği, bir gar burası: Belki Viyana, belki Budapeşte, belki Prag!

Yolculuklar tasarlamak, büyük kaçışlar!... Suat'la o, hele evliliklerinin ilk yıllarında, bu işi az mı yaptılar? Az mı çekip çekip Fransa'lara, İngiltere'lere, İtalya'lara gitmeyi kurdular? Niçin, bir turist gibi başka ülkelerin tadını çıkarmak, dolaşırken içini tazeleyip, günlük işlerin yorgunluğundan kurtulmak için mi, ne münasebet! Başkalarının, başka yerlerde yaşadığı, handiyse bayağılaşmış özgürlüklerden bir yudum tadabilmek için: Kolkola, süt gibi sis basmış bulvarlar boyunca yürümek, canın çekti mi rastgele bir ki-

tapçıya girip. artık Lenin'den mi olur, Troçkiy'den mi olur, bir kitap almak! Grev görmek sonra, işçilerin nasıl örgütlendiklerini, alanlarda ortalığı uğultularıyla velveleye verip, isteklerini nasıl takır takır dile getirdiklerini izlemek!

Kahvenin birinde, bir güz sabahı, kahvesini bitiren bir makiniste raslıyorsun ki, adam sözüngelişi: "– Ben solcu sosyalistim" ya da: "–...komünistim" diyor, vay canına, insan böyle bir durumda neler duyar ki? Ya dikensiz, başını derde sokmayacak laflar aramaksızın, böyle bir adamla tartışabilmenin keyfi? Ne vakit alıp başını gitmeyi düşünse, aklına, kısa pantolonlu bir ilkokul öğrencisiyken seyrettiği, bir Fransız filminden kulağında kalmış, o eski şarkı geliyor, hem de Fransızca olarak:

"Marinella, reste encore dans mes bras..."

Yurtdışına çıkmak, serüven değilse, düş, Menderes Hükümeti, 'döviz tasarrufu' özürüne sığınarak, resmen yasaklamış. Yalnız okumaya giden öğrencilerle, diplomatlar bu yasağın dışında. Hoş, yasak konmadan da aydınların pasaport alabilmesi olmayası bir şeydi ya!... İlişkilerin istediği kadar geniş olsun, sen istediğin kadar inatçı ol, ya falan kanunun filan maddesini, karanlık imâlarla suratına çarparak, pasaport vermeyi açıkça reddederler; ya da, bunu göze alamazlarsa, yorgunu yokuşa sürüp formaliteleri uzatarak, canından bezdirirlerdi: Yolculuktan vazgeçer, pasaport için başvurduğuna da, vuracağına da pişman olurdun!

O zaman, gözle görünmez elle tutulmaz kocaman bir kafese kapatılmış, yırtıcı hayvanlar gibi; olduğun yerde dört dönmekten, gönül avutucu bir ferah noktası bulamadığın için, kahrını öğütmekten başka ne yapabilirdin? Sabahattin Ali, sınırı Batı'da gizli geçeyim derken, bir itin tuzağına düşüp bu yüzden ölmemiş miydi? Nâzım Hikmet, gideceği yer hangi cehennemse, pasaportunu alıp oraya efendi efendi gitmek varken, kürek kaçakları ya da hırsızlar gibi denizin ortasındaki o Romen vapuruna bir gece yarısı binmemiş miydi?

Galib, Halim'e eğiliyor. Saçları, yüzünün yarısını örtüyorlar. Bütün varlığında yüreklendirici tek şey, pırıl pırıl parlayarak dünyaya kafa tutan, altın dişi:

–...bana sorarsan, işin asıl bok yanı neresi biliyor musun? Bu köpek hayatını, bu rezilliği hak edecek bir şey yapmadık. Her şey

bizim irademizin dışında oldu bitti: Tutuklanmak, mahkeme, hüküm, cezaevi!... Her şey öylesine ağır, o kadar acıklıydı ki, insanın ciddiye alası gelmiyordu. Hani korku filmleri vardır, iyice mübalağalı, bir türlü gerçeklik duygusu vermez, korkacağına gülersin, işte öyle! Günün birinde bir baktık, beş parasız sokakta kalmışız, ufukta ne küçük bir umut, kıçımızda bütün ömrümüzü piç etmeye fazlasıyla yetecek bir de damga!

Ilık soluğu değdiği yeri çürütüyor. O sesli sesli geğirmesi yok mu, ölüm. Hele yakınması:

–...miğdemden hayır yok, hazret! Ağzımın içini görsen, sanki domuz ağzı, bütün yara. Dehşetli canımı yakıyor.

Sonra, rastgeleymiş gibi, araya giriveren o sözler:

–...şu sıra, bir aktörler ve tiyatro teknisyenleri sendikası kurabilsek, fena mı olur? Kime zararı dokunur bunun, hiç kimseye! Geçen akşam, kurucu kimler olsun diye konuşuluyordu, hoşuna gider diye düşündüm, adını söyledim. Yoksa fena mı ettim, kurucular arasında olmak istemez misin?

Korkut, belirli bir ilgiyle, cigarasını kemiriyor:

– Ne şeref! Yerinde olsam, bundan gurur duyarım.

Halim, oturduğu yerde zor oturuyor: Hem damağında o uzak sulfato acısı, hem içinde önüne geçilmez bir dövüşmek arzusu! Dövüşmek arzusu demek, yanlış, dövmek arzusu demeli. Bir yumruk çıkarıp, ayaklı iskemleden Korkut'u şöyle çöp boşaltır gibi aşağıya boşaltmak, sonra bir ikincisiyle çıkartma gibi aynalara yapıştırmak! Meraklısı varsa, gidip kazısın!

Galip, içgüdüsüyle bunu sezmiş, sarkık dudaklarını salıvererek birasının pörsümüş köpüğünü arıyor, baygın yan bakışıyla Halim'e sanki:

"– Boş ver –diyor–, değmez yahu!"

Halim, kendini tutmaya çalışıyor. Cak cak öten karıların, incir çekirdeği doldurmaz lâkırdılarıyla sersemlemiş; kımıldamadan konuşmadan, hatta düşünmeden; gözleri masanın bir köşesine dikili, öylece durmaya! Gördüğü, unutulmuş bir duble bira, açık bir Salem paketi, Mine'nin dergisine çakılmış gibi hareketsiz duran, adamakıllı bakımlı elleri: Saçlarından üstlerine, incecik bir mimoza tozu yağıyor.

"–...Salem ha, bunlar naneli Amerikan cıgaraları ki karaborsadan başka yerde bulamazsın, kartonu yetmiş papelden!

Orospuya bak, orospuya: Yolsuzum diye ağız yapar durur, oysa Salem'den aşağısı kurtarmıyor."

–...benim dalgamı dağıtan tiyatro işi, bu yeni ortak, Feridun Bey midir ne boktur, o: Bir kere davranışında samimi mi, bunu bilmeliyiz: Oyuncu kız keseceğim diye bu işlere bulaşan, parası bol işi yok zenginlerdense, vallahi ben yoğum bu işte. Hani, Rüştü mü Raşit mi ne, biri vardı...

– Mine, bir Salem alayım mı?

– Off be, müzik mi bu? Kafam gaz tenekesine döndü yahu! Yeşil Horoz'da çalan İtalyanların caz parçalarını düşündükçe...

–...yok ağbiy, her şeyi adlı adınca çağırmak, kaytarmalara, arabulmalara yüz vermemek lâzım, bana sorarsan sanatın şerefi burada, varoluş sebebi de! Eli ayağı düzgünce bir kaz görür görmez 'aman ne güzel kuğu' diye çığlığı bastın mı, yatar bu iş!

– Mine kız, n'olursun bir Salem versene, ciğerlerim bayram etsin!

–...olmaz kardeşim, olmaz: İonesco oynamalıyız, hem Kel Şarkıcı'yı. Ben öncü tiyatrodan yanayım, adımıza cep tiyatrosu dediğimize göre, bir yerde buna mecburuz zaten.

– Niye Mayakovskiy olmasın?

– Oha, galiba üşüttün biraz! Mayakovskiy'i bizde tanımazlar, hem modası geçti. Şimdi İonesco, Becket oynayacaksın, iş bunlarda. **Godot'yu Beklerken** Küçük Sahne'de oynanırken, hatırlıyor musunuz, temsilin ortasında küt polisler, ellerinde yasaklama kararı...

– Atıyorsun, olmadı böyle şey!

– Nasıl olmadı, sen benden iyi mi bileceksin ulan, daha Kuzguncuk'ta kısa pantolla dolaşırken..

–.... .llah aşkına söyle, bundan daha kötü, daha âdi bir yer biliyor musun? Param olsa adımımı atmam, efendi gibi giderim Yeşil Horoz'a, hiç olmazsa müzik dinlerim, kulağımın pasını alır.

–...sonra herif neredeyse bir ceylân görüyor, ahû diye kendinden geçiyor. Ne bu, gerçeği bozmak, güzelliği yozlaştırmak değil mi? Ceylân dediğin alt tarafı bir keçidir ağbiysi, hem yaban keçisidir...

– Hadi ordan sen de, iyice cıvıttın!

–...bu sabah Maçka'dan geçiyorum, kimi gördüm dersin, Şenol'u: Üç gündür Belgin'lerde içiyorlarmış, Boğaz'daki atölyede. Hangisi mi, ulan eşekliği bıraksana, Arnavutköy'de, hani, camiyi geçer geçmez...

Halim, şaşkın, kendini başka bir yerde yakaladı. Ötekilerin, aralarında gevşek gevşek dokudukları konuşma, onu hiç ilgilendirmiyor; neresine değse, parıltılı, yanar döner bir şal gibi akıp kayıyordu. Dalgınlığı ilgisizliğinden değildi, sarhoşluğundan da. Daha çok, içini gizlice basıvermiş bir soru işaretleri kalabalığının, aklını kurcalamasındandı.

"– Emine mektubuma niye cevap yazmadı? Telgraflarım niye karşılıksız kaldı? Eczacı niye konuşmaktan yan çiziyor?"

Bunlar, birden karanlık görünüyordu, karanlık ve ürkütücü. Dev bir örümcek ağının önüne durmuş, ağabeysi Osman Naci, o iğrenç pul bıyığını kımıldatarak, telgraflarını, yarasa elleriyle yırtıp yırtıp atıyordu:

"–...bulutları fethetmek ihtirası, lâtif bir hayal olabilir, lâkin o nisbette boş ve tehlikelidir. Ayrıyeten, böyle..."

Belki karşısına, korkudan gözle görülürcesine ufalan, eczacıyı almış, adama gözdağı veriyor:

"–...gördün ya Hilmi Bey, mirasın kokusunu alınca, yaptıklarını affettirmek için gelmeye tenezzül buyurmuyor da, güya muzdarip birtakım telgraflar çekerek bizi tâciz ediyor. Ef'al ve harekâtının kıymet-i hakikisini tâyinden âcizmişiz gibi. Hakikat-i halde, gözü paradan başka şey görmüyor..."

Alışmış ya, son sözlerini ille tekrarlayacak:

"–...anladın mı Hilmi Bey, gözünün diyorum, paradan başka şey gördüğü yok!..."

"Hey Allahım, ne demeli? Haklı herif, bir ahmak ne kadar haklı olabilirse, o kadar haklı. Neyim ben, öyle ya, elimden ne gelir? Şimdiye kadar ne yaptım? Hiç! Hiçbir şey! Adamın eline böyle bir fırsat geçti mi, biraz kıpırdar, sağa sola elini dilini uzatır. hiç olmazsa köprü başlarını tutar, vaktini düş kurmakla pıç etmez. Yoksa gözünün yaşına hiç bakmazlar, malını canını elinden alıverirler! Hele ağbiym, ukala ve kibirli bir taşralı kılığına girmiş bu faşizm özü yok mu, ezikleri daha ezmekteki, hele vurgun vurmaktaki yıl-

lanmış ustalığıyla, elim hamur karnım aç, çırak çıkarıverir beni, bir şeycikler de yapamam.

İster misin sahiden çıkarsın? Ölüm yahu: Ne saatte iki yüz elli kilometre hız yapan araba kalır ortada, ne pencereleri ninni gibi uysal bir denize açılan yalı. Tiyatronun üzerine bir bardak soğuk su iç, sonra kalk Allah'ın bilmem hangi cehennemindeki sürgün yerine defol, hem de Suat'sız. Olur mu canım, bu kudurmuş şehirde, bunca haraminin ortasında nasıl yalnız kalır Suat, nasıl bensiz yaşar?"

Işıkları söndürüyorlar. Galib, düşüncelerinin gelişmesini hiç belli etmeden izlemiş gibi, eğilip kulağına yatıştırıcı iki lâf ediyor:

– Bu meseleyi o kadar büyütme, hazret! Mahfuz hissen vardır, kimse elini süremez, mirastan payını alırsın...

Sonra, Nubar, onları dükkândan kovdu. Bunu yaparken, kahkahadan kırılıyordu. Öbürleri de gülüyorlardı ama, gülüşlerinde, en ufak bir neşe kırıntısı bile yoktu. Ansızın kapkara kesilmiş aynaların, iştahla akıttığı karanlıkta, hatta korkunçtular. Sanki bir gemi batıyordu. Birahane, aynalardan dolan karanlık dalgalarıyla ağırlaşmış, gittikçe yatıyor, büsbütün alabora olacağı ana hızla yaklaşıyordu. Telsizler bozuktu. Hiç kimse, hiçbir yerden yardımlarına yetişemezdi. Ne yapacağını şaşırmış, öfkesi burnunda altı yolcu, Çiçek Pasajı'nda dört dönüyor, bir çıkış yolu aranıyordu. Kısa bir bocalama oldu, sonra savaşçı Siyu çığlıkları atarak, ilk rastladıkları boşluğa kendilerini bıraktılar: Bu, Beyoğlu'ydu.

Daha kurumuş, çıtır çıtır bir soğuk, ortalığı kasıp kavuruyor. Tek tük gece insanları, ince buz perdeleri arasında sıkışmış, göz diplerinde tehlikeli kar tohumları, parmak uçlarında karıncalanmalar, sessiz sadasız buz kesiliyorlar. Ağacamii kavşağında, kulak kesilmiş iki devriye polisi, neon tüplerinden saydam bir yılan gibi atlayan elektrik akımının vınıltısını dinliyor.

Halim'le Galib, az geride kalarak, ucu ucuna birkaç söz ettiler. Söyledikleri ağızlarından çıkar çıkmaz buhardan harfleriyle, soğuğun siyah aynasına kelime kelime yazılıyor. ama yazılmasıyla bozulması bir oluyordu. Sanki yaşadıklarını kelimede bırakıyorlardı. Onların böyle dayanıksız ve ömürsüz olduklarını görmek ise, yüreklerini daraltan hiçlik duygusunu büsbütün yoğunlaştırıyordu. Kelimeler, sadece kelimeler. Korkak. etkisiz, kalleş, ama insan!

–...beni kurucuların arasına katman, gerçek arkadaşlık, bak bunu anlarım, teşekkür de ederim, ama niye o Korkut olacak polisin yanında açıklarsın, bunu anlamam! Bu inek, dakika sektirmez, duyduklarını aktarır, bir dosya daha açarlar ve...

– Açsınlar, kimin umurunda? O söylemese, bir başkası söyleyecek mi? Doğrusunu istersen, bu belâlı saklambaçtan usandım, adamda ne sinir bırakıyor, ne kafa! Hem kurulacak olan ne yahu, hepi topu bir sendika: Memlekette bir sürü sendika var, bizimkinin tek farkı Menderes'e uşaklık etmeyecek olması, bu da mı suç?

Halim, içinde bulanık resimler çizen, bazı kelimelere takılıp kalıyor:

"–..doğrusunu istersen, bu belâlı saklambaçtan usandım, adamda ne sinir bırakıyor, ne kafa!.."

Yeniden, gözlerinin önünde, bir sürü surat: Acıyla gerilmiş delikanlı yüzleri: Hepsi de Rıfat'ın yüzü. Hani beraber gözaltına alınmışlardı, Sansaryan Hanı'na kapatıldığının altıncı ayında mı ne, jiletle damarlarını açmıştı. "Belâlı bir saklambaç."

Halim'e kalsa, sendika işine hiç bulaşmayacak, içi kesinlikle istemiyor ama, ne yapsın, babasının öleceğinden emin değil, asıl önemlisi, Galib'in sağladığı dublaj seansları olmasa, meteliksiz.

–...duyguyla, hatta bak ne diyeceğim, sevgiyle birlikte olmadı mı, eylem beş para etmez: Soyutlar adamı, insanlığından çıkarır, etkisizleştirir. Aksi gibi, bizde eksik olan, duygu. İşimiz gücümüz soyutlamalar, semboller adına çene çalmak, palavra sıkmak: İşçi sınıfı, üretim güçleri falan filan! Hakçasını söylesene bana, ha, kim seviyor işçi sınıfını? Kimsenin iplediği yok. İşçi sınıfı bizi iplemiyor ki biz onu sevelim. İşçi sınıfıymış! Bok yesin işçi sınıfı, tiksiniyorum be ondan! İşte o kadar! Sen kalk onun adına, onun için başını bunca belâ'a sok, adını kirlet, işinden ol, hayatını kaydır, sonra o kalksın göz göre göre, kendisini kazıklayan bir demagoga alkış tutsun, yooo, bu kadarı olmaz!

Halim'in kulağına başka bir ses çalınıyor: Ağabeysinin sesi mi?

"–...bulutları fethetmek ihtirası, lâtif bir hayal olabilir, lâkin o nisbette boş ve tehlikelidir. Ayrıyeten, böyle..."

Cinleri ansızın başına üşüşmüş, bağırası geliyor:

– Yanlış, tepeden tırnağa yanlış! başarısızlık varsa, sorumlusu biziz: Ne örgütlenmesini becerebildik; ne de, örgütlenebildiğimiz

kadarıyla, gücümüzü gereken eyleme yöneltmeyi! Susulacak yerde konuştuk, konuşulacak yerde...

Galib, yorgun ve şaşkın, ona acıyarak bakıyor. Yatıştırmak istermiş gibi, usul usul,

– İyi –diyor–, iyi! Uzatma!

Sonra, daha çok kendi kendine: –...gücümüz –diye devam ediyor–, hangi gücümüz? Başından beri çevremizde, bize karşı bir kalabalık; hep, gerçek dışı bir grup olarak kaldık, toplumsal bir paradoks olarak! Koşullarımıza uymasını bilemedik. En büyük tevkifatta bile, tutuklu sayısı iki yüzü bulabildi mi? Tutuklananlar da kimler? Sen, ben, bizim oğlan...

Bir baskın telâşı ve kabalığıyla Kulüp 47'yi bastılar. İçersi cehennem gibi boğucu sıcak, lunapark gibi eğlenceliydi. Dışardaki soğuğun, asık suratlarına çekiverdiği incecik buzdan peçeler, sıcağı görür görmez eridi, pırıltılı gözyaşları olarak aktı. Çoktan sarhoş, oraya kadar yarı yarıya Cavcav'ın kucağında gelmiş olan Dicle, daha vestiyerden içeriye uludu:

– Sıkı durun baykuşlar; Haçik'ten zincirini koparan, buraya geliyor.

Bir ağızdan bağırdılar: – Millete içki!

– Felâket yahu! Haberiniz var mı, Haçik battı: Evet, resmen battı, Nubar da beraber.

– Yazık oldu sarhoşlara! Dalgalar göklere çıkıyordu, telsiz bozulmuş... besbelli boğuldular.

– Tabii boğuldular, bir biz kurtulduk!

Son yılların taverna furyası arasında, kim akıl etmişse etmiş, Kulüp 47'yi, Büyük Parmakkapı Sokağı'ndaki köhne Mütareke yapılarından birinin, bodrumuna oturtmuştu. Değişiklik olsun diye, içeriye, tarih öncesi bir mağaranın havasını vermişler: İsli duvarlarında ilkel resimler, açık saçık karikatürler çizili, taşlamalar yazılı loş bir mağara! Masa yerine, şuraya buraya kasalar, bira fıçıları serpiştirilmiş. millet otursun diye, bunların çevresine adamakıllı alçak, bir o kadar rahatsız divanlar, tahta iskemleler sıralanmıştı. Dipte bir yerde, bir şömine vardı, her gece olduğu gibi, patırtıcı bir Amerikalı grubu, etrafını, çepçevre kuşatmıştı: Uzun, diş fırçası gibi anlamsız, izne çıkmış hizmetçi kılıklı dişlek karılarla; gözlerinin önünden ayırmadıkları, içleri Haig's Haig ve Pall Mall dolu, yatay

herifleri! Sağda, usanıp bıkmaksızın Greco'nun, Mouloudji'nin, Brassens'in şarkılarını kusan bir teyp duruyordu; yanında inceden inceye boyalı, yarı film yıldızı yarı Beyoğlu yosması, iki kızcağız: Bakışlar dumanlı, burun delikleri titrek, parmaklarının arasında gümüş ağızlıklar. Solda, Amerikanbarı saran, zincirleme bir grup: Ünlü jigolo, içki delisi o yağlı gazeteciyle, gölgesinde yaşadığı bet, yaradana yan bakan, şaşı sevgilisi. Bir sürü de üniversiteli çocuk, hani kaçamak okudukları Lenin, Nietzsche ya da Bakunin'e göre, zaman zaman, komünist, varoluşçu ya da anarşist geçinen; eyleme geçememenin kahrını, ipsiz sapsız şiirler halinde kâğıda döken oğlanlar vardır ya, onlardan!

Halim köşede bir gölge gördü, alışılmadık bir çenebazlıkla bir şeyler anlatan Ali İhsan'ı tanıdı. Haydar Su'yla beraberdi, o da başka bir tanıdık: Veremli, eskiden şiir yazardı, şimdi reklamcılıkla geçiniyor, yedi yıl kadar yatmışlığı olacak. Selâmlaştılar, artık selâmlaşmak denirse buna:

– Keyfinize bakın beyler, yarın tufan!

Haydar Su, Galib'i: – Haydi ordan peygamberdevesi –diye tersledi–, daima bir çeyrek geç kalıyorsun. Tufan dündü oğlum, bugün Nuh'un gemisi, baksana bütün hayvanlar burdayız, hepimizi Nuh kurtardı...

Kısık sesle, üzgün: –...enayilik etti –diye ekledi–, çok büyük enayilik!

Hep böyle edepsiz ve küstahtı Haydar Su, herkese içerlerdi. 40 yıllarındaki başarısına ve ününe, üçü hâlâ 'resmen yasak' beş kitabına rağmen, şair olarak çoktan unutulmuştu. Ona belki bu koymaktaydı, belki de, ağır hastalık geçirmiş olanların hepsinde olduğu gibi, içinde, ta içindeki gizli bir yerinde hissedip bir türlü yakalayamadığı, sinsi ve hınzır, o sürekli ölüm korkusu yok mu, işte o.

Halim, yarı şaka, çıkışacak oldu:

– Ulan sanatoryumdan daha dün çıktın, bugün içkiye oturmaya utanmıyor musun? Gebereceksin be!

Haydar Su, burnuna güldü. Dişlerini göstererek,

– Gebermek mi? –dedi, hem bunu genizden bir gülüşün cızırtısı arasında dedi–, ulan biz zaten ölmüşüz: Ölmüş eşek kurttan korkar mı?

Tam o sırada, içkisi beynine vuran Dicle, mikroplu sular gibi sağa sola fışkıran, dik ve pis çığlıklar atarak yerinden fırlayıp, adamın boynuna sarılmaz mı? Hem ağlıyor, hem elinden almak isteyenler varmışçasına sıkı sıkı sarılıyor. Katlanılır seyir değil. Ne yapacağını şaşırmış olan Haydar'ın ağzında, aralıksız aynı söz:

– Dur kızım, dur: Delirdin mi sen?

Onları ayırmak kolay olmadı, ayırdıktan sonra da Dicle'yi yatıştırmak: Hıçkıra hıçkıra ağlıyor, öfkeden ve histeriden titreyerek, sövüp sayıyordu. Galib'ten tokadı yiyince sustu. Böyle bir şeyi hiç kimse beklemediği için, bu tokat, herkesi şaşırttı. Bir an, sessiz bir boşluk doğdu, sonra, bunu yapmaya mecburlarmış, başka türlüsünü isteseler de ellerinden gelmezmiş gibi, hepsi birden içmeye ve sohbete koyuldu.

En başta, Ali İhsan! Mazotunu zırıl zırıl terleyerek, yıllardır bitiremediği antolojisiyle kafalarını ütülüyor. Nasıl etmiş de, toplatılmış ilk dergilerden, Haydar Su'nun ilk şiirlerini bulmuş çıkarmış? Gerçekçi şiirin içinde, birbirinden farklı, hatta karşıt iki eyilimin varlığını nasıl saptamış?

Galib'in hiç aldırdığı yoktu:

– Vallahi hazret –diyordu–, bizim şairliğimiz hastalık gibi bir şeymiş, iyileştik geçti. O tarihlerde yazdıklarımızı unutmak, en doğrusu.

Haydar Su, tam tersine, konuya bayılmıştı. Kısık sesi bütün bütün kısılıyor:

– Azizim Ali İhsan –diyordu–, ne hinoğlu hinsin sen, nasıl da tuttuğunu koparırsın? Benim ilk şiirlerimi bulmak kolay iş mi yahu, arasam ben bulamam: Polis bütün dergileri duman etmişti be!

Halim, suratını alkol buharına vermiş, gözlerini kışkırtıcı bir dikkatle Korkut'a dikmişti: Cigarasının ateşine nasıl büyülenmiş gibi dalıyor, her nefes çekişten sonra pis pis tükürerek nasıl Haydar Su'nun anlattıklarını dinliyor, ilgilendiğini sorduğu sorularla kibarca nasıl belli ediyor:

– Doğru. evini polisler aramış, ne var ne yok alıp götürmüşlerdi değil mi? 1945'teydi galiba, yoksa 46 mı? İlerici Gençler Grubu...

Halim kendini daha fazla tutamadı:

– Ulan –diye bağırdı–, üstüne lâzım mı senin?

Korkut, aşağıdan alır gibi göründü ama, sinirlendiği seyrek sakallarının titremesinden anlaşılıyordu:

– Elbette lâzım. En az senin kadar.

– Haydi oradan köpek!

Halim, onu ayağının altına alıp çiğnemek için davranacaktı ki, birisi kolundan sımsıkı yakaladı: Galib! Korkut'u soğuk bir ter basmıştı, sakindi fakat, hiç değilse soğukkanlı görünmesini beceriyor, parmağını bile oynatmıyordu. Çirkin gülümsemesi, sakalının üzerinde bir kusuk izi gibi kurumuştu. Halim onu, gözleri ışıktan kör olmuş, bok yiyip bok içen bir lâğım faresi olarak görüyordu; gri, yapış yapış, insanın içini kaldıran bir lâğım faresi olarak!

Hızını kestiği için, laf olsun diye, Galib'e söylendi:

– Bırak yahu, bırak Allah aşkına, bırak şu orospu cocuğunun ağzını yüzünü darmadağın edeyim! Bu kadar meraklı olmanın, başına dert açabileceğini öğrensin, inek! Ne bu be, meyhanede miyiz, yoksa sorguda mı?

Sözlerinin sonu, geriden patlayıp dağılan bir şarkı anaforuna kapılıp savrulduğundan anlaşılamadı. İyice kafayı bulan üniversiteli çocuklar, milletin ağzından düşürmediği İtalyanca bir şarkı tutturmuşlardı:

"Vooo-laaa-re, ho-ho,
Caaan-taaa-re, ho-ho, ho-ho!"

Galib, hemencecik anafora kapıldı. Altın dişiyle, mısra sonlarını pırıl pırıl mühürlüyordu. Kızların ikisi de, daha başında, balıklama dalmışlardı. Boşalma ihtiyacı bundan ona, ondan ötekine bulaşıyor, sonunda herkes kendini anafora salıveriyordu:

"Vooo-laaa-re, ho-ho,
Caaan-taaa-re..."

Ne biçim iş? Ahmed Ahmedliğinden, Mehmed Mehmedliğinden çıkıyor, kaygılarını ortalığa kusarken birbirlerine geçişiyorlar; ortaya çıkan, cinsi cibilliyeti belirsiz, dalga dalga, parıltılı ve kıvamlı bir sıvı; insan suyu, yoo hayır, yalnız insan suyu değil, canlı gibi soluk alıp veriyor gerçi ama, anaforuna çevresindeki eşyalar da bulaşmış, şişeler, ampuller, teyp, çatal, bıçak vs... Herkes şarkıyı bir ucundan tutmuş, –o çember sakallı it, semiz Amerikalılar. kapıdaki hergele ve öbürleri–, avaz avaz bağırıyor, yine

de bir şey aksıyor ama, bu besbelli, neşelerini değil kahırlarını kusuyor bunlar, kalabalıktan kopmuş olmanın kahrını!

Kendilerini öteki insanlardan ayıran kristal bir duvarı kırmak çabasındalar. Nasıl kıracaklar? Ne bilgileri yeterli, ne iradeleri kuvvetli, ne de kırabileceklerine gerektiği kadar inanıyorlar, üstelik ellerinden suç işlemek gelmez, adam öldürmek, hırsızlık, dolandırıcılık filan... ne yapsınlar, kapanıp kaldıkları bu ilkçağ mağarasında, kurtlar gibi uluyup, birbirlerinin ayaklarını ve özsaygılarını çiğniyorlar, evet, evet, ulama bunlarınkisi: Kıstırılmış, sürüsüne ne yoldan kavuşacağını kestiremeyen vahşi hayvan uluması, sürü dışarda ve uzakta, adına hayat dediğimiz o balta girmemiş ormanda, cöngül mü ne?

Halim, şarkının önüne geçilmez anaforuna kapılmış, bir Amerikalılara bulaşıyor, bir orospudan bozma sinema yıldızlarına; bazen noktasını yitirmiş bir İ gibi boylu boyunca yere uzanmış buluyor kendisini; bazen yukarda, altındaki çalkantıyı seyre dalmış bir zeplin olarak! Şiir, şarkı, konuşma parçacıkları çevresinde uçuşuyor, hatta eşyalar, kül tablaları, boş şişeler vs... Git git, içinde bir yerçekiminden kurtulmuşluk duygusu beliriyor, havada yüzüyor sanki, sözler ve eşyalar da onunla beraber yüzüyor, ne garip duygu bu: Genel bir çözülme duygusu, tehlikeli bir bağlantısızlık!

Kibrit kutusu, kaş kalemi, kürdan.

"– Hazret, ne söylüyorsun sen, bunların otuz yıldır bize karşı siyasi mücadele yürüttüğünü sanmak, yaşadıklarımızdan bir bok anlamamak! Herifler, sistemli ve sürekli olarak, aydınları küçük düşürmek, halktan koparmak peşindeler...

"– Vooo-laaa-re, ho-ho..."

"– Ulan Cavcav, anlatsana Paris'te General de Gaulle ne demişti sana Türkiye için?"

Takma kirpikler, tırnak törpüsü ve klips.

"– Yuf be, böyle cehalet görülmemiştir, bakın ne diyorum size, bizim burda gerçekçi şiir üzerine yazılanların da söylenenlerin de aslı astarı yoktur, aklına gelen bir şey uyduruyor."

İki tabak, iki dergi, bir çengelli iğne.

"–...şekerim İngiliz sigaralarını daha tercih ediyorum, fakat bulunmuyor ki, mecburen Amerikan sigarası içiyoruz: Philip Morris."

Yer fıstıkları, pipolar, iki tırtıllı bıçak.

"–...şu karıya bak şu karıya, ne güzel di mi? Yok be o değil, şu: Teypin orda ayakta duran..."

"–...ı beg your pardon my darling, to-night..."

Balerin pabuçları, elmaslı kol saati, bir buket karanfil.

"– On yılda üç seçim, üç ezici zafer! Bir de tutmuş, Menderes muhalefeti tasfiyeye, basını susturmaya kalkışırken düşünmeli diyorsun, niye düşünsün birader, halk arkasında..."

Onca sesin arasından bildik birisi Halim'e battı, deminden beri sürüp giden sihir bozuldu: Paldır küldür bir şey oldu bu, gecenin gerçeği, mekân ve zamanın en büyülü kuytularını bile kaşla göz arasında ele geçirip, gündeliğin bayağı boyutlarına indirgeyiverdi. Ses, Korkut'un sesiydi: Ali İhsan'la Haydar Su'nun arasına eşekarısı gibi sıkışmış, cıgaralarını ıslata ıslata tüttürüp, sağa sola, tu tu tükürerek vızıldıyordu.

–...duyduğuma göre, yurtdışındaki gençlerin örgütlenmesi, iyi kötü ilerliyormuş, dışarda okuyanlar arasındaki sempatizanların disiplin altına alınışı demek istiyorum, tabii canım, tabii, gayet emin bir yerden söylediler, hayli etkili bir yeraltı çalışması yapılıyormuş, Milano'dan, Münih'ten postaya verilmiş devrimci bildiriler, hiç beklenmedik adreslere, çıkıp çıkıp gelmiyor mu?

Biraz daha katı bir sesle: –...yooo, asıl merak ettiğim, bu değirmene su nereden geliyor, o! Şöyle bakarsan, bu çocukların hepsi yolsuz, yabancı ülkelerde nasıl bu işin üstesinden gelebiliyorlar? Onun için şöyle bakarsan dedim, öyle ya, görmediğin bir yerden, bilmediğin bir yardım gelir...

Halim yapacağını önceden tasarlamamıştı. Bu yüzden rastgele, düşüncenin inceliklerinden uzak bir şey yaptı. Eline geçirdiği ilk şişeyi kaldırdı, olanca öfkesiyle Korkut'un kafasına indirdi. Plak kırılır gibi bir çatırdı işitildi. Donakaldılar. Halim, yaptığını tamamlamak için, bir de suratına tüküreyim istiyordu, yapamadı. Şaşkınlık, bir kaya ağırlığıyla, onları yamyassı etmişti. Halim'le yaptığı erkekçe jest arasında bir çatlak açılmıştı sanki, yapılanın bütün insancıl anlamı o yarıktan akıp gidiyor, geçmişinden geleceğinden soyutlayıp onu askıda bırakıyordu; böyle olunca, mantığın desteğini yitiren saldırı yarı yarıya gülünç, üstelik hayvanca bir anlam yükleniyor, iler tutar yeri kalmıyordu.

Korkut, taş kesilmişti. Ona neredeyse minnetle bakıyordu. Yapış yapış saçlarından şakaklarına ve boynuna, kalın, siyaha çalan bir kan, tembel tembel inmeye başlamıştı. Kulakları daha bir yassılmışa, dudakları büsbütün incelmişe benziyordu. Çevrelerini birazı korku, çoğu şaşkınlık bir telâş sarmıştı. Ödü patlamış kibar orospular, bir ağızdan gıdaklıyorlardı. Beti benzi uçmuş birtakım adamlar, oradan oraya koşuşuyor; hiçbiri, yine de bir işe yaramıyordu.

Soğukkanlı kalabilen Galib'di yalnız, içerdeki çalkantıdan yararlanıp, omzundan yakaladığı gibi Halim'i dışarıya çıkaran da o oldu. Baygın bakışları birdenbire kaybolmuş, gözlerine bir canlılık, derinlemesine bir dirilik gelmişti. Duvara vuran gölgesiyse, –bak, bunu yadsıyabilene aşkolsun!– apaçık bir deve gölgesiydi: Upuzun bir boyun, sarkık bir burun, sırtında hörgüç yerini tutan kamburu...

– Çabuk –diye fısıldadı–, çabuk toz ol burdan!

Halim inadına kalmak, neyi neden yaptığını açıklayıp, davranışını akla yakın nedenlere bağlamak istiyordu, direndi:

– Haksız mıyım söyle ama, söyle, haksızsam haksızsın de! Herif geçmiş karşımıza, alay eder gibi, soruyor babam soruyor, yok dışarda örgütleniyormuş da, yok polis bu işe ne dermiş de!... Hele o uyuz cıgaralarını ıslatıp ıslatıp sağa sola tükürmesi yok mu, tepemi attırdı birden...

– İyi! Pekâlâ oldu, hak etmişti kerâta! Zamanını biraz yanlış seçtin, hemen tabanları yağlamazsan, polis gelir...

– Yok ama, söyle, haksızsam, haksızsın de! İt oğlu it, geçmiş bir güzel karşımıza..

Galib'in sabrı taştı: – Ulan hayvan –dedi–, sana toz ol diyorum, kafan almıyor mu? Uç buradan, çabuk! Yoksa, yakalasınlar mı istiyorsun?

Korkut önce susmuştu, fena patladı. Ağzına dolan kanı yalayıp tükürerek, yakasını ve kravatını çekti kopardı. Gömleğini cart diye boydan boya yırtınca, şurası burası seyrek kıllarla kararmış sışka göğsü meydana çıktı. Gözleri yuvalarından fırlamıştı. Öfkeli mi acılı mı, çığlık mı yoksa hıçkırık mı, pek anlaşılamayan bir sesle, bağırmaya başladı:

– Ben faşist miyim ulan? Ben faşist miyim?

Üst üste, sesini gittikçe daha yükselterek, daha hızlanarak söylüyordu. Gözlerinden iki sıralı inen kanla karışmış gözyaşı, pis, kızıl

damlacıklar halinde çenesine akıyor, gülünç sakalından üstüne başına damlıyordu.

Sonra müthiş bir şey yaptı. Kalın, pırıl pırıl, ustura gibi keskin şişe kırıklarını avuçlayarak, çıplak göğsünü doğramaya koyuldu. Acıyla, acıyla olduğu kadar sevinçle bağırıyor, şiddetli bir büyünün etkisinde kendi kendisini cezalandırmak istermişçesine, etlerini parça parça ediyordu:

– ben faşist miyim, ha? Ben faşist miyim?

Üniversiteliler, önleyelim diye üstüne gittiler ama, çoğunu kan tutmuştu, elleri ayakları birbirine dolaşıyordu. Azimli de görünmüyorlardı pek. Ortada kala kala, uğursuz ve yanlış bir ahmaklık kaldı, çevresinde dört dönen lâflar, gevşek hareketler ufalandıkça ufalandı, sonunda dağıldı gitti: Korkut'u ürkütücü yalnızlığına bıraktılar.

Ali İhsan'ın, uykusu gelmişti birden: Ağız dolusu esneyip, uzun uzun geriniyor. Birbirine yakın gözleri, kuşku ve kaygı dolu. Bir sürü varsayım ileri sürüyor, o kadarla kalsa neyse, daha kötüsüne kalkışıp Halim'i harcayıveriyor:

– sence niye yaptı bunu, ha? Ben kuşkuluyum biraz, işin içinde iş var gibime geliyor. Kabadayılık taslamaya bayılır, orası malûm, malûm ama her şeyi açıklamaya yeter mi? Vicdan azabı çekiyor olmasın? Bileceksin, sorguda bülbül kesilmişti bu, önüne gelenin adını vermiş, sorulmayan ayrıntıları anlatmıştı, evet, çoğunu uyduruyordu ama, ne de olsa diyorum...

Biraz daha sonra: – işin aslını ararsan, insan kime güveneceğini, kimden kuşkulanacağını şaşırıyor kardeş, şu Halim'in yaptığını, pekâlâ, polise çalışan biri yapabilir. Niye mi? Kuşkulanan varsa, kuşkusunu gidermek için! Geçen gün, çekti bir kenara, bir sürgün lâkırdısıdır çıkardı, ne âsap bıraktı, ne sinir. Dediği doğruysa bile, neden biz duymuyoruz o duyuyor? Nerden duyuyor hem?

Galib, önce onu tepeden tırnağa şöyle bir süzdü. İçkisini bir dikişte yuvarladı. Sonra, aşağılık ve tiksindirici bir şey söz konusuymuş gibi, açıkça bezgin ve yorgun,

– Ben –dedi–, hazret: Yürekler acısı buluyorum bütün bunları: İçi geçmişlerin palavraları, adamı ayakta uyutan cinsinden. Ya sen, hareketin başıyım diyen o saygıdeğer devrimciyi hatırlıyor musun?

Hayır mı, çok yazık! Ben hatırlıyorum, ölürsem belki unuturum: Herifçioğlu hareketle ilgili gelişmelerin günü gününe defterini tutarmış, polis defteri evinde ele geçirince hepimizi içeri tıkacak kadar bilgi edinmişti zaten...

Ali İhsan irkildi: – İspat edilmedi bu!

– ister edilsin, ister edilmesin, ben maval dinlemem: Herifçioğlu sözümona sorumlu, bizi nasıl bir ateşe attığını bir an bile düşünmeden, gizli hareketin günlüğünü tutuyor... Kolejli kız mısın mübarek?

Ağır bir geğirme sözünü kesti. Sustular. Elleri titreyen tutuklular, umutsuz koparılan takvim yaprakları, Kolsuz Celâl'in sırtlan gülüşüyle yüklü bir susuştu bu. Galib suratını ekşiterek,

– yaşadığımız –dedi–, bir ölüm kalım savaşı hazret! Bu dama tahtasının üstünde Halim gibiler, pek pek, sırası gelince harcanıverilecek birer taştırlar, işte o kadar!

Galatasaray kavşağında, Halim, kendisini yüksek sesle atıp tutarak yakaladı. İki yanındaki yüksek yapılar, omuzlarının üzerinde bir yerlerde soğuk soğuk birbirine karışıyor, bu yüzden o, karanlığı buz tutmuş bir mağaranın dehlizlerinde yürüdüğünü sanıyordu. Yukarda yıldızlar, binlerce yıldır süregelen işlerinden usanmış da olsalar, yine bir Merih şafağının göksel yalnızlığını dokumaya başlamışlardı. Son bekçi düdükleri, sokak aralarından, titrek mızraklar gibi fırlıyor, doğudan çürümeye ve sararmaya koyulmuş gecenin soluk karanlığını paralayıp geçiyordu. Görkemli bir ışık dönüşümü gizli gizli gerçekleşmekte, çevresine bazen pembe aydınlıklar yansıtıp, bazen uzak, derin ölümsüzlükler ve yüceliklerle dolu soluklar, uyanış solukları salıvererek, bunu belli etmekte idi. Puslu ve boğuk vapur düdükleri, sabah alacasını zenginleştiriyor, görünmez ve uzak horozların, heyecanlı ve zincirleme çığlıkları, yol yol aydınlatıyordu.

Halim'in ayakları altında yatan, aynı soğuktu ama, sabah kırağısını yemiş, çın çın öten bir donukluk kazanmıştı. Caddelerden narin bir sis kalkıyordu. Sisin arasından, başını gözünü sıkı sıkı sarmış işçi gölgeleri peydahlanıp kayboluyor, sağdan soldan işitilen kaba ve ağır öksürükleri, sabahın gerçek dışı boşluğunda, korkutacak bir irilikle yankılanıyordu. Bu yankıları, gittikçe sıklaşan, okkalı ayak sesleri damgalamaktaydı yalnız: Emeğin damgasıyla!

Halim, genzi o sulfato acısından yine zehir gibi, gündelik saplantısını yaşıyordu:

"– mahfuz hisseme dokunamazlar, kanunda yazıyor bu, resmen: Fürûun, terekedeki hissesi..."

Tahtadan Budha heykelleri gibi, ansızın karşısına çıktılar. Soğuktan ve yoksulluktan kavrulmuş üç adamdılar. Karşılaşmaları o kadar beklenmedik bir şekilde oldu ki, kendi evrenine dalmış olan Halim ürkerek sıçradı, bir adım geriye attı. Yeşil sakallı hayalet dervişlerle burun buruna gelse, ancak bu kadar şaşırabilirdi! Oysa yoksul köylülerdi bunlar, üç adamdılar: On beş gün önce, ekmeğin, tuzun, paranın ardından, yola çıkmışlardı. İstanbul'a sabah ezanı varmışlardı. Kamyondan az önce inmişlerdi. Ayaklarında keçi derisinden çarıkları ve yün çorapları, sırtlarında pamuklu mintanları ve lâcivert yelekleri, yırtık pırtık gocuklarına vurulmuş heybeleri ve yorganlarıyla başlıbaşına bir kalabalıktılar. Gülle yumrukları kollarını aşağı çeken, sarı elâ gözlü bir devdi birincisi; ikincisi çilekeş suratlı, Müslüman gülümsemesi sakalını aydınlatan ufak tefek bir ihtiyar; üçüncüsü, garip bir zulüm ve küçümseme karışımıydı, yürüyüşü ve bıyıklarıyla sanki kaplandı, bakışlarıyla insan! Kamyondan henüz inmek ve İstanbul'un yabancısı olmakla yollarını şaşırmışlar, önlerine ilk çıkan şehirliye yanaşmışlardı:

– Selâmünaleyküm bey! Mecidiyeköyü'ne ne yandan varılacak, Allah peygamber aşkına deyiver hele!

Halim, yüreği daralarak, bir ona bakıyordu, bir ötekine; o zavallı, o unutulmuş hallerinden, yeni ve güçlü bir inanışın esin kaynağını, ya da gereğinden uzun sürmüş acıların gerçek nedenini çıkarmak ister gibiydi. Gözüne, belki olmadıkları kadar temiz, arı ve masum görünmekteydiler. Olduklarından çok daha fazla da yoksul. Bilinmez hangi suçluluk duygusunun itişiyle onlara yaklaşmak istedi, şaşkınlıklarını ve korkularını paylaşmak, yol göstermek!

– Aleykümselâm ağalar –dedi–, gelişiniz ne taraftan?

Hepsinin yerine, sözü ihtiyar aldı:

– Ezirgân tarafından –dedi–. Kemah köyünden oluyoruz.

– Kemah mı? Ohoo, Kemah nere, İstanbul nere? Çalışmaya çıktınız öyle ya, gurbetçilik!

Bu defa sözü, yarı insan yarı kaplan olan aldı, derin ve kalın bir sesi vardı, dili yumuşak ve havalı Âzeri şivesine çalıyordu:

– bildiğin gurbetçilik! Toprağın yohsa, ohuman yazman yohsa, bir lohma ekmeğin ardından gidilecek... leylek temsili...

İhtiyar, dediklerinden galiba kaygılandı, sözü kaptı:

– Mecidiyeköyü'nde hemşeriler var, inşaatçılıkta çalışırlarmış. Köye iş gayetle çohtur ve de eyidir diye haber saldılardı...

Halim onlara gidecekleri yolu gösterdi, durup arkalarından baktı: Sessiz, sabırlı, başlarına gelenlerden şaşkın, gelecek olanlardan ürkek, uzaklaşıyorlardı. İçini dayanılmaz bir acı kapladı. Öfkesi birden yatışmış, sarhoşluğundan ayılmıştı. Bu rezil geceyi hiç yaşamamış gibiydi. Yalnız o içindeki müthiş acı. Bir de durup durup gözlerinin önüne çizilen resim: Kızgın bir köylü kalabalığı, onu dört yanından çepçevre kuşatmışlar, ellerini kollarını sallayıp bağırarak, ihanet ve ilgisizlikle suçluyorlar. Bütün iddialarına, bütün çabalarına rağmen, onlardan olmadığını, olmayacağını farkediyor. Onların da kendinden olmadığını; olamayacağını! Ne kadar uğraşırsa uğraşsın, hep uzak ve yabancı kalıyor: Umutları kıracak kadar uzak, bir o kadar da yabancı.

Yol boyunca, kendi kendine atıp tutuyor:

"– it köpek arasında bile dayanışma var be, belki aşağılık bir dayanışma, olsun, dayanışma ya! Oysa biz yapayalnızız, kuşkuya ve korkuya kapılmışız, birbirimizi yiyoruz. Hayır gelir mi bundan? Yenilgi kapıda hazır..."

Ya da köylülerin dedikleri, dönüp dönüp, aklına geliyor:

"– bildiğin gurbetçilik! Toprağın yohsa, ohuman yazman yohsa, bir lokma ekmeğin ardından gidilecek... leylek temsili..."

Evde onu bir mektup bekliyordu. Suat, besbelli gelince görsün diye, şemsiyeliğin aynasına iliştirmişti. Halim bir an bunu beklediği mektup sandı, yüreği çarparak üzerine atıldı. Hayır, başka bir mektuptu, Yüzbaşı Demir Çukurcalı adında birinden geliyor, her kimse adam, gazetedeki ilânı okuduğunu, odalarını tutmak niyetiyle cumartesi günü onlara uğrayacağını bildiriyordu.

Halim'in başına kaynar sular döküldü:

– Evimde bir subay ha –diye mırıldandı–, bir bu eksikti!

O iki satırlık mektup, Suat'ın yaşantısını altüst etti. Pelür kâğıdına daktiloyla iki satır yazıyorlar, hayatının dengesi bozuluyor. Başka bir yanından, değişik yorumlara elverişli, başka bir ışık vuruyor sanki! Alt tarafı bir mektup denir, ne münasebet! Gelmesiyle, her şeyi değiştirmesi bir oluyor: İçinde olduğu kadar, evin gidişinde de. En kötüsü onu, kabuğundan çıkmak, yeni ilişkiler kurmak zoruna itmesi. Çekilir şey mi, canım?

Olmayası görünen olasılaştı mı, hayal kırıklığı başlar; gerçekleşir gibi oldu mu, felâket: Tadsız tuzsuz bir sürü sorun somutluk kazanacak, çözüm bekleyecektir: Odayı bir düzene koymasan olmaz, eşyalar elden geçirilmeli, hele kitaplar mutlaka, parkeler cilâ ister, gece lâmbasının ampulü değiştirilecek, vs. vs... İş olmayası göründükçe bunlar akla gelmiyor, gelen sadece eli yüzü belirsiz, kibar mı kibar, öylesine uslu, öylesine efendi ki var mı yok mu belli değil bir adamla, dört yüz lira kuru para. Olasılaştı mı, dakikasında, o adam ve dört yüz lirayla birlikte, bu sorunlar meydana çıkıyor, bir ucundan gündelik, bir ucundan duygusal yaşantısına dokundukları için huzurunu kaçırıyor. İşin içine, gönlü fazla derin bir kadının, çalışkan imgelemi de karıştı mı...

Suat, Halim'in karşı çıkacağını kestirememiş değildi, kestiremediği, kendi karşı çıkışı: Ters türs düşünceler birikiyor, birikiyor, tasarının gerçekleşmesini tehlikeye düşüren, olumsuz bir yoğunluk kazanıyor. Tasarı kimin tasarısı, onun. Düşünen o, ilânı vermeye Halim'i zorlayan o! İlânı izleyen birkaç gün boyunca, eve ve sisli dalgınlığına kapanarak, mektup ve ziyaretçi bekleyen, ses soluk çıkmayınca sevinen de o! Gerçekte dalgınlığı öyle kalın, kafası ikili yaşantısının getireceği değişikliklerle öyle yüklüydü ki, tasarısının geleceğini ayrıntılı düşünmemişti. Ses çıkmayınca başlangıçtaki merakı söndü, bekleyişi gevşedi. Kocası, miras hayallerinin sürekli gerilimini yaşadığından mı, yoksa gizleyemediği tutkusal kıskançlığından mı, her nedense, bilerek bilmeyerek, zaten işi örtbas etmeye çalışıyordu. Tam iyice küllendiğine ikisinin de

inandığı sırada, çıkagelen bu mektup, her şeyi yeniden arapsaçına, Halim'iyse öfke ve çaresizlikten çılgına çeviriyor.

"– evimde bir subay mı, bir bu eksikti! Ben düpedüz bir pansiyonere nasıl katlanacağımı düşünürken, başıma püsküllüsü çktı, sevineyim mi yani buna? Yoo, bu kadarı vallahi elimden gelmez, subayları iyi tanırım ben!"

İçini çekerek, gözünden dumanlı gözlüklerini çıkarıyor, tuhaf, çıkarır çıkarmaz o mimli aydın havasını koydunsa bul, olağanlaşıveriyor: Kınalı kızıl, yaşlanmasını bilememiş, sıradan bir adam bu, içi yırtıcı çekememezliklerle, sinsi ve sürekli yorgunluklarla dolu, yüzü çentik çentik, ağzı nankör:

–... ya babam ölürse bir tanem, ne yaparız bu herifi? Başımızdan nasıl atarız? Gel demesi kolay, git demesi zor, hem...

Dönüp dolaşıp aynı şeyi tekrarlıyor:

– Tanırım ben subayları, iyi tanırım: Çektiğim onca çile arasında...

Çektiği çile, ne: İki defa, palas pandıras, Birinci Şube'ye götürülüşü, ilkinde altı, ikincisinde sekiz hafta gözaltında tutuluşu mu? Eski hikâyeler bunlar, ikisi de sıkıyönetimin hüküm sürdüğü savaş yıllarında geçmiş olduğundan, subayları tanıdığını sanıyor. Hele sorgusunu yapan genç subay, o zaman onu öylesine etkilemiş ki, bunca yıl geçmesine rağmen, unutamamış: Bugün bile, karşısında duruyormuş gibi, capcanlı görüyor: Pırıl üniformasıyla, iyice yağlanmış, yepyeni bir mitralyöz gibi soğuk, donuk, korkutucu ve güzel!

Sorgu sırasında, hiç yoktan küplere binerdi. Öfkesini, güvensizliğini, küçümsemesini, Halim'in suratına suratına, bağırılmaktan el bombası gibi patlayan, yıldırıcı sözlerle tükürürdü:

"–... sen kimsin efendi? Kendini kim sanıyorsun? Melek mi, şeytan mı? İster melek ol, ister şeytan, şunu bil ki: Bir avuç aklı havada talebeyle yıktırmayız bu düzeni biz! Bu bakımdan ya delinin birisin, ya da hasta hayalperest! Bildiklerini teker teker kusturmadan, elimden kimse alamaz seni, anladın mı, hiç kimse...

Sesine bir ölüm heybeti katarak, sözünü tamamlardı:

"–... Stalin bile!"

Dışarda, özlemli ıslıklar, uçuşan kiremitler, ne olduğu anlaşılamayan tangırtılarla yüklü, şiddetli bir lodos. Bomboş bir bulvar

boyunca sokak lambaları iki sıralı yanıyor: Sağa sola sallanan ışıkları, yoksul ve hüzünlü. Huysuz, yerinde duramayan bulutlarla dolu gökyüzü: Oradan oraya koşuşan, alımlı minarelerin yaldızlı külâhlarına takıldıkça, yırtılmış. Kızgın bir zift kokusudur patlıyor, eski püskü evleri bir anda basıp, deli ırmak gibi, ne bulursa önüne katarak sürüp götürüyor: Bozacıları ve ahretten gelen bağırışlarını, pencerede parmağını emen melek gözlü çocuğu, koltuk altlarında gazeteye sarılı bir ekmekle evlerine dönen ölüme çeyrek kala emeklileri, sonbahardan artakalmış afiş parçalarını, açlıktan iskeleti çıkmış bir sokak köpeğini.

Halim, gözlerini yumup, için için ağlayarak:

"– Ben kimim –diye– soruyor-, ne olacağım?"

Bir keresinde sorgusu uzadıkça uzamış, uzadıkça mantık dışı bir yola dökülmüştü. Başkaldırdı:

"–... tamam, haklısınız, rezillik bu! Ben bir hiçim, yaptığım gülünç bir şey! Öyleyse bırakın gideyim, hayatımı gönlümce sürdüreyim. Siz ne kadar salakça, enayice derseniz deyiniz, benim gözümde değeri büyük, değil mi ki hayatımdır, onu öylece yaşamak isterim, kaldı ki..."

Arkasını getirememişti; subay, elinde oynadığı çelik cetveli birden indiriyor. Çabucak, keskin ve hızlı. Nasıl yaptığı farkedilmiyor bile. Yalnız, Halim'in yarılan alt dudağı; suratına ustura salmışlar gibi, yüreğine çöken yanık acısı, o kadar.

"– Sus efendi, kes sesini! Münevver tıraşına karnımız tok! Ağzını sadece cevap vermek için açacaksın, anladın mı, sadece onun için, yoksa..."

İşin garibi, daha Halim kim olduğunu bilmediği yeni pansiyonerin mektubunu okurken, asılsız astarsız ama dehşetli etkili bir çağrışım şimşek gibi çakmış, bu mektubun ötekinden geldiği kanısını içine yerleştirmişti. Yıllar öncesinin sorgu yargıcı, cumartesiye gelecek olanın yerini alıyor; ötekinin gözlerinin önünden hiç silemediği suratı, bir korku maskesi gibi, bunun yüzüne oturuyordu: Sabah akşam sinekkaydı tıraş olmuş, oturaklı adam yüzü, abartılmış makineli tüfek ciddiliği, hele insanı ezen güvensizliği ve horgörüsüyle, sanki gelmiş apatmanın kapısına dayanmış da, ağır ağır, tadını çıkara çıkara, merdivenleri çıkıyor: İşte şimdi ikinci katta, şimdi üçüncüde, İşte onların kapısına geldi, işte zili çalıyor...

"–... sakın ha bir tanem, sakın açayım deme! Ucunda ölüm bile olsa, e mi? Tanırım demedim mi ben sana bunu: Sustu mu tetik bulun, ne yapacağı anlaşılmaz; güldü mü, asıl o zaman kork."

Suat da buna benzer sıkıntılar tasarlıyordu ama, nedense susuyor, hiç oralı olmuyordu: Ne bir söz, ne anlamlıca bir bakış! Bu, Halim'in bin bir dereden getirdiği sulara rağmen, kararını değiştirmediğine işaretti. İyi ama, neden? Nedenini, o da kestiremiyordu doğrusu. Kim bilir, belki bu, lodos fırtınasının pencere pervazlarına vurup vurup, orman yangını ya da batan gemi ıslıkları çıkarmasındandı; belki tozutmuş komşularının, başlayıp bitiremediği deli kahkahalarından! Muslukları açtı mı, bütün boruların inlemesinden de olabilirdi, o günün salı olmasından da: Paramparça yelkenlerini rüzgâra vermiş, kayalıklara sürüklenen bir salı, bütün salılar gibi soluk, bütün salılar gibi uğursuz!

Kocası sinirine dokunuyordu, birbirini tutmaz tahminlerine bozuluyor, hele o, iyice araştırılıp bulunduğu besbelli olan, iddialı aktör jestleri ona batıyordu. Bu, Matmazel Raşel'in verdiği romana, kendini alamayacak kadar kapıldığından, kapılmasına ayrıca içerlediğinden böyle olabilirdi; radyonun, insanı çıldırtabilecek derecede inatçı, birtakım parazit böceklerince zaptedilmiş olmasından da! Başka yol bulamayışından ileri gelemez miydi? Gelirdi, elbet: Halim, önüne geçilmez bir şekilde kocasıydı, önüne geçilmez bir şekilde kocası kalacaktı.

– ne olur beni anla bir tanem, durumumu biliyorsun, askerliğimi savsaklayıp duruyorum, ele geçirseler posta edip götürecekler, evime gönül rahatıyla nasıl bir subay alabilirim, düşünsene biraz: Olmayacak şey bu!

Askerlik, çoğu aydınlar gibi, kâbusu. Kendisini, elinde tüfek, çevresi çelik parıltılı yalçın tepelerle sarılmış, dört ucunda dört süngülü bekleyen bir garnizonda, eğitime çıkarken tasarlamıyor mu, üstüne fenalıklar geliyor. Sabah karanlığını yırtan kalk borusu. O yoğun, pütür pütür buzlu ekim sonu sislerinin ağır uykularından, uyanabilirsen uyan bakalım.

"–... ikinci bölük, görüşünüze hazırdır komutanım.

"–... ilk dersimiz piyade tüfeğidir, piyade tüfeği birbirinden farklı iki kısımdan yapılmıştır: Ağaç kısmı, maden kısmı...

Kara kışın ortasında, manevralar: İki metre kar. eksi on beş!

Ölümsüz kuru fasulye, ezilmiş tahtakurusu kokan bulgur pilâvı. Gündüzleri Subay Gazinosu'nda bitmez tükenmez çapkınlık hikâyeleri, pişti ya da altmış altı; geceleri Orduevi'nde ne yapacağını kestiremeyip, kafayı çekmek! Yüksek sesle tartışmak, yasak! Siyasi kitap okumak, yasak! Yasak oğlu yasak!

Şundan bundan işittikleri, işittiklerine dayanarak kurdukları, askerlik görevinin anlamını ve gerçeğini, kafasında öyle değiştirmiş bozmuştu ki, askerliğini, uzadıkça uzayacak bir azap gibi görüyordu. Sanki kışlaya adımını atar atmaz, onu insanlığından ve kişiliğinden soyacaklar, toplumdan soyutlayıp, kaba kuvvetin ve sistemleştirilmiş uysallığın buyruğuna verecekler. Arkasından terör gelecek, terör, kıyamet ve ölüm!

Serüven asıl 'mimliler', Siyasi Polis'in fişledikleri, ölüp ölesiye öteki vatandaşlardan ayırdıkları için yamandı. Bilgileri, görgüleri, diplomaları ne olursa olsun, subaylık yıldızı ulaşılmaz bir düş olarak kalıyor, böyleleri Yedek Subay Okulu'ndan er olarak 'alaya çıkarılıyordu.' Kaldırıp bunları, memleketin en kuytu köşelerinde üslendirilmiş yardımcı birliklere atarlar, garnizonlarda paryaymış gibi davranırlardı. Kimisi dayanamaz çökerdi, bütün insan ve aydın nitelikleri dağılır; kuşku, garipseme, korku ve yılgınlık, kişiliğini kezzap gibi eritirdi. Gözü kara, yüreği pek olanları kaçarlardı, kaçarlardı ama, parasız pulsuz umutsuz olduklarından, büyük bir boşluğa düşerlerdi: Nereye gitseler, umutsuzlukları arkalarından gelirdi.

Bozkırda yırtıcı güneşin bunalttığı cılız sürüler uyuklar, cayır cayır tüten yolların ötesinden bir kağnı hayal meyal belirir. Ağdalı sıcak öylesine bastırır, öyle amansız vurur ki, destursuz çoban köpekleri, uluya uluya kudururlar. Kaçsan nereye kaçar, saklansan nereye saklanırsın? Kırlar böyle barındırmazsa, şehirlere güvenilir mi, hiç güvenilmez. Ergeç bir yerde kıstırır, ele geçirirler: Her şey, her kaçış için yeni yıllar binerek, yeniden başlamış olur.

Üstelik Halim, yarı korkusundan, yarı imgeleminin densizliğinden, işi büsbütün çığrından çıkarıyor, sırf onun için düşünülmüş güçlükler, hiç kullanılmamış belâlar uydurarak, durmadan kaytarıyordu. Şube'deki sivil bir kâtiple işini mi uydurmuştu, bilmem hangi Hey'et-i Sıhhıye'den rapor mu almıştı ne. askerliği aralıksız erteleniyor; vesveseli tabiatı, böyle kılı kırk yarması yü-

zünden, yine rahat edemeyip, en ufak şeyden pirelenerek, korkular içinde yaşıyordu.

Tartışmanın hızına kapılıp, Galib'in, bazen onu bu konuda azarladığı olurdu:

"–... hadi oradan, barışseverlikmiş! Sizin de, barışseverliğinizin de Allah belâsını versin! Ödleğiz desenize şuna! İspanya'da cumhuriyetçiler, faşistler kadar iyi donatılmış, iyi savaşçı olsalardı, Franco savaşı kazanabilir miydi sanıyorsunuz?"

İspanya Savaşı'ndan açıldı mı, susmak bilmezdi; sesini alçaltır, kaçamak bakışlarıyla sağı solu kollayarak, 'los cuatros generales'ten bir iki mısra söylerdi; sesi yoktu, ayrıca yanlış söyleyip şarkıyı berbat ederdi ama, içtenliği, bir çocuk gibi heyecanlanışı insana dokunurdu. Sözünü, sonunda.

"–... tam tersine hazret –diye bağlardı–, bize gereken tam bir asker kafası: Halkın emrinde, halkın yararına çalışacak ama, kafa asker kafası olacak: Disiplinli, gözü kara, sonuç alıcı."

Halim alınır, küçük düşmeyeyim diye tutunacak dal aranırdı:

"– Korku mu –derdi–, korkan kim yahu? Babamın, Yunan işgalinde, Kuva-yı Milliye çetecisi olduğundan haberin var mı? Yiğitlik, asker kafası, şu bu kanımızda bizim. Benim çekindiğim askerlik değil, davranışlarımda kısıtlanmak! Buna gelemem işte."

Karısına söyledikleri daha başka, bir hayli duygusaldı:

"–... Senden uzakta, sensiz yaşamak, yaşamak sayılır mı? Delirmenin, diri diri gömülmenin başka bir çeşidi olur. Beni alıkoyan senin varlığın! Sen olmasan, çoktan sittir olur Rus sınırında nöbet tutmaya giderdim, askerlik vız gelirdi zaten, sürgün koymazdı. Biraz daha az seviyor olsaydım..."

Hep böyle cigarası ağzında konuşur, bayıla bayıla kendi sesini dinler. Cigaranın külü üstüne başına, ya da gevşek, hafif nemli, kızıl tüylerle örtülü, püskürme çilli ellerine dökülür. Suat'ı, divanına uzanmış, yine dalgın ve uzak, kararını kesinleştirir mi gördü, ansızın kapıldığı bir yeniklik duygusuyla, ayaklarının dibine yığılarak,

"–... bana bak bir tanem –diye başlar–, Galib'le bir cep tiyatrosu kuracağız, ciddi bir ortak bulduk, bugüne yarına oldu say! Sen benden para istemiyor musun, al sana ayda en az bin kâat, tamam mı? Unut bu pansiyonluk dalgasını ha, n'olursun? Cu-

martesiye gelirse, bir yalan uydur, başkasına verdik, de, kapatalım bu konuyu."

Sonra düşünceli bir sesle, daha çok kendi kendine,

"–... karımın varlığını –diye mırıldanır–, nasıl bir yabancıyla paylaşabilirim? Karım benim her şeyim: Sevdiğim, inandığım, uğruna her acıya katlandığım kadın."

Oysa Suat tuvaletin önüne oturmasın, aynadaki hayaliyle büyüleniyor sanki, saatlerce yüzünü seyretse bıkmıyor. Garip bir tutku. Gün ışığı, aynada ayrışıp titreşerek, tekinsiz pırıldamalar, gökkuşağı serpintileriyle dolu, apayrı bir evren yaratıyor ona. Halim'in takıldığı da bu, aynaya isim takmiş, 'cinlerin penceresi' diyor, 'kendine baktın mı' diyor, 'cinlerin ecesini görüyorsun orada', 'zaten' diyor, 'cinlerin ecesi sen değil misin?' Suat'ın bir türlü kendinden kopamadığına bakılırsa, belki dediği doğru. Bütün sabah, işi gücü boyanıp süslenmek: Ya saçını sarar, ya kaşını alır, ya kirpiğini kıvırır, elinin altında türlü çeşit boya, kahverengi, mavi, yaldızlı gri, kırmızı... Uğraştıkça değişir, güzelleşir: Kirpikleri büsbütün kıvrılırlar, iri gözleri adamakıllı irileşir, ağzı derlenir toplanır: Yansımalı bir tavus güzelliği yerleşir üzerine, ya da bir melek çirkinliği.

Onu böyle inatla ısrarla yüzünü değiştirmeye zorlayan, annesine, hayali gözlerinin önünden gitmeyen o handiyse erkek yaratığa benzemek korkusu mu? Besbelli o , yoksa kadından da öte, düpedüz dişi bir yüz edineceğim diye bu kadar niye uğraşsın? Arasıra 'cinlerin penceresi'nden bakıp, karşısında acıdan ve yaştan sertleşmiş, ona benzer birini görmüyor mu, bütün vücudunu bir titreme alıyor, öğüresi geliyor. Nasıl yapsa, kaçsa, görmese!

Kilo alırım, şişmanlarım korkularıyla sıkı rejim izlemesi, bal rengi saçlarını inat inat uzatması, şurasında burasında –artık bakışlarında mı, dudaklarının bükülüşünde mi, burun deliklerinin titreyişinde mi, neresindeyse– gizli dişilikler bulup çıkarmaya çalışması hep bundan. Böyle böyle, başkasında görse fazlasıyla beğeneceği, etkisinde kalıp tutulacağı bir 'dişi' görünüşü edinmiş. Bu havasını seviyor, tutkun denebilir mi orası belirsiz ama, kendine hayran olduğu gerçek. Bu gerçek korkutuyor onu, gururlandırıyor da: 'Cinlerin penceresi'nden ona bakan şu dehşetli güzel kadın var ya, içi içini yemeden, acı çekmeden sevebileceği tek kadın yeryüzünde.

Matmazel Raşel, o yaprak cıgarası ve **fougère** kokusuyla eğilip ağzının hemen ucundan öpüyor. Kaçamak, ürkek fakat hınzır bir öpüş. Sanki hafif ıslak, görünüşü ne kadar güzelse, kokusu o kadar şüpheli bir çiçeği, dudaklarına dokundurdular:

–... ah **ma douce,** hangi rüzgârlar attı böyle? Şaka maka, merak etmeye başlamıştım. Ne, pansiyoner mi buldunuz, aman ne iyi, anlatın bakıyım nasıl oldu, Halim Bey ne dedi? Gelin, gelin, şöyle geçin, şuraya...

Dükkânın arkasındaki yazıhane. İki pencerede, nedense yeşilimsi bir buğu, o kadar ki Suat'a denizin dibinde olduğu duygusunu veriyor. Matmazel Raşel, garip ve mavi bir hayvanınkini andıran ağır ve gevşek davranışlarıyla, ortalığı, boş yer bırakmamacasına kaplamış. Suat, yıllardan beri ilk defa, bir başkasına akıl danışmak, içini dökmek ihtiyacını duyuyor, döktükçe, ferahlıyor. Matmazel Raşel, tecrübeli kadın, pansiyon işletmiş, sorunlarının çözümlenmesinde yardımcı olabilir. Oluyor da. Kazandığı önemden 'dörtköşe', o iri ve keskin dişlerinin arasına bir yaprak cıgarası yerleştirip yakıyor, kalabalık bir duman yumağını burun deliklerinden salıvererek:

–... subay mı –diyor–, fena, hiç bilgim yok! Bende hiç kalmadılar. Paula'da bir subay kalıyordu galiba, iki yıl oluyor, çok memnundu, gidince bir ağlamadığı kaldı! Bu pansiyoner kısmı, gizli aşklara benzer, insana iyi vakit geçirtir, gönlünü eğler, yalnız boş bulunup zaafını belli etmeyeceksin, aaa, canına okuduklarının resmidir. İyisi mi, lâubali olmak, aşırı ilgi göstermek yok! Ha bak, kadın olsaydı o zaman başka, başka ya, anahtar verilmesine yine de karşıyım. Bekâr erkek olursa, büsbütün: Anahtar cebinde, belli mi olur şekerim, gece demez gündüz demez, alır getirir elin yosmalarını, rezil olursun! Vereceği kiraya gelince...

Keyifli, hayatından memnun. Gözkapaklarını indirerek, kirpiklerinin ucuyla, köşede çalmaya hazır yepyeni elektrikli pikabı işaret ediyor. Çevresinde dallı güllü, pırıl pırıl kılıfları içinde, 33 devirli plaklar: Debussy, Chopin, Fauré, vs...

–... kelepir buldum, alıverdim. Amerikalı bir çavuştan. Memleketine mi dönüyormuş neymiş, bütün eşyasını satılığa çıkarmış. Neler vardı, neler. Adamı görseniz, şaşarsınız: Böyle bir hayvan, bu plakları nasıl dinler diye. Chopin'den noktürnler var ki...

Cümlesini askıda bırakıyor. Gözleri, mavi zehirlerini üfleyip duruyorlar:

–... dinlemek ister miydiniz, yoksa?

– Aa tabii Matmazel Raşel!

– Bilmez miyim? Siz, **ma douce,** hassas bir kadınsınız çok, ince bir kadın, **sentimantale!** Ah, biz kadınlar hep böyleyiz, bir yerde Chopin çalar, dalar gideriz, bitkiler gibi mutlu olacağımız, sessiz, başka bir hayatın hayaline.

Suç ortağı göz kırpmalarla, bir soru:

– Bir kadeh likör?

– Zahmet olmasın!

Chopin usulca gelmiş, yerleşmiş bile: Yok bir piyanodan, gün batısında bir serçe sürüsü gibi dağılan sesler. Yalnızlıklar, pişmanlıklarla dolu, yumuşak, içli bir müzik. Bu gizli yazıhanenin havası, zaten kendine özgü, çok değişik; buna şimdi bir de, insanın içini rahatlatan, düş belirsizlikleri katılıyor.

Matmazel Raşel'in kalın bir gülüşü var: Kahkahaları, halka halka; tatlı fakat dokusu çok sert bir elmayı, üst üste dişlermiş gibi. Likörü genç erkek, ya da yaşlı orospu jestleriyle koydu. Sırtında mavi bir yün kazak, ayağında siyah pantolon. Suat'ın bu onu, ilk defa pantolonla görüşü. Hem hoşlanıyor, hem hoşlanmıyor. Hoşlanması gizemli, çok büyük bir ayıp işlermiş, bundan utanılacak zevkler alırmışçasına. Hoşlanmayışını açıklamak daha zor. Hele kaygıyla karışık oluşunu.

Nane likörü, nereden aklına gelmiş? Damağında soğuk soğuk, şurup gibi tatlı. Ya o jelâtin yeşili rengi, ona neler hatırlatmıyor ki! Direkliyalı'nın Pembe Salonu'nu, orada, zümrüt yeşili ambalajı içinde, nazlı bir Van kedisi gibi okşanmayı bekleyen, o mutlu kadını? Allah aşkına kim bu kadın? Olanca cerbezesiyle, Matmazel Raşel böyle ne anlatıyor? Chopin olsa da, olmasa da, dışarda akşam: İnce bir ayaz, ortalıkta, bir kuşku gibi sürüp gidiyor; büyük bir korku, kocaman kara bir şemsiye gibi açıldı, açılacak.

Kibirli sol kaşı yine havada, Matmazel Raşel:

–... olmaz –diyor–, böyle devam edemezsiniz, bir ucundan değilse, hayatı, öteki ucundan tutacaksınız, mecbursunuz buna! Bayağılıktan hoşlanmadığınızı, herkes gibi yaşamayı sevmediğinizi anlıyorum, ben de öyleyimdir biraz, ama insan değişiklik arar, yeni

olana, denenmemişe yönelir: Daha çekicidir çünkü, daha zevklidir! Hayat dediğimiz ne ki? En gizli eğilimlerimizi haklı çıkaracak bir ortam yaratmak değil mi? Yaratın gitsin! Sizi bir abla gibi, abladan ileri sevdiğime göre, ben elimden geldiği kadar yardım ederim...

Dükkânın kapısı açıldı kapandı.

– Müşteri galiba –dedi–, şimdi savar gelirim.

Öte yana geçti. Suat şaşkına dömüştü. Uzandı kadehini aldı, içemedi. Gözleri likörün şekerli yeşiline dalmış, bir süre kendini dinledi. Yüreğinin, şakaklarında vuruşunu duydu. Sıcacık bir fısıltıyla:

ama insan değişiklik arar –diye terarladı–, yeni olana, denenmemişe yönelir: Daha çekicidir çünkü, daha zevklidir..."

Bir yandan, kulağı içerde. Matmazel Raşel, müşterisiyle Rumca konuşuyor, ama nasıl konuşmak, görmeli: Aynı tutkuyu paylaşanlar, söyleşmenin ucundan bir tuttu mu, artık kendini alamaz, akıntısına kaptırıp söyleşir durur ya, işte öyle bir şey! Yeni gelenin sesi boğuk, ciddi bir ses, kadın mı erkek mi, işitilmeyle anlaşılmıyor. Suat'ın kafası takıldı, bu sese bir surat yakıştırayım dedi, bulamadı. Daha doğrusu, annesinin yüzünden başkası aklına gelmedi: O paslı gülüşü, insanın içini karıştıran platin köpek dişiyle.

Bu surattan kurtulmak için kalkıyor, kitap tınazları arasından, ikisini görebileceği bir yer seçiyor. Matmazel Raşel'in yanındaki, ondan daha kısaca, az daha yaşlı bir kadın: Tarak gibi yamyassı, ökçesiz kauçuk pabuçlarının üzerinde, ne göğüs ne kalça. Sırtına bir erkek **duffel-coat**'ı geçirmiş, kır düşmüş kesik saçlarını sımsıkı arkaya taramış! Suat, on gün önce mi, on yı önce mi ne, pis, çamur kıyamet bir Beyoğlu öğle sonrasında, onu görmüş olduğunu hatırlıyor.

Nasıl hatırlamaz? Görmesiyle olduğu yere çakılıp kalması bir olmuştu. Uyurgezer gibi, ne yaptığının farkında olmayarak, ardına düşmüş, adım adım izlemişti, ta o köhne Rum Lisesi'nin büyük kapısından kayboluncaya kadar! Sonra rüyasına girdi birkaç kere, ya gemici kılığındaydı, lületaşından kocaman bir pipo içiyordu, ya da erkek kesimi koyu renk tayyörler içinde, incecik sinema jönü bıyığıyla onu kulağının arkasından öpüp, aşk sözleri fısıldayarak.

Matmazel Raşel, mavi bir yelkenli, dönüp geliyor:

–... bilin bakalım kimdi? Aa, bin yıl düşünseniz aklınıza gel-

mez: Paula, evet Paula, ta kendisi. İyi insan, sözünün üzerine gelirmiş derler ya...

Plak çoktan bitmiş, pikap boşa dönüyor. Yeni bir plak koyarken, Matmazel Raşel Suat'ı yalancıktan azarlayacak:

–... ah işte siz, hep böylesiniz, **ma douce:** İlgisiz, kayıtsız, uzak! Belirli bir süre içinde, diyelim ki, yaşanacak hayati bir an olsun, hep kaçırıyorsunuz bu anı, ya erken geliyorsunuz, ya geç, bir türlü kılı kılına denk gelemiyorsunuz. Bilerek yapıyorsanız, durum, korktuğumdan ağır demektir.

Suat, dua eder gibi içisıra tekrarlıyor:

"– Evet, bilerek yapıyorum! Ölesiye acı çekecek olsam da, bilerek yapıyorum."

Bir şey demiyor ama, dayısına yaptığı gibi hafifçe başını eğiyor, o kadar:

– Evet, Matmazel Raşel.

–... hayatla aranıza bir çizgi çekmişsiniz, bir sınır çizgisi, kendinizi başkalarından koparmaya çalışıyorsunuz. Hiç olur mu? Gençsiniz, güzelsiniz, yaşanacak nice yıllarınız var, kımıldayın biraz, ahlaki dengenizi sarsmaktan korkmayın, zaten yalancı bir denge, bozulsun varsın, ne çıkar? Bir başkasını, daha gerçek ve dinamik olanını kuruverirsiniz, olur biter: Hayatınızın düzeni bozulurmuş, amaaan, bırakın bozulsun: Ben böyle kısır ve somurtkan düzene, düzen mi derim, ölü bir düzen bu, ölülerin düzeni! Kımıldarsanız, evet, yaşantınız alt üst olacak, şaşıracak, belki üzüleceksiniz, ama yaşamış olacaksınız, önemli olan bu değil mi?

Suat, tek notaya saplanmış bozuk bir piyano gibi, içinden yine tekrarlıyor:

"–... ölü bir düzen bu, ölülerin düzeni...

Birden, korkuyla sıçrıyorlar. Azgın lodos, pencerelerden birine vurduğu gibi, ardına kadar açıyor. O dakika, ortalık karmakarışık, ne deminki sıcak yakınlıktan eser kalmış, ne yazıhanenin ılık ılık insanın içine akan havasından! Kâğıtlar, telâş telâş, hava'arda. Chopin'in canına okunmuş. Konuşulan sözlerse, rüzgârın tokadını yer yemez, salyangozlar gibi ezilerek, duvarlara yapışmışlar.

Suat'ın içinde bir korku, suç işliyormuş da yakalamışlar korkusu. Matmazel Raşel, koskoca vücuduyla gelip pencerenin önüne yığılıyor ama, kapatabilmesi olası mı? Rüzgâr, şehrin işlek ya-

şantısından canlı sesler koparmış, diri diri içeriye dolduruyor: Sokak arasından bir yoğurtçunun bağırışı, saatin kaç olduğunu söylemekte direnen bir çalarsaat, çatal çatal kadın sesleri...

İçlerinden birisi, avazı çıktığı kadar:

–... yeter ulan –diye bağırıyor–, yeter diyorum size anladınız mı? Puştluklarınızdan bıktım usandım, ne bu be?

Matmazel Raşel, ne yapıp yapıp, camları kapatıyor. Yüzünde garip bir gülümseme, kıyıda köşede kalmış buğuları silerek, dışarıya bakmaya koyuluyor: Meraklı meraklı. Gören, önemli bir şey oluyor sanır. Suat'a batan, yeniden gerçekleşen sessizliğin ortasında genişleyen gülümsemesi. Bunu, bir çeşit meydan okuma olarak alıyor, nedense. Ayrıca içinde, önüne geçilmez bir cıgara içme arzusunun, kımıldadığını farkediyor. Bak, bu olmaz işte! Kalkıp gitse, daha iyi. Evet, evet, hemen kalkıp gitmeli. Gidemiyor. Matmazel Raşel, ağır yaprak cıgarası dumanlarını sarı bir kürk gibi omzuna almış, ona yaklaşıyor. Devlet sırlarını açıklasa, bu kadar heyecanlı olmaz:

–... genelevler arkamıza düşer, kızlar kavgaya tutuşmuş, hep böyle yaparlar. Seyri bir âlemdir, vallahi! En şaştığım yanı, çok edepli olmaları, sıra aşk yapmaya geldi mi, o saat perdeleri çekiyorlar...

Bir kere başladı ya, sonuna kadar gidecek:

–... insan, en çok da yaz geceleri, aralarında yaşıyormuş gibi hayatlarını izleyebiliyor. Çok rezil, adinin bayağısı ama, o kadar meraklı bir şey ki, doğrusu, bakmaktan kendimi alamıyorum: Bir, iki, üç derken, alışkanlık oldu bende, hayli garip bir alışkanlık, kötü belki...

Bakışlarındaki mavilik esmerleşiyor. Çakmağı takıldı. Tozlanmaya bırakılmış kitapların arasında bir Balzac acıkmış, bir Tolstoy'un canı sıkılıyor, bir İbsen korkulu düş mü gördü ne, sıçrayarak uyandı, çevresine bir süre şaşkın şaşkın bakındıktan sonra yine uyudu. Matmazel Raşel,

–... hiç geneleve gitmek istemediniz mi –diye devam ediyor–, ha, hiç olmazsa neler oluyor, neler bitiyor görmek için, **ma douce?** Hayır mı çok yazık! Benim merakımı kurcalar durur, aa tabii, birisi çıkıp merak edecek şeyi amma bulmuşsun dese, haklı ya, bu kızların yaşantısı rastgele bir yaşantı mı? Günde sekiz saat, on saat

'çalışıyorum' diye aşk yap, duygularını kurtarmak için, sonra git aynı şeyi yapan kadınlara tutul!

Suat gerçi hiç renk vermiyor, fakat içinde tiksintiyle karışık ekşimsi bir duygu, hart hart gelişmeye başladı: Horgörü bu, ağır bir küçümseme! Saydam teninde, gözle görülmez yüz binlerce böcek kıpırdıyormuş gibi, bütün kıllarının gizli büyüyüşünü yeniden duyuyor. Tutkusu gözlerini kör ettiğinden mi, Suat'ın ses çıkarmayışını yanlış anladığından mı, her nedense, Matmazel Raşel saklı neyi varsa ortaya döküyor artık:

–... Madam Athena'nın adını duymuşsunuzdur, şu randevucu? Paula onu iyi tanır, böyle bir ilişkiye ne dense yeri, orası doğru, doğru ama, üstümüze ne lâzım? İşte bu Paula, 'sen yalnız iste, Madam Athena'nın bütün kızlarını getireyim' diyor. Hah hah hay, olacak şey mi? Korkarım bir kere, sonra iğreniyorum, hasta filan olur bu kızlar!... Yine de, birisi her şeyi hazırlayıp çağırsa, benim için reddetmek hayli zor...

Sokula sokula, Suat'ın burnunun dibine gelmiş. Konuşmuyor, söylediklerini kulağına fısıldıyor:

–... ya siz **ma douce,** siz seyretmek istemez miydiniz, sevişmenin ateşinde yanarken...

Onun irkildiğni görünce, sol kaşı aynı küçümser kibirle yükseliyor:

–... ah, yoksa sizin de cinsel yasaklarınız var mıydı?

Cinsel bir yasak değil, yasak bile değil, sadece tiksinti! Sanki Suat yerini değiştirmiş, bu defa başka, hiç acıması olmayan bir mercekten bakıp, yeni bir Matmazel Raşel görüyor. Öyle ya, kim bu kadın? Kültürlüyüm der, herkesin bildiği şeyleri yarım yamalak bilir; hiç kimseye benzememekle öğünür, hiç kimseye benzemeyişi, herkesinkine benzer; Chopin'i, Debussy'yi dinlediği için kendini adamakıllı ince, genelevi yosmalarından söz edebildiği için geniş ve ileri fikirli sanır, oysa tatlısu frenklerinin doluştukları Tepebaşı'ndaki. Tünel'deki çay salonlarından çıkmaz; adamı ayakta uyutan konserleri bir gece kaçırsa, uyku tutmaz; var mı ona nemli kadife, portakal kabuğu ve kalorifer sıcağı kokan sinemalarda Amerikan filmleri seyretmek, eşcinsel ilişkileri anlatan Fransızca romanlar okumak, ya da çikolatalı Yahudi pastaları tıkınmak, gerisi aldatmaca! Çevresindekileri ve kendi kendisini aldatıyor, al-

dattığına inandıkça mutluluğu artıyor. Suat'ın tiksinmesi, onu, yargılamaya başlamasından. Kafasındaki insan çeşitleri koleksiyonuna, az bulunur bir türün sıradan örneği diye yerleştirdi, artık bir an önce canını dışarı atmak istiyor. Dışarda, hiç olmazsa lodos! Marmara'nın çalkantılı açıklarından tozutarak gelen hoyrat bir lodos ki, bunları zerre kadar umursamaz.

Matmazel Raşel, sıkıldı bozuldu ama, kaç senenin Matmazel Raşel'i o, hiç belli etmiyor. Sadece uğurlarken, Suat'ın omuzlarını okşayıp ince fikirli bir abla edasıyla:

–... ha –diyor–, pansiyoner konusunda Paula'yla konuştum, unutacaktım az kalsın, sakın evde içki faslını kabul etmesin diyor, yanında kalan subay içermiş de biraz...

Lodos'un ağır tokmağı altında Tünel Meydanı, mağaza vitrinlerine renkli çıkartmalar gibi kocaman kocaman yansımış duraktaki otobüsler, her zamanki telâşçı ve fena halde kullanılmış kalabalık: Yanakları çökük ihtiyar Yahudi kadınları, dikenli inzibatlar, bir avuç arı öğrenciler... hepsi ardı ardına Tünel'den çıkıyor. Uzun bacaklı, Ermeni esmeri Beyoğlu kızları, saçlarını ve eteklerini rüzgâra vermiş, uçuyorlar. Bunlar rüzgârların kızları mı? Ve saat, dipte bir direğin üstünde asılı, şaşkoloz suratıyla herkese zamanın kaypak gerçeğini hatırlatıyor: Beş buçuk. Ne çabuk beş buçuk olmuş: Şimdiden yapılara bir loşluktur sindi, neonlar patladı patlayacak, akşamın eli kulağında!

"Şu benim halime bak, Matmazel Raşel'i bırakıp kaçtım diye kurtuldum sanıyorum, sözde o kirli, ben temizim: Yürekler acısı bir şey, çünkü onu küçümseyebilmek için, bulunmam gereken ahlâk yüksekliğinde değilim. O eski ve sağlam Suat olsaydım, düşünce ve davranışlarım eskisi gibi sarsılmaz olsaydı, belki küçümseyişimin bir anlamı olurdu; o sıralar hem sapına kadar inanmıştım, hem gerçekten tutarlı: Değerler düzenimde en ufak bir çatlak yoktu, belirli şeyleri seviyor, belirli şeylerden tiksiniyordum, kendime güvenim tamdı, eylemim de ona göre oluyordu: Zehir gibi etkili!

Bugün öyle mi ya? Hiçbir şeyi umursamaz oldum, geçmişle gelecek arasındaki bütün köprüler yıkıldılar. Yıkılan yalnız onlar olsa neyse! Fransız Filolojisi'ndeki parlak öğrenci, İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği'ndeki müthiş militan Suat'la; Halim'in, herkesin sinirine dokunan, süslü püslü karısı arasındakiler de! İyi ama,

eskisi gibi değilsem, eskisi gibi düşünmekte, yargılamakta nasıl devam edebilirim? Devam etmekteki inadımı nasıl açıklamalı? Niye, artık dışında kaldığım, bir denge ve kararlılığa sahip çıkmaktan bir türlü vazgeçemiyor; onun adına, Matmazel Raşel'i de, canlı temsilcisi olduğu hazır çözümü de küçümsüyorum? 'Ölü bir düzen, ölülerin düzeni' dedi ya, yerden göğe haklıydı. Bu denge ve düzenden sıyrılmalıyım elbet, ne var ki başkasını deneyecek ne gücüm kaldı ne cesaretim, girgin değilim sonra, o zaman çaresiz iç isteklerimi yaşadığımı düş olarak kuruyor, bir yandan da bu yaptığımı ayıplıyorum. Ben kötü bir yerdeyim, çıkmazdayım."

Yarım saat kadar, belki daha fazla, çevresine soru işaretleri saçarak, dolaştı durdu. Gözlerini kısmış, ağzını kilitlemişti. İçi uzak uzak uğulduyor, kasları, anlaşılmaz bir öfkeyle kaslarını sıkıyordu. Rüzgâr, şehre sokmamak için olanca hoyratlığıyla uğraşmıştı ama, becerememişti: Akşam, her deliğe uzanan kaygan ve kalın kollarıyla, dev bir ahtapot gibi yukardan aşağıya iniyordu. Suat, apartmana döndüğünde, niye çıktığını çoktan unutmuştu. Yorgundu, uzun, zahmetli bir yolculuktan dönmüş kadar.

"– Ah, Halim evde olmasa bari! Bu akşam ona katlanamam.

Ordaydı. Kapıyı açar açmaz gördü: Koltuğuna çökmüş, ağzında cıgara, bir elinde gözlüğü, ötekisiyle kanlanmış gözlerini ovuşturuyor. Sarhoş mu, bir an kestiremedi. Değildi galiba, kızgına da benzemiyordu. Yüzünde sevgi üzüntü karışımı garip bir anlam. Bir süre hiç konuşmadılar. Ağır bir sessizlik geçti. Sonra o kalktı, karısına yaklaşarak, gözlerinin içine baktı:

– Bitti –dedi–, her şey bitti bir tanem!

Suat onu bir kere daha bu halde gördüğünü hatırlıyordu: Mahkemede, yargıcın, sesini acıklı acıklı titreterek, onu mahkûm ettiği an! Halim'in elleri birden titremeye başlamış, sakalları bir anda büyüyüp, sanki suratını kıpkızıl sarmıştı. İster istemez, bu türden belalar, tutukluluk, sürgün vs. düşünerek,

– Ne oldu –diye sordu— neyin var?

Halim: Bitti –diye tekrarladı–, bitti bir tanem!

Sonra, sesinde insanı duygulandıran bir içtenlikle, yalansız dolansız her şeyi anlattı:

–... ne Boğaz'daki yalı kaldı, ne araba, ne tiyatro! Kurduğumuz her şey suya düştü: Ağbiymden mektup aldım.

Hüzünlü bir oğlan çocuğuna benziyordu. Yerde baykuş ölüsü gibi yatan mektubu, solak solak gösterip:

–... ihtiyarın –dedi–, hiçbir şeyi yokmuş! 'Aslan gibidir maşallah, taşı sıksa suyunu çıkarır' diyor. Ona bakarsan daha yıllarca yaşarmış! Gördün mü olanı? İlk satırı okur okumaz kafama bir dağ yıkıldı sanki.

Suat'ın başına dağ filan yıkılmadı. İçinde bir yerinde, gizli bir ışık söndü, ufacık bir ışık! Salon gözüne olduğundan karanlık gözüktü, ayaklı abajuru yaktı; yakmasıyla Halim'i kanlı bir aydınlığa boğması bir oldu: Yoksul, yıkılmış, üstü başı kan içinde bir koca mı; yoksa inadına kötü şeyler, aklına çığlıklar, elde olmayan ayrılıklar, kelepçeler, bitmez tükenmez yağmur kaldırımları getiren bir rüzgân gecesinin kuytularında, ne yapacağını şaşırmış küçük bir oğlan mı?

Mantosunu gülümseyerek çıkardı:

– Aldırma –dedi–, çaresini buluruz. Ölümünü gözlemek insanlık mıydı?

Sonra dikkatini çekti: –... amma tuhaf! Ne zaman tiyatroya gitmeyi düşünsem, başımıza bir dert geliyor.

Halim, dediklerini duymuyordu. Ağzı zehir gibi sulfato acısı, tepeden tırnağa kıpkızıl ışığa bulaşmış, için için ağlamaktaydı. Hayallerinin gerçekliğine, hiç değilse gerçekleşeceğine kesinlikle inanmaktan vazgeçemiyordu. Hele onları geçici avuntular saymak hiç elinden gelmezdi, yapamazdı.

Sıkıntılı bir yemek yediler. Daha doğrusu, tabaklarının karşısında taş kesilmiş, yer gibi yaptılar. Alışılmış hareketler aksamaksızın yenileniyor, çatallar, bardaklar, düzenli olarak masadan ağızlarına, ağızlarından masaya gidip geliyordu, ama ne tabaklarındaki pirzolalar eksiliyordu, ne plastik sürahideki su. Halim, bir ara, kendini film provasında sandı; titiz, üstüne epeyce düşülmüş bir provada: Az sonra kameraya daha elverişli bir açı bulunacak, spotlar yakılıp sahne çekilecekti. Gözlerini sonuna kadar açmış, karısına gerçekten orada değilmiş gibi, varlığından bile kuşkulanarak, ama derin bir yakınlaşmak arzusuyla bakıyordu. Kahvelerini içecekleri sırada, divanda, yanına sokuldu. Saçlarını okşayıp, şurasına burasına dokunarak, gerçekten var olduğuna içini inandırmak ister gibiydi. Şefkat arıyordu belki: şefkat, teselli edil-

mek ve anlaşılmak diliyor; oysa karısı, bunları ona çok görüyordu.

Ürkek bir sesle, korka korka: –... hani –dedi–, eylülde bir kere Küçüksu'ya gitmiştik, plaja, hatırlıyor musun?

Suat, dalgın: –Tabii –dedi–, ne olmuş?

–... hiç, ne olsun? Arasıra aklıma geliyor: Mürekkep mavisi deniz, martılar, kumların sıcaklığı! Her şeyi saran o yaz sonu garipliği, hiç gözlerimin önünden gitmez. Ya sen? Mavi bir elbise giymiştin, kolsuz, o zaman saçlarının biçimi değişikti, neşeliydin, umutla doluydun.

Suat tek kelime söylemeden içisıra devam ediyor:

"–... ne zamandı? On yıl önce mi, yüzyıl önce mi? Sen daha o günden ünlü bir aktör sayılıyordun: Halim Hacıbeyoğlu, Türkiye'nin en büyük oyuncusu, karısına körkütük sevdalı. Karısının aşağı kalır yanı yok, karşılaştırmalı tarih araştırmaları yaparak, memlekete ün salmış bir yazar!... Ne cahil şeylermişiz, ne kadar aptal! Anlaşılan, yaşlanınca 'hayat belimizi büktü' diyebilmek için gençlikte o kadar bol hayal kuruluyor."

Halim, sinirli sinirli, ufacık güldü:

–... ya o şarkı –diye sordu–, o da aklında mı? Hoparlörden, akşama kadar dinliyorduk. Ne sersemce bir şeydi!

Suat: – Hayır –dedi– unutmuşum.

Yalan! Unutmamıştı. Basit, halkın çok sevdiği kıvrak şarkılardan birisiydi, fakat onların rahatını iyice kaçırmıştı:

"Aşkın beni öldürse de yılmam, sâki..."

Etrafa kafa tutan, öfkeli ve ulu okaliptüsleri de unutmamıştı, karşıdan bakılınca, yeşil yelkenlerini rüzgâra vermiş, tehlikeli ve serüvensever kadırgalara benzediklerini de!...

"–... Küçüksu İskelesi'nde, beyaz önlüklü ihtiyarlar, gelene geçene kaynamış mısır satarlardı; nasıl sever, her gidişimizde almanı isterdim, nasıl hemen koşar alırdın! Bazen, bırakırdık beş vapuru gitsin, kolkola, akıntımızın dalgasına kapılmış, taa Üsküdar'a kadar yürürdük. Yol boyunca gülüşüp şakalaşıp, yüksek sesle hayaller kura kura: ...şöyle bir kotramız olur, şuna benzer bir yalıda otururuz, bahçesinde mutlaka yaseminler...' Kalleş bir yaz sağanağı, sinsi sinsi ardımızdan gelir. delimsirek şimşekleri, gökgürültüleri, ölüm

kadar hızlı ve güzel yıldırımlarıyla, en umulmadık yerde bastırırdı: Çığlık çığlığa kaçışırken, şakır şakır ıslanır, yine kaygısız kahkahalarla gülerdik, gülebilirdik.

Suat, kocasına baktı. Üstlerine çöküveren anıların ağırlığından kurtulmak istiyordu. Sesini elinden geldiği kadar yumuşatarak:

– İster istemez bir pansiyoner alacağız –dedi–. İyi ki bugün Matmazel Raşel'e akıl danışmışım. Bu işi ondan iyi bilen birini bulamayız.

Halim, utanıyordu, başını eğdi:

– Evet –dedi–, haklısın bir tanem. Başka çaremiz yok.

Sonra hafifçe omzuna yaslandı. Onu iteceğinden çekiniyor, çekingenliği gözlerinden okunuyordu. Kahredici bir şeydi bu. Suat, kımıldamadı. Öteki, sözünü:

–... sen her zaman haklısın –diye bağladı–, her zaman doğru söylüyorsun. Saçmalayan benim, ikide bir budalalıklar yapan... Fakat, ne yaparsam yapayım, biliyorsun ki, sen mutlu olasın diye yapıyorum. Sensiz yaşayamam.

Sustu, başka, daha kaygılı bir sesle sordu:

– Gülünç mü buluyorsun beni?

– Hayır, niye?

– Dediklerime inanıyor musun?

Suat'ın aklından hiç sesini çıkarmamak geçti. Yine de,

– Evet –dedi–, niye inanmayayım?

– Saçmalıyorum, baksana: Okul çocukları gibi, iki kelimeyi bir araya getiremiyorum.

Bambaşka bir sonuca vardı: –... belki, zaman zaman, böyle konuşmak lâzım: İnsana iyi geliyor.

Suat'ın hiç duygulanası yoktu. Sırası değildi üstelik. Dışarda hırçın bir rüzgâr, can çekişen kocaman bir köpek balığı, başını umutsuzca oraya buraya vuruyordu. Masal devlerini andıran, iri iri bulutlar, gecenin ne kadar yıldızı varsa koparıp, hapır küpür yemişlerdi.

"–... yarın çarşamba, Yüzbaşı Demir'in gelmesine iki gün kalmış, ne yapıp edip bu adamla anlaşmalı, başka çıkar yol görünmüyor..."

Onun itmeyişini uysallığından sanan Halim, yüreklenmiş, ılık

ve inatçı dudaklarını boynunda dolaştırmaya koyulmuştu. Kocasının soluğunu, nemli bir kurutma kâğıdı gibi teninde duymak, Suat'ı hem irkiltiyordu, hem iştahlandırıyor.

"–... hayır, hayır, sırası değil! Bir kere rüzgâr sinirime dokunuyor, sonra aklım fikrim pansiyon işinde. Hem canım hoşlanmıyorum bundan, oyalamıyor beni, zevk de vermiyor. Yaz sonlarına doğru, Küçüksu Plajı elbet tenha olur, güneş daha az yakar, deniz daha soğuktur, yalnız havadaki o yumuşak hüzün yok mu, çok uzak bir depremin varla yok arası titreşimleri gibi zor hissedilen o gizli hüzün?... Halim, rica ederim üstüme varma, rahat bırak, yorgunum, acılıyım, kuşkular içindeyim: Dakikam dakikama uymuyor, bugünüm yarınıma! Çizgilerim çoktan dağıldı, havam bozuldu. Eskiden, sahi, içim başka türlü, saçlarım başka türlüydü: 15. yüzyıl tarikatlarında kolektivist fikirlerin gelişmesi ve uygulaması üzerine bir tarih araştırması yapabilirim sanıyordum, ne vardı ki bunda, kolaycacık bir şeydi tasarlamak! Her şeyi tasarlamak gerçeğine yaşamaktan kolay değil miydi? Annemden ve bütün beyaz Rus kadınlarından tiksiniyordum. Hoparlör, her yarım saatte bir, neredeymişsin çıkageliyor, canımıza okuyordu:

'Aşkın beni öldürse de yılmam, sâki...'

Halim, üstüme varma dedim, çek ellerini göğüslerimden, hoşlanmıyorum, biliyorsun: Keşki hiç olmasalardı, tahta gibi dümdüz olsaydı göğsüm, Paula'nınkine benzeseydi, daha çekici olmaz mıydım acaba? Paula tam benim hoşlandığım saçı yaptırmış, ensesi makineyle tıraşlı, soldan ayrık, favoriler! Halim, sana yapma dedim, anlamıyor musun? Zevk duymuyorum hiç, boşuna yorulma, fenama gidiyor bu, canımı sıkıyor...

Yine de kendini tutamadı. Gecenin ve rüzgârın ortasında, cinsel sevişmenin hayvansallığını ve tekdüzeliğini yaşadılar İş ötelere gittikçe Suat ne yapacağını bilemiyor, durmak mı, kendini salıvermek mi, yoksa sımsıkı sarılmak mı gerektiğini kestiremediğinden, kocasının terli kızıl erkek ve yapışkan sperma kokan bataklığında, bocalayıp duruyordu. Oysa Halim, artık tabiatı çabuk tutuşur olduğundan mı, aşkının tek taraflı kaldığını bildiğinden mi, nedense, oyuna adamakıllı girmişti: Erkekliğine güvenmenin kibriyle, doğru sapık demiyor, karısına bütünüyle sahip çıkıyordu.

Kaç para eder? Her yanından kavradığına bir türlü inanamıyordu ki! Tam tersine, karısının önemli ve kaypak bir yanı, daima egemenliğinin dışında kalmaktaydı. Ne kadar çabalarsa çabalasın, kesin bir doyuma ulaşabilmek için gücünü ne kadar zorlarsa zorlasın, sonuçtan emin olamıyordu. Engindi Suat, engin ve uçsuz bucaksız: Saydam, ince ve kırışıksız teni, git git bitmiyor, ne tarafına el uzatsa, çetrefil çizgiler, aydınlık ve garip biçimler karşısına çıkıp soluğunu kesiyordu. Tuhaf, biraz kaygan bir boşluğa düşmüş, bu ansızın birbirinden bağımsızlaşmış organları, teker teker sevmek, okşamak, öpmek, ısırmak telâşındaydı artık. Şehvet sarhoşluğu arasında, böylelikle, önce onları, sonra karısını zaptedebileceğini sanıyor, bu yüzden hızlandıkça Suat'ın daha daha uzaklaştığını farkedemiyordu.

Suat, bu uğultulu kıl, diş, dil ve tırnak ormanından kurtulmak için, şaşırtıcı da olsa, elverişli bir yol bulmuştu: Halim, üzerinde yavaş yavaş başkalaşıyor, o çekilip sanki yerine bir başkasını bırakıyordu: Matmazel Raşel'i ya da Paula'yı! Evet, evet, asıl onu, Paula'yı: Bahriyeli kılığında bir Paula bu, dudağında fiyakalı bir jön bıyığı, dişlerinin arasında lületaşından koskoca bir pipo.

" şimdi parmak uçlarımı tıraşlı ensesinde gezdirsem, kılları diken gibi elime batar, ağzını ağzıma yaklaştırdıkça, ciğerlerime pipo tütünü kokusu dolar: Hele öpüşürsek!... Ah evet, öpüşelim! Beni öpsün, okşasın, parçalasın isterse, etlerimi yesin, butları mı, göğüslerimi!... Ben de onu öpeyim, okşayayım, parçalayayım! Bu şehvet kasaplığından sonra, ayın on dördü ansızın bulutlardan sıyrılıp, olanca yoğunluğuyla üstümüze çullansın, bizi boğsun: Ayışığından boğulalım..."

Cumartesi yaklaştıkça gerilim artıyor. Sinirliliklerini, saldırgan sessizlikleri, yerli yersiz çıkışlarıyla meydana vuruyorlar. Halim, kabul ettiği kolaylıkla, pansiyoner almaktan vazgeçiyor; daha doğrusu, açıkça vazgeçmeyi gözüne yediremiyor da, ufak ufak yan çiziyor. Yerli yersiz titizlenmesi, Suat'ın arkasından yüksek sesle söylenmesi, yakınması bu yüzden! Karamsar tahminler, asılsız olasılıklarla hayatını zehirlemesi de!

İlk kararı, cumartesi günü evden hiç çıkmamak. Çıkmayıp şu herifi bekleyecek, neyin nesiymiş bakalım? Öyle bir suratla karşılayacak ki, seninki hiç istenmediğini şıp diye anlayıp defolacak. Bu karar, perşembe günkü karar. Cuma sabahı, beğenmiyor:

"–... yok canım, öyle Allah'ın ayısı gibi davranmak bana yakışır mı? Ayıp bir kere, yalnız ayıp mı, küstahlık yahu!"

Tam tersine, kibar davranacak adama, o derece aşırı bir incelik, yapma bir nezaketle kabul edecek ki, öteki eksiklenecek, 'ben yapamam bunlarla' diye düşünüp, çekip gidecek! Gittikçe daha çok çelişen, çetrefilleşen kararları ala boza; aynı gün, akşama doğru, ipin ucunu iyiden iyiye kaçırıyor, başlıyor yüksek sesle, tan tan sayıp sövmeye!

En son kararı, cumartesi sabahtan çekip gitmek, karanlık basmadan eve dönmemek!

"–... ne yani, eve pansiyoner almayı ben mi çıkardım, yoooo, karımın işi, üstelik çıkarırken bana sormadı, başını bensiz becersin, görelim. Ben karışmam kardeşim, sabah dedi mi, eyvallah, doğru stüdyoya, Galib'i görmem şart, sendika konusunda buluşalım demedik mi? Konuşulacak daha bir sürü ayrıntısı var, hepsi çok önemli, onlar dururken elde pansiyoner mi bekleyeceğiz, ohooo, buna kalırsak..."

Öyle de yaptı: Cumartesi sabahı, saat sekiz demeden, kapıda hazır. Suat'ın yüzündeki soğuk küçümsemenin ağırlığından ezilmiş, özür niyetine, bir şeyler geveliyor:

–... bizim cep tiyatrosu işini biliyorsun, nasıl sonuçlanacağı belirsiz ama, şimdilik iyi gidiyor: Stüdyoda Galib'le buluşacağız, çocuklar da gelecek...

Stüdyoda, bula bula bulduğu, suratlarını allı morlu boyamış, iki geçkin aktris. Kaloriferleri yanmayan dublaj salonunda, takır takır titriyor, –birisi işe başlamak, öbürü dünkü parasını almak için– Galib'i bekliyorlar. Eskimiş, yer yer dağılmış güzellikleriyle bir şeyi hatırlatıyorlar ama, neyi? Şahane bir yıldönümü pastasından, buzdolabında unutulmuş, artık, iki parçayı mı?

– Affedersiniz Nurten Hanım, Galib bugün için size ne demişti?

– Aa, ne diyecek, her zamanki lâfı: Dokuzda işbaşı!.

– Öyle mi, çok iyi.

İçisıra sürdürüyor: "–... inek, gece olmadık bir çukurda içkiden çatlamadıysa, başı dertte demektir. Dertte mi, ne olabilir peki? Her bok olabilir birader...

Hadi telefonun başına çöküyor, İpek Film Stüdyosunu, sonra

Halil Kâmil'i çeviriyor, kimsenin bir şeyden haberi yok. Zaten telefon bahane, aklınca kendini haklı çıkaracak, yoksa ne Galib'le randevusu var, ne buluşacakları. Olsaydı ne iyi olurdu, belki lâfa dalar, evde olanları kurup kurup, kendini yiyip bitirmekten kurtulurdu. Ne yaparsın, olmadı olmaz!

Stüdyoyu soğuktan kakırdamak üzere olan iki deli saraylıya bırakıp, canını dışarıya dar atıyor. İlk dolmuşu enseleyip Beyoğlu'na çıkıyor. Bir Beyoğlu ki, düşman başına! Aksırık, öksürük, titreme! Buğulu vitrinleri, ıslak havlular gibi şırak şırak suratına yapışıyor adamın; aşağının bayağısı afişleri, serüvenlere, alıp başını gitmelere çağırıyor. Onun gidebileceği, pek pek, Çiçek Pasajı: Önünde bir duble ölüsü, çıkmış yüksek iskemleye tünemiş, korkaklığından ve sünepeliğinden duyduğu utancı, içkiyle boğacak. Onunkisi de böyle bir kaçış.

Suat, yalnızlığıyla başbaşa kalınca, kendisini tanıyamaz olmuştu. Durup durup pencereden mutfağa, odasından pansiyonere ayırdığı odaya gidip gelen, o mu; yoksa başka bir yaşantıda, evlerine çok benzeyen, ama evleri olmayan bir yerde, dolaşan başka bir Suat mı, bilemiyor. Akla yakın bir nedeni olmadığı halde, şaşkın. Soluk soluğa yatağı topluyor, yemeği hazırlıyor; radyoyu açayım diyor bir ara, uzak bir Monteverdi'den tek nota dinlemeksizin, kapaması bir oluyor; iki dakika sonra yeniden açıp, üstelik, daha önce açmayı neden akıl edemediğine şaşması da, cabası!

Boyanması lâzım. Aynanın önünde, ellerini titrediğini farketmiyor mu, ölecek. Bu sefer bir bağlama, uçsuz bucaksız bozkırların boşluğunu ve çoraklığını, getirip başına yığıyor. Gölgeli kuytularda unutulmuş, kaderine bırakılmış da, kurtuluş umudu hiç kalmamış gibi, derinden yürek çarpıntıları.

"– Saat kaç oldu? Niye gelmedi daha?"

Kafasından subay üstüne subay uyduruyor: Biri, mektubu aldıkları günden beri Halim'in anlata anlata bitiremediği, kibirli, burnundan kıl aldırmaz bir adam; öteki, Matmazel Raşel'in Paula'dan duyup anlattığına benziyor, çizmelerinin üstüne kusan bir sarhoş. Ferid Dayı'nın gençlik hâli de olabilir, biraz deli fişek, patırtıcı filan ama, tertemiz bir delikanlı, dürüst ve namuslu. Üstüste beliren bu görüntülerden, gel de tek bir görüntü çıkar bakalım: Tek, gerçeğe uygun, akla yakın bir görüntü.

Saat tam üçte kapı çalındı. Suat irkildi. Karanlık bir başdönmesi, içisıra, hantal bir uskur gibi dönüyor, elini ayağını dolaştıran telâşına, ayrı bir yürek daralması olarak katılıyordu. Açmadan, bir an, kapıya dayanmak zorunda kaldı. Aklından, arı vızıltılarıyla bir düşünce geçti. Düşünce denemezdi buna, dense dense, belki acımsama denebilir; daha rahat koşullar altında böyle bir duyguya kapılsa, Suat kim bilir ne kadar utanırdı:

"–... ben, Bayraktar Paşazade Halûk Bey'in kızı, evime pansiyoner alacak derekeye düşeyim...

Sahanlık öylesine loştu ki, önce hiçbir şey seçemedi. Sonra ciddi ve etkileyici bir erkek sesinin kımıldadığını, gözleriyle gördü:

– Merhaba! Ben Yüzbaşı Demir.* Mektubumu almış olsanız gerek. Zahmet olmazsa, şu odaya bir göz atayım diyordum...

Sert bir ses miydi? Hayır! Kibirli de sayılmazdı. Yumuşak demek de zordu ama. Biraz sertçe, bir o kadar da tatlı ve hüzünlü, gerçek bir erkek sesiydi. Suat, önüne düşerek, onu odasına götürdü. Gülünç, utanılacak bir şey yaptığını sanmaktan bir türlü kurtulamıyordu:

– İşte burası, ufacık bir yer.

Yüzbaşı Demir, kurduğu subaylardan hiçbirisine benzemiyordu. Ne iriyarıydı, ne kibirli, ne edepsiz! 'Resmî' bile giyinmemiş, ayağına bir Amerikan **blue-jean**'i, sırtına okkalı yeşil bir balıkçı kazağıyla, kahverengi bir süet ceket geçirmişti. Boynunda kocaman, yine yeşil bir atkı. Elinde, ceketinin renginde eldivenler. Onu böyle gören biri, 'muvazzaf' bir subaydan çok, yaşı geçkince bir üniversiteli sanabilirdi. Evindeymiş gibi rahat, odanın orasını burasını kurcalıyor, o yankılı sesiyle, aralıksız konuşuyordu:

–... doğru, ufak biraz, boş ver, idare ederiz! Pencereniz geniş, bak bu iyi, iyi ama galiba, Kule'yi görüyor, berbat bir şey! İyi canım, tertemiz, sıcacık bir oda! Daha iyisi can sağlığı! Kitaplar da var, az buz değil hani: Balzac, Zola, Anatole France, Fransızlar bunlar! Alâ, pekâlâ! Şunlar ne? Turgeniyef, Tolstoy, ah ah, Ruslar öyle mi?

Birden ona döndü:

– Öğretmen misiniz?

– Hayır.

– Okumayı seviyorsunuz, öyleyse.

– Evet.

---

* bkz. **"Yaraya Tuz Basmak"**

Yüzbaşı Demir diye öyle ters türs şeyler tasarlamış, sonra böyle başka bir gerçekle karşı karşıya gelmişti ki; bunun şaşkınlığı, Suat'ın adamakıllı bocalamasına yol açıyor; her günkü sözleri bile sıraya dizip, doğru dürüst iki laf edemiyordu. Kelimeler, çevresinde pır pır uçuşuyorlardı, tam bir ikisini tutup cümlesini kuracağını hesapladığı anda, hepsini bir avuç kelebek gibi elinden kaçırıyor, darmadağın dağıldıklarını üzüntüyle görüyordu. Yüzbaşı Demir bunu farketmemişti, kendi havasında:

–... kitapların önünde –diyordu–, çâresiziz: Bu bir gerçek! Elimiz kolumuz bağlı! Kesinlemeleri, ya da kuşkularıyla canımıza okuyorlar: Ya dünyayı, onların yüzünden, olmadığı kadar güzel görüyoruz, ya da olduğundan çok daha rezil! Her iki durumda, sonuç değişmiyor: Aynı yabancılaşma, yabancılaşmanın da iyileşmezi!

Alımlıydı ama, gösterişsiz. İnsanın hemen güvenesi geliyordu. Nedendi acaba, yakışıklı, güzel ve dengeli olmasından mı, yoksa duruma teklifsizce el koymasından mı? Ondan da olabilirdi, bundan da! O bu değil, bu adamda, insanı asıl çarpan, ilk bakışta varlığını sezer gibi olduğu, manevi güçlülüktü. Soyut, boşlukta duran bir manevi güçlülük mü, hayır, kesin ve sert, acı hayat tecrübelerine dayanan bir güçlülük! Biraz yorgun, gizlice hüzünlü, bir hayli dertli güzelliğini ayakta tutan, ona hiç yıkılmayacakmış izlenimini veren buydu.

Dargın yeşil gözlerinin derinliklerinde, zaman zaman, yıldızlı çakıntılar beliriyor, bir kıvılcım yağmurudur bastırıyordu. Alnını, sol kaşının üstünde, derin bir yara izi bozmuştu. Burnu, erkekçe ve düzgün; ağzı, hele gülümserse, nazlı ve çocuktu. Konuşmaya daldı mı, kolay ele avuca sığmaz bir yiğit izlenimini uyandırıyor; sustu mu, uysallaşıyor, uslulaşıyor, benimseyemediği çapraşık bir dünyanın binbir dolabı içinde bunalmış, genç bir öğrenciyi hatırlatıyordu.

İşin olacağını konuşmaya, salona geçtiler. Suat, biraz daha toparlanmıştı. Söyleşi koyulaştıkça birbirlerine yaklaşıyorlardı. Yakınlaşmalar, hoşlanıp karşılıklı benimseyecekleri önerilerden doğmuyordu; konuşma ilerledikçe ortaklaşa şeyler meydana çıkıyor, bu da aynı ruhsal kumaştan biçilmiş oldukları gerçeğine gelip dayanıyordu. Belki biri soyutlamaya daha az yatkın, öteki daha fazla tetikti ama, mayaları galiba birdi.

–... hayatım nasıl olsa odamla garnizon arasında geçecek, bu

itibarla, her akşam başınıza ekşimeyeceğim: Haftada iki, bilemedin üç gece kalırsam, iyi. Fazlası...

Gerçekten çok konuşuyordu. Suat, bir ara: "–... çekingen bu çocuk –diye düşündü–, susarsa öyle kalın bir sessizlik gelip aramıza çökecek ki, altında ezileceğiz, bunu önlesin diye konuşuyor, sıkılganlığından." Doğrudan doğruya gözlerine hiç bakmayışı, bunu göstermez mi? Ne demek o, bakışlarını bir iki demeyip duvardaki Vlaminck'lere, Gauguin'lere kaçırmalar; perdenin kıvrımlarını, halının nakışlarını özür edinip, gözünü gözüne değdirmemeler?

Dışarda, akşam. Pencerelerin esmerleşen camlarında, ince bir yağmurun ilk çizgileri. Birtakım haydut bulutlar, Galata Kulesi'ni aralarına almış, palas pandıras dolaştırıp, getirip, camların ardına aktarmışlar: Unutulmuş, kimseye zararı olmayan, yalnız berbat bir şekilde hazır ve nâzır, bir nöbetçi!..

–... gelelim kira bahsine, açıkçası, öyle ahım şahım para veremem, olsa olsa ayda üç yüz lira, eksiği olur fazlası olmaz, işinize gelir mi? Vallahi bu zamanda subayların hâli malûm...

Yeniden Suat'ın içinde o acımsama: Bir hançer savurmuşlar, ucu, en çok acıyan yerine, kalbine saplanıyor:

"–... ben, Halûk Bey'in bir tanecik kızı..."

Arkasından, koşullarıyla bağdaştırılması epeyce zor bir istek, hatta istek mistek değil, yaşadığı gerçekten boşalmak, kendinden kurtulmak eğilimi:

"–... oturmuş kapıcılar gibi kira pazarlığı yapıyorum, ne ayıp, ne ayıp! Üç yüz üç yüz, dört yüz dört yüz, ne verirse versin, cehennem olup gitsin, ben parasında mıyım?"

Cehennem olup gitti ama, gitmeden, ufak tefek başka işkenceler yapmaktan geri kalmadı: En yakın kolacı nerde bulunuyormuş, kirli çamaşırlarını nerede yıkatabilirmiş. vs. Kendini salıvermiş geçkin üniversiteli havasına rağmen, hafif yorgun ve alaycı, o çetin ceviz hâlini elden bırakmıyordu. Suat, adamın yankılı sesinden kafasının içi arı kovanına dönmüş, sorularının hepsine sabırla karşılık veriyor, çoğunu, sık sık yaptığı gibi, bir evet bir hayırla geçiştiriyordu. Ona kalsa, çoktan her şeyden vazgeçecek, Yüzbaşı Demir'i dehleyip kapışını bir güzel sürgüledikten sonra, ansızın çatılıveren sessizliğin orta yerinde, bir yanardağ krateri dinler gibi, içini dinleyecekti.

Yapamazdı ama, hayatla bağlarını koparmış olması, is-

temediği doğrultuda olduğu kadar, istediği doğrultuda da davranmasını önlüyordu. O yüzden, üçle üç buçuk arasında, sıkıldığını belli etmeyerek, yakışıklı Yüzbaşı Demir'in kahrını çekti, yankılı orgunu dinledi, ahret sorularına cevap yetiştirdi; sonra, tam kapının eşiğinde, hayatının artık hiçbir zaman eski hayatı olamayacağını birdenbire anladı: Onu iyi tanıyan Halim, doğru görmüştü galiba!

–.. anlaştık ya, pazartesi akşamı eşyalarımı getiriyorum, zaten iki bavul, bir teyp, birkaç kitap! Bekâr adamın nesi olur?

El sıkıştılar, o: –... evinizi sevdim –diyerek sözünü sürdürdü–, birlikte oturacağımızdan memnunum. Eh, artık bana müsaade...

Güldü, elini alnına vurup: –... tüh –dedi–, ne sersemim? Adınızı sormayı unuttum.

Suat, nedense sıkılarak: – Suat –dedi.

Öteki bir an daldı, şaşkınlıkla karışık duygusal bir dalgınlıktı bu, çok kısa sürdü. Sonra, daha yumuşak bir sesle tekrarladı:

– Suat!... Suat!... gittikçe kaybolan eski isimlerden, ben çok severim, çünkü...

Duraksadı: –... yalnız mı yaşıyorsunuz?

– Hayır, evliyim. Kocam neredeyse gelir.

Gelemezdi, Haçik'te tünediği iskemlenin üzerinde, içini cıgara dumanı ve siyah birayla doldurmuş; uğradığı felâketin binbir olasılığını düşünerek, hem içiyor, hem dikine acı çekiyordu. Alkol, öfkesini bilemişti. Arasıra, kendini tutamayıp, yüksek sesle atıp tutuyor; onu böyle tek başına söylenir yakaladıkça, Nubar, tezgâhın arkasından, kibar kibar dalga geçiyordu:

– Hayrola Doktor, kafayı üşüttün, nedir?

Ağabeylik bile tasladı:

–... boşversene be! Böyle gelmiş, böyle gider, Allah yakamızı bıraktı mı, kulları yapışır. Rahat yaşamak mı istiyorsun, kolayı var, herkes gibi yapacaksın.

Salak salak gülerek, kestirip atıyor:

–... men dakka dukka! Her işin temeli bu.

– Ne demek? Ermenice mi?

– Yok, Arapçadır sanırım.

– Anlamı ne?

–... orası her ne kadar belli değilse de, çok şeyi şıp deyi açıklıyor. Yalandır?

Halim, ceplerinden yine sırra kadem basmış kibritlerini arıyordu, yanpiri sarhoş gülümsemesiyle:

– Ne demezsin azizim –dedi–, çok şeyi açıklıyor laf mı, her şeyi açıklıyor: Men dakka dukka!

Yağmur ve karanlığın inlerinden uğrattığı Bizanslı haydutlar, içeriye yığıldıkça yığılıyor, birahanenin üç ayna duvarından dolup taşıyordu. O surat kalabalığında, Halim, biri baltayla kesip alıvermiş gibi, suratını kaybetmişti. Başkaları, harıl harıl, gövdesine sahip çıkıyorlar: Elini, kolunu, bacağını, düpedüz yürütüp götürüyorlardı. Kalabalığa dağılıp kayboluyordu sanki; varlığını ortak, fakat biçimsiz bir insan hamurunda eritiyor; böylelikle ulaştığını sandığı hiçlik, onu sorunlarından kurtarıyordu. Acaba?

"–... ulan ister misin ağbiyim olacak deyyus, uyutsun beni? Yapar mı yapar: Peder tahtalı köyü boylamıştır, seninki mirası bana koklatmamak için böyle bir dümen çevirir, elimi kolumu bağlar: Kıpırdayabilirsen, kıpırda bakalım! Yok yok, yapamaz böyle şey, babasının ölümünü öldür Allah gizlemesi lâzım, onun gibi gösteriş budalası, yanaşır mı buna? Ölse, en azından on gazeteye kapı gibi ilân verirdi be! İşin bok tarafı, peder ölmeyince, pansiyoner almak zorunda kalışımız! Bak, buna aklım yatsa, yüreğim yatmıyor yahu! İçim bir türlü elvermiyor. Ne kadar iyi yanından alırsam alayım, aklıma geldi mi boğulacak gibi oluyorum: Nefesim daralıyor, içim sıkışıyor.

Şimdi herif bizde, karımın karşısında caka satmakta belki, ben oturmuş, bir sürü rezilin arasında kafayı çekiyorum. Adam mıyım ulan, insanlık mı bu? Şeytana uysam, daha beter: Kalk, diyor, git eve, Suat'ın haddini bildir, herifin kıçına bir tekme, yallah! Hem bu Yüzbaşı'nın, Birinci Şube'ye çalışan biri olmadığı nereden belli canım? Evde ne olup bitiyor merak ediyorlar, pansiyoner mi arıyorsun, sokarlar içeriye bir adamlarını, yandın! Günün birinde, belki anlarsın ama, iş işten geçmiş olur: Kendini sürgünde bulursun..."

İki dakika geçiyor geçmiyor, kafasında bu varsayım, su götürmez bir gerçek biçimini alıyor. Onu hem yatıştıran, hem kışkırtan bir gerçek: Siyasi Polis, hakkında kesin bir karara varmadan önce, evine adam koyarak, onu yakından izlemeyi uygun bulmuş, gazetede çıkan o ahmakça ilânı görünce, fırsatı kaçırır mı, dayamış mektubu! Apaçık bir şey, görmemek için kör olmalı! O kadar açık

ve anlaşılması kolay, anlaşılınca o kadar rahatsız edici ki, belki bu ucundan tutarak Suat'ı pansiyonculuktan vazgeçirebilir.

Ali İhsan, oldukları yerde eriyip sağa sola bulaşan sarhoşların arasından, mazot ve gazolin kokularını döke saça peydahlandığı sıra, Halim, yeni varsayımların hızına kendini kaptırmış, bağıra bağıra sövüyordu. İçki ısmarlayacak birisini bulmuştu ya, Ali İhsan bunu o kadar umursamadı, dostunun kınalı kızıl gölgesine sığınırken, sadece:

– Hayrola kardeş –dedi–, işler kötü mü?

Halim ters ters baktı, ısıracakmış gibi:

– Evet –dedi–, berbat!

Ali İhsan'ın en anlayamadığı buydu işte! Halim'i varlıklı sanıyor, yaşadığı dizboyu yoksulluk içinde, her şeyi parayla ölçmeye alıştığından, onun, paralı olduğu halde durumundan yakınmasını aklı almıyordu. Mutsuz bir zengin, mutsuz bir yoksulun yanında, mutlu sayılmaz mı?

Kaygılı, ihtiyatı elden bırakmadan, siyah gözlükleri ardında Halim'in gözlerini arayarak:

– Hele hele –dedi–, şu sürgün söylentisi yüzünden mi? Çocuk musun yahu, şunun bunun lâkırdısına inanılır mı? Hem niye öfkeni zaptedemiyorsun sen, başına iş açacaksın: Geçen gece, Kulüp 47'de Galib önlemeseydi Korkut seni dava edecekti, başına gelecekleri bir düşünsene...

Halim cıgarasını yapmacık bir tiksintiyle tükürdü. Dehşetli sarhoştu. Kendisini kötü, ama çok kötü bir akıbetin beklediğine birdenbire inanmıştı:

– Sittir et –diye kesti attı–, zaten hapı yutmuşum.

Ali İhsan, duble geliyor mu gelecek mi kuşkusundaydı:

–... hele hele –diye tekrarladı–, kafayı bulmuşsun, hepsi bu!

– Doğru, iyice buldum kafayı, sen daha bulmadıysan enayisin! Nubar, nerdesin ulan, gâvur oğlu gâvur, çabuk iki duble, cin katmayı unutma ha!

Ali İhsan'ın yüzü aydınlandı. Gülümsedi. Böyle daha cana yakındı. İnsan biraz kendini zorlasa, temiz bile sayabilirdi.

–... üzme tatlı canını. Karadeniz'de gemilerin mi battı? Kendimizi siyasi olmayan çalışmalara vermeliyiz, verdik mi, kurtulduk say! Yoksa, içimizde kısa bağlanmış dana gibi dört dönen bu güç

var ya, patlayacak bir gün, canımıza okuyacak! İyisi mi, bir yol açmayı bileceksin: Ben kardeş, epeydir düşünüp duruyordum, nihayet kararımı verdim: Ne yapıp yapıp, şu Fransızcayı sapına kadar öğreneceğim. Öğrendim mi öğrendim, gelsin o zaman ne kadar büyük şairleri varsa, bak bakalım çevirebiliyor muyum, çeviremiyor muyum...

Halim, onu dinlemiyordu. Kâmil Bey, Haliç'e bakan pencerenin gök mavisine simsiyah yapışmış, taşralı sonradan görme halleriyle, kulağına bir şeyler fısıldıyordu:

"–... benden iyi bilirsin ya, adamın sırtında damgası oldu mu, yandı: Hiçbir yerde barınamaz artık..."

Ölüleri mezarından kaldıracak bir küfür salladı; yeniden ünlü Horatio sesini bulup, gerekiyor diye biraz yumuşatarak:

– Tamam –dedi–, tamam yahu: Gün gibi açık ve ortada, adamın sırtında damgası oldu mu, evine ajan bile sokarlar.

Nubar'ın tekerlemesini unutmuyor:

–... men dakka dukka!

Ali İhsan, bulduğu beleşin tadını çıkarmakla meşguldü. İçkisini bütün pintiler gibi yudum yudum içiyor, her yudumda gargara yaparmışçasına, acayip sesler çıkarıyordu. Halim'e, söylediklerine hiç dikkat etmemişti. Derdi başkaydı, onun:

–... peki, Fransızcayı öğrenmek için ne gerekiyor, her şeyden önce işini önemseyen bir öğretmen değil mi? Hani nerde? Son ders aldığım bunağın biriydi, Ermeni mi Rum mu belirsiz, akıl almaz çapkınlık serüvenleriyle kafa şişiren bir moruk! Hoş o da cartayı çekti ya! Acaba kime başvursam?

Küçük maymun gözlerinde beliriveren ışıklarla Halim'e döndü:

–... hele kardeş –dedi–, nasıl hiç düşünemedik? Ya Suat? Suat ne güne duruyor? Neden o öğretmesin? Çatır çatır okuyup yazmaz mı Fransızcayı? Ha, razı olur mu dersin? Çok değil, haftada iki üç saat yeter, size gelirim, dışarda bir yerde olur, parasına gelince...

O daha sözlerini bitirmeden, Halim'in içinde bir düğmeye basıldı, deminden beri dağınık gelişen senaryo, handiyse geometrik bir düzene girdi: Her şey açık, meydanda, fazlasıyla tutarlıydı: Enayiliğinden yararlanan Birinci Şube, gazetede çıkan ilânı fırsat saymış, Demir Çukurcalı adında bir sözde Yüzbaşıyı evine yerleştirmişti. Babası ölmek bilmediğinden, Halim, buna istemeye is-

temeye baş eğmişti. Şimdi Ali İhsan maymun aklıyla yeni bir çözüm buluyor, sorunu temelinden değiştiriyordu.

"–... bütün iş Suat'ın kafasını yatırmakta, para faslını soracak hemen, o fasılda kuşkularını giderirsem, oldu say! Aklıma nasıl hiç gelmedi yahu, alt tarafı biraz hinoğlu hinlik, biraz çıkarını bilmek! Yaşa Ali İhsan, kralsın ulan, şairlerin en maymunu, maymunların en şairi, içindeki güzelliği dışarıya dökemeyen fukara, aklınla çok yaşa e mi? Göreceksin, olacak bu iş! Suat nasıl hayır der, yok yok, sen merak etme, ben razı ederim onu, senin de hocan olur, başkalarının da! Fransızca öğrenmek isteyen, kıyamet gibi: Öğrenciler var, dersi iyi gitmeyen, çakacağından korkan. Vay be, bu işin ucunda para çok. Eh, bize gerekli olan da o! Bütçemizi doğrultur, pansiyoner almaktan vazgeçeriz. Bir taşla iki kuş, işte buna derler. Hah hah hah! Şimdi ben tüyüyorum, bir an önce Suat'a anlatayım...

Suat, başı hafifçe eğik, dikkatle dinledi. Bu alışılmamış dikkat, yüzüne düşünceli bir güzellik vermişti. Kıvırcık kirpiklerinden yanaklarına ürkek gölgeler dağılıyor; ayaklı abajurun kan kırmızı aydınlığında, düzgün burnu, değiştirmesi olasız vahim bir kesinlik gibi meydana çıkıyordu. Yeniden, bu sefer çok hızlı bastıran yağmur, patır patır camları dövmekteydi. Halim sözünü soluk soluğa bitirdi. Karısı, ona daha yaklaşıp, elini usulca elinin üzerine koyarak:

–... neler söylüyorsun Halim –dedi–, aklını mı kaçırdın? Yüzbaşı Demir, aklıbaşında bir adam gibi göründü bana, aklıbaşında ve kibar. Tek kusuru fazlaca konuşması, o kadarı herkeste bulunur. Zaten vazgeçemeyiz artık, söz verdim, pazartesiye eşyalarını getirecek.

Kısaca sustu, sonra: –... ama –diye bağladı–, asıl diyeceğim başka: Akşamüzeri, Birinci Şube'den bir memur uğradı, sivil: Seni Müdüriyet'e çağırıyorlar! Görüyorsun ya, bilgi edinmek gerekti mi, araya Yüzbaşı Demir'i koymalarına lüzum yok, doğrudan çağırmak daha kolaylarına geliyor.

Arkasından, hanidir gizlediği ağır bir suçu itiraf edermiş gibi, fısıltıyla ekledi:

–... Pazartesi sabahı gidecekmişsin!

O gece sabaha kadar, bir çift kelepçe üzerine, dumanlı, şakır şakır bir yağmur: Gizlenmiş tiksintilerin, içe atılmış öfkelerin, ezikliklerin yağmuru! Halim, yatağında, gözünü bile kırpmadan, ürpere ürpere, onu dinliyor; yine içinde örselenmişliğin, hırpalanmışlığın, dövülmüşlüğün acısını duyuyor. Yağmur ne kadar gerçek, yakın ve somutsa, kelepçeler o kadar uzak ve soyut! Belki, buna benzer bunalımlar, yürek daralmalarıyla örülü geçmişinden, çekip kopardığı, sıtmalı bir sanrı bu!

Başına beklenmedik bir dert geldi mi, karısı nasıl o dertle ilgisi olmayan sözler ederse, o da öyle yapmış, Suat'ın söylediklerine, hafifçe kekeleyerek, aynı tepkiyi göstermişti:

– Karnım bir aç ki bir tanem, evi devi yiyebilirim!

Oysa, iki ay önce içinde kımıldamaya başlayan bir kuşku, ansızın şaşmaz bir kesinlik kazanıyor; buysa, elinin ayağının çözülüvermesine yetiyor. Çağırsalar çağırsalar, sürgüne gideceğini 'tebliğ etmek' için çağırırlar, lâmı cimi var mı?

Dakikasında Kâmil Bey, ablak yanaklarındaki yok sakalı sıvazlayıp, yağlı gözlerini akmasınlar diye yuvalarında nasıl tutacağını bilemeyerek:

"– seninle ilgili olarak –diyor–, Birinci Şube'den üçtür telefon ediyorlar. Biliyorsun, ortalıkta sürgün rivayetleri!.. Ne yapacağımı şaşırdım."

Halim, gözlerinin önünden Kâmil Bey'i bir kere, beş kere, on kere kovuyor; isterse yüz kere kovsun, çocuk kıçı gibi önemli ahmak suratı, ağzını kulaklarına vardıran çok bilmiş sırıtmasıyla, o yine çıkageliyor.

Yağmur hızlandı galiba. Damlaların düzenli aralıklarla, çinko bir dama düşmesi var ki, adamda sinir bırakmaz. Halim korkuyor, daha doğrusu, korkmaktan korkuyor. Belâlı, onu, yırtıcı bir akbaba gibi gagasıyla parçalayıp yiyen bir korku bu. Karısı farkedecek, onun gözünde yine küçük düşecek diye içi gidiyor; öte yandan, soğukkanlı görünmeye çabalıyor, sert, böyle şeyleri umursamaz fi-

lan... Amacı, hiç değilse, görünüşü kurtarabilmek: Kendi kendini aldatarak da olsa, buna razı!

Yatmadan, sözü döndürüp dolaştırıp önceki sorunlara getirmek istemesi bundandı, oysa daha ilk cümleyi bitirmeden, bu sorunların artık uzak, uzak ve mutlu bir geçmişe ilişkin olduğunu dehşetle fark etti:

– Ayda üç yüz lira mı, sadaka bu be! Sen şimdi üç yüz liraya bu herifin çenesi çekilir mi diyorsun? Vallahi bilmem ama, Ali İhsan'ın teklifi çok daha akla yakın görünüyor. Hiç olmazsa...

Yeniden, kaşla göz arasında, kibritlerini kaybetti. Ağzının içinde kelimeler, bir avuç arı, vızıldıyor. Nasıl etse de kendi kendisine yenilmekten kurtulsa?

–... teype gelince, sahiden getirecek mi bakalım? Getirirse işime yarar tabi, zor bir rol oynuyorum diyelim, banda alırım, yanlışlarımı dinleye dinleye düzeltirim...

Ne yapsa boş! Ağzından çıkan her cümle, her kelime, onu hiç acımadan kaderiyle başbaşa bırakıyor; lâfa dalıp kaygısını unutmak çabaları, yürekler acısı bir şekilde boşa çıkıyordu. Nereden patladığı belirsiz sert bir akıntı, geçmişinden koparıp geleceğine taşıdığı bir sürü ufak ama zehirli korkuyla beraber onu da kapmıştı, en kalın köklerini çatır çatır sökerek, kaldırıp kaldırıp, kalın ve deliksiz bir sessizliğin kumsalına atıyordu.

Bir ara, beti benzi mum gibi, hücre kapılarının ak ak ağardığı nemli bir koridorda, yapayalnız titriyor. Nasıl titremek, düşman başına! Işık yok, ortalarda başı sonu belirsiz bir başağrısı gibi, ağır bir loşluk! Kolsuz Celâl, bu loşluğu kaplayıveriyor; aralıksız yenilediği, Allah bilir kıyamete değin yenileyeceği bir baş hareketiyle, ona hücresini gösteriyor. Bu kadar iri, bu kadar heybetli miydi Kolsuz Celâl?

Hadi arkasından, Sansaryan Hanı'nın yayvan ve dolambaçlı merdivenleri. Halim çıkmıyor da, sanki onlar gölgeli bir boşlukta ağır ağır devinerek, ayaklarının altından basamak basamak geçiyorlar: Önüne geçilmez bir zorunlulukla, onu Siyasi Kısma çıkarmak için! Birinci Şube, hantal ve köhne yapının çatı katı, aşağıdan geleni, kapalı bir kapı, bir yasak levhası, 'çok gizli' anlamına bir çifte ay damgasıyla karşılıyor.

fakat. asıl beni yıkan merdivenler: Döne döne, yaklaşan

uzaklaşan, kalbi çat diye duruvermiş bir devin, taş kesilmiş baş dönmesi gibi dolambaçlı, insanın basıp basıp çaresizliğine, kaybolmuşluğuna çıktığı o eski merdivenler! Ne zaman çıkmaya başladıysam, yüreğim darala darala, zamanın, parmaklarının arasından süzülen kum gibi, bugünün bilinmezliğiyle geleceğin bilinmezliği arasından akıp gittiğini hissettim. Hayatım bana ait olmaktan çıkıyordu sanki. Benim hayatım bana ait olmaktan çıkıyordu. Kendimi hiçbir şeyden sorumlu saymıyor; başımda dolaşan ruhsal çöküntü tehlikesini bile, benimle ilgisi yokmuş gibi umursamıyordum. Hani evcil hayvanların gönüllerini, ya da sindirim uykusuna çökmüş efendilerini eğlemek için oynadıkları eşyalar vardır ya, top, yün yumağı vs. gibi benliğimi işte bu eşyaların yerine mi koyuyordum ne?

İlk götürülüşümde, duygularım, biraz daha farklı olmuştu. Yiğitlik taslamadım, işkence korkusu içimi pek yoklamadı, ne aman aman üzülüyor, ne kasılıyordum; ama, sadece bu olay da göstermişti ki, sıradan bir lise öğrencisi, anasının dizinin dibinden ayrılmayan bir 'hanım evlâdı' değildim ben, başka birisiydim. Beni ötekilerinden ayırmışlar, 'çok gizli' bir dosyada, adımın altını, kırmızı kalemle iki kere çizmişlerdi. Yoksa, koskoca iki sivil memur, niye işi gücü bırakıp, taa ayağıma kadar okula, beni almaya gelsinler.

Hakçası, komitacılık yapmıyordum, anlamıyordum da! Heyecanlı bir oyuna kapılmıştım, içim içime sığmıyordu, oynuyordum. Temizdim, damıtılmış su gibi arı, saydam. Kimsenin kötülüğünü istemediğim gibi, yobaz bir militan, gönüllü bir savaşçı olmayı da düşünmüyordum. Çocuktum yahu! Şımarıkça, durduğu dalda duramayan, biraz zirzop, önüne gelene gözü kapalı güvenen bir çocuk! Gerçek buydu, hiç değilse benim bakımımdan, benim gerçeğim! Polis, soğuktan ve açlıktan çatlayayım diye, beni o fare deliğine tıkmadan, bu gerçeği gözönüne alsaydı; belki, hiç getirmez; getirse bile içeriye atmadan, niye getirdiğini olsun söylemek lütfunda bulunurdu; ama nerde?

Yıllardan, ya 41 ya 42. Yoksa savaşın biteceğine yakın mı? İstanbul'a yeni gelmişim. Çocukluğumdan beri, gidip görenlerin anlattıklarından, şiirlerden, insanın içine işleyen dokunaklı şarkılardan adını ve güzelliğini duya duya, görmeden tutulduğum şehri, karış karış dolaşıyor, içime yerleştiriyorum. Zamanlar kötü. Boğaz, sa-

vaş yıllarının görkemli tasasına bürünmüş. Mürekkep koyuluğunda ve siyahlığında bir deniz, iki tenha kıyı arasından, gürül gürül akıyor. Arasıra, Karadeniz'e yakın plajlara, kim bilir hangi batmış gemiden, boğulmuş asker cesetlerini attığı olurmuş: Şiş, iriliği ve morluğu insanı ürküten, Rus ya da Alman bahriyelileri. Ilık sonbahar geceleri, kubbelerin ve minarelerin üstünde, uçaksavar ışıldaklarının büyülü oyununu seyrediyoruz. Yukarsı yıldız kıyamet, o kalın ve yoğun karanlığı, kılıç ucu ışıltılarıyla öyle dik dik deliyorlar ki; patlayıp, evrenin dört köşesine tuz parça dağılmış, kocaman bir güneşin kırıntıları sanırsın!

Pederin göndermekte kusur etmediği paralar cepte, tatlı bir rüya yaşıyordum. Keyfi gıcır, cüzdanı dolu bir delikanlının hevesleneceği ne delilik varsa, hepsini yapıyordum: Karı kız, meyhane, afili giyim, hatta hovardalık! Hafta sonlarının 'işret âlemleri'nden farkı olmazdı pek, sabaha karşı kendimi ya Abanoz Sokağı'nda kızıl tırnaklı bir orospunun yatağında bulurdum, ya Ağacamii'ndeki o aşağılık işkembeci dükkânında, cehennem gibi tüten bir tuzlamanın başına çökmüş olarak. Keyfime diyecek yoktu canım, işim iş kaşığım gümüştü: Bir kere, kendi kendimle uyuşuyordum, her şeyin başı bu! Yaptıklarımı, acaba iyi mi yaptım diye tartışmıyordum ki... İçimden geldiğince davranıyordum, o kadar: Eh, yaşantım da buna benziyordu elbet, gırgır bol, tatlı bir yavanlık.

Peki ya savaş? Savaşı iplemiyordum. Aklıma bile gelmiyordu. Ciddi şeylerle başım hoş değildi zaten, anladığım kadarıyla Mustafa Kemal ölmüş, başlangıçta basbayağı ilerici olan partisi, artık Mihverin mi, Avrupa'nın altını üstüne getiren olayların mı etkisi altında kalarak, bilmiyorum; diktacı, yarı faşist bir parti haline düşmüştü. Açıkça bir 'tek parti diktası' sürdürülüyor, 'tek parti, tek şef, tek millet' sloganı, en geçerli slogan sayılıyordu. Ötede halk ekmeksizlikten, şekersizlikten kırılıyormuş, kulak asan yoktu buna. İlaç karaborsası almış yürümüştü. Salgın hastalıkların parlayıvermesinden korkuluyor, büyük şehirlerin kenar mahallelerinde başgösteren tifüs, gazetelere geçen ölü sayısı; darlık ve karaborsayla takım takım meydana çıkan yeni zenginlerin, masraflı koruma çarelerine başvurmasına sebep oluyordu. Ben hiç aldırmıyordum. Yaşadığım çevrenin dışındaki, herhangi bir şeye aldırdığım olmamıştı ki! O çevreyse, yatılı okuduğum liseyle, unutulmaz hafta sonu cümbüşlerinden ibaretti.

Öyle arkadaşlarına örnek gösterilen, çalışkan, derslerine düşkün öğrencilerden olmadım. Hatta biraz içerlerdim böylelerine. Tarih, Coğrafya derslerinde uyku bastırır, Fen dersleri bütünüyle asabımı bozardı; ben de ne yapayım, ya cumartesi günü çıktığımda neler yapacağımı kurardım, ya büyük tatilde eve nasıl gideceğimi. Sınıflarının yüz karası molozlar olur, tembel mi tembel, onlardan da sayılmazdım doğrusu. İkisinin arası, orta karar bir öğrenciydim işte. Doğan Bey olmasaydı, herhalde öyle kalıp gidecektim. Doğan Bey Felsefe öğretmenimizdi, günün birinde, kalın camlı miyop gözlüklerinin ardında çekik gözlerini kırpıştırarak, beni bir kenara çekti:

"– Ya sen aslanım –dedi–, niye Devlet Konservatuvarı'na girmeyi denemedin? Muhayyelen geniş, oyun ve taklit kabiliyetin var, iyi bir aktör olmak için bu iyi bir temel sayılır. Üstelik varlıklısın! Malûm ya, bizde sanatçı olacak adamın, cebinde üç beş kuruşu bulunmalı, aksi halde hâli dumandır."

Utangaç, her zamanki gülümsemesinin yumuşacık aydınlığıyla sözünü bağlamıştı:

"–... hiç aklından geçmedi mi? Hayret yahu, harikulâde!"

Kırkında var yok, sarışın, kılığına kıyafetine aldırmaz, her şeyi hoş görmeye hazır bu Doğan* Bey, en çok sevip saydıkları hocaydı okulda. Hocadan fazla bir şeydi: Edebiyat Fakültesi'nde doçent, ünlü bir düşünür, gençler arasında çok tutulan 'Yankı' dergisinin sorumlusu. Ne yapmışsa yapmış, öğrencilerinin kendisini bir hocadan çok, sözü dinlenir bir ağabey gibi saymasını sağlamıştı. Derste, yüzünde hep o çocuklara vergi şaşkın hayranlık, sıraların arasında dolaşarak konuşur, sınıflardan çıt çıkmazdı. Sayarlardı basbayağı. Yine de eskiler, kocaman, kalın mercekli gözlüklerinden mi nedense, bir punduna getirip 'Kuku' adını takmışlardı. Adını biliyor, biraz çaresiz, biraz afacan, tek gözünü kırparak,

"–... fevkalâde –diyordu–, hayret yahu!"

'Fevkalâde' değilse 'harikulâde'ydi: Diyalektik materyalizmin ne olduğunu anlatmak da, el değmemiş hazine değerindeki Divan şiirinin neden eskidiğini anlamak da, yeni şiir öncülerinin neden dolayı özgürlükçü ve insancı bir şiirin savaşını veren gençler olduğunu anlatmak da, hepsi de! Bakanlıktan duyarlarsa ne derler,

---

* bkz. **"Dersaadet'te Sabah Ezanları", "Yaraya Tuz Basmak"**

okul idaresi nasıl karşılar, hiç aldırmıyor; bildiği bilmediği bütün yasakları çiğneyip, önemli ve geçerli saydığı her şeyi, çatır çatır söylüyordu.

Gözünün karalığı, müdürü umursamayışı, yazılılarda sıkışanlara fısıldaması, hele not cömertliği, çocukların gönlünde taht kurmasına yetmiş; öteki hocaların mırıldanmaya cesaret gösteremeyceği gerçekleri dobra dobra açıklaması, büsbütün gözlerine girmesini sağlamıştı. Var mıydı Kuku'nun üstüne hoca? Ne gezer be! Adamda yürek, mangal gibi, bir konuşmaya başladı mı, ne diyor:

"–... şiir, çocuklar, hoşunuza gitmeyebilir, o zaman üstüne düşmeyin, boş verin! Hoşunuza gidiyorsa, okunacak şiiri öğrenmelisiniz, seçmesini bilmesini! Bırakın boynuzlular yakınsın, münzeviler gözyaşı döksün! Şiir dediğin şöyle bir kaldırmalı insanı, silkindirmeli! Şiirin iyisi yaşamamızda yardımcı olacak, elimizden tutacak; okuduk mu, insanın yaratıcı çalışmasına katılmak gelecek içimizden; kısacası, kılavuzluk edecek bize canım, yol gösterecek! Senin şair dediğin ne, yeni doğmakta olan bir ışığın; bir yaşama sevincinin peygamberi değil mi?"

Coşkunluğu, onu bazen, savaş sonunda olacakları kestirmeye sürüklerdi:

"–... ne falcıyım, çocuklar, ne müneccim, sözlerimi fazla ciddiye aldığım da yok. Neden mi? Savaştan sonra, olacakları tarihi şartlar tayin edecektir de, ondan! Nazizm'in kökü bir kurutulsun, yeryüzünde yepyeni bir devir başlayacak: Köleler ve ücret tutsakları, tutsaklıklarından kurtulacaklar. İnsana insan değeri verilecek..."

Doğan Bey'in çevresiyle çelişen bu açık seçik fikirleri, yatılı yaşantısının tekdüze yavanlığı üzerine pırıl pırıl yayılıyordu: Durgun bir göl yüzeyine yayılıp, onu canlandıran, ışıltılı bir yaz şafağı gibi. Hangi köşesine uzansan, hesaplanmadık olasılıklara, adamakıllı geliştirilebilir düşünce temellerine rastlıyordun. Bulanık her dalgalanmanın ardında, mutlaka bir ışık lekesi, bir aydınlık parçası gizliydi. Bütün bu gizli iyimserlikler, umut damlacıkları olarak birleşiyor, öğrencilerin olduğu kadar, öğretmenlerin de kafasını karıştırıyordu:

"–... medeni bir ülke olmaya azmettiysek, kültürümüzün temellerini değiştirmek zorundayız. Daha bir yüzyıl Müslüman sko-

lastiği içinde bocalarsak, bu iş biter: Bataklığa gömülüp boğulan fil gibi, kaynayıp gideriz. Ondan sonra, artık ara Türkiye'yi!"

En soyut sorunları, bir çırpıda anlaşılabilir hâle getiren, en somut formülleri buluvermekte; bildiklerini öğrencisine kolaylıkla aktarıvermekte, şaşılacak bir maharet sahibiydi. Ne kadar çırpınsa, yine işimi iyi yapamıyorum kuşkularıyla kıvranır; eline aldığı konuyu tutkuyla enine boyuna inceler, zamanın nasıl geçtiğini farketmezdi. Çocuklardan birisi, yüzünü kızdırıp, zilin çoktan çaldığını hatırlatırsa, suçüstü yakalanmış bir ilkokul öğrencisi telâşıyla gülümseyerek:

"–... yok canım –diye bağırırdı–, hayret yahu!"

Bir gün, iki ders arasında, Halim ona akıl danıştı. Aslına bakılırsa aktör olmayı rüyasında görse, hayra yormazdı. Geleceğinin, iradesi dışında çoktan belirlendiğini, değiştirilemez bir kesinlikle alnına yazıldığını sanıyordu. Varlıklı ve güçlü bir ağanın oğluydu, öyle kalacaktı. Lise diplomasını almaya çabalayışı, askerliğini yedek subay olarak yapmasını sağlayabilmek için, o kadar. Yalnız, tiyatro oyuncusu olmayı aklından hiç geçirmediyse bile, yaşıtlarının çoğu gibi o da, ünlü, sevilen ve öykünülen bir sinema yıldızı olmak hayalini, arasıra okşamıştı. Doğan Bey'in uyarışı, bu çoktan terkedilmiş hayali tazeledi, ona yeni bir kan, başka türlü bir çekicilik verdi. İlk fırsatta Şehir Tiyatrosu'na attı kendini, o kadarı da yetti.

Nasıl gizlerle dolu, ne büyülü, ne şaşırtıcı bir havaydı o? Gerçekle yalan, heyecanlı bir söz ve edim bileşimi içinde, nasıl birbirine karışıyor, ne büyük bir kolaylıkla kaynaşıyordu? En çetrefil duygularla duygulanmak, hiçbirini bilmeden bütün meslekleri başarmak, hiçbir belâya bulaşmadan en tehlikeli durumları yaşamak, işten bile değildi sahnede: Ölmek, sevmek, evlenme, başarı, suikast, ayrılık, kavga, yiğitlik, soyluluk... bütün bunlar, bunlara benzemez daha nice kavramlar, onları yaşar görünen oyuncunun hayatını asla etkilemeden, soyut gerilimler, kırbaç gibi şakırtılı sözler halinde geçip gidiyor, sürekli bir davranış ve duygu enflasyonu, gerçekle sahte arasındaki sınırı sildikçe siliyordu. Halim'i saran bu olmuştu zaten. Aynı enflasyonu, bir bakıma, hayatında yaşamıyor muydu? Doğan Bey ilk uyarmasında haklıydı demek.

Halim akıl sorunca hemen cevap vermedi, bir süre, üstüne yeniçeri kafası oyulmuş ünlü piposunu yakmaya uğraştı, üst üste bir-

kaç nefes çekti, saçları erken açılmış geniş alnı duman kalabalığına gömülürken:

"– Peki –dedi–, peki aslanım: Yalnız şunu bil ki, zor iştir aktörlük! Cumartesi öğleden sonra bana gelir misin, etraflıca konuşuruz, iki arkadaş gibi ha? Tam beşte gelebilirsen, kimse olmaz."

Doğan Bey, Cihangir'deki eski ve büyük bir apartmanın, Meşrutiyet lüksüne uygun döşenmiş altıncı katında oturur, binanın bütün pencerelerinden Marmara'nın buğulu enginliği, soluk mavi, içeriye dolardı. Manzarayı ilk gören, demir almış şileplerin özlemlerle dolu çağrısını ilk duyan kim olursa olsun, kafasına demirle vurulmuş gibi sersemler, bu debdebe ve saltanat karşısında, içini mutlaka bir alıp başını gitmek, olmayacak bir aşk uğruna yanmak, ya da tehlikeli, tehlikeli olduğu derecede önemli ve büyük bir devrimci eylemi başarırken vurulup ölmek arzusu kaplardı. Gerçekte Doğan Bey'in değil, eskilerin 'Bacaksız' deyince bildikleri, babası Halıcızade Abdi Bey'indi apartman: İmparatorluğun son yıllarındaki çoğu Osmanlı kibarları gibi, hafif tatlısu Frenk'ini andırır; dişsiz, nitrikasit damlası gibi ufacık ama her an yakıcı, burnundan hiç kıl aldırmaz bir ihtiyardı Abdi Bey,* hafif sağırlığını, işi edepsizliğe dökerek gürültüye getirir; sağ gözünden, güneş vurdukça sağa sola yansıyan tek gözlüğünü eksik etmezdi.

Halim, ömründe ilk defa, İstanbul'da bir apartmana bu vesileyle girmiş, asansöre bu vesileyle binmiş oluyor. Biraz biraz içinin daralması, başının dönmesi bundan. Henüz apartmanın da, sahibinin de ününden haberi yok. Yaşadıklarından da. Meğerse neymiş, Selânikli 'Bacaksız' Abdi Bey? Harb-ı Umumi'de, İttihat ve Terakki Fırkası içinde Hüseyin Cahit bir yana, üstüne bir 'muharrir' daha yokmuş. Kalemi eline aldımı, kan damlatırmış mübarek! Bunları bilse bilmese, ziyaretinin önemini şişiriyor Halim; Doğan Bey'in çağrısına, aslında taşımadığı anlamlar veriyor. En bocaladığı nasıl davranması gerekiyor, onu kararlaştırabilmek. Bir anasının gözü bir öğrenci tavrı takınmayı akla yakın buluyor, bir saf taşra delikanlısı görünmeyi. Beyoğlu hergelesi gibi de davranamaz ya!

Hole girdiği anda bile, ne yapacağını kestirebilmiş değil. Beyaz önlüklü, sırf kola ve dantel bir Rum hizmetçi, salondaki 15. Louis mobilyalar zaten eziyor onu; eziyor ama, hocasının odasına gi-

---

* bkz. **"Dersaadet'te Sabah Ezanları", "Yaraya Tuz Basmak"**

rinceye kadar, orada rahat: Nasıl rahat olmasın, saçıbaşı dağınık, ağzında piposu, elinde su bardağı, sırtında pijamasıyla karşısına, bambaşka bir Doğan Bey çıkıyor. Hele ayağındaki eski püskü aba terlikleri bir görmeli! Ömür yahu, hoca.

İçersi, geniş ve yüksek pencerelere ağır kadife perdeler de asılmış olsa, tam bir curcuna: Odanın dört köşesine, dört ayrı yığın halinde, sanat dergileri, gazeteler, felsefe ve şiir kitapları yığılmış. Neyin, neden, nerede olduğu anlaşılamıyor. Şurda gayet modern bir ayaklı abajur, orda yanyana iki alaturka divan, domuz yavruları gibi tombul ve pespembe yer yastıkları, ötede bronz bir Beethoven büstü, beride bir Kur'an rahlesi, iki de bağlama! Yerde halılar, besbelli değerli Isparta ve Sıvas halıları, sürüsüne bereket şişe: Boş, yarı dolu, ağzı açık, mantarlı kâğıt tıkalı, konyak, votka, şarap, ya da... ilâç şişeleri. Duvarlar başlıbaşına bir âlem, her yerde bir çivi, her çivide bir reprodüksiyon, Picasso, Bracque, Matisse vs. Ayrıca önüne gelen, kim bilir hangi unutulmuş sarhoşluk akşamında, rastgele iki mısra çiziktirmiş, bir daha hiçbir zaman yaşayamayacağı bir duygulanma anını, yalan yanlış kelimeye dökmüş, "Hayat yalan, ölümün gerçekliği çok daha şüpheli."

Doğan Bey, özür dilercesine, omuzlarını kaldırarak:

"– Benim burda –diyor–, düzen: Düzensizlik! Vallahi aslanım, evin geri kalan tarafı öyle gıcır gıcır ovulmuş, temizlenmiş, yerli yerine yerleştirilmiştir ki, boğulur insan; biraz hava alabilsin diye, canını buraya dar atar. Halıcızade Abdi Bey'in oğlu olmak ne demektir bilir misiniz? Bana sor anlatayım, kestirebilmenin mümkünü yok, öyle bir belâdır ki aklın durur."

Sırtına şöyle dostça vuruyor:

"–... seni bir dostumla tanıştıracağım, adını duymuşsundur: Galib Çakır, Şehir Tiyatrosu'nda aktör, şairliği de vardır basbayağı! Geçen gün açacak oldum, bayıldı, seninle meşgul olacak, yol gösterecek, akıl verecek! Mesleğe başlarken, sendelersen, bir elinden tutanın var artık, ama..."

Doğan Bey'in en hoşuma giden yanı, bu yanıydı işte, bana akranıymışım gibi davranışı. Benim için ne derece önemliydi bu, anlatılamaz. Öyle ya, içim dışım kompleks: Dışarlıklı olmak kompleksi, pek sevilmeyen ikinci çocuk olmak kompleksi, vs, vs. Rahatlatılmayı gereksiniyorum, böyle yapıldı mı moralim düzeliyor,

yüreğim pekleşiyor. Neyse, gel git, evin gediklilerinden olduk. Misafir eksik olmuyordu ki! Kimisi dost diye geliyordu, kimisi öğrenci, kimisi meslektaş diye. Birer ikişer, hepsini tanıdım: Şair Haydar Su, o zamanlar şöhretinin zirvesinde; sonra Eşfak, hani ressam, epeyce yattı, o; sonra öğrenciler, Ali İhsan gibi usluları, İrfan gibi edepsizleri; sonra bir sürü karı kız, hepsi nasıl çirkin, eh işte artık o kadar olur, surata bak süngüye davran, yine de kibirlerinden yanlarına varılmaz. erkek diye gözleri gövermiş kız kuruları, kara gözlü dullar...

Hemen hepsi, koltuğunun altında içki şişesi, kafasında çözüm bekleyen binbir problemle dökülüşür; hepsi, için için, gelenlerin arasında kendisinden daha akıllı, daha bilgili kimsenin olmadığına inanırdı. Tartışmalar başladı mı bitmek bilmez, dallanıp budaklanarak gece yarılarına kadar uzar; sırasında Haydar Su'nun o ara toplatılmış son kitabı, "Yankı"nın gelecek sayısı, ya da bir şiir, hatta bir kafiye üzerinde saatlerce çekişilirdi. Dışardaki bir patlama, sıkıştıkça sıkışan gecenin patlaması, camları ince ince tıngırdatır; Haydarpaşa'nın ve Kadıköy'ün ışıkları, denizin siyah aynası üzerine nokta nokta dizilirdi. İlk sürgünlerin başladığı günlerdi, o günler! Kulaktan kulağa gidecek olanların isimleri fısıldanıyordu.

"– Allah Allah, o da mı gidiyormuş, hayret canım, onun gibi bir ressamı nasıl sürebilirler?"

"– Ya filân, o niye sürülüyor, karısı yüzünden mi, tuhaf."

"– Peki feşmekân? Benim bildiğim ne anası var, ne babası, sürgünde ne haltedecek çocuk?"

Ben, söyleyenlerle söylenenler arasında sıkışır kalır, kendimi şamatacı tavukların kümesine düşmüş bir kaza benzetirdim. Ağzımı açmaz, şaşılacak bir oburlukla yalnız dinlerdim, hem ne dinlemek! Onlar benim farkımda bile olmaz, önlerinde bir Doğu Avrupa haritası, cephedeki son gelişmelere göre Wehrmacht'ın ve Kızılordu'nun durumunu tartışırlar; ya da, ressam Eşfak'ın* tadına bir türlü varamayıp fazla karanlık bulduğum bir tablosunu. karşılıklı öve öve, göklere çıkarırlardı. Gecenin bir vaktinde votka, tutar Volga üzerindeki bütün köprüleri havaya uçurur, şarap Almanları yerle bir eder, hele rakı, hele o, Dniepr boyunca garip garip uzanan mo-

* bkz. **"Kurtlar Sofrası"**

torlu konvoyları yakaladı mı, dakikasında ateşe verir, yakardı. Moskova Radyosu'nun, haberleri vermeye başlamadan tekrarlamayı âdet ettiği sloganı hiç unutur muyum: "Alman faşist istilâcılarına ölüm!"

Galip, her gece, aynı törenle çıkagelirdi: Bulut gibi sarhoş, bazı geceler yanına tiyatrodan eklediği bir arkadaşıyla kapıyı bir tekmede açıyor, Hamlet'in ünlü tiradından ünlü soruyu İngilizce olarak gümbürdeterek içeriye giriyordu: "**To be or not to be, this is the question!**" O zamanlar şimdikinden daha patırtıcı, daha küstahtı; olduğu gibi suratına inen düz ve yağlı saçlarını kıtır kıtır yer, başbaşa kaldık mı, Şehir Tiyatrosu'na atıp tutardı:

"–... tiyatro değil, bakkal dükkânı! Metelik etmez iki satırlık bir rol elde edebilmek için rejisör olacak deyyusa, günde en az dört kere dalkavukluk edeceksin. Çekilir mi yahu? Çekiyoruz işte. Ah hazret ah, öyle bir mesleğe heves etmişsin ki, canına okur adamın, her şeyini alır, karşılığında hiçbir şey vermez."

Arasıra beni kulislere götürürdü, oyuncuların büyüleyici, ama pek de âhım şâhım olmayan yaşantılarına karışırdım; bezgin, bıkmış usanmış, hıncını gizleyemediği bir sesle, sorduklarıma cevap verir, arkasından umulmadık bir babacanlıkla:

"– İşte böyle –derdi–, böyledir bu cenabet yer, bir kere havasını kokladın mı, hapı yuttun! Ölüp ölesiye tiyatro hastası oldun demektir, dünya yıkılsa, gözün tiyatrodan başka şey görmez artık."

Sevdiği bazı oyunları oynayamamak içini yakıyordu:

"– Modern piyes olmayınca tiyatro mu olurmuş? Gerçekçi oyunlar konmalı sahneye, yaşantımızı yansıtan, kavgalı! On yıl önce bu sahnede Nâzım'ı oynamışlar, oysa bugün klasiklerin birini bırakıp öbürüne el atıyoruz, içimiz dışımız klasik oldu, öö-öö dedik! Şimdi bak, Gorkiy'in **'Ayaktakımı'**nı oynasak sözgelişi, fena mı olur? Bana Bubnov rolünü verseler, ha?"

Bazen Doğan Bey'e beni överdi: Öyle hararetli hararetli anlatır, yeteneklerimi öyle içten bir coşkunlukla şişirirdi ki, bir balon gibi yükseldiğim, öteki beş para etmez insanları çok aşağılarda bıraktığım duygusuna kapılırdım.

"–... bir çocuk bulmuşsun ki, hazret, pırlanta mübarek! Daha şimdiden bütün Shakespeare'i ezberine aldı. Göreceksin, hiçbirimiz yetişemeyeceğiz ona, çok uzaklara gidecek..."

Hiç uzağa değil, meğer Birinci Şube'ye gidecekmişiz. Tramvayla yarım saatlik yol. Kalabalığın birden bastırdığı, tıklım tıklım Beyoğlu'nu; martıları, dalgın balıkçıları, durduğu yerde duramayan Boğaz vapurlarıyla adamın aklını başından alan Galata Köprüsü'nü, rüzgâra ektin mi, tamam!"

Halim, hücresinde kilitli ve yalnız düşünüyor, Siyasi Polis'le tiyatronun, birbirinden onca farklı bu iki toplumsal kurumun, arasında ne gibi bir ilişki olabileceğini bir türlü çıkaramıyordu. Yoğun karanlıkta hiçbir şey göremiyordu ama, henüz yıkılmamıştı. İlk şaşkınlığı üzerinden atmaya uğraşıyor, sonradan canına okuyacak olan asabi ve moral bunalımın ilk bulutlarını, uzak uzak, sezinliyordu.

Gözbebeklerinde dışardan getirdiği ışıklarla bir an, kolları iki yanında, upuzun, kapının ardında kalakaldı. Uzaklaşan ayak seslerini dinledi. Zifiri karanlıktı. Bu yapışkan karanlığın dört bir yanından sarışı, erimiş katranla dolu bir çukura batırıldığı izlenimini uyandırıyordu. İçerde bir de esnek ve kadife tüylü, görülmedik bir hayvan gibi oradan oraya atlayan, eskimiş ter ve sperma kokusu vardı ki, girer girmez suratını yalamış, genzine dayanıp tıkamıştı.

Şöyle biraz kımıldayayım dedi, dizini bir yere çarptı, acısı içine işledi. Bir daha çarpmamak için, körler gibi el yordamıyla görmeye çalışarak, sağını solunu yokladı. Üzerine ot bir yatakla bir battaniye atılmış, demir bir somyadan başka içinde bir şey olmayan, çıplak bir hücrede bulunduğunu anladı. Dehşetli koyu, yaman bir sessizlik, inadınaymış gibi göğsüne bastırıyordu. Birkaç saniye kulak kesilip, onu dinleyecek oldu; kulağına aralıklı, tok bir gümbürtü çalındı. Bir zaman, bunun, kalbinin vuruşu olduğunu anlayamadı, anlayınca müthiş ürktü: Boğazını o sulfato acısı sardı hemen, dizlerinin bağı çözüldü, düşercesine somyaya oturarak:

"– Anneciğim!" dedi.

Sonrası, öncesinden beter oldu elbet! Soluk aldırmaksızın birbirini izleyen, karşılıksız soruların baskınına uğradı. Ayağının altından taban kayıyor, aynı bulanık suda, aynı biçimde, sanki binlerce defa, üst üste boğuluyordu. Zaman alışılmış düzenini yitirmiş, şurası burası göğüs geçirmeler, şaşırmalar ve içlenmelerle delinen, yankılı bir boşluk haline gelmişti; mekânla birleşmiş, özdeşleşmişti belki de: Kıyısı köşesi belirsiz, kimi yeri mıknatıslı, kimi yeri en-

gebeli, acayip, dalga dalga bir boşluktu bu, dehşetine Halim'in sadece hayal gücü biraz karşı koyabiliyordu: Kişiliğini yapan başka neyi varsa, hiçlik çoktan onları yemiş, kemiklerine varıncayadek sindirip, öğütmüştü.

Kapısı inatla sürgülü, karanlığı hep deliksizdi. Uyuyor mu, uyanık mı kestiremiyor, uykuyla uyanıklığın sınırlarını bulamıyordu. Bir kere, ağırlık bastı telâşıyla toparlanınca, zaten uyanık olduğunu farkedip şaşırdı. Git git, yön duygusunu da kaybetmişti, saat kavramını da. Durup durup, tutuklanalı ne kadar olduğunu hesaplamaya çalışıyordu ama, ne mümkün:

"–... Cumartesi günü getirdiler, geleli üç kere uyudum, hesapça salı olacak bugün! Ne salısı be, gecesi gecesine mi uyuyorum bakalım, en az bir hafta oldu, en az."

Karnında niteliği belirsiz bir kazıntı. Acaba acıktı mı? Susadı mı? Okulda şimdi zil çalıyor, çocuklar paldır küldür yemekhaneye doluşuyorlar. Dışarda güneşli bir soğuk, pırıl pırıl. Pilâv çok sıcak olmalı, sıcaklığından sürahiler buğulanmış. Su, buz gibi. Bir yerlerde şarkı söyleniyor, yanardöner bir şal mı yırtıyorlar ne? Cigaralarda naftalin kokusu. Çekingen bir hilâl, dantelli uçları gümüşlenmiş bir bulut kalabalığının arasından sekip gidiyor. Yatakhanede, yat zilinin, uzun ve titrek, yaldızlı izi. Halim'in yatağı boş, Halim başka bir yerde. Ne arayanı var, ne soranı: Adını anan bile kalmamış, kaderine terketmişler. İyi ama, nedir bu kader?

Arada fısıltılar duyar gibi oluyordu. Birtakım kapılar açılıyor kapanıyor, kim olduğu anlaşılmayan birisi, boğazına düğümlenmiş bir hıçkırığı, gizlemeye çalışıyordu. Aklı başında olsa, bütün duyduklarını, gerektiği gibi değerlendirebilecekti ama, değildi ki! Tam tersine, darmadağınıktı. İçinden bağırmak geliyordu, ortalığı velveleye vermek! Bir kere denedi de, çığlıkları, gırtlağından çıkar çıkmaz; sessizliğin, karanlığın, korkunun ve yalan yanlış sanrıların meydana getirdiği hava yastığına gömüldü, kısıldı kaldı.

Yüzyıl kadar sonra, ayak sesleri. Sürgü dışardan çekildi, kapı açıldı, iri ve kıllı bir el yarım bir ekmek uzattı. Sıtmalı aydınlıkta, dört köşe bir bıyık görür gibi oldu. Sırsıklam nezleli bir ses:

"– Al delikanlı –dedi–, ekmeğini.

Halim'in içinden, dudaklarını yakan bütün soruları, ardı ardına sıralamak geliyordu ama, zar zor:

"– Bugün –diye kekeledi–, günlerden ne?"

Nezleli ses, neden yabancılaşıyor:

"– Yasak! Sual sorulmaz. Tutuklularla konuşmak yasaktır."

Yine de acımış olacak ki: "– Pazartesi!"

"– Affedersiniz, niye tutuklandım? Bir şey yapmadım ki ben? Hem okula dönmezsem, kızarlar."

Ses, kapanan kapının ardında kaybolurken, güldü:

"– Kızmazlar –dedi–. Nasıl olsa, bir gün dönersin...

Sonra? Sonrası bu, kâbus yerleşti iyice, olağanlaştı. Halim'in korkulu telâşını törpüleyen, dikenli köşelerini yumuşatan gündelik bir yaşantıya döndü. Aralıksız gerilim ve bekleyiş, yüreklilik diye bir şey bırakmıyor, sabır gücünü çürütüyordu. Başlangıçtaki şaşkınlığın yerini, gevşek, hastalıklı bir yumuşak başlılık almıştı. Yavaş yavaş, geçici olan süreklileşiyor, bu değişim, alışkanlıklarını da beraberinde getiriyordu: Halim de günlerini ekmek dağıtımına göre hesaplamayı, helâya gitmesi gerekince herkes gibi kapısını içerden vurarak numarasını bağırmayı öğrenmişti:

"– On sekiz!"

On sekiz kapatıldığı hücrenin numarasıydı. Tutukluluğu uzadıkça, kocaman bir kulak gibi, dışarda geçen en ufak kıpırtıyı, en önemsiz hışırtıyı işitir; karanlıkta bir kedi gibi, koridordan ve öbür hücrelerden gelen çeşitli seslere göre, yapılanları kestirir olmuştu. On yedide, her çeyrek saatte bir sümküren hastalıklı bir oğlan yatıyor, yarı tıkalı bir körük hışıltısıyla zar zor nefes alıyordu. On dokuzda ise, gece yarılarına doğru, adamın tüylerini ürperten bir sesle:

"– Allah! Allah!" diye bağıran biri vardı.

Bu çığlığı duymasıyla kafasını, çürük bir kavun gibi yatağın üstüne atıvermesi bir oluyor; sinirleri keman telleri gibi gergin. kancık bir acının elinde oyuncak, tevekkülle isyan, baş eğmeyle öfke arasında gidip geliyordu. Onu bitiren de, buydu galiba.

İlk haftanın sonuna doğru. süngüsü iyice düşmüş, eli ayağı gevşemişti. Kendini kaybolmuş sanıyordu. İkinci hafta öfke ve isyan ağır bastı, başladı sövüp saymaya. Kendi kendine yüksek sesle konuşması, o günlerden kalmadı. Bağıra bağıra tartışmak, savunmasını yapmak, onu avutuyor, içini rahatlatıyordu biraz. Bazı bazı sesini ayarlayamıyor. fazlaca yükseltince, nöbetçi polisten azar

işitiyordu. Bir keresinde 'deli' bile dediler. Üçüncü haftanın başında, ılık bir ilgisizlik kapladı içini, yaşadığı anla, başına geleceklerle bağını kopardı, çünkü belleğini keşfetmişti. Hızı hiç eksilmeyen hayal gücünü yardıma çağırınca, çekip çekip, kırlarda geçen o tasasız çocukluğuna gitmesi, iyice kolaylaşıyordu: Irmağa bitişik gelincik tarlası, mayısböcekleri ve yeşil çekirgeler çın çın öten bir ilkbahar göğünde, güneşle yaldızlanmış afacan bir uçurtma, bir uçurtma daha, bir uçurtma daha!

" her gece, bir iki lokma kuru ekmek yedim mi yedim, hadi kalkıp, kaygısız ve hür bir başka Halim'i bulmaya gidiyordum. O, deli yeşili ayrık otlarının üzerine yüzükoyun uzanmış, ikinci annesinin su gibi omuzlarına akan saçlarına dalmıştı. Emine, havuzun başında, dalgın dalgın taranıyordu. Çevremizi, ıslak bir ezilmiş ot kokusu sarmıştı. Çardaktaki asmanın, ağır ve olgun salkımlarına üşüşmüş arılar, ince ince vızıldıyor; yaldız akıntısına benzeyen âni yer değiştirişleri, dikkatimi çalıyordu. Gerçekte beni büyüleyen Emine değil, tatil diye ağbiymin çiftliğe getirdiği, başka bir sarışındı: Adı da Nilüfer. Adamın gözlerinin içine içine bakan bir kızdı Nilüfer, dobra dobralığı kimi olsa ürkütürdü. Bir tek bakışı bile, içimi eritmeye yetiyordu ama; nârin ensesine, ince beline, şehvetli ağzına, kıvırcık kirpiklerini aralayıp yukardan bakışına; bütün her şeyine, ayrıca vurulmuştum. On beş gün ya olmuştu geleli, ya olmamıştı; ben çoktan, delice sevdalanmıştım, gözüm dünyayı görmüyordu: İlk tutuluşumdu bu.

Tutulunmayacak gibi değildi ki!.. Nemli dudakları yarı açık, gözleri alev alev, çevremde dolaşır; ne kadar ışık varsa demet demet doğrayarak, onunki gibi 'sivri ve sert göğüsleri sevip sevmediğimi' sorardı. Utancımdan al çuhaya döner, salak salak:

'– Severim –derdim–, sevilmez olur mu, hiç?'

O zaman dokunmama, ama yalnızca dokunmama izin çıkardı. Kafamı eğer, usulca dokunurdum. Bütün bunlar, dünyanın öbür ucunda, bağdem ağaçlarının altında olurdu. Cırcırböcekleri, Gediz toprağının üstüne yığılmış ağustos mavisini zırıl zırıl oyar, delik deşik ederken.

Nilüfer, oğlan çocukları gibi kısacık şortlarla baldırı çıplak dolaşıp aklımı başımdan alıyor, püfür püfür cigara içiyordu. Böylesi, bizim oralarda hiç görülmemişti, doğrusu. Mehtaplı geceler, ağbiym, ben ve o, nehir boyunda gezmeye çıkardık. Sıcaktan, yıl-

dızlar boncuk boncuk ter döker, Gediz'in buharlaştığı neredeyse gözle görülürdü. Her gece, bir punduna getirip kuytularda onu öpmeyi tasarlar, her gece heyecandan sakır sakır titreyerek, tasarımın uygulanmasını bir başka geceye ertelerdim. Ne yapıp yapıp, başarmalıydım bu işi, tenhada kıstırıp onu sımsıkı sarmalı, artık orospuluktan mı, zevkten mi, şehvet azgınlığından mı her nedense, kollarımın arasında ergin nar gibi kütürdediğini duymalıydım!

Herkesin sevdalanması başka çeşittir, benimkisi böyleydi işte: Yavan duygulanmalardan, lâf kalabalığından arınmış, tertemiz. Ne de olsa, sapasağlam bir kır çocuğuydum o sıralar, şehirlilere vergi incelikleri öğrenmemiş, henüz bozulmamıştım. Sonunda muradıma erdim, keşki ermeseydim!...

Akşamüzeri, güneş battı batacak, Nilüfer'i hâlâ kızgın kumların üzerinde, yalnız ve çıplak yakalıyordum: Çıplaktan da öte, çırılçıplak. Üzerinde yalnız, ona pembe camdan yapılmış bir biblo havasını veren o gün batısı aydınlığı, o kadar. Hey Allahım, nasıl içimi allak bullak ediyor! O vahşi, yukardan, meydan okurcasına bakışı yok mu, beni kudurtacak. Bir iki demeyip üzerine yumulduğu mu, yumulmakla da kalmadığımı eklemek bile gereksiz.

Her şey olup bittikten sonra, seninkisi, suratıma tükürür gibi, ne dese beğenirsiniz:

'– Sen de erkeğim diye geziyorsun, öyle mi? Beceriksiz: Ağbiyn hiç olmazsa paçalarından akıtmaz. Senin ağzın, daha süt kokuyor be!'

Bu aşağılamasını ne unuttum, ne unutabilirim. Yalnız, uzun tutukluluk gecelerimde kendimi aldatır, inadına es geçerdim; olayı gönlümce değiştirir, öyle yaşardım: Nilüfer, hiç olmadığı kadar alımlı nehirden çıkar, kalçalarını çalkalaya çalkalaya yaklaşır, dudaklarıma iki parmak kala durup, gözlerini aralayarak, ağzını ağzıma uzatırdı. Benzersiz güzelliği ve çekiciliğiyle, bana, sadece bana aitti artık. Yırtıcı ve düzenbaz bir hayvanı, nasıl döve döve adam ederlerse, onu da öyle adam eder; kırbaçlayarak, tekmeleyerek, ısırarak eğitir, yere bir post gibi yamyassı uzatıp, üzerine balıklama atlardım. Bir kere, on kere, yüz kere, bin kere benim olurdu.

Bu oyun, ister istemez beni bir başkasına, –hiç şüphesiz ahmakça ve tiksindirici, fakat asla vazgeçilemeyen– kendi kendine

cinsel doyum arama oyununa sürüklüyordu. Hücremin karanlığında cinsel kaçış yolunu kendiliğimden mi buldum, yoksa benden önce yatanlardan havada kalmış bir dürtü mü buldurdu, bilemeyeceğim; bildiğim, hem kesin olarak bildiğim şu ki, polisler nihayet sorguya çekmek için beni hatırladıkları zaman, ben çoktan kendimden çıkmışım, ne olacağımı artık hiç umursamıyordum."

Bu iş tutukluluğunun üçüncü pazartesine rastladı. Nöbetçi polis onu hücresinden çıkardı, soğuk ve hain koridorlardan dolaştırarak, aralık bir kapının önüne getirdi, kapıyı tıklatıp içeriye itti.

Ufak bir odaydı burası, köhne iki maroken koltuk, birkaç tahta iskemle, iki ucuz yazıhane ile döşenmişti. Yazıhanelerden birisinin arkasında, sıska mı sıska, ceketinin bir kolu boşta sallanan, üstü başı bakımsız biri duruyor; eğri büğrü dişlerinin arasında sap gibi yasemin ağızlığı, pis pis sırıtıyordu. Tepeden tırnağa Halim'i şöyle bir süzdü, önündeki dosyalara bir göz attı, pek belirli bir Rumeli ağzıyla:

"– Sen misin be –dedi–, Halim Hacıbeyoğlu?"

"– Evet efendim."

"– Âlâ, otur şuracığa, aç kulağını, iyice dinle beni.

"– Peki efendim.

"–... benim adım Celâl, Kolsuz Celâl derler! İşim nedir bilir misin? Nerede herhangi bir mikrop yuvası varsa, bulmak, temizlemek, temizlenecek gibi değilse, imha etmek! İcab-ı halinde, acımaksızın! Anladın değil mi, ne mukaddes bir vazifeyi deruhte etmiş olduğumu? Âlâ! İhtisas yapmışımdır bu mevzuda, yirmi yıldır senin gibi mikroplarla uğraşırım, bir teki bile kül yutturamamıştır bana, bilesin, bir teki bile! Başına sardırdığın bu belâdan çabuk kurtulmak mı istiyorsun, yapacağın tek şey var: İtiraf et! Her şeyi ve hemen!"

"– Fakat efendim, ben...

"– Âlâ, işin başından başlayalım: Gizli teşkilâta gireli ne kadar oluyor?"

"– Gizli teşkilâta mı? Hangi gizli teşkilâta?"

"– Salaklığın âlemi yok, aklını başına topla! Burada sual soran benim, hangi gizli teşkilâttan bahsettiğimi domuz gibi bilirsin, çok şükür on teşkilât yok böyle, bir tane yakaladık: İlerici Gençler!"

"– Vallahi bilmiyorum efendim, adını sizden duyuyorum.

"– Âlâ, başka şey soralım: Doğan Bey'i tanıyorsun ya?"

"– Elbette, Doğan Bey hocamız."

"– evine gider gelirmişsin?"

"– Evet, her cumartesi, öğleden sonra. Çağırır da.

"– çağırırmış da! Ne demek çağırırmış? Öğretmen evine çağırır mı hiç, okuttuğu talebeyi? Neyse geçelim: Doğan Bey'in orda Galib Çakır diye birini tanıdın mı?"

"– Evet efendim, tanınmış bir aktör olduğundan...

"– Âlâ, âlâ! Ağzınla ele veriyorsun kendini: Küçük bey, en zehirli iki mikrobu tanıyor, ama mikrop yuvasını bilmezlikten geliyor. Yoo, bu kadarı fazla! Ulan serseri, karşındakini kim sanıyorsun sen? Hadi diyelim ki İlerici Gençler'e dahil değilsin, iyi ama, ne bok yemeye gidip geliyorsun Doğan Bey'in evine?"

"– Tiyatroya hevesim var, aktör olmak istyorum, Doğan Bey'e söyleyince...

"– Haaa öyle mi? Demek tiyatoracı olmak istediğin için, kızıl yoldaşların cümbüşüne katılıp, bir ağızdan Volga-Volga şarkısını söylüyordun, başka maksadın yoktu: Allaha Peygambere sövüp saymak, Moskofların Almanları yenmesine dua etmek, hele o vatan haini Nâzım Hikmet'in şiirlerini okumak, hep aktör olmak istediğinden! Sen kimi aldatıyorsun be, karşındakini enayi mi sandın? Bu edepsizliklerin, tiyatoracı olmakla ne alâkası var, söyler misin biraz? Bak yavrum, çok iyi adamımdır ben, yumuşak yürekliyimdir, gelgelelim hiç sevmem oyuna gelmeyi, oynatılmayı: O kuş kadar akılcağızınla, sakın kalkışmayasın böyle şeylere, alimallah başkalarına bırakırım sorgunu, iflâhını keserler...

"– Yemin ederim ki doğruyu söylüyorum, efendim.

"– Öyle mi, âlâ. Başka şeye geçelim: Haydar Su diye birisi var, şair, tanır mısın?"

"– Evet."

"– mektepte kitaplarını satmışsın, bir şeyden habersiz masum talebeciklere? 'Yankı'yı satmışsın, o fesatçı mecmuayı?"

"– Evet efendim, şey... yâni hayır! Dergiyi satmasına sattım, bunda bir sakınca görmedim ama, kitapları, asla!"

"– Neden? Ne mahzur gördün satmakta?"

"–...

"–... yasaklanmış olduklarını, toplatıldıklarını biliyorsun elbet! Edindiğimiz bilgiye göre, iki haftada üç adet satmışsın..."

"–... "

"–... bak, susuyorsun. Âlâ! Küçük bey, el altından yasak kitap satıyor, bunu tiyatoracı olmak için yaptım diyor. Sen benimle dalga mı geçiyorsun be? Hiç sevmem dedim oynatılmayı, oyuna getirilmeye kalkışmasana be çocuk! Hayatın mevzubahistir burada, bütün istikbalin. Henüz dosyan cılız, yardımcı ol bize, unutalım. İnatçılık eder, direnirsen, kötü gelir arkası: Mimlenirsin, mimlenince mektepten tardederler, öyle bir belge verirler ki eline, başka hiçbir mektebin kapısını çalamazsın, çalsan açan bulunmaz! Kulak veriyor musun dediklerime ha, her şey ağzından çıkacak bir evet'e bağlı, dinliyor musun beni?"

"– Dinliyorum efendim?"

"– İyice anladın mı?"

"– Anladım efendim.

"– Âlâ, şimdi en baştan başlayalım: Gizli teşkilâta gireli ne kadar oldu?"

Uzun hücre yalnızlığının etkisinden olacak, Halim durumu pek kavrayamıyor, sorunun can alıcı önemi dikkatinden kaçıyor. Biraz şaşkın, kafası dağınık. Basireti bağlanmış gibi. İçerde, bir daktilo, titreyip duruyor. Yüksek, perdesiz pencerelerden bakınca, karşıdaki köhne yapının damında, hüzünlü hüzünlü düşünen, güvercinler. Yukarda, ağlamaya hazır, sünger gibi mosmor şişmiş, kirli ve kalabalık bir gökyüzü parçası. Bunu görmek, insanı uyuklamaya iten külrengi aydınlığı, büsbütün berbat ediyor.

Kolsuz Celâl, ağzını büzüp azarlayacakmış izlenimini veren acayip tikiyle, bu soruya bin kere yeniden başlayabilir, kılı kıpırdamaz; aksine, birbirine yakın saksağan gözleri parlar, soğuk ve sinsi, sırıtır. Halim'se, öğrenebildiği kadarını derleyerek, ayrıntılardan bir sonuç çıkarmaya, suçunu anlamaya çabalıyor: Doğan Bey'le Galib en azılı 'mikroplar'mış, yuvaları 'İlerici Gençler Teşkilâtı' O, okuduğu liseyle, teşkilât arasında bağlantıyı sağlayan adam. Teşkilâtın amacı, onun aracılığıyla, lisede bir 'hücre' kurmak ama; bu, henüz yetişmediğinden açıklanmıyor; onu, Galib Çakır'ın yanına vermişler, yetiştiriyorlar: Şimdilik 'Yankı'yı, Haydar Su'nun taplatılmış kitaplarını yayıyor, yetişmesi sona erince gerçek eyleme alınacak.

Bu gerçekler, sorgu boyunca, ufak ufak meydana çıkınca; Halim, başında dolaşan belânın farkına varıp korkuyor, telâşa kapılıyor, hatta: İçinde müthiş bir çöküntü. Her şeyi inkâr edecek oluyor, başa çıkamıyor. Kimisini etse, kimisini etmese, daha kötü, çünkü söyledikleri çelişiyorlar, bir lâfı ötekini tutmuyor. Ne yapacağını, şaşırmış. Sabah olup, nöbetçi polis kapısını açmıyor mu, elinde ayağında gizli bir titreme, Kolsuz Celâl'ın yıldırıcı gülümsemesini karşısına alıp oturdu mu, yanlış bir edepsizlik geliyor üstüne, ilk zorlamada sinirleri boşanıyor, tepinmenin, bağırıp çağırmanın, hıçkıra hıçkıra ağlamanın bini bir para! İçerde bir yerde, yine bir daktilo koşuşup duruyor, yine karşıdaki hantal yapının oluklarında, sıra sıra dizilmiş hüzünlü güvercinler.

Kolsuz Celâl'ın ağzında, hele böyle zayıf olduğunu hissettiği anlarda, en hinoğluhin öneriler hazır. Ona handiyse arka çıkarak:

"–... herkes –diyor–, senle ben gibi olsa yavrum, mesele yoktu. Namuslu insanlarız biz. Halbuki onlar, işte bu saflığı istismar ediyorlar: Bütün düşünceleri seni kullanmak, o kadar! Ne için feda ediyorsun kendini, kimler için? Hem değer mi? Gerçi henüz lisede talebesin ama, istikbalde ne olacağın belli mi? Meşhur bir avukat olursun, belki bir vekil, bir mühendis! İnsan feda eder mi bunları?"

Bazen daha yakın, ikiyüzlü bir içtenlikle:

"–... biz –diye fısıldıyor–, ihtiyarladık be yavrum, kocadık bu masaların ardında! Az şey mi gördü bu gözler? Sana birkaç taraflı oynamakta faide vardır deyişim neden, ibret aldığımdan. En genç, en hızlı çağında Nâzım Hikmet'i bile sorguya çeken kimdi? Ben. Te şu senin oturduğun iskemlecikte oturmuştu, şimdi bile gözlerindeki mavi lem'aları görür gibiyim. Ne oldu peki sonra, sorarım sana, böyle kabiliyetli bir adama yirmi sekiz yıl hapis ne demek? Bu yetmezmiş gibi, bir de arkadaşları tarafından Troçkist diye, küçük burjuva diye hakarete uğramak! Ah böyledir bu dünya, neden kalleştir demişler..."

Halim, yavaş yavaş, tutuklanışının önemini kavramaya başlıyor. Doğan Bey, Haydar Su, Galib, Ali İhsan, Eşfak, İrfan, hepsi içerdeler; aşağı yukarı, her şeyi itiraf etmişler; yerli yersiz direnerek, sorgunun olumlu bir sonuca bağlanmasını önleyen, bir o kaldı. Hiç değilse Kolsuz Celâl böyle olduğunu söylüyor:

"–... âlâ, yiğitsin, anladık! Burda yiğitlik sökmez, sonunda nasıl olsa konuşacaksın, oyalanıp boşuna vakit kaybediyoruz."

Halim, konuşmaya yanaşmıyor. Hayır, Haydar'ın kitaplarını satmadı (Allahlık bir basımevinde, kötü kâğıda basılmış, üç boktan kitap). Her şeyin, bu konudaki direnişine bağlı olduğunu seziyor. Sattım dedi mi yandı, arkasını çorap söküğü gibi getirecek. Kolsuz Celâl, zaten inadına bu nokta üstünde duruyor. Sorgu uzuyor, yayılıyor, yayvanlaşıyor. Her gün sabah başlıyorlar, akşama kadar. Akşamın oluşu, cennete dönüş: İşte Nilüfer ırmaktan çıktı, kalçalarını çalkalayarak geldi, geldi, dudaklarına iki parmak kala durdu, gözlerini araladı, öyle bekliyor.

" dayanışım hesaplı kitaplı bir dayanış, bir taktik değildi. Aksini söylemek yalan olur. Benimkisi can korkusuydu. Dayanıyordum, çünkü korkudan ödüm patlıyordu; bir ayak önce, başımı bu belâdan kurtarmak derdindeydim. Tecrübesizlikten, Kolsuz Celâl'ın nereye kadar gidebileceğini kestirememiştim. Benzerine az rastlanır, işinin ehli bir adamdı o, tuttuğunu koparır türünden olduğunu bir gece, daha doğrusu sabahın saat birinde, irikıyım üç adam beni uyandırıp, hücreden çıkarınca anladım. Uyku sersemi, çığlık çığlık terebentin kokan, morg aydınlığında bir yere getirdiklerini hatırlıyorum. Duvarlar kalın ve çıplak, tavan soluğumu ağzıma tıkayacak kadar alçaktı. Üç adam, hele o sinsi sinsi yumruklarını okşayanı, kendilerine sövdürmek için aralıksız beni kışkırtıyorlar, ağza alınmaz küfürleri birbiri ardına diziyorlardı. Ben susuyor, ağzımı bile açmıyordum. Üçü de, hele sinsi sinsi yumruklarını okşayanı, öfkeden küplere biniyor, seslerini gittikçe yükseltip, ne anamı babamı bırakıyorlardı, ne çocukluğumu, oyuncaklarımı, onurumu!! Onlar üstüme vardıkça ben büsbütün katılaşıyor, sessizliğimin kozası içinde tostoparlak oluyorum. Böyle sürer mi bu, sürmez elbet: Bir yumruk, sırtüstü yerdeyim, dişimin biri kırılmış, tükürüyorum. Bu arada onlar, ayaklarımı yakalamış, çoraplarımı çıkarmış bile, tören için her şey hazır: En başta, iri ellerinin arasında görüp, bir başkasına aitmiş gibi yadırgadığım, çıplak ve anlamsız, ayaklarım.

Onlar, kızışmak için, ağızlarına gelen küfrü ededursunlar, bir ara, bilinmez bir Tanrıya kurban edilecek anlaşılmaz bir adak olarak görüyorum kendimi; ufacık, pespembe bir oğlan çocuğuyum, ya da allanmış pullanmış, ayakları bağlanmış körpe bir dana, birazdan boynuma bıçağı çalacaklar ve... tabanlarıma ilk sopayı yer yemez, içimde. bir şimşek çakıyor, kesinlikle anlıyorum ki ka-

bahatlı ve suçlu olanlar, onlar. Aynı anda kükürt yeşili bir kontakt yalazıyla sigortalarım atarak, çocukluğumdan ne kalmışsa yakıp kavuruyor: Çocuk değilim artık, basbayağı büyüğüm, dünyayı daha şimdiden lânetlemeye başlamış bir büyük. Büyük de laf mı, bir ihtiyar.

Az önce yumruklarını okşayıp duran, ağır, hatta saltanatlı bir düzen tutturmuş, öyle vuruyor. Elimde olmadan avaz avaz bağırıp, hem bağırdığımdan utanıyor, hem içimden sopaları sayıyorum: On, on bir, on iki, on üç, on dört, (Yarma, eşkıya kılıklı herif, ben bir şey yapmadım diyorum size, suçsuzum ben), yirmi, yirmi bir, yirmi iki, yirmi üç, (Diktatörlük daha mı iyi sanki, kahrolsun faşizm, kahrolsun diktatörler!), yirmi dokuz, otuz, otuz bir, otuz iki, (Ulan teşkilâta girmedim diyorum size, laftan anlamıyor musunuz, girdim girdim, girmedim girmedim, bir laf), otuz altı, otuz yedi, otuz sekiz, otuz dokuz, kırk, kırk bir, (Doğan Bey'in konuyu hiç açmaması doğru mu? Galib niye biraz olsun çıtlatmadı? Beni, bilerek bilmeyerek bu işe karıştırdıklarına göre, biraz olsun hazırlamaları, böyle bir derde bulaşırsam nasıl davranacağımı öğretmeleri gerekmez mi? Neden sustular? Neden uyarmadılar hiç?), kırk beş, kırk altı, kırk sekiz, dokuz, on, on bir, on iki, üç, dört, beş, (Susadım, ağzım kurudu, su versenize), altı, yedi, sekiz, elli sekiz, elli dokuz, altmış, altmış bir, (Susadım diyorum be size, içim yanıyor, bırakın gideyim, Gediz kıyısında bir pınar biliyorum, buz gibi, arı mı arı, çocuk yüreği gibi pıt pıt atar, şafakta çakallar su içmeye gelir, bırakın ben de gideyim, ben de içeyim), altmış beş, altmış altı, altmış yedi, sekiz, dokuz, (Su, bir yudum su, n'olur bir yudum su!), on üç, on dört, on beş, on altı, (Bir şey yapmadım ben, bırakın beni gideyim, n'olursunuz bırakın, bırakın diyorum size, bırakın beni, bırakın! Anne!)"

İsabet almış bir denizaltı, okyanusun dibinden su yüzüne nasıl fırlar, Halim, içinde çırpınıp durduğu kâbustan öyle fırladı: Yaralı, karmakarışık, sersemlemiş! Ter içinde yüzüyordu. İyice tersi dönmüştü. Odasını, yatağını, her zamanki eşyalarını neden sonra tanıyarak, gece lambasının zehir yeşili aydınlığında. teker teker. yerlerine koyabildi. Dışarda yağmur, bir ağıt gibi sürüp gidiyor, gecenin dibinde bir yerlerde, o bir çift kelepçe, el değmemiş olarak duruyordu.

Ya Suat? Aklı başına gelir gelmez, Halim'in içini bir korku

kapladı: Karısı, dehşetle çırpınışını farketmiş miydi acaba? Sayıkladı, bir şeyler söylediyse duymuş muydu? Hissettirmeden onu inceledi, sakin sakin soluyor, derin uykularda görünüyordu. İçi biraz olsun rahatladı. Karısı gizli telâşını, benliğini saran büyük korkuyu farkeder diye aklı çıkıyordu. Bunu Suat da bilirdi, o yüzden, uyanalı hani olduğu halde, hiç belli etmemiş, kocasının çırpınışını nefes almaktan çekinerek izlemişti. Halim sövüp sayıyor, birilerini suçluyor, anlaşılmaz mırıltılarla birtakım itiraflarda bulunuyordu. Acı çektiği besbelliydi. Bunu bilmek, Suat'ı ayrıca üzüyordu. Gözyaşlarını içine akıta akıta, bir ara ağladı bile: İstese istemese, kocası korkağın biriydi!

Pazartesiye kadar, hep aynı üzüntü. Halim, geçmişinden acı acı hatırladıklarıyla, geleceğini tehdit eden sürgün korkusu arasında sıkışmış, alıngan, çekilmez, dokunsan ağlayacak bir adam oluyor; her seferinde, yakacağı kibritleri kıra kıra, birini söndürmeden bir başka cıgaraya davranışı, ünlü Osmanlı iştahının şıp diye kesilişi, iki gün sonrası için bile herhangi bir şey için söz vermekten kaçınışı neden, hep bundan: Yaşantısını askıda hissedişinden, korkusundan!

Suat bunu seziyor aslında, sezdiğini belli etmiyor. Belli ederse, sarsıntı çok daha büyüyebilir. Zaten Halim'in gözleri önünde, ya saydam bir Kolsuz Celâl, pis ağızlığını çukuruna götüre götüre gülümsüyor, şunu, şunu, şunu açıklayacak olursa, onu sürgünden kurtaracağına söz veriyor: Ya da mühürlü imzalı bir kâğıt, üstünde tilkinin bakır sıçtığı bir kasaba adı, çevresinde kargaların cirit attığı kara kara serviler. Asıl hayatı ölü bir noktada takılmış kalmış, yapacakları, söyleyecekleri, tasarıdan öteye gitmiyor, gerçekleşemiyor. Yalnız, manda ağırlıklarıyla omuzlarına çöken, eskiden işitilmiş sözler, hani Kâmil Bey'in dedikleri:

"–... alınyazımızı yazan kim, Cenab-ı Hak! İradesine boyun eğmemek, mümkün mü? Müslümanlık, kadere razı olmakla başlar..."

Pazar, öğleden sonra, radyoda Galatasaray - Fenerbahçe maçı. Halim, bunaltısından kurtulmak için, bütün kulaklarıyla stadyumun uzak uğultusuna, spikerin çabuk çabuk anlattıklarına eğiliyor. Maçın sonuna kadar, sanki koltuğuna çivilemişler, hiç kımıldamıyor. Ama, tek kelimesini anlıyor mu, ne gezer.

–... iki üç dakikadır sarıkırmızılılar oyunda hafif bir üstünlük

kurdular, hücumlar sağ kanattan beklenmedik bir şekilde gelişiyor... şut! Metin'in on sekiz dışından âni bir şutu, top Özcan'ı aştığı halde, kale direğine vurup döndü. Fenerbahçe kalesinin, bu haftaymda atlattığı en büyük tehlikeydi bu! Şimdi Özcan topu aldı, sol açığına doğru degajını yapıyor, tam bu sırada...

Halim, derinliklerinde yeraltı rüzgârlarının çığlıklar attığı, kocaman bir mağaranın apaçık ağzında, kalakalmış. Öyle görüyor, kendini. Burası canavarın iniymiş, canavar içerde, iki adım atsa, burun buruna gelecekler, gözü az daha pek olsa, yeter.

–... Lefter'in frikiği, kale önünde Galatasaraylıların yaptığı baraja çarpıp döndü, Ergun topu uzaklaştırmaya çalışıyor ama, beceremeyecek galiba. Turgay yetişti, kaptı, böylece sarıkırmızılı kaleyi bir tehlikeden kurtarmış oldu, şimdi kale sahasında topla oynuyor, zıplatıyor, degajını yapacak, yaptı...

Yağmur dinmiş, gökyüzünde dumanı tüten bir bulut kalabalığı, kalın homurtulu, nobran! Galata Kulesi, bunların üstüne üstüne geriniyor. Camekân Sokağı'nda bir pencere açıldı, yorgun bir kadın sesi, oyuna dalıp evi unutmuş oğlunu çağırıyor:

– Eeeee-roool, Eeeee-rol, nerdesin yavrum, hadi!

Halim'in içinde, binbirinci defa aynı soru:

"–... ne isteyebilirler benden? Hiçbir tarakta bezim kalmadı. İpekböceği gibi kozama çekilmiş, kendi halimde, politikaya bulaşmadan yaşıyorum. Niye rahat bırakmıyorlar? Yetmedi mi bunca çektiğim, yetmedi mi yürek üzüntüsü, hapis korkusu? Bir de sürülecek miyiz?"

Pazartesi sabahı, erkenden uyanıyor. Ağzı, bu gibi durumlarda nasıl oluyorsa, yine öyle: Zehir gibi sulfato acısı. Uyanır uyanmaz, içinden:

"– Evet –diyor–, bugün.

Saat tam sekizde, bir daha birbirlerini hiç göremeyeceklermiş gibi, karısıyla vedalaşıyorlar. Halim'in bütün çizgileri çekilmiş, şakakları atıyor. Kara gözlüklerinin ardında, gözleri ıslak değil ama, kanlı. Karısını öpmek, boynuna sarılmak istiyor, ansızın bastıran sıkılganlıktan mı, yoksa gülünç olmak korkusundan mı nedense, sarılamıyor. Yumruklarını, ceplerinde sımsıkı sıkmış:

– Öğleye görüşürüz –diyor–, bir tanem.

Sesi, dediğine inanmadığını belli ediyor. Suat, sakin:

– Elbette –diyor–, öyleye bile kalmaz belki.

Halim alaycı bir gülümseme denemek istiyor ama, tutturamıyor, başlamadan bozuluyor gülümsemesi.

–... öyle ama, belli olmaz, alıkoyabilirler: Akşama doğru pijamamı getirirsin, tıraş takımını, sabun, cıgara filan.

Araya kısa, diken diken bir sessizlik bırakıyor:

–... her zamanki gibi –diyor–, bir tanem!

Suat: – Evet –diye tekrarlıyor–, her zamanki gibi.

Sesi gerçekten mi daha tatlı, yoksa Halim'e mi öyle geliyor, bir bilebilse!

– Yeteri kadar paran var mı?

– Var –diyor–, elli lira kadar.

Karısı, eski püskü bir yüz liralık uzatarak:

–... alıkoyarlarsa –diyor–, yanında bulunsun.

Sonra, gözlerini kaçıra kaçıra söylediği, o ayrılık cümlesi:

– Hadi güle güle! Yemeğe bekliyorum, Halim.

Kocasının adını, haftalardan beri, ilk defa söylüyor. Halim, biraz daha kalsa, kendini tutamayıp avazı çıktığı kadar bağırarak, çatlak duvarları yumruklayacak! Palas pandıras merdivenlerden savrulup, o hızla sokağa geçip, Yüksekkaldırım'dan aşağı inmeye başlıyor. Havada, ikinci sınıf hergelelerle Yahudi itlerinin, kırbaç gibi şaklayan neşesi. Pazartesi orospuları, merdivenlere oturmuş, hem cıgara içerek dinleniyor, hem bir gün bir gece yoğrulmaktan balon gibi şiş memelerinin, tek tek, supap atıp nasıl söndüğünü seyrediyorlar.

Aşağısı, bütün Karaköy. Meydan, dört yanından inen insan ve araba anaforlarını, bir denizanası rahatlığı ve tembelliği ile içine alıp öğütüyor. Halim'i de. Halim'in içinde dayanılmaz bir içmek arzusu. Bu arzuyla, ne meydanı saran kargacık burgacık sokaklardaki meyhaneleri bırakıyor yoklamadık, ne Köprü altındaki dükkânları, yok, yok! Sabahın bu saatinde yalnız muhallebicilerle mandıralar açık, onlardaysa içki bulunmaz. Ne yapsın, o da tütüncünün birinden ufak bir şişe konyak alıyor, Adalar İskelesi'nde bir kenara çekilip, içiyor. İnadına güzel, aklına inadına iyi şeyler getiren bir manzara, önüne pırıltılı bir yelpaze gibi açılmış: Üsküdar'ın üzerine, şurasından burasından gümüş çakıntılarıyla minare külâhları belirmiş, ince bir sis dolanıyor. Kızkulesi çevresinde, renk renk balıkçı kayıkları. Bir vapur, çırpınan bir mendil sürüsünü Yolcu Sa-

lonu'nun rıhtımında bırakmış, ağır ağır açılıyor: Üç ayrılık düdüğü, üç kere ölmek!

Halim, Birinci Şube'nin sahanlığına geldiğinde, sivil bir komiser, çift aylı kapıdan içeriye girmek üzereydi. Cambaz omuzlu, genç kız dudaklı, uyuklar kocakarı sesli bir adamdı bu, iriyarıydı ama dayanıksıza benziyordu. Halim'i farkedince sordu:

– Ne o –dedi–, ne var?

Halim yutkundu, daha doğrusu yutkunduğunu sandı, birdenbire ağzı kurumuş, bir damla tükürüğü kalmamıştı. Başı ağrıyor, heyecanından birtakım garip çağrışımlar, onu buraya ilk defa geldiği yıllara, lise öğrencisi olduğu sıralara götürüyordu. O çekingenliği, o ürkekliği edinmişti bile:

– Hiç –diye kekeledi–. Bu sabah için galiba Celâl Bey çağırtmış da! Geldiğimi lütfen bildirseniz...

Öteki gözlerini iri iri açtı:

–... ne, Celâl Bey mi çağırtmış, matrak mı geçiyorsun benimle? Celâl Bey öleli iki ay oldu be, Allah rahmet eylesin...

– Ah sahi, affedersiniz, çok affedersiniz! Karıştırdım, kusura bakmayın! Çağrıldığımdan eminim ama, eve kâğıt bırakmışlar!

Öteki ilgilenir gibi oldu:

– Adın ne senin?

– Halim! Halim Hacıbeyoğlu!

– İyi, bekle bir dakika.

Çift aylı kapının ardında kayboldu gitti. Beklediği sürece Halim'in kendisini ne beceriksizlikle suçlamadığı kaldı, ne ahmaklıkla. Kolsuz Celâl'ın adını anmakla bir çuval inciri berbat etmiş, gülünç olmuştu. Öldüğünü pekâlâ biliyordu, gazeteden kovulduğu gün Haçik'te içerlerken Ali İhsan söylememiş miydi? Ah bu kafa ah, telâştan ve korkudan...

On dakika sonra kapı açıldı, bir başkası peydahlandı, sırıtkan, hatta yalak biri. Hiç konuşmadan Halim'i ardına taktı, koridorların onca zaten bilinen girdisi çıktısını dolaştırarak, yine onca bildik bir kapının önüne getirdi bıraktı. Hayatının bağışlanmasını istermişçesine, aşağıdan ve ezik:

– Müdür Muavini Bey –dedi–, sizinle konuşacak.

Gözünü kırparak ekledi:

–... endişeye mahal yok, dostça bir sohbet!

Gerçekten dostça bir sohbet oldu, epeyce uzun sürdü. Halim Birinci Şube'den çıktığında saat yarıma geliyordu. Muavin Bey'in son söyledikleri, ateş almış filmler gibi, kulaklarına asılıp kalmıştı. Bütün yüzünü yakıyordu:

–... sizi biz yabancıdan saymıyoruz kar'şim, yakınımız sayıyoruz, evvelce bize yardım etmiş, icab-ı hâlinde tekrar edebilir bir arkadaş sayıyoruz. Neden? Vatanperver bir ailenin evlâdısınız, ondan. Size inandığımızdan. Elinizi vijdanınıza koyun, kararınızı öyle verin. Yoo, hayır hayır, şimdi değil kar'şim, düşünün taşının rica ederim. Konu mühim, ziyadesiyle mühim hem, bu bakımdan cevabınız müsbet olursa sevineceğiz. Bir telefon kâfi, numarayı yazdınız mıydı, yazın lütfen 22 12 00, evet! Neymiş bakalım kuracakları bu aktörler sendikası? Esasını vâkıa biliyoruz, bizden kaçar mı, biliyoruz ama, bu Galib Çakır gayet karanlık bir herif, ne idüğü belirsiz. Siz de çok yakını oluyorsunuz, değil mi ya? Şöyle bir bakarsın, sendikanın zararlı yanı yok gibi, hatta fazla uslu ve uysal. İşte zaten bizim kuşkumuzu uyandıran, bu. Teşkilâtın mahiyet-i asliyesi ne? Efendim? Partiyle irtibatı var mı yok mu? Hepsi bu kadar kar'şim yo, yo katiyyen, sizden şimdi cevap istemiyoruz, elinizi vijdanınıza koyun, düşünün taşının, öyle: Bir hafta, iki hafta, bir ay... hiç acelemiz yok, bekleyebiliriz, yeter ki cevabınız iyice ölçülmüş biçilmiş ve müsbet olsun! Gerçekte sizi yakınımız sayıyoruz, yardımcı olmak, mevsimsiz bir yolculuğa çıkmanızı önlemek istiyoruz: Sizin de kulağınıza sürgün rivayetleri elbet gelmiştir... Geldi değil mi, gördünüz mü ya? İşte size kendi kaderinizi bizzat tâyin edebilmeniz için eşsiz bir fırsat! Kaçırmayın kar'şim, sakın kaçırmayın bu fırsatı! Ağabeyiniz beyefendi sonra ne der, fevkalâde mahçup olursunuz...

Ankara'da beklenmedik bir buluşma:

İNÖNÜ, ABD BÜYÜKELÇİSİ WARREN'İ YEMEĞE ÇAĞIRDI

Muhalefet liderinin 'özel' yemeğinde CHP Genel Sekreteri Aksal'la, ABD'nin Elçilik Müsteşarı Cowles de bulundu.

Ankara (Özel)

Genellikle iyi haber alan başkent çevrelerinde ısrarla belirtildiğine göre, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü Amerika Birleşik Devletleri'nin Ankara Büyükelçisi Fletcher Warren'i, Ayten Sokak'taki evinde bir öğle yemeğine davet etmiş; Büyükelçinin kabul ettiği bu davette, CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal'la ABD Elçilik Müsteşarı Mr. Cowles de hazır bulunmuştur.

Bütçe görüşmelerinin doğurduğu gerginlik sebebiyle dikkatlerden kaçan bu yemekte, İnönü'nün Türkiye'nin Amerika ile münasebetleri konusundaki CHP görüşünü, Amerikan Büyükelçisine duyurduğu tahmin edilmektedir. Tamamiyle özel mahiyetteki bu yemekten sızdırabildiğimiz haberlere göre, İnönü ve Aksal, Warren ile Cowles'e Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidar tarafından aksettirildiği gibi 'Amerikan düşmanı' olmadığını belirtmiştir; Türk/Amerikan dostluğunun, hükümetten hükümete değil milletten millete bir kaideye oturtulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

CHP Genel Başkanı İnönü'nün, önümüzdeki günlerde Büyük Millet Meclisinde aynı mealde bir konuşma yapması beklenmektedir.

Mart

Giriş kartlarını İsmet İnönü'nün imzaladığı

BİNDEN FAZLA ÜNİVERSİTELİ GENÇ CHP'YE KAYDINI YAPTIRDI

Toplantıdan sonra gençlerle polis arasında olaylar çıktı.

Otuz bir üniversiteli genç gözaltına alındı.

İstanbul (Özel)

CHP Genel Başkanı İnönü, Sultanahmet'teki CHP İl Merkezi'nde partiye kaydolan binden fazla üniversiteli gencin giriş kartlarını bizzat imzalamıştır. Kayıt töreninden sonra, gençlerle kısa bir hasbihal yapan İnönü, Taşlık'ta bazı randevuları olduğu için, CHP İl Merkezi'nden ayrılmıştır.

Polis, Eminönü Emniyet Amiri Zeki Şahin yönetiminde, bölgede çok sıkı güvenlik tedbirleri almış bulunuyordu. Polislerin bel kayışlarında, kırmızı kutular içinde, gözyaşartıcı gaz bombalarının asılı bulunduğu dikkatleri çekmekte idi. Nitekim, CHP İl Merkezi'nden Sultanahmet tramvay caddesine doğru ufak gruplar halinde dağılan gençlerin önü kesilmiş, önce hepsi İl Merkezi binasının bahçesinde tutulmak istenmişse de, başarılamayınca, üniversiteliler tramvay caddesinde kuşatılmıştır. Polis ısrarla kalabalığın dağılmasını ihtar ediyor, gençler ise zaten dağınık halde bulunduklarını söylüyordu. Olaylar bunun üzerine çıktı: Bir taraftan polis gençleri yakalamaya çalışırken, Tapu Dairesi'nin önünde duran bir GMC kalabalığın üzerine yürüdü. Hazır Kuvvet Ekibi'nin, Zeki Şahin'in emri üzerine kaçamayan gençlerden otuz birini yakalayarak, Alemdar Karakolu'na götürdüğü öğrenildi. Geç vakit Savcılık tarafından serbest bırakılan bu gençler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefetle suçlanıyorlardı.

Polisin yanlış bir istihbarat neticesinde böyle bir davranışta bulunduğu sanılmaktadır. İnönü ile buluşan üniversiteli gençlerin, Beyazıt'a yürüyerek, Beyazıt Meydanı'nda gösteri yapacakları haber alınmıştı. CHP tarafından haberin asılsız olduğu açıklanmıştır.

Askeri bir jeep, Camekân Sokağı'nı, sarsıla sarsıla geçti, apartmanın kapısı önünde zınk diye durdu. Suat, camlardan bakıyordu, onu yarım yamalak ya gördü, ya görmedi. Gördüyse bile umursamadı. Öğleden beri, elinde kahve fincanı, pencereye yapışmış, gözlerinde gittikçe kalabalıklaşan soru işaretleriyle, Halim'i bekliyordu:

"– Alıkoyacaklar mı? Alıkoyarlarsa, bu, tutuklanacak anlamına mı gelir? Yoksa, sürecekler mi?"

Durduğu yerde duramayan, geveze, kıpır kıpır, Kuledibi sokaklarını, akşam, kara kanatlarıyla örttü örtecek. Şurdan burdan çıkıveren ışıklar, bazen, okkalı lâcivert bıyıklarının altında iki büklüm Çingene boyacıların, lâvabo beyazı dişlerine vurup kıvılcım sektiriyor; bazen, bir ayak satıcısını, çevresindeki piç kurularıyla iki serseri köpeği aydınlatıyor; bazen de, eski gerçekçi filmlerden unutulmuşa benzer bir atış pavyonunu: İçinde dalgın bahriyelileri, altındişli sokak kızları ve eğri külhanbeyleriyle!

Suat, ağır karanlığın, uğultulu, fazla yoğun siyah bir kan olarak, derisinden içine sızdığını, yavaş yavaş, damarlarını kapladığını duyuyor. Öyle kahredici bir yabancılaşma ki bu, ona, Halim'siz bir İstanbul'da yapayalnız kalmanın, gizli acılarını önceden yaşatıyor. Her şeyden soyutlayıp, bütün umutlarını çatır çatır paralaması, cabası! Kocasına duyduğu, sadece acıma. Yazgısı başından büyük, ipin ucunu kaçırmış, epeyce oyunbaz bir oğlana, başka ne duyabilir? Anne şefkatinin de el altından karıştığı saklı içlenmelerle, düpedüz acıma! Pencereden her bakışında, camın buğusunda, onu görüyor: boynunu bükmüş, ağzında ağıt gibi uzayıp giden yakınması:

"– Sen beni sevmiyorsun bir tanem, artık sevmiyorsun.

Biri usul usul kapıyı mı vurdu? İçi birden rahatlıyor, gözbebeklerindeki soru işaretleri telâş telâş kaçışıyorlar. 'Olsa olsa Halim'dir' diye tokmağa uzanıyor ama, hayır. Halim'le değil, sahanlığın nemli karanlığında tertemiz gülümseyen Yüzbaşı Demir'le

karşılaşıyor. Yakışıklı, boynuna o uçsuz bucaksız atkısını dolamış, merdivenleri hızlı çıktığından, soluk soluğa. Başını hafifçe eğerek önce selâm veriyor, arkasından ron ron öten orguyla iki şaşırtıcı kelime:

– Merhaba, girebilir miyim?

Yalnız olsa neyse, iki ağır bavulu da yüklenmiş çıkarmış. Gözlerinden çıtır çıtır dağılan yeşil kıvılcımların kaçak parıltısında, alnını boydan boya çizen yara izi, olduğundan korkunç ve önemli görünüyor. Suat, ilk şaşkınlığını savıp, toparlandı. Öyle ya, bugün ne, pazartesi! Pazartesi gelirim demişmiş, belki Birinci Şube'de gözaltına alınmışmış, onu ilgilendirir mi? Kimi ilgilendirir zaten?

– Ne demek, buyrun rica ederim.

Lâf olsun diye saçmasapan sözünü sürdürüyor:

–... merdivenlerin ışığı bozuk, elinizdeki bavullarla, dördüncü kata ne zorlukla çıkabildiniz kim bilir?

– Yok canım, idmanlıyız böyle şeylere.

Bavulları hole taşıyor. Gülümseyerek:

–... yeniden inmeliyim –diyor–, jeep'te birkaç parça eşyam daha var.

Suat yol verince, merdivenlerin boşluğuna kendini öyle hafif salıveriyor ki, ayak sesleri duyulmuyor bile. Katların birinde, bir çocuk ağlıyor: Adamın içine işleyen, bezdirici, umutsuz, kötümser bir ağlayış. Yüzbaşı ne çabuk döndü? Bir elinde transistorlu radyosu, ötekinde teybi; fotoğraf makinesini, fişeklik gibi boynuna asmış. Yaralı aslan bakışı muzip çocuk gülümsemesiyle çelişik. Kapıyı kapatırken:

– Tamam –diyor–, bu iş bitti. Şimdi yerleşeyim.

Paldır küldür yerleşiyor. Canlılığı, hayatından memnun hâli, sessizliğe ve kendini dinlemeye alışkın kim olsa, sinirine dokunur. Suat'ın aklını başından alıyor. Radyo, incesazdan Sultaniyegâh faslına başlamış, kadınlı erkekli sesler, bir cümbüş, ud ve kanun heyecanına katılarak, bar bar bağırıyorlar:

"Sen söyle sevdiceğim, sevdâlı sesinle..."

Suat, 'alaturka'dan tiksinir, ne yapsın, başını elleri arasına alıp iç dengesini korumaya, öfkesini ve üzüntüsünü bastırmaya ça-

lışıyor. Halim hâlâ meydanlarda yok. Düğmesine basılmışçasına, ikide bir karşısına çıkan, hep Yüzbaşı Demir: 'Ya pens istiyor, ya çekiç, ya kerpeten, ya da ellerini yıkamak! Çıldırmak işten değil! Çekiçle çaktığı çivi, Suat'ın kafatasına çakılıyor, yerinden oynatılan eşyaların gıcırtısı beynini zonklatıyor. İncesaz, çarçabuk bir ud taksiminden sonra, makam değiştirmiş, etekleri zil çalarak Mâhûr bir şarkıda karar kılmış:

"Erişti nev-bahar eyyâmı, açıldı gül-ü gülşen,
Çerağan vakti geldi lâlezârın..."

Akşam, artık akşam olmaktan çıktı; döner bir top, seslerin, hareket ve ışıkların kaynaştığı, bir atlıkarınca oldu. O âna kadar kimsenin önemsemediği ufak oda, anlaşılmaz bir önemdir kazanıyor: Evin ekseni oluyor, birden! Ayaklı kırmızı abajurun şarıl şarıl kanaması da boşuna, divanın kayı kayıvermesi de! Yastıkları istedikleri kadar yassılsın, iskemleler ufalsın, dikkati bir türlü üstlerine alamıyor, önceliği hep ona, hep onun patırtıcı şenliğine veriyorlar.

Suat baktı olmayacak, akşam yemeğini hazırlamak bahanesiyle mutfağa sığındı, ama aklı başka yerde: Halim hâlâ meydanlarda yok!

"–... alıkoydular, sekize kadar gelmezse, öteberisini hazırlayıp götürmeliyim. Sürülecekse, valizlerini de. Hayat dediğin ne, işte bu: Biri gider, öteki gelir, birbirinden haberi olmaz. Hey Allahım, dinmeyecek mi bu gürültü? Acaba radyonuzu biraz olsun kısın desem, rica etsem, bozulur mu? Niye bozulsun canım, dağdan inmedi ya bu adam, elbet sözden anlar. Fakat, evinde sayılır artık, radyo dinlemek de tabii hakkı. Hem işi büyütmediğim nereden belli, yerimde başkası olsa, Allah bilir farkında bile olmaz, günlük işler bunlar: Adamcağız, hem yerleşiyor, hem incesaz dinliyor, ne var büyütecek? Ah bu benim kılı kırka yaran huyum! Bir de şaşkınım ki! Saat kaç oldu acaba? Halim eğer gelmeyecekse, sofrayı niye hazırlıyorum?"

Halim saat sekize doğru geldi. Suat'ın üstüne bir fenalık gelir gibi geldi. Dışarda gece mürekkep yağıyordu. Halim sanki tepeden tırnağa mürekkebe bulanmıştı. Büyük sarhoştu. Sarmısak, tütün ve anason kokuyordu. Siyah gözlükleri, utancını ve üzüntüsünü giz-

leyemiyorlardı. Gülümsemek istedi, olmadı. Elindeki kesekâğıdını karısına uzatarak:

– Biraz meyve aldım –dedi–. Değer diye düşündüm, bir tanem.

Yine gülümsemek istedi, yine tuturamadı:

–... dönüşümün şerefine! –diye ekledi.

Suat donakalmıştı. Onun yokluğu boyunca geliştirdiği bütün duygular, acıma, şefkat, kaygı vs., birden boşalmış, yerlerini her günkü ilgisizliğe bırakmıştı. Her şey eski hâline dönmüştü: Halim, üstelik her geceki uydurma özürlerinden bir senaryo düzmeye bile yüzü olmayan, o beş para etmez ayyaştı yine, Suat'sa onun zavallı karısı! Tek kelime söylemedi, hatta mutfağa dönmeye davrandı; tam o sırada, küçük odanın kapısı açıldı, Yüzbaşı Demir eşikte belirdi. Öyle kırk yıllık, öyle rahat bir hava içindeydi ki, serseme dönen Halim, gözleriyle karısının gözlerini bularak sordu:

– Bu da kim?

Suat: – Yüzbaşı Demir Bey –dedi–, biliyorsun.

Yüzbaşı'ya dönerek ekledi: –... Halim, kocam.

Halim'e, içinde bulunduğu zor ve ezici durumdan kurtulmak için, bundan daha elverişli bir fırsat çıkamazdı. Terden pırıl pırıl, kınalı kızıl suratını Yüzbaşı Demir'e uzatıp bir kere daha gülümsemeyi denedi, bu sefer başardı. Ünlü Horatio sesini aynı anda buluvermişti:

– Vay Yüzbaşı'm, sizi tanımak ne şeref! Artık evim eviniz, ben de kardeşiniz! Evet, evet, bizi böylesi memnun eder.

Başını kaldırmış, göğsünü çıkarmıştı. Her sözünün altını, gösterişli el hareketleriyle çiziyordu:

–... ben yoksul aktör, gönlümün taa derinliklerinden size hoş geldiniz derim, hoş gelip safalar getirdiniz.

– Hoş bulduk efendim, sağolun.

– Efendim mi? Bırakın resmiyeti Yüzbaşı'm. Halim deyin bana, kısaca Halim! Teklifi tekellüfü hiç sevmem! Bu akşam yemeği beraber yiyoruz elbet. Tabii, tabii, itiraz dinlemem! Suat, bir tanem, Yüzbaşı için de bir peçete koydun ya?

Yüzbaşı, elinde kesekâğıdı, gözlerinde tarifsiz bir kederle, oracıkta kalakalmış olan Suat'a, çabucak bir göz attı. Besbelli rahatsız etmekten çekiniyordu:

– Yo hayır –diye direnmek istedi–, rahatsız etmeyeyim!

– Rahatsız etmek mi? Rahatsız etmek ne demek? Bundan büyük zevk olur mu bizim için? Rica ederim bu zevki bize bağışlayın. Buyurun, şöyle geçin, köşeye, hah şöyle! Şimdi söyleyin bakalım odanızdan memnun musunuz? İşinize yarayacak mı? Mükemmel! Kitaplar pek rahatsız etmiyor ya? Etmiyor mu, çok güzel! Ben Yüzbaşı'm, kim ne derse desin, konfordan yanayım: Tiyatrodaki odamda, sahneye giriş sıramı beklerken...

Yemek uzadıkça uzadı, uzadıkça Suat'ı bitirdi. Kocasının zayıf bir adam olduğunu bilmez miydi, bilirdi, şimdi bir de ikiyüzlü olduğunu, gözleriyle görüyordu. Kendini beğendirmek, Yüzbaşı Demir'in gözüne girebilmek için, türlü şaklabanlık yapmaktan çekinmediğini. Artık, ne yarısı uydurma sahne başarılarını şişire şişire anlatmadığı kaldı, ne jilet gibi keskin ve iki anlamlı sözlerle, geçerli sayılan aktörleri küçük düşürmediği!

Suat, ağzını açmadan dinliyordu. Kafasının almadığı, Yüzbaşı Demir'in oyuna katılması, kocasını dikkatle, dikkat ne kelime, beğenerek ve doğrulayarak dinlemesiydi. Yüzbaşı tam karşısına oturmuş, yüzünü hafifçe Halim'e dönmüştü. Arkasında kanamasını sürdüren ayaklı abajur, profilini kıpkızıl çizgilerle donatıyordu. Çok konuşmadı. Konuşunca sesi, Suat'a, eskisine oranla daha sönük, kof ve etkisiz göründü: Acaba bu adamı ilk değerlendirişinde mi yanılmıştı; yoksa, Halim'in şamatacı gevezeliği yüzünden, şimdi mi yanılıyordu?

Aslında ses mes duyduğu yoktu pek, bir cam kafese kapatılmışlık duygusu içindeydi, sözleri işitmeksizin hareketleri görüyor, bunları hiç insaflı olmayan bir gözle yargılıyordu. Hayır, hayır, camdan bir kafes değildi bu, som kristalden bir asansördü, som kristal ve pırıl pırıl çelikten bir asansör, onu içine almış, sessiz ve hafif, yükseliyor, yükseliyor, yükseliyor, yukardan bakınca önemlerini yitirip küçüldüklerini, bit kadar kalıp gülünçleştiklerini gördüğü bu iki adamdan kaçırıyordu. Suat'a onu aldatmışlar, ona ihanet etmişler gibi gelmekteydi ama, bu duygusunu haklı çıkaracak hiçbir şey geçmemişti. Beklediği pansiyoner gelmiş, korktuğundan kolay yerleşmiş, kocasıysa, Birinci Şube'den kazasız belâsız dönmesi bir yana, pansiyoneri iyi karşılamıştı. Öyleyse içindeki bu eskimişlik duygusu nereden doğuyordu, bu yavan tad, yaşantısında sezdiği bu değişmez bayağılık?

Suat birden Matmazel Raşel'in sözlerini hatırladı. Hatırlamak

sayılır mı bu? Her kelime, havagazı mavisi bir zemin üzerine, yaprak cigarası dumanıyla harf harf yazılıyor:

"–... bayağılıktan hoşlanmadığınızı, herkes gibi yaşamayı sevmediğinizi anlamıyor muyum sanki? Ben de öyleyimdir biraz, ama insan o zaman değişiklik arar, yeni olana, denenmemişe yönelir: Böylesi daha çekici, daha zevkli olur..."

Halim'in bol keseden konuşmasıyla kendine geldi:

–... vallahi Yüzbaşı'm, ha savaşta meçhul asker olarak savaşmak, ha sahnede kompozisyon oynamak!! İkisi aynı kapıya çıkar. Yükün ağırını sen çekersin, şerefi başkalarının olur. Nankör, hatta can sıkıcı bir iş, ama ahlâki değeri yüksek. Ben başrol oynadım, fakat, bıraksalar, derim ki...

Salonda, kahvelerini içerken, senli benli olmuşlardı bile. Yüzbaşı Demir gitti teybini getirdi. Halim okudu. Horatio'nun, Hamlet öldükten sonraki ünlü tiradını banda aldılar. Bir okuyuş ki, ne okuyuş: Gözleri yarı açık, kızılımsı ter damlacıkları telâşlı tahtakuruları gibi alından şakaklarına, şakaklarından çenesine koşuşuyorlar. Yüzbaşı Demir bir yandan teybi yönetiyor, bir yandan söylediklerinin etkisinde kalmış o güzel yüzü gölgeler içinde, Halim'i dinliyor. Beğendiği belli. İkisi yanyana halıya oturmuşlar, gören okuldan kaçmış, yalnız yalnız oynayan, iki tosun sanır. Keyiflerine diyecek yok.

Suat daha fazla dayanamayıp, sessiz sadasız, odasına çekildi. Sanki yeniden, bacaklarında, koltuk altlarında, sert ve kıvırcık kıllar, çabuk çabuk büyümeye başlamışlardı. Derisi, cımbızla çekiliyormuş gibi, kıl kıl yanıyordu. Dili, ağzının içinde dolaştırdıkça, Matmazel Raşel'in nane likörüyle yapış yapış kelimelerine takılmaktaydı:

"–... hayatınızın düzeni bozulurmuş, amaaan, bırakın bozulsun: Ben böyle kısır ve somurtkan düzene, düzen mi derim, ölü bir düzen bu, ölülerin düzeni..."

'Cinlerin Penceresi' önünde oturmuş makyajını siliyordu, bir ara, yüzünün yerinde annesinin suratını seçer gibi oldu, sıçradı: Evet, evet, o surat: Kolalı bir yaka ve ipek kravat üzerinde, paslı bir makas gibi parlayan, o yarı erkek gülümseme, üst dudağındaki tüylerin esmer gölgesi, hatta o diş, o platin köpek dişi! Kendini yatağına dar atıyor ama, kurtulamıyor ki, başını yastığına koyar koy-

maz, Türk mavisi bir pencere yeniden uysal bir Boğaz manzarasına usulca açılıyor, yalnız bir kanun, yalnızlığından ürküp, Hafız Post'un dokunaklı parçasını başlıyor tekrarlamaya: Bir defa, yüz defa, bin defa!

Halim yatmaya ta geceyarısı geldi. Hayatından dehşetli memnun görünüyor, soyunurken hafif hafif ıslık çalıyordu. Belki Suat uykusunun arasında öyle sandı. Kocası, yatağın kıyısına oturup, çoraplarını çıkarırken, hanidir aralarında konuştukları bir sorunu sonuca bağlarmış gibi:

– Sevimli bu adam yahu –dedi–. Vallahi çok canayakın. En beğendiğim yanı, açık olması bir tanem! İnsanı gözünden anlıyor, değerlendirmesini gayet iyi biliyor. Ne övünmesi var, ne kasılması. Alçakgönüllü ve kibar. Yeni doğmuş bir çocuk gibi canım: Saf, basit, temiz, yine de esrarlı.

Çarpıntılı uykusuna dalmadan, içini çekerek:

–... iyisine düştük –diye kestirdi attı–, talihimiz varmış. Doğrusu gelişinden çok memnunum, bana bir arkadaş çıktı.

Peki, Suat? O, hiç memnun değil. İlk günler, neden olduğunu bilmeden biraz üzgün ve kırgın, Yüzbaşı Demir'in yaşayışını gözlüyor. Köşesinde, ona garip gelen, merakını uyandıran, bir davranışlar ve düşünceler bütünü olarak, yeni hayatını dokuyuşunu. Yatağını düzelteyim diye odasına ilk girdiği sabahki şaşkınlığını, ölürse belki unutur. İnsanın aklını durduran, titiz bir düzen: Ne kül tablasında bir tutam kül, ne yerde en ufak bir kâğıt parçası! Yatak derseniz, çoktan düzeltilmiş. Duyduğu hayret öyle büyük, öyle yoğun ki, elini hiçbir şeye sürmeden odadan çıkıyor.

Kafasında, ister istemez, bir soru:

"–... bu kadar dağınık bir adam, odasını nasıl böyle tertipli tutabilir?"

Ertesi akşam, kapı! Açıyor: Kablo, kordon, tornavida, İngiliz anahtarı, duy, daha ne kadar elektrikçi avadanlığı varsa, seninki yüklenmiş gelmiş, keyifli keyifli gülüyor. Merdivenlerin otomatiği bozuk ya, onu onaracak! Üniformasını çıkarır çıkarmaz, bir çalışmaya girişiyor ki, işte o kadar olur: Ne çıkmadık çatı bırakıyor, ne inmedik bodrum, bütün düğmeleri üşenmeden gözden geçirip ârızayı bulmaya çabalıyor. Epeyce süren çalışmasının sonunda, düğmeye bir çocuk gibi sevinçle basıp, başarısını Suat'a gösteriyor: Sahanlığın zaten küçük ampulü, duvarları rutubetten dökülen yıp-

ranmış merdivenleri, sıtmalı ışığıyla, gömüldükleri Kuledibi karanlığından çekip çıkarmış. Onun, ışıktan başka şeyi gördüğü yok. Yeniden yanıyor ya, artık mutlu.

Suat, teşekkürle birlikte, bu onarımın aslında bina sahibince yaptırılması gerektiğini söyleyince, delikanlı gülüşüyle verdiği cevap, değişik olduğu kadar ilginç:

– Herkes yalnız kendini düşünürse, iş nereye varır? Bir şeye yaramanın, bir iş görmenin ayrı bir mutluluğu var. Yanılmıyorsam, bizi hayvanlardan ayıran en önemli fark budur. Nasıl olsa yapılmayacak mıydı bu ışık? Ben yapmış oldum...

Halim, durumu öğrenir öğrenmez, odasına koşup, teşekkür borcunu ödüyor (Kaç kere söylemişmiş de, yapmamışlarmış da, oysa ışığın yanmaması çok tehlikeliymiş, insan gece vakti birader, düşer, ayağını bile kırabilirmiş). Yaptığı, bir teşekkür olmaktan o dakika çıkıyor, önce abartılmış bir övgü oluyor, arkasından, Suat'ın şaşkın bakışları arasında, Yüzbaşı Demir'in yeniden yemeğe çağrılması! Suat, yemek boyunca diken üstünde oturacak, bulaşıkları yıkamak bahanesiyle ilk fırsatta mutfağa, yıkadıktan sonra yine odasına kaçacaktır.

Ertesi sabah, Yüzbaşı Demir erkenden çıktı, gece dönmedi. Üç gün, hiç görünmedi ortalıkta. Suat, evinin eski sessizliğine, ıssızlığına kavuşmuştu. Sevineyim diyordu ama sevinemiyordu. Sessizlik, tamamıyla o eski sessizlik değil. Değişen bir şeyler olmuş. Kocası da öyle, o da farklı. Saklanıyor, insanların pek uğramadığı kuytuları, gizli yalnızlıkları aranıyor. Hareketleri gevşek gevşek, hani ruhtan gelen, vücudu gevşeten dalgınlıklar vardır, insanı bütün çözer, öyle. Giriyor çıkıyor filan ama, eli kolu dağılmış, omurgasız bir sürüngen. İçtiği zaman da eskisinden değişik, ateşlenmiyor, tam tersine, bir uyuşukluk, bir sünepelik çöküyor üstüne, hastalanıyor basbayağı. Suat, onu böyle gördükçe, geleceğinden kaygılanmakta haklı olduğunu düşünüyor. Hele aklına, beş yıl kadar önce, Viyana kahvesi ve manolya kokan bir akşam, Galib'in fısıldayarak söyledikleri gelirse:

"–... dinle güvercinim, Halim'in başına belâyı ilk sardıran Haydar Su'dur. o gagasını tutabilseydi Halim yakasını sıyırmıştı! İkinci tutuklanışında, aksine o çözüldü, bence bu da o kadar önemli sayılmaz. aşağı yukarı hepsi çözüldüler. Beni ürküten nedir bilir misin, Halim'in korkusunu belli etmesi! İşte bu felâket!

Polis bir kere korktuğunu hissetti mi, faydalanmak için elverişli fırsat kollar."

Birinci Şube'ye neden çağrıldığını açıklamamış olması, Suat'ın kaygısını büsbütün artırıyor. Dayanamamış sormuş, doyurucu olmaktan uzak, kaçamak bir cevap almıştı: Eski ifadelerinden birisinin altında imzasını unutmuşmuş, imzalasın diye çağırmışlarmış, basit bir formaliteymiş canım! Hem şu sıra, onun çok daha önemli işleri varmış, düşünecek:

– Gerilime alıştık bir tanem, yıllardır bıçağın ucunu kalbimizin üstünde duyarak yaşıyoruz, koymuyor. Ama arkadaş deyip bağrına bastığın bir herif, gözünün içine baka baka seni kazıklarsa, sarsılıyor insan. Hatırlarsın, bir Cep Tiyatrosu kuracağız demiştim, al takke ver külâh yoluna koyduk, tam neticeyi alıyoruz, bu senin Galib...

Galib, Haçik'in orda, et ve kemik çuvalı olarak yüksek tabureye yığılmış, saçlarını otlayıp hazımsızlığı iğrenç geğirtiler halinde ortalığa salıvererek, içiyor. Afyon yutmuş deve gözleri yine dumanlı, yüzü ekşi:

– Bizim miğde hazret, boku yedi!

Dublesini üflüyor mu, kokluyor mu belirsiz:

–... seansı elli kâattan sana bir iş uydurmuşum ki, ağlarsın! Ay sonuna hızır gibi yetişecek. Zengin babayı konuşacaksın, sesini ona göre ayarla: Kibirli olmalı, kızına da zayıf! Çarşamba, perşembe, cuma, demek üç gün stüdyodasın, ikişer seanstan altı seans, üç yüz papel cebellezi!

Halim üç gün sırtı sıra stüdyoya gidiyor, üç gün sırtı sıra bu gidişi kutluyorlar. Martın ilk günlerinde, akşam ne çabuk bastırır: Çabuk, kimyasal bir deney karmaşıklığıyla ve şaşırtıcı! Beyoğlu, bir kimya laboratuvarından çok mu farklı? Renk renk neonların büyülü yanıp sönüşü, hınzırca deneyleri hatırlatmıyor mu? Sanki dev bir Kipp aygıtını yanlamasına yatırmışlar, içisıra yankılar, polis düdükleri, kadın çığlıkları çaprazlaşıp duruyor. Bir yandan da moleküllerin ayrışıp birleşmesi, kendi başına gelişip birbirlerine zincirlenen kıvılcım ve patlamalar! Liseli kızların kaşarlanmış orospuya, efendiden emeklilerin muhabbet tellâlına, yakışıklı kasap çıraklarının oryantal dansöze dönüşmesi bu. Onlar da Kulüp 47'ye çöreklenip (alkole bereket) atomlarına ayrışmıyorlar mı? Ay-

rışıyorlar. Bağımsız atomlar, kendi içlerinde, en az eskisi kadar faydasız ve etkisiz, kafa ve vücut bileşimleri denemeye koyuluyor. Yanlış olmak, acı; yanlışını bilmek, zehir; düzeltememek, rezillik!

Cep Tiyatrosu, gerçekleşecek gibi. Feridun Bey'e kulak verilirse, gerçekleşti bile. Herif, o kalın dudaklı, dazlak kafalı, taşralı tüccar haline bakmıyor; Mine'yi çoktan tongaya bastırıp bir demet yasemin gibi yakasına takmış, önüne gelene garantiler veriyor. Nasıl olsa, cepleri para dolu. Mine'yi, ortalıkta kültürünü artırmak sevdasından vazgeçirip, birden tiyatroyu ne kadar sevdiğini hatırlamaya iten bu değil mi? Feridun Bey paraları verecek, bir güzel tiyatroyu kuracaklar!

Şimdi tartışma sırası: Her şey tartışılıyor, salonlarının durumu, oynanacak piyes, nasıl yorumlanacağı vs, vs... İşi çığrından çıkardıkları, hatta dövüşmeye başladıkları olmuyor mu, oluyor elbet. Galib yerlere tüküre tüküre, rol dağıtımını on kere yapıyor, on kere bozuyor. İşi başından aşkın. Provalara başlayabilseler, biraz rahatlayacak. Gerekirse Kulüp 47'de başlamaya bile razı ama, nerde? Aynı rolü üç kişiye vermiş, üç başka kişi ben oynayayım diye ardından koşuyor.

Bir gece, yanına Feridun Bey'i, Mine'yi takmış, çıkageliyorlar. Hepsi dut gibi sarhoş. Feridun Bey, iğrenç dudaklarını bir çift salyangoz gibi, Mine'nin boynunda gezdiriyor. Galib, kesin olarak rolleri paylaştırmış. Herkes memnun. Alkışlayanlar bile var. Yalnız Halim sarkık, rolünü Şenol diye acemi bir oğlana vermişler, balıkçıl uzun ve sivri. Galib'in umursadığı yok, bardağını dikip, sözü,

– İşte o kadar –diye bağlıyor.

Ertesi gün, stüdyoda yanına sokulup, omzuna vurarak:

–... ulan ne bu surat –diye takılıyor–, aşağılık herif? Gören bir şey yaptık sanacak. Sana tiyatro açılsın, aylığın işleyecek diyorum, tek bu role asılma, rol zaten Şenol'un fiziğine daha uygun.

Halim, acı acı: – Elbet –dedi–, biz morukladık, içimiz geçti.

– Yanlış anlama, mesele o mesele değil.

Sonra Kulüp 47'de, Ali İhsan'la kafa kafaya verip Galib'i çekiştiriyorlar. Ali İhsan'ın da ağzı ondan yanık. Yerma'yı çevirmek istemiş, oynasınlar diye, Galib engel olmuş. Kirpiklerinin ucunda gözyaşları hazır, ağlamaklı ağlamaklı:

– Sözünün eri geçinir ya –diye yakınıyor–, asla değil. Ana-

sının gözü, kardeş, işi, gücü fırıldak çevirmek! Senin yerine Şenol'u neden aldı, anlamadın mı, puşt bu Şenol. tabii. tabii... içerdeyken Galib için çıkarılan dedikoduları hatırlasana! Aslı varmış demek!

– Yok yahu, amma yaptın ha?

– Sen inanma! Beni de Haydar Su uyandırdı zaten.

–... öyleyse Dicle nesi oluyor?

– Paravana kardeş, paravana!

Sonra, asıl sormak istediği: –... bizim Fransızca dersleri ne oldu yahu? Suat'ı razı ederim demiştin, edemedin mi?

Halim onu Kulüp 47'de bırakıp çıkıyor. Çevredeki bütün dar ve dolaşık sokakları, ıslak sarı bir sis kaplamış. Yapışkan. İt köpek yatağı buralar. Şüpheli ve iğrenç barlarda, çirkef saz salonlarında, adına İstanbul denilen insan bataklığının, bütün pişmanlıkları, hınçları, özlemleri, duman duman tütüyor. Halim'in kafası o kadar bozulmuş ki, Ali İhsan'ın dediklerinden kuşkulanması, olmayacak şey. Üstelik, bu ikisi için türlü şeyler söylemiyorlar mı? Sırtında bir ürperti, sanki kuyruk sokumundan ensesine bir kırkayak yürüyor.

Birden kulaklarında alev alev, Birinci Şube Müdür Muavini'nin söyledikleri:

"–... yok yok, hemen cevap vermeyin, acelemiz yok kar'şim, biz bekleriz, yeter ki düşünüp taşınıp...

Ya da: "–... şu Galib Çakır, hayli karışık biri, hiçbir tarafından tutamıyoruz...

Ya da, tatlı bir şey yermiş gibi dilini şaklatarak: "–... bir telefonunuz yeter kar'şim, bir telefon tamam, numaramızı kaydettiniz mi bir kenara, 22 12 00...

Belleğinde onu böyle hazır ve tastamam bulması Halim'i şaşırtıyor; yüksek sesle. numarayı tersyüz ede ede tekrarlamaya başlayıp, sanki bir kin ve intikam şifresi çıkarıyor ortaya:

– 22 12 00, 02 06 21, 61 20 20, vs....

İki gün sonra Galib, yeni kurulan Cep Tiyatrosu'nu 'basına tanıtmak amacıyla' bir kokteyl verdi. Tiyatro eleştiricisi olduğundan Korkut'u çağırmış, fakat Halim'i unutmuştu. Halim, beyninden vurulmuşa döndü. Gözünü kan bürümüş, tepesi iyice atmıştı. Gitti Haçik'e yıkıldı, o öfkeyle deliler gibi içti. Hep bir telefon numarasıyla kolkolaydı, 2 ile başlayan bir numaraydı bu, sıfırla biten. Aynalara baktı mı, rayından çıkmış yüzlerce başka rakam gö-

rüyordu, yüzlerce Halim'in çevresinde dört dönüyorlardı. Düpedüz çılgınlığını görüyordu canım!

–... her şey bir telefona bağlı, gidip önce numarayı çevirecek, sonra söyleyeceğini söyleyeceksin, tamam! Yok be, olur mu böyle şey, ayıp yahu!"

Ayıp olmadığını, Nubar'ın, tezgâhın ardından sırıtkan bir aydede gibi yükselen suratından mı çıkarıyor, yoksa ünlü tekerlemesini uluorta söylemesinden mi:

"– Boş ver Doktor, neden olmasın, etme bulursun dünyasıdır bu: Men dakka dukka!"

evet, yerden göğe haklı, herif tutmuş benim ayağımı kaydırıyor, öyle mi, ben de fitler sürdürürüm hergeleyi, gider tiyatrodaki yerine kurulurum. Men dakka dukka, etme bulursun...

Gözle görülürcesine koyulaşan siste, Halim almış başını, körlemesine ilerliyor. Bir ara, aa, ne görsün, Tepebaşı'nda Dram Tiyatrosu'nun önüne gelmemiş mi? Köhne bina, omuzlarına binen sisin basıncı altında inliyor basbayağı. Bunu görmek, ölümden beter. Tiyatronun bitişiğindeki parkta hepsi çıplak, hepsi hüzünlü ağaçların arasında, soğuktan titreye titreye, kıstırılmış bir kurt gibi dönerken, aslında yok bir telefonu açıp, Birinci Şube'ye ilk raporunu yazdırıyor:

"–... evet efendim, benim! Sizleri ikaz etmek lüzumunu hissedişim şundan, teşebbüsün arkasında başkaları mevcut, sendika oyuncu takımının kendiliğinden kurmaya kalkıştığı bir teşekkül değil, Galib Çakır, şahsi menfaat gütmeyen, hayatını başkalarına vakfetmiş eski bir aktör rolünü oynuyor ama, bütün domuzluk onun başının altından çıkıyor: Her şeyi ayarlayan, oyuncuların ipe sapa gelmez tepkilerini derleyip toplayarak örgütleyen o, eğer harakete geçmek niyetinde iseniz....

Halim, sarhoş öfkesi ve kalleşliğiyle tasarladığı bu raporu hiç vermedi. Evde, gecenin ve sislerin arkasında, onu bir mektup bekliyordu. Haftalardır yolunu gözlediği. Emine'nin kocaman acemi yazısıyla kareli defter kâğıdına yazmış olduğu, basit fakat gönül rahatlatıcı mektup. Suat yine görünecek bir yere. şemsiyeliğin aynasına iliştirmişti. Halim aldı, bir an hiç kımıldamaksızın durdu. Dışarda sislerin değişen ve oynak havasını yaşadıktan sonra sabit noktaları. yeri belli değişmez eşyalarıyla ev, ona öylesine katı ge-

liyordu ki, mutlak bir boşluğa düşmüş gibiydi. Nabızları küt küt şakaklarında vuruyordu, kalbiyse neredeyse gırtlağında. Nihayet kendini koltuğa attı, tek satırını anlamadan mektubu bir hamlede okudu. Dokunaklı da olsa, bu ilkel ve çocukça sözlerin neyi anlattığını iyice kavrayabilmesi için, daha birkaç dakikanın geçmesi gerekti:

"–... Halim Bey kardeşim, pederin tarafından sual edersen, yatalak hastadır, gözüne uyku, kursağına lâpadan gayrı azık girmiyor. Hâlâ hayatta bâki olması, besbelli dualarımızın kuvvetinden. Abdullah Hoca Eyüp Sultan'a adak adayın dedi, acılı anan diyor ki, gitsin benim kınalı kuzum, Halim'im, Evliya'nın başında diz çöküp dua etsin, pederinin sağlığını bağışlarsa bir dana, iki de koyun keseceğimi bildirsin! İşte anan böyle diyor Halim Bey kardeşim, git kınalı kuzum, buban için dua et, yoksa sütümü sana helâl etmem diyor. Aynen bilesin!"

Halim, o heyecanla, yumruğunu göğsüne vurdu. Sonra sessiz sessiz gülmeye koyuldu. Yeniden kendini kurtulmuş hissediyordu, böyle hissettiği için de rezil ve aşağılık! Miras hayalleri bir anda başına üşüşmüştü: Boğaz'daki yazlık ev, spor-Mercedes araba, kuracağı tiyatro, şu bu! Suat'ı uyandırsam mı diye düşündü, gözü kesmedi. Bir cıgara yakayım dedi, kibrit kutusunu bulabilirsen bul! Ceplerini tekrar tekrar arıyor, içinden yaşadığı dakikanın keyfini çıkarıyordu:

"– İhtiyar nalları atacak, garanti.

Ya da, büsbütün neşeli: "–... ben gidip, Eyüpsultanda diz çöküp dua edeceğim ha! İlâhi anne, aklınla çok yaşa e mi?"

Sonra sabah. Çok geç gelen bir sabah. Islak ve pis, her gördüğü pisliğe burnunu uzatıp her köşeyi koklayan, kocaman ve yalak köpekler vardır, onları andırıyor. Pencerelerden bulanık bir ışık, sızmış sızmış, 'Cinler Penceresi'nin duru mavi gölünde yoğun birikmiş. Suat, aklı fikri güzelliğinde, deminden beri tuvaletiyle uğraşıyor. Çenesi biraz fazla mı yuvarlak acaba? Kilo alırsa, yüzünün zaten tam olmayan ovalini, kökünden bozmayacak mı? Ah şu ikinci çene korkusu! Onu bir önleyebilse, hiç fena sayılmaz hani: Aynanın içinden, saçları çekile çekile taranıp başının üstünde sımsıkı topuz yapılmış, iri lâcivert gözlü bir Suat, mahzun

mahzun, gülümsüyor. Güzelliğine, özen ve bakımına, kimseler bir şeycik diyemez. Şu yorgun, gizlice umutsuz hâli de olmasa!...

Kaşlarını çizerken, uyanmış, daha şimdiden yatakta miras hayallerine dalan Halim'in palavralarını dinliyor. Allah Allah, neler almıyor ona, neler? Bir vizon manto, deri bir döpiyes, bilezikler, yüzükler, pahalı kokular!... Aynada ne oluyorsa, işte o sırada oluyor, yüzünün görüntüsü, çizgileri ve renkleri birbirine karışarak dağılıyor; yerine yavaş yavaş, esmer, saçları erkek biçimi kesilmiş, kocaman gözlerinin rengi belirsiz, bir genç kadın yüzü beliriyor; kalın kalın, düz ve siyah kaşları; ince ve narin, upuzun bir boynu var; kemikli sanatçı parmaklarının arasında, siyah bir de ağızlık! Kim bu? Genç bir kadın mı, aykırı bir ışık altında siyah bir lâle mi?

Suat suçüstü yakalanmış irkilmesiyle kendini aynadan koparıp, yapacağı işlere yığmaya çalışıyor: çarşıya çıkılacak daha, et alınacak, etin iyisini bulmak mesele, bulsan bile ateş pahası. Ortalığı derlemeli, toplamalı. Hazır Yüzbaşı Demir yokken odasına girip, orada, kendi başına dokuduğu yaşantının kumaşını, şöyle ucundan gizlice ellemek! Çünkü onun, kalıbından umulmayacak, çarpıntılı, başka türlü bir yaşantısı olabilir.

Aslında Suat, Halim'le kaynaşıvermesini bağışlayamıyor mu nedir, bugünlerde Demir'e yukardan bakıyor biraz. Safca galiba, tadsız tuzsuz bir adam! Güzel mi güzel, yakışıklı mı yakışıklı delikanlılar olur, duygudan nasipsiz, acı nedir bilmez, bu da onlardan biri, 'gemi aslanı' dediklerinden. Böyle kesip atınca rahatlıyor mu? Ne gezer! İçi içini yiyor: "– Yanılıyor muyum acaba, günahına girmiş olmayayım?"

Yatağın başucundaki komodinin çekmecesini çekince, yanıldığını anlıyor. Neden açtığını açıklaması güç: Belki merak, belki can sıkıntısı, belki önsezi. Nedeni ne olursa olsun, önemli olan açması, açması da değil, titiz bir özenle yerleştirilmiş tabancayı, iki madalyayı ve gümüş çerçeveli o fotoğrafı görmesi. Madalyalardan birisi İstiklâl Madalyası, öbürü Amerikalıların Kore savaşlarında yararlılık gösterenlere dağıttıklarından, Silver Star. Garip şey, hadi ilki kazanamayacak kadar genç olduğundan, ona babasından kalmış olsun, ikincisi? Bu gereğinden fazla yakışıklı ve konuşkan çocuk, yoksa bir savaş kahramanı mı? Olur mu, olur? Alnındaki o derin yara izini, bakışlarındaki giderilmez kederi ve yorgunluğu görmesen bile, hemen hepsi Japon malı olan teybine, transistorlu radyosuna ne diyeceksin?

Suat, fotoğrafa uzanmadan önce, biraz da saygı duyarak, madalyaları yerine koydu, bir an, çok uzaklardaki bir savaş alanında, çapraz mitralyöz ateşlerinin, pespembe şafak tüllerini nasıl biçtiğini görür gibi oldu. Fotoğrafa gelince, değişik bir fotoğraftı bu: Esmer, saçları oğlan çocuğu gibi kesilmiş, kocaman gözlerinin rengi belirsiz genç bir kadın yüzü, kalın kalın, düz ve siyah kaşları, ince ve narin, upuzun bir boynu var, kemikli sanatçı parmaklarının arasında bir de siyah ağızlık. Kim bu? Genç bir kadın mı, aykırı bir ışık altında siyah bir lâle mi? Resmin alt ucunda, seyrek ve yuvarlak bir yazıyla, iki kelime: **"Demir'e sevgiyle..."**, gayet okunaklı bir imza: **"Ümid."**

Birden ne olduğunu anlayamıyor. Soğuk bir ter bastırdı. Avuçları, bütün sırtı, sırsıklam. Sendeliyor da. İnadınaymış gibi, komşunun deli kahkahaları tam o sırada, bitişikte patlamaz mı? Telâş telâş, odasına nasıl kaçtığını bilemiyor. İç karanlığında. kafası taze koparılmış bir engerek çırpınışı: Suçluluk duygusu! Yasak bir aşk, yok bir kedi gibi, sinsi sinsi geriniyor. Sonra, evin dört köşesine, ayrı niyet ve davranışlarla ayrı işleri yapmak için dağılmış, ama dertleri aynı, bir sürü Suat: Biri çil bir lira gibi pırıldayan mutfağında, köpürdü köpürecek kahve cezvesine eğilmiş; öbürü penceresinden, Galata Kulesi'ne tutsak; bir başkası divana uzanmış, kulağı radyoda: Mozart, alıvermiş şişlerini eline, pırıl pırıl melodilerini örüyor ha örüyor! Yalnız, bütün Suat'ların zihninde aynı resim: Çelik bir çakmak çakmışlar, fırlayan mavi alev, o siyah ve kalın kaşları yalazıyla aydınlatmış, iri, rengi belirsiz gözler, alevin mavisini yansıtıyor. Çakmak söndükten sonra bile, havada titreşen, mıknatıslı mavi ışık zerrecikleri. İyi ama kim bu kadın? Kardeşi mi, metresi mi, dostu mu? Niye bu çerçeveli resim komodinin üstünde değil, çekmecenin içinde duruyor? Korkudan mı. incelikten mi? Bunları nasıl etmeli öğrenmeli, kimlere sormalı?

Yüzbaşı Demir, cumartesi günü döndü. Havanın köpürdüğü bir akşamüstüydü. Duvar diplerinden ilkbahar fışkırıyor, çiğnenmiş ot, terli meme ve çağla bağdem kokuları, cami kubbelerinden, iskele dubalarından çarpa çarpa gelip; Kuledibi'nin o sümükleri yaldızlı Yahudi piçleri, azgın kediler ve ayak satıcılarıyla dolu, dar ve dolaşık sokaklarına vuruyordu. Çıkmazın birinde, zehirli esmer bir Çingene, önüne burnu zincirli bir ayı katmış. definin sesi duyulur

duyulmaz, köhne tatlısu Frengi yapıların sıra pencerelerinde, meraklı salkımları belirmişti. Sıcak kiremitler duman duman tütüyor, Şahkulu Sokağı'nın dirseğinde, yaşamaktan sarhoş bir Rum kızı, günbatısının yaldızlı tülbendini, sivri ve sert memeleriyle deliyordu. Plakçı hoparlörleri ortalığı çoktan moda şarkılara bulamıştı. Bu sağ ve sağlam şenliğin bölünmez bir parçası olan Yüzbaşı Demir, öğle yemeğini unuttuğundan, acıkmıştı. Tünel'den çıkar çıkmaz, çevredeki fırınlardan birisine uğradı, sıcak sıcak iki simit aldı, simidin biri elinde biri ağzında, bir sünnet düğününe dalarmış gibi, Yüksekkaldırım'a daldı.

Kapının zili Suat'ı, en olmaması gereken yerde Yüzbaşı'nın odasında suçüstü yakalıyor. Ne yapsın? Çekmeceyi kapatmayı bile akıl edemeden, elinde Ümid'in resmiyle dışarı fırlıyor, hatasını holde, kapıyı açmak üzere iken dehşetle farkedip bir koşu geriye dönüyor, fotoğrafı yerine koyarak, çekmeceyi güzelce kapatıyor. Alı al, moru mor, yüreği çarpa çarpa, kapıyı açınca ne görse iyi: Duvarları örümcek örümcek çatlamış, yanık kötü yağ, nemli yosun ve Yahudi yoksulluğu kokan sahanlıkta, Yüzbaşı Demir, kolunun birini karşıdaki kapının pervazına dayamış, komşu kadınla çene yarıştırıyor. Komşu kadın demek yanlış, düpedüz cadı; iğrenç duyargalarını oynata oynata dile gelmiş, yaşlı bir ıstakoz sanki; sesi kapı gıcırtısı, bakışları, içine saman doldurulmuş ölü akbaba bakışı.

–... sözüme iyi kulak ver, nine: Saat üçten önce sakın gitmeyesin. Doktoru bulamazsın sonra, hastanede işi başından aşkın, üçten sonra ancak kurtulabiliyor. Anladın değil mi? İyi. Doktoru bir kere buldun mu, korkma, ver ona kartımı, ötesi kolay: Ne gerekiyorsa, o yapar. Hekimlikte üstüne az bulunur ya, insanlıkta hiç bulunmaz, sakın keseye meseye davranmaya kalkmayasın, kızdırırsın...

Suat'ı farkedince, gülümseyerek:

–... hay –diyor–, işte kapım açıldı.

Komşu, Suat'a ters ters bakıyor, fakat söylediklerinin bakışlarıyla hiç ilgisi yok.

–... Allah senden razı olsun evlâdım, Allah işini rastgetirsin, tuttuğunu altın etsin, her iki dünyada bir dediğin iki olmasın...

Demir duaları kısa kestiriyor, dudaklarında o belli belirsiz küskün gülümseme, ikinci simidi bölüp yarısını Suat'a uzatıyor. Hay-

ret! Her zamanki baş işaretiyle Suat 'istemem' diyor ama yine de işaret parmağıyla baş parmağının ucuyla alıyor: Çok değerli çabucak kırılabilir, fakat adamakıllı pis bir şeyi alırmış gibi.

Demir, içerde –... kocası hasta –diye açıklıyor–. Sinir krizleri tutuyormuş. Ciddi galiba. Geçen hafta duymadınız mı, güldü durdu adam: Kuru, neşeyle ilgili olmayan, karanlık bir gülüş! Deli gülüşü derler ya, bu olacak! Daha o sabah Garnizon'a giderken, kapılarını çalıp sordum, karısı anlattı. Gördünüz, muhtaç insanlar bunlar, tanırsınız da belki...

Suat, kestirdi attı: – Hayır!

Yüzbaşı Demir bu sert çıkışa şaşırmıştı ama, sorusundan vazgeçmedi: –... hayır mı, nasıl olur? Siz, anladığım kadarıyla epeydir burada oturuyorsunuz...

Suat, belirli bir sinirlilikle:–... evet –diye sözünü kesti–, epeydir burada oturuyoruz ama, kadını da kocasını da tanımayız! Münasebet kurmayı hiçbir gün düşünmedik. Bundan sonra düşüneceğimizi de sanmam!

Yüzbaşı Demir, duraksadı. Kederli bakışı keskinleşmişti:

–... bu –dedi–, sizi yüceltmez. Muhtaç insanlar bunlar, iyice yaşlanmış bir emekli ailesi, geçimleri aldıkları üç aylığa bağlı, o da kim bilir kaç kuruş? İhtiyarlık bir yandan, yalnızlık bir yandan! Hele kadının hâli, yürekler acısı, ölümü bir deliyle başbaşa beklemek kolay mı sanıyorsunuz? Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde bir arkadaşım vardır, eşine az rastlanır bir çocuk, hem iyi doktor hem iyi insan, bugün telefon ettim, gönder dedi, meşgul olacak, eh içim rahatladı biraz...

Daha bir yarım saat konuşarak görkemli sesiyle salonu doldurdu; doldurmakla kalmadı, içten içe gelişen, zincirlenen yankılanmalarla evin bütün içini, holü, koridorları sesine tutsak etti. Suat, bu kalın ve erkek orgun ahenkli dalgalanışını dinliyor, içisıra çıtırtılı bir tartışmayı sürdürüyordu.

Hayır, o komşu kocakarıyı tanımıyor, tanımak da istemiyordu. Umursamıyordu ki! İsterse gebersin, ona ne? Kapı kapı gezip, pis duyargalarını oynatarak dedikodu toplayan, çamurlu bir ıstakoz. Hele kocası, zıpırın önde gideni: En olmayacak yerde, insanın beynini oyan kahkahalarını koyverir! Biraz delinin gülüşünü, biraz kocasının dedikodularını bahane ederek. Suat olsun, Halim olsun,

komşularından tiksiniyorlar. Tiksintilerinin yarısı kin, yarısı küçümseme! Şimdiye kadar, insanlık yanını hiç akıllarına getirmeksizin, önüne geçilmez bir işkence gözüyle bakmışlar bu komşuluğa. Ah şu Yüzbaşı Demir yok mu, neredeymişsin çıkıp geliyor, adamın huzurunu kaçırıyor. Hiç belli etmiyor ama, insancıl, üstelik etkili, sonuç alıcı. Onu bırak, tadsız karşılaştırmalara yol açıyor, sen yıllardır insancıllığı kimselere vermemişsin, 'mimli' solcu aydın geçiniyorsun; o geliyor, daha ayağının tozuyla iki jest yapıyor, birden içindeki o dipsiz bencillik kuyusunu görüyorsun, düşüncelerinle yaşantın arasındaki acı tutarsızlığı! Doğrusu ya, berbat bir şey, utandırıcı.

Tumturaklı bir patırtıyla irkildiler. Birisi kapıyı yağmur gibi yumrukluyor. Huysuz, hayli şamatacı bir ses, soluk soluğa:

– Halim! Suat! –diye bağırıyor–, neredesiniz be Allah'ın kulları? Açın şu kapıyı, yoksa ölüyorum. Ah, şu merdivenler, ah! Yahu, içerde kimse yok mu, şu cenabet kapıyı açıp altıma bir iskemle verecek? Açın yahu, yabancı değil, benim, ben, Ferid Dayı...

Yüzbaşı Demir şaşırmıştı. Suat'ın yüzünde beliriveren bir çocuk gülümsemesiyle, kapıyı açmaya gittiğini görünce, büsbütün şaşırdı. Suat, inanılmayacak kadar canlı, hatta neşeli:

– Evet –dedi–, yabancı değil: Ferid Dayım!

Ferid Dayı'nın gelişi, başlıbaşına bir olay sayılırdı: Eski bir lokomotif gibi, öksüre, aksıra, soluya, salonun ortasında durdu. Yiğenini, şapur şapur öptü. Koskocaman, dimdik ve babacandı. Salkım saçak kaşları, bembeyaz çalıçırpı bıyıkları, hele o geniş ve kavgacı jestleri, ilk anda uyandırdığı sağlamlık ve babacanlık izlenimini pekiştiriyordu. Daha ayağını atar atmaz, duvarlar sanki birbirine yaklaşmış, tavan alçalmış, salon küçülmüştü. O, ortalarda kükrüyor, her şeyi darmadağın ediyor, ama yarattığı dağınıklığın tek hâkimi kalmasını biliyordu:

–... hah, işte kanaryam geldi! Nasılsın kızım, iyi misin? İyisin öyle mi, pek memnun oldum, mahzuz oldum. Neden dersen, bu zamanki zamanda, öyle iyiyim diyen fâni çok çıkmıyor da ondan. Fakat bu merdivenler sebeb-i mevtim olacak, nah şuraya yazıyorum...

Paltosunun derin ceplerinden iki şişe çıkardı, hayli saltanatlı bir edayla Suat'a uzatarak:

–... şıra, –dedi–, hâlis üzüm şırası! Malûm, siz yeniler böyle şeylere burun kıvırırsınız, Osmanlı'dan kalma diye tenezzül etmezsiniz, olsun! Soyunu inkâr eden onmaz, ceddimiz bunu böyle demiş, onun için aç bakalım şişenin birini, iki yudumcuk tadalım, dediği kadar mıymış anlayalım o deyyusun...

Alacalı mendilini çıkardı, tüfek gibi sümkürdü:

–... nerde senin hayta –diye sordu–, yine yok mu?

Suat, mutfağa bardak almaya gitmişti:

– Hayır –diye oradan cevap verdi–, çalışıyor dayı.

– Çalışıyor mu? Olmaz, vallahi olmaz! Herhalde yanlış işittim. Nerede çalışıyor? Yalan atmış olmasın?

Yüzbaşı Demir, iki adım gerisinde dikilmiş duruyor, saygılı gülümsüyordu. Miralay Ferid önce onu farketmemişti, edince, güvensiz bir dikkatle dik dik baktı, koklayacakmış gibi burnu önde yanına sokularak:

– Kimsin sen? –diye tepeden inme sordu.

Yüzbaşı Demir, elinde olmadan, topuklarını bitiştirdi:

– Yüzbaşı Demir Çukurcalı.

–... ne arıyorsun burada?

Suat, şişeyi ve bardakları tepsiye dizmiş, geliyordu: Telâşla: –Ah –dedi–, tanıştırmayı unuttum: Yüzbaşı Demir Bey, bizde pansiyoner kalıyor dayıcığım.

Miralay Ferid'in yüzüne geniş ve rahat bir gülümseme yayıldı. O da topuklarını bitiştirerek, kendini,

– Albay Ferid –diye tanıttı–. Maalesef emekli.

Hemen arkasından, saatlerdir tartışıyorlarmış da artık sabrı tükenmiş gibi, öfkesinden bıyıkları titreye titreye, Yüzbaşı'nın üstüne yürüdü. Bağırıp çağırıyor, bastonunu sağa sola savuruyordu:

"–... yüzbaşı, yüzbaşı, söylesene bana sen, bu orduda timsal–i cesaret bir zabit artık kalmadı mı? Hanım evlâdı bir Başvekil'in memleketi uçuruma sürüklemesine, haysiyetimizi ayaklar altına almasına nasıl bigâne kalabiliyorsunuz, anlamıyorum. Yok mudur bir timsal–i cesaret, şöyle meydana çıkıp da...

Şırasını lâkır lâkır içti, bıyıklarını yaladı, gözlerinde yaramaz çocuk pırıltılarıyla: –... enfes –dedi–. Şıranın iyisi hafif alkole çalacak. Deyyus doğru söylemiş.

Arkasından bir emir: –... sen de iç, Yüzbaşı!

Sonra, bir soru: –... esas nerelisin?

– Bursa'lıyım Albay'ım.

Miralay Ferid, şöyle bir daldı: – Bursa –dedi yüksek sesle–. Bursa! Unutulması gayr–ı kaabil bir kış geçirdim Bursa'da. Balkan Harbi'nden hemen sonraydı sanırım. Birkaç kafadar, civarda keklik avına çıkardık. Ne güzel şehirdi!

Şırasından bir yudum daha içti, Suat'a döndü. Birden ciddileşmiş, kaşları çatılmıştı.

–... bana bak, biz, iki gün haberinizi alamadık mı, orda meraktan çatlıyoruz, burda sizin umurunuzdan hâriç. Bu yaşımda yollara düşüp arasıra gelmesem sittin sene bizi aramayacaksınız. Hadi beni bırak, insan Ruhsâr'ı düşünür yahu! Emirgân memleket aşırı yer mi? Binin Taksim'den bir dolmuşa, günü birlik olsun gelin!

Suat başını eğdi. Şimdi altı yaşındaydı. Direkliyalı'nın bahçesindeler. Ağaçlar tomurcuklanmış. Boğaz'daki bir balıkçı kayığından, oralara kadar yankılanan bir türkü. Dayısı kızmış, onu azarlıyor.

– Kusura bakmayın dayı, bazı sıkıntılarımız oldu.

Dayısı öfkeli bir kahkaha patlattı:

–... sıkıntıları olmuş! Şuna bak, şuna! Kızım gazete okumuyor musun sen? Sıkıntısı olmayan kaldı mı? Gökten başımıza Menderes diye bir belâ indi, on yıldır çekiyoruz. Herifin işi gücü oynamak: Cahil halka Muhammed'in kartını oynuyor, kazanıyor. Teşkilâta meb'usluk kartını oynuyor, kazanıyor. Meclis'te çoğunluk kartını oynuyor, kazanıyor. Meclis'e çoğunluk, çoğunluğaysa, o hâkim, hem bilâkaydı-ü-şart! Duçar olduğumuz bunca felâketin sebeb-i aslisi de bu ya!...

Çok bozuldu mu, farkında olmadan gençlik yıllarının diliyle konuşurdu. Birden Yüzbaşı Demir'e dönerek:

– Sen –diye sordu–, ne dersin bu hâle, ha?

Yüzbaşı Demir, saygılı ve düşünceli, susuyordu. Miralay onun ne diyeceğini beklemeden, cevabı kendisi verdi:

– Rezalet be! Rezaletin daniskası!

İri yumruklarını havada, kesti attı:

–... böyle devam edemez, elbet bir dur diyen çıkacak. Nah şuracığa yazıyorum.

On yıl önce böyle miydi ya! Demokrat Parti, memleketin son umudu, çaldığı son kurtuluş kapısıydı. Kalabalık kasketli mitinglerinde bayrakları dalgalanıyor, afişlerinde kararlı bir el başka bir kötü gidişe dur diyordu: "Artık yeter, söz milletindir." Millet çağrıya kulak vermişti: Köy köy, kasaba kasaba, yerinden oynuyor; şehir stadında mı, pazar yerinde mi, cumhuriyet alanında mı, artık nerede olursa toplanıp, geleceğini anlatanları dinliyordu. Coşkundu da. Patır patır küfürlerle içini boşaltışı, davulu zurnayı kuyruğuna takıp, alkışların ve çığlıkların kümelendiği açık hava toplantılarında halay çekişi görülmeye değerdi.

Mustafa Kemal'in eliyle kurduğu Halk Partisi, başlangıcındaki devrimci temellerini ve hızını kaybetmişti çünkü, gidiş geliş, kasaba eşrafının, bürokratla ortak işadamının çıkarlarını koruyan, diktacı, handiyse faşist bir parti olmuştu. Aydını, köylüsü, kentlisi onu devirmek istiyordu, devirmek ve rejimi değiştirmek! Savaşın bitişi, yeryüzünde faşizmin kesinlikle yenilişi, bu isteğin gerçekleşmesini çabuklaştırdı: 14 Mayıs 1950'de, akşam, Demokratların ezici zaferi belli olunca, kim şef baskısından, tek parti tahakkümünden kurtulduğuna inanmamış; kimin aklı, artık özgür ve bağımsız olduğunu, yasalarla güvence altına alınmış bütün uygarlık haklarını kullanabileceğni kesmemişti ki?

Miralay Ferid'in... Ülkeyi baştan başa kaplayan o biraz da bilinçsiz iyimserliğe, o hiçbir zaman kapılmadı:

–... ben, oğlum, ilk dört yıllık iktidarları sırasında, işler tıkırında giderken dahi, bunlara inanmadım. Neden diyeceksin? Tanırım da ondan, ciğerlerini okurum böylelerinin. Az mı uğraştık? Kimi şarlatandır, kimi fırsatçı, kimisi düpedüz sahtekâr! Suret-i kat'iyyede tahammül edemedikleri şey. Mustafa Kemal'in şahsı ve inkılâplarıydı ama, ortalığa hürriyet hâvârileri olarak çıktılar. Seciyye-i aslilerini âşikâr edeceklerdi elbet. Etmediler mi?

Ya da, sesinde acı bir hüzün belirmiş, kederli ve kızgın, şu söyledikleri: –... Türkiye devrimci ve laik bir ülke olmuştu, halbuki bugün aç radyoyu dinle, iki günde bir ezan, Kur'an ve mevlit! Bu kadarı fazla kaçmıyor mu biraz? Anadolu'da okul yapmayı bıraktılar, cami yapıyorlar. Kuracağız diye övündükleri hürriyet rejimine gelince...

Hangi hürriyet rejimi? Yeni kurulan düzen, ilk bakışta açık ve

aydınlık bir düzen gibi görünüyor gerçi, söyleyecek sözün varsa söylüyor, eleştireceğin şeyi eleştiriyorsun, ama bu serbestlik aslında seni daha iyi 'mimlemelerinden' başka işe yaramıyor. Bir kere mimlediler mi, tamam, tüyler ürpertici bir baskı aygıtını el altından harekete geçiriyorlar, bu seni yerle bir edinceye kadar sürüp gidiyor.

Sosyal adalet isteyen kim, Sosyalist Partisi mi? Derhal kovuşturuluyor. Liderleri en akla hayale gelmez suçlamalarla tutuklanıyorlar. Gazetesi 'Gerçek'e o kadar çok dava açılıyor ki, zaten zor ayakta durabilen gazete, yayınını kesmek zorunda kalıyor. Barış isteyen kim, Barışseverler Derneği mi? Hemen derneği kapatıyor, ileri gelenlerini 'içeri' atıyorlar, dergileri 'Barış' da artık yasak. Kim güvenlik ve eşitlik istemiş, bazı aydınlarla sanatçılar mı, al sana koskoca bir komünistlik davası: Zincirleme tutuklamalar, birbiri ardınca basılan evler, götürülen, yıllarca hapse mahkûm olan aktörler, üniversite hocaları, şairler! Oy demokrasisi olsun da, partiler iktidara seçim sonuçlarına göre gelsin diyen kim, Millet Partisi'yle Halk Partisi mi? Birisi 'resmen' kapatılıyor, ötekisinin neyi var neyi yoksa, el konuyor.

Peki ya basın özgürlüğü, ya radyo? Radyo çoktan Menderes'in papağanı olmuş. Kendilerini desteklemeyen gazeteleri yola getirmek için, şeytanın aklına gelmeyecek dolambaçlı yollar deniyorlar, kâğıt vermemekten resmi ilânlarını kısmaktan başlıyor bu baskı, gizli açık dağıtımının engellenmesine, gazetecilerin ağır cezalara çarptırılıp hapsedilmesine kadar uzanıyor. Hürriyet rejimiymiş! Hürriyet değil, büyük sınavlar rejimi: Ya direneyim derken kırılıp dökülüyorsun, ya ortalığı sarmış dehşet havası içinde, sen de başlıyorsun özünden bir şeyler yitirip çürümeye!

Miralay Ferid, en saçaklı öfkesine binmiş, konuştukça gözlerinden ateş saçıyordu. Bastonunun ıslıklı kılıcıyla görünmez düşmanlarını biçerek ikide bir aynı sonuca gelip bağlanıyordu:

– Yok canım, yok, böyle devam edemez bu! Bir ucundan patlayacak ya, dur bakalım neresinden?

O hızla bardağını doldurdu, bir solukta içti:

–... nerden mi geliyorum, Parti'den. İlçe Başkanları toplantısı vardı, gideyim dedim. Hep asarız keseriz lafları. Demokratlar basını susturup partileri kapatmak için bir komisyon mu ne ku-

racaklarmış, bizimkiler duymuşlar, o konuşuluyor. Olurdu olmazdı diye münakaşa ettik. Yapar bu herifler dedim, fevkalâde selâhiyetler bahşederler bu komisyona, bir iki ay tedhiş, arkası sütlimanlık! Ama asıl biz mücadeleyi bırakır mıyız, mesele onda.

Ateş saçan gözleriyle, Yüzbaşı'ya bir soru:

–... peki sen ne diyorsun bütün bunlara?

– Kusura bakmayın Albay'ım, askerim ben, politikacı değilim. Hele ortalıkta dönen politikayla hiçbir ilişkim yok.

– Yüzbaşı, Yüzbaşı ...sen politika mı sanıyorsun bunu, tarih bu be, tarih!

Sesi birden yumuşuyor, konuyu değiştirerek:

–... Bursa –diyor–, ramazan akşamları minarelerinde kandiller yanardı. Hey gidi gençlik! Kendimizi hiç ihtiyarlamayacak sanırdık, ne günlerdi onlar! İçinden misin Bursa'nın?

– Muradiye'den Albay'ım.

– Deme yahu! Acaba sorsam tanır mısın, bizim bir...

Susup kıs kıs gülerek kırçıl bıyıklarını sıvazlıyor:

–... sana –diyor–, birisini soracaktım ama, bilmezsin, yaşın yetmez. Evvelce Muradiyeli bir arkadaşım vardı, dehşet bir adam! Mütareke'de kafa kafaya verir, İşgal Polisi'nin burnunun dibinden Anadolu'ya adam ve mühimmat kaçırırdık...

– Hayattaysa, tanırım belki.

–... değil oğlum, hayatta değil, maalesef: Kocatepe'de şehit oldu. Büyük Taarruz'un ilk günü. Üzerine bir obüs denk geliyor, tamam, Doktor Hayrullah'ı koydunsa bul! Adı Hayrullah'tı ama, 'şişko' demedin mi kimse tanımazdı, nasıl da inanırdı istikbalimizin iyice parlak olduğuna...

Uzun uzun susup ortaya ağır bir hava çöktürdükten sonra, yine bıyıklarının altından kıs kıs gülerek:

–... keratanın şişkosu –diye doğru Doktor Hyrullah'a sesleniyor–, mezarından çık gör, ne haldeyiz, hanım evlâdının biri başımıza geçmiş, ne istikbal bırakıyor, ne...

Miralay Ferid, bu sefer de Halim'in dönmesini beklemedi. Aynı yerde uzun süre kalamayacak kadar heyacanlıydı. Canını sıkan bir haber alınca, içinde ateşten bir top dönmeye koyulur, artık onun itişiyle mi nedense, durduğu yerde duramaz. öfkesini ve he-

yecanını başkalarına da bulaştırmak, onları da ayağa kaldırmak için, döner dolaşırdı.

–... ne isterler İsmet Paşa'dan –diye bir başka yerden patladı–. Adamı çileden çıkarmak için, yapmadıkları kalmıyor. Ellerinden gelse, Allah bilir, öldürecekler. Niye? Muhalefeti şahsında kutuplaştırıyor, ondan. Yok kindarmış da, düşmüş olmayı hazmedemezmiş de, estek köstek! Yahu ben tanırım Paşa'yı, Gazze Cephesi'nde emrinde harbettim, hiçbir zaman...

Ya da, yumruklarını kaldırıp kaldırıp: –... üniversitenin canına oku, hocalara uşak muamelesi et, bunun adına demokrasi de! Küstahlıktır bu, işte o kadar: Üniversitesi muhtar olmayan demokrasi nerede görülmüş?

Dönüp dolaşıp aynı sonuca geldi. Yalnız bu defa 1919 Mayıs'ında Mustafa Kemal Paşa'nın dedikleriyle daha pekiştiriyor:

– Böyle devam edemez! Ya galip geleceğiz, ya mağlup olmayacağız!

Oraya ne amaçla geldiğini, gideceği sırada hatırladı. Suat'ı bir kenara çekip, fısıldadığını sanarak, o koca sesiyle gümbür gümbür:

–... bunadım kanaryam, iyice bunadım –dedi–. Ruhsâr sizi yarın öğleyın yemeğe bekliyor, diyecekleri varmış. Yorgunu yokuşa sürmeye kalkma, lâf dinlemem. Anan olacak mecnun, geçen salı bize çıkagelmiş, tasavvur et artık Ruhsâr'ın şaşkınlığını, on yıldır küstüler!.. Seni çağırması bu ziyaretle ilgili, onun için uzun etme, gel: Haytanı da getir tabii, sabahtan bekliyoruz ha!

Cevabını beklemeden Yüzbaşı Demir'e doğruldu, elini pençeleri arasına aldı:

–... hoşuma gittin delikanlı –dedi–. İşlerin içyüzüne biraz daha vâkıf olsaydın daha fazla gidecektin ya, zarar yok, yine sevdim seni.

Yüzbaşı Demir bir başkalaşmıştı. Gözlerinin derinliklerinde yaldızlı yeşil çakıntılarla, ona, büyülenmiş gibi bakıyordu. Sesinde belirli bir heyecanla:

– Doktor Hayrullah'ın –dedi–, eski bir silâh arkadaşıyla tanışmak, benim için en büyük şeref! Hele onun yiğeni olduğumu düşünürseniz!...

Halim ne gitmeye yanaştı, ne konuyu uzun boylu tartışmaya. Gecenin umulmadık bir deliğinden çıkagelmiş, ayaklı abajurun kızıl kana boğduğu eski koltuğa, çöker gibi oturmuştu. Tersliği iyice üstündeydi. Bir cigara ölüsü alt dudağından sarkıyor, terden sırsıklam kaşları, kınalı kınalı parlıyordu. Diken üzerinde oturuyor gibiydi, dokunsanız yerinden fırlayacaktı.

Hemen reddetti: – Yarın mı? Olmaz öyle şey! Savaş palavraları ile kafasını şişirecek enayi arıyorsa, başkasını bulsun! Üstelik önemli bir randevum var, ölüm kalım randevusu, bırakır nereye giderim!

Miralay Ferid'le Halim, birbirlerinden hiç hoşlanmazlardı. Karşıtlıklarının derinliğini ölçemese de, Suat, bu uyuşmazlığa için için üzülüyordu. Dayısı, Halim'e haklı olarak 'hayta' adını takmış; Halim'se, haksız olarak dayısının 'palavracının biri' olduğuna inanmıştı.

Suat, Yüzbaşı Demir'in de çağrılı olduğunu sözlerine ekleyince, Halim yükü hemen onun üzerine yıktı:

– Tamam işte –dedi–, Emirgân'a seni o götürsün. Ben, Parkotel'e gideceğim.

– Parkotel'e mi? Ne işin var orada?

– Sıktın ama! Birisiyle buluşacağız, dedik ya!

Suat neden 'gidelim' diye direnmedi? Yüzbaşı Demir'le Emirgân'a gitmekten hoşlandığından mı? Belki. Oysa, o kadar uzun süredir kocasından başkasıyla çıkmamıştı ki, bu beraberlikten çekinmesi, daha akla yakın görünüyordu. Çıkmaya çıkmaya unutmuş, çıksa da tadını çıkaramaz olmuştu zaten.

Ya şu annesinin yaptığı? On yıllık dargınlığı hiçe sayıp çıkageliyor. Neden acaba? Bu soru içini fena halde karıştırdı. O gece, bir sürü karışık rüya gördü. O Boğaz'a açılan, Türk mavisi pencerenin önünde, annesi. Ama ne kılıkta: Sırtına acayip bir üniforma giymiş, omzunda dalga dalga pelerin, ayağında gıcır gıcır çizmeler; tumturaklı ve yanlış, kim olduğunu bilmediği genç bir kadına sokulup sokulup, kollarının arasına alıyor, inatla öpüyor.

Bu genç kadını –bu buğulu dudakları, pırıltılı saçları, gölgesi yanaklarına düşen uzun kirpikleri–, bir yerden tanıyacak gibi ama, çıkaramıyor ki! Kim olabilir? Arkalarında, göz alabildiğine Boğaz, kuştüyü sis ve Osmanlı mavisi, yeşil yalnızlıklara dağılmış ahşap köşkler, iki vapur arasında uyuklayan, tenha ve unutulmuş iskele. Dalgın ve belirsiz mavinin, ucunu oynaklığı üzerinde, siyah bir tanker küstahça vurgulanıyor, kıç güvertesinde hayal meyal dalgacı bir tayfa, parmaklarının arasında uzak limanların tesbihi: Beyrut, İskenderiye, Port-Sait, Aden, Bombay, Singapur...

Boğaz, Suat'ın Boğaz'ı, kendine göre, yaşadığı kadarıyla olduğu gibi, kurduğu kadarıyla da böyle bu. Ne kadarını gerçekten yaşadığını, ne kadarını hayal gücüyle buna eklediğini çıkaramıyor bile. İki savaş arasının, bir yerde çocukluğunun, o kibirli, handiyse vahşi ve bomboş Boğaz'ı mı? Hani bir köyden ötekine uzanan koruluklarda, eskiden kalma tenteneli arabalar sarsıla sarsıla dolaşır, yaprakları yaldızlı kızıla dönmüş bahçelerden, bitmez tükenmez iç çekişlerini andıran sonbahar günleri, yarıdan çok fazla düş bir Osmanlı cariyesi, alımlı gölgesiyle bir görünür bir kaybolurdu. Belki bu gördüğü, bir hayalden başka bir şey değildi ama, balıkçı kahveleri sahici balıkçı kahvesi, yalılar sahici yalı, iki kıyının oymalı sahillerini iskeleden iskeleye dolaşıp duran, o eski püskü, o modası geçmiş, o dokunaklı Boğaz vapurları, sahici Boğaz vapurlarıydı. Şimdi bile kulak verse, yaz gecelerinin göz kamaştırıcı zenginliğiyle yüklü gök kubbeden, yırtıcı çığlıklarının, ufuktan ufuğa katlanarak, iç içe yankılandıklarını duyabilirdi.

Şirket-i Hayriye vapurları, başlıbaşına bir evren: Her birinin kendine göre bir huyu, bir öyküsü, adı biraz da efsaneleşmiş bir kaptanı var. Numaraları bile, başlıbaşına kişilik kazanmış; hele adları, hele debdebeli ve resmî Meşrutiyet zevkini akla getiren adları, kim bilir kaç sahil çocuğunun belleğinde, bayram gezmelerini, okuldan kaçmaları, maç dönüşlerini hatırlatarak yaşamış durmuş! Ya seferleri, bin defa, on bin defa, yüz bin defa, şehrin belirli ve gerçek bir noktasından, sözgelişi Galata Köprüsü'nden yola çıkıp, her biri tarihin bir sahifesine sokulmuş, o dağınık, gerçekten çok masala ve yaşanmamışa ait iskelelere dağılışları: Beylerbeyi'nde, II. Abdülhamid'in ihtiyar akbaba profili, hüzün döken ıhlamurların gölgeleriyle yerlere çizili. Beykoz'da Mim Mim Grubu'nun Ana-

dolu'ya kaçırdığı Kuva-yı Milliye'ciler sabırsızlanıyor. Rumelihisarı'nda, Fatih Sultan Mehmed'in duvarcı ve dülgerleri, Bizans üzerine açılacak büyük savaşın namlı hisarını ya bugün yükseltecek, ya yarın. Ortaköy'de, yıllardan 1714 ise eğer, yedi tepenin en güzel camilerinden biri meydana getiriliyor.

Her iskelede dur, al başını tarihine git! Ya da çocukluğuna! Suat, bu ikincisini yapıyor, gözleri karşılaşan, yanaşıp kalkan, birbirine rastladıkça düdük çalan vapurlarda, adlarını bir güzel ezberlemiş, uzaktan düdüklerini duysa hangisinin hangisi olduğunu bilir; şu ters akıntıyı çıkanı görüyor musunuz, İnşirâh o, komşuları Şefik Kaptan'ın vapuru; öteki sesini duyduğunuz, Tarz-ı Nevin, daha çok Beşiktaş'la Üsküdar arasında gider gelir, Üsküdar'ın yaşlı hanımları, her bineceklerinde, batmasın diye dualar ederler, öyle küçük, o kadar gösterişsizdir; ama Kalender öyle mi, yamandır Kalender, Köprü'den bir koptu mu, sağ kıyının bütün iskelelerini bir solukta ardı ardına diziverir: Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Vaniköy!..

Vaniköy mü? Vaniköy, onun bütün çocukluğu: Evleri Direkliyalı, babası, annesi, bebeği ve kedisi. Her sabah penceresini bir açar, Boğaziçi olduğu gibi ayaklarının altında. İnce, güneş pırıltılarıyla sırlanmış, büklüm büklüm sabah sisleri, görüntüyü usulca bir düş güzelliğine kaydırıyor. Çamların, çınarların, karaağaçların yemyeşil boğduğu Tanzimat yalılarından, denize, renk renk suluboya lekeleri olarak, zarif, çifte kürekli kayıklar bırakılmış. Kafesli pencerelerin ardında ise, içinde güllerin solduğu, bülbüllerin sevdadan ateş kesilip düştüğü aşk şarkıları söyleyen, görünmez, görünmedikleri için midir nedir, büsbütün alımlı ve çekici, eski zaman kadınları.

Laz gemiciler, takalarının burnunu Karadeniz'e vermiş, anlaşılmaz bir ısrarla gider, anlaşılmaz bir ısrarla sol kıyıyı izler. Arnavutköyü önlerinde adamakıllı sertleşen akıntıdan bir türlü kurtulamazlar. Cılız motorları öksürür durur, yelkenlerini şıpınişi bastıran deli bir sağanak sırsıklam ıslatır, göz kapayıp açıncaya kadar, bir de bakarsın, gökkuşağı yedi renkli halatıyla iki kıyıyı birbirine bağlamış! Derler ki, gökkuşağının altından geçen, kızsa oğlan olurmuş, oğlansa kız. Ne dersin Suat, bir denemek ister miydin? Suat, pencereyi öfkeyle çarparak kapatıyor, dakikasında kendisini Kan-

dilli Kız Lisesi'nde öğrenci –hem de yatılı– olarak buluyor. Okul, evlerine bir çeyreklik yolda ama, onu nedense yatılı vermişler. Sabahları, yatakhanenin pencerelerinden, sürgünde bir prenses gibi dalgın bakıyor: Bebek koyu öyle durgun, öyle dinlendirici görünüyor ki...

Onları Emirgân'a götüren otobüste, Suat, sımsıkı kapalı susuyordu. Yüzbaşı Demir'i, kınından sıyrılmış bir kılıç gibi pırıl pırıl, böyle yanına katıp, Emirgân'a otobüsle gitmek aklına bile gelmemişti. Çocukluğunda yaptığı gibi, Köprü'den dokuz vapuruna binip gidecekti. Doğma büyüme Vaniköy'lü bir Boğaz çocuğunun, o ufacık vapurlar iki kıyı arasında bitmez tükenmez örümcek ağlarını uslu uslu dokuduğu sürece, başka türlü düşünmesinin yolu mu vardı? Yüzbaşı Demir, ne bilsin?

– Taksim'den otobüse binelim –dedi.

O da, şaşkınlığından mı, yoksa sıkılganlığına geldiği için mi nedir, reddedemedi. Bindiler. Şimdi, çevresinde yanlış yanlış sırıtan pazar sabahı yolcuları, bir kenara sıkışmış, alnı camlara dayalı, Boğaz'ı özellikle Tarz-ı Nevin'i seyrediyor. Hoyrat ve kaba akıntıya, inatla karşı koyuşunu! Hüzün verici bir şey: Altı üstü oynak, mürekkep siyahı, çürük moru, şimşek tırtılı bir karanlık içinde, ufacık, devrildi devrilecek, bir beyaz nokta! Ufacık ama, direnen. Hiç değilse, o götürücü ve bitirici dip dalgası gelip onu, bir saman çöpü gibi kim bilir hangi uzak kayalığa vurasıya kadar, ilerlemese bile olduğu yerde durmasını bilen. Suat, Tarz-ı Nevin'le arasında bir benzerlik buluyor. (Dayanıyorsun ya, dayan bakalım kızım, nasıl olsa o büyük dalga gelip seni de kayalara vurmakta gecikmeyecek!) Bu buluş, acısını koyulaştırıyor, büsbütün içine kapanıyor, her yanını sürgülüyor: Suat, kendinde yok!

Yüzbaşı Demir, omzunda yıldızları, kasketinin altında daha sert görünen asker suratıyla yanıbaşında var olmakta devam ediyor. Ağzı o eski, hafif küskün üniversiteli ağzı değil, basbayağı keskin çizgili bir erkek ağzı. Daha yaşlı mı görünüyor, ne? İçini kemiren bir derdi, gönlüne sığmayan bir kahrı olmalı, onu gizli gizli yiyip bitiren! Yoksa, ellerini gerdi mi parmaklarının ufak ufak titremesini, sol gözünün ucunu arasıra yoklayan tiki nasıl açıklarsın? Yüzbaşı Demir bir şeye üzülüyor ama, niye?

Yol boyunca vakit geçirebilmek için, bir iki konuşma kapısını yoklamadan edemedi:

–... Arnavutköy'den sonra denizin varlığı öylesine yakından ve derinden hissediliyor ki, küçülüyor insan, azaldıkça azalıyor. İyi mi, kötü mü bilmem.

Suat, bütün yüzüyle ona döndü, boş boş baktı, hiçbir şey söylemedi. Yüzbaşı Demir, yine de şansını denemekten vazgeçmedi:

– Albay'ın evi uzak mıdır?

– Hayır, iskeleye iki adım.

Kısa, dimdik bir yokuşun tepesine tünemiş, bakımlı genişçe bir bahçe. Kışın poyraz çıplak dalları ıslık ıslık kırbaçlamaya durdu mu, yürek üşütücü ve hazin; ama yazın, birden yükselip dört yanı sarıveren sarmaşıkların, geniş kalın ve buğulu yapraklarının dinlendirici gölgesinde, yumuşak ve serin!

Bahçenin ortasında, iki katlı ahşap bir ev, pencereleri hâlâ kafesli; balkonu, bir kartal yuvası gibi yukardan Boğaz'a hükmediyor. Tavanları yüksek ve işlemeli geniş geniş odalar, pencerelerde ağır kadife perdeler, duvarlarda bir hüsn-ü hat ve hatıra resimleri kalabalığı: Kaiser bıyıklı Osmanlı zabitleri, peçeli ve solgun kadınlar; sünnet kılığında, yarı korkmuş yarı gülmüş, eski zaman çocukları. Eski, çoğu solmuş, birçoğu sararmaya yüz tutmuş bu resimlerden hangisine bakılsa, yakın geçmişten bir anıdır kımıldanıyor; öfkeleri, sevinçleri, özlemleriyle, yaşanmışlığını belli ediyor.

Geceleri, ortalarda kimse yokken, ev, resimlerdeki insanların: Şu Mustafa Kemal'in sözgelişi, henüz genç ama Anafartalar savunması yüzünden, yine de namlı. Şu Manastır'lı Salih Paşa'nın, divit gibi kaskatı ve dik, görmez gözleri iki revolver namlusu, yıkılan imparatorluğun kötü talihine dikilmiş. Sonra şu, yumuşak bakışlı, yumuşak başlı Mülâzim'in. Adını da, kimlerden olduğunu da artık kimsenin hatırlamadığı, İhtiyat Zabiti'nin. Ruhsâr'ın ilk kocası, hani. Hepsi, bazen donmuş bir neşeyle yalancıktan neşeli, bazen kaygılı ve düşünceli, uzun, upuzun bir rüyayı sürdürüyorlar. Bir yandan da, Mütareke yıllarından –kulaklarında mı, dudaklarında mı, her nerelerindeyse– kalmış, o eski ve unutulmaz şarkının hüznü, içlerini ağrıtıyor:

"Solsan da sararsan da yine, bir gonce dehensin..."

İkinci kattaki salonda, bir piyano siyahı, öbürü sonbahar kızılı

iki Ankara kedisi, yastıklarına kıvrılmış ron ron uyuyorlar. Beyaz çini sobanın, kocaman ve tatlı, yuva sıcaklığı. Üstüne yüzyıl önce mi, iki yüzyıl önce mi ne konmuş, fısıltısı hiç bitmeyen geleneksel çaydanlık. Ruhsâr'ın varla yok arası ayak seslerini nasıl duyarlar, anlaşılmaz; duydular mı da, kediler, nasıl başlarını kaldırırlar eteklerine mırıl mırıl sürünürler. Ruhsâr hep eski Ruhsâr mı? Öyle ince, nazik, dokunsan kırılacak. Altın çerçeveli gözlüklerinin ardında, gözlerinin mavisi arılığını ve maviliğini korumuş. Sesi, yine son derece genç, genç ve tatlı:

–... ben yoğum diye canınız mı sıkıldı, haaa, benim cevahir parçalarım, geldim işte, geldim. N'aptınız bakıym, uyudunuz mu? Bereket uykuları olur inşallah! Uslu durursanız, neler vereceğim ben size, bir bilseniz...

Kocası evde olmadı mı, o balkonda, hünerli parmaklarının arasında tuttuğu ışıltılı şişlerle, inceliği ve ustalığı akıllara ziyan, örgüler örüyor; geldi mi, 'Manastırlı' Salih Paşa'nın saltanatlı semaverini sobanın önüne kuruyorlar, pirinç yansımaları duvarlarda oynaşır, su fısıltılarla kaynarken, bir çay, bir çay daha, bir çay daha! Fısır fısır konuşarak, kedilere ikramlar! Beş vakit dua ve namaz, ramazanda oruç. O da, öbürlerinden farksız, yaşlı bir Türk kadını, başına gelenleri çeker, yakınmadan katlanmayı bilir, ölümünü nasıl hiç aklından çıkarmazsa, kocasını öyle hiç aklından çıkarmaz, birisini nasıl dehşet ve tevekkülle beklerse, ötekini de öyle bekler. Bir de sessiz sessiz çevresine dağıttığı şu vanilya kokusunun sırrını çözebilseler! Neresinde saklar, nasıl hiç yitirmez?

Onlar gelecekti ya, Miralay Ferid sabırsızlığından kabına sığamaz olmuştu. İkide bir, tavandan tavana yankılanan barutlu öksürüklerle camları sarsa sarsa, bir pencereden ötekine, sokağı gözlemeye gidiyordu. Kim bilir bu kaçıncısı? Sabahtan beri, sırtına zaten bol gecelik entarisini dalgalandıra dalgalandıra, ha geldiler ha geliyorlar diye, dur otur bilmedi. Kocaman bir çocuk. Nihayet onlar gelip, Yüzbaşı Demir daha kapıda saygıyla elini öpünce, az kalsın ağlayacaktı. Onu sıkı sıkı kucakladı, omzuna vurarak:

– Şahinim –dedi–, arslan oğlum!

Heyecandan tıkanacak gibiydi: –... artık –diye sözünü sürdürdü–, ölsem gam yemem! Bunca yıl sonra, rahmetli Hayrullah'ın yiğenine rastlamak ne demek! Adamı sevinç boğar yahu! Hele ko-

camışsa! Bütün gece gözümü kırpmadım. Az dalar gibi oluyorum, o dakika rahmetli gelip karşıma dikiliyor, canlı mı canlı, tombul suratı, üç günlük kırsakalıyla! Tövbe Yarabbi ya Resulallah! Okuyup üflüyorum, kalkıp iki yudum su içiyorum, kâr etmiyor ki! Yastığa başımı kor komaz, hop karşıma dikiliyor, hem son görüşmemizdeki hâliyle: Büyük Taarruz'dan bir gün evvel miydi neydi, Söğütlü'yle Beşikdere arasında, biz cepheye çıkıyorduk, o ise...

Apaçık övünerek, Yüzbaşı Demir'i karısına itti:

–... bak hele şuna Ruhsâr –dedi–, işte bu Doktor Hayrullah'ın bize ber-güzârı. Nasıl, hiç bu kadar yakışıklı zabit gördün mü sen? Sahici bir şahin canım!

Ruhsâr öpsün diye elini uzattı:

– Hoşgeldin oğlum.

İnanılmayacak kadar genç sesi, kristal bir avize şıkırtısı gibi, havada asılı kaldı. Hiç değilse Suat bunu, böyle düşündü; düşünmesiyle utanması, kendisini suçlu, pis ve gereksiz hissetmesi bir oldu. İçinde yeniden uzun boyunlu o nârin beyaz kuşun, kimseye açıklayamayacağı günahkâr varlığını sezinlemişti. İçten bir çabayla, mantosunu çıkardı, birden hafifledi, fikrini bulandıran kuşkudan da kurtuldu. Yengesiyle öpüştüler. Daha doğrusu, onu görür görmez tatlı sert azarlamaya başlamış olan Ruhsâr, solgun dudaklarını, yanaklarına belli belirsiz dokundurdu:

–... küsüm sana, vallahi küsüm, billâhi küsüm! Hiç görecek gözüm yok ama, elde mi, görmeden duramıyorum. Hiç insan bir gün olup da, 'benim Emirgân'larda bir ihtiyar yengeciğim olacaktı' deyip, aramaz mı? Yavrum Suat'cığım, yoksa büsbütün defterden sildin mi bizi? Dayını zorlamasam...

Birlikte merdivenleri çıkarken, fısıltıyla:

–... anlatacak nelerim var bilsen –diye ekledi–, ama bunların yanında olmaz. Birazdan ben yemeği bahane edip mutfağa ineceğim, arkamdan gel, yardım edeyim filân dersin.

–... ah Suat'cığım onu bir görseydin –dedi–, ah benim talihsiz kızım, yavrum. bir görseydin ne haldeydi? Dil târiften âciz kalır, böyle garip bir mahlûku.

İki erkek, sobanın başına oturur oturmaz. içinde Büyük Taarruz, 'Müsellâh' Mim Mim Grubu, Mustafa Kemal Paşa. Doktor Hayrullah laflarının patır patır patladığı, heyecanlı ve tutkusal bir

konuşmaya daldılar. Miralay Ferid kıvamını iyice bulmuştu, sık sık, eski fakat sağlam bir top gibi gürlüyor, bozguna uğramış Yunanlıları adamakıllı dağıtıyordu. Bir yaralı, yarasından boşalan kanı ninni gibi dinlemeye dalmıştı, usulca inliyordu. Düşmanın ateşe verdiği şehirler, ay sessizliğinin alacakaranlığında, dalga dalga kızıllıklarını dağların omuzlarına dolamış, yanıyorlardı. Her köşebaşından, her çalılığın, her kayalığın ardından, ansızın süngüler uç veriyor, inat ve öfkeyle hepsi batıyı, taarruzun son ve kesin hedefini gösteriyordu: İzmir'i.

Türk süvarisi, Afyon güneyinde geniş bir çevirme hareketine hazırlanırken, Suat kalktı, mutfağa, Ruhsâr'ın yanına indi. Dumanı üstünde bir sürü tencereyle uğraşıp duran Mürüvvet Bacı, gelişini önce farketmedi. Hayli tombul, güleryüzlü bir kadındı; tıknazlığı, mora çalan koyu zenci esmerliğiyle; anlaşılmadık bir şekilde canlanıp, aşçılıkta karar kılmış bir patlıcanı andırırdı. Ruhsâr'la birlikte Salih Paşa konağından geldiği için, aileden sayılırdı biraz! Suat'ı farkeder etmez kopardığı yarı şaka kıyamet, buna kendisinin de inandığını belli ediyordu.

İlkin, tatlı zenci şivesiyle yarım yarım 'hoşgeldin' dedi, hemen arkasından başını sağa sola sallayıp, akı bol gözlerini devire devire, yakınmaya başladı:

–... ah kuşük hanımjığım, ah Suat'jığım, şok şükür dünya gözüyle bir kere daha görebildim seni! Nerelerdesin ayol, gözümüz yollarda kaldı. Dünya böyledir böyle, yavrunu yuvadan uşurdun mu, öl geber daha iyi! Sen de hanımısı oldun, attın bizi nisyan kuyusuna! Hiç, Mürüvvet Bacı'mız öldü mü kaldı mı? diyor musun, bak! Yoğurtlu ıspanak böreğimizi tatmaya geliyor musun? Şojukken, öyle atıştırırdın ki, her seferinde miğden bozulurdu, hatta bir keresinde...

Ruhsâr gülümseyerek araya girdi:

–... peki Bacı, yeter! Suat söz verdi bana, sık sık gelecek. Sen hele şu kadayıfın şurubuna bir göz atıver...

Mutfağın en kuytu köşesine çekilip, pısır pısır konuştular. Konuştukları şey, gerçek olduğu halde, o kadar alışılmışın dışındaydı ki, onları belirli bir şekilde rahatsız ediyordu. Şaşkınlığını hâlâ üzerinden atamamış olan Ruhsâr, durup durup:

–... ah bir görseydin Suat'cığım –diyordu–, ah onu bir görseydin yavrum!...

Ya da, alt dudağını hafifçe ısırarak:

– İnanılır şey değil! –diyordu.

Anlatmaya başından başladı: –... o gün dayın evde yok, ben balkonda onu bekliyorum, elimde şişler, aklımsıra yine bir örnek çıkaracağım: Alaman örgüsü mü ne diyorlar, zorcana bir iş. Öyle dalmışım, kendimi vermişim ki, ne evin önünde otomobilin durduğunu duydum, ne kapının çalındığını! Kapıyı Bacı açmış, ben ilk bakışta, merdivenlerden boylu boslu bir beyin çıktığını gördüm, ödüm patladı: Adam gayet rahat, bildik bildik gülümsüyor ama, hâlinde sezdiğim gariplik beni ürkütüyor. Üstelik tanımıyorum.

Ruhsâr sustu, gözlerini yumdu; sesinin pırıltısı, gözlerinin arı maviliği olmayınca çok daha yaşlı görünüyordu. Suat'ın ellerini, avuçlarının arasına aldı:

–... ah yavrucuğum, ah! –dedi.

Suat nefesini tutmuş, onu can kulağıyla dinliyor; içisıra gelişip oluşan, garip, hatta irkiltici soruları, ardı ardına sıralamamak için, kendini güç tutuyordu. Annesinden tiksindiği ne kadar gerçekse, bütün yaşantısını, en ufak ayrıntılarına kadar öğrenip bilmek istediği, o kadar gerçekti.

Bir yerini düşürüp: – Kim bilir –dedi–, ne çirkin ve gülünç olmuştur, değil mi yenge?

– Yo, hayır: Ne çirkin, ne gülünç! Daha çok, ürkütüyor insanı, neden dersen, erkek esvapları giymiş bir kadın hâli yok, düpedüz erkek hâli var: Kendinden emin, kibirli, mütehakkim! Böylesine rastlayınca, korkmamak elde mi? Ah kızım ah, tedbir mebdil değil o, basbayağı bir erkek!

Kısacık susup, daha sakin bir sesle ekliyor:

–... sokakta kim rastlasa, erkek diye kalıbını basar.

Hayrun, adımını bir yere attı mı, havasını bozuyor. Oksijenini azaltıyor galiba, şurda burda hafif kükürt kokusu, biraz da karbondioksit. O, farkında bile değil, koltuğuna rahatça salıveriyor kendini, tastamam gömülüyor. Ağır ve hantal haraketleri, sanki anlaşılmaz bir akım doğuruyorlar, ağır ağır molekülleri zehirleyen, atomları ufalayıp dağıtan bir akım. Bakışı bulanık, yoğunluğu yok bir kere, durduğu yerde durmuyor; eşyaları, yüzleri aralıksız yokluyor ama, yüzeyden, derinine inmeksizin. Ya gülümsemesi? Soluk dudaklarından kayıp kayıp düşüyor, ya naylon gömleğinin, ya par-

lak kravatının üzerine, kertenkele ölüsü gibi kuruyuveriyor. Ayrıca gülümsemesine gözleri hiç katılmadığından, köse solgunluğundaki yüzü, garip bir şekilde anlamsız. Sözleri, boşlukta kalıyor hep, oysa söyledikleri dokunaklı şeyler:

"–... nihayet Suat benim kızım, onu görmek istemem, bunda ısrar etmem, en tabii hakkım. Reca ederim anla beni Ruhsâr, anlayacağından eminim, kalp sahibi kadınsındır, biliyorum. Bütün kışı endişeler içinde geçirdim: Hiss-i kabl-el-vuku de, ne dersen de, Suat'ın başında bir felâket dolaşıyor, kaçıncı rüyasını görüşüm: Kızımı yağlı yılanlar sarmış, el ve ayak bileklerine dolanmış, beline düğümlenmişler, sözde boğacaklarmış! Rüyada yılan, düşmanlık! Birileri Suat'ın kuyusunu kazıyor, ona fenalık edecekler! Beni çağırıyor, bana muhtaç, çok mağrurdur bilirsin, düşündüm ki, büyük olmama rağmen ilk adımı ben atarsam..."

Kendi sesiyle konuşmuyor, zamanla başka bir ses yapmış, biraz genizden, biraz göğüsten gelen kalınca bir ses, erkek sesine yakın, kof, üstelik uğursuz. Uzun, ucu yaldızlı cigaralar içiyor konuşurken, burun deliklerinden mavi damar düğümlerini andırır, duman yumakları salıveriyor:

"–... kocana laf anlatmak, imkânsız! Son gelişinde bir tecrübe edeyim dedim, dediğime diyeceğime pişman oldum: Başladı atıp tutmaya, hayvan gibi bağırarak, beni suçlamaya! Malını tanımaz mısın, ayının biridir, lâftan anlamaz..."

Erkek görünüşüne hiç yakışmayan, aşırı bir duygusallıkla, Ruhsâr'ı etkilemeye çalışıyor:

"–... yanlış bir evlenme yaptı bu kız, gizlimiz saklımız mı var? Kocası âcizin biri! Bir yanda, ilerlemiş yaşıma rağmen, ben dünyanın tadını çıkarayım, ele güne çok şükür muhtaç olmadan, safamı süreyim; bir yanda o, hem genç hem güzel, hem her türlü ihtimam ve konfora lâyık olduğu halde, yoksulluk ve çile çeksin! Şimdi Allah aşkına söyle Ruhsâr, re-va-yı hak mı bu? Bir dakika için, benim yerime koy kendini, Suat kızın olsa, İstanbul'da oturduğunu bilsen, senelerce görmesen, dayanabilir miydin? Hele rüyaların rahat vermezse...

Öfkeli öfkeli sözünü bağlamıştı:

"–.. senden istediğim yegâne şey, adresi! Hepsi o kadar, haiz-i ehemmiyet de değil. Adresini ver ötesine karışma: Ben, evelallah başımın çaresine bakarım.

Ruhsâr, ne yapsın, her şeyi açık açık söylememek için, gözlerini ellerinin arasına saklamış. Aydınlık sesi duyulur duyulmaz, ruhla madde arasındaki ilişki normale döndüğünden, soludukları hava, bir anda tertemiz.

"–... vallahi ne desem bilmem ki! Haklı olmasına haklısın, yalnız ne yardımım dokunabilir, onu kestiremiyorum. Adresi veremem, sebebi gayet basit, çünkü bilmiyorum, gerçi Miralay birkaç kere Beyoğlu'nda oturduklarını söyledi ama, neresinde? Bize uğradıkları yok: Altı ay var ki, ne Suat'ı gördüm, ne Halim'i. Genç değiller mi, hayatları ona göre, bizlere sokulmuyorlar pek..."

Ruhsâr hem anlatıyor, hem Suat'ın üzüntüsüne üzüntü katmanın acısını, ta içinde duyuyordu. Üstünden o korkmuş hâli gitmemişti. Biraz yorulmuştu galiba. Gözbebeklerinde, ne daha açık ne daha koyu, şefkatle pır pır eden titrek bir mavi belirmişti. Sözünü, içini çekerek:

– İşte böyle Suat'cığım –diye bitirdi–, sana her şeyi anlattım: Annen, seni görmek istiyor, sana yardım etmek, hayatta destek olmak! Bana sorarsan bunda bir garabet yok, ama o, kendisi, görünüşü... apayrı bir bahis, korkulu ve vahim bir bahis üstelik.

Sözünü başladığı gibi bitirdi:

–... ah bir görseydin Suat'cığım, bir görseydin!

Suat görüyordu. Hem nasıl, yanıbaşındaymış gibi, aklını başından alan bir açıklıkla. Hep görmüştü zaten. Bir cinayet arzusu gibi içinde, ikinci bir gölge gibi ardında taşımıştı. Bin kere bozmuş, çizgi çizgi, bin kere yeniden yaratmıştı: Hareketlerinin en sapasından, yüzünün en saklı mimiğine kadar, her şeyini öylesine kestiriyor, öylesine biliyordu ki, aynaya bakınca, yüzünü onunkisiyle karıştırıyordu bazen; bazen de, iki eli pantolon ceplerinde, ıslık çala çala, Direkliyalı'nın merdivenlerinden o mu yoksa kendisi mi iniyor, o akvaryum yeşili bir kedi gibi tırnakları sivri sivri dışarda, divanın üstünde gerinen kadına ikisinden hangisi tutkun, bilemiyordu. Kimdi o kadın, kimin nesiydi?

Bıçak gibi kesti attı:

– Hayır yenge, yüzünü şeytan görsün!

Bu arada, yukardaki salonda iki erkek, Büyük Taarruz'dan muzaffer çıkmışlardı. Uzak bir eylül sabahında, Mustafa Kemal'in inanılmaz atlıları, İzmir kaldırımlarından fırtına gibi geçtiler. Şehir ate-

şe verilmiş, yanıyordu. Süvarilerin, sakalları kanlı ve çamurlu suratlarına, ağır ve tatlı, yanmış kuru üzüm kokusu yapışmıştı. Ateşin, hoyrat çatırtısını ve doymaz iştahını boğan, yoğun, tıkayıcı bir duman.

Miralay Ferid geçmiş günlerin heyecanına nasıl dalmış ki, gözü duvardaki saate ilişince, can havliyle yerinden fırladı. Göstergesi gece gündüz İstanbul üzerinde duran, hayli eski ama sağlam radyoyu açtı. Haberleri, çıt çıkarmadan dinlediler. Yeni bir şey yoktu. Bir gazeteci daha, hüküm giymiş. Sendikalar Başbakan'a bağlılık telgrafları çekmişler. Yurdun çeşitli yerlerinde, muhalefet partilerinden istifalar devam etmekteymiş. Hep aynı oyun: Siyasal baskı, özellikle iş çevrelerinde öyle ağırlaşıyor, o derece tehlikeli bir hâl alıyor ki, muhalif işadamları batmayıp işyerini yürütebilmenin çaresini istifa etmekte görüyorlar. Yoksa, ya vergi biniyor sırtlarına, ya da döviz 'tahsisleri' kesiliyor.

Miralay Ferid, radyoyu öfkeyle kapattı. Ne olduğu anlaşılmayan bir şeyler homurdanarak, salonda şöyle bir gitti geldi. Yüzbaşı Demir'e:

– Gör halimizi, şahinim! –dedi–. Elin hanım evlâdı, takmış burnumuza halkayı, istediği yere çekip götürüyor. Yedi düvelin işgalini târümâr, hanedan-ı Âl-i Osmanı hâk ile yeksân eden bu memlekette, gık diyen de çıkmıyor. Sanki millet dilini yutmuş. Hani nerde bunun münevveri, nerde amelesi, nerde askeri? Hani nerde bu memleketin gençliği?

O dakikaya kadar Yüzbaşı Demir, Miralay'ı, 'eski bir askerde' hâlâ bunca ateş ve coşkunluk nasıl olabiliyor diye, biraz merak, epeyce saygıyla dinlemişti. Bu defa konuştu. Her zaman dolu dolu olan sesi, nedense keskinleşmişti. Ciddi bir hesaplaşmayı sonuca bağlarmış gibi, sert sert konuşuyordu:

–... işçilerimiz mi? İşçilerimiz, o sizin 'hanım evlâdı' öl dese, yoluna ölecek Albay'ım. Uyandırmaya kalkışanlar, hapiste. Aydınlar çürük çıktı, ya kimin arabasına binerlerse onun türküsünü çağırıyorlar, ya başarısızlıklarının kahrını kafayı çekip meyhanelerde atıp tutmakla gideriyorlar. Gençliğe sinemayla futbol yetiyor. Orduya gelince, olanları kışlasından ibretle seyrediyor, ibretle ve utanarak.

Sözünün sonunda hiç beklenmedik bir laf etti:

–... bu, sizin eseriniz Albay'ım!

Miralay Ferid, görünmez bir duvara çarpmış gibi durakladı. Dehşetli şaşırmıştı:

– Ne? –dedi–. Allah Allah, o da ne demek?

–... asker olarak, yaman bir devrim yapmıştınız Albay'ım, haklı, tarih bakımından gerekli, ama parti olarak ihanet ettiniz bu devrime, ülkülerinizin bütününü gerçekleştirecek yerde, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra, işi tatlısu faşistliğine döktünüz: Gençlerde devrimci ruhu öldüren kim? Aydınları, sanatçıları kısıtlayan? Basının evcilleştirilmesi ne zaman başladı? Menderes'ten çok önce, daha İnönü, sizin parti işin başındayken. Menderes ve takımı, on yıldır iktidardaysalar, neye borçlular bunu? Diktaya, siyasal baskıya karşı, kendilerini özgürlük ve demokrasi şampiyonları olarak yutturmalarına değil mi?

Böyle bir çıkışı, Miralay Ferid, demek hiç beklemiyormuş. Olduğu yerde, dondu kaldı: Dimdik, kalabalık kaşları alnına yükselmiş, elinin biri boşta, gözleri dalgın. Bu duruşuyla balmumundan bir heykele benziyordu; ayağında aba terlikleri, misafir için giydirilmiş kuşatılmış, bir emekli heykeline. Sonra oturdu, birden hareketlerine bir iğretilik gelmişti, artık kendine güveni kalmamış, sesi bile önceki tokluğunu yitirmişti:

– Amma yaptın ha –dedi–, bu partinin bu memlekete yaptığı bunca hizmet...

– Ne hizmeti? Hizmeti yapan parti değil, Mustafa Kemal: Bizi sımsıkı kıstırmış İslâm skolastiğinin mengenesini açan o, açtığı anda her türlü teknik ve bilimsel gelişmeye zemini hazırlayan! Çağdaşlaşmayı da o gerçekleştiriyor ama, köklü toplumsal dönüşümlerle pekiştirmeyi düşündüğü besbelli: Toprak reformu, endüstri devrimi gibi. Genç kuşakları istediğin kadar çağdaş ve devrimci yetiştir, devrimi toplumsal derinliklere indiremedin mi, meydan söylevlerinden ve geçit törenlerinden ibaret kalır, hiçbir işe yaramaz. Mustafa Kemal, bunu bilmiyorduysa bile, kestirebilecek kadar akıllıydı. Ne var ki, 'imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış toplumu' gerçekleştiremeden öldü, bizleri yarım kalmış bir devrim, eli kulağında bir dünya savaşı, bir sürü de ikinci sınıf politikacıyla başbaşa bıraktı. Devrimin toplumsal karakterini, gerçek anlamını bir yana iterek, ilericiliği lafta bırakıp, yarı faşist yarı feodal bir rejim kuranlar,

bunlardır. Sizin partinizin adamları. Oysa 1920'lerde hareketin çıkış noktaları bambaşkaydı Albay'ım: Emperyalizme ve kapitalizme karşı, halkçı ve devrimci bir cephe kurulmuştu, bir Müdafaa-i Hukuk cephesi...

– İyi ama demokrasiyi getiren kim? İnönü değil mi? Hoş, iyi mi yaptı, orası su götürür ya, neyse! Demokrasi olmasa bu herifler söz sahibi olamazdı da kafamız dinç kalırdı biraz...

Yüzbaşı Demir, alaylı, incecik, gülümsedi:

–... demokrasi de demokrasi olsa yüreğim yanmaz! Ne sağında parti kurduruyorsun, ne solunda! Yalnız kendi partinin hoşnutsuzlarına, o da seninkine benzer olmak şartıyla, bu hakkı tanıyorsun. Nerde görülmüş demokrasinin böylesi? Şu sıra bizdeki Albay'ım, halkı ve ülkeyi sömüren iki başlı bir canavar, canavarın başları ayrı vücuda bağlı ama, biri yiyip öteki baktı mı kıyamet kopuyor. Bir süredir çektiklerimizin, asıl anlamı bu!

Miralay Ferid'in âni şaşkınlığı, birden ne olduğunu çıkaramadığı, çelişikliklerle ve karşıtlıklarla dolu bir duygulanmaya dönmüştü: Kuşku da vardı bunun içinde, öfke de, utanç da, hatta hayranlık da! Islak bir ayı gibi, tüyleri diken diken:

– Yavaş yahu –diyerek kesti–. Dursana biraz. Dur, soluk alalım! Bıraktık mı, duman ediyorsun ortalığı, dediklerin doğruysa şu son yirmi yıllık hayatımı al, götür kubura at! Her şeye yeniden başlamak lâzım, serde ne gençlik kaldı ne sağlık, ama, anlat, yalnız acele etmeden, duyuyor musun, usul usul... Anlattıklarının içinde gerçek pırıltıları seçer gibi oluyorum, gelgelelim, bir türlü tamamını kavrayamıyorum, yavaş yavaş anlatırsan, belki...

Koltuğundan fırladı, Yüzbaşı Demir'e yanaşıp, omzuna hatırı sayılır bir yumruk indirdi:

–... anlat şahinim –diye kükredi–, ne biliyorsan anlat! Biz eşek kafalılar, güzelim inkılâbımızı neden piç etmişiz, neden maksad-ı aslisine ulaştıramamışız? Hepsini söyle! Niye yiyememişiz bu haltı? Hüsn-ü niyetimiz, cesaretimiz, irademiz olduğu halde, ha, niye kıvıramamışız?

Her şeyleri vardı ama, en önemlisi yoktu: Bilimsel bir yöntemleri. Bilimsel bir yöntem olmayınca, olayları tarih ve toplum açısından değerlendirmek, derlitoplu bir bileşime varmak olasızdı. Bu yüzden, Mustafa Kemal'in devrim anlayışını, bir türlü sis-

temleştiremediler. Zaten o da söyleyeceklerini sistemli olarak değil, dağınık ve parça parça, ya Meclis'te bir tartışma sırasında, ya siperlerde, ateş hattında dolaşırken söylemişti. Sağ oldukça işler yolunda gidiyor, toplumsal gelişmeleri öngören akıl sır ermez bir radar aygıtı gibi, tarihin akışına en uygun çizgiyi bulup sürdürüyordu: Memleketin sahibi ve efendisi hakiki müstahsil olan köylüdür, askeri zaferlerden iktisadi zaferlere, beş yıllık plan, bankaların ve madenlerin kamulaştırılması, 'sây esasına' dayandırılan bir halkçılık ve halkçı bir hükümet, vs., vs., etkili bir eylemler bütünü, kendiliğinden oluşmuş epeyce tutarlı bir bileşim, hepsinden önemlisi, devrimin sürekliliği ve sonraki aşamaları için elverişli bir temel oluşturuyordu. Devrim, Gazi'nin kafasında, duraklamayan, durmadan ilerleyen bir atılımdı, canlılığını bu hareketliliğinde bulacaktı. Onca amacımız neydi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak değil mi? İyi ama o düzey sabit durmuyordu ki, aralıksız diyalektik bir gelişme içindeydi, şu halde devrimimiz de aralıksız gelişecek, çağdaş uygarlığı son aşamalarına değin izleyecekti.

–... dur bre şahinim, soluk al biraz! Yine kaçırdım ipin ucunu! Hem, yemek zamanı geldi geçiyor: Eskiler ne demiş, malûm, aç ayı oynamaz, hele 'Ayı' Ferid, hiç! Hadi hem yiyelim, hem anlat olur mu? Ruhsâr, oturabilir miyiz?

– Aaaa tabii, buyurun!

Pırıl pırıl bir sofra: Gümüş takımlar, çiçeklerle yüklü kristal vazolar, dumanı tüten çorba kâsesi. Aşağı katın daha samimi, daha insanı sarıveren loşluğu içinde, sanki bir zafer takı kurulmuş. Hangi unutulmuş şenliği kutlamak için?

–... Suat, sen geç şuraya, karşıma! Delikanlı, sen şöyle, yanıma! Acaba bilir misiniz, nohutlu tarhana çorbasının, en az bilimsel bir dünya görüşü kadar mühim olduğunu? Heh heh heh! Hele bir kaşık alın, anlarsınız, doğru mu söylüyorum, yalan mı? Ruhsâr, Yüzbaşı'nın az önce dediklerine kulak verdin mi? Köftehorun bilmediği yok, söyledikleri aklıma yatıyor, beni öfkelendiren de galiba bu! Demek Yüzbaşı, senin fikrince, biz eski Kuva-yı Milliyeciler...

–... evet Albay'ım, siz eski Kuva-yı Milliyeciler. Mustafa Kemal öldükten sonra, onun fikirlerini yarı yarıya benimsemiş İsmet Paşa'nın ardına takıldınız. Yarı yarıya diyorum ya, haklıyım: Onca

devrim, her şeyden önce başarıyla sonuçlanmış bir savaştı, bir bağımsızlık savaşı, sonra kültürce ve yaşayışça batılılaşma, vatandaşların kanun karşısında eşitliği, bir de laiklik! Bundan ötesi, asıl temel, vatandaşın yaşama koşullarını değiştirebilecek toplumsal değişiklikler, irkiltiyordu onu; 40'la 50 yılları arasındaki faşistleşmenin de, Halk Partisi'nin bir eşraf ve bürokrat partisi olarak yozlaşmasının da altında bu korku yatıyor. Eski Kuva-yı Milliyecileri, işe yaramaz devrim korkulukları haline getiren, bu. Neden mi? Şundan: Aslında devrim durmuştu, ağalarla işbirliği yapıyor, karaborsadan milyoner üretiyordu; oysa görünüşte, hareketli yılların devrimci edebiyatı ısrarla korunmuştu. Sizi aldatan bu oldu ya! Yalnız sizi mi, herkesi!

– Duydun mu Ruhsâr, ne diyor: Hata bizim değil, herkes aldanmış! Neden, muhteva değişmiş ama şekli muhafaza etmişler, ondan. Uyutmuşlar yani bizi! Vay canına yandığımın dünyası!... Yiyin evlâtlarım, iyice karnınızı doyurun, iyi düşünmek için iyi beslenmek lâzım. Şu hindi dolmasını görüyorsunuz ya, haaa, hindi dolması deyip geçmeyin, bizim Mürüvvet Bacı'nın ihtisasıdır o, hiçbir yerde böyle nar gibi kızarmışını, böyle iyi pişirilmişini yiyemezsiniz. Sakın, yanına salata almayı unutmayın, o da bizim hanımın ihtisası: Yoğurtlu karnıbahar salatası dedin mi, orda dur. Ruhsâr, öyle ters ters bakacağına ekmek versene! Hah şöyle! Şimdi onu bunu bırak da, şu tepemizdeki Menderes belâsından nasıl kurtulacağımızı anlat Yüzbaşı...

–... vallahi Albay'ım, önce Menderes'in şahıs tahakkümünü önlemek lâzım! Şahıs tahakkümü deyişim lafın gelişi, yarım buçuk liberalliğine, ağzı kalabalık komünizm düşmanlığına bakıp, ona demokrat diyorlar ya, aslında yaptığı faşizm, hem Osmanlı faşizmi. Bu, önlendi mi önlendi, devrim tarih içindeki gerçek yerine oturtulacak, en ileri sonuçlarına kadar geliştirilecek. Ama nasıl? Kimlerle? Çözülmesi gerekli olan sorun bu. Şimdilik, çözümünü bilmiyoruz ama, kim bilir belki bilenler vardır.

– Var mıdır? Kimdir bunlar be şahinim? Bak Suat şuna, bilenler belki vardır diyor, kim olduklarını söylemiyor. Sen biliyor musun onları?

Suat'ta ses yok. Bulutlardan inmiş karanlık bir sis, dört yanını kuşatmış, almış onu götürüyor. Ötekilerin yaşantısına katılmak

için, ne yapsa boş. Onları, dışardan görüyor. Sözgelişi yengesini, kar mavisi saçlar atılıvermiş tülbentin, belli belirsiz gölgelediği, ince ve durgun yüzünü. Gittikçe coşan, coştukça kabına sığamayan Ferid Dayısını. Yüzbaşı Demir'i de. Bu adam, bugün, ne çok konuşuyor? Uğultulu bir org! Akşama kadar böyle ötüp duracak mı? Besbelli öyle. Sesindeki derin titreşimler, sararmış fotoğrafların arasında en ufak bir boşluk bulsa, hemen dolduracaklar; o soluk eski zaman insanlarına', beklenmedik bir canlılık, çoktan unutulmuş yaşantılarına, yepyeni ve bambaşka anlamlar verecekler.

Suat, bir yerden sonra, iyice dağılıyor. Eşyaların ve insanların, eşyalığını ve insanlığını belirleyen değişmez çizgiler vardır ya, çevresini saran sis onları usul usul siliyor mu ne, kayboluyorlar. Bir bakıyor, çevresindeki insanlar rüyalarındakilere geçmiş; yaşantısını paylaştıkları, gizli hayatını vermeye hazırlandıklarına karışmış; öyle ki, onu çırılçıplak, memelerinin üstünden su gibi akan yılanlarla görmüş olan annesinin hayalini, şu karşısında oturup şaşırtıcı bir biçimde nasıl bir adam olduğunu belli ediveren Yüzbaşı Demir'inkinden ayırabilmek olasız!

"–... evet, yanılmamışım, bu Yüzbaşı Demir ne âciz, ne palavracı, ne de üniversiteli havasını üzerinden atamamış bir çocuk. Kendisini yakışıklı ama kafasız biri diye satmak istemesi, boşuna! Ne kadar çabalasa, ne kadar sözlerini ve davranışlarını anlamlarından boşaltmak istese, yine zor yaşamışlığı, sert ve sağlam amaçların adamı olduğu belli oluyor. Onu ben, şimdi birdenbire nasıl görünüverdiyse başından beri öyle görmüyor muydum? Belki bir sisin ardından ama, öyle: Keskin profili, hafifçe titreyen esmer elleri, yüzüne büsbütün olağandışı bir hava veren o yara iziyle! Zaten, ayağımın altında aralıksız kayan, bu oynak ve kararsız taban üstünde, düşmemek için tutunabileceğimi sandığım tek şey, onun bu dengeli ve değişik erkek güzelliği olmadı mı?

Neler diyor, çoğu zaman anlayamıyorum: Sözcüklerinin, daha birini gerçek anlamına yerleştiremeden, öbürleri üstüne yığılıyor. Düşüncelerinin bütününü kavrayabilmek zor, çok zor! Partilerin altyapısını çözümleyişi doğru olabilir mi? Doğru diyelim, politikadaki yeri neresi? Devrimci bir bürokrat mı, yoksa işi gücü hayal kurmak olan küçük burjuva bir serüvenci mi? Hem Mustafa Kemal'i gereğinden fazla büyütmüyor mu? Onun döneminde de, sağcı olsun,

solcu olsun, bütün muhalefetler susturulmamış mıydı? Hayatımda bu derece lezzetli bezelyeli enginar yemedim, yaptıklarım hiç böyle olmuyor, gitmeden bir yolunu bulup Mürüvvet Bacı'dan sırrını öğreneyim. Acaba bu tadı, zeytinyağının cinsi mi veriyor? Sanmam, pişirmesini bilmek lâzım. Her şey de öyle değil mi?

Bak şu anneme, hayat savaşının üstesinden gelemeyeceğimi sanıyormuş, rüyalarında beni görüyormuş üstelik, göğüslerimin üstünden atlayan yılanlarla! Gülünç değilmiş annem, daha çok kaygı verici, korkutucuymuş, kılık değiştirmiş bir kadına değil, bir erkeğe benziyormuş, sokakta görsem tanıyamazmışım. Tanıyamam tanıyamam, o kadar çok hayal kurdum ki bu konuda, her şeyi çoktan karmakarışık etmiş olsam gerek! İşte, birden tıkandım, canım bir lokma daha yemek istemiyor, iştahım kesildi. Yalnız iştahım mı? Ne konuşmak istiyorum, ne gözlerimin içine bakarak konuşan Yüzbaşı Demir'i dinlemek! Hem niye bakıyor öyle, rahatsız oluyorum. Şimdi neo-kemalist mi diyeceğiz buna, ne demek neo-kemalist, anlamsız bir söz, toplumsal kökeni yok! İşçi sınıfı olmayınca, ilerici hareket olmaz. Olur derlerse, inanmayacaksın, küçük burjuvazi milliyetçiliğidir o, burjuvazinin tuzağıdır. Niye Halim'le tartışmıyor fikirlerini? Tartışırlarken, doğrusu dinlemek isterdim. Hele Halim'in şirretliğini ve sözden anlamazlığını hesaba katarsak..."

Halim, yarım saattir, Parkotel'in kapısı önünde, bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. İçinde bir bocalama: Şimdi gidip geldiğini haber verse, telâşını ve korkusunu açığa vurmuş olmayacak mı? Rahat adam, kendine güveniyorsa, buluşmasına geç kalır, hiç olmazsa saatinde gelir, onun gibi böyle yarım saat öncesinden damlamaz. O halde ne yapmalı? Otelin kapısı önünde, üç aşağı beş yukarı vakit öldürürsün. İki yanından Mithatpaşa Stadı'na yoğun bir insan nehri akar: Cigara ağızda, gazete koltukta, kasketi kaykılmış, üçerli beşerli gruplar; sandviçleri ceplemiş, hergele mi hergele tornacı çırakları, doğrultmacılar, lise öğrencileri vs. Önemli bir maç galiba.

Boğaz'dan esen rüzgâr, ne kadar kalın bulut varsa önüne katmış, şehrin üstüne sürüyor: Homurtulu, adamakıllı ağır, siyah da pembe pembe nakışlı, acayip birtakım bulutlar, bunlar: Ağırlıkları o kadar elle tutulacak gibi, o kadar besbelli ki, cami kubbeleri sanki altlarında kütürdüyor.

Halim, solundan sağına, sağından soluna, kaldırımı arşınlıyor. Bu tükürdüğü yirminci cıgarası mı? Bir yandan, için için bozulmakta:

"–... ulan bu bendeki kafa mı be? Mantık yok bir kere. Şimdi Galib olsa 'düzen fikri teşekkül etmemiş' derdi. Önce yatakta öğleye kadar baylanlan, sonra birden fırla, paldır küldür giyin, tıraş ol, iki lokma bir şey, iki kadeh konyak atıştır, sonra gel buraya saate bir bak, daha yarım saat vaktin olsun: Enayiliğin daniskası buna demezlerse, neye derler? Hele tam karşıtı bir davranışı kararlaştırdığın düşünülürse!... Haçik'te eş dostla lak lak edip çene yarıştıracaktım da, tumturaklı ve yukardan, en az bir çeyrek geç gelecektim, beyefendi buluşmasını iplemediğimi anlasın diye..."

Bu buluşma hesapta yoktu, orası muhakkak. Dün Beyoğlu'nda dolaşıyordu. Nobran, alacalı bulacalı, hırs ve hasetten çatlayan kalabalığın arasından, adıyla çağırdılar. Döndü baktı, tanımadığı bir herif kravatına binmiş geliyor. Kravatı dersen, başlıbaşına bir lunapark. Nedir diye merak etti, durdu. Herif, kravatıyla açıkça övünerek yaklaştı, yol yine tıkandığı için, araya sıkışmış kalmış siyah bir Cadillac'ı eliyle gösterirken:

"– Halim Bey'siniz ya? –diye sordu–. Yanlışlık yok ya?"

"– Hayır, yok!"

"–... ağabeyiniz tarafından geliyorum. Kendisi şu arabada, nah şunda, evet: Uzaktan sizi farketmiş, bana git şunu yakala dedi..."

Halim, arabanın içinde, ağabeyinin, o kınalı bıyığını posta pulu gibi üst dudağına yapıştırmış taşralı avukat suratını seçer gibi oldu. Osman Naci Bey dalgın, biraz düşünceli görünüyordu. Başka yerlere bakıyordu ama, baktığını gördüğü şüpheliydi.

"–... sizinle görüşmek arzu ediyor, yarın saat üçte Parkotel'de bekleyecek..."

Yol açılmış, arabalar hafifçe kımıldamıştı, herif, kravatını bayrak gibi rüzgâra vererek Cadillac'a seğirtirken, buluşmanın yerini ve saatini yüksek sesle bir daha tekrarladı:

"–... saat üçte, Parkotel'de! Tamam mı?"

Şimdi saat kaç? Üçe beş var. Beş dakika daha sabır! Park Pastanesi'nin buğulu camları ardında hayal meyal gölgeler: Çok boyalı, şapkaları tüllü, kadidi çıkmış yaşlı kokonalar, Mütareke fahişesi jestleriyle pasta tıkınıyor. Tüylü çenelerinde crème chantilly bu-

laşıkları!... Bol bol cıgara içip, rütbe sırasıyla birbirini çekiştiren, çenebaz ve avare, emekli generaller, konsolos artıkları...

İçerde, sanki bir piyes oynanıyor. Herkes, adı, rahatsız edici bir sessizlik içinde, elli yıldır oynanagelen bu piyesin başlangıcını ve konusunu hatırlamaya çalışıyor. Kimse hatırlayamıyor, fakat oyunu sürdürüyor. Nereden yola çıktıklarını, nereye varacaklarını bilemiyorlar. Saçma! Halim'e dipten bir yerden, kıvrak ve mavi bir kocaman hayvan, kirpiklerinin ucuyla lütfen selâm mı verdi, yoksa ona mı öyle geldi? Yanında ensesi tıraşlı, gri saçları sımsıkı arkaya taranmış erkekten bozma bir kadın. Kim bunlar? İri ve 'fistolu' dudakların arasında, can çekişen bir yaprak cıgarası gözüne ilişince, Matmazel Raşel'i bulup belleğinden çıkarıyor.

"–... hay Allah, deminden beri kaldırımları arşınladığımı gördü mü bu kaltak?"

Bu kaygı, önceki kaygısını unutmasına yetti, o hızla Parkotel'e dalarak bahçeyi geçti, danışmanın cilâlı tezgâhına dayanıp, biraz yukardan:

– Hacıbeyoğlu'nu göreceğim –dedi.

Danışmadaki adam, soğuk soğuk, tepeden tırnağa süzdü onu. Gören azarlayacağını sanabilirdi:

– Kimi? Hacıbeyoğlu'nu mu? İmkânsız! Akşama kadar kimseyi kabul edemez.

– Nasıl olur, saat üçte gelmemi söylemişti. Siz bir kere haber verin, lütfen.

– Randevunuz varsa, başka tabii. Adınızı lütfeder misiniz?

– Halim Hacıbeyoğlu! Kardeşiyim.

Adam birden ufaldı, suratında yalak bir köpek sevimliliği, yaltaklanmaya başladı:

–... niye başından söylemezsiniz beyciğim? Ona göre davranırdık. Yerli yersiz rahatsız ediyorlar, bu bakımdan... Kusura bakmayın artık! Derhal geidiğinizi bildireyim: Osman Naci Beyfendi, henüz sofradan kalktılar, siz salonda istirahat buyrun bir dakika, ben icap edeni yaparak...

Osman Naci Hacıbeyoğlu, yanında Kâmil Bey, bir kral sofrasından kalkmış, yukarıya, dairesine çekiliyor. Önünde kapılar, kendiliklerinden açılı açılıveriyorlar. Kocaman ve rahat koltuklar, tombul ve uysal orospular gibi, elinin altında hazır. Eğri baksa, her

köşeden garsonlar koşuşuyor, bir emri mi var diye. Daima da var. Bu ne biçim kahveymiş böyle, şekeri doldurmuşlar, köpüksüz? Metrdotele bir azar, bir azar! Köpüklüsü ve az şekerlisi gelecek. Koca koca Havana pürolarını, yarı içilmiş, kül tablalarında unutuyor. Kâmil Bey, iyidir hoştur, isteği hiç bitmez, deminden beri geciken bir döviz transferi için dökmediği dil kalmadı. Dinleyen kim? Dinleyecek hâli yok ki! Çokça yemiş galiba, üzerinde bir ağırlık, 'hazım rahaveti'. Kahvesini gürültüyle höpürdetiyor. Ne tarafından bakılsa, üzerinde memnunluk akan bir adam. Kendinden memnun, alnına kaldırdığı gözlüklerinden, lâcivert İngiliz kumaşı elbisesinden, kınalı pul bıyığından, parmağındaki kalın altın yüzükten, her şeyinden! Davranışıyla, aslında neyse onu belli ediyor: Gösterişe düşkün, alaturka, bir taşra aydını.

Aklına esti mi, karşısındakinin sözünü kesmekten hiç çekinmez. Dinleneceğinden emin. Hatta konuyu değiştiriyor, gereksiz şeyler söylüyor:

–... vallahi Kâmil Bey, hani muhalefetin filizlenip vatan sathına dağıldığı yerdir ama, şu kahpe İstanbul hoşuma gitmiyor değil. Her gün biraz daha fazla. Ankara'da can sıkıntısından patlıyoruz, birader. Bu hava nerde? Hanidir bir fikrim var, Kalender'deki arsalara inşa edilen villalardan birini alsam mı diyorum, vâkıâ bizler, işimizin icabı olarak Ankara'da...

Sesinde uydurma bir bezginlik: –... her ne kadar resmi bir sıfatı yoksa da –diyor–, İstanbul'a bu seyahatim fevkalâde mühim. Her şey dönüşte Beyefendi'ye vereceğim rapora bağlı. Halbuki daha ilk temaslarımı yapar yapmaz nevmit oldum. Nedir efendim o matbuatın hâli? Sizin gazeteyi, ehemmiyeti sizinkisiyle gayr-ı kabil-i mukayese diğer birkaçını bir kenara bırakırsak, hepsi satılmış bunların! Hele üniversite, mason ve komünist yuvası. Başlarına iş açacaklar, haberleri yok. Bu böyle gitmez, muhalefeti ihanete vardırmalarına müsaade edemeyiz. Her şeyin bir usulü, bir âdâbı yok mu efendim? En kısa zamanda bu bozguncuları bir zapt-ü-rapt altına almalıyız.

Âdetidir ya, son sözlerini tekrarlıyor:

–... en kısa zamanda!

Osman Naci Hacıbeyoğlu'nun etki alanı, herhangi bir milletvekilininkinden çok daha geniş, nüfuzu fazlaydı. Siyasal yönden

olduğu kadar, ekonomik yönden de işler aksamaya başlayınca, partinin, elebaşıları arasında onun da bulunmakla övündüğü aşırı sağcı kanadı, Menderes için yepyeni bir önem kazanmıştı. Enflasyon, gün geçtikçe ağırlaşan koşullarla bastırdıkça, Menderes gerici kanada doğru eğiliyor, açıktan açığa muhalefetsiz bir demokrasiden yana olduklarını savunanları, kendilerinden yana olmayan herkesi komünistlikle suçlayanları tutuyordu. İsmet İnönü gibi, geçmişi herkesçe bilinen politikacılar bile bu türden suçlamalarla kirletiliyorlardı.

–... iktidarları boyunca ne yaptılar? Mazimizin İslâm ve Türk olan bütün kıymetlerini, sistemli olarak, tahribe tevessül etmediler mi? Millete cengâver ruhunu, dinini, örf ve âdetlerini unutturmaya kalkışmadılar mı? Enver Paşa gibi güzide bir kahramanın hatırasını çiğnemediler mi? Hani neredeyse Türklüklerinden, Müslümanlıklarından utanıyorlar diyecek insan! Vallahi böyle! Daima gâvurlardan yana çıkarlar: En mühim meşgaleleri onlara benzemeye çalışmak!

Tüylü kızıl yarasa elleriyle, yeni bir püronun canına okudu. Gümüş çakmağının mavi alevini, taa ciğerlerine çekiyor:

–... Rus klasiklerini çevirtip bastırarak mekteplere dağıtmak ne demek Kâmil Bey? Nereye varır bu işin encâmı? İşte bunu yaptı bu mel'ünlar! Hem de Maarif Vekâleti'nin resmi emriyle! İktidarları sırasında, bütün Maarif'i kızıllar ele geçirmişti zaten, bilmez misin?

Eski Turancılardandır, Osman Naci Hacıbeyoğlu'na Rus deme de, ne dersen de. Rus sözünü işitti mi, tüyleri diken diken oluyor. İçindeki Turancı ölmedi henüz. Dışından ne kadar Demokrat Partili gözükürse gözüksün, gençlik yıllarının Turancı coşkunluğu, içinden dürtüp duruyor: Turan, büyük doğu: Sarışın Tuna'nın yeşil kıyılarından, buzlu ve sert Türkistan içlerine kadar, bütün Türkleri tek bayrak altında toplayacak o büyük imparatorluk! Osman Naci'nin Hukuk'ta okuduğu sıralar, Turancılık, yarı gizli bir hareket olarak gelişmekteydi. Genç Turancılar –nedense çoğu karamaça beyi gibi esmer, doğulu eşraf çocukları–, fakültelerde kuş uçurtmuyorlardı. Gizli saklı bir yerlerde toplanırlar, yalan yanlış bazı kitapları okur, çoğu birbiriyle dalaşan kavgacı dergiler çıkarırlardı. Hepsinin üzerinde aynı Bozkurt ulurdu. Hepsinde aynı slogan:

"– Her ırkın üstünde Türk ırkı!"

O çılgınlık yılları, unutulur mu? Fakülte koridorlarında, anfilerde komünist kovalanır; birisi bir yerde kıstırıldı mı, ağzı burnu dağıtılırdı. Sonra çete halinde Yenikapı meyhanelerini basar, şarkı, cıgara dumanı ve it köpek arasında, yaptıklarını ıslatırlardı. Rakı su gibi akar, gece dolu bir kovan gibi uğuldardı. Bu Kâmil Bey, şimdi nasıl ürkek, höt desen kaçmaya hazır bir herifse, o zaman da öyle yüreksiz bir gençti ama, Osman Naci öyle mi ya? Elebaşıydı bir kere, hele kendi yazdığı Turan şiirlerini gürül gürül okumaya koyuldu mu, sanki ateş püskürür, iliklerine kadar Türk kesilirdi: Kartal bakışları, düşük bıyıklarıyla tarihin karanlıklarından beri sürüp gelen, o güçlü, eli kırbaçlı, yalnız ve yenilmez Türk! Soylu uygarlığına, baş eğmez yüceliğine rağmen, Rusu, Bulgarı, Rumu, Yahudisi, onu hiçe saymaya mı yelteniyor? Varsın yeltensinler! Ergenekon'un Bozkurt'u neredeymişsin yetişecek, kılavuzluk ederek, onu yeniden zafere ulaştıracaktır.

Bir hesap yanlışlığı mı yaptılar, ne oldu, birden uyanan dikta polisi, faşistlerin ve nazilerin desteğiyle komitacılığa heveslenen yeni Turancıları, yakaladığı gibi içeri tıktı. Bereket versin, Osman Naci ortalarda değildi o sıra, fakülteyi bitirmiş, İzmir'de avukatlık stajına başlamıştı. Tutuklanmaktan böylece kurtuldu. Demokrat Parti kurulur kurulmaz, rejimden bütün hoşnutsuzlar gibi, kapağı oraya attı.

Şimdi, sıkkın sıkkın, telefona bakıyor. Kâmil Bey, niyetini sezdi, bir ördek telâşıyla telefonu kaptı getirdi. Yarım ağızla bir teşekkür, arkasından, yapma olduğu besbelli bir kibarlıkla, otelin santralına bir emir:

–... kızım, acele Dahiliye Vekâleti'yle görüşmek istiyorum: Şehirlerarasına müstacel olduğunu bilhassa söyle, vekil bey telefonumu bekliyor.

Oysa içinde geliştirdiği tasarıların, bunlarla hiçbir ilgisi yok:

"–... Boğaz'dan vazgeçmek galiba en iyisi, önüne gelen bir villa konduruyor, eski havası kalmadı diyorlar. Büyükada'yı mı seçsem, kibar muhit, gözlerden uzak. Herhalde daha münasip olur. Gilda duymasın, çıldıracak sevincinden.

Kardeşini bir ceset gibi karşıladı. Gözleri cam kesilmiş, yüzünde insanca ne varsa eriyip akmıştı. Kımıldamıyordu da. Elleriyle belirli anlamı olmayan bir işaret yaptı, o kadar. 'Hoşgeldin'i bile esirgedi. Kısaca:

– Oturunuz –dedi–. Size diyeceklerim var.

O arada, bu beklenmedik rastlantıdan dehşetli rahatsız olan Kâmil Bey olmadık bir randevu uydurmuş, üst üste temennâlar yapıp saçma sapan bir şeyler mırıldanarak, kendini dışarı atmıştı: Ondan kala kala, biri huzursuzluktan kıpır kıpır, öteki asık suratlı iki düşman kardeşin arasında pır pır eden, bir 'inşallah' kalmıştı, salyasıyla pırıl pırıl ıslak, yersiz yurtsuz bir 'inşallah'.

Halim cıgara içmemek için, kendini zor tutuyordu. Şimdiye kadar ne babasının yanında içmişti, ne ağabeyinin. Bir yanıyla, kesin kesin, bu sefer içmek kararları verip, ceplerinden ansızın sırra kadem basan kibritlerini aranıyor, bir yanıyla içsem mi içmesem mi diye bocalıyordu:

"–... inadına yapmış gibi olmayacak mı? Ne de olsa büyüğüm, üstelik her gün görüşmüyoruz."

O görmeyeli, Osman Naci şişmanlamış, ağırlaşmıştı. Saçları iyice döküldüğünden, dazlak tepesi parıl parıl parlıyordu. Üstüne, hayatından memnun, işleri tıkırında giden bir politikacı hâli gelmişti. İğrenç bir şeydi bu, tiksindirici.

–... ihtiyarımız haricinde olan hısımlık münasebetimiz bir tarafa bırakılırsa, sizinle müşterek hiçbir şeyimiz bulunmuyor. Benim nokta-i nazarımdan beyaz olan şey, sizin nokta-i nazarınızdan düpedüz siyah. İyilik ve kötülük, hayır ve şer mefhumları da, yekdiğerimize göre tamamen değişiyor. Evvelce böyleydi bu keyfiyet, şimdi de böyle, âhiren de böyle olacak. Binaenaleyh, şu veya bu şekilde, bir mutabakata varmamızın imkân ve ihtimali yoktur. Esasen, bir mektubumda bu noktaya temas ettiğim için, üzerinde fazla tevakkuf etmeyeceğim. Şahsen sizi görmek niyetinde değildim, dün hiç hesapta yok iken Emniyet Birinci Şube Müdür Muavini bey...

Halim, kelimelerin aralıksız akışından sersemlemişti. Bir an, kendini yeniden, iki süngülü jandarma arasında görüyor: Elleri kelepçeli, kızıl saçları ince yağmur serpintisinden –üzerine cam kırığı serpilmiş gibi– pırıl pırıl, ağzında o zehirli sulfato acılığı. Büyük bir cümle kapısından, maltataşları döşeli bomboş bir avluya giriyorlar. Hay Allah, eskiden yaşadığı bir an mı bu, yoksa yakında yaşayacağı bir an mı?

–... Muavin beyin size gösterdiği teveccüh, şahsen bana, bir

mânada ailemizin bütün efradına duydukları hürmeti ifade eden bir lütûf: Size de, istikbalinizi kurtarmanız, ailemizin alnına sürdüğünüz lekeyi temizlemeniz için, eşsiz bir fırsat! Bu fırsatın üzerine tehalük edecek yerde, anûdâne sükûtunuz hayra alâmeti telâkki edilemez. Yalnız haberiniz olsun, bu sefer kimse kurtaramayacaktır yakasını! Bunu kat'iyetle beyan edebilecek bir mevkide bulunuyorum. 'Beyefendi' bozguncu muhalefetin kökünü kurutmakta kararlıdır. Hepiniz berhava olacaksınız. Listeler çoktan hazır. Sürgün zahmetli olacak. Sizin adınızın da, –bir mânada benimkidir– sürülecekler arasında bulunması, hoşunuza mı gidiyor? Sizin gitse dahi, benim, suret-i kat'iyede hoşlanmadığımı bilesiniz!

Telefon! Kasılarak 'Alo' deyişi, görülecek şey. Kınalı pul bıyığı, kızıllara vergi o bozuk beyaz burnunun altında, konuştu mu bir tuhaf kımıldıyor. Onu böyle görmek, onun gibi bir kızıl saçlı olmaktan, ölüp ölesiye tiksindirdi Halim'i.

–... evet, kim, Vekâlet mi? Haaa, eveeet, siz misiniz, bakın şu işe şimdi...

Yayvan bir gülümseme, suratındaki nobranlığı alıp götürüyor. Gevşemiş bakışlarında, birden, hayvansal bir şehvet açlığı.

–... Dahiliye Vekâleti'ni arıyorum, hih hih hih, karşıma siz çıkıyorsunuz ham'fendi, olursa bu kadar olur, tesadüf dediğin! Sabah şerifleriniz hayır olsun, nasıl iyi uyuyabildiniz mi bâri? Çok âlâ, çok güzel.

Dinliyor ama, dinlemesini bilmiyor, telefona hâlâ alışamamış acemi taşralılar gibi, başıyla elleriyle işaretler yapıyor. Zaman zaman, ona hiç yakışmayan sivri bir gülüşü var:

–... hih hih hih, eğlendiniz demek, iyi ama neden o derece içmiştiniz ham'fendi? Unutmak için mi? Neyi unutmak için?

Telefonu kapadıktan sonra, dalgın, bir süre meleklere sırıtıyor: Gilda'yla kolkola girmiş, ağaçlıklı bir yolda dolaşıyorlar. Gilda, metresi: Türk beyazperdesinde ansızın parlamış, Rita Hayworth bozması bir yosma. Eskiden bar kızıymış. Halim'in varlığını farketmesiyle somurtması bir oluyor, zira o bir başkasını getiriyor aklına: Ukalâ, insanı ısırganotu gibi dalayan, dırdırı bitmez bir kadını: Karısını.

–... uzun sözün kısası –diyerek sözü bağlıyor–, meseleyi böyle muallâkta bırakamazsınız, bir karar verip neticeye götürmeniz şart!

Sizi buna, taşımakta bulunduğunuz isim mecbur ediyor. İhtiyar ve hasta babanıza, bizzat bana, ferdan ferdâ ailenin cümlesine karşı mesulsünüz, ya tavr-u-hareketinizle taşıdığınız Hacıbeyoğlu adına lâyık olduğunuzu ispat edeceksiniz, yahut da...

– Doğrusu, neyi imâ ettiğinizi bir türlü anlayamıyorum, sözü bir yere getirmek ister gibisiniz ama, nereye? Benim istediğim tek şey, rahat bırakılmak!

–... evet, anlıyorum, fakat her şey gibi rahat bırakılmanın da bir faturası vardır, onu ödemeniz lâzım. Vaktiyle birtakım haltlar karıştırdınız, bana verilen malûmata bakılırsa, şimdi de tek durmuyormuşsunuz, rahat bırakılmak isteyen kimse böyle mi yapar? Bütün mesuliyetleri göze alarak, kendi hesabımıza, size bir fırsat tanıyoruz, gösterin hüsnüniyetinizi, temiz ve vatanperver bir genç olduğunuzu, yoksa...

Sesinde gizli bir öfke, son cümlesini yeniliyor:

–... vatanperver bir genç olduğunuzu, yoksa!...

Yoksa, ne? Halim, iki yanında iki süngülü jandarma, elleri kelepçeli, yine aynı cümle kapısından, aynı boş avluya giriyor. Yukarda, salak bir yağmur serpintisi. Ya da, karanlıkları ışıklı bir tırtıl gibi takır takır oyan bir sürgün treninde, camların önünde durmuş, ilk Jöntürklerden bu yana bütün siyasi sürgünlerin kendi kendilerine sordukları müthiş soruyu soruyor:

"– Acaba onlar mı haklı? Acaba ben mi yanılıyorum?"

Birden yüreği daraldı, içinde önüne geçilmez bir kırıp dökmek arzusu. Bıraksalar, ortalığı duman edecek. Ne bu be? Yenilgi, yenilgi üstüne geliyor. Ölmesine ölmüyoruz, ölemiyoruz bir türlü ama, dirilemiyoruz da!

Ağabeyi, onun ne halde olduğunu farketmiyor bile. Bir kerecik yüzüne bakmak gereğini duymadan, bir Havana pürosunun daha canına kıyarak:

– Peki –diyor–, düşünün taşının. Biraz daha müsaadeniz varmış. Ben son defa olarak ikaz etmek istedim. Ailevi bir vazife telâkki ettim bunu. Söyleyeceklerim bundan ibarettir, çekilebilirsiniz. Başka birisini kabul edeceğim.

O başka birisi, Gilda'ydı. Halim, Parkotel'den çıkarken gördü. Taksiden inmiş, gülümseyerek şoförün parasını veriyordu. Güzel kadındı, güzel olmasına! Akaju kızılı saçları, köpük köpük omuz-

larına dökülmüştü. Yüksek, iğne topuklu iskarpinleri asfaltı deliyordu. Bu iki ucun arasında, bir erkeğin aklını başından alacak, ne istenirse vardı: Kürk, dumanlı bakış, takma kirpik, çalkalanan kalça! Omuzlarından biri inadına öbüründen yüksek, ağır ağır, dalgalana dalgalana, yürüyordu. Stüdyoda birçok kereler karşılaşmışlardı ama, Halim onu asıl, hani ressam Cavcav var ya, onun anlattıklarından tanırdı: Gilda'ya hem 'atlıyor', hem epeydir parasını yiyordu da!

"–... Gilda'yla* yatmak arkadaş, kolay iş değil. Niyetli misin, önce bir zaman beslemelerle staj yapacaksın, esaslı, şöyle dört başı mâmur bir staj! Âdilikten hoşlanacaksın sonra, bir de burnun tıkalı olacak!...Neden dersen, öyle pis kokar ki bu orospu, ağlarsın: Keskin ter kokusuyla, ağır parfüm karışınca, oluyor mu sana ekşi, yapışkan, evlere şenlik bir koku..."

Halim, Taksim'deki saati görünce, şaşırdı: Üç buçuk.

"–... üç buçuk mu, dalga mı geçiyorlar benimle? O kadar şeyi, biz yarım saatte mi konuştuk yâni? Yahu ben akşam oldu, akşam olmadıysa bile, en azından iki saat geçti sanıyordum! Ağabeyim olacak deyyus, üstelik iyiliğimi istermiş gibi ikiyüzlü davranarak, hepsi hepsi yarım saat içinde mi canıma okudu benim? Yukardan, pürosunun ateşini gözüme soka soka, attı tuttu da, sesimi bile çıkaramadım. Canını sıkacak, kafasını karıştıracak, tek kelime olsun, oturtamadım. Tüh yazıklar olsun bana! Herifi utandıralım diye gittik, rezil olduk çıktık. Eh, ne de olsa eski düzenbaz, işini bilir."

Demin tasarladığı, varla yok arası yağmur serpintisi, şimdi başının üzerinde, ince ve külrengi. umutsuzluk verici bir sis dokuyor. Tıklım tıklım otobüsleri. duman duman vapurları, somurtkan yapılarıyla İstanbul. sanki saldıraya geçmiş bir fil sürüsü. Halim kıstırılmış. Hem fena kıstırılmış. Ah, bir çıkış yolu bulabilse!

"– Seçmek elinde mi? Hayır! Ne dün elimdeydi, ne bugün. Yaşayacağımı hiçbir zaman kendi dileğimle seçmedim, seçemedim: Ne olduysa kendiliğinden oldu. Ölüm gibi kaçınılmaz, bir alınyazısına göre mi?"

Yüksek sesle tekrarlıyor: – Ne çete bunlar. ne çete!

İçinde bir karar olgunlaşmış bile: "– Yok, durumu Suat'tan

---

* bkz. **"Kurtlar Sofrası"**

gizlemem dürüstlüğe sığmaz, her şeyi anlatmalıyım. Çilesini benimle birlikte çekmeyecek mi? Her şeyi bilmeli."

Suat, Emirgân'dan dönerken, basbayağı korkmuştu. Denizin üstündeki bulutlar öylesine alçalmış, o kadar yırtıcı bir siyahlığa bürünmüştü ki, Boğaziçi, tehlikelerle dolu bir dehlize benziyordu. Yağmurun buralarda daha yoğunlaşan çilentisi, iki kıyı arasına donuk bir perde çekmiş; köyleri, köyleri birbirine bağlayan yalıları, gözden silmişti. Şurda burda nasılsa unutulmuş, kederli bir iki ihtiyardan, sokak içlerinde ıslak ıslak yankılanan bir müvezzi bağırtısından başka, canlılık belirtisi kalmamış; ortalığa, ürkütücü bir deprem öncesi havası sinmişti: Ne çocukluğunun, ne ilk gençlik yıllarının İstanbul'uydu bu gördüğü; diken diken minareleri, yüzyılların karanlığına uzayan gizli uğursuzluğuyla başka ve korkunç bir şehirdi.

Solgun, gülümseyerek: – İnsan –dedi–, geminin burnuna bakarsa, biz duruyormuşuz da, iki yanımızdan iki sahil şeridi akıyormuş gibi oluyor. Sanki iki ayrı film oynatıyorlar.

Vapurla dönmelerini o istemişti. Emirgân İskelesi'nde in cin top oynuyordu. Gök, kara bir fânus gibi, tepelerine kapaklanmıştı. Yüzbaşı Demir, Miralay Ferid'le tartışmalarının etkisinde, sımsıkı susuyordu ama; durgun bir sessizlik değildi bu, derinliklerinde dallanıp budaklanarak, o tartışma devam ediyordu. Suat bunu, Yüzbaşı'nın gözleri indeki, anlam yansımalarından sezmişti.

Tartışsınlar bakalım. Konuştuklarına doğru dürüst kulak bile vermedi: Niye verecekmiş? O da az mı tartıştı böyle? O öfke, başkaldırma ve kin yıllarında, sinirden tir tir titreyerek, sabahlara kadar az mı attı tuttu? Kuramsal gerçekleri nasıl kırbaç gibi şaklatır, hazır çözümleri ortalığa kezzap gibi duman duman nasıl döküp saçardı? Lafta kalmıştı hepsi. Hiçbir düşünce, hiçbir şekilde eylemleşemiyor; hiçbir eylem denemesi, tartışma çekişme dönemini aşıp, halkın da katılacağı bir uygulama haline gelemiyordu.

Üstlerine çöken cehennem uğursuzluğundan sıyrılmak için bir söyleşiye sığınmak, ona, tek çıkar yol gibi göründü:

– Soyut olarak ele alınırsa –dedi–, siz haklısınız, ne var ki bu hiçbir şeyi halletmiyor: III. Selim'den beri hep haksız olanlar kazanıyorlar.

Yüzbaşı Demir başını salladı: – Çünkü –dedi–, tarih gözüyle haklı olanlar, haklılıklarını başkalarına benimsetemiyorlar. Ya ken-

dilerine inanmıyorlar, ya da inançlarını bilinç, bilinçlerini örgüt aşamasına getiremiyorlar. Yalnız birisi...

Sustu. Sonra bir kusurunu bağışlarmış gibi: –... hem –diye ekledi–, söylediğiniz asılsız astarsız bir söz. Zorla kötümserliğe heveslenir gibisiniz.

Suat'a dokundu bu söz. Suat'tan çok, onun içinde yaşayan, eskilerden kalmış toplumcu militana ağır geldi. Hani gözünü hiçbir şey yıldıramazdı da, kitaplıklara kapanıp, karşılaştırılmalı toplumsal tarih kitapları yazmayı tasarlardı, işte ona. Acı acı gülümseyerek:

– Belki haklısınız, belki haksız, hiçbir şey diyemem. Yalnız, bu toplumsal malzeme ile hiçbir şey yapılamaz. Korkak bunlar, miskin, dünyasından habersiz.

– Her şey yapılır: Durumu iyi değerlendirip ona göre adım atmayı bilirsen!

Sustu biraz, kaşları çatılmış, sesi sertleşmişti, onu enikonu azarlayarak:

–... Mustafa Kemal'e baksanıza –dedi–, o günün koşulları içinde, ne istediyse yapmış! Elindeki toplumsal malzeme, şu bizim elimizde olandan farklı mı? Hayır! Ama biz formülü kaybettik bir kere, sonra kendimize ve gücümüze inancımızı...

Suat, bütün menekşe rengi gözleriyle, Anadolu sahiline dalmıştı. Şu koca çamların siyahımsı yeşil dalgalandığı yer var ya, Direkliyalı işte orada. Uzun ve zahmetli hastalığının son aylarında, babası Ha!ûk Bey, artık yürüyemeyecek derecede halsiz olduğu için, pencerelerden birinin önüne oturur, dinsele yakın duygulanmalarla, saatlerce Boğaz'ı seyrederdi. Suat ne zaman yanına gelse, ya dizinde açık unutulmuş el yazması bir divan, içi geçmiş bulurdu onu, ya da uslu bir yağmur gibi pısır pısır Kur'an okurken! Annesi yukarıya gelmezdi pek, aşağıda pembe salonun pembe aydınlığı içinde, Nadejda'yla başbaşa kalmayı, onun zümrüt yeşili ambalajından nazla sıyrılarak piyanoda ürkek ürkek çaldığı Debussy'yi dinlemeyi daha ilginç bulurdu.

Nadejda!... Nadejda neydi peki, melek mi yoksa şeytan mı? Nasıl oluyor da erdemlerin saydamlığını ve gizli zevklerin lânetli tadını kişiliğinde birleştirebiliyor; sevapların en temizini olduğu kadar, günahların en kirlisini, şaşılacak bir kolaylıkla, sözlerinde ve davranışlarında gerçekleştirebiliyor?

"–... fakat, hayır! Bu konuya dalmamalıyım! Yüzbaşı Demir'le konuşmak çok daha iyi..."

Suat dönüp ona bakıyor. Yüzbaşı Demir, ciddi ve yorgun bir savaşçı olarak, denizin ve göğün cehennem karanlığına sapasağlam çizilmiş. Her derde deva Mustafa Kemal'ini bir kenara bırakmış da, şimdilik, en çetrefil ve çapraşık toplumsal gelişmeleri bir çırpıda açıklayacak bir çözüm arıyor gibi, Suat'ın kendisine baktığını görünce, erkekçe bir yumuşaklıkla:

– Sık sık –diyor–, dalıyorsunuz.

Suat, önce karşı çıkıyor bu dediğine:

– Ben mi, yoo, hayır!

Az sonra yarı yarıya kabulleniyor:

–... kendimi yenik hissediyorum, belki ondan.

– Yenik mi? Böyle olduğu daha iyi. Hiç olmazsa çekimser değilsiniz, hayata katılıyorsunuz ama, yenik olarak! Olsun, katılıyorsunuz ya, bu bile tekrar başlamanız için bir umut.

– Neye başlamam için? Yanlış bir çıkış yaptım, yarışı ya hemen bırakmalıydım, ya yeniden başlamalıydım, öyle yapmadım, koşmakta devam ettim. Hâlâ koşuyorum ama, değeri ne? Hiçbir zaman geçerli sayılmayacak ki!

– Hayat bir tek yarış mı? İkincisi, üçüncüsü yok mu bunun? İlkini kayıp bile etseniz, ikincisini kazanabilirsiniz.

– İkincisini de, hatta üçüncüsünü de kaybettim. Aynı şekilde: Yanlış bir çıkış yapıyorum, duracak, yeniden başlayacak yerde...

– Hepsini kaybetmiş de olsanız, kazanacağınız yine bir yarış kalır: Henüz gençsiniz, kendinize niye inanmıyorsunuz?

–... kendimi başka birisi sanıyordum. Bir gece kim olduğumu anlar gibi oldum. O gün bugündür, gerçek benliğimin hangisi olduğunu bir türlü kestiremiyorum, o mu yoksa bu mu? O davranışlarımı ayarlıyor, fikirlerimi düzenleyip bir sıraya koyuyor, oysa bu önce o fikirleri yadsımakla başlıyor işe, yadsıyor, reddediyor, çürütüyor ama, yine de tam bir başkalaşma sağlayamıyor, zira bir sürü yanlış çıkış yapmaktan yorulmuş, ne isteği kalmış ne gücü...

Son kelimelerini bir utancı gizlermiş gibi fısıldıyor:

–... cesareti de yok!

Yüzbaşı Demir onu dikkatle dinlemişti. Sözünü bitirince, gözlerinin içine dimdik baktı:

– Bu sizinkisi düpedüz kaçaklık –dedi–. Bilir misiniz ki cephede olsaydık, bundan dolayı sizi vurabilirdim. Sorumlu da tutmazlardı.

Suat hemen karşılık vermedi. Yüzü durgundu. Gölgelerle dolu kıvırcık kirpikleri kıpırdamıyordu. Neden sonra, isteksiz ve soluk, gülümseyerek:

– Ne iyi ederdiniz! –dedi.

İlkbahar, uzun ve zahmetli bir yolculuk gibi başlıyor. Rengi belli belirsiz acı yeşile çalan gökyüzünden, Koch basili, kavrulmuş kahve kokusu ve çiçektozu dolu bir sıcaklık, ağır ve nemli Kuledibi'ne gelmiş yığılmış. Yoksul, üst üste çalışan Ermeni tornacılar, Lâz yorgancı ustaları, kalın ve esmer marangozlar, parıl parıl terliyorlar. Yağlı mor bıyıklarında anlaşılmaz bir iç elektriğinin tükenmeyen çıtırtısı. Birisi esnemesin, bütün çarşı ağızbirliğiyle esnemeye hazır!

Emirgân gezmesinden, Suat'ın içinde, tek bir cümle yer etmiş; çok önemli saydığı, çapraşık, aykırılıklarla dolu bir cümle bu:

"–... yo, hayır: Ne çirkin, ne gülünç! Daha çok ürkütüyor insanı, neden dersen, erkek esvabı giymiş bir kadın hâli yok onda, düpedüz erkek hâli var: Kendinden emin, kibirli, mütehakkim!"

Üstünde bir gevşeklik, Suat, oradan oraya, pencereden mutfağa sürükleniyor. Hiç sebepsiz bir orda, bir burda. İpin ucunu salıvermiş, ne giyim kuşam, ne doğru dürüst boyanmak! Kıllarını bile almaktan vaz mı geçmiş, yoksa üşeniyor mu; bacaklarında, koltukaltlarında iğne iğne uç vermişler. Oysa; bakıyorsun, divana uzanmış, gözleri kapalı, hayal kuruyor; bakıyorsun, iki kahve birden devirmiş, aç karnına ve sıcak sıcak, ne mîdesi kalmış ne sinirleri. İç dağınıklığını sadece Galata Kulesi'yle, göğün olanca ağırlığına göz kırpmaksızın katlanabilen, o yalnız ve hantal nöbetçiyle paylaşıyor.

Derken gizli tomurcuklar, pencere içi saksılarında, patır patır patlıyorlar. Ankara Radyosu'nda, önce Menderes'in çok uzun bir demeci, sonra partilerinden ayrılıp 'Vatan Cephesi'ne yazılanların bitmez tükenmez listesi. İki gazeteci daha tutuklanmış. Pahalılık diz boyu. Şehri saran bahçelerde ağaçlar çiçeklendi: Beyaz. mavi, pembe, yeşil! Toprağın en dip derinliklerine sokulmuş en ince köklerden, özsuyu en yüksekteki dal uçlarına fısıltıyla yükseliyor. Üniversitelerde büyük huzursuzluk: Öğrenciler, gidişi beğenmiyorlarmış. Eski kahvelerin, hâlâ kış ve soğuk tömbeki kokan iç salonla-

rında, nargilelerinin başına emekli Tanrılar gibi çökmüş birtakım sakallı ihtiyarlar, ellerinde mercan tesbih, saklı öfkelerini ateşle besleyerek, "Yâ sabır" çekiyorlar.

Miralay Ferid ne demişti onları geçirirken?

Alacalı bulacalı çarşaf mendiline hank! diye sümkürüp, çağrısının amacını birden hatırlayarak:

"–... bana bak kız... –dememiş miydi–, sen de neden keçi gibi inat edip duruyorsun? Anan olacak zıpır, maşallah zengin, seni beni satın alır. Aklı ticarete de eriyor haaa! Benim bildiğim yalnız Bayraktar Çiftliği'nden ayda beş bin lira geçiyor eline! Han hamam varidatı ayrı. Bir araba almış, görülecek şey! Araba mı, dretnot mu belli değil mübarek: Kocaman, adamakıllı lüks, son model!"

Bir ara susmuş, kısaca düşünüp eklemişti:

"–... servetini ota boka, bilmem hangi tarikatın yiyicilerine sarfedeceğine sana versin, mevzu-u bahis olan para nihayet senin paran, o da pekâlâ farkında bunun."

Suat cevap verneyi bile küçüklük saymıştı. Ailesiyle bir ilişkisi yoktu ki! 'Aşağılık' burjuvalardı onlar, servetleri olsa olsa haksız, başarıları kirli, elleri kana bulanmış olabilirdi. Evlendiği sıra, miras payı ve çeyiz diye, on beş yirmi bin lira kadar bir para almaya razı olmuştu ama, dayısının zoruyla! Ona kalsa, daha fazlasını istemeye ve almaya hakkı olduğunu bildiği halde, tek kuruşlarına elini sürmeyecekti.

O sıralar, tepeden tırnağa yadsımaydı, ne Allah tanıyordu, ne vatan, ne millet, ne aile! Gözü bir şeyi görmüyor, her şeye, sonu gelmez bir hınç, bereketli bir öfkeyle karşı çıkıyordu. Üstüne bir saldırgınlık sinmiş, küstahlığını pırıl pırıl bir zırh gibi kuşanmıştı. Her baktığı yere menekşe rengi şimşekler, elektrik moruna çalan yıldırımlar yağdırıyordu. Edebiyat Fakültesi'nde, Yüksek Tahsil Gençlik Derneği'nde, hareketin en zeki, en gözü pek militanlarından sayılıyor, bununla övünüyordu. Gelecekteki devrimlerin müthiş titreşimlerini, eşine az rastlanır bir duyarlıkla, havada daha şimdiden hisseden o değil miydi? Gelecek 'mutlu ve aydınlık yarınların' heyecanını, daha şimdiden içinde duyup, çevresindekilere aşılamaya çalışmıyor muydu? Nasıl kalkar kendini soysuz burjuvazinin yozlaşmış bir ailesinden sayıp, o pis miras üzerinde hak iddia edebilirdi?

Konuşmaya başlamasın, burjuvaziyi de, elindeki rahatlık olanaklarını da, zehirli bir dille yerin dibine batırıyordu hemen. Bunu kendini inandırmak için mi, yoksa başkalarını 'davaya kazanmak' için mi yapıyordu, orası pek anlaşılamıyordu. Yalnız, ağzının köşesinde küçümseyici bir gülümsemeyle, eleştirip batırmadığı şey yoktu: Kadınlar köleydi, erkekler gereksiz ve burnu büyük, üniversite rezil, İstanbul pis ve bakımsız, memleket uçurumun dibinde, denizin tuzu az, yağmur bereketsiz, yıldızlar fazla uzak! Babası hastalandı hastalanalı Direkliyalı'ya ayak basmamıştı. Onun öleceğini seziyor, içinden gitmek gelse bile; annesini erkekten bozma bir yaratık olarak bulacağını; belli etmese de, orada artık Nadejda'nın hüküm sürdüğünü kestirdiğinden, kendini tutuyordu. Direkliyalı'da, Türk mavisi bir pencerenin ardında yalnız bir kanûn, yine uzun uzun Hafız Post'un bir cümlesini tekrarlayıp duruyordu belki ama, kimler için?

Oysa Direkliyalı, Suat'ın bütün çocukluğu. Denizden esen ince yel, cırcırböcekleriyle yüklü çamları okşuyor. Mevsim yaz, bir öğle sonu. Manolyalar, soluk aydınlıklarıyla, uzak ve narin, gülümsüyorlar. Mermer mavisi kocaman bir martı, gelip kayıklarının demiri üzerine konmuş; taa akşama kadar, hareketsiz ve düşünceli, hep öyle, orada kalacak. Komşuları Şefik Kaptan var ya, babasının dostu, onun gemisi İnşirâh, âni metal yırtılmaları ve hain fısıltılarıyla meydana çıkıyor birden, pencerelerin önünden geçerken, üç kısa düdükle yalıyı selâmlıyor. Ufukta, üç kısa düdüğün, perde perde yankılanışı! Halûk Bey, tülleri ayırıp, dışarıya şöyle bir göz atıyor, göğüs geçirerek, yeniden okumaya dalıyor. Oda büyük, geniş: Tavanları yüksek ve işlemeli. Ceviz kütüphanelerin ağır camları arkasında, maroken ciltli eski kitapların saygı uyandıran kalabalığı farkediliyor. Eşyalar, belirli bir simetri hesaplanarak yerleştirilmiş. Köşedeki yazıhanenin üzerine, kocaman bir yer-yuvarlağı koymuşlar. Duvarlarda, kutsal yazıların, siyah üstüne beyaz, hüsn-ü hat kaynaşması:

"– Lâ ilâhe-ill-Allah...

Odada üç şey var ki, henüz on yaşlarındaki Suat'ı büyülüyor: Birincisi, duvardaki minyatürlü çalarsaat, hani her saat başında ve buçukta, 'Kâtibim' şarkısını mırıldanır! İkincisi, tavana yakın bir yerde, yukarda, tünemiş olan kartal: Açık, kondu konacak geniş ka-

natları, gözlerinin ve gagasının yırtıcı görünüşüyle. öyle ustaca dondurulmuş ki, enikonu canlı. Üçüncüsü, bir duvarın hemen yarısını kaplayan, renkli Memâlik–i Mahrûsa-i Şahane haritası. Bu sonuncusu, imparatorluğun dağılışını bir türlü içine yatıramayan Halûk Bey için de vazgeçilmez bir teselli, zararsız bir gönül avuntusu: Kaç gelişinde Suat, onu haritanın önünde, yüzünde anlatılması zor bir kederle devletin 'eski satvetini' seyrederken yakalamadı mı? Her seferinde, bu işin sırrına akıl erdirememiş gibi, hüzünlü hüzünlü başını sallıyor, kızına masal anlattığı zamanlardaki yumuşak ve derin sesini bularak:

"–... bu –diyor–, tasavvuru bile gayr-ı mümkün bir şey yavrucuğum, benim nazlı kızım, görüyor musun şurasını, başlıbaşına bir devlet, Macaristan! İşte bu Macaristan, Sultan Süleyman'ın devr-i saltanatında bizim Budin vilayetimiz oluyor. Şu gördüklerin yok mu, şu ufak ufak devletler; Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Romanya, filan... daha elli yıl önce bizimdi, bir keresinde rahmetli deden beni Priştine'ye götürmüştü, gayetle iyi hatırlarım..."

Fakat asıl onu yıkan, Arabistan'ın kaybı. Nedeni açık. Mekke'nin orada olması. Halûk Bey'in Müslümanlığına diyecek yok, Arabi, Farisi bilir, fıkıh okumuş, ünlü Kur'an tefsirlerinin hepsine âşinâ. Mekke'nin elden gidişi, belki bu yüzden içini parçalıyor. Acı da çekiyor ya, bütün bilgeler gibi, bunu belli etmeden yapıyor

"–... Mekke-i Mükerreme'yi bizden almak ne demek, başımızı vücudumuzdan ayırmak demek! Biz ki Yavuz Sultan Selim Han'dan bu yana, Allah'ın izni ve inayetiyle İslâmın kılıcı olduk. onun adına zuhur ve huruç ettik, halifesiz kalmamız, Mekke-i Mükerreme'yi kaybetmemiz reva-yı hak mıdır?"

Titreyen zarif parmaklarıyla haritanın üzerinde bir yerleri. bazı siyah noktaları gösteriyor:

"–... küre-i arzın bu tarafı, benim nazlı kızım. bir uçtan bir uca bizim mülkümüz, duyuyor musun: Şam. Halep. Kudüs. Bağdat. Beyrut, San'a... bütün buralar! Kabristanlarında şühedamız yatıyor, camilerinde Türk minareleri var. Vakt-ü-saati gelince. insaallahütealâ, yeniden fethile İslâmın gayr-ı kaabil-i taksim mülkünü ihyâ eyleyeceğiz..."

Sesini alçaltıyor. önemli bir sır fısıldarmış gibi:

"–... bir vazifedir bu –diyor–, bir vazife-i kudsi, hatta ondan da mühim, bir zaruret-i ilâhi bir cihad..."

Bıyıkları hâlâ sivri Kaiser bıyığı ama artık kır düşmüş: Üstelik şimdi, yüzüne büsbütün bir melek aydınlığı veren, bembeyaz, çok zarif bir sakalı var. Ağzı özür dilemeye hazır, bağışlamaya da. En aklın almayacağı kabahatları bir solukta bağışlayabilir, yalnız Mustafa Kemal'i, hayır! Osmanlı soyunu ülkeden sürüp çıkardığı için, bir; şeriatı, bir yerde Müslümanlığın ana iskeletini kaldırıp attığı için, iki. Ne de olsa İslâm birliğine inanıyor Halûk Bey, padişahın 'bu mülkün sahib-i hakikisi' olduğuna da. Rejim istediği kadar değişsin, görgü görenek başka bir kalıba dökülsün, o ne idiyse o kalıyor, çevresindeki gerçekler huzurunu kaçırdıkça, ne yapsın, kafasına ve zevklerine uygun başka gerçeklere sığınıyor: Tarihe!

Olanca gücünü, Osmanlı soyuyla ilgili büyük bir esere harcadı. Doğuşundan batışına, imparatorluğun dağdağalı ve debdebeli tarihini padişah padişah, yeniden yaşadı denebilir. Hammer Tarihi. Tarih-i Cevdet. Vekâyinâme. Evliya Çelebi Seyahatnamesi. Âşıkpaşa Tarihi. Bunların, bunlara benzer daha nice eser ve belgenin arkasında boğulmuş, o zayıf ve yorgun gülümsemesiyle yaptığı işi yücelterek, az mı okudu, not aldı, liste düzenledi? Son yılların saray yaşantısıyla ilgili bazı konularda ayrıntılı bilgi toplayabilmek için, II. Abdülhamid'in Paris'te yaşayan kızı Ayşe Sultan'la bile mektuplaşmaktan çekinmedi.

Arada yorgun düşüp bir yudum dinlenmeye karar verince, karısından: "– Hayrun, şu benim ıhlamuru!" diyerek, içecek sıcak bir şey ister, istemesiyle bütün Direkliyalı'yı dilsiz bir telâşa iterdi: Besleme kızlar pat pat mutfağa iner, aşçı kadın simli fincanları doldurur, Hayrun'sa merdivenlerde sabırsızlanırdı. O tarihte Suat'ın annesi, boylu, boslu, balıketinde bir sarışındı. Tembelceydi biraz. Alışkanlık haline gelmiş bir baş hareketiyle, omuzlarına dökülen yaldızlı sarı saçlarını ikide bir geriye savurtur, ıhlamuru kocasına çokluk eliyle götürürdü. Arasıra kapıya getirip oradan içeriye Suat'ın elinde gönderiyor, bu da babasının dehşetli sevinip, ufacık kızını sultanlar gibi karşılamasına yol açıyordu:

"– Aman yarabbi, bugünleri de gördük mü? Bakın hele şu işe, nazlı kızım büyümüş, babasına ıhlamurunu getiriyor..."

Bir gözünü kırparak sorardı:

"– Saat şimdi çalacak, dinlemek ister misin?"

Suat, meraklı: "– İsterim, beybâ!" derdi.

"– İyi öyleyse, gel kucağıma!"

Kafa kafaya verip, dinliyorlar. Çalarsaat, mırıl mırıl, 'Kâtibim'i mırıldanıyor. Pencerelerde, Şefik Kaptan'ın gemisi İnşirâh. Üç kısa düdük, uzaklarda çabuk taklalar atan yankıları! Sonra akşam. Akşamla bir, Direkliyalı'nın üstünde şiddetli bir kış! Karlı ramazan gecelerinde, sahuru önüne katan rüzgâr sağanaklarının, davul gümbürtülerini hant hant mahalle içlerine kadar kovalayışı. Suat daha ufacık, oruç tutacak yaşa gelmemiş ama, yatağında yalnız kalınca davul seslerinden öylesine korkuyor, öyle acayip şeyler tasarlıyor ki, onu da sahura kaldırıyorlar. Direkliyalı'da ramazan Osmanlı geleneğine uygun olarak kutlanıyor: Gündüzleri oruç, namaz ve dua, akşamları İstanbul'un uzak minareleri kandillerle donanınca, iftar yemeği.

Halûk Bey:"–... Müslüman olmanın on şekli yok –demiyor mu?– Aslolan Allah'a iman etmek, onu sevmek! Sevgin kelâmda kalmayacak, ef'alinde görünecek, bu da farzı ve sünneti yerine getirmekle kaabil. Şimdilerde ramazana kimsenin ehemmiyet atfettiği yoksa da..."

Birkaç yıl sonra, arduvaz grisi, sararmış yaprak kızılı bir sonbahar akşamı, Suat okuldan dönüyor, pembe salonda, ellerini nereye koyacağını bilemeyen babasıyla 'resmi' günlere özgü gülümsemesini suratına takınmış annesinin arasında, dört yanına akvaryum yeşili bir aydınlık saçan Nadejda'yı buluyor. Düğme gibi ufacık bir ağız, yukarı kalkık ufacık bir burun, varla yok arası, kısa ve ince, samur kaşlar. O kadar vurucu ve yanardöner yeşiller giymiş ki, şöyle ilk bakışta buğday sarışınlığını tamamlayan bağdem gözlerini de yeşil sanıyor insan, oysa değil, yakından bakınca gökkuşağı renkleriyle zenginleşmiş koyu kestâne rengi oldukları anlaşılıyor.

Halûk Bey gülümseyerek: – Gel bakalım güzel kızım –diyor–, gel seni Matmazel'e tanıtayım. Bu cici Matmazel, bugünden itibaren Fransızca öğretecek sana, bize nasıl itaat ediyorsan ona da öyle edeceksin. Söz mü?

Nadejda, daha doğrusu Nadejda Nikolayevna, beyaz Ruslardan. Suat'ın belleğinde onun yaşantısı daha sonra Tolstoy'da.

Turgeniyev'de, Dostoyevskiy'de okuduklarına karışır durur. Kutsal Rusya: Hiç kalkmayacakmış gibi, stepleri ve ormanları kaplamış, süt mavi kar örtüsü. Uzaktan, troykaların iç titreten çıngırakları. Kiliseler, kiliseler, kiliseler! Yağlı ve kömür sakallı Ortodoks babaları, kutsal resimlerin önüne çökmüş, kavga eder gibi iri iri dua ediyor. Bir mahzen, mahzende bir meyhane, meyhanede döke saça votka içerek tartışan üniversite öğrencileri: Hepsi yoksul, yarısı üniformalı, yarısı veremli. Iloraslav yöresindeki yazlık konağında nazlı bir prenses, yalnızlıktan ve can sıkıntısından eriyip tükeniyor. Fransızcadan başka dil konuşmayan Avrupa görmüş derebeyleri, elde kırbaç, yoksulluğun karanlık mağarasındaki simsiyah mujikleri dövüyorlar. İlkbahar. Volga'nın buzları çözüldü çözülecek.

İşin garibi, Nadejda da, geçmişini anlatacak oldu mu her seferinde başka türlü anlatıyor: Bugün eğer babası Riazan asıllı, çetin ve gururlu, üstelik General Denikin'in sağ kolu bir Albay'sa, yarın bakıyorsun Çar'ın gözde adamlarından Rostovlu bir prens oluvermiş. Bazen Duma'da hatırı sayılır ünlü bir politikacı, bazen sesi soluğu çıkmaz dini bütün bir taşra derebeyi! Bu gerçek kargaşalığı ve tutarsızlığı içinde yalnız iki şey değişmiyor: Babasının adı, Evgenyi Fedoroviç Nikolayev, bir de o yürekler acısı ölümü!

Beyazların Çariçin'de yenilgiye uğradığı sıralar. Barut ve keder tüte tüte, kazaklar geri çekiliyor. Hava bir soğuk, bir soğuk!... Vagon üstleri bile salkım salkım insan, çaresiz, yorgun ve sıkıntılı göçmen treni; o istasyon bu istasyon ahlaya puflaya, gelmiş kayıp bir step durağına takılmış. Yirmi dört saattir oradalar. Yolun ne zaman açılacağı belli değil. Kızıl topçuların kuzeydoğuda bir yerleri dövdüğü işitiliyor. Yolcuların arasında, sakalları örümcek bağlamış şom ağızlı bir keşiş, salvoların yalazlarını seçiyormuş güya, yalan!

Romanof'lara son nefesine kadar yürekten bağlı Evgenyi Fedoroviç, işte bu trende, korkudan tir tir titreyen karısıyla kızının kollarında ruhunu teslim etmiş. Şanına yaraşır bir tören şöyle dursun, gömememişler bile! Çünkü, ağır step karanlığını dağıta dağıta şafak sökerken, yol açılıyor. Yürekleri parçalansa da, cesedi orada bırakıp canlarını Odesa'ya dar atıyorlar. Odesa'da kirli, yapışkan bir kar. Sokaklarda korkulu bir rüyadan kaçmış, başka korkulu bir rüyaya sığınmaya hazır, bakımsız ve dağınık insanlar, birbirlerine ve talihsizliklerine çarpa çarpa dökülüyorlar. Onlar, ana kız, zarzor

başlarını sokacak bir gemi bulup, hayli çarpıntılı bir yolculuktan sonra, Galata rıhtımına ayak bastıkları zaman, yine kar yağıyor ama, yeryüzünde Kutsal Rusya diye bir ülke yok artık: O da Evgenyi Fedoroviç'le birlikte ölmüş!

–... ben küçük Suat, ölmek istemek, tıpkı baba. Neden: Acı, ölümü çağırıyor ondan. Dünya deli, insanlar hain, yok acımak! Ne vakit ben size geliyor, var artık **un vrai foyer,** var hangi bizim ev Rossiya'da..."

Nadejda evin neresinde? Ele geçirmek olasız. İnsanın hatırlayıp hatırlayıp unuttuğu yeşil bir melodi gibi, şimdi burada, şimdi değil. O saf gülümsemesiyle, ilk bakışta tertemiz bir kız ama, kaşla göz arasında, kim bilir hangi bilinmez gücün etkisiyle değişiveriyor. Hem değişirken, yaşadığı ânı da değiştiriyor, bulunduğu yeri de. Şurdan geçerken iki rastgele söz mü söyledi, en bayağı eşyaya ruhunun derinliklerinden bir şeyler katıverir sanki, nereye baksan alışılmamış bir sevincin garip parıltıları; fosfor mu, radyoaktivite mi, bilemezsin. Konuşunca, hiç yoktan bir hayal dünyası kurar, hayal kurmasa yaşayamaz ya, kuruşundaki her şeye söz geçirebilen büyücü etkinliğine ne demeli.

Nadejda gerçi hiçbir şey istemez; istemese de, ondan hiçbir şeyi sakınabilmek olası değildir ki! İsteyince bir çocuk bencilliği, ya da ermiş masumluğuyla istediğini alır zaten. Karşı koymak elinden gelmez, isteye isteye verir, üstelik sana yaptıklarını hiç düşünmeden affedersin. Türkçeyi hâlâ doğru dürüst konuşamayışını, dikkatsizliğini, şahane tembelliğini, çocukça cilvelerini! Bunun böyle olması içinse, onun sadece orada olması yeter, yüzüne bütün içtenliğiyle şöyle bir bakıvermesi! O kadar değişik, öyle başka türlü bir kendini verişi vardır ki, lafını ağzında bırakır, öfkeni kursağında.

Evet, başka türlü bir kendini veriş. Çünkü yakınlık duymak, Nadejda için, insanın içinde saklayıp, arasıra bir sözle, bir bakışla dışarı vurduğu bir iç duygulanma değil, daima davranış olarak kendini gösteren canlı bir eylem, sürekli bir atılım. Başkasının yakınlığını, besbelli, aralıksız yalnızlığından kurtulmak için arıyor. Bulamayınca kösülüvermesi, boşta kalan yakınlaşma çabalarının, onu enikonu zehirlemesi bundan! Yakınlıklar sözde kaldı mı, içi rahat etmiyor, ille somutlaşacak, tutulabilir gerçeklikler kazanacak: Bu yüzden hemen ellerini uzatır, ellerini olmazsa, dudaklarını! Sokulganlığı, okşamaktan hoşlanması, bundan!

Böylesine kim dayanabilir? Kimse dayanamıyor: Kimisi hayran olduğundan, kimisi basbayağı büyülendiğinden, Halûk Bey, Hayrun, bütün hizmetçiler çevresinde dört dönüyorlar. En başta Suat, tabii. Suat o sıralar merak küpü, evin şımarık kızı havasından, yetişkin genç kız havasına geçti geçecek. Kanın, damarlarında alev alev aktığını farketmeye başlamış. Bugün kalçalarının, yarın memelerinin yuvarlaklığını, öbür gün bütün vücudunu keşfediyor: Diriliğini, gerginliğini, çıplaklığını! Hangi şarkıyı işitse, hangi genç kız romanına el atsa, içinde kıpır kıpır eden bir duygu: Aşk.

Nadejda, ona Fransızca öğretiyor. Yalnız Fransızca mı? Dostluğu da. Onun dostluğu, başka bir dostluk. Kapalı pancurların ardında ayıp şeyler anlatıp, kıkır kıkır gülüyorlar. Dışarda güneş, kaskatı mavi bir denizin üstüne gelmiş yığılmış. Bu böyle ne kadar sürer? Günün birinde annesi, Nadejda'nın 'mürebbiye' olarak, Direkliyalı'da sürekli kalacağını açıklıyor; evde büyük şenlik, bir topların atılmadığı kalıyor. Suat'la Nadejda'nın keyiflerine diyecek yok, yalnız içtikleri su ayrı; odaları yanyana, Suat'ınki denize bakıyor, Nadejda'nınki çamlara; adını 'güvercin yuvası' koymuş nedense, birkaç haftada döşenişini kökünden değiştirmiş: duvarda Meryem Ana ikonları, sağda solda kaftanlar, Kiyef bıçakları, bir balalayka vs...

Geceleri, fırtına patladı da gök gürültüleri tangır tungur yalının üzerine yuvarlandı mı, hemen Suat'a seslenip koynuna alıyor onu, yumuşacık varlığıyla korkusunu dağıtıyor. Camların ardında, elektriklenmiş ağaçlar, yanlış yanlış, parıldıyorlar. Yıldırım düşüyor, o çatlama arasında bir bakıyorsun, gökte ne kadar yıldız varsa sırrolmuş. Suat, yusyuvarlak, Nadejda'ya sokuluyor; başını, iri iri, gevşekçe, fakat uçları karadut gibi dik ve pütürlü memeleri arasına sokuyor; burnuna gizli bir leylâk kokusu geliyor, kulaklarına bir karınca yuvasının saklı çıtırtıları. Nadejda, gülerek:

"– Suat benim bebek –diyor–. Var ben ona meme vermek.

Film, birden koptu: Şefik Kaptan'ın gemisi buğulu camlarda, Halûk Bey duvarı boydan boya kaplayan Osmanlı haritasının karşısında, Nadejda ise sarışın kokular dağıtan yatağında kalakaldı. Çapraşık bir andı bu. Bir yerlerde bir hünsâ doğdu, bir meleğin kanatları tutuştu, Himalayaların üstünde mi nerde, ansızın bir vis-

count patladı, yolcuları kopuk bir tesbihin taneleri gibi bulutların içine dağıldılar. Hanidir şehvet, görünmez bir yılan sinsiliği ve sırnaşıklığıyla, Suat'ın bacaklarına dolanıyordu. İçinde, tüylü ve ıslak, bir kadife kımıltısı! Ateş bastıkça, burun deliklerinin titrediğini farkediyor. Başında dönmeye, midesinde bulantıya benzer, adını bilmediği bir duygu. Bir şey arzuluyor ama ne?

Odadan mutfağa attı kendini, boynunu, şakaklarını soğuk suyla yıkadı. Yine raydan çıkmıştı galiba. Onun için, gündelik yaşantısına yerleşmeye çabalıyor. Burası salon mu? Ne kadar karanlık böyle, sanki tepeleme pamuk yığmışlar, ama pis, adamakıllı pis ve esmer bir pamuk! Çat! Radyoyu açtı. Ne kadar elektrik varsa, hepsini yaktı. Ortalık tiyatroya benzedi: Sahnede solgun, saçıbaşı dağınık, hayalet gibi bir kadın, yaşamakta devam edişine, hâlâ ölmeyişine yanıyor. Kendisi değil mi bu? Radyoda yine o şarkı: **"Aşkın beni öldürse de yılmam, sâki!"** Suat pencereden bakıyor, hayret, Küçüksu Plajı'nın sonbahar tenhalığıyla, Galata Kulesi'nin devanası siluetini, ağır ağır inen kocaman bir balık ağından farksız akşamın gölgeleri altında, yanyana görüyor. Her şey görkemli ve saçma, her şey anlamsız ve boş. Tek çıkar yol, ansızın, kendini öldürmek gibi geliyor ona. (Mutfağa doğruluyor, usulca içeri giriyor, bıçakların bulunduğu çekmeceyi açıp, içlerinden en uzun ve keskin olanını seçiyor, sonra...) Peki, başka bir çözüm yolu var mı?

Yüzbaşı Demir ona demişti ki:

"– İntihar, ne insanın kendini aşmasıdır, ne korkaklıktan ileri gelen bir kaçış! Hayvanımsı bir yanı var, burası açık, çünkü toplumsal değil. Ayrıca tembel işi, evet bir an için yoğun bir çaba gerektiriyor ama, sınırları belli bir çaba, üstelik olumsuz. İnsanın hayatına son vermesi, bir anlamda, kendisinden soyutlanması demek olmuyor mu?"

Hadi canım, istediği kadar o kalın sesinin orguyla çalım satsın, az bulunur yırtıcı erkek yakışıklılığıyla çocuk çaresizliğini üstünde birleştirsin, alt tarafı asker bu Yüzbaşı Demir, düpedüz asker: Kafası da asker olarak işliyor: İki kere iki dört, ya siyah ya beyaz! Her şey belli, belirli, tanımlanmış!

"–... ben benliğimi bütünüyle harekete adadığım sıralar böyle yapmıyor muydum? Hatta fazlasını. İçimi rahatlatıyordu, ola-

naklarımı aştığım duygusunu veriyor da, ondan. Dışardan bakıldı mı, tutarlı, kararlı ve bütün görünüyordum. İçimden öyle miydim? Kararsızlıklar yiyip bitiriyordu, gizlemeye çalıştığım duygulanmaların tutsağıydım, dışım içime uymuyordu Türkçesi, bu uyumsuzluğu gizleyebildiğim ölçüde başarılı sayılıyordum."

İyi ama hangisi doğru? Soyut bir örnek seçip ona benzemeye çalışmak mı, yoksa örneğini kendi olanaklarından çıkarmak mı? Birincisi olacak şey değil, ya ikincisi? O da öyle: Değil mi ki hiçbir şey, hiçbir şeyi tutmuyor, her şey aralıksız değişiyor, başka türlü nasıl olur? Öyleyse insanlara biçim vermek, ya da insanın kendine biçim verdiğini zannetmesi, avuntu!

"–... bu, hiç değilse benim için böyle. Böyle olduğunu anlar anlamaz yaptığımı gülünç bulmadım mı, iddialarımdan vazgeçmedim mi? Niye açıkça söylememeli, insan benliğini tanımayı öğrendikçe yaptıklarından soğuyor. Önce duraklar gibi oluyorsun, dur bakalım diyorsun, sonra... sonrası, yok!

Peki, bunca yaşadıkları halde güvenlerini yitirmeyenlere ne demeli? Şu Ferid Dayı'm sözgelişi, git bir iş söyle, bir görev ver, yanardağ gibi ayağa kalksın. Sonra şu Yüzbaşı Demir!... Yani öyle umutsuz filan duruyor ya, hiç inanmayın, umutsuz dakikası yok. Neden derseniz, yaşantılarını soyut spekülasyonlar üzerine kurmamışlar da ondan: Ya doğrudan doğruya temel bir eyleme bağlı yürüyor, ya birbirlerine zincirlenerek bir belkemiği oluşturan eylemciklere. Eylem olmadı mı, yaşamak da yok! Belki var ama, yaşamaya benzemez bir yaşantı o: Anlamsız, verimsiz, tekdüze! Benimki gibi: Rasgele algılanmış duyumları, görüntü, sanrı, izlenim, etki ve tepki olarak getirmiş üstüme yığmışlar, altından çıkmam şart, ama nasıl? Başkasının eylemi, ya da yaşantısı ile özdeşleşerek mi? Tutar bir başkası sayarım kendimi, olur biter. 1951 yılında, bir sabaha karşı Kore'de saldırıya hazırlanan Yüzbaşı Demir olabilseydim, belki de..."

O ince ve sık, asit gibi yakıcı yağmur, olanca hızıyla yeniden bastırmıştı. Üsteğmen Demir Çukurcalı, kol saatine bir göz attı: 05,15. Sel sularından kuduza dönmüş Hantan Çayı'nın üzerinden donuk bir şafak söküyor. Öylesine donuk ki, koyu külrengine batık görünümü aydınlatacağına karartıyor sanki: Şu kıvrıla büküle giden keçi yolu, ırmağa giden yol; şuraları, dünkü çarpışmalar sırasında

Çinlilerden alınan siperler, erat elinden geldiği kadar çekidüzen verip içine mevzilenmiş. Yüz metre kadar ötelerinde pirinç tarlaları başlıyor, onların gerisinde ise, yağmur perdesinden zarzor seçilebilen 306 rakımlı tepe, bugünkü hedef.

Telsiz eri, Alay Komuta yeriyle bağlantı sağlamak derdinde:

– Burası Ateş, burası Ateş, Kartal'ı arıyoruz, tamam!

241. Piyade Alayı, sekiz kilometrelik bir cephe boyunca, kırk sekiz saattir Çinlilere saldırıyor. Solunda yerinde sayan bir Portorico birliği, sağında ise Amerikalı zencilerin 25. Alayı, o da duraklamış.

"–... oysa biz, Üçüncü Tabur, dün bir sıçrayışta geçiverdik Hantan Çayı'nı: İkisi ağır, on iki yaralı, dört şehit verdik: Yüzbaşı Cevdet de şehitlerin arasında.

Üsteğmen Demir'in kulaklarında dünden beri onun sesi yankılanıyor: Düşman ateşi altında toplanan Yedinci Bölük erlerine nasıl bağırıyordu:

"–... Dağılın ulan, dağılın diyorum size salak herifler, şimdi havanlar kıstırırsa, görürsünüz dünya kaç kö..."

Sesi birden kısılmış, gözleri dehşet ve umutsuzlukla yuvalarından uğramıştı. Olduğu yere, yıkıldı kaldı. İyi bir arkadaştı Yüzbaşı Cevdet,* müthiş bezik oynardı. İki sözünün biri mutlaka futbol üzerine. Pusan'a indikleri gün, o kibar, o daima özür dilemeye hazır gülümsemesiyle:

"– Olacak iş mi yahu –demişti–, savaş bize gelmiyor, ta Türkiye'den kalkıp biz savaşa geliyoruz. Bir terslik yok mu bu işte?"

Saat 05,20. Üsteğmen Demir, uzaktan, adamlarını yokluyor. Bütün gece gözlerini kırpmadılar. Tetikte beklediler. Irmağın bu kıyısına atlamış tek birlik olduklarından, düşman gece bastırıp suya sürmek isteyebilirdi. İstedi de. Hem bir değil, birçok kere, birçok yandan saldırarak.

– Akbulut Onbaşı, daldın yine: Ne düşünüyorsun, bakalım?

– Ben mi Üsteğmenim, hiç! Köyde bir sıpa bıraktımdı, ayağına çabuk bir şey, büyümüş olmalı diyorum: Çabuk büyür sıpa kısmı.

---

* bkz. **"Yaraya Tuz Basmak"**

Garip bir adam, Onbaşı: bütün gece, gözleri cam gibi parlayan bir Çinli ölüsüne, sıpasını, köyünü, nasıl pamuk topladıklarını, neden damlarını onarmak gerektiğini anlattı durdu. Zaman zaman sözünü kesen öteki Çinlileri sessiz bir öfkeyle delikdeşik edip karanlığa yatırıyor, arkasından biraz dargın, biraz sistemli berikine dönüp:

"–... ülen –diyordu–, bu senin arkadaşlarında hiç mi akıl yok? Baskın basanındır emme, emmesi var bu işin..."

05,25. Yağmur hızlandı, ustura gibi soğuk ve keskin, dediği yeri açıyor. Beş dakikaları ya kaldı, ya kalmadı. Telsiz eri son emirleri alıyor:

– Yedinci Bölük, ikiye ayrılarak, aynı anda, 306 ve 311 rakımlı tepelere saldıracak...

Irmağın üstündeki soluk aydınlık yükseldikçe ufuk yayvanlaştı. Arasıra yağmurun tellerine vuran alacalı bir ışık Tanrısal bir harp görüntüsü yansıtıyor. Yalnızlık duygusu. Budalalık. Tiksinti ve öfke. Asıl öfke!

"–... beş dakika sonra, belki ben de balçığa boylu boyumca uzanmış olacağım, ağzım haykıracakmış gibi açık, dişlerim meydanda. Hayır, düşünmeyeceksin: Cephede düşünmek, ihanetle bir; önemli olan makine gibi işlemek: Komutayı aldın mı, gereğini yerine getirmek!"

05,27 Topçu ateşi kesti, mesafe ayarı yapacaklar galiba.

"–... karnım da bir acıktı ki, o kadar olur. Şimdi bir fincan çay olsa, sıcak sıcak, tereyağlı iki dilim ekmek, biraz beyaz peynir..."

05,30. Vakit tamam. Üsteğmen Demir, farkında olmadan uluyor:

– Haydi aslanlarım, ileri!

Suat, bu işin kimin başının altından çıktığını da, kararı kimin verdiğini de hiçbir zaman öğrenemedi ama, genç kızlık hayatının yörüngesini değiştiren haberi babasından aldı. Rüzgârın balkon sarmaşıklarında ıslıklar çaldığı bir akşamdı. İrkiltici ve erken bir sonbahar serinliği bahçeyi kaplamış, cıvar koylarda yelken diye ne varsa darmadağın etmişti. Halûk Bey, hastalığın etkisiyle daha o zamandan hayli solmuş, sesine bir ürkeklik gelmişti. Suçlu suçlu:

"–... bu yıl –dedi–, her yıldan farklı olacak nazlı kızım, seni Kandilli Lisesi'ne leyli vereceğiz. Annenle epeyce müdavele-i

efkârda bulunduk, kışın karında soğuğunda gidip gelmenin sıhhatine muzir olduğu muhakkak, bu itibarla..."

Yine bir gözünü kırparak, eklemişti: "–... kendini kolla, leyli okumak hiç de kolay değildir, başlıbaşına bir macera."

Öyle de oldu: Suat, benliğini buldu bir kere. Çocukluğu, bir yerde ailesinin, bir yerde Direkliyalı'daki yaşantının bir parçası olmuştu. Oradaki ortaklaşa gelişme içinden payını ayırması ne kadar güç ve olmayası idiyse, buradaki o kadar kolay ve zorunluydu: Bir başınaydı artık, bağımsız, özgün hünerleri ve kusurları olan, sevinçleri üzüntüleri başkasına benzemez, bir başına bir kız!... Bu, durumunu epeyce zorlaştırıyordu: Sıradan birisi sayılmamaya, başını kendi kurtarmaya alışmadığından mıdır nedir, çevresindekilerden çok şey bekliyor; onlar da, biraz beceriksizliklerindense daha çok edepsizliklerinden, onu, her seferinde düşbozumuna uğratıyordu. Dayanılır şey değildi doğrusu! Bu yüzden tadı tuzu kalmadı, iştahı kesildi, doğru dürüst uyuyamaz oldu. Geceleri, yatakhanenin çıplak pencerelerinden çocukluğunun Boğaz'ına dalıyor, gizli gizli ağlıyordu.

Yatılı kızların çoğu, ya öyle pek incesini aramayan, arsız, görgüsüz ve tembel taşralı çocuklardı, ya da tam tersine, her şeyi ciddiye alıp gereğinden fazla çalışan birtakım evhamlı ve hastalıklı ezberciler. Ama hepsi de onu çileden çıkartmakta birleşmişlerdi, yerine göre ilgisiz, soğuk, düşmanca, ikiyüzlü davranırlar, yemekhanede hayvanlar gibi tıkınıp koridorlarda Kızılderili çığlıklarıyla çevresini kuşatarak 'paşa kızı' diye dalga geçerlerdi. Suat'a en çok bayağılıkları, bir de besbelli bu batıyordu. Yeryüzünü bu iğrenç yaratıkların doldurduklarını seziyor, istese de istemese de, yaşadığı sürece, her zaman ve her yerde, karşısına çıkacaklarını, ona dünyayı haram edeceklerini düşünmek, kederini çoğaltıyordu.

Daha üç gün öncesinden hafta sonu heyecanını ve sabırsızlığını yaşamaya başlardı: Okulla ilgisi gevşer, gizli sevincini bir sürü sevimli saçmalık yaparak dışarıya vururdu: Perşembe günü bakarsın defterine iri iri güller çizmiş, cuma günü ders mers çalışmak yok, niye, yarın çıkıyor ya, ondan! Cumartesi kalk zili çalmadan gözünü açar, çocuklar daha uyurken, yatakhaneyi okulu bırakıp içisıra çoktan eve gitmiştir! Kandilli'de okuduğu sürece böyle oldu bu, ışıltısız, ortalama bir öğrenci olarak okudu, okulun evrenine bir gün

bile şöyle gönülden katılamadı. Direkliyalı'ya geldi mi, odasına, Nadejda'ya, anne ve babasına kavuşmuş kalsalar, babası ne kadar onu eskisi gibi neşeli karşılamak için uğraşsa, bir şeylerin dağılıp koptuğu gözlerinden kaçmıyordu. Eski dünya değildi dünyası artık! Biliyordu ki bu silik silik gülümseyen, zorlukla konuşan ihtiyar ölecektir. Şimdiden, yumuşak ve dindar bakışları, sıkma gözlüğünün ardında, arasıra sebepsiz dalgınlaşıyordu; eli ayağı çözülüyor, vücudunun kim bilir neresinde o kanser, hınzır ve yırtıcı, organlarını sessiz sedasız paralıyor, hayatını tüketiyordu.

Asıl annesindeydi değişme! Hem elle tutulur bir biçimde değişiyor, bir yeniliği doğru dürüst sindirilemeden, onu tamamlayan ya da onunla çelişen bir ikincisinin üstüne gelmesi, herkesi büsbütün şaşırtıyordu. Günün birinde gitti saçlarını kısalttı, bir başka gün, "Böyle beğenmedim" diye geriye ne kaldıysa kestirdi attı, ensesini erkekler gibi makineyle tıraş ettirdi, favoriler bıraktı. Kaşlarını inceltmekten vazgeçti sonra, durup dururken cıgaraya başladı. Ne işe yarayacağını pek de kestiremediği, başka bir kişiliğe bürünmek istiyor gibiydi. İşin aslını bilmediğinden davranışlarını ayarlayamıyor, aşırı uçlardan aşırı uçlara, karşıtlıklardan karşıtlıklara sürüklenip duruyordu. Neydi o kaba saba konuşmalar, o çirkin küfürler? Neden kasım kasım kasılıyordu acaba? Hele düpedüz kabadayılık taslaması?... Yanılıp yakılıp da Nadejda bir terslik etmesin, tepeden tırnağa sövüp saydıktan sonra, kızcağızı bir güzel yanından kovuyor, o da kendini 'güvercin yuvası'na dar atıp, hıçkıra hıçkıra, sabahlara kadar gözyaşı döküyordu.

Hele bir akşam, istemeyerek de olsa, neler görmüştü Suat! Gördüklerini asla unutmadı: Pembe salondaydılar. annesi, Nadejda'yı yakasından tutup iyice sarstıktan sonra, sağlı sollu iki müthiş tokat patlattı yüzüne, arkasından, tükürür gibi:

– Orospu! –dedi.

Nadejda korkmadı, çekilmedi de, kımıldamadan durdu. Yüzü, çok kısa bir an, ona bütün havasını veren büyüleyici yeşil ışık söndürülmüş gibi anlamsız kaldı, sonra yavaş yavaş şehvetli bir memnunluğun gizli çizgileriyle donandı. Okşanma dilenen bir kediden farksız, öyle nazlı ve kahpe, Hayrun'a sokuldu, yumuşak yumuşak süründü.

Oysa saat 07,45. Serseri bir kurşun Üsteğmen Demir'in miğ-

ferini sıyırıp geçiyor. Bütün olarak ele alınırsa, durum iç açıcı değil. Raporunu ona göre yapacak, elbet:

– Burası Ateş, burası Ateş! Düşman topçusu önümüzü kesti, ardımızı da kesmek niyetinde, hafif topçu ama etkili oluyorlar. bir de mitralyöz var, epeyce kayıp verdiren! Durumu kurtarmak amacıyla sol kanatlarına saldıracağım, tamam!

07,53. Belleğinde, Bursa'da Askeri Lise'de okuduğu günlerden kalmış o tumturaklı şiir. Durup durup, karanlıktan aydınlığa çıkıyor sanki:

"Irkım doğudan koptu dört bucakta savaştı,
Altay'dan attığım ok Alp dağlarını aştı..."

Bu saldırı o kadar kolay olmayacak! Sabahın körü, ateş yoğun, yağmur adamın hızını kesiyor, yer balçık. İlk kilometreyi yine de kazasız belâsız geçiyor, 306 rakımlı tepenin önündeki üç tepelere ulaşıyorlar, fakat 306 rakımlı tepeyi Çinliler sağlam tutmuş, adamakıllı pekiştirmişler. Sonuç, düzenli, ayarı tamam, değdiği yeri kavuran bir ateş yelpazesi. İster istemez saldırı duraklıyor. Yaralananlar oldu. Acı, biraz şaşkınlık, bekleşiyorlar.

08,00. Üsteğmen Demir, başlarında Onbaşı Akbulut olmak üzere, sekiz er seçti, uysal kaplan suratları, bitmez tükenmez omuzları, yalın süngüleriyle fena halde Türk sekiz adam. Onlara, çevrelerini duyabilirmiş gibi, usul usul talimat veriyor:

– Bana bakın, yiğitlik istemiyorum sizden, hele gösterişin hiç sırası değil! Birinci tepeyi çevirmek için, çaktırmadan sola kayacağız. Bölük, ateşiyle çıkışımızı örtecek. Anlaşıldı mı?

– Anlaşıldı Üsteğmenim.

08,05. Türk ateşi şiddetini artırıyor. Amaç, çıkanları gizlemek! Onlar, ikişer ikişer, bayırın ağaçlık yanına kayıyorlar. Tamam oldu bu iş! Sağlarında, 25. Alayı korumaya çabalayan Amerikan tanklarının boş öksürükleri. O kanatta işler hiç yürümüyor: Zenci piyadeler, Çin savunmasının direncini bir türlü kıramadılar. Hantan Irmağı'nda, siyah nilüferler gibi. zenci kafaları.

08,15. Akbulut Onbaşı, kayaların arasında terkedilmiş bir keçiyolu buldu, başladı tırmanmaya. Sağı solu kollayarak. hadi öbürleri de arkasından.

hâlâ ilerliyoruz, hayret! **Irkım doğudan koptu, dört bucakta savaştı, Altay'dan...**"

08,30. Ansızın 411 rakımlı tepede bir cayırtı ki, adamın aklı durur. Yağmurun ıslak kalınlığı patlamaları boğuyor yalnız, içini boşaltıp koflaştırıyor.

" tamam geldik, çevirdik herifleri, farkına bile varmadılar, şaşırtma ateşi aldattı bunları anlaşılan!.."

08,37 Üsteğmen Demir, mırıl mırıl, son emirlerini mırıldanıyor:

–... Onbaşı, sen üç adam al, dosdoğru mitralyözü bastır, biz öbürlerini haklarız. Dikkatli olun ha, canlı tutsak isterim, anlaşıldı mı?

– Anlaşıldı Üsteğmenim!

08,40. Üsteğmen Demir'den boğuk bir uluma:

– Haydi benim aslanlarım!

Sesi öyle vahşi çıkıyor ki, tanıyamıyor, o bile şaşıyor.

Suat'ın şaşkınlığı daha mı az: Liseyi bitireceği yıl, üst üste terslikler. Önce babasının hastalığı, için için sürüp giden sinsi bir yangının parlayıvermesi gibi, birden ağırlaşıyor. Bir gece palas pandıras kliniğe kaldırıyorlar, sabaha karşı ameliyat, "Son dakikada yetişildi" lâfları, sonra... "Yaşasa yaşasa, daha birkaç yıl, ya yaşar ya yaşamaz." Bunu bilip, babasının o uysal yüz çizgilerinin gerisinde, insafsız ve hamarat ölümün, bir kuru kafa hazırladığını sezmek, zaten çocukluğunu üzerinden atamamış Suat için başlıbaşına bir ölüm:

babam ölecek, bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün, ama mutlaka ölecek, babasız kalacağım..."

Onu, çevresinde çalarsaatin tatlı mırıltılarıyla, ne zaman pencerenin önünde oturmuş, dizlerinin üzerinde herhangi bir divan ve gözleri dalgın görse, içi gidiyor. İnsanın, ölümün gerçekliğini genç yaşında farketmesi, ne zormuş! Fakat ona daha ağır gelen, annesinin durumu ele alışı: Gururlu, epeyce yukardan bir katlanışı var: O sıralar, üst dudağında yeni yeni beliren esmer tüylerin gölgesiyle, gülümsemesini kalınlaştırarak, erkeksi erkeksi:

–... ölüm –diyor–, Allah'ın emri! Kulun ölüme isyanı, Cenab-ı Hakk'a isyanı değil midir? Bu da günahların en büyüğü! Mademki ahiretin yolu ölüm kapısından geçiyor, imânımızı bütün tutup hulûs-u kalple katlanmalıyız. Tevekkül...

İkinci terslik, evde meydana gelen kumanda değişikliği: Kocasının yerini, her gün biraz daha sertleşen Hayrun alıyor, onun yerini ise, tatlı zümrüt yeşili ışıltılarıyla nazlı bir kraliçe gibi salınan Nadejda. Hastalığı yüzünden, Halûk Bey'in, evin gündelik yaşantısından elini ayağını çekmek zorunda kalışı, ikisinin işini adamakıllı kolaylaştırmış. Neden böyle olduğunu anlayamıyor, açıklayamıyor ama, Suat, üzüntüsünün derinliğine rağmen, olanların pekâlâ farkında. Yalnız, elinden gelen bir şey yok!

Ya evin içini saran tekke havası? Bilime, bilimlerin gücüne inanç sarsılınca her yerde ne olursa burda da o oluyor: Hastalığın çaresizliği, umutsuzluk, uzak uzak hepsinin burnuna gelen çürümüş yaprak ve eski mezarlık kokuları, doğulu bir Müslüman kaderciliğini Direkliyalı'ya egemen kılıyor. Duaya düşmenin, alınyazısı Müslümanlığının ardında, sanki görünmez bir tarikatçilik samanyolu, şurasında burasında deli sessizlikleri, uzay pırıltıları ve aldatıcı ölümsüzlüğüyle gelmiş üstlerine çökmüş, ne insan kalmış uyuşturucu etkisine girmedik, ne de eşya: İki sözün biri Allah, ikincisi Vicdani Baba!

'Topal' Vicdani Baba'nın gerçek adı Hüseyin İsmet imiş. Beygir suratı sarkık, sağ elini göğsüne bastıra bastıra selâm verir, pis seyrek Türkmen bıyıklı bir Bektaşi şeyhi ki, nereden çıkmış, nasıl çıkmış da kapağı Direkliyalı'ya atmış, belli değil. Belli olan bu tekke havasını, bu aşırı kaderciliği onun yaydığı. Dehşetli iri sarhoş burnunun iki yanında, açık midyeler gibi çiğ, yapışkan ve titrek, o kırmızı ve hiç kirpiksiz gözleri kıpırdar durur. Her "Hak" deyişinde, yapma bir içtenlikle derin derin göğüs geçirir. Onun dilinde Hak demek aşk demek, aşk ise ahretli olduğu kadar, dünyalı. İşe Nadejda'yı Müslümanlaştırmakla başlıyor:

" mumaileyhâyı Ayişe Nijlâ tesmiye eyleyüp...

Sonra ?... Saat 17,01. Bir el bombası yağmurudur aldı: Duman, yazılıp bozulan kıvılcım zincirleri, sırtı sıra patlamalar!... Dört tarafa savrulmuş çakıltaşları sapır sapır dökülüyor. Her patlamada ayağa kalkan çamur fıskıyelerinden, sarı ve sıcak bir balçık bulutu, çevreye yayılmış. Üsteğmen Demir, adamlarını gözden kaybetmeden, tam siper yattı: Alnı mazot kokan siyahımsı bir taş parçasına dokunuyor, ayakları, üzerinde Merihli gözleri gibi dışbükey hava kabarcıkları yüzen pis bir su birikintisinin içinde. El bombaları

yağar yağmaz, bölük de yere yatmış. Aşağı yukarı bir saattir, 306 rakımlı tepenin dibinde, böyle çakılmış kalmışlardı. Çinliler, yukardaki kayaların arasında iyice yuvalanmış, üstlerine acı bir ateş döküyordu. İlerlemesine ilerleyemiyorlardı ama, gerileyemezlerdi de. Hele üç tepeleri ipe dizer gibi ardı ardına düşürdükten sonra...

17,05. Suat'ın annesini ilk kravatlı görüşü. Evet, basbayağı kravatlı: Kravatın karanlık neftiliğini, hele üstündeki öküz kanı benekleri, ölürse unutur. O böyle, kolalı yaka ve kravat, karşısına çıkınca, kapının eşiğinde kalakalıyor, ne içeri, ne dışarı. Annesinin yüzünde, şaşkınlığını bağışladığını belli eden ciddi fakat köse bir erkek gülümsemesi.

17,08. Telsiz eri emekleye emekleye sokuldu. Kaşının biri açılmış, kanıyor:

– Teğmenim, Albay arıyor sizi.

– Albay mı, peki, ver şu telsizi. Burası Ateş, burası Ateş, Fırtına sizi dinliyorum, tamam!

– Burası Fırtına, orda vaziyet nasıl, karanlık bastırmadan hedefe ulaşabilecek misiniz?

– Sanırım kumandanım! Düşman araziye iyice kenetlenmiş, ateş gücü yüksek ama, hakkından geleceğiz.

– Aferin, Tanrı yardımcınız olsun, tamam!

17,15. Cephane suyunu çekti. Süngü hücumuna kalkılacak. Akbulut Onbaşı, yanına birkaç er almış, dikkati çekmeden tırmanmayı deniyor. Çevik, yılan gibi sessiz ve kaypak çocuklar bunlar. Kalkıştıkları akla ziyan bir şey. Başaracakları şüpheli.

17,25. sol kanattan bir haber: 411 rakımlı tepe düşmüş! Hele şükür! Biraz sevinelim diyoruz ama, 25. Amerikan Alayının zencileri apar topar eski mevzilerine çekiliyorlar, tadımız tuzumuz kalmıyor. Nasıl kalsın? Bu durumda, 306 rakımlı tepeyi düşürürsek, sağımız düpedüz açıkta!...

17.30. " akşam da bastırdı ha! Sinirli bir bazuka, yok bir tanka karşı kekeleyip duruyor. Yağmur birden kesildi. O kadar alışmışız ki, boşluğunu yadırgadık, alışamadık bir zaman.

17,35. Suat evde bir şeyin daha farkına vardı, bir kere daha serseme döndü: Annesi içkiye başlamış. hem likör mikör değil. basbayağı rakı içiyor. Akşam oldu mu. evin beyi sanki o, gümüş bir tepsi içinde rakısını mezesini getiriyorlar. Nadejda piyanoya

oturup ılık ılık insanın içine akan bir şeyler çalıyor. Bir kadeh, bir kadeh daha!... Şaşmayan yok! Yalnız Halûk Bey bilmiyormuş, öylesine dünyadan çekilmiş ki zaten, Suat cesaret edip söylese acaba bir faydası olur mu?

17,40. Yukardan yine bir avuç el bombası savruldu. Patlamalar birbirinin içisıra kayboluyor. Kaşla göz arasında, Akbulut Onbaşı'yla başka bir er paldır küldür tepenin eteğine yuvarlandılar. Üsteğmen Demir'in onları görmesiyle atılıp yanlarına gelmesi bir oldu. Er, o dakika ölmüştü. Akbulut Onbaşı, ağır değil ama, sağ kalçasından yaralı: Kırmızı bir delikten, delimsirek bir kan fıkır fıkır kaynıyor.

– Gördün mü Onbaşı, seni de yedi Çinlinin tüysüzü.

Onbaşı'nın kulağına laf mı giriyor ki? Hem yumruklarını sıkmış, yukardaki görünmez düşmanlara sallıyor, hem de böğürerek basıyor kalayı:

–... de gidi gahp'analı suratsızlar, ülen bi elbombasınlan yidiri miyiz biz kendimizi? Hele sıkı durun, şinci yanınıza varıyom ki, görün bi kerem, nasıl varıyom!

Gerçekten de, kalçasına oracıkta yalapşap bir mendil sarıyor, ardına öteki erleri de takıp, o öfkeyle yeniden tepeye yallah!

17,45. İmtihan zamanı. Suat, Direkliyalı'daki odasında geç vakitlere kadar çalışıyor. Kiraz sıcakları bastırmış. Birbiri ardınca geceye düşen yıldızlar, Boğaz'a durup dururken açılıveren o Türk mavisi pencere. Bir kanûn, bıkıp usanmadan Hafız Post'un bir nağmesini tekrarlıyor: Bir şeyden mi yakınıyor, bazı şeyleri mi bilmek istiyor? Nadejda'nın odasında sesler, inilti desen iniltiye, ağlama desen ağlamaya benzemeyen. Boğuk boğuk iç çekme mi. göğüs geçirme mi? Acaba ne oldu? Annesi azarlamış olmasın?

17,46. Karanlık bastırdıkça bastırdı. Çinlilerle Türklerin arası ya on adım, ya on beş. Üsteğmen Demir, nedense, yere bakıp yürek yakan bir sarışın hatırlıyor: Güya Doğu Ekspresi'ndeymiş, ormanlık bir yerlerden geçiyorlar, lokantalı vagonda kadın pudralığının aynasında rujunu tazeliyor, dışarda kış ama ne kış, eksi on, eksi on beş, kurtlar uluya uluya kasabalara iniyorlar.

17,47 İçine bit düştü ya. Suat, elinde olmadan, yan odaya kulak kabartıyor. Tatlı tatlı uzayıp kısalan bu iniltilerin, üst üste göğüs geçirmelerin nedenini çıkaracak:

Allah Allah, yoksa Nadejda hastalandı mı? Sahi, akşam başım ağrıyor diye erkenden çekilmişti, ister misin birden ağırlaşsın? Gidip bir yoklayayım, belki bir şeye ihtiyacı vardır?"

Dersi bıraktı, kalktı, "güvercin yuvası"na yöneldi.

17,48. Kulakları yırtan bir düdük sesi. Hücum! Çinlilere yükleniyorlar. Sesleri uğuldayarak yankılanıyor:

– Allah, Allah, Allah, Allah!

17,49. Suat, Nadejda'nın kapısını ardına kadar açtı.

17,50. Süngüler, gecenin gevşek karanlığında, erimiş maden parıltılarıyla âdeta akıyor: Kıyıcı, hain, acımasız!

17,51. Suat, Nadejda'nın kapısını bir kere daha açtı. Gördüklerinin sırrına öylesine eremedi ki, soluğu tıkanarak, eşikte donakaldı: Leylâk ve karanfil kokan bir ölüm sessizliği içinde, alt alta üst üste, iki çıplak kadın! Birisi, sütlü ve saydam teninin altından ufacık kemikleri gizli neon tüpleri gibi ışıldayan, dal gibi incecik, Nadejda; öbürü annesi, yağlı ve tombul: Köse erkek suratı ötekinin göğüslerinden kalkıyor. Kan oturmuş gözlerinde, şehvet, korku, utanç ve öfkenin ardı ardına belirip kayboluşu; soluyuşu sonra, o dokunduğu yeri delercesine şiddetli, can çekişen manda soluğu.

Tam o sırada Çinlinin biri, elinde kocaman ve yassı bir bıçakla, bir kaya gölgesinden fırlıyor. Bütün hınzır gözleriyle, doğru Üsteğmen Demir'in üzerine! Yuvarlanıyorlar.

Suat, kusacak. Ağzını dolduran öğürtüleri zorlukla yutkunarak, telâş telâş, odasına kaçıyor. Henüz farkında değil ama, hayatını kökünden değiştiren bir an yaşadı, görünmez bir el, görünmez bir şalteri indiriverdi, ruhsal hayatının akımı yön değiştirdi. Yalnız ruhsal hayatının mı? Bunları düşünecek hâli yok. Kuru kuruya öğürüp duruyor. Bir de içinde, ekvator bitkilerinin üstünde çıplak ayakla yürüyormuş gibi, hem yumuşak, hem irkiltici bir duygu: Kaygan, hafif nemli, epeyce tüylü bir yumuşaklık!

Kapı şrak açıldı: Annesi. Palas pandıras sırtına pijamasını giymiş. Ağlıyor da. Gözyaşları, kısa bir an kirpiklerinin ucunda boncuk boncuk asılı duruyor, sonra ışıltılı ipler gibi çifte çenesine uzanıyorlar. Ağlayan bir suaygırı. Bunu görmek içini kaldırıyor, Suat'ın bulantısını çoğaltıyor. Ne yapmalı da bu kadından kurtulmalı? Kurtulamayacak. Hayrun, ayaklarına kapanmış bile:

–... meleğim, iki gözüm –diye hıçkırıyor, yalvarıyor–, söv bana, mel'ûn de, yaşından utanmadın mı de, ağzına geleni söyle, ne

yaparsan yap, razıyım, baban duymasın yalnız, zaten hasta, Allah muhafaza yüreğine iniverir, sen ki babanı o kadar seversin, ölümüne sebep olmak istemezsin değil mi yavrum, Allah Muhammet aşkına söyle, yemin et, babama duyurmayacağım de, bana söv zarar yok, mel'ûn de, ne dersen de...

Elinde bıçakla üstüne atlayan Çinli, harıl harıl Üsteğmen Demir'in boğazını kesmeye uğraşıyor.

Suat'ın ağzında öğürtüler birikmiş. Bir de titreme nöbeti, takır takır çenesi atıyor. Tırnakları bembeyaz, barsakları düğüm düğüm. Şaşkınlığından ne diyeceğini bilemediği, utancından ne yapacağını kestiremediğinden midir nedir, annesi gelişigüzel konuşuyor, boynuna sarılıyor durup durup, hem de ne sarılmak, sıkı sıkı, boğacak gibi. Hele tütün ve rakı kokan sarhoş ağzıyla öpmek istemesi yok mu, Suat'ı delirtebilir.

Söyledikleri zaten ipe sapa gelmez şeyler. Ya sızlanıyor:

–... dövsünler beni, gözlerimi oysunlar, tırnaklarımı söküp zindanlara atsınlar! Hepsine müstehakım meleğim, hepsine! Değil mi ki nefsime hâkim olmayı bilemedim, iblisin kurbanı oldum, lânetli bir kadınım ben, kadın mıyım o da belli değil ya...

Ya olağanüstü kederli, yürekten bir çığlık, bir çeşit başkaldırma:

–... n'apayım, elimde mi, tutamıyorum kendimi, içimden böylesi geliyor. Kimse anlayamaz beni meleğim, ne teselli edebilir, ne de kurtarabilir bu günah çukurundan...

Dönüp dolaşıp aynı yakarış:

–... sakın baban duymasın, yüreğine iner, ölümüne sebep olursun.

Suat'ı asıl çileden çıkaran, orasında burasında hissettiği ıslak ağız; omuzlarını, belini, kalçalarını tutan tıkız ve inatçı eller. Gösteri uzadıkça dehşetli rahatsız ediyor onu, canını sıkıyor. Tek istediği yalnızlık, dev tiksintisi ve peygamber acısıyla başbaşa kalabilmek!

– Beni yalnız bırak –diyor–, kimseye bir şey söylemem, n'olur beni yalnız bırak!

"Anne" diyemiyor. O geceden sonra bir daha hiç diyemeyecek. Denizden katran rengi bir aydınlık kalktı, ışıltılı kara bir örtü bütün Boğaziçi'ni kapladı, ufak tefek ışıkları boğup boğup öldürüyor. Karanlık, yoğun ve tekdüze. Bu yoğun karanlığın de-

rinliklerinde. hep aynı unutulmuş kanûn, Hafız Post'un hep aynı dokunaklı nağmesini tekrarlıyor.

Çinliyle Üsteğmen Demir öldüresiye boğuşmalarının en mühiş noktasına gelmişler: Bıçağın ağzı, Teğmenin kan ter içindeki yüzüne değdi değecek, değdi değecek. Garip bir bıçak bu, kabzası işlemeli: Mavi bir ejderha ağzını açmış, çatal dilini uzatmış.

"–... peki bu duyduğum ne, gözyaşı tadı mı, utanç mı? Tuz ve suçluluk duygusu. Açıklanması son derece zor, o, kabahat işliyorum, çok ağır bir kabahat, korkusu. Suçu bilmek, yine işlemek!"

Suat'la Hayrun bir yerlere kayıyorlar ama, nereye? Garip bir heyecan, sarsıntılı bir üzüntü içindeler. İçine büyük korkunun, anlaşılmaz tek yakınlıklarının, karıştığı bir bunalım bu. Titremek sırası Hayrun'a gelmiş, titriyor ve artık konuşmuyor. Suat'ı bırakmıyor da, tam tersine öpüp okşayarak yatıştırmaya çalışıyor: Gözkapaklarından, elmacık kemiklerinden, boynundan.

Sonra yine kulaklarına mırıldandıkları: –... belki sen, yalnız sen anlayabilirsin beni, anlarsın ve affedersin, kanımdansın ne de olsa, dokuz ay içimde yaşadın, bir parçam sayılırsın meleğim, o kadar temiz o kadar saf ve güzel bir parça ki dokunmaya kıyamaz insan, eli varmaz...

O ara ne olduysa oldu, bir ömür boyu artık hiçbir şekilde düzeltilemeyecek yanlışı yaşadılar. Bir an, ama kısa, çok kısa bir an, Hayrun'un dudaklarını ağzının üstünde duydu Suat. Aynı anda Çinlinin bıçağı Üsteğmen'in alnına değdi, değmesiyle sol kaşının üstünü kıpkırmızı açması bir oldu: Yara değil, geniş ve kanlı bir şeytan gülümsemesi sanki. Fakat çığlığı atıp yığılan, Suat: Gözbebeklerinde 306 rakımlı tepenin zirvesi hâlâ titreşiyor, başındaysa sol kaşının üstünden başlayıp yayılan zehir gibi başağrısı.

Sonra resimler. asılsız astarsız. birbirini tutmayan, gizli bir büyüyle birbirine eklenen birtakım yanlışlık resimleri: Bazen bakıyorsun, bir saniye içersinde dördü beşi sırtı sıra birini izlemiş, bazen bir tanesi dakikalar boyu gözlerinin önünde, bir saplantı gibi, kımıldamaksızın: Tokyo'daki Amerikan Askeri Hastanesi (Nerde peki krizantemler?). Ufak tefek. çekik gözlü bir hemşirenin, kükürt sarısı bir ışık gibi. kristal kapılardan geçişi. Şimdi ağır yaralılar koğuşuna Üsteğmen Demir'in başucuna gelecek. Dilinin ucuyla, kimsenin tek kelimesini anlamadığı. yine de saygıyla gülümseyip din-

lediği, İngilizce bir şeyler söyleyecek. Sonra yok bir pikapta, yeni bir plak çalacaklar. İğnenin ucu değer değmez, o şarkı:

"Good-night Irene, good-night Irene!"

İriyarı bir Albay, cerrah, zilzurna aydınlatılmış, ışıktan neredeyse titreşen ameliyathanede, bir aşağı bir yukarı, dolaşıyor. Üstüne yokmuş diyorlar. Sert, aksi bir adam, ceza verir gibi söve saya hastaya bakar, küçümseye küçümseye ameliyat edermiş. Suat, iyice Üsteğmen Demir'in yerine koydu kendini. Aklı fikri. fotoğrafını gördüğü o ince, siyah lâle gibi zarif genç kızda. İkide bir çıkarıp, İstanbul'dan gönderdiği, uzun ve ayrıntılı mektuplarını okuyor. İri, yuvarlak ve seyrek yazısı, elma yeşili Japon geeesinin karanlığında pırıl pırıl. Nereye bakacak olsa, oğlan çocuğu profili, hemen orada. Hoyrat bir zil, ansızın meydana çıkarak, ne rüya kalıyor, ne hayal! Amerikan tankları Pyong-yang doğrultusunda ateş öksürüyorlar. Bir Budha tapınağının irkiltici boşluğunda, enine boyuna, kafası usturayla kazınmış bir Budha rahibesi. (Nerde peki krizantemler?) Krizantemler çoktan solmuş, yalnız plakta hep o şarkı:

"Good-night Irene, good-night Irene!"

Bu Doktor Albayı, Suat, bir yerden tanıyacak gibi. Her sabah, gülümsemesini kravatının üstüne paslı bir makas gibi asmış, vizitesine çıkageliyor. Kalın, küt parmaklarının arasında, yaldızlı cıgaralar. Suat korkuyor. Suat'ın içi ürperiyor:

"–... ne yapsam? Ah, acaba ne yapsam?"

İri bir Japon feneri, kendiliğinden yandı. Yokohama taraflarında bir radar üstünde, uzaydan gelen, meçhul telsiz işaretleri zaptetmişler. Güney Kore ordusunun öncüleri 38. paraleli geçiyor. Yeniden o yağmur, o kezzap gibi yakıcı, bitirici. Bu Doktor korkunç bir adam, nasıl her şeyi anlayıverdi: Gelip Üsteğmen Demir'in başına dikiliyor, tıkız, kirli beyaz ellerini saygısızca uzatarak, askeri pijamanın altındaki o yumuşak ve saydam kadın vücudunu buluyor. Böyle eğilmesi, daha çok, durmadan daha çok eğilmesi de, boşuna değil.

Zira, istediği kadar rütbesi Albay ve kendisi Amerikan ordusunda doktor olsun, o yine Hayrun, yatakta yaralanmış yatansa...

İNÖNÜ'NÜN KABULLERİ TEPKİ UYANDIRDI

DP Kongrelerinde hatipler CHP Genel Başkanı'nı 'ihtilâl hazırlamakla' itham ettiler

İstanbul (Özel)

Bir süredir İstanbul'da bulunan CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün, Taşlık'taki evinde yaptığı bazı kabuller, iktidar çevrelerince tepkiyle karşılanmış, DP parti kongrelerinde bazı hatipler, İnönü'yü 'ihtilâl hazırlığı yapmakla' suçlamıştır.

İktidar partisinin tepkisine sebep olan kabuller arasında CHP Genel Başkanı'nın eski Genelkurmay Başkanı emekli Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman'ı, eski Genelkurmay İkinci Başkanı emekli Orgeneral Şahap Gürler'i, ayrıca emekli General Kâmil Akman'la emekli Albay Cemal Yıldırım'ı Taşlık'ta ağırlaması sayılmaktadır.

Ayrıca TÜRK-İŞ lideri Bahir Ersoy'un, Üniversite Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'ın, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Reisi Burhan Felek'in, İnönü tarafından kabul edilmesi de, iktidar çevrelerinin tenkitlerine sebep olmuştur.

Bu kabullerle ilgili olarak, CHP yetkililerince herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Nisan

Meclis 'Tahkikat Komisyonu'
ve ilk kararları açıklandı

SİYASİ TOPLANTI YASAĞI KONDU
MECLİS MÜZAKERELERİ BASINDA YAYINLANAMAYACAK

15 DP milletvekilinden teşekkül eden komisyonun reisliğine Ahmet Hamdi Sancar getirildi.

Ankara (Özel)

Meclis'in, DP çoğunluğu sayesinde, 'bir kısım basınla işbirliği yaparak, kanun dışı kollar, şerirler ve sabıkalılardan müteşekkil silahlı siyaset çeteleri kurmaya çalışan muhalefet' hakkında aldığı, Tahkikat Komisyonu kurulmasına dair karar, mevki-i tatbike konmuş; komisyonu teşkil eden zevat ve aldıkları ilk kararlar efkâr-ı umumiyeye açıklanmıştır.

Meclis Tahkikat Komisyonu'nun azaları arasında Ahmet Hamdi Sancar, Osman Kavuncu, Bahadır Dülger, Sait Bilgiç, Cavit Asena, Kemal Biberoğlu, Kemal Özer, Hilmi Dura, Ekrem Anıt, Nusret Kirişçioğlu, Turhan Bahadır, Selâmi Dinçer, Himmet Ölçmen, Necmettin Önder ve Nüzhet Ulusoy bulunmaktadır. Komisyonun Reisliğine Ahmet Hamdi Sancar getirilmiştir.

Meclis Tahkikat Komisyonu'nun aldığı ilk kararlara göre "tahkikatın selâmet-i cereyanını temin maksadı ile bütün siyasi faaliyetler yasaklanmış; ve 'Tahkikat Encümeni'nin vazife ve selâhiyetlerini ve bilumum karar, tedbir ve faaliyetlerine müteallik her türlü haber, havadis, beyan, tebliğ, mütalaa, vesika,

resim ve yazıların ve (TBMM Zabıt Ceridesi hariç) bu takrirle alâkalı Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzakerelerinin neşri men edilmiştir."

(Not: Bu haber, Tahkikat Komisyonu yasaklarına girdiği için, gazetelerde yayınlanamamıştır.)

Önce yeşil ışık yandı, sonra parlak siyah deri ceketiyle hamamböceğine benzeyen, suratsız ses mühendisi, ses odasının kapısını araladı, mikrofonların çevresindeki dublajcılara:

– Bobini değiştireceğiz –dedi–. Bir çeyrek serbestsiniz!

Alacakaranlıkta, beyazperdeden tekrar tekrar geçen film parçası, önemini yitirivermişti; sonunda, bilmem hangi rüyadan kopmuş tek bir resim halinde kalakaldı. Stüdyoda, paydos dakikalarının alışılmış gürültüsü! Geniş, kötü havalandırılmış salona hükmeden, deminki, yarı mikrofon ıslığı, yarı 'yerli film' konuşmasıyla yüklü, yoğunluğu az gece karanlığını, koydunsa bul. Üst üste iki ampul, pis pis ter döküyorlar ama, elle tutulur bir aydınlık getirebildikleri yok: İçerdeki, içi geçmiş üç kadın oyuncunun vampire, erkek kalabalığının ise delici bakışlı hipnotizmacılara dönmesi, bu yüzden. Renklerin puslanıp gölgelenmesi; gölgelerin duvarlarda irileşip, oransız heybetler kazanarak, büyücü gölgelerine dönmesi de.

Halim, cıgarası ağzında, yine kibritlerini aranıyordu. Ufacık mavi bir alev, ürpere ürpere, çıktı geldi. Alevin arkasında her zamankinden daha gevşek bir Galib:

– Hazret, kibritlerin seni daima en son dakikada ortada bırakıyorlar.

Halim, dumanlarının arasından: – Yalnız kibritlerim mi –diyerek taşı gediğine koydu–, dostlarım da aynı şeyi yapıyor.

Galib'in suratı saçlarıyla örtülüydü. Silkindi:

–... huzursuzluk ve edepsizlik –dedi–, oyuncu kısmının mayasında. Hele kendini güçlü hissederse, tetik ol, basbayağı saldırganlaşır. Yok, kompleksleri buna elvermiyorsa, işi alaya dökerek, başlar iğneli konuşmaya, taş atmaya!..

Halim alındı, ters ters ona baktı ama, havada, demindenberi burnunu tırmalayan aseton kokusunu gördü: Pırıl pırıl, ufak bir samanyolu olarak.

– Bana mı bu lâflar? –diye sordu.

– Ne münasebet! Kendimden söz ediyorum, bir de arkadaşım vardır, ondan.

– Kim, ben tanıyor muyum?

Galib: – Tabii ulan –diye patladı–, aynaya her bakışında burun buruna geliyorsun, tanımaz mısın?

Sonra bir zaman, sesinde alışılmadık bir acılıkla, sızlandı durdu: –.. siz beni kim sanıyorsunuz yahu? Cebinize üç beş kuruş girsin diye, patronlarla cebelleşiyoruz, şunun bunun işini resmen size çalıyoruz, yine yaranamıyoruz. Önüne gelen hıncını, bizden çıkarıyor. Ne bu yahu, bıktım usandım. Bunun böylesine nankörlük demezlerse, –hem nankörlüğün daniskası–, ne derler bilmem. İşte bu kadar!

Sızlanmayı sevmezdi hiç, Halim bunu bildiğinden bir terslik kokusu aldı, canı sıkıldı; buğulanmış gözlüğünün camlarını silerken, yarı özür dileyerek:

–... boş ver –dedi–, damarlarına basmak için söylemedim. Ötekilerinden daha aşağılık sayılmam ya?

Boktan, kısa bir sessizlik geçti, sonra Halim eski günleri, Galib'in ona devrimci sanatın nasıl olması gerektiğini, bilinçli bir oyuncunun görevini ve tutumunu anlattığı zamanları hatırlatan, uysal, basbayağı kardeşçe bir sesle:

– Hayrola –diye sordu–. İş yürümüyor mu?

–... yürümesine yürüyor, canım: Ufak tefek aksaklıkların çaresini buluyoruz. Beyoğlu'nun göbeğinde bir salon uydurduk, şurasını burasını elden geçireceğiz, tamam! Önümüzdeki mevsime yetişir. Yalnız, tiyatro demek...

Işık sırtından vurduğu için, olduğundan yaşlı gözüküyordu. Gözleri yuvalarında, altın dişi ağzının biçimsiz çukurunda kaybolmuştu. Sadece, yolunu şaşırmış bir ateşböceği gibi, oraya buraya dağılan cigarasının ateşi.

–... tiyatro demek aktör demek, aktör demekse rezillik! Feridun Bey olur olmaz her şeye burnunu sokmasın diye, Mine'ye 'Şuna göz kulak ol' demiştik ya, orospu, başımıza patroniçe kesildi, araya herifi koyup, aklınca bize kumanda edecek...

Halim bunu duymuştu, doğrusu sevinmişti de. Tiyatroyu kurduk diye bir basın toplantısı yaptılardı ya bunlar, hani o ünlü toplantı; işte ondan bir hafta mı, on gün sonra mı ne, ortalıkta bir

söylenti: Mine, araya Feridun Bey'i koyarak, Dicle'nin oynayacağı baş kadın rolünü istemiş. Bu kadarla kalsa, iyi. Takma kirpiklerinin ağır ve kara perdesini aralayıp, o boş ve soğuk bakışıyla herkesin sırtını üşüterek: "– Jön rolünü de Şenol oynamasın" diyor, oğlan provalarda onunla dalga geçesiymiş. Galib, Şenol'un bulunmaz Bursa kumaşı olmadığını biliyordu, biliyordu ama, yine baş erkek rolünü ona vermişti. Neden? Bir kere babası tanınmış dekoratör, oğlunun hatırına hem salonun hale yola sokulması aradan çıkarılmış olacak, hem piyesin dekorları. Gel anlat, kafalarına söz girmiyor ki! Zorluklar, inadına üst üste geliyorlar. Birisine dert anlatmaya çalıştığı sırada, bir başkası kaprislerle karşısına dikiliyor. Adamı sırtından çatlatır bunlar. İçlerinden bir parça halden anlayanı çıksa, yürek yanmayacak.

– Halim olsa, diyorum, hiç olmazsa kaygılarımı paylaşır, bana hak verir.

– Doğrusun ağbiy, ben olsam seni bırakmam! Eski dostuz, bir kere! Mine, Şenol, bilmem kim, sorumsuz takımı bunlar; ne örgütlenmeyi bilirler, ne ekip olarak çalışmayı; hele fedakârlık etmek, akıllarından geçmez; eh, böyleleriyle yola çıkarsan, ister istemez başarısızlığa uğrayacaksın! Gidişatın kötü olduğunu içim parçalanarak görüyordum ama, sustum, kimseye bir şey çıtlatmadım; niye, senin işlerine burnumu sokmak, sana şöyle yap böyle et demek, benim haddime mi; bu mesleği bana öğreten sensin be, tabii, yalan mı, bu yüzden sana minnet borçluyum, kalkıp akıl mı öğreteceğim? Yalnız, dostluğumuz ne kadar köklü, sana duyduğum saygı ne kadar büyük olursa olsun, işin sarpa saracağını sezmedim değil, zira sen de bilirsin ki azizim, galiba Reinhard şöyle bir şeyler demiştir, bir yazısında...

Halim içinden bir yanıyla, Galib'in haklı öfkesine katılmayı uygun buluyordu. Hanidir, açıkça dargınlık taslamasına, orada burada kuyusunu kazmasına aldırış etmeden, ne de olsa onu kollamış, dublaja çağırmasının yanısarı, Emek-Film'in yaptığı bir kurdelâda kısa mısa bir rol sağlamıştı: Kiralık bir katil rolü, dört günlük iş, gündeliği 250 liradan bin kâat! Aslında dilenci parasıydı bu ya, böyle olmasında Galib'in günahı yoktu, zaten, prodüktörle konuşmaya gideceği gün onu uyarmış, açıkça:

"– Bana bak –demişti–, gözünü aç, kazıklanma hazret! Ana-

sının ipini satmış, adamın gözünden sürmeyi çalar bir itoğlu ittir bu herif, ikiyüzlülüğü cabası! Yalnız paranın kokusunu şıp diye aldığını kabul etmek lâzım: Gilda var ya hani, ünlü Gilda, onu siktirici bir bardan çıkarıp yıldız yapan odur, göreceksin seni de kafese koyacak."

Koyardı elbet: Meslek yönünden Halim öyle berbat bir durumdaydı ki, Emek-Film'in eski bir handaki yeniden 'dekore edilmiş' yazıhanesine girerken, kafasında tek arzu vardı: Ne pahasına olursa olsun bu rolü oynamak! Kötü adam rolüymüş, parası azmış, hatta belki boğuntuya getirilirmiş, hiç umursamıyordu. On yıllık bir ara, simsiyah bir unutuluştan sonra, ağzının ucunda eğri bir gülümseme, üzerinde ihanete uğramış elebaşı havasıyla yeniden beyazperdede görünsün, yeterdi ona.

Prodüktör İhsan Bey'le,* 'özel bürosu'nda konuşmuşlardı. Yeni parlayan kadın yıldızlarla, başbaşa 'iş' konuşmak için düzenlenmiş, değişik bir yerdi burası: Hafif parfüm, hırsızlama ışık, vitrinli bar, Black and White, Amerikan cıgaraları; hepsinin üstündeyse, **akaju** saçları köpük köpük omuzlarına dükülmüş, şehvetli ve baygın bakışları, kalkık omzuyla kocaman bir Gilda portresi. Halim, daha girmeden, bir arı kovanı uğultusu duyar gibi olmuştu. Girince gördüğünü sandığı, buna pek ters düşmedi: Kelimeler, oğul vermiş arılar gibi, kısarak, üstü başı allahlık bir adamın, çevresini sarmışlar. Belinden yukarısı uzun, bacakları kısa, kafası kocaman, alnı mavi damarlarla örülmüş bir adam bu. Balık ağzını andıran ufacık ağzı, aralıksız kımıldıyor, irili ufaklı kelimeleri, vızıl vızıl, arılar gibi salıveriyor.

"–... aa, hatırlamaz olur muyum hiç, dünmüş gibi hatırlıyorum, sıradan bir film değildi 'Aşk Hüzünleri', hele senin o filmde oynadığın rol! Seni bir filmimde oynatmaya, daha o zaman karar vermiştim, gelgelelim bir türlü olmadı, işler malûm. Kabiliyetin meydanda, dehşetli çalışkan olduğunu söylediler, doğrudur, inanırım; ah keşki herkes senin gibi olsa da Yeşilçam Sokağı'ndan 'Aşk Hüzünleri' ayarında filmler çıkarabilsek! Yok canım, 'Aşk Hüzünleri' değil miydi filmin adı, neydi ya, 'Nankör Toprak' mı, bak şu işe, aklımda öyle kalmış demek! Filmin adı şu ol-

---

* bkz. **"Kurtlar Sofrası"**

muş, bu olmuş, ne önemi var efendim, önemli olan rol: Ağanın kızını seven delikanlıydın galiba, yooo, yooo, haklısın, öldürülen öğretmeni oynuyordun, ama ne oynayış, ne kompozisyon! His katmıştın bir kere rolüne, dram kesmek anlama, sahici his! Sosyal film dedin mi böyle olacak, dört başı mâmur, evet, evet, yoksa sansür neden yasak etsin canım? Elbet sosyal bir yanı heriflere battı ki, yasaktır deyip işin içinden çıktılar! Bak, ben de sosyal filmden yanayımdır haa, sinema dediğin ne birader, bir çeşit halk mektebi, halk yığınlarını orada eğiteceksin işte. Şimdi sen beni burda görüyorsun, elde viski bardağı, ağızda Amerikan cıgarası, burjuvanın biri sanıyorsun elbet, milletin kanını emen bir asalak, belki de hınzır kapitalist, ama değil, yanlışın var, hem çok: Benim babam musluk tamircisiydi, çocukluğum yoksulluk içinde geçti, neler çektiğimi ne sen sor, ne ben söyleyeyim. Bu durumda insan solcu olmazsa, ne olur, ben de solcuyum tabii, solcuyum ama dikkat et, kurnaz bir solcuyum ben, kendimi avanakça ateşe atıp başı derde sokacağıma, eylem için elverişli ortamın doğmasını beklerim. Nasıl mı, nasılı kolay, diyelim ki şimdi bir film yaptım, meseleyi zehir gibi koyan bir film ne olur? Sansürden geçemez bir kere, geçti diyelim, yasak ederler, hem bir işe yaramaz, hem paramı batırır. Onun yerine, oturup bir komedi çekiyorum ben, hiç değilse millet seyredip dertlerini unutuyor, içini tazeliyor. İşte fark burada, benim kurnaz tarafım, herkes pek anlamıyor gerçi, sen anlarsın, şıp diye çakarsın hemen, okumuş adamsın, kafan işliyor. Zaten, oynayacağın rol de yani, sana göre biçilmiş kaftan, hani pırlanta gibi rol derler ya, öylesi: Gilda'yla bir aşk sahnesi çevireceksin ki, aman Allah, dostlar başına! Ya öldüğün sahneye ne buyrulur? Gece, sokağın ortasında, makineli tabancayla biçiliyorsun: Dran, dran, dran! Sinema bu be, hareket, heyecan, tutku! Memnunsun değil mi, evet, evet, memnunsun, suratından belli, filmin adını duysan büsbütün zevkten dörtköşe olacaksın. Esasında kimseye söylemiyoruz ya, tutup senin gibi on yıllık bir arkadaştan saklayacak değiliz elbet, yalnız ağzını sıkı tut, başkasına söyleme: 'Ağlarsa Anam Ağlar' filmin adı, nasıl, dediğim kadar yok mu? "

Halim anlatırken, Galib, yarı irkilerek, fakat sesini çıkarmadan dinlemişti, bitirince, cıgarısını bıraktı, ufacık bir yıldız halinde yere düştüğü an, pabucunun burnuyla bir güzel ezdi. Yüzünde tiksintiye benzer bir burkulma belirmişti:

– Bu adam –dedi–, insan değil sıvı: Hangi kaba koyarsan, dakikasında onun kalıbını alır. Benle konuşurken, şaşarsın, şiirler okuyor. Yobazla konuşurken dinle, Müslümanın koyusu. Sağcılarla, sapına kadar 'Demokrat Partili'. Ama kime sorarsan sor, namuslu adam diyeceklerdir. Hele başarısını, kabul etmeyen yok!

Halim'e biraz daha yaklaştı, bütün Beyoğlu'na nam salmış pis kokulu nefesiyle, stüdyonun katedral karanlığını boydan boya delerek:

–... başarılı olmak buysa hazret –dedi–, ben başarısızlıkların en boktanına fitim, hem çoktan!

Bobin değiştirilmişti. Dublaja başlayacakları sırada, hiç önemsemiyormuş gibi, aradan ekledi:

–... yarın akşam saat yedi buçukta Aktörler Sendikası Kurucu Heyeti ilk toplantısını yapacak. Saat beşten itibaren, ben Dicle'yle Haçik'teyim, gel bizi bul, beraber gidelim.

Ertesi gün bir sağnaktır patlıyor ama, kuru: Sokak aralarında deli bir rüzgâr hart hart orayı burayı ısırıyor, bir bakıyorsun çığlık çığlık gülüşen okul kızlarının etekliklerini başlarına geçirmiş, canlı birer meşaleye benzetmiş onları. Sonra şimşekler, ama nasıl, aralıksız, birbiri ardınca, elektriklenmiş minare uçlarından çatır çatır sağa sola atlayan kıvılcım demetleri gibi, mor deli eflâtun, fosforlu yeşil. Bu arada, gök gürültülerinin debdebesi eksik değil, dağların ardında sanki kadırgalar çarpışıyor, patırtı kıyamet, bazen havaya uçurulan bir cephanelik sesleri, bazen yeraltı mağaralarının çökmesini andıran derin uğultular. Hepsi iyi, hepsi hoş ama, tek damla yağmur düşse! Ne gezer! Nemli bir telâş, gümbürtülü bir gerilim, hepsi o kadar!

Öğle ajansında radyo, Ankara'ya bağlanarak, Menderes'in bir söylevini veriyor. Müthiş bir demeç, muhalefetin iler tutar yerini bırakmamış. Kahvelerde dedikodunun çeşidi, ürkütücü yalan haberler, kaygı veren tahminler. Akşamları gazeteler çıldırmış başlıklarla çıkıyor. Birinci sahifelerde, adam boyu harfler: "Bozgunculuğa paydos", "Tahkikat Komisyonu işe başladı", "Bazı gazete ve dergilerin yayınına son verilerek, sorumluları tutuklandı." Halim, bir gazete alıp Çiçek Pasajı'na dalıyor. Pasaj'da garip bir şimşek kokusu, ürpertici, handiyse elle tutulabilir bir titreşme. Sağanağın bütün elektriği, sanki oraya birikmiş. Karanlık, enikonu. Yalnız Ha-

çik, bütün ışıkları şıkır şıkır, bir kuyumcu dükkânı gibi parlıyor. Kapıda Nubar'la rastlaşıyorlar. Seninki, iki elinde iki duble salkımı, gülerek:

– Merhaba Doktor –diyor–, nerde kaldın? Millet seni gözlüyor.

Halim şaşırdı: – Hayrola, kalabalık mı?

– İçerisi festivaldir, giresin de göresin: Eşek sünnedi derler a, o kerte. Bir sen eksiğidin, çabuğ ol!

Halim ilk bakışta festivale benzer bir durum göremedi. Galib'le Dicle, yüksek iskemlelere tünemişler, kafayı buluyorlar. Aşırı somurtkanlıkları, bir tuhaf! Burunları sarkmış, avurtları çökmüş, gözleri dalgın, ağızlarının ucunda yabancı bir gülümseme! Halim'i şaşırtan, Ali İhsan'ın orada olması; orada olması bir yana, ötekilerinin tam tersine, olağanüstü neşeli görünmesi: Derisi mazot ve terden simsiyah, gözleri irkiltici bir ışıltıyla yuvalarından uğramış, konuşuyor Allah konuşuyor. Tek başına bir kol çengi.

"– Hiç böyle değildir bu çocuk ya, dur bakalım."

Halim'i görür görmez, kollarını açıp yerinden fırladı, aşırı bir içtenlikle boynuna sarılarak:

–... hele geldin kardeş –diye yakındı–, hele gelebildin! Gözlerimiz yollarda kaldı yahu! Geç şöyle otur, iç içebildiğin kadar, anasını satayım, bugün bendensiniz.

Halim gizlice öbürlerinin gözlerini aradı:

"– Hayrola –dedi–, bayram değil, seyran değil?"

Ali İhsan, yumruğunu göğsüne vura vura, dövünüyordu şimdi:

– ah kardeş –diyordu–, mapusluk arkadaşım benim!

Ya da: – Vah bana kardeş –diyordu–, vah bana!

Bu sefer Halim, belirli bir şekilde, öbürlerine baktı. Hiç oralı değildiler, gagalarını eğmiş, miskin miskin köpüğünü kaybeden biralarını içiyorlardı. Dayanamayıp sordu:

– Ne oluyor Allah aşkına?

Galib, suratına inmiş saçlarını otlayarak, belli etmeden ona bir dirsek attı:

– Sus ulan hayvan, iç işte, kıs gaganı!

Halim ne yapsın, kısıyor gagasını, iskemlesine tüneyip, kendisini içkisine bırakıyor. Nubar, iki elinde köpüklü bira salkımları,

hep aynalarda. Hep yüzlerce çoğalarak, fakat şaşırmaksızın, hepsi birbirinden güzel ama hiçbiri gerçekleştirilemez çılgınlıkları akla getiren, votka-biralar, cin-biralar taşıyor. Dicle, kalın zenci dudaklarını, içkisine sokmuş. Gözleri yarı açık. Kumru gibi, dem çekiyor. Galib, Halim'in cebindeki gazeteyi çekti aldı, rastgele bir başlığı, tumturaklı bir sesle okudu:

– Ankara'da hava gergin!

Fakat Ali İhsan'ın, ağlıyor mu gülüyor mu anlaşılamayan o kukla suratıyla, vırt zırt aralarına girmesi yok mu, canlarına o okuyor:

–... ufacık bir bebe idim, gel gör ki aklımda yer etmiş, bu annem ninni söyler, beni uyuturdu, ninnisi de hep bir örnekti ha: Benim oğlum büyüyecek paşa olacak! İnanmazsınız kardeşler, paşa olmam baş dileğiydi kadın anamın, ille büyüyeceğim, yanı kılınçlı paşa olacağım...

Durakladı, hıçkırır gibi gülerek:

–... olamadık –dedi–, paşa olamadık.

Sonra havayı değiştirmek için mi, ne içinse, daha berbat bir şey yaptı; o ağlamaklı sesiyle, gizli şiirlerinden birisini, başladı üstüne basa basa okumaya! Halim, delirecek. Gözlerinin önünde, Ali İhsan'ın cezaevindeki hâli: Kavrulmuş, yoksul, yaz göğünün katlanılmaz mavisi altında, iki kat. İçmeyip ne halt edersin?

Galib, gazetenin arkasına saklanıp, başka bir dalgaya düşmüş. Meclis'in o gürültülü toplantısını kuruyor, 'bir kısım matbuata ve muhalefete karşı bir Tahkikat Komisyonu kurulmasını öngören' önergenin kabul edildiği oturumu. Demokrat milletvekilleri, çileden çıkmış, bar bar bağırıyorlar. Kürsüde İnönü, o gösterişsiz ve etkili sesiyle:

"– Sizi –diyor–, tarih kürsüsünden seyrediyorum, suçlu insanların telâşı içindesiniz, öyle bir hata işliyorsunuz ki, artık sizi ben bile kurtaramam."

Damarlarında alkol dolaşmaya başladıkça, Halim âdeta dev bir akvaryumun içinde kayboluyor, sağında solunda kımıl kımıl canavar kılıklı su bitkileri, nah işte biri Nubar, öteki Dicle, üçüncüsü Ali ihsan. Galib yok, o bu defa Uşak olaylarını yaşamaya gitmiş, kasketli, öfkesine inanmayan bir kasaba kalabalığı İnönü'yü taşlıyor. Öldürecekler mi? İzmir'de başka bir güruh, Demokrat İzmir gazetesini basıyor, niyetleri yakıp makineleri kırmak!

Sonra Ali İhsan, çenesi titrek, mazot gözyaşlarıyla iki sıralı ağlaya ağlaya:

–...için kardeşler, Allah aşkınıza için! –diye basıyor yaygarayı–, parası benden, neyim var neyim yoksa harcayacağım, içine tükürdüğüm bu dünyada, gereği kaldı mı ki?

Sesi çöküyor, sözünü boğulur gibi:

–... anam öldükten sonra –diye tamamlıyor–, ben, kardeşler, Allaha inanmam, hiç inanmadım, hiç! Şimdi içimden inanmak geliyor, oturup saatlerce dua etmek! Yapamıyorum, alışmamışım! Yapabilsem, açılacağım, iyi gelecek bana!

Galib kaşla göz arasında Halim'e:

–... şimdi anladın mı? –diye sordu–. Hayatın mantıksızlığı: Baban olacak herif geberse, sen eziyetten de parasızlıktan da kurtulacaksın, ama gebermiyor; onun yerine bakıyorsun, Ali İhsan'ın o zavallı, o sessiz sadasız anacığı ölüvermiş. Oğlanın tek manevi dayanağı oydu be! İçine edeyim böyle hayatın!

Halim ve Galib, Pasaj'dan çıkınca kan tortusu ve bakır yansıması bir akşamın içine düştüler. Göz kamaştırıcı kızıllıklar, camlarda kıpır kıpır kıpırdıyor; Marmara'ya uzaklaşmış şimşekler, arada bir geriye, Ayasofya'nın minarelerine doğru, ateşten bir kement savuruyordu. Şehrin bütün köprübaşlarını, yaklaşan gecenin kara suratlı haytaları tutmuşlardı. Bu arada, gazete sergileri çevresinde birikmiş, kaygılı, yorgun ve meraklı, birkaç emekli. Bir de, çocuk şarkıları gibi, renk renk ve taptaze meydana çıkıveren, o baloncu.

Galib, Meşrutiyet Caddesi'ne sapmış; Halim'i, iki sıralı Mütareke oteli ve eski Beyoğlu yapısı arasından, Tepebaşı'na; tiyatronun oralardaki, kanlı ağaçlarına güneş kızılı güvercinlerin sapır sapır dökülüştüğü, Cumhuriyet Bahçesi'ne götürüyordu. Halim dalgındı. Sıkkındı da. Ali İhsan'ı ve annesini çoktan unutmuştu. Şu sendika toplantısına katılmayı içi hiç istemiyor; bu filmde rol bulalı beri, Galib'in hatırını kıramayacağını da aklı kesiyordu. Sıkıntısı bundandı zaten. Bir ara, şöyle yoklayayım dedi:

– Ne dersin, memleketin durumu böyle karışık iken, bu sendika toplantısı biraz ters düşmüyor mu?

Galib, onu ömründe ilk defa görüyormuş gibi hayretle baktı:

–... ne varmış memleketin durumunda? –dedi–. Dikta kesinleşiyor, hepsi o kadar. Zaten, varlığını haklı çıkarmak için, olay-

ları yaratan o, karşı çıkanlar değil. Bize ne? Bundan öncekine, nasıl hiç alınmadan, kuzu kuzu katlandıysak, sonunda buna da öyle kuzu kuzu katlanacağız.

Gözlerinden acı bir gülümseme geçti, ruhunu boşaltıyormuş gibi karanlık karanlık geğirdi:

–... ben sana bir şey diyeyim mi hazret, çektiğimiz bunca çileye, yapılan bunca propagandaya, üstelik her bokluğun aşağılık solcuların işi sayılmasına rağmen, memleketin kaderi üzerinde en ufak bir söz sahibi değiliz.. Her şey bizim dışımızda geçiyor.

– Öyleyse şu kalkıştığımız iş faydasız, büyük bir ihtiyatsızlık!

– İhtiyatsızlık ne kelime, budalalığın ta kendisi, baştan aşağı saçma! Olumlu hiçbir sonuç alamayacağız, nah, istersen şuraya yazayım.

Sustu. Çaresiz, omuzlarını kaldırarak ekledi:

–... iyi ama ne yapalım? Duracak mıyız? Sonuç alacağımıza inanırmış gibi, bir şeyler deneyeceğiz elbet!

– İnanmasak bile mi?

– İnanmasak bile! İnanmak büyük laf. Bana gelince, doğrusu ya, durumum biraz tuhaf. Kim bilir, belki tuhaftan kötü: Şartlar ne kadar elverişsiz olursa olsun, günün birinde, devrimin gerçekleşeceğine inanıyorum da, iş devrimden sonraki hayatın, insana gereksindiği mutluluğu verip veremeyeceğine geldi mi, aklım karışıyor. Neden dersen, toplumun ve doğanın çelişkileri üstüne tutmuş koskoca bir sistem ve felsefe koymuşuz da, birey olarak insanın iç çelişkilerini hiç hesaba katmamışız. Senin insan dediğin, kendini doğru ve haklı bir davaya adamış, kalıptan çıkma bir yaratık değil ki! Baştan ayağa karşıtlıklarla dolu bir varlık: Aynı zamanda iğrenç ve saygıdeğer, aşağılık ve yüce, ödlek ve cesur! Bunu demekle zannetme ki insanı soyut ve değişmez bir kavram olarak alıp, şartlar ne kadar değişirse değişsin, o aynı kalacaktır demek istiyorum. Hayır, o da değişiyor, değişiyor ama, değişmesi kötüden iyiye, bilgisizden bilgiliye, vahşiden medeniye sürekli yükselen bir eğri çizmiyor, çizdiği daha çok, iyiyle kötü, günahla sevap arasında aralıksız bir zigzag. Ayrıca, iyilik ve kötülük kavramları, koşullara göre değişen kavramlar.

Galib'in söyledikleri, Halim'in derisine kor parçaları gibi düşüyordu. Hatta bir ara, burnuna yanık et kokusu gelir gibi oldu.

Huzursuz ve kaygılı, susarak, birbirlerine bakmadan, bir süre yanyana yürüdüler. İstanbul, sivil bir polis gibi arkalarından geçiyordu. Nihayet Halim:

– Bırak yahu –dedi–, öyleyse vazgeç bu sevdadan!

Galib olduğu yerde durdu, basbayağı bağırarak:

– Sen baksana bana –dedi–, tabansız suratı var mı bende? Bir işe başladım mı, bitiririm.

Sustu, uzun uzun Haliç'e baktı: Paslı şilep ölüleri, allahlık takalar, mavnalar, karmakarışık martılarıyla Haliç, gün batısının dokunaklı kızıllığında, dövme bakırdan bir kabartma gibiydi. Göğüs geçirerek:

–... çocukluğumda –dedi–, bütün hevesim kaptan olmaktı, Deniz Ticaret Okulu'na gireyim dedim, Hey'et-i Sıhhıye'den çevirdiler, sağlığım bozukmuş. Sonra tiyatroya heves ettim, iyi bir rejisör, sözü dinlenir bir tiyatrocu olmak istedim, olmadı. İşte böyre hazret, elli yıla yaklaşan hayatımda, gururumu ve haysiyetimi kurtarabilmek için güvendiğim tek şey, o senin vazgeç dediğin, siyasi aksiyon!

Gözlerinden yine o acı gülümseme geçti:

–.. hoş –diye ekledi–, bir boka yaramıyor ya!

Halim, dostlukları boyunca, onun böyle yakındığını hiç işitmemişti. Bilmediği bir sebepten, kendini hakarete uğramış hissediyordu. Sonra Suat'ın, duruma bambaşka bir açıdan baktığı halde, geçenlerde tartışırken, buna benzer sözler ettiğini hatırladı:

"–... devrimin kaçınılmazlığına inansam bile, gerçekleşmesi uzak görünüyor bana, çok uzak! Yakın görünen, üstelik midemi bulandıran nedir dersen, devrimci geçinenlerin çalımı: Hem boğazlarına kadar, insanların bütün kusurlarına batmışlar, hem herkese yukardan bakmayı kendilerine hak görür, yeni bir dinin el değmemiş havarileri olduklarını yutturmaya çalışırlar...

Eski bir revolverin tetiğine basar gibi, üst üste, öfkelendiklerini, nasıl bir hışımla sıralayıvermişti:

"–... o ukalâ, o rüküş ve çenebaz üniversiteli kızlar, o hiçbir baltaya sap olamamış, ne idüğü belirsiz sanatçı takımı, hele o işçiler, hani patronlarına çok içerlemiş gözükürler de, el altından gizli gizli her şeyine öykünürler..."

Aşırı öfkesinin altında, ne çeşit bir ilerici öğrenci olduğunu ha-

tırlatması yatıyordu. Sanki o lâftan anlar mıydı? Ne münasebet! En az şimdi içerledikleri kadar inatçı ve küçümser, sözünü geçirebilmek için ter ter tepinir, direnmeye yeltenenleri bakışlarının zehirli mor oklarıyla delikdeşik ederdi. Halim, bu suçlamaların altında neyin yattığını bildiği kadar, belki daha iyi, niteliklerini ve nedenlerini biliyordu. Bu bakımdan, onu rahatsız eden karısının söyledikleri değil, yıllarca süren sıkıntılı unutuş yıllarından sonra, bunları tekrar söylemeye başlamasıydı.

Yoksa, kafa kafaya verip, kuşaklarına ilişkin çetrefil sorunları, az mı tartışmışlardı eskiden? Fırtınalı gecelerde, poyrazın camlarda şaklayan kırbacı ikisini de uyandırır, konuştuklarının artık sabaha kadar sonu gelmezdi. Ya da bir ilkbahar akşamı, Cennet Bahçesi'nde iki fincan kahve ve sinemaskop bir Marmara karşısında kendilerini unuturlar, harıl harıl, öğrenci eylemlerinin heyecan ve taşkınlığıyla, aile hayatının yavan ve tekdüze gereklerini bağdaştırmaya çalışırlardı. Halim kolay sanıyordu bunu, Suat'sa olası! Gerçekte zor bile olsa, üstünde fikir yürütmek yaşantılarını zenginleştiriyor, ona yeni bir boyut, başka bir anlam katıyordu. Bugün işittikleri bir radyo haberi, yarın Stalin'in Fransızca bir dergide yayınlanmış bir yazısı, kafalarını kıyasıya çeler, günlerce uğraştırır, Nâzım Hikmet'in yasak bir şiirini okumak, heyecan ve sevinçten uykularını kaçırırdı.

Sonra bir zaman oldu, Suat çekildi bunlardan! Artık onu ne solculara yapılan baskılar ilgilendiriyordu, ne eylemin varlığı yokluğu! Gazete okumayı kesmiş, ajans dinlemez olmuştu. İstese bile kendisini veremiyor, belirsiz bir tiksinti o yöne eğilmesini engelliyordu. Yıllarca böyle yaşadılar. Şimdi siyasal gerilim artıp hareket hızlanınca, ansızın kendisine, bir zamanlar hayatlarını boydan boya kaplamış sorunlara dönmesinin, kocasını şaşırtması, hatta huzursuz etmesi besbelli bundandı. Hele sorduğu sorular, Halim'in büsbütün aklını başından alıyordu:

–... işçi sınıfı katılmasa da, Menderes'e karşı bir yığın hareketi gerçekleştirilebilir mi?

Ya da biraz dalgın ve düşünceli: –... garip şey! Son elli yıl içinde, üç büyük devrimci hareket yapılmış, üçünün sonu aynı: Dikta! 1908'de İttihat ve Terakki Kızıl Sultan'ı alaşağı ederek Hürriyet'i ilân ediyor, kısa bir süre sonra bakıyorsun, kanlı bir Merkez-i Umu-

mi diktası gelmiş kurulmuş. 1919'da Mustafa Kemal hareketi: Önce düşmanı kovuyor, sonra Sultan'ı. Cumhuriyet, devrimler filan derken, Atatürk'ün ölümü, rejimin alaturka bir faşizme yozlaşması. 1950'de Demokrat Parti, hem halkın hem aydınların desteğiyle iktidara geliyor, ağzında hürriyet ve adalet sloganları, on yıl geçmeden ne görüyoruz, hürriyet düşmanı bir çoğunluk diktası haline girdiğini. Acaba neden böyle oluyor? Akla yakın bir açıklaması olmamalı mı?

Halim, en Horatio sesini bulup, en aktör jestleriyle, ipe sapa gelmez açıklamalara kalkışacak oldu mu, hemen sözünü kesiyor:

–... Demir'e bakarsan, yönetici kadronun ideolojik yetersizliği rol oynuyor bunda, ahmakça ve obur, gününü gün etme telâşı.

Zaten iki sözünün biri, Demir:

–... Demir bana dedi ki, Demokrat Parti ılımlılarının ne Menderes üzerinde herhangi bir etkisi kalmış, ne teşkilât üzerinde...

Ya da: –... yarın akşam erken gelmeye çalış, Demir bizde olacak, görüşürsünüz.

Bir iki kere Halim, habersiz çıkageliyor: Salonda ikisi başbaşa. Ayaklı abajurun kırmızısı bütün perdeleri tutuşturmuş, duvarlarda iri iri biblo gölgeleri. Teypte, zarif bir genç kızın içini çekmesini andıran, bir Japon müziği: Yer yer meydana çıkan iniltileri, kalın ve okkalı gong sesleri dağıtıveriyor. Nerde o ince ve çekik kaşlı kadınlar, telâşlı yelpazeler? Nerde enli kılıcını karnına saplamış samurailerin, gık demeden ölüşü?

Demir ve Suat, onu gördüler mi, ikisi de gülümsüyor. O kadar sakin, bakışları ve davranışları o kadar dürüst ve namuslu, sözleri kadar gizlisiz kapaksız ki, bu kadarını garipsemiyor denemez. Tartışıyorlar mı, yumuşaklıkla, seslerini hiç yükseltmeden, mırıl mırıl. Hiç kimse, hiçbir şeyden emin değil, hiç kimse. hiçbir şeyi iddia etmiyor. Arasıra, son on yılın ölüleri aralarında peydahlanıp, evvelce dikkati çekmemiş falan ya da filan olayın altını çizerek elle tutulur hâle getiriyor; somut, özü sağlam imgeler. ayrıntılı ve köklü bilgiler çıkıyor ortaya, kuram sanki bilince dönüşürken ayaklarını sıkı sıkı yere basıyor. Suat'ı şaşırtan bu, çeken de! Demir'le konuşmalarından bir yenileşme, bir kabuk değiştirme izlenimi duyuyor, pek tanımlayamıyor ne olduğunu, içlemini kestiremiyor ya, henüz belirsiz, lâfa sığmaz da olsa, herhangi bir gizli dileği, bir düşü ger-

çek sanmak olmadığından şüphesi yok. Çünkü, var olan bir şey o, gözle görülebilen, elle dokunulabilen; o kadar ki, yoğun ve karanlık gecesinin derinliklerinde, canlı gibi kımıldadığını, neredeyse gösterebilir. Böyle olunca, hiç değilse bir an için, yeniden ilk heyecanlarına döndüğünü sanıyor: Hani yağmurlar gökten özel olarak onun için yağıyordu da, insanların paramparça, bölük pörçük, zavallı dünyası, Suat gelsin onu kurtarsın diye bekliyordu!

Başbaşa konuşurlarken, Yüzbaşı'nın sesi beklenmedik zenginlikler ediniyor. Yorgun çocukların tatlı tatlı yakınması mı, erkekçe bir neşenin sağlam ve kalın titreşimleri mi, yoksa katıksız güvenebileceğin bir dostun halden anlar fısıltıları mı? Ayrı ayrı bunların her birisi, arasıra hepsi! Hele o zehir zemberek profili, şimdiden yüzlerce çoğalmış! Bir rüya sisi arasında, nereye bakarsan, o: Gece kırmızı camların, esk halıların üzerinde, çepeçevre bütün duvarlarda.

Kahvesini almaya uzanırken, ellerinin titremesini önleyemiyor:

– Savaştan beri –diyor–, böyle: Acı bir şey, beni utandırıyor.

Suat gözlerini yumdu mu, uzun ve kıvırcık kirpiklerinin ucunda, ince yaldız tozları:

– Biliyorum –diyor–. Bir tepeye saldırıyordunuz, Çinli ansızın çıktı, elinde yassı bir bıçak...

Yüzbaşı Demir'in kaşları çatılıyor:

–... yok canım, o dediğiniz filmlerde olur, savaşın gerçeği, bu gerçeği yaşamadan kurduğumuza hiç benzemiyor: Bana sorarsanız, ölümle ölüm eziyeti arasında sürekli bir ruh gerilimi bu.

Ağzı büzülüyor: – O bahsi hiç açmayın!

Suat başındanberi onu sapına kadar asker saydığından mıdır nedir, bu sözler üzerine şaşırıyor biraz:

– Sahi –diyor–, hiç anlatmıyorsunuz?

– Sonra anlatırız diye savaşmadık ki!

Daha uysal bir ses bulup: –... orada –diye sözünü sürdürüyor–, ölüm gerçeği ansızın kafama dank dedi. Gitmeden bilmezdim, kestiremezdim ne olduğunu, soyut bir kavramdı ölüm, sınırları belirsiz, karanlık. Her iyi asker gibi dudak büktüğüm olurdu. Karşılaşınca birden farkettim ki, kavramaya gücüm yetmiyor. Benimkinden geçtim, kimseninki yetmez: O derece ulu, bizden yukarda, kesin! Onun aynasından baktın mı, paraymış, ünmüş, kudretmiş, yaldızını

dakikasında yitiriyor, geçicileşiyor hemen, gülünç bile oluyor. Hastanede yatarken, gençliğimi, patlamış dev bir balon gibi, olanca ağırlığıyla göğsümün üstünde hissettim durdum. Ne gençlikti oysa, nasıl hırslı, şana şerefe düşkün, kulaktan dolma önyargılarla şişirilmiş! Yanılmış olmak ağırıma gidiyordu, uzun süre kendimi bağışlayamadım, ölçüsüz acı çektim, kayıtsız şartsız umutsuzluğumun, eski kayıtsız şartsız kendime güvenim kadar saçma olduğunu anladığım gün, bitti bu acı...

Kısacık susup söylediğini düzeltiyor:

–... daha doğrusu birisi çıkıp bunu bana anlattığı gün. Umut, varolmasına her zaman vardı, insanın kendisiyle ölümü arasında oynak bir denge yaratmasını bilmesi demekti bu, ikisini de yadsımadan, bilinçli ve tutarlı bir eylemi yürütmesini bilmesi! Hesap kitap, ölümü aşabilen kalıcı bir sonuca ulaştırabilirse, ancak eylem ulaştırabilir bizi, başka hiçbir şey...

Suat hanidir onu dinlemiyor. Aklısıra Yüzbaşı Demir'e umudu ve eylemi yeniden buldurana ulaşacak. Acaba kim? Saçları bir oğlan çocuğu gibi kesilmiş, düz ve kalın kaşlı, gözleri suratına sığmayan, ince uzun boyunlu genç bir kadın mı? Ümid mi? Hani o Ümid, uzun ebonit ağızlığı parmaklarının arasında...

Gevşek gevşek itiraz ediyor: –.. tutarlı bir eylem yürütmesini bilmek mi? İnsan manastıra kapansın, rahibe olsun daha iyi, öyleyse. Siz benimle alay mı ediyorsunuz Allah aşkınıza, eylem amacına ulaştı mı, 'başkaları' demektir, 'başkaları' ise hayal kırıklığından başka bir şey vermez: Kimisi yetersizliğinden, kimisi bayağılığından, kimisi ödlekliğinden! Eyleme beraber girersiniz, siz sonuca ulaşmayı düşünürsünüz, onlar ulaşmadan paylaşmayı...

– İyi ama, eylem ne? Onu tanımlasanıza! Kişisel bir iradenin dışlaştırılması mı, yoksa, nesnel koşullardan çıkarılmış, ortaklaşa, her biri karşılıklı olarak ötekine uyan, ya da onu düzelten, bir hareketler bütünü mü?

Sesinin tonunu değiştirmeksizin, hep öyle duygusal itiraflarda bulunurmuş gibi içten ve dokunaklı:

–... hem –diye diretiyor–, uygarlık dediğimiz nedir sanıyorsunuz? Hayatın sürekli olarak kendi kendini düzeltmesi değil mi? Yoksa ilerlemeden nasıl söz edilebilir?

Arkasından bir soru daha! İlk bakışta masum ve zararsız gibi görünüyor ama, Suat'ı iyice sarsıyor:

– Hayatı nasıl alıyorsunuz, siz?

Suat önce hiç ses çıkarmadı, galiba soruyu aptalca buldu, fakat o gece, uykuyla uyanıklık arasında, ertesi gün öğleye kadar mutfakta, durup durup alnını pencerenin camına dayayarak, tekrarladı durdu:

– Hayatı nasıl alıyorum ben?

Bir akşam, epeyce oluyor, Galib'le tiyatrodan çıkmışlardı. Hava dehşetli soğuk, çevrelerindeki su birikintilerinin buz tuttuğu neredeyse gözle görülebiliyor. Galib, iri iri öksürerek, ona:

"–... sen –demişti–, güvercinim, ailenle aran açık ya, hareketi onlara karşı kullanmak ister gibisin. Bak, aynı şeyi şöyle de söyleyebilirim, sen kendini hareketle bir tutacağına, onun kendini seninle, hatta kininle bir tutmasını istiyorsun. Olur mu hiç? Hareket, toplumsal gerçeğimize oturmamış, etkisiz, başarısızlığa mahkûm olabilir, ama sen daha oturmuş, etkili ve başarıya açık değilsin ki!"

Ya Matmazel Raşel'in hafif Yahudi aksanıyla fougère kokulu 'o biçim' uyarıları:

"–... gençsiniz üstelik, güzelsiniz de! Önünüzde yaşanacak yıllar var. Kımıldanın biraz, dengeniz mi bozulacakmış, bozulsun varsın! O denge, gösterişten ibaret zaten! Daha gerçek, daha hareketli bir yenisini yaratmaya gayret edin..."

Suat, pencereyi açıp açıp havayı ciğerlerine dolduruyor. Damların, bacaların arasına, insanı şaşırtan arılıkta bir mavi, gelmiş yerleşmiş. Günler uzadı. Koca bıyıklı çöpçülerin, padişah uykularına yattıkları sokak aralarında, terkedilmiş ilk kedi yavruları. Mahallelinin karşılıklı çene çaldığı pencerelerden pencerelere, güneşten dağılma cam iplikleri, pırıltılı, akla ziyan, örümcek ağları dokuyor. Ah bir akşam olsa!..

Akşamları Suat, Yüzbaşı Demir'i, boğazındaki gizli org, dudaklarındaki sıcacık gülümsemeyle, yanıbaşında buluyor çünkü. Bak, bu önemli. O karşısına oturur oturmaz, üzerine katlanılmaz ve kokmuş bir fil leşi gibi çöken zamanın, ağırlığını duymaz oluyor da onun için. Lavabodan damlayan su, aşağı katlarda zırlayan piç, oyuna dalmış çocuğunu pencereden azarlayan annenin sesi, artık onu rahatsız etmiyor. Salon bir akordeon gibi genişliyor. Kahvenin tadı ağzına, havanın kıvamı gönlüne göre.

Hadi ajansı dinleyip, üzerinde konuşuyorlar. Yüzbaşı Demir, ufak bir olayı bile, bir cerrah titizliğiyle kesip biçip, birtakım kesin sonuçlara varıyor. Yakında böyle olur diyor, böyle olmazsa şöyle olur diyor. Suat'ın bir türlü aklına yatıramadığı işte bu: Hayli kısa bir zaman parçası içinde nedenle sonucu birbirine bağlayıvermesi, bu bundan çıkar deyip atıveren mekanik görüş. Fikrini Yüzbaşı'ya söyleyecek oluyor, Demir, dudaklarında o sıcacık gülümseme, gözlerini ellerine eğerek:

– Hayret –diyor–, determinizm tersinize gidiyor, bense komünist sanıyordum sizi.

Komünist sözünü işitir işitmez, görünmez Kızılderililer, kaşla göz arasında, Suat'ın kafatasının derisini yüzüveriyorlar. Öyle berbat bir duygu! Şaşkınlığını ve acısını zorla yenip, duyulur duyulmaz bir sesle:

– Buna –diyor–, nasıl hükmettiniz?

– Bilmem! Kitapları karıştırıyordum, baktım Fransızca bir eser, yazarı Lenin! Oradan hükmetmiş olacağım, gülünç bir şey!

İçten gelen, aydınlık ve yüreklendirici gülüşüyle:

–... ben komünistlerle savaştım –diyor–, sorunlarını pek çözümleyebilmişe benzemiyorlardı. Kaldı ki, toplumsal çözümleri insanlarla ilgili olarak koyarsanız, rejim komünist olmuş, kapitalist olmuş, farketmez.

o bu sözü rasgele söylüyor ya, beni altüst ediyor. Belli etmeyeyim diye yine sfenks sessizliğimin kanatları altına sığınıyorum. İçim karmakarışık, en az ilk kuşkularımın, kararsızlıklarımın başladığı günlerdeki kadar! Soru işaretleri zehirli böcekler gibi duyargalarını oynatıyor. Kıyasıya tartışılmış, yine de doğru dürüst çözüme bağlanamamış sorunlar, gizlendikleri kuytulardan çıkıyorlar: Toplumsal tabakalaşma, hayatın yükünü çekenlerle tadını çıkaranlar arasındaki fark, olduğu gibi kalacaksa, bir devrime kalkışmanın faydası ne? Yerine gelecek olan da o kadar bozuk çıkacaksa, yerleşik bozuk düzeni değiştirmek niye? Lokmanın büyüğünü daima hileci kapacak, kurnaz kazanacak, açıkgöz yolu- nu bulacaksa, ilk insanın en ilkel yaşamak haklarını isteyenler kodese atılıp da, korku ve dehşet, iki dev tabut gibi şehirlerde gezecekse, biz tehlikeli ve ahmak hayal düşkünleri değil-

miyiz? Gelmiş geçmiş bütün devrimciler, çoktan ihanete uğramış değiller mi?

Benim hareket noktam, kim bilir belki yanlıştı ama, benimdi ve insancaydı. Kendimi kirli bir uğursuzluğa ulaşmış sayıyor, soylu bir eylemin ateşiyle bundan kurtulmak istiyordum. İnsanlar iğrençtiler, yüzlerce yıllık bencilliklerinin kabuğunu kalın bir zırh gibi üstlerine çekmişlerdi. Güçlüydüm, onları bu zırhın içinden çıkarabilir, bu arada ben de bulaştığım uğursuzluktan kurtulabilirdim. Oysa benimle birlikte köklü değişikliklerin yaratıcı gücünü taşıdıklarını iddia edenler, değiştireceğiz dediklerinden farklı değillerdi ki! Şu yalancının biriydi, şu gözünü hırs bürümüş bir şıllık, öteki sapık, beriki hınzır, şunlar yavan, bunlar kendini beğenmiş, onlar iktidar hastası! İyi ama, bunca yavanlığımız, sapıklığımız, hınzırlığımız ve yalancılığımızla, şu içinde yaşayıp beğenmediğimiz toplumdan daha soylu ve erdemlisini nasıl yaratabilirdik? Önce kendimizi düzeltmemeli miydik acaba?

Evet, bana içerliyorlardı. Olur olmaz saldırır, akla hayale gelmedik kulplar takıp karalarlardı: Ne anarşistliğim, küçük burjuvalığım kalırdı, ne bozgunculuğum ve 'polis'liğim! Yüksek Tahsil Gençlik Derneği kalabalıktan çatırdar, cıgara dumanları mavi bir hortum gibi döne döne tavana yükselirdi. Çevredeki çınarlar, dingin bir gariplik içinde, ağır ağır, tek tek, yapraklarını dökerlerdi. Birden parlayan ufacık bir rüzgâr, onları önüne kattığı gibi sürükler, yukardan, ağırbaşlı bir büyük gibi tartışmalarımızı izleyen Süleymaniye'nin, minarelerine savururdu. O gün batımlarında bunların minare mi, yoksa yoksa yere çakılmış kanlı dev kılıçları mı oldukları anlaşılmadı ya, neyse...

Bakarsın iri cıgarasını yere atmış, öfkeyle çiğneyerek, suratıma suratıma bağırıyor:

"– İhanet! İşçi hareketinin geleceğini düşünmemek! Senin gibilerini 'orada' ne yapıyorlar, biliyor musun? Kurşuna diziyorlar, kurşuna!"

Fakat beni yıkan bunlar değildi, başka bir şeydi: Yıllanmış bir militan olmuştum olmasına, yürüttüğüm eyleme diyecek yoktu, davaya bağlılığım su götürmez, bilimsel çözümlemelerim daima doğruydu ama, içimde, ta içimdeki o karanlık, o kirli, o iğrenç uğursuzluğu atamamıştım. İnsan olarak neysem, oydum yine, Halim de

böyleydi, Galib de. Yalnız Galib, –o da bir dereceye kadar–, hak verirdi bana:

"–... devrim gerçekleşse bile, ilk elde güvercinim, düzeltilse düzeltilse toplumsal yapı düzeltilebilir, ama bu yapının içindeki insan nasıl olacak, bilinmez! Daha erdemli, daha az bencil olacağını gösteren dişe dokunur bir belirti yok. Hele Moskova Davaları'ndan beri içime bir kurt düştü ki, sorma! İyisi mi, hiç düşünmeyeceksin!"

Ya da afyon yutmuş deve gözlerini kaydıra kaydıra:

"–... devrimci eylem –diyor–, başlangıçta ister istemez altyapı düzeltecek, altyapıdaki değişmelerin üstyapıya intikali hayli zaman aldığına göre, üstyapı iyileşmesinden umudu kesmemeli, beklemesini bilmeli. Bu dediğim bir tahminden ibaret, diyalektik bir tahmin ama, alt tarafı tahmin!"

Eski kararsızlıklarım, ne kadar kuşkum varsa hepsi, Yüzbaşı Demir'in ucundan dokunuvermesiyle, neredeymişsin çıkıp geliyor, eski yerlerini alıyorlar. İşin garibi, sosyalist filan değil bu Yüzbaşı Demir, tarihi bakımdan haklı ve doğru, toplumsal ve pratik bir eylemin etkili olacağına inanıyorsa bile, kafasında ülkeyi çoğunluk tahakkümünden kurtarmak başka şey, insanları ruhsal yoksulluklarından ve rezilliklerinden kurtarmak, başka! Kendi kendini yetiştirmişlerin o hilesiz içtenliğiyle:

"– Ben –diyor–, zaten, mutlakçı değilim. Kesin çözümlere hiç inanmadım.

Yüzbaşı Demir'in yanında mıyım, ne içimin içimi yemesi kalıyor, ne kendi kendimden usanmışlığım. Bana, beni unutturuyor. En büyük iyiliği besbelli bu. Usul usul, hani pek farkına da varmadan dehlizlerimden çıkıyorum, atıyorum üzerimden o tozlu sessizliği, aaa, meğer gökyüzü görünürmüş şurdan bakınca, tok bir mavilikte başbaşa iki uçurtma, biri yeşil, biri kırmızı; sonra bir kadın gülüyor, etine dolgun, eski zaman güzeli bir kadın, çınlayan kahkahaları kristal bardaklar gibi derin bir boşluğa düşüp düşüp kırılıyorlar; İstanbul'un dört köşesinden içime resimler doluyor, Bebek'te gereğinden fazla özenilmiş bir bahçede delifişek sardunyalar mı patlamış, o bahçe benim bahçem; Karagümrük'te yaşlı bir dokumacı, artık görmeyen gözlerini, iki bakalit mekik gibi akşam rüzgârına salı mı veriyor, o rüzgâr bana eser; şafağın kö-

ründe, şehri çöpçülerle bir temizlemeye çıkan benim; akşam oldu mu, gecekonduların yorgun ışıklarını teker teker ben yakıyorum; nedeni belli bunun, kendi kendim kalarak, sağlam ve sıhhatli, herkesi içimde yaşamak alışkanlığını yeniden edindim, bunu Yüzbaşı Demir'e borçluyum.

El altından, nasıl beni destekledi, anlayamadım bile. Bir baktım şehir, memleket, öteki insanlar, tek kelimeyle hayat, onun açtığı kapılardan yaşantımın çemberine girivermiş! Rolü ne, varlığı benim için ne derece önemli, ilişkilerimiz hangi yönde gelişiyor, bilemiyorum. Belki sıradan bir dostluk bu, belki kafa yakınlığı, belki gizlisi kapaklısı olmayan düpedüz bir arkadaşlık! Ayrı ayrı her biri ve hepsi mi? Ya da gizli bir ateş gibi içimsıra gelişen, bir türlü adını koyamadığım, değişik, hiç kimseninkine benzemez, duygusal bir yakınlık. Adını koyamadığım ve açıklayamadığım. Açıklayamayışım evli olduğumdan, hayatımda ondan başka bir erkek bulunduğundan değil, onun hayatında, adını hiçbir zaman söylemediği, anısını daima saygılı bir dalgınlıkla yaşadığı başka bir kadın olduğundan: O insanı sersem eden fotoğrafını kıskançlıkla çekmesinde sakladığı, kim olduğunu, ne olduğunu kestiremediğim kadının varlığını bildikçe, Yüzbaşı Demir'in hayatında kendimi gerekli saymam olası mı?"

Kafasını fena halde kurcalayan bu kadınla, hiç beklenmedik bir şekilde tanıştılar. Önceden ayarlanmadığı için, karşılaşmaları hayli şaşırtıcı oldu, gösterişten de uzak. Bütün Kuledibi'ni çocuk çığlıkları, hoparlör cızırtılarıyla dolduran bir cuma günüydü. Ağızlarında sakız, kafalarında metal bigudiler, birtakım mahalle karıları salkım salkım pencerelerden sarkmış, yüksek sesle şunu bunu çekiştiriyorlardı. Suat, Halim'in pantolonlarını ütülemeye dalmıştı. Kapı çalındı. Kimseyi beklemediğinden kuşkulu açtı biraz, açar açmaz rengi belirsiz iki kocaman gözle karşılaştı: Derinliklerinde iplik inceliğinde bir ışık çizgisi, telsiz verir gibi yanıp sönüyordu. Elleri ceplerinde, siyah yağmurluklu incecik gölgesi, kapının eşiğine kaz tüyünden bir kalem gibi saplanmıştı. O kadar zarif, öyle hemen tutulunca kırılıverecek bir görünüşü vardı ki, Suat onun yanında kendini iriyarı ve hantal hissetti, bırakıp kaçası geldi. Dili de tutulmuştu. Ümid o cana yakın teklifsizliğiyle söze başlamasaydı, Allah bilir, ağzını açamayacaktı.

– Affedersiniz, Demir evde mi? Muhakkak onu görmeliyim, acele bir iş için. Çok mühim.

Suat: – Demir Bey –dedi–, altıya doğru gelir. Her akşam da gelmez!

O mu konuşmuştu, yoksa onun yerine görünmez bir başka Suat mı? Ümid, gözlerinin yüzündeki müthiş egemenliğine, yorgun bir gülümsemeyle karşı koymayı denedi, olmadı:

– Biliyorum –dedi–, başka çare olmayınca, ne yapayım?

Sözünü, tehlikeli olasılıklar ve mutfak kokularıyla dolu bir karanlık kesti. Merdivenlerin ışığı sönmüştü. Bir süre ne diyeceklerini bilemediler. Karanlık Ümid'i büyülüyordu, Ümid'se Suat'ı. Söze başlayan yine Ümid oldu, hafif boğuk ve tekdüze sesini, dağınık oğlan çocuğu jestleriyle destekleyerek:

–... sizi böyle rahatsız etmek –dedi–, ne kadar ayıp! İşim acele, ne yapacağımı kestiremiyorum.

Durakladı biraz, sonra: –... bir dakika girebilir miyim? –diye devam etti–. Ben, Ümid, Birlik gazetesinden. Yüzbaşı Demir'in arkadaşıyım. Siz de bana o kadar övdüğü Suat olsanız gerek.

Suat yol verdi, salona geçtiler. Ümid girer girmez ilk rastladığı koltuğa –tesadüf Halim'inkine–, attı kendini. Yenice paketinden bir cıgara yaktı, dumanları dinledi. Suat, "Niye onu hemen buyur etmeyi akıl edemedim?" kaygıları içindeydi. Manyetik kıvılcımlı çelik çakmağı, ebonit siyah ağızlığı, Ümid'in ellerinde görünce tuhaf oldu; resim dolayısıyla bunları o kadar çok kurmuştu ki, sahiden var olduklarını görmek garibine gidiyordu. Aklını başına toplayınca, kendini, ayakta, kolları iki yanında kalabalık, ne yapacağını bilmez bir halde buldu, büsbütün utandı; Ümid, yoğun ve dallı budaklı bir duman ağacının arkasında, masmavi kaybolup giderken, usulca:

– Size bir kahve yapsaydım –dedi–. Yorgunluğunuzu alırdı sanırım.

– Sanır mısınız? Ben, yüzde yüz eminim ama, vakit yok: Taksi aşağıda bekliyor, en geç on dakikada işimi bitirip toz olmalıyım.

Çevresine alıcı gözüyle bir bakıyor:

– Ne güzelmiş –diyor–, sizin burası. Tam dinlenilecek yer.

Demir de tarif edermiş hani, kılı kılına her şeyi anlatmış! Zaten şaşıyorum bu çocuğa, gözlem yeteneği sınırsız, hele ayrıntıları kavrayışının üstüne yok! Ben hiç beceremem, bir yerde bir şey hoşuma gitti mi, takılır kalırım artık, gözüm başka şeyi görmez.

Diyeceklerini, bu sözlerinin arkasından söylüyor: Çalıştığı gazete, Birlik, muhalif gazetelerin en inatçısı, en çetini. Beş yıldır, çoğunluk diktasına zehir gibi kafa tutmuş, demediğini koymamış. Öbür gazetelere benzemez ha! Sağından vurup sola, solundan vurup sağa kaydıramazsın; çıplak yıldız resimleri, gözü yaşlı aile dramları ile birinci sahife yapmaz. Yöneldiği yeri bilen bir coşkun alevsalardır ki, hem eski Kemalist gazetelerin devrimci atılganlığını korumuştur, hem dilinde her geçen gün biraz daha yalnız kaldığını bilmenin burukluğu vardır. Kazanılmış bir davanın sözcüsüdür ama, davasının kazanılmış kalacağından emin olamadığı için, vurdu mu Allah Peygamber dinlemez!*

İktidar ondan aşağı kalır mı, başvurduğu tedbirler de ona göre oluyor: Tutup Hüsnü Faik Bey'i mahkemeye veriyorlar, tutukluyorlar, salıveriyorlar, yeniden tutukluyorlar, bir rezalet! Hüsnü Faik kim, ilk Ankara günlerinde bu gazeteyi ölüm pahasına çıkarıp Mustafa Kemal için mücadele eden adam değil mi? Onu hapsetmek! Ya düpedüz kim vurduya giden o Yazı İşleri Müdürü? Adam bir ithalât ihracat firmasının fırıldaklarını gözönüne serecek oluyor, kiralık katil tutuyorlar, öldürtüyorlar. Sözün kısası, Birlik'te çalışıp başı derde girmeyen yok: En azından mahkeme mahkeme sürünmek, tutukluluk, cezaevi. Tek dayanakları halkın gazeteyi tutması, yalnız tutması sayılmaz, neokemalist mücadelesini ilgisini sürdürerek benimsemesi. Böyle destek gören, geçmişi sağlam bir gazeteye komünist filan demek gayet zor. Üstlerindeki siyasal baskı arttıkça, seslerini rahatça yükseltiyorlar. Kirpi gibi sımsıkı yumulup açık vermeyişleri, hele yılgınlık getirmeyişleri, aydınlar, özellikle üniversiteli gençler arasında etkilerini yayıyor, yoğunlaştırıyor. Birlik'in adı bile başlıbaşına bir eylem, bilinçli bir direnme eylemi.

Her muhalif gazetecinin başına gelen, Ümid'in başına da gelmiş: Gözdağı vermeler, sorgu, duruşma, Adalet Sarayı'nın soğuk

---

bkz. **"Kurtlar Sofrası"**

ve çıplak koridorları, bıyıkla sakal arasında kalmış yargılar, daktilo tıkırtısı, mübaşir sesi, yabancılaşma, avuçlarının içine pis pis gülen avukatlar ve karar günü insanın yüreğini sıkan o insafsız mengene! Açılan beş davadan dördü beraatle sonuçlanmış, birisinden on sekiz ay hüküm giymiş ama, tınmamış doğrusu, cezaevleri gazetecilerle dolup taşarken, bunu önemsemesi ayıp olurmuş, temyiz etmekle yetinmiş sadece.

Bu arada, ünlü Tahkikat Komisyonu, öteki birkaç gazeteyle beraber Birlik'i de kapatıyor. Git artık, hangi taş katıysa, kafanı ona vur! Elyazısı bir majiskül gibi ince, zarif ve alımlı Ümid'in, o gün bugündür çevresinde, yoksulluk kokan cezaevi koğuşları, Türk Ceza Kanununun falan ve filan maddeleri, bütün İstanbul, özgürlük ve adalet, sonra minareler, evet evet, asıl onlar, sonra denize işeyen yampiri kasketli çocuk, birdenbire durmuş teleksler ve telefonlar, dönüyor ha dönüyor, dönüyor ha dönüyor: Anaforunda onu sıkıp tuzla buz edeceklermiş gibi hırçın, çabuk ve hoyrat!

Ümid kendini salıvermemiş. Neler çekmiş o, kuru gürültüye pabuç bırakmazmış kolay kolay, öyle diyor. Yalnız:

–... bugün öğle üzeri, telefon: Savcılık'ta bir adamım vardır, buluşalım diyor. Buluşuyoruz, suratı kireç gibi: Aman diyor, ortalıkta görünme, bulurlarsa akşama kodestesin, dosyan geldi, Yargıtay cezayı onaylamış, polisler seni aramaya çıktı, kaybol gözünü seveyim.

Cıgarasını kül tablasında ezdi, bir yenisini yaktı:

–... hapse girmek koymuyor, günümüzde namusluluk hücceti gibi bir şey oldu, insana onur kazandırıyor.

Suat, divanın bir kıyısına iğreti ilişmişti. Çenesi kilitlenmiş, elleri çapraz, gözleri sonuna kadar açık, Ümid'in esmer aydınlığının tadını çıkarıyordu. Ne olduğunu kesinlikle bilemediği bir huzursuzluk vardı içinde. Belki bu zamanın birdenbire durmasından, bir elma gibi ikiye ayrılmasından ileri geliyordu. Çünkü, iyice biliyordu ki artık, Ümid'den önceki yaşantısına oranla, Ümid'den sonraki yakalıyordu. (Usulca gidip başını omzuna koyacak. Ne bir söz, ne bir hareket! Hepsi o kadar. Belki gizlice ağlar. Ağlaması üzüntüden değil, o saklı, sözle anlatılmaz. buruk ve garip se-

vincinden!) Ümid, içini nasıl karıştırdığından, ölçülerini nasıl altüst ettiğinden habersiz, hâlâ bir şeyler anlatıyor onun iç yaşantısını tamamlayan kim varsa, silip süpürüyordu: Ne Halim kalmıştı darmadağın olmadık, ne Matmazel Raşel! Annesiyle Nadejda çoktan kayıplara karışmışlardı. Onca önemsediği Yüzbaşı Demir'se Ümid'le ilgisi kadar dikkatini çekebiliyordu ancak.

–... yarın Demir'i görecektim, önemli bir iş için akşam biriyle buluşacaklar, buluşmayı ben hazırladım, Demir'e duyuramazsam suya düşer, öteki öbür gün sabah uçakla Ankara'ya gidecek, şimdi anladınız mı dalgayı? Bugün beni içeri tıkarlarsa, bu iş yatar. İşte bu yüzden, İstanbul kazan ben kepçe Demir'i arıyorum. Polisler de tabii beni arıyor. Utanmasam, saklambaç oynuyoruz diyeceğim.

Gülmeye koyuldu. Kuru, dikenlice bir gülmeydi:

–... şimdiye kadar ne ben Demir'i bulabildim, ne polisler beni. Bakalım kim kimi bastıracak?

Çabuk çabuk, Yenice dumanları, soru işaretleriyle yüklü, kalabalık bir gazeteci argosu konuşuyordu. Elleri sık sık konuşmasına katılıyorlar: İnce ve uzun parmaklarının arasındaki ağızlığıyla, gagasını ve boynunu aralıksız oynatan garip bir balıkçılı hatırlatıyorlar. Suat, istemesine, yardım etmeyi elbette isterdi, ama...

– Elimden bir şey gelirse, Ümid Hanım, ben...

– Bırakın Allah aşkına şu hanım lafını, adım Ümid, söylememiş miydim...

Birden durakladı, daldı, rüyada gibi bir sesle:

–... yakınlarım –diye tamamladı–, Ümid bile demez. Ü der bana, sadece Ü...

Gözleri, salonun gri mavi alacasında, porselen minyatürlere benziyordu: O derece ak, mavi kılcal damarları bir örgü olarak o derece ince işlenmiş. Sesini biraz yükseltip, biraz ciddileştirerek, sözünü:

–... elinizden çok şey gelir –diye sürdürdü–, zaten kapınızı çalışım bundan. Ergeç Demir gelmeyecek mi, dersiniz ki...

– Bir kenara yazıverseniz?

– Yok canım, size güvenim tam, öyle tanıttı ki sizi bana, güvenmemek densizlik olur.

Kalktı, kapıya doğruldu:

–... konuşmak istediği adam, yarından sonra, öğleyin tam on ikide kararlaştırdığımız yerde bekleyecek! Söyleyecekleriniz bu kadarcık işte.

El sıkıştılar. Suat, dediklerini yüksek sesle tekrarladı. Ümid, iyice emin olmak istercesine, gözlerini gözlerinden ayırmıyordu. O dokunsan kırılıverecek, yarı oğlan çocuğu hâliyle, o kadar narin ve güzel, o kadar cana yakındı ki, henüz bulmuşken kaybetmek Suat'a ağır geliyordu. Hele cezaevine kapatılacağını aklına getirdikçe!

–... aman yarabbi, üstümden ağır bir yük kalktı, içim rahatladı. Şimdi eve gidip öteberimi toplayayım. İnanmazsınız ya, içimde tatile çıkıyormuşum gibi bir his var.

Kısacık güldü: –... acaba beni nereye atacaklar? Keşke erkeklerin yanına koysalar, kadınlar gibi çalçene değildir erkek kısmı, hiç olmazsa susmasını bilir. Çoğu Babıâli'den arkadaşım.

Sonra geçti gitti, vedalaşmadı bile, elektriği de yakmadığından, o bayağı karanlıkta bulduğu rastgele bir delikten, kendini merdivenlerin anaforuna bıraktı, koydunsa bul! Suat, evin içinde bir zaman, oradan oraya çırpındı durdu. Ne yapsa, ağır bir karanlıkta kaldığı duygusundan kurtulamıyordu. Perdeleri ayırdı, olmadı; önemli bir şeyin yokluğunu duyuyor, bu yokluğa katlanamıyordu. O önemli şey, Ümid'di.

Oysa, dışarsı: Bütün ilkbahar! Top top kırlangıç, vızır vızır dağılıyor; kiremitli damların, çan kulelerinin, bacaların, Galata Kulesi'nin, çevredeki delirmiş ağaçların üzerine kaskatı oyulduğu, bakırdan bir gökyüzünü dört yanından biçiyor. Dışarsı, hayat be! İnsanların yoksulluğu, kocaman bir katran kabarcığı, şişip şişip bir patlıyor ki, bakıyorsun üstü başı batmadık kalmamış. Her sokak başında, her dakika, iğrenç çıkar hesapları, hurda kamyonlar gibi çarpışıyorlar. Kim sesini yükseltirse, ölüm tepesinde hazır; damarda kan, kanda bakteri, yürekte yanılmak, kafada cinayet, tamam; ama ne olursa olsun, dışarsı hayat: Hareket yani, kemikleşmiş biçimleri tuzlabuz eden köklü çelişikler, eylem, zincirleme tepki, tohum, ağaç, orman, yıldızlara göz dikmiş uzay adamı, elektronları gözleyen fizikçi, ters ve yüz, pozitif ve negatif, hayat!

Ya içersi? İçerde yaprak kımıldamıyor. Her şeyden elini aya-

ğını çekmiş olmanın ağırlığı, lök gibi üzerine çökmüş. Biraz utanç, epeyce tevekkül. İçersi bir mezardan farksız, Suat da cesedi. Bu böyleyken, yerinde olmak isteyeceği birisine rastlayıvermek, anlaşılmaz ve gizli bir mekanizmasını harekete mi getiriyor nedir, ansızın, bir silkinmek, bir dağı taşı yerinden oynatmak tutkusu içini sarıyor. Örnek mi, işte Ümid! Birbiriyle pekâlâ çelişik göründüğü halde, ne kişisel çetrefilliklerine sed çekmiş, ne siyasal ve toplumsal fikirlerinden vazgeçmiş, hepsini başarılı ve kendisine özgü bir bileşimde toparlayarak, Suat'ın başaramadığını başarmış.

Çünkü Suat'ın yaptığı, önce bir fikrin ölçütlerine uymak için kişisel eğilimlerini yadsımak, sonra kişisel eğilimlerine uyup fikirlerini! Bunun sonunda, gelse gelse, nereye gelebilir? Şimdi üstünde bulunduğu ölü noktaya! Başarısızlığın mezarında, yalnız bir ceset. Oysa bilmiyor muydu, hiç değilse sezmemiş miydi, başına gelecekleri? Belki sezmişti ama, tabiatında soyutlamaların daima somutlamalara ağır basması, onu bir saatmiş gibi bir başka saate göre ayarlamaya götürmüştü, iyi ama, ya yanlış idiyse öteki saat? Şüphesiz kendini ayarlamalıydı, belki aynı yöntemleri kullanarak ayarlamalıydı ya, başka bir saate göre değil, iç yapısına, eğilimlerinin gereklerine göre! Öyle ya daha kendi çelişikliklerini uyumlu bir bileşim içinde toparlayamazsan, nasıl kalkar toplumsal çelişmeleri uyumlu bir bileşim içinde eritebileceğini ileri sürersin?

Gece, Camekân Sokağı'na, pul işlemeli ince bir cibinlik gibi inmişti. Yıldızlar, magnezyum yeşili imzalar atarak, boşluğa düşüyorlardı. Alt katlarda bir Beethoven, tumturaklı ve yüce, İstanbul'un nabzı gibi vuruyordu. Suat pencereye dayanmıştı. Camekân Sokağı'nı değil, sanki bütün İstanbul'u görüyordu. Ümid, iki yanında iki nemrut polis, Sultanahmet Cezaevi'ne girmek üzereydi. Yorgundu, kısacık saçları, uzun ve narin boynuyla, nemli kalın duvarların arasına sıkıştırılmış, mahzun bir flamingoya benziyordu. Halim, hayatından olağanüstü memnun, çıldırtasıya aydınlatılmış bir Beyoğlu çıkmazında, makineli tabancalarla delikdeşik edildiği sahneyi çeviriyordu: Ortalığı kablolar, seyirciler, **ark** lambaları sarmıştı. Matmazel Raşel, yine Paula'yı karşısına almış, **fougère** kokusu ve gözlerinin mavi zehiriyle gizlice boğuyordu. Yüzbaşı Demir, o sırada, Nizamiye kapısından çıktı. Hiçbir şeyden haberi yok, yarından sonraki buluşmayı düşünüyor...

Suat'ın kafası günlerdir aynı şeyle meşgul: Ordunun içinde bir örgütlenme olduğu, yoksa doğru mu? İşçi sınıfından bağımsız, ayrı, kendi başına böyle bir örgütlenmenin, başarı şansı ne olabilir? Toplumdaki gelişmeler, sırasında, aklın bulgularını aşıyor. Bunları görmek, gözlemek, anlamını kavramak gerekli. Ancak böylelikle onları etkileme ve günü gelince kullanma olanakları yaratılabilir.

Halim'in kıskançlığı, ömür. Dışardan hiç belli olmayan bir iç patlama. Meydana getirdiği sarsıntılarla, neden sonra anlaşılıyor. Yerli yersiz öfkelenip, şuna buna bağırıp çağırmasından, sıtmalı bir suratla, kendi kendine, yüksek sesle söylenmesinden:

"– Olmaz canım, olmaz! Hadi ilk seferinde bulamayışım, tesadüf, ikincisinde önceden haber veremez miydi? Bu işin altında bir iş var ya, dur bakalım.

Kafasını eğip, üstüne basıyor:

"–... bu kadarı fazla!"

Her yıl kırlangıçlarla beraber meydana çıkan kör dilenci, Bereketzâde Çeşmesi'nin dibine oturmuş, dua eder gibi iki yanına sallanarak, sızlanıyor:

– Allah rızası için fakire bir sadaka! Gözüm görmez, elim tutmaz...

Yalancı peygamber sakalı, insanın orasına burasına bulaşan ağdalı sesi, hele kadere boyun eğmiş derin bir Müslüman edasıyla arada Arapça dualar patlatması, Halim'i deli edecek. Karısını evde yok, kapıyı duvar bulunca, ne yapsın, gelip Galata Kulesi'nin dibindeki bu sözümona açık hava kahvesine sığınmış ama, şu herif! Gariptir, bu kahve de her yıl akasyalar açar açmaz, sihirli bir değnek dokunmuş gibi, bir gecede kuruluverir: Renk renk portatif iskemleler, ağacın birinde saygısız bir hoparlör, geleneksel beyaz ceketi, kabak kafası, hafif yarım diliyle adamakıllı cana yakın Rum garson!

Halim, bir cıgaranın daha başını yedi. Kara gözlüklerini belirli bir köşeye dikmiş, Suat'ın meydana çıkıvermesini bekliyor. Öyle dalgın, kıvamlı sarışın ve dünyayı umursamaz havasıyla çıkıp gelecek. Hayır, o köşeden, aklının kenarından bile geçirmediği kimseler geçiyorlar, Suat yok: İzinli bahriyeliler mi istersin, tükürüğü çarpık, fiyakası bütün bahriyeliler; elektrikli orospular mı; melon şapkalı bir küçük Yahudi mi yoksa, pırasa bıyıklı bir yoğurtçu mu,

ya da ellerinde ağız mızıkası, bir şarkının kuyruğuna takılmış, anasının gözü ortaokul piçleri mi; hepsi geçiyor da; Suat bir türlü görünmüyor.

"–... hay Allah. hangi cehenneme gitti yahu? Kaç kere söyledim, şu anahtarın eşini yaptıralım diye, savsakladı durdu: Evden çıktığı mı varmış da, estek köstek!... Evin erkeğini, böyle sokak ortasında bırakmak, yakışık alır mı canım?"

Emek-Film'de ele geçirdiği o ufacık rol, çekim süresince, Halim'i her zamanki hayatından koparıyor. Daha öncesinden bile denebilir. Bir hafta mı ne varken, 'rolüme hazırlanıyorum' bahanesiyle, her şeyden elini ayağını çekmiş. Üzerinde kadri bilinmemiş büyük aktör halleri, övünmeler, ahkâm kesmeler. Yüzbaşı Demir'i yakaladı mı, 'kendi sinema anlayışına' göre, oynayacağı rolün dramatik çözümlemesini yapıyor. Bir gün, üç gün, beş gün, hep o lâf:

"– Bilirsin, rolün küçüğü olmaz, aktörün küçüğü olur: Tembel kısmı, işin aslını bilmeyenler..."

Onun dışında hiçbir şey, ama hiçbir şey ilgisini çekmiyor: Ne babasının hastalığı, mirasa konmak hayalleri, ne sendika, ne sürgün, ne Birinci Şube, ne de karısının davranışlarında beliren değişiklikler. Sözgelişi ciddi konuları tartışmaya heveslenişi, gülüşüne eklenen güçlü ve sahici neşe, yaldızlı menekşe rengi bakışlarındaki alışılmadık çakıntılar! Aklı fikri rolünde, polisin kıstırdığı o kalın gangsteri nasıl oynayacak? Herifi, bir türlü sıradan bir haydut yerine koyamıyor, kafasında Dillinger değilse, mutlaka Al Capone!

O ara, bir gün 'dışarda' çalışacaklar, tesadüf hava bozuyor, 'iş kalıyor' Ayağı kırılsa da, eve erken döneceği tutmasa! Çünkü Suat'ı, alıştığı gibi, divana uzanmış, elinde kahve fincanı, gözle görülür bir hızla ihtiyarlıyor bulamayacak. Allah Allah, nasıl olur? Nasıl olmuşsa olmuş işte, Suat evde yok! İki gün sonra mı ne, şirketten film parasını veriyorlar, hızır gibi bir para, her şeyi bırak bütçelerini denkleştirecek, biraz yanlarına kalacak. Onun hızıyla kendine bir şeyler alsın diye, çıkarıp karısına iki yüz lira veriyor. Yatak odasındalar, Suat, sırtında sabahlık, tuvaletin önünde, ince ince makyajını siliyor. Pantolon almaya niyetlenip, Halim'i şaşkına çevirmesin mi? Ne demek pantolon almak? Halim'in içerlediği, kadınların pantolon giymesi değil; pontolon giyen kadınları oldum

olası küçümseyen, galiba biraz bayağı bulan Suat'ın şimdi bu işi yapmaya kalkışması. Yine sineye çekiyor, sesini çıkarmıyor!

İki gün kadar sonra, aynanın önünde süslenirken, bu sefer ne dese iyi:

"– Şu saçlarımı iyice kısaltsam, bir hafifleyeceğim ki!"

Halim karısını, tanıdı tanıyalı, uzun saçlı görmüş, öyle sevmiş. Mırın kırın edecek oluyor. Suat:

"– Halim –diyor–, anlamaya çalış! Kendimden bıktım, suratımı görmekten yoruldum! O kadar sabit ve değişmez ki, ha bir ölünün suratı, ha benimkisi! Kendimi yenileyebilmeliyim.

İyi ama, saçlarını mı kesmesi gerekli, bunun için? Nasıl karısını seven her kocanın gönlünde, onun en güzel hâli yatarsa, Halim'in gönlünde Suat'ın yalnız kendisine saklayıp, herkesten kıskançlıkla gizlediği bir görüntüsü yatıyor: Boylu boslu, uzun bal rengi saçları kıvamlı kıvamlı omuzlarına dökülen, mavimtrak göz kapakları yarı kapanmış da kıvırcık ve gür kirpiklerinin gölgesi yanaklarına vurmuş! Şimdi gel bu görüntüyü boz!

"– Nasıl olur yahu, en berbat günlerimde bile içimde saklamışım, bu hayalle avunmuşum ben, ölüp ölesiye nasıl vazgeçerim? Karımın beni terketmesi gibi bir şey bu!"

Sert yapmaya, cart curt edip olmaz demeye niyetlendi ama, iradesinin kofluğundan mı, karısını hiçbir sözüne söz koyamayacak kadar sevdiğinden mi nedense, gık diyemedi. Sert çıkışlar diye tasarladığı sözler, tadsız tuzsuz uyarmalara döndü, boyutları küçüldü galiba, ensizleştiler, kurudular, öyle ki, sonunda susmaktan başka çıkar yol göremedi. Suat gülümsedi, ama ne gülümsemek! Yeni, garip, bilmediği tehlikelerle yüklü bir gülümseyiş ki, Halim'i ürkütüyor. Suat'ı ise, hiç olmadığı bir biçimde ve anlamda güzelleştiriyor. Başka bir Suat sanki.

Sancılı, karmakarışık bir gece daha. Ağzının içi, bütün boğazı, pamuklu değnekle sıvamışlar gibi, sulfato acısı. Zehir yeşili gece lâmbası, karanlığa, bir klor sızıntısı halinde dağılıyor. Apartman, yarı gece yalnızlığı ve köhneliğiyle başbaşa; bazen ıssız, bazen yönü belirsiz hava akımlarının, ya da bilmem hangi katta açılmış bir musluğun telâşıyla, ıslık ıslık. Yarı gece, saat bir, bir buçuk, iki... Halim, gözleri açık, sırtüstü yatmış, saatlerin kara cübbeli cellâtlar gibi, siyah siyah, kaçışlarını izliyor. İçini kuşkular sarmış; belâlı,

kanser gibi çabucak üreyip, insanı bitiren kuşkular. Bir yandan, kuşkulandığına da utanıyor. Nasıl utanmasın?

Suat'ın dürüstlüğünü herkes bilir. Herkes her şeye inanır, Suat'ın onu aldatacağına, asla! Evet, zaman zaman Halim'in bazı şeylerden pirelenip, bazı kuşkulara düştüğü olmuştur, olmuştur ama, gerçeklere değil, daha çok varsayımlara dayanmıştır bu kuşkular. Suat için, ilgisizdir de, kibirlidir de, hiçbir şeyi umursamaz de, ne dersen de; aslında, bütün dediklerinin onu değiştirmediğini, zaten iç yaşantılarını hiçbir zaman somut başkalaşmalara dönüştüremediğini bil: Hayatında ne geçerse soyut bir film halinde geçiyor onun, bu yüzden hiçbir zaman dışlaşamıyor, içinde kalıyor hep: Suat, dürüst bir kadın, sağı solu belli, kaprisi olmayan! Böyle bir kadından kuşkulanmak, ayıp! Fakat Yüzbaşı Demir'le şu Emirgân'a gitmeleri yok mu?...

Her seferinde, işte böyle bir ucundan tutturup, başlıyor kuşkudan kuşkuya düşmeye, bir, iki, üç derken, Yüzbaşı Demir'in gelmesinden önceki kuşkulara kadar uzanmaya: Sonunda bakıyor ki, bunları, aşırı eziklik duygusuyla besleyerek, kalın ve güçlü birer yılan haline getirmiş. Onu sardıkça saran, sıktıkça sıkan, bir dengine getirip boğacak olan boa yılanları. İnadına gibi o abartıcı, o ipsiz sapsız imgelemi, neredense bulup buluşturup, Suat'la ilgili bir sürü anıyı, en kuşku uyandırıcı açılarından yakalayarak, gözlerinin önüne dökmüyor mu? Ne yanına dönse gördüğü onlar, nereye gitse, onlarla burun buruna! Bir kere başladılar mı, gittikçe çıldırtıcı bir hız, bir dram yoğunluğu kazanarak, zincirlenmelerinin sonu gelmiyor. Ne yapsın, Haçik'te içiyorsa, dublesini bir yudum almadan mermerin üstünde bırakıp, canını dar atıyor dışarıya; stüdyodaysa söz sırasını şaşırıyor, sahneyi bozunca da vebalinden kurtulmak için, teknisyenlerde ne ana bırakıyor, ne avrat. Gerçekte, acaba perdede geçip duran filmi gördüğü var mı? O kaptırmış, daha çok içindeki o gerçek-üstümsü imgelem filmini seyrediyor: Acıklı ama saçma bir film!

Yüzbaşı Demir'le Suat, kolkola girmişler, Büyükada'da bir yerlerde dolaşıyorlarmış. İkisi de ne kadar mutlu, ne kadar mutlu, söze sığmaz! Köpük beyazı martılar, çevrelerinde çığlık çığlık, dönüyor. Ya da hayır, evdeler, divanın üstünde: Suat, Yüzbaşı Demir'in başını usulca elleri arasına almış, akla durgunluk veren bir

şehvet atılımıyla hart diye dudaklarını ısırıveriyor. Allah Allah, Suat mı bunu yapan? Karısı, handiyse cinsel soğukluğundan yakınacağı kadın? Allah belâsını versin! Zaten o arkasını döner dönmez, birbirlerinin gözlerini, fırsat bulur bulmaz da ellerini aramıyorlar mı? O evde yokken, bak şu işe. Yüzbaşı Demir, ayaklarının ucuna basa basa, çapkın bir hırsız gibi odalarına giriyor. Hareketleri hileli çekilmiş filmlerdeki rüyalı ağırlıkta. Suat, anadan doğma çıplak, memeleri şehvetten kütür kütür, yatağa uzanmiş, onu bekliyormuş meğer. Hemen sevişmeye koyuluyorlar. İğrenç yaratıklar, namussuzlar!

Git git, tasarladıkları öylesine çığrından çıkıyor, kafasını o kadar allak bullak ediyor ki, bir saniye içinde Halim, yerinden bile oynamadığı, pek pek dublesini ağzına götürmekle yetindiği halde, çekip tabancasını onları dan dan dan vuruyor, sonra kendini asıyor, ya da başka bir şehre kaçıyor, başka bir adla yaşamaya! İçmesi kötü, alkol öfkesini bilediği oranda, çaresizliğini çoğaltıyor. Zaten Suat'ın arkasında bir başka kızın, ezilmiş çocukluk aşkı Nilüfer'in hayali çizili, Yüzbaşı Demir'in arkasında ise ağabeysinin. Acı, hatta acıdan ileri. Dubledeki biranın hışıltısı bundan. O nerede olduğu belirsiz bir yerlerde, ateş alıveren silâh da. Boynuzlunun biri, ağzında iri iri salya baloncukları, uyuyakalmış. Birinin erkeklik organı dimdik dikiliyor, sinek vızıldasa döl fışkıracak. Sizi orospu çocukları, sizi! Gözü kapalı güvenimin karşılığı bu mu olacaktı?

Bir gece, dayanamayıp patlıyor. Öyle ağır şeyler söylüyor ki, sonradan şaşıyor nasıl söyleyebildiğine. Zaten geç kalmış, bulut gibi sarhoş, bakıyor Yüzbaşı Demir yok, karısı basbayağı kaygılı ve kuşkulu, inadına iğneleyerek:

"– Yoksa –diyor ona–, başkasını mı bekliyordun?"

Suat cevap verecek yerde, mutfağa yöneliyor. İçerden, ocaktaki tencerenin sesi. Halim, karısını omzundan tutarak alıkoyuyor, sonra avazı çıktığı kadar:

"–... sana –diye bağırıyor–, ne oldu bir tanem? Allah rızası için söyle, bileyim. Değiştin, kendi kendinin negatifine benziyorsun. Ne demek bu?"

Suat, hafif sıkkın, yüzüne baktı:

"– Hayır –dedi–, ters söyledin: Kendimin negatifi olmaktan kurtulmaya çalışıyorum. Henüz değişmiş sayılmam, belki ilerde..."

"– Sakın bir tanem, sakın değişme: Nasılsan öyle seviyorum, değişmek istemen, olsa olsa, bir başkasının hoşuna gitmek için olabilir."

"– Yine sarhoşsun, ağzından çıkanı kulağın duymuyor. Bırak yemeği getireyim.

Bırakmıyor. Suratı safra yeşili, sesi diken diken:

"–... onun hoşuna gitmek için değil mi? Hadi söyle, itiraf et! O geldi geleli, seni tanıyamaz oldum: Davranışların değişti, isteklerini yadırgıyorum: Ne demek pantolon giymek, saçlarını kestirmek?"

Yumruklarını sıkmış, sallayarak:

"–... hayır –diye uluyor–, asla! Bana yutturamazsınız! Hiç kimse bana yutturamaz! Ben enayi miyim, pekâlâ bilirim şerefimi korumasını. O hergeleye gelince...

Nasıl terliyor, görülecek şey: Birdenbire suratı, elleri, boncuk boncuk, kınalı sarı bir terle örtülü. Karısını bıraktı, şimdi salonda üç aşağı beş yukarı gidip gelerek, atıp tutmaya devam ediyor. Hareketleri tutarsız, bir bakıyorsun ezik, umudu ve gücü kalmamış, düştü düşecek; bir bakıyorsun, öfkeyle yay gibi gergin, kindar, hatta edepsiz. Böyle bas bas bağırırken, bir ara, kalakalıyor. Banyoya seğirtiyor sonra, ciğerlerini takımıyla çekip boğazından çıkarıyorlarmış gibi, uzun ve kederli, öğürüyor.

Suat, olduğu yerde, ayakta. Kılı kıpırdamadı. Yalnız gözlerinde mi, dudaklarının ucunda mı nerde, hafif bir tiksinti. Az sonra Halim, suratı alt üst, karısının önünde diz çöküp, bir iki dakika tek kelime söylemeden duruyor. Arkasından, umutsuz bir sevdalının aşırı çekingenliğiyle başını yavaşça karısının dizine dayayıp:

"–... sen bir tanem –diye fısıldıyor–, hanidir beni sevmiyorsun, bunu biliyorum, ama, kiminle olursa olsun, beni aldatırsan, ikinizi de vururum."

Daha zavallı bir sesle, ekliyor:

"–... sonra da kendimi."

Suat, bütün iddialarını yarı geceden sonra cevaplandırmıştı. ikisi de sırtüstü yatmışlardı. Gerçi Halim bunları nasıl bir yüzle söylediğini, yatak odasının yeşil karanlığında pek farkedemiyordu, fakat sesinin rahatlığına ve açıklığına doğrusu şaşırdı:

"– Bütün gece saçmaladın Halim. İçkiye dayanamıyorsun, iki

kadeh içtin mi, aklın başından gidiyor. Yüzbaşı Demir, gösterdiğimiz yakınlıktan yararlanmayı denemedi. Dürüst, terbiyeli bir adam. Hatta çekingen. Bana gelince, benim derdim başka, çok başka, seni aldatmayı hiç düşünmedim..."

Biraz sustu, serzenişlerle dolu bir susuştu bu, arkasından:

–... beni –diyerek sözünü sürdürdü–, asıl umutsuzluğa düşüren, senin bu tutarsızlığın: Bir dediğin bir dediğini tutmuyor. Bir ay önce bayılıyordun bu adama, göklere çıkarmıştın, şimdi kuşkulanıyorsun, yarın ne diyeceğin belli değil. Biliyor musun, yorgun düşüyor insan..."

Halim utandı, yorganın altında tostoparlak oldu, bir daha ağzını açmadı. Gösterişli bir barışma sahnesi ummuştu, "Her şeye yeniden başlayalım..." filan! Suat'ın dediklerine harfi harfine inanabilmek için, nelerini verirdi. Ama ipin ucunu kaçırmıştı bir kere, hem gereğinden fazla geliştirdiği kuruntularının oyuncağı olduğundan, hem olayların üst üste gelişi buna fırsat bırakmadığından! Ufacık bir şey, Suat'ın bir sözü, ajansı dinlemekteki tezcanlılığı, yeniden en koyu kuşkulara düşmesine yetiyordu. Aynaya baktı mı, yeniden başının üzerinde sanki geyik boynuzları. Daha bu sabah, fol yok yumurta yokken, niye iki kere Demir'in odasına girdi Suat? Niye o bir ayak önce gitse de, girse, orada büsbütün otursa diye kocasının gözünün içine bakıyordu? Niye vakitsiz dönünce kapıyı yine kilitli, onu dışarda buluyor? Niye? Neden? Kimin için?

– Hay Allah, nerede acaba yahu?

Gevşek bir ses, az ötesinden:

– Burdayım –dedi–, görmüyor musun hazret?

Halim toparlandı: – Vay –dedi–, Galib! Nereden çıktın?

Düşünce ve kuruntularından silkininçe, saçı başı dağınık, üstü başı buruşuk bir Galib buldu karşısında; yanlış bir Galib, yadırgatıcı bir neşeyi gözle görünmez zararlı bir ışın gibi üzerinde taşıyan. O ise şöyle bir kafasını salladı, bir iskemle çekti, oturmadan önce, çok eskiden yaptığı gibi kollarını açarak,

–... **to be** –diye bağırdı–, **or not to be!**

Sonra Sotiri, Andon, Yanaki diye ardı ardına üç Rum adı sıralayıp garsonu çağırıyor, bir sade kahve söylüyor, bir soğuk maden suyu! Suratını ekşiterek, Halim'e:

– Midem –diyor–, hazret, nasıl yanıyor bilemezsin. Canına

okuduk galiba! Eh, Şenol'un atölyesinde sabaha kadar içersen böyle olur. Olayı kutlayalım dedikti de...

– Olayı mı? Hangi olayı?

– Ne? Haberin yok mu?

Tekrar az önceki eski tragedya aktörü suratını ve sesini buluyor, bir törendeymiş gibi tumturaklı:

– Azizim –diyor–, bu serinin ilk sürgünü olmam hasebiyle beni tebrik edebilirsin. Yıllarını başarıyla çarçur etmiş 'tüfekçi' hayatımda, eksik olan bir sürgüne gitmek kalmıştı, o da oldu: Bir Birinci Şube ziyareti, ufacık bir hasbıhal, tamam, kestirmeden Erciş'e yolluyorlar.

Halim, cıgarası ağzında, kibritleri kayıp, gözlükleri buğulu, donakaldı. Deli mavilerin üst üste bindiği oynak bir ekran önünde ağabeyi, pahalı yaprak cıgaralarını kristal kül tablalarında ölüme bırakıp:

–... bu defa –diyordu–, iş ciddi, Beyefendi bozguncu takımıyla esaslı bir hesap görecek, darman duman olacaksınız, her biriniz kim bilir hangi sürgün yerinde..."

Farkında olmadan, dudaklarında bir soru:

– Erciş'e mi? Neredeymiş bu?

– Van gölünün kıyısında bir yer. Havası suyu fevkalâdeymiş diyorlar. Tabii manzaralarına diyecek yokmuş. Gel gör ki ne tabiatı severim, ne şu ara canım böyle bir seyahat çekiyordu.

Bu defa, Birinci Şube Müdür Yardımcısı. Yanıbaşlarında peydahlanıvermiş gibi net. Şakır şakır bir sorgu aydınlığının ortasında:

"– sözgelişi –diyor–, şu Galib Çakır'ın neyin nesi olduğunu bir türlü çıkaramıyoruz. Ele avuca sığmayan, gayet karışık bir adam. Kurduğu sendika ilk bakışta zararsız görünüyor, bizi kuşkuya düşüren de bu. Gerçek niyetlerini bilebilsek...

Kafası kendi başına işleyedursun, dudaklarında birincisi kadar masum, ikinci bir soru:

– Yalnız sen mi gidiyorsun?

– Orası belli değil. ilk çağrılan benim, o şeref bana ait. Dün gece Haydar var ya, tanırsın, hani şair müsveddesi, Bayburt'a gidiyormuş dediler. Bilmem doğru, bilmem yalan! Aslı varsa, talihli kerata: Bayburt dediğin, Şark'ın Paris'i!

Sözünü getirip her zamanki sonuca bağlıyor:

– Türkiye'de hazret, bütün hataların ceremesini biz öderiz. Her kabak bizim başımızda patlar. İşte o kadar!

Maden suyunu lakır lakır boğazına boşaltmasıyla ağız ağız dolusu püskürmesi bir oluyor:

– Hay Allah kahretsin: Ilık bu yahu, eşek sidiği gibi. Güya soğuk istediydik.

Gece besbelli çok hareketli geçmiş, her şeyi bir anda unutup, sözü tekrar oraya getirmesi bundan:

–... iki gecedir uykusuzum, dökülüyorum, saat üçe doğruydu, ulan dedim gidip yatayım, Dicle çıkagelmez mi, sıkıysa git, bilirsin şıllığı, kafayı buldu mu ne halt edeceğini kestiremez, uykusuzum dinler mi?

Halim, elinde olmadan, yeniden ondan koptu. Yalnız ondan mı? Gazeteci çocukların bağrışmalarından, çeşmenin ordaki peygamber sakallı dilenciden de. Yine, haftalardır gözlerinin önünden gitmeyen, o ağrılı dakikayı yaşıyor: Sözde sürgüne gidiyormuş, çarpıntılı bir gece treninin köhne kompartımanında, tenha ve uykusuz. İç kulağında, uzak uzak yankılanan bir uğultu: Kızıl Sultan'ın sürgün Tıbbiyelileri **Marseillaise**'i söylüyorlar.

Kafasında şak diye çakıveren bir şimşekle kendine geldi: Onu sürerlerse, Suat İstanbul'da Yüzbaşı Demir'le yalnız kalmış olmayacak mı? Rezalet! Bu müthiş soru, daha o dakika ve oracıkta, kışkırtıcı bir açık saçık resimler zincirine soysuzlaşıyor: Hafif bulanık, pır pır eden bir ekran üzerinden sessiz bir filmi geçiyorlar sanki; çıplak boyunda mosmor diş yerleri, çalkalanan kalçalar, süt beyazı bir baldırda damarların mavi çizgili haritası... Halim bunalıyor, ne yapacağını bilemediğinden olacak, çıkarıp gözlüklerini silerek, yatıştırıcı bir cevap getireceğini sandığı ilk soruya çengelleniyor:

– Ya ben? Beni de gönderirler mi dersin?

– Göndermeleri akla yakın. Belki biraz daha sonra: Önce biz, moruklar, sonra siz, çoluk çocuk! Aradak zamanın ne kadar olur, birkaç hafta mı, birkaç ay mı, bak bunu kestire[illegible]m: Menderes'in durumuna bağlı!

Elleriyle ceplerini yoklayıp bir paket Bafra çıkarıyor, bas. söverek avcunda buruşturup, yere çalıyor. Kat kat kırışıklıkların belirdiği alnında, bir an, kısacık bir an, bir öfke ve bıkkınlık gölgesi:

– Cıgara da kalmamış, kibrit de! Yaşamak mı ulan bu? Versene bir cıgara şurdan. Yemin ettim, Erciş'e gider gitmez, ne cıgara ne içki! Bıçak gibi kesilecek.

Araya yumuşak bir sessizlik koyup: –... hazret –diyor–, buraya kadar gelişim –diyor–, işte bu iki posta arasındaki boşlukla ilgili. Bana bir iyilik etmek ister misin?

– Elbet isterim! Elimden gelirse, tâbii.

–... gelir, gelir: Şimdi ben nasıl olsa çekip gideceğim, sen daha buradasın, tamam mı? Cep Tiyatrosu'nu sana bırakıyorum: Kuş beyinli ve ukalâ bir sürü aktörler, bir sürü dert, bir de oynamayı tasarladığım huysuz bir ihtiyar rolü. Bu sonuncusu, prim olarak. Tiyatroyu kurtar, kurtul, birkaç kuruş da bana, oraya gönder. Nasıl, işine gelir mi?

– O nasıl söz? Başka zaman olsa, sevinçten ne bok yiyeceğimi bilemezdim, şimdi seni sürgüne gönderip yerine konmak, doğrusu ya, hiç açmıyor beni.

Öyle diyor ama, daha şimdiden afişlerde adını iri harflerle yazılmış görüyor. Perde ağır ağır kapandı, nemli kürk manto ve frigo kokan bir kalabalık onu ayakta alkışlıyor. Gerilerden 'Bravo' diye bağıranlar. Farkında bile olmaksızın sorunun ayrıntılarına sokuluşu yoksa bundan mı?

– Mine'yle çatışmıştınız? Şenol küsmüştü?

–... tiyatrocular arasında hırgür eksik olmaz, ama her şey sonunda tatlıya bağlanır, bilmez misin? Çoktan barıştılar. Salon ekime hazır, gönlün rahat olsun, provalara Kulüp 47'de devam ediyoruz, benim niyetim piyesi çıkarır çıkarmaz yazlık sinemalarda oynayarak iyice oturtmak, mevsim başında da...

Sözünü yarıda bırakıp, alıyor: –... tut ki çatlayıncaya kadar içmek istedim, bakalım doğru dürüst içilebilecek bir yer var mı Erciş'te?

Tembel tembel esneyip sözü değiştirdi:

– Suat ne âlemde yahu. Geçen yazdan beri görüşemedik. Hazır buraya kadar gelmişken, bir hatırını sorsaydım, iyi olurdu. Yukarıya çıksak mı dersin?

Suat, Matmazel Raşel'in oraya girer girmez, dişsiz, kısacık boylu, çirkin bir herifle burun buruna gelmişti. Sinekkaydı tıraş olmuş, pudralar kokular sürünmüş, gözünde tek gözlük, elinde yü-

zük, geçen yüzyıldan kalma bir salon adamıydı bu, kibar ve ölçülü hareketlerle, tıknaz bir şişeden mis gibi Fransız konyağını kadehine boşaltıyor, içmeden önce, gözlerini hazla yumarak kokluyordu. Matmazel Raşel, suratında en mavi ve en aristokrat maskesi, Suat'ı belinden yakaladı:

– **Heureuse coincidence!** –dedi–. Buyurun, buyurun rica ederim, sizi eşi az bulunur bir zatla tanıştıracağım, eski İstanbul'un asil ailelerinden bir bey, günümüzde böyleleri hiç kalmadı **ma douce,** o da sizinle tanıştığına çok memnun olacak, hangi biçimde olursa olsun güzelliğe hayrandır kendileri, hele kadın vücudu biçiminde olursa!...

Daha bir saltanatlı: –... işte –dedi–, sevgili Abdi Bey'imiz, İttihat ve Terakki'nin meşhur muharrirlerinden! Onun ayarında bir müşterim daha yoktur, sanat kitaplarının, nadide nüshaların meraklı ve titiz bir koleksiyoncusu, anlayışlı bir dosttur aynı zamanda...

Abdi Bey Suat'a, handiyse insancıl olmayan kalaylı, parıl parıl bir bakışla baktı, yüzünde belireyim mi diyen tadsız gülümsemeyi çabucak silip, eski zaman göreneğine göre elini öpmeye davrandı:

– Huzurunuzla bize ışık bahşettiniz, ham'fendi –dedi–, renk ve teravet bahşettiniz, tek kelimeyle gençliğinizi...

Sesi cılızdı, hem de cızırtılı. Sözlerindeki övgü ve debdebe, suratının aksi ve gergin görünüşüne hiç uymuyordu. Gitti, ona adamakıllı bol gelen divanın bir yerlerinde kayboldu. Suat önce bırakıp kaçmak istedi, müsaadelerini alıp evine dönmek, sonra bu duygusunun ikinci tabiatının bir tepkisi olduğunu düşündü, aldırmayıp direndi: Yüzünde iğreti bir gülümseme, pikapla açık pencere arasında bir yere oturdu. Bir baktı, eline bir kadeh tutuşturmuşlar! Sesini çıkarmadı. Ne olduğunu pek anlayamasa da, Matmazel Raşel'le bu Abdi Bey arasında, açıklaması zorca bir ilişki olduğunu seziyor, bundan huzursuz oluyordu.

Yine de onlar, Matmazel Raşel hiç olmadığı kadar tatlı, Abdi Bey bir asit damlası gibi ekşi ve yakıcı, ne yapıp ettiler, bir iki söz, bir iki işaret, birkaç yerinde itirazla Suat'ı evcilleştirdiler: Gitmedi. Konyağını içti, hızlıca içti galiba, yanaklarına tatlı bir pembelik yayıldı. Konuşulanlara kulak vereyim dedi, salon dedikoduları! Bir konser mi verilmiş, bir ailenin doğum günü partisi mi varmış ne?

Üstelik Fransızca konuşuyorlar: Havalı havalı, birbirlerine zincirlenen ufacık cümleler, bazı kelimelerin kulağa pek hoş gelen ani bitirilişi! Bak işte bu, Suat için değişik bir şey! Abdi Bey, yıllanmış salon çapkını davranışlarıyla bir özür deniyor:

– Ham'fendi, bendeniz, tarihe karışmış bir mazinin gayr-ı kabil-i teselli bir enkazıyım. Bizim zamanımızda Beyoğlu'nda Fransızca tekellüm edilirdi. O müthiş tahavvülât-ı içtimâiyye tekevvün ederken, itiyatlarından vazgeçemeyecek kadar yaşlanmıştım zaten, kaldı ki âlî tahsilini Fransa'da ikmâl etmek mazhariyetine ermiş bir neslin evlâdıyız, elli altmış sene evvel Paris'i bir görseydiniz, bütün beşeriyetin...

Matmazel Raşel araya girdi:

– Pardon Abdi Bey –dedi–. Fransızcayı Madam en az bizim kadar bilir.

Abdi Bey, şaşmış göründü. Bunu örtmek için Suat'a cıgara tuttu, Suat alınca, şaşırmak sırası Matmazel Raşel'e gelmişti. Onun cıgara içtiğini ilk defa görüyordu. Abdi Bey ise, benliğini içten olduğu besbelli bir hüzne kaptırmış, yarı Türkçe yarı Fransızca:

–... bizim gençliğimizin Beyoğlu'su –diyordu–, **quel enchantement!** Her şeyde bir zerafet, bir asalet, sefahette bile şayan-ı dikkat bir kibarlık vardı. Halbuki şimdi, **hélas!** Cadde-i Kebir'den geçmek zarureti hâsıl olacak diye endişe ediyorum. Nedir efendim o ayaktakımı, o tulumbacı tayfası kılıklı hırpaniler, o zevksizlikleri insanı âdeta perişan eden gudubet mahalle karıları...

Sonra konuşma büsbütün Fransızcaya dökülüyor. Suat'ın Fransızcası daha çok kitaplardan kapma, gözüne yatkın, gramer düzenine uygun olduğundan, lâfın gidişi harita üzerinde bir yolculuğu bir güzel ayarlarsınız da, yolculuğa kalkışınca gerçekle tasarı arasında bir türlü yakın bağlantıları kuramaz, sağınızı solunuzu kestiremezsiniz, işte ona benzer bir durum. Oysa öbürleri, galiba iyice ağızdan öğrenmişler, düzgün ve hızlı konuşuyorlar. Hiç değilse Suat'a öyle geliyor. Hoşuna da gitmiyor sayılmaz, havayı değiştirmesi bir yana, gerçeğini yenilemesine yol açıyor: Başka, loş ve yüksek katedrallerin haydut gibi yükseldiği bir ülkede sanki, caddelerde bisikletli işçiler, kahvelerde iriyarı, dört beş memeli ve sarışın, sokak kadınları. Ya da bir vapur yolculuğunda, durgun bir deniz, sisli bir hava, yağmurun ışıltılı perdesini ayırıp ilerliyorlar. Salonda yolcular

lâfa dalmış, herkes kendini bir başkası sanıyor; bütün yolculuklarda olduğu gibi, ötekilerine sandığı olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Oyun içinde oyun.

Bir kadeh daha. Cıgara da içiyor, içki de, ne oluyor işte? Uzun boylu tadına varamıyor, tam tersine, midesi bulanıyor hafif, genzinde bir yanma, arasıra öksürük arzusu. Yine de içmekten vazgeçmeyecek. Bunları hep yapmak isteyip, durmaksızın kendine yasaklamadı mı? Haklı olmadığını bile bile eğilimlerini gemliyor; gizli isteklerinin, ancak başkalarını kınamak yoluyla belirlemesine göz yumuyordu. Ne saçmalık! İnsan, olduğu gibi olmamak için, kendisine işkence eder mi? Hadi etsin diyelim, bunun bilincine vardığı gün, mutsuzluğu, hiçbir çıkış yolu olmayan derin bir umutsuzluğa dönüşmez mi?

O da öyle olmuştu, bütün bütün içine katlanmış, dışarıya bir güzel kilitlenmişti, insanların hayatından sürgün etmişti kendini, çünkü içindeki iki kadın aşağı yukarı eşit bir güçle onu kendi yanına çekmek istiyor, yıkıcı gücün tutucu güce eşitliği, ölü bir noktada hareketsiz kalmasına yol açıyordu. O noktadaysa, birbiriyle çelişen bir sürü kuruntunun tutsağıydı artık! Bu bile ömrünce tiksindiği başkalarının, o bayağı değer yargılarıyla gelip içine çöreklenmiş olduklarını göstermez miydi?

"–... başkaları, başkaları deyip duruyorum, benim, o başkaları: Hepsini benimsemiş, içime almışım! Onlardan, onların baskısından kurtulmak istiyorsam, önce kendimden kurtulmalıyım. Başkalarını yıkabilmemin yolu, kendimi yıkmaktan geçiyor. Kendimi yıkmak! Kendi içimde başkalarını yıkmak!"

Abdi Bey'in öfkeli sesi, daldığı düşünceleri ustura gibi doğrayıp paraladı. Deminki salon adamı gitmiş, yerine ona benzer, öyle pomatlı kokulu, fakat son derece şirret, bayağı ve terbiyesiz biri gelmişti. Neden kızmıştı acaba? Böyle avaz avaz kime bağırıyordu?

–... yarım saat oldu be, yarım saat! Madam'ın acelesi yok, Madam kendini ağır satıyor! Öyle miii? Ben kül yutmam, o beni sallamazsa, ben o kahpeyi hiç sallamam! Ayağını denk alsın, 'Bacaksız' Abdi oyuna gelmez, hele sağmal bir inek katiyetle değildir, ona göre aklını başına devşirip edebinle iş yapacaksa yapsın, yoksa anasından emdiğini fitil fitil burnundan getiririm! Bir çeyrek daha, o da senin hatırın için bekleyeceğim, yine gelmezse allahaısmarladık, ne hâli varsa görsün!

Sustu. Ağır bir morg sessizliği. Bir arı, camın birinde, görünmez ve büyülü bir elektrikli ustura gibi vızıldıyor. Matmazel Raşel bir iki söz edip havayı dağıtmayı deneyecek oldu, Abdi Bey bırakmadı, kesin bir el hareketiyle sözünü keserek,

–... yeter –dedi–, mâzur göstermeye çalışıp durma rica ederim. Malımı bilirim ben! İyisi mi, plak çal bize, fakat benim plaklardan olsun, tabii duruyorlarsa...

– Aşkolsun, durmaz olurlar mı mon bey?

Abdi Bey'in plakları. Yirmi, otuz yıllarını, o günlerin gözde yeri Rejans'ta akşam yemeklerini, Florya'daki gardenpartileri hatırlatan, özlemlerle, kayıp sevdalar, acılı ayrılıklar ve umulmadık mutluluklarla dolu, eski ve unutulmuş, fox-trot'lar, tangolar. Abdi Bey'in dinleyişi çok ilginç, bir daha ele geçiremeyeceği bazı şeyleri yitirmiş gibi üzgün görünüyor, epeyce de dalgın. Plağın biri bitti mi, o kalaylı parıl parıl bakışıyla, bir yenisini istiyor hemen!

Matmazel Raşel, 'fistolu' dudaklarının arasında yaprak cıgarası, gözlerini Suat'a dikmiş, onu çırılçıplak soyuyor sanki. Suat, alkol rahatlığına girdiğinden olacak, kendini kendinden ayıran engelleri uçarak aşıyor. Ansızın her şeye açık, her şeyi, –gizli eğilimlerinden gelen en aykırı istekleri bile– kabule hazır. Aykırı mı, hayır, bu istekler aykırı sayılmaz: Cıgara içmek, içki içmek, saçlarını kısaltıp pantolonla dolaşmak, her kadının hiçbir kaygıya düşmeden yaptığı, yapabildiği şeyler. Olağan mı olağan, sıradan mı sıradan!

"–... onları gözünde büyüterek, bilmem hangi gizli dinin esrarlı yasakları gibi gören, içlemlerini ve niteliklerini değiştiren benim. Budalalığımdan mı? Belki. Belki beceriksizliğimden, belki ne yana döneceğimi kestiremediğimden. Yanlış anladığımdan da olabilir bak, asıl bundan olabilir hatta: Hayatımın en az on yılını, bütün gençliğimi yani, bir yanlış anlamaya harcamak!..."

Adbi Bey, tek gözlüğü işaret parmağıyla baş parmağı arasında, bir şeyler söylüyor ama, ne? Gözlerini kısmış, ağzında şeker eritiyormuşçasına dudaklarını yalıyor:

–... bu müzik **mesdames,** dansetmek iştiyakı vermiyor mu sizlere? Nağmelerin ahengine kapılıp, bir dakikacık bile olsa, kendinizi ve dünyayı unutmak? Şu ihtiyarlığın gözü kör olsun! Hadi ben, kanım kaynasa da, müziği duyar duymaz ortaya atılamıyorum, lâkin siz, siz gençler, bilmem ki niye dansetmezsiniz?

Matmazel Raşel'in sol kaşı yükseldi. Gözleri, harıl harıl, Suat'ın gözlerini arıyordu:

– Sahi –dedi–, neden dansetmiyoruz?

Suat, önce kaskatı katıldı. Gülünç, utanılacak bir şey değil miydi dansetmek? Hayvanlar gibi birbirine yapışarak, vücudunun en gizli hareketlerini gözler önüne sermek? Liseden beri hiç dansetmemiş, dans konusunda başka şey düşünmemişti. Şimdi kalkacak, üstelik bir kadınla dansedecek miydi.

Birden kendini Matmazel Raşel'in o uzun, hafifçe adaleli kolları arasında buldu. Kadın onu, inadına gibi, vücuduna bastırıyor, göğsünden yükselen terli ten ve **fougère** kokusu Suat'ın başını döndürüyordu. Bir ara, bayılacağını sandı. Aynı anda Boğaz'a Türk mavisi bir pencere açılmış, uzak bir kanûn Hafız Post'un dokunaklı melodisini tekrarlamaya başlamıştı. Annesinin sarhoş ve ıslak ağzı, gözyaşlarıyla karışık, omuzlarında boynunda dolaşıyor, ıslak bir örümcek, kulaklarına yaklaşıyordu.

Dansları uzun sürmedi, hepsi hepsi bir plak ama, bu kadarı fazlasıyla yetti Suat'a. Kendisini, Matmazel Raşel adındaki sisli uçurumun kenarında, parıltılı ve bol renkli fakat müthiş yorgun bir kuş gibi hissediyordu. Çekici, başdöndürücü bir izlenimdi bu, uzadıkça bütün bütün içini kaplıyordu. Yanaklarından bir türlü uzaklaşmayan o ılık ve inatçı soluk, hele belinden kalçalarına inen o kemikli ve uzun el, ağır ağır her yanını saran bir ahtapotun yumuşak, yumuşak olduğu kadar öldürücü kucaklayışını hatırlatıyor ona.

Abdi Bey, sol gözünde beliren bir tikle, yay gibi gergin, incecik ve mosmor dudakları titreyerek, onları seyretti. Plak bitince, sıçrayıp kalktı, öfkesinin ufacık ve kesin jestleriyle düğümlene düğümlene, hem yakası siyah kürklü pardösüsünü giydi, hem Suat orada yokmuş gibi, Matmazel Raşel'e verdi veriştirdi:

– Yeter! Bir dakika kalamam! Gidiyorum. Üç çeyrek saat bekledim, gelmedi. Bundan sonra gelir mi? Elbet gelmez! Ama tarafımdan söyle, parasını verdikten sonra, onun gibi bir düzine orospuyu 'Bacaksız' Abdi evinde, hizmetçi diye kullanır, anlaşıldı mı? Nihayet bir fiyat meselesidir bu, ne eksik ne fazla, alelâde bir fiyat meselesi! Beni kim sanıyor, şıllık!

O hızla çıktı, ardında Matmazel Raşel, söylene söylene dükkânı geçti, dış kapıyı öyle hışımla çarparak kapattı ki, Suat vitrin camlarının kırılacağından korktu, içinde yeniden:

"–... bunlar bir dolap çeviriyorlardı, üstlerine geldim, engel oldum galiba... kuşkusu uyandı, yersizdi bu kuşku, son görüştüklerinde ona bugün gelmesini Matmazel Raşel söylemişti, beraberce çıkıp Suat'ın pantolonunu almaya gideceklerdi. Matmazel Raşel, döner dönmez, aklından neler geçirdiğini biliyormuşçasına:

– Aldırmayın –dedi–. Pantolon için daha vakit erken, **ma douce,** biraz keyfimize bakalım, **n'est-ce pas?**

Ne ezgin, ne üzgün: Deminki sözler ona söylenmemiş gibi, rahat! Yeni bir yaprak cıgarası yakıp divana uzanıyor:

–... öff, **quel poison,** bu adam **quel numéro!** Tahammül edilmez bir şey! Hele Paula'nın hatırına çektiğimi düşünürseniz! Paula böyledir zaten, **aucun sens de résponsabilité,** aklına eseni yapar, dilinin ucuna geleni vaadeder, her defasında ben müşkül durumda kalırım. Ama ne denir? Arkadaş, arkadaştan ileri **ma douce,** dost! Dostluk, derin bir duygu, kutsal bir bağlılık bizler için...

Ustaca gizlediği kısa bir duraksamadan sonra, uzanıp kadehlere yeniden konyak dolduruyor.

– Şişe bize kaldı –diyor–. Kısa günün kârı: Hakiki Martell, biliyor musunuz, ha deyince bulunmaz öyle.

– Kim bu Abdi Bey Allah aşkınıza?

– Abdi Bey mi, başlıbaşına bir **aventure!** Zengin bir kere, müthiş zengin: Halı ticareti yapar, iki mağaza, biri Kapalıçarşı'da öbürü Harbiye'de, Radyoevi'nin karşısına düşer. Dehşetli kazanıyor. Ayrıca çapkın, sefahat düşkünü, **un vrai libertin,** bakarsın kibarlığına diyecek yok, bakarsın sıfır numara külhanbeyi, hiçbir yanından varamazsın, dili akrep gibi zehirlidir, ama zengin olunca...

Az önce Abdi Bey'in oturduğu yerde, ayağına bir paket değdi, döndü baktı, geniş, alaylı bir gülümseme yüzüne yayıldı:

– Öfkesinden –dedi–, kitaplarını unutmuş.

Kitaplar sözüne özellikle basıyordu. Sol kaşı havada, paketi açarken, Suat'ı çağırdı:

–... gelin **ma douce,** ne cins kitaplara meraklı olduğunu görün. Görülmeye değer, doğrusu.

Besbelli dışarda basılmış, içi renkli renksiz bir sürü resimle dolu, pahalı dergilerdi bunlar, resimleri sözde sanat fotoğraflarından örnekler veriyor, gerçekteyse, el altından şehvet körüklüyordu. Neler yoktu ki? Yayvan, mermer gibi damarlı ve yoğun kalçalar; gev-

şekliği insanı ürküten uzak bir karın; aşağıdan yukarıya aydınlatılmış kadın baldırları; kapakları sıvama yaldız, kaşları yok kadar ince, kuyruğu almış başını gitmiş irkiltici gözler; sonra benek benek koltuk altları, benek benek ve yumuşacık; ve insan göğsü olmaktan çıkmış, iri mi iri, dolu mu dolu, bir sürü meme: Dokunsan, yarılıverecekler!

Hepsi bu kadar olsa, neyse! Bir de açıksaçık kartpostal dizileri var: Kadın kadına, erkek erkeğe, kadın erkek karışık insan salkımları! Çeşitli sevişme durumlarında, ilginç olmaktan çok itici, çekici olmaktan çok şaşırtıcı! İticiliği sevişenlerin hastalıklı suratlarından ileri geliyor, şaşırtıcılığı sevişmeyi bütün gizliliğinden sıyırıp çıplak ve mekanik bir hale getirmesinden. Herkes gibi Suat da açıksaçık resimlerden söz edildiğini duymuş ama, hiç görmemiş, onun için bakakalıyor. Bu ruhsuz suratlar, bu heykelleşmiş vücutlar ona hiçbir şey söylemiyor ki! İrkiltmiyor bile! Tiksinmeden çok, huzursuzluğa benziyor duyduğu his, hani insan güpegündüz, hiç beklemediği anda birinin şeyini görür de, ne yapacağını bilemez, öyle bir his işte.

Matmazel Raşel, sorunu bambaşka bir yanından alıyor. Sahifeleri rahat çevirebilmek bahanesiyle, yaklaştıkça yaklaştı. Kokusu Suat'ın vücuduna, kolu beline sarıldı gibi: Parmak uçlarını sırtında gezdiriyor! Ses çıkarmadığını görünce iyice yüreklendi, daha yasak bölgelere uzanayım diyecek: Koltuğunun altından, usulca, o bluzunu dimdik geren göğsüne doğru mu? Yakıcı soluğuyla kulağına mırıl mırıl bir şeyler mırıldanmaktan da geri durmuyor. Hipnotizmacı sözleri bunlar:

–... pek hoşlanmamışa benziyorsunuz, **ma douce!** Bir manada haklısınız, ama bir manada... Kendi hesabıma ben, çıplak bir erkek gördüm mü, kusacağım gelir, öğürmeden edemem. Evet, evet, kaç kere başıma geldi, elimde değil öğürüyorum, oysa bir kadın vücudu... şu sözgelişi, şu zerafete bakın, çizgilerinin tatlı yuvarlaklığına, şu omuzlar, şu göğüsler, şu kalçalar!... Samimi olarak itiraf edeyim ki, büyülüyor beni. Neden derseniz, izahı basit: Hassas bir kadınım ben, yalnız güzelliğe karşı da değil, şefkatle karışık bir sevgiye de. Kadın vücudu dediğimiz nedir zaten, **ma douce,** etten ve kemikten örülerek canlı hâle gelmiş sevgi ve şefkat değil mi?

Suat onu ağzını açmadan dinliyor. Solunumu biraz hızlandı gibi. İçinde soğuk bir bulanıklık. Kim bilir kaç kere gördüğü bir düşü,

yeniden mi görüyor, yoksa yaşadığı bir gerçek mi? Gerçekse, düşlere özgü bu bulanıklık neden? Düş desen, duyu organları neden en bayağı anlamıyla çalışıyor? Vücuduyla beyni arasındaki bağlantı mı koptu, bağlantı kopmadı da artık frekansları mı birbirine uymaz oldu? Aksi halde üzerindeki bir okşamayı neden bir başkasının vücudunda hissetsin? Olur mu böyle şey?

Bak, şimdi damarlarının ağacında sütlü, kalın, gerilimi yüksek bir akımla yüklü, bir sıvı dolaşmaya başladı. Sinirleri yay gibi titriyor. Meme boşluklarında, sinsi sinsi biriken, garip bir elektrik. Eklemlerini çatır çatır ettirerek, ah bütün vücuduyla şöyle bir gerinebilse! Gözlerinin önünde gittikçe daha az bayağı bulduğu açıksaçık fotoğraflar, kulağında hem Matmazel Raşel'in Yahudi fısıltısı, hem uzaklarda kendi kendini yiyip bitiren bir kanûn!

Arkasında ayıpların gizlendiği, bazı yaldızlı bazı gümüşlü plastik bir doku, kendi başına yırtılıyor sanki. Yırtılıyor ve eski saplantılar meydana çıkıyor: Enine boyuna, saçları usturayla dibinden kazınmış zenci bir kadın, duman duman piposunu içiyor. Erkeğimsi bir genelev şişkosu, kendisini orgazmına kaptırmış, soluk soluğa ve gülünç. Uzun boylu ince bir kadın, kalın kaşlarının altından bir oğlan çocuğu olarak bakıyor. Peki bu duyulanlar ne? Somut bir müzik mi, ustalıkla düzenlenmiş gürültüler mi? Hidrolik bir vinç uğultusu. Düzenli ve otomatik uçaksavarlar. Birden dönmeye başlamış bir vantilatörden dağılan, gece fırtınası yakınmaları ve engerek ıslıkları.

Suat başını çevirdi. Matmazel Raşel o kadar yakınındaydı ki dantelli dudakları neredeyse ağzına dokunuyordu. Üst dudağındaki esmer tüyleri görmesiyle aklının başından gitmesi bir oldu, artık kendini tutamadı. Sert, beklenmedik bir şekilde öpüştüler. Ağzı, Matmazel Raşel'in dudaklarını hoyratça toplarken, atmaca pençesine dönen sağ eliyle sol göğsünü yakaladı ve ezdi. Davranışı kaba ve zalimdi. Ne olduğunu bilemediği bir nedenden ona kızıyor, cezalandırıyor gibiydi. Yaptığı şeyden hoşlandığını farkettikçe öfkesi artıyordu. Nihayet kendi kendisi olmaktan, bundan zevk duymaktan çılgına dönmüştü. Hayatında ilk defa cinsel zevkin ne olduğunu, içten atılımını ve gizli gücünü anlıyor; nasıl rahatlatıcı, bambaşka ve aydınlık bir yere ulaşabileceğini sezip şaşıyordu.

Hepsi bir dakika sürdü mü? Şüpheli. Sonra çıngırak, ki-

tabevinin kapısı! Matmazel Raşel, soluk soluğa, gözleri pırıl pırıl, gitti baktı, bu zamansız müşteri kimmiş; suratı silme ergenlik bir lise öğrencisi, üstelik ne istediğini bilmiyor. Bu arada Suat, gözleri hâlâ dumanlı, aynada kendine biraz çekidüzen verdi, rujunu çıkarıp dudaklarının boyasını yeniledi:

"– Demek buymuş ha?"

Yıllardır içinde manevi bir ur gibi taşıdığı bir yasağı yaşamıştı; ne mutluydu, ne mutsuz; o uru kaşla göz arasında alıvermişler gibi, büyük bir ağırlık kalkmıştı üstünden, o kadar.

Olay gerçek boyutlarına zaman geçtikçe kavuşuyor. Daha terzideyken, gözünde, iki kadının öpüşmesi olmaktan çıkmıştı bile. Matmazel Raşel önemini yitiriyor; yaşadıkları, yaşadıklarına hayal olarak ekledikleri, yaşananı ne derece değerlendiriyorsa, beraber yaşadığını o derece gerilere atarak rolünü küçültüyor. Hele eve dönüp etkisinden büsbütün sıyrılınca, keyfine diyecek yok! Aynı dakikayı, en ufak ayrıntılarına kadar, içisıra yaşıyor, aynı heyecanları duyup aynı zevki alıyor. Daha fazlasını, belki. Matmazel Raşel, pek pek, Suat'ın kendi koyduğu yasakları aşıp kendi kendine ulaşabilmesi için tesadüfen önüne çıkmış bir kapı. Yalnızlığı o kadar yoğun, ıssızlığı öylesine tamdı ki, çıkıp kurtulmak istediği gün, dış dünyaya açılan bu mavi şehvetli ve her edepsizliğe hazır hayvandan başka araç yoktu elinde. Bir kere eşiği geçince araç elbet önemsizleşiyor, olağana karışarak kayboluyor: Suat kısır döngüsü içinde, rüya dolu valizleriyle, yalnız.

Yalnız mı? Tam yalnız sayılmaz! Gardrobun aynasındaki, pantolonlu, çakı gibi etkileyici öteki Suat'la başbaşa. Her ikisi, yanaklarını ateş basmış, hep aynı kişiyle bitmez tükenmez buluşmalar kuruyorlar: Ümid'le. Bir şey demeden, yapmadan, sadece çetrefil görünüşü, varoluş biçimiyle ona, düşüncelerinin saçmalığını anlatan kim, Ümid değil mi? Onu görmesiyle içindeki iki eğilimin ille karşıt olması gerekmediğini; gelişmesinin, günün birinde ulaşacağı kişisel bileşimin, birbirini tamamlayan iki ayrı temeli olduğunu anlamadı mı?

Ah, içten bir yakını olsa, bütün bunları enine boyuna bir tartışabilse, akla en yakın olan, en zorunlu sonuçları çıkarsa! Matmazel Raşel desen, olmaz, anlamaz bir kere; Yüzbaşı Demir'le konuşulabilir gerçi, pekâlâ bir sonuca varılabilir ama, arada Ümid,

Demir'in Ümid'e yakınlığı ve hayranlığı olmasa! Ümid geleli, o konuda az şey söylemedi, epeyce bir şeyler açıklamadı değil ya, yine işin aslı, ikisinin arasında ne gibi bir ilişki olduğu, sır: Dostluk mu, aşk mı, arkadaşlık mı, eylem beraberliği mi, yoksa suç ortaklığı mı?

Suat, Yüzbaşı'nın odasına dalıp Ümid'in resmini arayacak. Bu gece, Demir'in gelmeyeceği kesin. İşi başından aşkın, durmaksızın gidiyor geliyor, Kadıköy taraflarında bir yerlerde, kim olduğu belirsiz birileriyle buluşuyor, ya da sesini org gibi dalgalandırarak Ankara Radyosu'nun haberlerini tartışıyor. Ne yaptığı belli değil!... Yalnız bir kere, yüzünde o küskün çocuk gülümsemesi, boynunda uçsuz bucaksız yeşil atkısı, sivil olarak çıkageldi. Dışarda yağmur çiseliyordu, su tozları pırıl pırıl saçlarına serpilmişti:

"–... bugün –dedi–, ziyaret günüydü, Sultanahmet'ten geliyorum, Ümid'i gördüm, gereğinden sakindi, biraz da solgun: Polis romanları istiyor, kitaplıkta birkaç tane gözüme ilişmişti, müsaade ederseniz..."

Halim neredeyse gelir. Yeniden atışacaklar. Az önce eve girdiğinde, kapının altından atılmış iki satırlık bir pusulasını buldu: **"Bir tanem, tam üçte geldim, kapıda kaldım. İki saat kahvede bekledim, yine gelmedin."** Yazının düzensizliği bile içindeki karmakarışıklığı göstermeye yeter ya, imzasının altındaki not, başlıbaşına bir kıskanç suçlaması: **"Etti, iki."**

"–... zavallı Halim, beni Demir'e tutkun sanıyor, olmayacak kuruntulara kapılmış, onu aldatıyormuşum da, o yokken sevişiyormuşuz da falan filan! Aklın alamayacağı şeyler! Evet, Demir az bulunur bir çocuk, yakışıklı, zeki, duygusal yönden de, entelektüel yönden de hoşuma gidiyor, etkiliyor beni ama, ötesi... boş laf! Ümid'in, hatta Ümid'in resminin bende uyandırdığı sarsıntıyı uyandıramıyor. Kim bilir belki o da Ümid'e ulaşmak için geçeceğim ikinci bir sihirli kapı: Matmazel Raşel ve Yüzbaşı Demir, ardı ardına iki sihirli kapı: Birinden geçince kendimi buluyorum, ötekini geçince Ümid'i. Şimdilik bütün derdim bu galiba."

Halim umduğundan erken geldi. Ne geliş! İbiği dimdik ayakta, kavgacı bir horoza benziyordu. Üzerinde kaygı ve korkuyla karışık delimsirek bir sevinç, sesinde garip saldırganlık, koltuğunun altındaysa bütün akşam gazeteleri. Suat'ın pantolonlu olduğunu farketmedi bile, girer girmez, gazeteleri yelpaze gibi çevresine yaydı, sordu:

– Peki, ya buna ne dersin?

Suat ona baktı ama görmedi, hayal bulutları gözlerine yığılmış, olanı biteni doğru dürüst görmesini engelliyordu. Yarı ilgisiz, yarı ilgili:

– Hayrola –dedi–, ne oluyor?

Halim dehşetli içerledi: –... ne mi oluyor? Bir de soruyor musun? Yoo, vallahi bu kadarı fazla! Şehir altüst, senin haberin yok.

– Neler söylüyorsun Allah aşkına?

– Gösterilerden bahsediyorum.

– Ne gösterileri?

Önce öfkeli ve şaşkın, omuzlarını silkti:

–... pes doğrusu!

Sonra çabuk çabuk anlatmaya koyuldu. Heyecanlı ve coşkundu, bu yüzden lafı dağıtıyor, sözlerinin yarısını yutuyordu:

–... bugün Beyazıt Meydanı'nda, yüzlerce öğrenci, Menderes aleyhinde gösteri yapmışlar. Evet, yüzlerce öğrenci ve Menderes aleyhinde! Polis Üniversite'ye giriyor, cop, kavga kıyamet gırla! Öğrencilerin üzerine ateş açılmış, yaralananlar olmuş. Basbayağı harp canım. Ortalıkta söylentinin bini bir para, rektör de yaralılar arasındaymış diyorlar.

Suat kulaklarına inanamıyordu. Meraklı ve kuşkulu:

– Bana bak –dedi–, içkiyi fazla kaçırmış olmayasın sen? Saçmalıyor gibisin.

– Hayır bir tanem, şaka kaldırır şey mi? Doğru, inanmamakta haklısın, haklısın ama gerçek! Milletin ağzında bu laf! Galib'le beraber Haçik'e yönelmiştik, Beyoğlu'nda telâşlı, ağzı burnu birbirine karışmış üniversitelilere rastladık, tuhafımıza gitti. Cavcav vardır ya hani, koca bıyıklı ressam, az sonra onu gördük, dosdoğru Beyazıt'tan geliyormuş, o anlattı sana söylediklerimi. Ayaküstü karar verdik, çocuklar Üniversite'nin bahçesinde polislere direniyormuş, niyetimiz onlara katılmak! Ama olmadı, Eminönü'nden itibaren yollar kesilmişti...

Söylediklerine kendi aklı da yatmıyor olacak ki, durup durup:

– Vay canına –diyordu–, vay canına be!

Gözüne ilişince, birden radyonun üzerine atıldı:

–... radyo ne diyor? Dinlemedin mi, yazık. Sıkıyönetimin eli kulağında diyorlar.

Ankara Radyosu'nda rahat, hafif nezleli bir ses, köylülere hangi yapay gübreyi kullanmak gerektiğini anlatıyordu. Bu kadarına ne diyeceklerini bilemediler. İstanbul Radyosu'nu bulunca şaşkınlıkları daha büyük oldu: Etekleri zil çalan bir incesaz, iyice şıkırdım bir fasıl tutturmuş, yeri yıkıp göğe kement atıyordu. Halim dayanamadı, bastı küfrü! Böyle bir günde böyle bir yayın saçma görünüyordu ona, kışkırtıcı. İçinde bir ışıldak ansızın yanmış, bir yelken rüzgâra çekilmişti. Gözlerinin önünden, imgeleminin yarattığı resimler geçiyordu: Öğrenciler, tükenmez kalemlerini mızrak gibi sırtlamış, gözlerinde gözlükleriyle, acımasız bir polise direniyorlar. Üniversite'nin anıtsal kapısı önünde, atlı polis saldırıya geçmiş, kan gövdeyi götürüyor. Yerlerde boylu boyunca uzanmış, kız ve oğlan öğrenciler. Suratlarında yanlış ölenlerin hüznü ve şaşkınlığı, kulaklarının dibinde, semiz beygirlerin nallarından sıçrayan kıvılcımlar!

Karısına anlattıklarının azı görebildikleriydi, çoğu gördüğünü sanıp ayaküstü uydurdukları. Suat allak bullak olmuş onu dinliyor, olağanı çok aşan, Halim'e bile yeni bir boyut ekleyen telâş ve heyecana katılmak için kendini zorluyordu ama, nafile! Her çabalayışının arkasından bir de bakıyordu ki, dipçiklenmiş üniversiteliler, akşam karanlığında erimiş demir kabarcıklar gibi pat pat patlayan sloganlar (Menderes istifa! Menderes istifa!), başka yerde; utancı, ilgisizliği ve yabancılaşmasıyla o başka yerde!

Neden sonra radyo müzik yayınını kesip de ukalâ sesli bir spiker Sıkıyönetim Komutanlığının bir numaralı bildirisini okuyunca, birden kendisini olması gereken yerde buldu: Tarih, günlük yaşantıya dönmüştü.

– Dikkat! Dikkat! Bugün İstanbul Üniversitesi'nde bir avuç tahrikçinin sebep olduğu nümayişler üzerine İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilânına lüzum hâsıl olmuştur. Yeni bir emre kadar her türlü siyasi toplantılar yasak edilmiş, gece yirmiden sabah altıya kadar sokağa çıkma yasağı konmuştur. Gazeteler bu akşamdan itibaren aşağıda belirtilen yasaklara uymak zorundadırlar: 1– Nümayişlerle ilgili resimlerin yayınlanması yasaktır. 2–...

"–... kim söyledi bunu? Yalan, baştan aşağı uydurma! Sıddık Sami, sonuna kadar dayattı. Bir ara Menderes özür dileyecek oluyor, telefonla aratıyor, seninki cevap bile vermiyor. Düşün bir kere, telin ucunda nasıl küplere binmiştir, öteki?"

"–... evet, ben de duydum: Hocaların çoğu öğrencilerle dayanışma halindeymiş, polis Üniversite'yi kuşatınca, Hukuk'ta öğrencileriyle sabahlayanlar bile çıkmış!"

"–... hadi ordan, sen ne bileceksin: Rektörü yaraladılar diyorum, hem ağır surette, resmen açıklanmıyor ama, palas pandıras hastaneye götürüldü. Adam yaşlı, iyileşir mi iyileşmez mi, artık Allah bilir."

"–... ya öğrenciler? Onlardan yaralı yok mu? Benim Yüksek Matematik'te bir yiğenim vardır, polis ateş açtıktan sonra diyor, en az on kişi yerlere serilmişti..."

"–... nereye kaldırdılar acaba?"

"–... söylenmiyor ki, gizliyorlar milletten.

"–... yok, Ankara'daki çocuklardan da, bizimkilerden aşağı kalmayanlar çıktı doğrusu."

"–... orada ateş açmış mı polis?"

"–... elbet! Polis oldu mu, hemen tabancasına davranıyor, anlayış gösteren ordu birlikleri."

"–... bak, bu doğru! Dün jeepler, tanklar görünür görünmez, bizimkiler bıraktı boğuşmayı, başladılar bağırmaya: 'Yaşasın ordu, kahrolsun polis, Menderes istifa!' diye. Görülecek şeydi, azizim."

"–... İzmir'den bir haber çıkmadı mı?"

"–... İzmir'den haber çıkmaz, orası Menderes'in kalesi."

"–... maşallah, amma bilirmişsin, İzmir avukatlarının protesto yürüyüşünden haberin yok anlaşılan! Cübbelerini Atatürk anıtına bırakmışlar."

"– Dikkat, dikkat! Sıkıyönetim Komutanlığının beş numaralı bildirisi: 1– Yarın gece yarısından başlamak üzere, maksadı ne

olursa olsun, üç kişiden fazla şahsın, umumi yerlerde, meydanlarda, sokaklarda bir araya gelmeleri yasaklanmıştır. 2–..."

"–... yooo, bu kadarı fazla! İstibdad devrinde miyiz canım?"

"–... kahrolsun zalimler, yaşasın Mustafa Kemal!"

"–... çocuklar, sözüme kulak verin, yarın öğleden sonra Radyoevi'nin önünde toplanacağız, yaydığı yalanları ve hakaretleri protesto için! Teknik Üniversiteliler de gelecekler..."

"–... alo, alo, şehirlerarası mı? Hanımefendi, Ankara'yla görüşmek istiyorduk."

"–... Ankara, imkânsız efendim! Hatlar meşgul. Ayrıca resmi konuşmalara öncelik tanınıyor."

"–... duydun mu yahu, Ankara'da gençler Menderes'i tartaklamışlar; polisin başında gösteriyi dağıtmaya gelmişmiş..."

"–... katiller! Katiller! Katiller!"

"–... sokağa çıkma yasağı sebebiyle, tiyatromuz, her yıl olduğu gibi otuz mayıs yerine, bu yıl mevsimi mayısta kapatacağını, özür dileyerek sayın seyircilerine duyurur."

"–... ah sevgilim, artık gecelerimizden hayır kalmadı: Ne şöyle çıkıp bir yemek yiyebiliyoruz, ne müzikli bir yere gidip dans edebiliyoruz. Bu öğrenciler de yani, can sıkıyorlar."

"–... vallahi ağabey, ben siyasetten çakmam, ha Menderes olmuş ha İnönü, farketmez! Yalnız, her sabah Kalamış'ta balığa çıkıyorduk, örfi idare ilân ettiler, o iş yattı."

"–... Dikkat, dikkat! Sıkıyönetim Komutanlığının altı numaralı bildirisi, emniyet ve asayişin temini bakımından, yarınki pazar günü, sokağa çıkma yasağının, sabahtan akşama kadar uzatılmasında fayda görülmüştür. İstanbul halkının her türlü ihtiyacını karşılamak için, selâhiyetli makamlar gerekli tedbirleri ittihaz ederek."

Bakışları çığlık çığlık üniversiteli gençler, yüklenip, bir ilkbahar akşamı getirmişler; bomboş alanları, gizli bir sıtmayla ürperen tenha sokakları, kaplayayım diyor. Ne kadar da ağır! Salacak'ta bir ışık yandı. Aynı belirli ve kaçınılmaz anda, şehrin dört köşesinde, binlerce pencere birden aydınlandı. Dört yol ağızlarında, çalımlı ve patırtıcı askeri jeeplerin, peydahlanmalarıyla kaybolmaları bir oluyor. Az sonra ezanlar, o minareden o minareye, atlaya atlaya zincirlenecek, yarı Osmanlı yarı Bizanslı, çok

yüksek ve ölümsüz bir kadife lâciverdinin boşluklarında, uzun uzun yankılanıp, kaybolacak.

Durgunluk! Hem nasıl bir durgunluk! Yüreği daraltan bunalımlı bir bekleyişin, yavaşlamış nabzı. Denizden titreyerek yükselen pus, alçaklarda bir yerde, bir bun karanlığı olarak duraksamış, altında bir dünyanın sonu görüntüsü: Uyuklayan romorkörleri, iskelet vinçleri ve yok hamallarıyla bomboş doklar; dumanları tahtadan kesilmiş gibi bacalarında kaskatı ve simsiyah, yaşlı birkaç şilep, bir de bunları karmakarışık yalayıp geçen, o rendelenmiş hıyar, karides ve havagazı kokusu!

Halim, yatağında, bir sağına dönüyor, bir soluna. Besbelli, uyanacak. Çarpıntılı kürek kaçkını uykusunun diplerinden, usul usul, yüzeyine yükseliyor. Gözlerini açınca, kafasının içinde, huzurunu kaçıran o deli ışık: Ne yapmalı? Kulağı tetikte, avuçları terlemiş, yüreği küt küt kalkıyor, çıkıyor odadan. Pencerenin önünde bir cıgara, bir cıgara daha. Kendisini tutmasa, tütünün acısından öğürecek. Yine uykusuzluk bastırdı, cezaevindeyken, yakasını bir türlü bırakmamış olan, o kıyıcı, acımasız uykusuzluk!

Gecenin bir saatinde uyanırsın, uyku tutmaz; yatağında, kim bilir hangi umutsuz hükümlünün sayıklamalarıyla beneklenmiş bir sessizliğin, en kuytu ve uğursuz köşesinde, cıgaranı yakarsın; hiçbir zaman, hiçbir yerde gerçekleşememiş, yığınsal ve örgütlü bir eylemin başarılacağı günü tasarlar avunursun. Doğudan şafağın dev yelpazesi açılır: Pembe, mor, turuncu. İşçi grupları, başlarındaki sendika liderleriyle, grev halindeki fabrikalarına yürürler. Genel grev. İşçi sınıfı bütün ağırlığıyla...

Şimdi eylem tasarı olmaktan çıkmış, Beyazıt'ta, Kızılay'da, Taksim'de harıl harıl uygulanıyor, uğultulu ve kızgın bir kalabalık gelmiş meydanlara yığılmış ama, ne o içinde bu kalabalığın, ne de işçiler! Ankara Radyosu tam tersine, sendika liderlerinin öğrenci hareketlerini yerin dibine batıran telgraflarını da bildiriyorlar. Belki bu yüzden ağzındaki bu sulfato acısı, yüreğindeki tiksinti, bu kahrolası uykusuzluk!

Dün Haçik'te içerlerken, Galib ne demişti, onu hatırlıyor. Fakat önce Galib'in düşük gözkapakları, aşağılık birasının içinde pis pis yüzen uzun saçlarıyla, yarı uykulu, yarı sarhoş hâlini:

"–... şu son on yıl boyunca, ağırlığını gittikçe artıran siyasi

baskıya, halktan bir tepki bekledik durduk. Tam umudu keseceğimiz sırada, al sana tepki: Hem yiğitçe ve dokunaklı. Gel gör ki halktan değil. Aydınlardan geliyor. Daha kötüsü hazret, bu çorbada bizim tuzumuz yok. Kendiliğinden, hatta bize rağmen oldu, ne olduysa!... Bana koyan bu."

Haklı mıydı? Belki! Sık sık haklı çıkardı zaten, herkesin ona içerlemesi bu yüzden değil miydi? Sürgünde ağzına içki koymamaya karar verdi vereli, eskiden içtiğinin dört katını içiyor, üstelik bu işi dua edermiş gibi derin bir saygıyla yapıyordu: Kafasına dikmeden önce bardağını dalgın dalgın seyredip koklaması, sararmış parmaklarıyla gizlice okşaması bundandı. Kara sarı yüzü, büsbütün çamur yeşiline dönmüştü.

İki sarhoş hıçkırığının arasında, sözünü:

"–... kısacası –diyerek bağladı–, bunların yapmaya özendiği devrim değil, canından bezmişlerin başkaldırması, Sonunda bir şey çıkar mı çıkmaz mı kestiremiyorum ama, mükemmel anlıyorum, hak da veriyorum. Hiç olmazsa şimdi polisle çarpışılıyor, eski gösterileri hatırlasana sen, 4 Aralık'ı filan, o zaman polis ayarladı her şeyi..."

Aradan on beş yıl, bir sürü ona benzer olay geçmiş olduğu halde, Halim 4 Aralık gününü dünmüş gibi hatırlıyor. Yüreğinde bir burkulma. Ne korkunç gündü o! Sanki dev bir kırkayak, çevresine dehşet ve korku saça saça ilerliyor. Esnek ve yayvan gövdesinden kopmuş da, üzerinde bağımsız bir varlık kazanmış görünen, vahşi ve barbar uğultusu, kendisinden daha ürkütücü. Binlerce ağzın aynı anda bağırdığı sloganlar yok mu, asıl onlar, tartışmasız kesinlikleri, tekdüzelikleri ve telâşlı çalkantılarıyla, bir toplu çılgınlık havası yaratıyorlar.

"–... kah-rol-sun ko-münist-ler!"

"–... kah-rol-sun ko-münist-ler!"

Hava soğuk, yalnız soğuk değil, ıslak: Hani çürümüş, dokunsan dağılır, pürtük pürtük soğuklar vardır, onlardan. Kalabalığın sınır tanımaz itiş kakışı da, tükürülmüş gökyüzü, yırtılmış bulut ve yırtıcı keder olarak ufalayıp, sağa sola dağıtıyor onu. Öğrenciler ellerinde bayraklar. öfkeli dövizler, birbirlerini kışkırta kışkırta, Babıâli'ye doğrulmuşlar. Gösterinin amacı, Tan ve Yeni Dünya gazetelerini lânetlemek! Yıl kaçtı, 45 mi, 46 mı, pek çıkaramıyor: Bi-

rinci diktanın, İkinci Dünya Savaşı'nın son yılları galiba, Halim'in ilk tutuklanışından üç ay kadar önce. Bak, burası kesin!

doğrusu, gözümü korkutmuştu bu miting, hayvanca diyebileceğim bir korku elimi ayağımı bağlamış, dizlerimin bağını çözmüştü. O zamanlar, sorunun aslını pek çıkaramıyordum ama, fikre karşı kaba kuvvetin nasıl kullanıldığını, gözlerimle ilk defa görmemden ileri geliyordu bu, sanırım. Boğazım düğümlenmiş, boş yerime pabuç gibi bir ağırlık gelmiş kurulmuştu. Hele son aylardaki fikri gelişmemle söz konusu gazeteler arasında yakın bir ilişkinin olması ağzımı kurutuyor, büsbütün sinirlerimi bozuyordu. Doğan Bey'in evinde, bu gazeteleri az mı tartışmıştık? Galib yayınlarını izlememi az mı söylemiş, ilgilenmiyorum diye –hiç âdeti olmadığı halde– az mı başımın etini yemişti? Eşfak ise, ikisinden birine, yanılmıyorsam Yeni Dünya'ya karikatürümsü bir şeyler çizerdi. Bu kadarcık yakınlık bile gözümün korkmasına yetip artardı bile ya, göstericilerin Babıâli'de Tan basımevini nasıl yıktıklarını görmüş olmam buna tüy dikiyor, korkumun büyümesine, hayvanca boyutlar edinmesine yol açıyordu.

O gün, Babıâli'de bir kitap arayacağım tutmuştu. Tutmaz olsaymış! O bahaneyle her şeyi gördüm, yaşadım. Belleğime öfkenin allak bullak ettiği suratlar yumrukların aralıksız kalkıp inerek bir şeyleri tehdit edişi, kızgın demirle dağlanmış gibi, çakıldı kaldı. Kalabalık, göz açıp kapayıncaya kadar beni kapmış, direncimi kırıp ruhumu ufalayarak, kendine benzetmişti. Ne olduğumu anlayamadan, paldır küldür, Tan basımevinin kapısına dayandık. Sakalı bir karış, iriyarı bir it, basbayağı uluyarak bir yumruk salladı, vitrin camlarını şangır şungur indirdi. Parmak uçlarından kan damlaya damlaya ötekilerine dönüp,

"– Tamam –diye bağırdı–, arkamdan gelin arkadaşlar!"

Arkasından gittiler. Kaşla göz arasında, ellerine geçirdiklerini kırıp dökmeye koyulmuşlardı. Beride, daha güçlü kuvvetli olanları, kapıları devirmiş, gürültülü bir sel halinde içeriye dolarak, koridorları ve merdivenleri kaplamaya, duvarları kirletip büroları dağıtmaya başlamışlardı. Daktilolar havada uçuşuyor, üst kat pencerelerinden, aşağıda ter ter tepinip avazı çıktığı kadar bağıranların tepelerine, dosyalar, iskemleler, yazıhane çekmeceleri yağıyordu.

"– Komünistlere ölüm!"

"– Satılmışlar! Hainler! Cususlar!"

"– Öldürün onları, yiyin!"

"–... moskof uşakları!"

Kalabalığın itişiyle, ben de içeriye dalmışım. Az ötemde, sinir mi sinir, kulaklarından tutam tutam tüy fışkırmış bir sivrisinek azmanı, çevresindekileri kışkırtıp duruyor:

"–... vurun arkadaşlar, bakmayın gözünün yaşına: Yakın, yıkın, kırın!..."

Matbaa bölümünde, kaçamak insan gölgeleri, alaca aydınlıkta acayip bir işkence aygıtını andıran rotatifin başına üşüşmüşler, hakkından gelmeye çalışıyorlar. Az sonra, yaslı ve yorgun akbabalar gibi, ürkütücü ve ağır metal tınlamalarının birbiri ardınca yükseldiğini işitiyorum. Ortalıkta, koridor koridor dolaşan, pis, iç bulandırıcı bir duman. Besbelli bir kâğıt deposu var buralarda, kâğıtları tutuşturmak istiyorlar ama, nerede? Zarzor oraya varıyorum: Bobinler nemli midir nedir, tutuşmuyor bir türlü, bizi öksürten ve ağlatan o pis dumanı kusuyorlar. Ya tutuşsaydı?

Bir aralık, başka bir kalabalık anaforu, beni kaptığı gibi dışarıya attı. Kendimi Sirkeci Garı'nın oralarda buldum: Soluk soluğa, yüreği ezik ve korkmuş olarak. Polisler, daha öteye bırakmadılar. Olay yerini çembere almışlardı ama, olup biteni pek umursamıyorlardı, bıyıklarının üstünde ince bir çilenti, kayışlarında copları, meraklı meraklı seyrediyorlar, beğendikleri bir hareket oldu mu, boş boş sırıtıyorlardı. Onları böyle görmek, beni yıktı. Bir şey çıt etti içimde, bir düzen bir daha hiç düzelmeyesiye bozuldu, baş döndürücü bir yükseklikten boşluğa düşmeye başladım. Ne de olsa gençtim, ne tecrübeliydim ne de şimdiki kadar pişkin, yaşadıklarım kaldıramayacağım kadar ağır ve vahimdi. Daha fazla oyalanmadım, bir kargaşalıktan yararlanıp kendimi polis çemberlerinin arkasına attım, oradan doğru okula! İçim sessizlik istiyordu, ulu, durgun bir sessizlik!

Benden sonra olanları, ertesi gün, Doğan Bey'den dinlemiştim. Bunlar Tan'la birlikte, meğer ABC Kitabevi'ni de darmadağın etmişler! Sonra Beyoğlu'na geçip hem Yeni Dünya'yı yıkıyorlar, hem adı solcuya çıkmış Berrak Kitabevi'ni! Sovyet Konsolosluğu Tünel'de değil mi, polis sadece onu korumakla, oraya giden yolları tutmakla yetinmiş. Böyle olunca, Berrak Kitabevi, bo-

zuk bir ampul gibi tuzla buz ediliyor Doğan Bey'in şaşkınlığı geçmemişti. Anıtsal gözlüklerinin ardında, o her zaman ve her şeye hayran gözlerinin parıltısı kösülüvermiş, durup durup:

"–... ayıp yahu –diyordu–, barbarlık bu! Ele güne rezil olduk!"

Az sonra yanlış yanlış gülerek:

"–... haberin var mı –diye soruyor–, Ali İhsan'ın yaptığından? Başından sonuna kadar büsbütün gösteriye katılmış, sana anlattıklarımı ondan duydum. Kalabalık vurun kırın diye bağırırken, o ağlıyor, içinden Enternasyonal'i söylüyormuş."

Yaptığım cahilliği hatırladıkça, hâlâ utanırım:

"– Enternasyonal mı? –diye sormuştum–, o da ne hoca?"

Ünlü piposunu yakıyordu, kalakaldı. Hey gidi Doğan Bey! Gözlerinin içinde ışıklar kaynaşırken:

"– Sahi bilmiyor musun –dedi–, hârika!"

Arkasından, tarihte şiddetin rolü üzerinde felsefi açıklamalara girişip sözü getirdi getirdi, bilimsel bir sonuçtan çok, bir yenilginin gelecekteki öç umuduna bağladı:

"–... göreceksin aslanım, bu öğrenciler var ya bu öğrenciler, çok sürmez, şimdi onları gazetelere saldırtanların üzerine yönelirler. Bunu ben söylemiyorum, tarih yazıyor."

Böylesine ne denir, falcılık mı? Yıllarca önce söyledikleri çıkıyor: Öğrencilerin yapmaya kalkıştığı, onun daha o zamandan olacağını kestirdiği değil de, ne? İşin içinde olmayışımdan önce üzülüşümün, kıskançlığa, çaresizliğe, umutsuzluğa yakın bir kahır duyuşumun, gerçek nedeni de budur, denemez mi?"

Durgun, sonu gelmeyen bir pazar. Sokağa çıkma yasağı, şehri askıya almış, sanki yaşamıyor. Galata Köprüsü yakınlarında borda bordaya demirlemiş Boğaz ve Ada vapurlarının duruşlarında nasıl bir garipseme, görünüşlerinde nasıl bir eskilik var ki, insanın böyle içini sızlatır? Boğaziçi iskeleleri, taa Kavaklar'a kadar, tatlı tatlı yorgunluk çıkarıyorlar. Konaklarda, eski zaman yalılarında, köşklerde bir esneme gevşekliği, bir koyu umursamazlık. Her türlü insan köleliğinden uzak ilkbaharın, yüz bin yıllık ustalığı ve el çabukluğuyla üzerine renk renk çiçekli, deli böcekli, yeşil ve bol yapraklı kır resimleri çiziverdiği tepeler yok mu, onların arasında nazlı nazlı titreşen açık mavi bir uyuklama gelişiyor. Basan bu tatlı ağırlığın altında, parıltısını dalga dalga büyüten deniz, uzayan sap, çiçekten rüzgâra dağılan döltozu: Hayat.

Kırlangıcın biri, pencereden, gökyüzünü boydan boya yırtıyor. Halim'in dikkati dağıldı. Sözde çalışacak! Pembe pelür kâğıtlarını, kitapları, tükenmez kalemleri, 'teksir'le çoğaltılmış piyesin bir kopyasını yere, halıların üzerine yaymış ama, bir türlü kafasını işine veremiyor ki! Öğle olmuş, o hâlâ sırtında pijama, yatak odasından salona, solandan mutfağa, tembel tembel dolaşıp duruyor. Galib'ten devraldığı şu Allah'ın belâsı role çalışayım dese, çalışamıyor, çünkü içi rahat değil: Suat'la konuşayım dese, konuşamaz, çünkü hem sinirli hem kafası karışık, sonunda mutlaka kavga ederler; hiçbir şey yapmayayım, uzanayım koltuğa dalga geçeyim, radyo dinleyeyim söz gelişi, bak ne güzel Çardaş Furstin operetinden hafif parçalar çalıyor dese, olmaz, içindeki o kahrolası dürtü bırakmaz!

Ne kötü şey, böyle dürtülü yaşamak! Sanki içinde bastırılmış bir yay var, ikide bir atıyor: Ne oldu? Neden? Nasıl? Her dakika kulağı kirişte, her rüzgârdan hile seziyor, her an savunmaya hazır. Hep çok önemli, akıl almaz, dehşet verici bir şeyler olacak gibi, ama neler? Ne bu, yakınlaşan ulu sıçramaların önsezisi mi? Bunca yıldır ezilen ırgatlar, ellerinde tırpanları, orakları ve baltalarıyla, basık damlarından fırlayıp, dağları laf anlamaz bir davar sürüsü gibi önlerine katarak, ağa topraklarını işgal mi edecekler? Yarı geceye beş kala, bir hükümet darbesi mi gerçekleştirilecek? Yoksa sonu kolay kolay gelmeyecek toplumsal bunalımların hazırlığı mı?

Hayır, hiçbiri değil. Hiçbir şey olmuyor. O açık uyuklama, uzadıkça uzuyor yalnız. Ürkek bakışlı, kaygılı suratlı komşular, sokak aralarındaki pencere söyleşilerini koyulttular. Radyoda bile inatçı bir sessizlik, dün geceden beri ne Sıkıyönetim Komutanlığının yeni bir yorumu! Suat, ne yapsın, geçmiş başına radyonun, aygıt ne kadar eski, ne kadar yıpranmış olursa olsun, yine de yabancı radyoların Türkçe ya da Fransızca yayınlarını bulabilir miyim diye uğraşıyor. Buluyor da bazen, birdenbire yaklaşıp uzaklaşan ıslıklar, telsiz işaretleri arasından, akıcı ve titrek bir ses yükseliyor. Sarhoş bir cırcırböceği. Söyledikleri kadar, söyleyişi de Halim'i kızdıracak. Yabancıların, iyi örtülmemiş salakça propagandaları, soğuk gözlemleriyle, o sözüm yabana dostça konuşmalarına oldum olası içerler, anasına sövüyorlarmış gibi gelir.

"–... Hadi, yak bir cıgara daha!"

Karısını pantolonlu görmek, iyice kanını kızdırıyor.

"–... bugün yüzünde, bana üniversitedeki günlerimizi hatırlatan bir değişiklik var, ama ne?.."

Evinde sürekli oturmaya alışmamış her erkek gibi, buna zorlanınca şehveti kabarır. Hep böyle oluyor, elinde mi? Suat'ın, burnunun dibinde, böyle sağa sola gidip gelmesi yok mu, şakaklarının zonk zonk atmasının asıl nedeni o. Aksilik bu ya ince ve kokulu bir rüzgâr başladı mı tül perdeleri hafif hafif uçurmaya? Mutfaktaki musluk, yine şıp şıp damlıyor. Bir komşunun deli kahkahası noksan.

"–... sahi yahu, ne oldu o herif, haftalardır güldüğünü duymadık!..."

Suat, elinde vazgeçilmez kahve fincanı, gelip divana oturunca, hissettirmeden yanına sokulup, gerçekten çok merak ediyormuş gibi, komşunun akıbetini soruyor. Bilirse, o bilir. Suat, önce yüzüne baktı şöyle.

"–... hey Allahım, her günkü suratı değil bu surat, ya bir şey fazla, ya bir şey eksik, ama ne?"

Sonra, uysal uysal cevap verdi:

– Yokluğunu yeni mi farkettin? Hayret! Hanidir hastanede. Demir, araya bir doktor arkadaşını koydu, hayrına kaldırıverdiler.

Bu ara, Halim'in gözleri, onun çıplak boynuna takılmış kalmış. Pürüzsüz, yer yer maviye çalan okşanası bir ten, bu tenden ılık ılık burnuna gelen, meyveli süt kokuları.

"–... off, adam delirir be!"

Hele, kulaklarına yaklaştıkça sıklaşan altın sarısı tüyler, içini bütün bütün karıştırıyor. Birden avuçlarının içini ve elmacık kemiklerini ateş bastı, kaşlarınıysa kınalı sarı parıldayan sıcak bir ter. Kendini tutamadı, Suat'ı boynundan öptü. (O iri yarı, sakalı bir karış herifin yumruğu Tan'ın vitrinlerine iniyor, camlar tuzparça!) Ona bıraksalar, öpmekle kalmayacak, sonuna kadar gidecek ama, ufacık ve masum öpücüğü bile, Suat'ı irkiltmeye yetti. Gözlerini büyük büyük açarak, bayağı öfkeli, geriye çekildi. Halim bozulduysa da, aldırmadı. İstemekte direniyor.

"–... şöyle omuzlarından yakalayıp, kendime bir çekerim...

Çekemeyecek. Suat istemiyor. Gözlerinden dağılan menekşe rengi aydınlığın yoğunluğu, yürek üşütücü.

– Hayır –diyor–. Hayır Halim!

–... beni –diyor–, rahat bırak! İstemiyorum.

Sevişmekten anladığı, her seferinde kendini biraz daha aşmak, erkekliğini bir kere daha ispat etmek olduğundan mıdır nedir, onun karşı koyması, Halim'i daha kışkırtıyor. Parmaklarını omuzlarına sıkı sıkı kenetleyerek, sert ve acılı:

– Ne demek –diye bağırıyor–, karım değil misin?

Sonra kıskıvrak yakalıyor, çırpınmasını gücüyle önleyip zorla öpeyim diyor, dudaklarının dudaklarına dokunmasıyla ağzında acı bir kahve tadı, kulaklarında şıp şıp damlayan musluk, radyoda baygın bir tamburun uzun uzun göğüs geçirişi. (Kalabalık ağzını bir açtı mı, şrak şrak sloganlar! Gazete depreme uğramışçasına sarsılıyor. Yukardan bir yerlerden, hurufat kasalarını, ıslak ve yapışkan kaldırımlara, boca edivermişler, yerlerde bir sürü harf, dağılmış bir karınca yuvası sanki.) Suat kendini çabuk topladı, onu öyle bir itiş itti ki, Halim ister istemez geriledi, geriler gerilemez de Suat'ın müthiş tokadı yüzünde şakladı: Gözlükleri fırladı, savruldu gitti! Garip, gözlükleri olmayınca, o 'mimli' aydın havasını yitiriyor hemen, sıradan biri olup çıkıyor, biraz ürkek, hayli şaşkın bir adam. Terli sakalları uzamış olduğu için, Suat ıslak bir keçeyi tokatladığı duygusuna kapılıyor.

– Sana –diyor–, beni rahat bırak dedim.

– Bana ha? Bana el kaldırdın ha? Şimdi seni...

Öfkesinin ve utancın itişiyle o da vurmak için elini olanca hızıyla kaldırıyor ama, o kadar, gözleri Suat'ın ateş saçan gözleriyle karşılaşınca, eli havada donakalıyor.

"–... hay Allah bunun yüzünde ne değişmiş acaba?"

Yeniden evin içinde insanın soluğunu kesen, o balmumu heykelli cinayetler müzesi atmosferi: Tokat birdenbire anlamını kaybetmiş, konuşmaksa gereksiz. Yalnız mutfaktaki bozuk musluk, hâlâ şıp şıp damlıyor. Deminki tambur yerini incesaza bıraktı, o da ayaküzeri bir Osmanlı Konağı kuruveriyor hemen, harem pencerelerinde özlemli ve sevdalı câriyeler, bahçede görmüş geçirmiş ıhlamur ağaçları.

Halim, bu kadarına ruhça, ruhça olduğu kadar vücutça da dayanamaz, kendini salıveriyor; ezik ezik, gidip savrulduğu yerden

gözlüğünü alıyor; üzgün ve küskün, salonun bir ucuna çekiliyor: Kıskanç ve huysuzu oynamayı bırakacak anlaşılmamış ve zavallıyı oynayacak. Onun için aşağıdan, ağlamaklı bir sesle konuşuyor, ama, söyledikleri yenir yutulur şeyler değil:

–... bana, kocana gelince böyle mi oluyor? Yazık, çok yazık! Sesi hant hant öten boş kafalı bir gemi aslanı olsaydım, böyle demezdin belki, bir dediğimi iki etmezdin: Büyükada'ya gider dolaşırdık, ağaçların altında sevişirdik, kaçamak aşklar yaşardık...

Ya da büsbütün çığrından çıkarak:

–... haksızlık ediyorsun -diyor–. Hayır, haksızlıktan ileri bu yaptığın, zalim ve duygusuzsun. O sfenks suratın yüzünden duygusuzluğuna öteden beri ihtimal verirdim ama, bu kadar entrikacı olabileceğine, asla! Entrikacı olmasan, yüzüme gülüp hovardanı pansiyoner diye eve almayı becerebilir miydin? Evet, itiraz etme! İtirazın bile gösteriyor ne kadar pratik, ne kadar gereğine göre değişen bir tabiatın olduğunu!

Sözün ucu Yüzbaşı Demir'e dokununca, sesi bileniyor. İnsan biraz çabalasa, soğuk soğuk, kin pırıltılarını seçebilir derinliklerinde; hatta kim bilir, elinde çelik cetveliyle o Birinci Şube'deki askeri yargıcı da!

–... iğrenç olan nedir bilir misin, kim olursan ol, olduğundan başka türlü görünmek! Arkadaşının karısını baştan çıkarmayı çıkar gözetmeyen dostluk, gizli sevda tuzaklarını çağdaş yaşamanın gerekleri diye yutturmayı bilmek! Böylesine örnek ararsan, senin Demir'inden âlâsını bulamazsın: Tatlı bakışlı bir yılan ki, kuyruğuyla okşarken, hiç kaçırmaz, diliyle sokar.

Suat'ın taşı çatlatan sabrı nerede? Dediklerine katlanabilmek amacıyla kendini başka şeyler düşünmeye, yaşadığından koparmaya zorluyor. Tutuklanan, askeri kamyonlarla kışlalara götürülüp kapatılan öğrencileri düşüneyim diyor; Direkliyalı'nın bahçesinde, nazlı nazlı salınan salkımsöğütleri, ya da Ümid'in, kırıldı kırılacak oğlan çocuğu profilini; olmuyor ki, belki ilk defa yaşadığından kopamıyor, dönüp dolaşıp yine aynı salonda, aynı zehir dilli Halim'in karşısında buluyor kendini; peçeleri uçuşan üzgün ve özlemli câriyelerle, atlıkarınca gibi dönen incesazı da çevrelerinde. Acaba bırakıp gitse mi? Evet, en iyisi bu: Onu böyle salonda kendi başına dırlanır bırakıp, yatak odasına; gardrobun büyük aynasıyla

tuvaletin küçük aynası arasına yerleşmiş, dinlendirici boşluğa gidecek!

Tam ayağını eşikten içeriye atacağı sırada, kapı. Olduğu yerde kalıyor. Halim, o dakika sesini kesmiş, kaygılı ve korkulu. Bakışıyorlar: Bir sokağa çıkma yasağı gününde, kim gelebilir?

Halim, antreye doğrulurken, aklı yatmasa da:

– Belki –diyor–, apatmanın içinden biridir.

Değildi, Yüzbaşı Demir'di gelen: Yorgundu, fakat gülümsüyordu. İçeriye girdi, beraberinde müstacel telefon konuşmalarını, tutuklama emirlerini, süngülü nöbetçileri, jeepleri ve tankları da getirmişti sanki. Sıkıyönetim ilân edileli, eve uğrayamamıştı. Komutanlığın Basın Bürosu'na atandığından geceli gündüzlü köhne Harbiye binasında kalıyor, olağanüstü durumun ortaya çıkardığı işleri yürütmeye çalışan servislerin, bir bakıma, dış dünya ile ilişkilerini sağlıyordu.

Halim'in elini dostça sıktı. Yarı şaka omzunu yumruklayarak:

–... fena mı ettim geldiğime? Beş on dakika boş vaktim vardı, gideyim dedim çocukları bir göreyim, iki çift laf ederiz, bu arada ihtiyaçlarını öğrenmiş olurum.

Bir kâğıt tomarı uzattı: –... bunlar bugünkü gazeteler. Ekmek alabildiniz mi?

Önce teşekkür etti Suat, sonra kahve pişirmeye gitti. Yüzbaşı Demir, göremediği şu son birkaç gün içinde olgunlaşmışa benziyordu. Ses titreşimleri ağırlaşmış, bakışlarının kuytu derinliklerinde, gizli aydınlıklar belirmişti. Alnındaki yara izi, nedense daha çok göze çarpıyordu. Yabancı bir göz, uzaktan, kanlı ve henüz taze bir yara sanabilirdi. Gelivermekle, evin pis ve zehirli havasını değiştirmiş, tatlı tatlı konuştukları yumuşak akşam saatlerinin, saydam fakat sağlam yakınlıklar dokuyan eski tartışmalarının, içtenliğini ve sıcaklığını geri getirmişti.

Kahvesinden bir yudum aldı, övdü:

–... hah şöyle! İnsanın ağzı böyle iyisine alıştı mı, başka türlüsünü yadırgıyor. Uykusuz geçirdiğimiz şu son iki gecede, içtiğim kahvenin hesabını Allah bilir, tabii o yavan sıvılara kahve adı verilebilirse...

Kafasını kurcalayan şeyler, besbelli başka. Sözü, elinde olmadan, o yöne aktarıyor:

–... işler çok karıştı: Kışlalar tıklım tıklım öğrenci. Ankara, Üniversite'yi kapatacakmış! Etkileyici, daha kesin tedbirler almamızı istiyorlar, bir çatışma olursa ateş açmamız için sıkıştırıyorlar bizi. Olur mu böyle şey? Çocuklar silâhsız, hem düşman mı bunlar? Elbette istemiyoruz. Çaresiz kalınırsa, bu gece radyoyla son bir uyarma yapılacak.

Korkulu bir sessizlik. Dehlizlerinde uzak silâh şakırtıları, teleksler. Sözünü, bıraktığı yerden başlayıp,

–...şiddet –diye sürdürüyor–, şiddetin mayasıdır. İş bu yola döküldü mü, başa çıkmak zor: Tehlike önemini yitirir, kahramanlık olağanlaşır. Filan gazeteye falan haberi koymasın diyorlar, sahiden koymuyor ama, haberin yerini boş bırakıyor, o yarım sütun beyazlığın etkisi yasaklanan haberinkinden çok daha büyük. Ne yapacaklar? Gazeteleri toplayalım deseler, hangi birini toplayacaklar? Birini yasaklasalar, başka birisi çıkıp aynı şeyi yapacak. Öğrencilerde durum, aynı: Polis, kışkırtıcıları bulmak için, saçını başını yoluyor. Ara ki bulasın, ya kışkırtan belirli biri yok, ya da baş kışkırtıcı Mustafa Kemal diye biri, tutukla bakalım tutuklayabilirsen!

Yeniden gözlerinde o ağır yaralı bakışı. Sesi büsbütün içerden bir yerlerden, büsbütün gizli bir güçle yüklü olarak geliyor. İnandırıcı da!

–...benim görüşüm, basın da, gençlik de sonuna kadar gidecek. Millet, hiç değilse milletin aydınlık bölümü, ne olduğunu, ne olabileceğini kestiriyor. Bilmem ama, onun özgürlük susuzluğunu azdırarak, bu atılımı durdurmak, orduya düşmez: Mustafa Kemal, bu ordunun başkomutanı değil miydi?

Öfkesini zor tutuyormuş gibi bitirdi:

–...hâlâ değil midir?

Salonda, aldatıcı bir mutluluk havası. Suat, işittiklerinden, ordunun ne yapacağına, bunu nasıl yapacağına değgin sonuçlar çıkarmayı deniyor. Ordu. diktanın elinde bir baskı aracı olmayı benimseyecek mi, yoksa direnip milletin onurunu, kendi onurunu ve demokrasiyi kurtaracak mı? Ölüm kalım sorununun çözümü, bu sorunun cevabına bağlı. Epey oluyor, bir akşam, Yüzbaşı Demir ona, gerçekçi ama bilimsel görünmeyen bir şeyler demişti, elbette onları hatırlıyor:

"–...bizde batıdaki biçimde ve anlamda toplumsal sınıflar yok,

bu yüzden, taa Jöntürklerden beri ilerici tek güç, ordu! Aksini söyleyene şaşarım: Abdülhamid'i devirip Jöntürk intelligentzia'sının isteklerini kabul ettiren İttihat ve Terakki neydi, devrimci bir askeri komita değil mi? Cumhuriyet devrinde durum daha açık: Cumhuriyet Atatürk demek, Atatürk ise ordu! Bizim ordunun bu özelliği, varlıklıların değil, daha çok yoksulların ordusu olmasından ileri geliyor. Subayların bile, çoğunun toplumsal kökü köylüdür, küçük memurdur, vs..."

Acaba doğru muydu? Bilinmezdi ki! Ortalığın kaypaklığı ve karışıklığı, geçerli varsayımların öne sürülmesini engellemekteydi. Orduda, Yüzbaşı Demir gibi düşünen, başka neo-kemalist subayların olup olmadığını bile, kestirebilecek bir durumda değildi Suat. Yine de Anadolu içlerinde bir yerlerde, babacan ve mert paşaların kafa kafaya verdiklerini düşünmek, içini rahatlatıyordu. Ayın on dördü kalın bir yangın kızılı olarak, uykulu şehirlerin üstüne vurmuş. Yıldızlar, soğuktan, çatır çatır buz tutmuşlar. Çantasında 'çok gizli' bir haber, ardında aç kurtlar, atlının biri, kıvamlı karanlık bir ırmak boyunca yol tepiyor. Taze karların üzerinde, çözülmesi zor bir şifre gibi, kurtların ayak izleri.

Suat'ı sinirlendiren, umutlarını kıran şey başka: Az önce Yüzbaşı Demir'e söylemedik lâf, yakıştırmadık kötülük bırakmayan Halim, pişkin ve rahat, şimdi karşısına geçmiş, sahiden merak ettiğinden mi, yoksa görünüşü kurtarmak için gerekli gördüğünden mi, artık nedense sırtı sıra sorular soruyor. Şöyle dip bucak aransa biraz önceki yergileri, salonun dört köşesinde, tahtakurusu sürüleri gibi, kelime kelime bulunur! Yüzsüzlüğün, daha doğrusu iki-yüzlülüğün bu derecesi, Suat'ın her zamanki acımasını farkında olmadan tiksintiye döndürüyor, gidiş geliş, sürgüne de olsa, Halim'in bir süre İstanbul'dan uzaklaşmasını hiç de kötü karşılamayacağını hayretle farkediyor.

"–... belki o giderse, kazanacağım özgürlük bana eski gücümü verir, eski gücümü bulunca, yapamayacağım şey yoktur: Her şeye sıfırdan başlayabilirim."

Gelir gelmez söylemişti ya, Yüzbaşı Demir uzun boylu kalamayacaktı. İşinin başına dönmek için kalktı. Yalnız gitmeden önce, eli ayağı dolaşarak, ilk ve son defa doğrudan doğruya Suat'a:

–... yok –dedi–, bu arada Ümid'i ihmal etmedim. İçiniz rahat olsun!

Gözleri insancıllaşmış, dudaklarında küskün üniversiteli gülümsemesi belirmişti:

–... yeni şartlarına iyi kötü alışıyor Gönderdiklerinizi görünce gözleri yaşardı, ben dedi, bunun altından nasıl kalkarım, minnet yükü en ağır yük. Yo, yo, tek kelime katmıyorum, aynen böyle dedi: Minnet yükü...

Suat, birdenbire kızararak: – Rica ederim Yüzbaşı –diyordu– rica ederim: Sözünü etmeye değer mi?

Polis romanlarını gönderirken, pakete, bir kutu bonbon, yiyecek öteberi, bir iki moda ve sanat dergisi ilâve etmişti. Gerçekten sözü edilmeye değmez şeyler! O kadar böyleydi ki, bu paketi gönderdikten sonra yaptığı yersiz, yakışıksız, hatta aptalca göründü ona, bu yüzden unutmaya çalıştı. Şimdi ne öğreniyor? Gönderdikleri Ümid'i duygulandırmış! Ümid'i duygulandırabilmiş olmak, onu dehşetli sarsıyor. İçinde ansızın bir istek:

"–... gidip kapanayım kütüphaneye, Ümid'in resmini bulayım, bütün gece, bir şey demeden, yemeden içmeden, gözlerimi kırpmadan, gözlerine bakayım. Dışarda gece, yaldızlı ve mor, bir şenlik balonu gibi şişedursun, yarasalar kadife kanatlarıyla karanlığı ellesinler, yıldızlar aksın, ya heyecan boğmasından sessiz sessiz gözyaşı dökeyim ben, ya da kalbim bir serçe gibi pır pır elimde, gözlerim sonuna kadar açık, dönüşü olmayan yolculuklar kurayım."

Halim, süngüsü iyice düşmüş, sokulayım diyor:

– Kimdi o sözünü ettiğiniz?

–... gazeteci bir kadın, sevgilisi galiba. Geçenlerde bir gün Demir'i aramıştı. Değişik havalı, zarif...

Sözünü basbayağı fısıldayarak tamamlıyor:

–... adı Ümid, iri iri gözleri var.

Halim ne diyeceğini bilemiyor utancından, ne yapacağını da. Gelişigüzel:

–... ben –diye kekeliyor–, eşeğin biriyim bir tanem! Yoo, burası muhakkak! Yalnız şunu bil ki, eşeklik ediyorsam, seni çok sevdiğimden yapıyorum bunu.

Suat'ın tartışmaya hiç niyeti yok, öylece divana uzanıp Halim'den bir cıgara istiyor. Şaşırsa da, şaşkınlığını saklayan Halim,

çakmağın ürkek alevi karısının yüzünü yakından aydınlatınca, sabahtan beri kafasını kurcalayan değişikliğin ne olduğunu birden farkediyor: Suat, bugün hiç boyanmamış!

Boyasız yüzünü görüp, yıllarca önce bir öğrenci toplantısında, onunla nasıl tanıştığını hatırlamaması, olası mı? Çünkü boyasız, kendine benzemiş Suat: Çeke çeke tarayıp sımsıkı topuz yaptığı bereketli saçlarından dağılan bal aydınlığı, kıvırcık ve uzun kirpiklerinin üzerine ışık tozları olarak dökülüyor. Dudaklarında ruj olmayınca, ağzı hem daha güven verici, hem de kuşkulu. Gülümsemesine gelince, büsbütün varla yok arası.

bir öğrenci toplantısında demiştim değil mi? Ama ne toplantı! O sıralar savaş yeni bitmiş, memlekette hafif bir özgürlük havası esiyor. Sınıf esası üzerine parti ve dernek kurmak hakkı, tanındı. Basında, demokrasi konusunda ilk tartışmalar. Fırsattan yararlanılıp, bir Nâzım Hikmet'i kurtarma kampanyası açılmış, harıl harıl imza toplanıyor. İşin garibi, on beş yıldır cezaevi cezaevi sürünen ozanı çıkarmak için açılan bu kampanyanın, yurtiçinden çok yurtdışında ilgi uyandırışı. Hele Fransa'da, yer yerinden oynuyormuş diyorlar, öyle duyuyoruz. Eh, buradakiler de geri mi kalacak, tutuyor bir karar da onlar alıyor. Yüksek Tahsil Gençlik Derneği, gerekli izinleri sağlayıp, yasalara uygun bir toplantı düzenleyecek. Lâleli'de, o tarihte Çiçekpalas diye yarı pastane yarı düğün salonu bir yer vardı, toplantı yeri orası.

O günler, doğrusu ya, benim en şanlı günlerim. Hamlet'te bir Horatio oynamışım, adım herkesin ağzında, Avrupa'nın en iyi Horatio'larıyla karşılaştırıyorlar. 'Nankör Toprak'ın çekimi henüz bitmiş, o ayrı bir sükse, daha sinemalarda oynamıyor ama, oynamasın varsın, gürültüsü ayyuka çıkmış mı çıkmamış mı, sen ona bak! Düşe kalka liseyi bitirip, askerliğimi erteletmek için İktisat Fakültesine yazıldığım da hesaba katılırsa, Birinci Şube serüvenlerine rağmen, paçayı ucuz kurtardığım kabul edilebilir. Zaten bu toplantıda Nâzım'ın şiirlerini okumak için beni çağırmaları neden? Bu yüzden: Arkadaşların gözünde, ününü duyurmuş, yeri yurdu belli, geleceği parlak bir sanatçıyım. Bir fırtlık Birinci Şube bulaşığı da, kuyruğuma bir mimli aydın etiketi eklemiş, böylelikle bu iş için biçilmiş kaftan oluyorum.

Nâzım'a sevgim, şiirine saygım ne olursa olsun, doğrusunu

söylemek gerekirse, toplantıya gitmeyi canım çok çekmiyordu. Bir iki kere cayacak oldum, bir özür uydurur, bir buket gönderir geçiştiririm diye düşündüm, yapamadım. Hani herkesin başına gelir ya, meğer o gün, orada, geleceğimle randevum varmış, bir kader randevusu. Her neyse, usturubunla giyindik kuşandık, şöyle sorumluluklarının farkında bir aktör havası verdik kendimize, kalktık gittik.

Edindiğim ilk izlenim kötü oldu: Salonun yarısından çoğu boş, masalar kaldırıldığı için, dipteki uydurma kürsünün karşısına dizilmiş sandalyeler, bir iskelet sürüsü gibi görünüyor; kürsüdeki mikrofon ise, kafasını kaldırmış bir kobra yılanı gibi! Dışarda miskin bir güneş, kolunu kaldırmaya üşenir, bu pencereden bakarsın yok, ötekinden bakarsın küsmüş, bir acayip bulut yuvaları bulmuş kendine, gizlenmiş. İçerde otuz kırk öğrenci, sağa sola serpilmişler, kulakları kirişte, gözlerinde gizleyemedikleri bir kaygı, yabancı yabancı birbirlerine bakıyorlar, berbat ediyor adamı. Sanki batmakta olan bir gemideyiz. Toplantıyı düzenleyen çocuklara bir göz atıyorum, hepsi hayli düşünceli. İçlerinden biri, kocaman ve ayrık kulakları, koç gibi sağlam kafasıyla köy öğretmenine benzeyeni, yanıma gelip, önemsemiyor görünmeye çabalayarak,

"– Merhaba ağbiy –diyor–, ırkçılar Beyazıt'ta toplanıyormuş: Burayı basacaklar."

Bu haber, canıma okudu. Duyar duymaz, suratımın ne hâle geldiğini hâlâ merak ederim. Belli etmemeye çalıştım ama, karnımın üstüne yumuşak, dehşetli ağır bir darbe yemiş gibi oldum, elim ayağım çözüldü. Bilirim, o bir türlü yakamı sıyıramadığım hayvansal korku, bende böyle başlar. Öyle birden bastırır ki, bir saniye sonra benliğimden çıkmışımdır artık, bir hayvan gibi sessiz ve hareketsiz kalakalırım. Ağzım kurur, ne yanıma döneceğimi, ne yapacağımı kestiremem; yalnız karnımda, çıplak etimi bisturiyle kesiyorlarmış gibi sivri bir acı, kafamda çivi gibi çakılmış tek fikir: Tabanları yağlayıp tüymek! Gerçekten kaçabilirdim de! Ufak ufak kapıya doğrulduğum sırada, yanakları heyecandan al al olmuş, gözleri alev alev yanan o sarışın üniversiteli kız, içeriye girip, salondakileri nasıl çarpıtacağını hiç umursamayarak,

"–... geldiler –diye bağırmasıydı–, geldiler arkadaşlar! Yüreğinizi sıkı tutun, kışkırtmalarına kapılmayın!"

İlk anda beni etkileyen, verilen haberden çok, haberi veren olmuştu. Yaşadığımız anın önemini ve dehşetini bildiğim halde, suratımda salak bir sırıtmayla ona bakakaldığımı gayet iyi hatırlıyorum. Elim ayağım tutulmuş, soluğum kesilmişti. Neden derseniz, bu giren kız ilk gençlik yıllarımı altüst eden o garip Nilüfer'e şaşılacak derecede benziyordu da, ondan! Nilüfer içimde, yıllar yılı kapanmayan bir yara, düşünmeden edemediğim gizli bir hastalıktı benim için. Belki o farkına bile varmamıştı ama, kendime olan güvenimi temelinden yıkarak, herhangi bir kadına yaklaşabilmem olasılığını daha o zamandan kaldırıp atmış, bir yerde beni kendine mahkûm etmişti.

Kadınlardan korkuyordum. Zaten doğru dürüst tanımıyordum ki! Fahişelerin dışında hemen hiçbirisine yanaşamamış, yanaştıklarımda da, aşağılanmak korkusundan, işi, ağzı kalabalık bir hergeleliğe döküp, sözde gururumu kurtarmıştım. Çoğunun beni kadınlara düşman saymasının nedeni buydu. Oysa ben, bir genç kız tarafından sevilmeyi, anlaşılmayı yürekten gereksiniyordum. Hele Nilüfer, hiç değilse onun havasında bir kız tarafından...

Daha salonun kapısında görür görmez, Suat'ın aradığım kız olduğunu anlamıştım. Gözlerimi bir daha üzerinden ayıramadım. Birden fokur fokur kaynamaya başlamış olan salonun ortasında, sakin, fakat gözlerinden menekşe rengi şimşekler saçarak dolaşıyordu. Her hareketini, büyülenmişçesine izliyordum. Yıllardan beri etkisini –üstelelik büyüterek– kafamda sürdürdüğüm soyut kadın ansızın somutlaşmış, böylelikle acılı ve büyük aşkım gerçekten yaşanabilir bir nitelik kazanmıştı. Herkes gibi ben de sevebilir, sevgimi bir kadınla paylaşabilirdim.

Bunu sezmenin heyecanı, bana nerede bulunduğumu, niçin bulunduğumu unutturmuştu. Sahi neredeydim ben? İstanbul'da bir anda tarihleşen bir toplantının yapıldığı, basıldı basılacak bu çay salonunda mı; yoksa çiftliğimizde, gözle görülür şekilde buharlaşan Gediz'in kızgın kumları üzerinde mi? Belki az sonra Nilüfer, omuzlarında pırıl pırıl titreşen pembe ışık zarıyla, sudan çırılçıplak çıkacak, buğulu, yarı açık ağzını, ağzıma bir parmak kalıncaya kadar yaklaştırıp, duracak!

Heyecanım ne kadar sürdü, kendimi ne kadar mıknatıslı bir kaya çevresindeki pusula göstergesi gibi sinirli, titrek ve kararsız

hissettim, bilemeyeceğim. Bildiğim tek şey, toplantıyla bağlantımın koptuğu. İçimsıra basıp gitmişim sanki. Hayallerim öyle büyük bir telâş ve iştahla, öyle sıkı sıkı dokunmaya başlamıştı ki, söylenen sözler ne kadar dokunaklı olursa olsun, hayal perdesini yarıp bir türlü bana ulaşamıyordu. Suat, içimde hanidir hazırladığım yere, kaşla göz arasında gelmiş kurulmuş, iki ürkek bakış, iki yarım gülümsemeyle kaderlerimiz ölüp ölesiye birbirine kilitlenmişti. Mutluydum. Sarhoşluğa, baygınlığa benzer, erken bir mutluluktu bu! Bir cam şangırtısıyla ayıldığımı, palas pandıras, en yiğit bakışımı, en erkek suratımı, en etkili sesimi arandığımı, çok iyi hatırlıyorum. Bir düğmeye basıldı, hop, ünlü aktör kalıbımın içine giriverdim. Dışarıya bir göz atıvermem, toplantının sona erdiğini ve kıyametin kopmak üzere olduğunu anlamama yetti.

Çünkü geliyorlardı, gittikçe daha kalabalık, gittikçe daha öfkeli olarak! Bağrışmalar duvarları kırbaçlıyor, semtin Müslüman sessizliğini parça parça ediyordu. Çığlıkları, yanlış mermiler gibi, oradan oraya sekiyorlardı. Bayrak, intikamcı döviz, kanlı göz ve sıkılı yumruk, her şey yerli yerini bulmuş, sabırla ve ustalıkla kurulmuş olan mekanizma, gülünç yavanlığı ve öldürücü patırtısıyla tıkır tıkır, işlemeye başlamıştı. Çepçevre sarılmıştık. Şimdi kapının önüne yığılıyor, avaz avaz, onu kırmaya uğraşıyorlardı. Gözleri öylesine dönmüş, bakışları o kadar kararlıydı ki, lâmı cimi yoktu bunun, çok geçmeden iki taraf kıyasıya birbirine girecekti.

Salon, soğukkanlılığını kaybetmemişti galiba, kürsüde, kendini okuduğuna kaptırmış bembeyaz bir oğlan şiir okuyordu: Nâzım Hikmet, atış ayarını henüz bulamamış bir ağır topçu bataryası, uzak uzak uğulduyor, zengin kafiyeler şarapnel parçaları gibi, vızır vızır, başlarımızın üzerinden geçiyorlar. Ne yanıma dönsem, gözler! Suratlarından bağımsızlaşmış, basbayağı kendi başına dolaşan! Mavi, çakır, kestane rengi, siyah. Biçimleri ve renkleri birbirini tutmuyor, oysa yüklü oldukları anlam kahredici şekilde aynı: Biraz tiksinti, korkuyla karışık derin bir yorgunluk! Dibi bucağı görünmediğinden olacak, adama iyice koyuyor.

Ben, çevremde uçuşan gözleri aralayıp, ne yapıp yapıp, Suat'a yaklaşmaya çabalıyorum. Çatışma başlarsa, aklımsıra onu koruyacağım. Pencerelerden birinin önünde durmuş, gergin bir yüzle, bin ağızlı kalabalığa bakıyor.

"– Kahrolsun komünistler? Kahrolsun Nâzım Hikmet!"

"–... Moskova'ya! Moskova'ya!"

"–... moskof uşakları! Satılmışlar!"

Farkında bile olmadan, galiba: "– Canımıza okuyacaklar –demişim–. Hiç korkmuyor musunuz?"

Döndü baktı: Gözleri, delirmiş bir leopar gözleriydi:

"– Niye korkacakmışım –dedi–. Haklı olduğumu, onların haksız olduğunu biliyorum. Bir şairin özgürlüğünü istemek, suç mu? Günün birinde bunu onlar da anlayacak, o zaman utançlarından yerin dibine geçecekler."

Onunla konuşurken garip bir çekingenlik içindeydiml. Nilüfer'den başka birisi olabileceğine inanamıyordum, sırnaştığım için neredeyse kızacak, yine yukardan ve küçümseyerek beni kovacaktı:

"–... hadi ordan acemi çaylak sen de, çek arabanı!"

Gitmedim ama, gülünç olmayı göze alarak, yanıbaşında kaldım.

"– Adım Halim –dedim–, müsaade ederseniz sizi...

Nedense bakışları yumuşadı, sözümü keserek:

"– Sizi tanıyorum –dedi–, Horatio'da seyretmiştim.

Allah biliyor ya, kendimi tutamayıp oyunumu nasıl bulduğunu soracaktım, vakit kalmadı, kapı kof ve yassı bir gürültüyle devrildi, daracık merdivenden soluk soluğa bir sürü adam içeriye doluştular. Dişleri kenetlenmiş, yumrukları sıkılmıştı. Karmakarışık suratları, yağlı yağlı parlıyordu. Her kimse başlarındaki irikıyım delikanlı:

"– Satılmışlar –diye tutturmuştu–, satılmışlar, satılmışlar!"

Önce, şaşkınlıktan olsa gerek, iki taraf da durakladılar. Sonra bir kıyamettir koptu: Sağda solda, kapışan kapışana! Dört bir yandan yumruk yağıyor. Tokat dizileri, ürkmüş bir güvercin sürüsü gibi, pat pat kalabalığın içine dağılıyorlar. Ne yanına dönsen küfürün çeşidi: Ana avrat silsile, sıraya dizilmiş.

Daha başlangıçta, Allah'tan Suat'ı kapıp kuytu bir köşeye atarak önüne heykel gibi dikilmişim, yoksa tekme tokat o da kavganın göbeğine dalacakmış. Bırakmıyorum diye söylenip duruyor. Zaten şöyle bir bak, tırnaklarının ucuna kadar, kin ve öfke: Öyle gerilmiş, öyle titremekte! Bir türlü farkına varamadığı, çatışmanın aşırı öğ-

renciler arasındaki bir atışma olmaktan çıkıp, güçlünün, sayı çoğunluğuna güvenerek, güçsüzü rahatça ezdiği, vahşi bir hesaplaşmaya dönüşmesi! Dışarıya bir göz atsa anlayacak ama, kızgınlığından gözü dünyayı mı görüyor?

Dışarısı, bütün felâket. İğne atsan yere düşmez. Civardaki kahvelerden, fakülte kantinlerinden hâlâ gelenler var. Gösteriyi kollamakla görevli polisler, işin sarpa sardığını ulaştırdılar mı nedir, bir ara vali ortalıkta göründü: Kısa, yusyuvarlak, kıpır kıpır bir adam. Yatıştırmak amacıyla, çıktı kalabalığa iki çift söz etti: Onları 'böyle galeyana getiren yüksek vatansever duyguları' anlıyormuş, 'ulus adına hepsine teşekkür borçlu olduğunu' hissediyormuş ama, 'soğukkanlılığı ve sükûneti elden bırakmamaları' gerekliymiş! Cırlak sesi, yangın hortumundan fışkıran su gibi, bir süre kafaların üzerindeki boşlukta parıldadı durdu, yine de kimse yerinden kımıldamadı. Dağılmak şöyle dursun, sözlerinden bütün bütün yüreklendiler. O zamana kadar olanları uzaktan kollamakla yetinen polis, bunun üzerine harekete geçti, geçer geçmez, bizi düşmanca yuhalayanlar tarafından çılgınca alkışlandı.

Akla pek yakın görünmez ama, kıstırıldığımız kapandan bizi kurtaran polis oldu, üstelik bu işi yaparken epeyce zorluk çekti. İlkin kalabalığı söküp kapıyı tuttular, sonra insan denizini yarıp, kapıyla bizi almaya gelmiş araçları arasında bir geçit açtılar. Analarından emdikleri süt fitil fitil burunlarından geldi. Arkasından başladılar bizi ikişer ikişer çıkarmaya! Hazır ellerine fırsat geçmişken, toplantıya katılanların bir listesini düzenlemeyi unutmadılar tabii: Herkes kimmiş, neyin nesiymiş, ne yaparmış, niye gelmiş sorulup yazılıyor, sonra yanına iki memur verilip araçlara gönderiliyor.

Asıl işkence bu gidiş. Çıkan olunca, polis kordonunun iki yanında köpürüp duran kalabalık kabına sığmaz oluyor artık, sövüp sayıyorlar, kışkırtıcı şeyler söylüyorlar, hatta tükürüyorlar. Şimdi bile aklıma geldikçe ürperiyorum. Ne rezillikti yahu? Bir şeylerden fena halde utanıyorduk ama, neden? Göğsümüz kabarıyor, alnımız açıktı ama, neden? İkisi de belli değil.

Birinci Şube'nin sivilleri adresimi alırken, köşede bir yerde Kolsuz Celâl gözüme ilişmişti. Gelmişti. Gelmişti elbet, kaçırır mı, bu şenlik onun şenliğiydi. Upuzun ayakta dikiliyor, yasemin ağızlığını, sık sık, o pis ağzına götürüyordu. Beni görür görmez tanıdı,

suratına gülümseme niyetine bir çarpılma oturtup, yanıma gelerek şakacıktan kulağımı çekti. Hınzır, handiyse suç ortağı bir yakınlıkla:

"– Ulan Hacıbeyoğlu –dedi–, bu it sürüsü arasında ne arıyorsun? Tiyatro aşkın mı depreşti yine?"

Ahmak ahmak sırıtmışım:

"– Galiba efendim: Şiir okumaya geldiğime göre."

Yeniden, bu sefer basbayağı acıtarak kulağıma asıldı:

"–... ulan ben sana bırak dememiş miydim şiiri tiyatroyu ha? Hele böylelerini! Başına iş açarsın."

Sonra gözlerini iri iri açıp kaşlarını çatarak çenesiyle Suat'ı gösterdi:

"– Nişanlın mı?" diye sordu.

Kızardım sanırım, telâş telâş:

"– Hayır –diye cevap verdim–, bir tanıdık."

Dediklerimden hoşlanmadı, kafasını ters ters sallayıp:

"– Ne demek tanıdık? –diye sordu–. O nasıl bir laf? Kadın kısmıyla ya yatacaksın, ya da suratına bile bakmayacaksın. Belki arkadaş demek istedin tanıdık diyerek, öyle mi?"

Bir kelime oyunu yaptı:

"–... arkadaş mı, yoldaş mı?"

Bir ağızdan kirli kirli güldüler. O cıgarasını yere atıp topuğuyla ezerek:

"–... bana bak –dedi–, yoldaşlarla gezmek sıhhatına dokunur adamın, anladın mı?"

O çile orada bitti, öbürü başladı: Suat'la birlikte dışarıya çıktık. Polis kordonunun arkasında, çamurlu ve iğrenç dev bir denizanası, büyük şakırtılarla kımıldanıyor, üstümüze başımıza balçık sıçratıyordu sanki. Gazete fotoğrafçıları, küstah kargalar gibi, çevremizde fır dönüyorlardı. Yediğimiz küfrün haddi hesabı yok. Üstelik, o ağır ve sersemletici balyoz, üst üste kafamıza inip kalkıyor, inip kalkıyor:

"– Satılmışlar, satılmışlar, satılmışlar!"

Yok ama, bu kadarı fazlaydı doğrusu. Çoğu yoksul bir avuç öğrenci, hapsedilmiş bir ozanın bağışlanması için toplanmışlardı buraya, kendileri için hiçbir şey istemiyorlardı, azınlıkta olduklarını, daha toplanmadan damgalanacaklarını biliyorlar; yine de, dürüstlüklerinden ve iyi niyetlerinden başka kaybedecek şeyi ol-

mayanların gösterebileceği bir rahatlıkla, bütün geleceklerini bu oyuna koyuyor ve kaybediyorlardı. Kalkıp bunlara 'satılmış' demek, öylesine açık bir haksızlık, öyle irkiltici insafsızlıktı ki, adına en soylu dileklerde bulunduğumuz bu bağırgan, kaba ve düşüncesiz insan yığınından, o dakika sıtkımın sıyrılmasına yetti.

Sonraları bu konuda az kafa yormadım, her defasında ya mide bulandırıcı bir tiksinti yakama yapışıyordu, ya dehşetli bir can sıkıntısı; hele olaylardan sonra saldıranların değil de toplantıyı düzenleyenlerin kovuşturuldukları, yıllarca mahkeme mahkeme süründükleri, hüküm giydikleri aklıma geldikçe, umutsuzluğum koyulaşıyor, bazı bazı çılgınlık derecelerine varıyordu.

Bu serüvenden tek kazancım Suat oldu. O zamanlar böyle değildi o, daha canlı, çok daha dışa dönüktü. Fransız Filolojisi'nde okuyor, Edebiyat Fakültesi'nin en parlak öğrencilerinden sayılıyordu. O da mahkemeye verilmiş, daha birkaç arkadaşıyla yakayı nasılsa hüküm yemeden sıyırmıştı. Üniversite'nin oralarda bir Güneş Kız Öğrenci Yurdu vardı o sıralar, orada kalırdı. Her cumartesi onu kapının önünde bekler, hava güzelse Boğaz'a, değilse sinema ya da tiyatroya götürürdüm. Bıçak gibi bir kızdı, öyle keskin, hiçbir yanlışlığı bağışlamayan!

Ailesiyle arası mı açıkmış neymiş, arasıra anlatırdı. Özellikle annesine müthiş içerler, kibar bozması sahte aristokrat, devanası diyerek demediğini koymazdı. Kim aldırır? Annesi umurumda mıydı benim? Beni ilgilendiren oydu: O başkaldırmış bakışı şaşırtıcı kıvırcık kirpikleri, balrengi saçlarında uçuşan yaldızlı yansımalar, esnek vücudu, arı gibi incecik beli. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun üstünde hâlâ ötekini, Nilüfer'i görmekte devam ediyordum. Galiba görmekte devam da ettim. Bugün bile, sevişecek olduk mu?..."

Halim, böyle böyle, sokağa çıkma yasağının sonunu buluyor. Akşamın ilk gölgeleri belirir belirmez, o açık mavi uyuklama, uyku lâciverdine dönmüş, içinde kat kat, çapaklı buhar salkımları. Şehirde in cin top oynuyor. Bomboş bulvarlar, bitmek bilmez uykusuzluklar gibi uzanıyor. Halim salonda yapyalnız önüne geçilmez bir boşluğa düşmemek için çırpınıyor. Karanlık, adamın göğsüne dağ gibi çöken bir ağırlık bu. İçinde bir yerinde, umutsuz sevginin acılı şarkısı titriyor:

"... fikrimin ince gülü / ömrümün şen bülbülü
o gün ki gördüm seni..."

Akşam ajansında, Yüzbaşı Demir'in onlara daha önceden haber verdiği bildiri. Artık her şey apaçık. Gösterilere son verilmezse, öğrencilerin üzerine ateş açacaklar.

Ne demişti Galib: "–... şimdi polisle çarpışılıyor, on yılda hazret, küçümsenir bir ilerleme sayılmaz bu.

O da kim? Galata Kulesi'ymiş! O imrenilecek duygusuzluğu yine üstünde, ilkbahar akşamının baharlı havasını içine çekip; tepeden tepeye sansar gibi atlayarak, bir ufuktan ötekine gerinen şehri, seyrediyor. Minare ve kubbeler, belli belirsiz eriyip gözden siliniyorlar. Limandaki direkler ormanı, ağır ve zift kokulu akşam sislerinin, ardında kayboluyor. Çok geçmeden, şehrin bütün ışıkları bir anda yanacak, köhne Bizans birden, devrilmiş bir samanyoluna benzeyecek.

Bizans!... Onu Galata Kulesi'nden daha iyi kim tanır? Hiç kimse! Taa beşinci yüzyıldan, I. Anastas'tan beri durup dinlenmeksizin başında dikilen o değil mi? Hep böyle tıknaz, yorgun ve bed. Hep böyle görevine bağlı. Kocaman iki imparatorluğun, Bizans'ın ve Osmanlılar'ın yükselmesine ve yıkılmasına o tanık olmadı mı? Kimler geçti, kimler! İnce, anasının gözü Bizanslılar, patırtıcı Araplar, gezgin ve işini bilir Cenevizliler! Türkler, 1453 yılının o müthiş mayıs sabahında paldır küldür ortaya çıkıverdiler. Gözkamaştırıcı sakalları, güneş yalamış yatağanları ve yeri göğü sarsan Allah nağralarıyla, ateşten bir sel gibi, nasıl yayılmışlardı? Şehrin düştüğü akşam, II. Mehmet'in kartal profili, yepyeni bir hilâl gibi gökyüzüne nasıl çizilmişti?

Kimi uzun, yorucu fakat şanlı, kimi ağır yenilgileriyle yürekler acısı, zincirleme savaşların ardı arkası kesilmedi artık: Kanuni Sultan Süleyman gitti Budin illerinde, Mohaç'ta, düşman ordularını yerle bir etti. Yavuz Sultan Selim, ardında kanatlı sipahileri ve alevsalar boşalmasını andıran yeniçerileriyle Mısır'ı ve Arabistan'ı ele geçirdi. Ya gerileme döneminin, Karlofça sonrasının o umutsuz, o karanlık savaşları? Her yenilgiden sonra, yüksek tavanlı soğuk saraylarda, gevşek sultanlarla dalgın vezir-i âzamlar başbaşa verir, aynı öldürücü soruya karşılık aranırlar:

"– Bu işin sonu nereye varacak?"

Galata Kulesi'nin tanımadığı sultan yok. Hepsini, ama hepsini, Sofu Selim'i, Avcı Mustafa'yı, Deli İbrahim'i, Genç Osman'ı ve

bütün diğerlerini tanıdı; uyruklarının değişmez dileğine, 'Padişahım çok yaşa,' çığlıklarına rağmen, yerinde yeller esen, o bazen yumuşak, bazen debdebeli, bazen zalim ve kanlı saltanatları, birer birer, iliklerine kadar yaşadı.

Ne günlerdi, onlar! Bakardın ya reaya, ya Celâli, ya yeniçeri başkaldırırdı. Hele yozlaşmanın Sâdâbat bahçelerinde lâleler ve güller olarak mefâilün ve fâilâtün açıldığı tarihlerde, isyan ateşi hiç sönmedi, hiç küllenmedi gibi bir şey. Yeniçeriler değilse, baldırıçıplak takımı ayaklandılar. Sûz-i dil-âra III. Selim, Osmanlı mülkü güçlensin diye, askerlikte ve yönetimde yenilikler yapayım mı dedi, 'filhal' kellesini düşürdüler. Yine de II. Mahmud, püsküllü fesi, gülümseyen bıyıkları ve Sekbân-ı Cedidi'yle artık çürümüş ve kokmuş Yeniçeri Ocağının hakkından geldi. Sonra, Jöntürkler. Sonra, Tanzimat. Önce iyilik sanılıp, memlekete vahim bir kötülük olduğu nice sonra anlaşılan, Islahat Fermanı. Sonra Kızıl Sultan, Mithat Paşa'yı kalleşçe boğdurup, istibdadı yeniden ihya edişi. İttihat ve Terakki. 31 Mart. Hareket Ordusu. Mahmut Şevket Paşa. Enver, Talât ve Cemal Paşalar, imparatorluğu Harb-ı Umumi'ye sokuyorlar. Seferberlik. Mütareke.

Mütarekeyle iş bitiyor mu? Ne gezer! İstanbul sokaklarında müttefik askerleri kol gezedursun, Mustafa Kemal Paşa yeni bir ayaklanmayı gizli gizli hazırlıyor. Yine bir sabah, bu defa bir ekim sabahı, Türk süvarileri yeniden İstanbul'a girecekler, işbirlikçi sultanı kovup cumhuriyeti kuracaklar: Egemenlik kayıtsız şartsız milletinse, şimdi Beyazıt taraflarında ayağa kalkanlar, niye kalkıyorlar? Ne paraları, ne silâhları var, ne başlarında doğru dürüst önderleri. İçlerinde tek saplantı, özgürlük. O ölüm kadar eski ve güzel.

Halim, radyoyu kapadıktan sonra bir zaman onları düşünüyor. İçinde uzak yankılanmalar halinde eylemlerine yakıştırdığı bazı sözler beliriyor gibi. Birkaç dakika somut cümle kalıplarına dökemeden ağzında çiğniyor bu sözleri. Sonra, birdenbire, yüksek sesle,

–... ateş etsinler –diyor–, ne yapalım? Vursunlar bizi, hepimizi öldürsünler, kurtulalım! Arkamızda silinmez bir sümük izi, başımızın üzerinde bizi her an çatır çutur ezebilecek bir ayak tehdidi ile salyangozlar gibi utanç ve korku içinde yaşamaktansa, ölüp kurtulmak çok daha iyi...

ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN ARKASI ALINAMIYOR

İstanbul ve Ankara Üniversitesindeki olaylardan sonra

İSTANBUL VE ANKARA'DA SIKIYÖNETİM İLAN EDİLDİ

İstanbul (Özel)

Tahkikat Komisyonu'na 'fevkalade yetkiler' veren kanunun Meclis'te DP oylarıyla kabulünü protesto maksadıyla, üniversiteli öğrenciler Beyazıt'ta, Üniversite bahçesinde bir nümayiş yapmışlardır. Olayı evvelden haber alan polis ilk müdahalesini, gençler Atatürk Anıtı çevresinde İstiklâl Marşı söylerken yapmış, dokuz öğrenciyi sürükleyerek jeepe bindirip karakola götürmüştür. Bu müdahale nümayişçilerle emniyet kuvvetleri arasında olaylara neden olmuş, bu arada İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Sıddık Sami Onar'ın tartaklandığı, düşüp başının yarıldığı ileri sürülmüştür. Polis tarafından rektörün Emniyet Müdürlüğü'ne götürülmesi üzerine, öğrenciler galeyana gelmiş, copların harekete gelmesi, nihayet silahların patlaması hareketi büsbütün tahrik etmiştir. Bazı yaralılar olduğu iddia edilmektedir.

Öğrencilerin arka yoldan Süleymaniye'ye çıkarak, nümayişi şehir içinde bir iktidarı protesto yürüyüşüne döndürmesi üzerine, atlı polis de işe karışmış, atlı polisle öğrenciler arasında çatışmalar olmuştur. Ankara'da da benzer olayların devam etmesi üzerine, dün saat 15'den itibaren her iki şehirde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na Korgeneral Namık Argüç, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na ise Orgeneral Fahri Özdilek atanmıştır. Sıkıyönetimin ilanından itibaren nümayişe ordu birlikleri müdahale etmişler, fakat Beyazıt'ta Üniversite bi-

nasında bulunan öğrencileri teslim olmaya ikna edememişlerdir. Gençler bazı hocalarıyla birlikte, geceyi Üniversite binasında marşlar söyleyerek geçirmişlerdir.

Sıkıyönetim subaylarının rica yollu arzusu üzerine geç vakit getirilen kamyonlara binmeyi kabul eden üniversiteli gençlerin Davutpaşa Kışlası'na götürüldükleri öğrenilmiştir.

(Not: Sıkıyönetim yasaklarına girdiğinden, bu haber gazetelerde yayınlanamamıştır.)

Mayıs

Kara Kuvvetleri Komutanı

ORGENERAL CEMAL GÜRSEL'E ANİDEN İZİN VERİLDİ

İzin süresi bittiğinde yaş haddi dolacağından bu izinle Gürsel fiilen ordudan ayrılmış oluyor

Ankara (Özel)

Kara kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in izne ayrılıp İzmir'e gittiği öğrenilmiştir.

Kayseri olayları dolayısıyla Kara Kuvvetleri Komutanı'nın izin talebinde bulunduğu, buna mukabil iktidarın yurt sathında sürüp giden hadiseleri göz önünde bulundurarak, bu talebi yerine getirmeyi uygun görmediği ileri sürülmekteydi.

Vaziyette kayda değer bir düzelme görülmediği halde, izin talebinin aniden kabul edilerek Orgeneral Gürsel'e tebliğ edilmesi Ankara siyasi çevrelerinde çeşitli tefsirlere sebep olmuştur. İzin süresinin bitiminde, Orgeneral Gürsel'in yaş haddine uğrayıp emekli olması, iznin verilişini Kara Kuvvetleri Komutanı'nın fiilen ordudan ayrılışı şekline dönüştürmekte, bu da çeşitli şayiaların yayılmasına yol açmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, İzmir'e hareketinden evvel Kara Kuvvetleri'ne bir veda mesajı yayınlamıştır.

(Not: Sıkıyönetim sansürü dolayısıyla, haber gazetelerde ancak kısmen yayınlanabilmiştir.)

Galib bir köşeye çekilmiş, kara kara düşünüyordu. Konuşuverince, öbürleri şaşırarak baktılar. Son günlerde üzerine öyle garip br sessizlik çökmüş, hepsinden o kadar uzak durur olmuştu ki, orada olduğunu yine unutmuşlardı.

– Yarım saat daha bekleriz, gelirlerse gelirler, gelmezlerse ne yapalım, çeker gideriz. İşte o kadar!

Böyle diyor ya, çoktan çekip gitmiş bir hâli var. Sürgün işi, askıda. Ortalık karıştıkça, ne olacağı iyiden iyiye belirsizleşiyor. Oysa içisıra çoktan Erciş'i boylamış o, büyük derviş gölgelerini andıran sıra servilerin altına oturmuş, yarısı yenik morumsu bir ayın, gece yarısına doğru göle doğuşunu seyrediyor. Çevresi, mıknatıslı yansımalarla adamı serseme çeviren, yalçın kayalıklar. Ay toprağından farksız.

– Hayvan be!

Sövdüğü Şenol, piyesin baş erkek rolü. Nasıl sövmesin? Provaya gecikmesi bir yana, adamın kırk sekiz saattir nerede olduğu belli değil. Yer yarılmış da içine girmiş. Olur şey mi canım. Kulüp 47'deki provalara, bir kere daha onsuz başlıyorlar. Başlamayıp ne yapsınlar? Halim, adamın ağzından girmiş burnundan çıkmış, Suadiye'de bir açık hava sinemasını ayarlamış, piyesin galası haziranın on beşinde orada yapılacak. Bir şans sayılır, Suadiye demek kesesi dolu, yağlı ve semiz birtakım sıkıntılı konken karıları, bezik beyleri demek. Dehşetli canları sıkılır bunların, gönüllerini eğlendirmek için yapmayacakları sululuk yoktur, ama etkileri küçümsenemez: Oyunu bir tutarlarsa, bütün İstanbul'u cebinde bil! Bu yüzden, hiç gerekmese bile, oyunun tutulacak bir yanı olması gerekmez mi? Hadi, bu heriflerle yap bakalım.

Zorluk üstüne zorluk. Derdin birine çare bulmadan öbürü baş gösteriyor. Oyunculardan iş yok bir kere, ciddi olamıyorlar, rollerinin üzerine gereğince düşüp hazırlanamadıkları bir yana, provalara ya bin nazla geliyor, ya hiç gelmeyip düpedüz takıyorlar. Gidişatın kötülüğü de, onları böyle davranmaya itmiyor denemez. Bir

kargaşalıktır gidiyor: Gösteriler, bildiri dağıtmalar, öğrenci polis çatışmaları derken, iş sıkıyönetime, sokağa çıkma yasaklarına geldi dayandı. Bu koşullar altında, onları elde tutabilmek kolay mı? Kararsızlık içindeler. Zaten içleri tembel, olaylar bu tembelliğe hazır özür oluveriyor. Bazen bakıyorsun temelli kapıp koyvermişler, bazen, tam tersine, asarız keseriz ayaklarında, cart curt ediyorlar.

Halim mi? Halim elinden geleni yapıyor, yapıyor ya, işi başından aşkın. Hesapta olmayan olasılıkların sırtı sıra gerçekleşmesi, elini ayağını dolaştırıyor, öngördüğü tedbirleri faydasızlaştırıyor. Telâşe müdürlüğünü de üstünden atamadı bir türlü, adamın cinlerini tepesine toplayan övüngenliği ile, nerede işine gelen bir boşluk bulursa, en Horatio sesiyle doldurmak alışkanlığını da! Tiyatro yöneticisinden çok, yosmalarını fedailerini çevresine almış, bir çete elebaşısı gibi davranıyor galiba, yerli yersiz sağa sola çıkışması bundan. Gerçi hiç boş durmuyor gibi, sahiden de durmuyor ama, görünüşü kurtarsın diye, yoksa provalarda sıra kendine gelince rolünü unutup böyle kekeler, aralıksız yanılmalarıyla sahne düzenini altüst eder miydi? İçinde kötülük olmadığı muhakkak! Halim bu, değişir mi? Ötekiler, hiç değilse onun kadar gizli pazarlıklarını unutup, kendilerini işlerine verseler, tiyatro için konuşsalar, besbelli kurtarırlardı oyunu, sokağa çıkma yasağı kaldırılırsa, sözleşilen tarihte perde açılabilirdi.

(Van gölünün orası, baştan aşağıya yanardağ toprağı: Suların aydınlandığı sıralar, eski volkanlar birbiri üstüne şahlanır, gölün yüzeyindeki belli belirsiz ürperme, yüzyıllık depremlerden artakalmış, gizli bir titreşimdir sanki. Binlerce yıldır, buralarda, yer sarsılmış durmuş. Kimilerine bakarsan, Asurluların mı, Ermenilerin mi ne kurduğu eski Van şehri, şimdiki gölün olduğu yerdeymiş, korkunç bir depremle göçmüş, üstünü sular kaplamış. Güneşin bol, gölün durgun zamanında kim baksa diyorlar, yıkılmış kuleleri, çökmüş kubbeleri, birbirini kesen düzgün yollarıyla dipte yattığını açıkça görür. Şişeye konup ağzı tıkanmış bir şehir. Ne rüya, ne rüya!

Erciş'e kapağı bir atabilse, yıllar yılı tasarlayıp yapamadığı bir şeyi yapacak, Rougon-Macquart'ları ilk kitabından son kitabına soluksuz okuyacak. Hayatının düzenini de yeniler belki. Bugüne kadar patırtılı gürültülü yaşamanın ne hayrını gördü, hiç! Şöyle daha basit, daha sıhhatli bir yaşama tutumu tutucaksın, oh kekâ! Tutkulu

yaşamaya, hırgüre paydos! Olur ya, yeniden şiir yazmaya başlar, hem bu sefer uzun, içinde ibikli tarla kuşları, mavi dağ çiçekleri uçuşan kır şiirleri yazar artık.)

Dicle'yle Korkut, ocağın önünde yere oturmuş, alçak sesle bir şeyler konuşuyorlar. Korkut, cıgarasını ıslata ıslata, yine dudaklarını hiç kımıldatmaksızın, hain soruları soruyor. Öğrenmek istedikleri olmalı.

–...eğer yanlış anlamadıysam, bildiri dağıtacağız diye kapı kapı dolaşmaktan vazgeçiliyor, bildiriler postayla gönderilecek. Öyle ya, ortalıkta gözüküp damgalanmaya ne lüzum var, atarsın kutuya olur biter. Hârika fikir doğrusu, kim akıl ettiyse iyi akıl etmiş, tanımak isterdim yani.

Halim'in sabrı taşmak üzere, yok canım, Şenol'un provalara katılmayışına içerlediğinden değil, Korkut'un suratını görmeye katlanamadığından. Dalaştılar dalaşalı, birbirlerinden uzak durmaya dikkat ediyorlar. Halim, burnuna bile girse, Korkut'u inatla görmezlikten geliyor; Korkut'sa, işi iyice vurdumduymazlığa dökmüş, Halim hiç yokmuş gibi davranıyor ki, adamı öldürür. Öbürlerinin bunu umursadıkları yok, şaka gibi alıyor, yerli yersiz gevezelik ederek havayı yumuşatmaya çalışıyorlar. Belki, Halim tiyatronun başı olarak kendini o kadar ciddiye almasa, başaracaklar ama, alıyor, bu sorunlara uzaktan yakından değinen konulara yaklaştılar mı bakışı bulanıyor, başlıyor dudakları titremeye, saçlarının dibinde iğne uçları varmışçasına kafatasına bir şeyler batmaya.

"– Öff, ne yapmalı?"

Bir cıgara. Yeniden cebinde ansızın sırra kadem basan kibritlerini aramaya dalıyor, buldukları kibrit yerine bir sürü ıvır zıvır: Çengelli bir iğne, bir tramvay bileti, bir tükenmez kalem yedeği, iki üç raptiye, bir de mektup. Evden çıkacağı sırada, tesadüf, postacı. Baktı mektup annesinden, açtı ayaküstü okuyup cebine koydu. Allah'ın inayetiyle babası birdenbire iyileşmiş de, onu bildirmek istemişlermiş.

"–...al bakalım, beş paralık da bunlardan!"

Yanmamış cıgarasını dudaklarında unuttu. Emine'nin ilkel yazısı ile donattığı kareli defter kâğıdını gözden geçiriyor: Evet, gerçekten iyiymiş ihtiyar, ayağa bile kalkmış da evin avlusunda dolaşmış, besbelli Eyüp Sultan hazretlerine adanan adağın yüzü suyu

hürmetine olmuş bu iş. Annesi böyle diyor. Ona, bu günleri gösterdiği için, bir danayla iki koyun kesmeye hazırlanıyormuş.

Emine, hiçbir mektubunda yapmadığı şeyi nedense bu mektubunda yapmış. Osman Naci'nin ansızın oraya gelişiyle ilgili olarak, birkaç satır da kendisi eklemiş:

"...Halim Bey kardeşim, burada neler geçtiğinden haberin olsun, ağabeyin Osman Bey babanın yanında sana iftiralar attı, İstanbul'da Allahsız Peygambersiz yaşadığını, Hökümatın yakında seni süreceğini söyledi. Aptullah Hoca da ordaydı, dediklerini kafasınla bir bir doğruladı. Halim Bey kardeşim, bunun üstüne ihtiyar seni evlât tanımadığını söyledi, 'Benim Halim adında oğlum yok' dedi, annen ağladı, ağabeyin Osman Bey ise, 'Öyle diyorsun ama möhterem babacığım, sana bir emr-i hak vaki olursa, servetinin yarısı ona kalacak' dedi. Aptullah Hoca, sakalını sığazlayıp onu bir bir doğruladı. Bunun üstüne ihtiyar çok kızdı, Kâtib-i adil'den senet yaptırıp seni mereşçilikten çıkaracağını söyledi. Halim Bey kardeşim, ağabeyin Osman Bey okumuş yazmış ama, kalbi kötü. Aptullah Hoca, gece gündüz dua eder durur ama, onun kalbi de kötü. Allah seni bunların şerrinden korusun, âmin."

Halim'in gözlerinin önünde babası: Kınalı kaypak sakalını öfkesinden titrete titrete o küt ve tokmaklı sesiyle, bas bas bağırıyor. Avludaki kıllı yörük kiliminin üzerine bağdaş kurup oturmuş, ayağında aba terlikler, elinde, kemikli parmaklarının arasında şakır şakır tesbihi. Allah Allah, köşedeki cılız erik ağacı böyle nasıl çiçeklenivermiş? Yaldızlı kafeslerinde iki kanarya, zincirleme ötüşleriyle ortalığı şenliğe boğuyor. Emine, elinde eski bir sulama tenekesi, kuyudan su çekip çekip çiçekleri suluyor. Ne tarafına dönse, belirmeleriyle kaybolmaları bir olan, kırmızı, mavi, sarı, ufacık gökkuşakları.

Aptullah Hoca, bir gözü yarı açık, o kalleş ve kirli sırtlan suratının ardına gizlenmiş, kaba kuştüyü minderinin üstünde sofu sofu sallanıyor. İki dakikada bir, ağzından geğirmeye benzer bir sesle salıverdiği, büyük kelime:

"– Allah!..."

Yalnız Osman Naci'nin altına bir hasır iskemle vermişler. O da, Emine'nin çiçekleri sulayışına dalmış. Çok önemsediği, hiç görmediği bir şeymiş gibi bakıyor. Ötede annesi, o gün ekmek yapmış, fırından kara köylü ekmeklerini çıkardı, çıkaracak. Sıcak ekmek kokusu, dünyayı tutmuş bile.

Halim bunları en ufak ayrıntılarına kadar hatırlıyor ama, içinde bir boşluk. Orada olamadığına üzülmüyor. Sıkılmadı da. Emine'nin uyarışını ciddiye almadı sayılır. İnandırıcı bulmadığından olacak. Şimdiki tasarıları, dört ay öncekilerden o kadar farklı ki! Mirasa konmuş konmamış, hiç umursamıyor. Boğaz'daki villa, kötü çizilmiş bir eskiz gibi silindi gitti. Mercedes-spor arabaya gelince, ne o güzel obüs siluetiyle rüyalarına giriyor artık, ne de jet motorunu andıran uğultusunu duyar gibi oluyor. Ortalığın karışması, bir yandan da tiyatro, onu öylesine meşgul ediyorlar ki, arasıra nasıl olmuş da böyle bir miras olasılığına gelecek hayallerini bağlamış, şaşıyor:

"–...olur mu canım? Hem ayıp, hem garip. Adama ne derler? Hayat demek, çalışmak demek değil mi? Dublajıma giderim, piyesimi sahneye koyarım, arada bir iki film çıkarsa, tamam, dokunma keyfime! Mektubun tek can sıkıcı yanı, sürgün lâfını tazelemesi. Yok, tam hayatıma çekidüzen verdiğim sırada bu kalleşliği yapar, beni gönderirlerse, bir çuval inciri berbat ederler, mahvolurum."

Osman Naci, elinde üzüm salkımı, parmak uçlarına bulaşan balı yalaya yalaya yiyor, hiç bozuntuya vermeden, Parkotel'deki cümlelerinden birisini tekrarlıyor:

"–...her şeyin bir bedeli var, seni rahat bıraksınlar mı istiyorsun, bedelini ödeyeceksin: Biz hüsnüniyetimizi isbat için size itimat ediyoruz, siz de bize edin, hüsnüniyetinizi ve vatanperverliğinizi ef'alinizle gösterin. Yoksa..."

Onun ağzından sözü, Birinci Şube Müdür Yardımcısı kapıyor. Yine dokundura dokundura:

"–... rica ederim –diyor–, telâşa mahal yok kar'şim: İyice düşünün karar vermeden evvel, bir hafta, iki hafta, bir ay, ne kadar isterseniz: Kararınız kesin olsun, bize yeter. Bütün arzumuz size yardımcı olmak, can sıkıcı bir yolculuğun zahmetinden kurtarmak!

Bu ikisine Korkut'un yapışkan sesi bitişiyor. Söylediklerinin altında, kıpır kıpır, tehlikeli olasılıkların bin türlüsü:

–...yooo, olayı olduğundan fazla büyütmeyelim şekerim, bir öğrenci gösterisi, alt tarafı bir öğrenci gösterisidir. Kalabalığın içinden bir köylü, bir işçi gösterebilir misin bana, hatta bir küçük burjuva, elbette hayır! Öğrencilerin, sokağı bütünüyle arkalarına takamadıkları, gün gibi meydanda!

Ağzında karamela eritiyormuş gibi salyalarını akıta akıta sözünü bağlıyor:

–...halk arkalarından gtimedi mi, ne yapsalar boş, hapı yuttular demektir.

Dışarda birileri pat pat koşuyorlar. Ayak sesleri gelip, kapının ardına yığılıyor. Yanıp sönen bir marş. Tabanca gibi patlayan bir sövme. Kapı, rüzgâr tepmişçesine açılıyor. Kısa ve dik merdivenden, soluk soluğa öğrenciler, birbirlerini ezerek içeriye dökülüyorlar: Kısa, altın kırkmalı bir kız, cılız bir oğlan, haldır haldır bir kız daha, vara yoğa gülen salak bir herif, hepsi on ya da on beş kişiyi bulan bir grup. Elebaşıları Cavcav, onu da görmek lâzım hani: Yaka paça dağınık, usturayla kazınmış kafasında boncuk boncuk ter taneleri, kocaman bıyıklarının arkasında, birbirine yakın üzüm gözleri fırdönüyor. Merdivenin son basamağında durdu, kolunu fiyakayla uzatıp aşağıdakileri biçerek,

– Şenol'u mu bekliyorsunuz? –dedi–. Daha çok beklersiniz, inekler. Şenol gelmeyecek. Gelmeyecek diyorsam, gelemeyecek de ondan: Dünkü curcunada enayiyi enselediler. Davutpaşa'ya kapatılmış.

Sevinçten mi korkudan mı nedense, zangır zangır titreyen cılız oğlan, Cavcav'ın bıraktığı yerden kapıyor sözü:

–...beni de tutmuşlardı, cemsede beş altı kişi vardık, ama Allah için söylemeli, yol boyunca subaylar ipi kırmamız için ellerinden geleni yaptılar: Arabayı yavaşlatıyorlar, görmezlikten geliyorlar, neler neler! Ben, bir de Hukuk'tan bir kız atlayalım mı dedik, atladık. Şenol korktu, gözü kesmedi züppenin.

Başına gelenlerden, şaşırmış ve memnun. Üstünde bir: "Yaaa bizi de tongaya kıstırmışlardı, nasılsa yakayı kurtardık" hâli, uçuyor fukara.

Az önce, alkol buharına doymuş yumuşak nemliliğiyle, tarih öncesi mağara dekoruna kapanmış uyuklayan Kulüp 47, bastırıveren gençlerin anaforuyla çalkalanıyor. Duvarlarda içi geçmiş

resimler, sıçrayarak uyanıyorlar. Hazret-i Nuh'un suratında kaygılı, hoşgörülü bir gülümseme. Gemisindeki hayvanlar ürkmüşler, kimisi meliyor, kimisi böğürüyor. Ortalıkta umulmadık bir canlılık, insanın içini yatıştıran bir neşe. Yeni gelmiş olanlar eskilerle kaynaşıyorlar. Her iki tarafın çığlıkları, havada, kılıçlar gibi çatışıyor.

Dicle, yine ne yapmışsa yapmış, milleti başına toplamayı becermiş. Beyazıt'ta olup bitenler üzerine soru yağdırıyor. Mine ondan aşağı kalır mı, bu defalık olsun rol kesmeyi bırakıp, daha şimdiden kendini Stenka Razin, ya da Emiliano Zapata sanan Cavcav'a bütün Amerikan cıgaralarını bağışlıyor.

Cavcav'da laf çok: –...ulan bir de ne göreyim, atlı polis üstümüze saldırmaya hazırlanmıyor mu? Artık durur muyum, atıyorum kendimi önlerine, avazım çıktığı kadar: 'Arkadaşlar! –diye bağırıyorum–, bir adım daha atarsanız, bunlar sizi ezecek, herkes çabuk ağaçların gerisine...'

Daha ciddi, daha etkili bir ses arıyor:

–...üniversitede bizi kuşattıkları gece, namussuzum su koyveren çıkmadı. Aç susuz uykusuz, hepimiz büyük anfiye doluştuk. N'apalım, çıkayım desen çıkamazsın, sokaklar silme polis. Gece yarısına doğru, baktım moral düşüyor, arkadaşlar dedim şarkı söylesek?

Deminki cılız oğlan, inatçı da, hâlâ keçi gibi ilk söylediklerinde direniyor:

–...yahu ben ne diyorum size, ordunun polisi taktığı yok, bizi salıveren aslında subaylar, hatta içlerinden birisi: 'Korkmayın çocuklar, –diyordu–, bizden size zarar gelmez. Zaten çok sürmez bu durum...'

– Hâlâ sürüyor, ama?

– Başımızda böyle hükümet olursa, nasıl sürmesin? Deli bu herifler, deli! Deli değilse, şaşkın! Üniversite'yi kapadılar ya, gösteriler duracak akıllarınca...

– Yok, öyle deme birader, hesapları yanlış sayılmaz. Üniversite kapandı mı ne olacak, dışarlıklı öğrenciler memleketine gidecek, onlar gitti mi gösteriyi kimlerle yapacaksın? Hesapları tutsaydı...

– Tutmadı ya, sen ona bak.

– Hem de nasıl: Hiçbiri gitmedi.

–'...ölürüz gitmeyiz' diyorlar.

– Hey, haberiniz oldu mu: Menderes, Cemal Paşa'ya mecburi izin vermiş. Emirlerine kulak asmıyormuş galiba.

– Cemal Paşa'ya mı? Cemal Paşa kim?

– Ayıp ulan, ayıp! İnsan Cemal Paşa'yı bilmez mi: Kara Kuvvetleri Komutanı. Orduda Cemal Aga diye nam salmış ki...

–...ee, bu gece n'apıyoruz? Herkes evine mi?

– Hayır, bildiriler yazılacak, zarflanacak.

–Nerde, peki?

– Cavcav'ın atölyesinde.

–...bana bakın, n'aptım biliyor musunuz? Çaktırmadan pederden üç kutu zarf yürüttüm. Hak etti ama: Adam demokrat, hem demokratın azılısı, ona bakarsan bizi böyle sokaklara döken Ruslarmış,

– Yok, deve.

–...Mine, iki gözüm, senin Feridun Bey kimden yana Allah aşkına? Menderes'ten yana mı, gençlikten yana mı?

– Paradan yana nonoşum, o daima paradan yana.

– Ah eşşoğlueşşek ah! Biraz 'arpa' verse olmaz mı? Doğru dürüst bir teksir makinesi alırdık. Bu sabah vitrinde bir tane gördüm, nah böyle....

Sonunda Cavcav bu çalkantılı gevezeliğin boş bir yerini yakalayıp, gümbür gümbür sesiyle içine daldı. Konuşurken bıyıkları birer bayrak gibi dalgalanıyordu:

–...tamam çocuklar, bir saat sonra sokağa çıkma yasağı, gecikmeden, dağılalım ki herkes karnını doyursun, benim orada ilâç için tek lokma ekmek bulamazsınız, sonra söylemedi demeyin ha, içkiye gelince bak....

Geldikleri gibi çığlık çığlığa, birbirlerini çiğneyerek, coşkun ve heyecanlı gittiler. Ne yaptıklarının doğru dürüst farkında olmadıkları gibi, başlattıkları hareketin nereye varacağını da kestiremiyorlardı. Yepyeni, kitaplarda ve yasalarda yazılı olanlara hiç benzemeyen bir gerçeğin, kendiliğinden ortaya çıkmış öncüleriydiler, kendi gerçeklerinin öncüleriydiler belki de, o yüzden kuralların soyut ve değişmez sonuçlarına uymuyorlardı, başlarına buyruk ve bağımsızdılar.

Onlar gider gitmez, Halim kendini, göğüs kafesinde asker postalı gibi koskoca ve simsiyah bir yürekle, yapayalnız yakaladı. Az ötesinde saçlarını otlayan, unutulmuş, moruk bir deve, uzak

uzak, Van gölü çevresindeki ay kraterlerini kuruyordu. Kulübü kapayıp evine dönmek amacıyla teker teker ışıkları söndürmeye başlayan garsonu saymazlarsa, içerde onlardan başka kimse yoktu. Karanlık dayanılmaz bir yoğunluk, yalnızlık katlanılması güç bir ağırlık kazanmıştı. İkisi de dehşetli birbirini gereksiniyor, bu müthiş gerçeği açıklamak korkusuyla olacak, yüzyüze gelmekten çekiniyordu. Bir zaman, sessiz ve hareketsiz beklediler.

İlk kalkıp Halim'e yaklaşan Galib oldu. İçinde şefkate benzer duyguların kımıldadığı kederli bir hoşnutsuzlukla.

– Ben –dedi–, sana söylemiştim hazret: Her şey bizim çevremizde, ama bizsiz oluyor. Bu çorbada tuzumuz yok bizim.

Garsonun ellerine, 'eyvallah'larını, iki güzel ama faydasız balık ölüsü gibi tutuşturup, merdivene doğruldular. Galib ancak orada konuşmayı hiç kesmemiş gibi, sözlerini tamamladı.

–...işte o kadar!

Sokağa çıkar çıkmaz, ıhlamur ve nane kokan, ılık, cam liflerinden yapılmış gibi şıngırtılı bir yağmur. Dalgın, elleri ceplerinde, omuzları düşük, bir süre yürüyor, usul usul ıslanıyorlar. Artları sıra dövülmüş, yine de onlara son derece bağlı bir çoban köpeği gibi, Beyoğlu. Birden tombul bir kızcağız, akla ziyan memelerinin üstünde yuvarlanarak, yanlarından geçip, bir temizleyici dükkânına sığınıyor. Islanmış ama keyfi yerinde, gökyüzüne şen şakrak,

– Yağ mübarek yağ! –diye bağırıyor–, yıka günahlarımızı!

Gerçi Galib Kasımpaşa'da oturur, çokluk gece kulüplerinde oyalandığından, Tepebaşı'ndaki eski Emperyal Oteli'nde, sarhoşluğunun erişilmez yüksekliklerinden, kafasında sabah sislerinden sarıklarla, şafak sökerken inip yıkıldığı, bir de odası var. Halim, otelin önünde ayrılırlarken:

–...belki haklısın –diyor–, belki değil muhakkak haklısın ama, bıçağın ucu hep bize dokunuyor: Çorbada tuzun olsun olmasın, sürgüne sen gidiyorsun, zavallı Haydar gidiyor.

Galib cevap vermiyor, cevap yerine salıverdiği, daha çok zor bastırılmış bir geğirmeyi andıran bir göğüs geçirmesiyle, onun gündelik zehiri:

–...Ali İhsan'ı unuttun hazret! Onu da yolluyorlar. Dün gördüm, haberi henüz öğrenmişti. Muş'a gidiyor.

Halim, zehiri ta iliklerinde duyuyor. Bacakları çözüldü bile. Sesi kayboluverdi:

– Muş'a mı –diyor–, al sana Allah'ın bol insanın az olduğu bir yer daha. Böyle yapıyorlar, nedense.

Tükürüğünü yutayım diyor ama, boğazından inen bir yıldırım:

– ne dersin, sıra bana yaklaşıyor mu?

– Orası hiç belli olmaz.

Arkasından bir soru, ama bunun böyle olduğuna öyle inanmış bir soruşu var ki, canını yakıyor Halim'in:

–... yoksa korkuyor musun?

– Bana bak, sürülmeyi rahatça göze alabilecek, senden başkası çıkmaz: Vahşi bir hayvan gibi yaşıyorsun, evin barkın belirsiz. Ben öyle miyim ya, sorumluluklarım var bir kere...

Cümlesini dili dolaşarak tamamlıyor:

–....karım var sonra.

Sabah gözünü açtığından beri Suat, Matmazel Raşel'le buluşmasını ertelemenin yolunu aramış durmuştu. Son defa, berbere gitmek için en elverişli günün, çarşamba olduğunu kararlaştırmışlardı. Bugün o gündü ama, saçına nasıl bir biçim vereceğini hâlâ kestiremeyişi bir yana, Matmazel Raşel'le yüzyüze gelmekten çekiniyordu. Onu tetik üstünde tutan, başına dert açabilecek düşüncesizce davranışlardan alıkoyan, biraz tiksinti, epeyce korkuyla karışık, garip bir çekingenlikti bu. Belki Matmazel Raşel'in o gün olanları ters yorumlamasından, ilersi için yanlış sonuçlar çıkarmasından kaygılanıyordu. Haklıydı bunda, tutkuları ne kadar aykırı, rüyaları ne derece irkiltici olursa olsun, henüz dönüşü olmayan yollara dalıp vazgeçilmez ilişkiler kuracak kadar hazır değildi. Üstelik Ümid'i ne yapacaktı. Ümid'i? Zindanın birinde gittikçe solan o lâle, uzaktaki varlığıyla sürekli olarak aklını karıştırıyor, yaşantısını alt üst ediyordu: İşte bak, Yüzbaşı Demir eve uğramayalı neredeyse on gün oluyor, o uğramadı mı Ümid'den haberi olmuyor, Ümid'den haberi olmadı mı, nasıl yaşasın?

Sabahtan beri aradığı bahaneyi, ona, Matmazel Raşel'in dükkânını gümüş telli bir kafes içersine alıveren yumuşak ve kokulu yağmur vermiş oldu:

"–...Parmağını oynatayım desen şıngırdayan bu oynak kafesin içinde, işim yok da gidip o mavi hayvanı mı arayacağım? Gitmeyiveririm, olur biter."

Bitmiyordu, ama! Yan çizmek, kendi kendisinin üstesinden gelmek de istese, o gün dükkânın ardındaki yazıhanede olanlara

sımsıkı bağlı bir saplantıdan bir türlü kurtulamıyordu. Hayır, yeniden aynı şeyleri yapmak değildi istediği, hatta kimilerin ne yaptığı da silinmişti gözlerinden, soyut olarak sadece olanları düşünmek dalgalandırmaya yetiyor, sinirlerin çatır çatır gerilmesi, sivrilen meme, terleyen avuçlar... derken, yeniden cinsel azgınlığın sarsıcı ateşine bulaşıyordu.

Geç uyanmıştı, geç ve güç. Yatakta uzun uzun gerindi, esnedi. Artık kazımadığından, bacakları boyunca kıllarının iğne ucu gibi dik dik başverdiğini hissetmek, içini gıcıklıyordu. Burun deliklerinin durup durup titremesi, hele boşluğu mavi bir ayna gibi tutkuyla dişlemek istemesi, onu öldürecekti. Amacı belirsiz, dağınık tutku, git git, belirlendi, aydınlandı, saat ikiye doğru şaşmaz bir açıklık kazandı: Aslında o gün orada olanları içisıra yeniden yaşıyor, üstelik bundan gizli zevk alıyordu. Aldığı zevk, yalnızlığı oranında artmaktaydı. Öyle ya, bu işi Matmazel Raşel'le yaparsan, yalnız Matmazel Raşel'le yapmış olursun, oysa tek başına yatıp yapmayı düşündün mü, yaptığın da, yapacağın kişi de esintine ve isteğine göre değişir durur. Cinsel besinin böyle aralıksız başkalaşmasında, düz sevişmede hiçbir zaman olmayan ağır bir yoğunluk, nice yeni ve aykırı vücut hazları var.

Onun için öpüştüğü şimdi Matmazel Raşel'se, az sonra Paula'nın taa kendisi. Ya da o enine boyuna, kafası usturayla kazınmış, zebellâ gibi zenci kadın. Belki Nadejda, belki Ümid. Evet, evet Ümid. Son günlerde Ümid düzenli olarak hepsinden baskın çıkıyor, ne var ki durduğu dalda durmayıp, o da kılıktan kılığa giriyordu. Bir bakıyordun bir salon centilmeni: Başında silindir şapka, sırtında frak, tek gözlük, yaprak cıgarası, kelebek kravat, koltuğunun altında baston! Bir bakıyordun yakışıklı bir avcı, ayağında çizmeler, elinde kırbacı, dişlerinin arasında piposu! Hele bu kılıkta belirdi mi, dayanabilirsen dayan! Suat da dayanamıyor, benliğini tutkusuna bırakıyor.

Bugün de öyle oldu, divana boylu boyunca uzanarak, kendi kendisini sevmeye koyuldu. Önce göğüslerini bir süre okşadı, sonra bacaklarının bitiştiği yeri. Vücudunu, utançla karışık mutluluğa benzer bir iç rahatlığına kavuşturan, o sarsıntılı boşalışın öksüz aydınlığında ise, yeni saç biçimini bütün ayrıntılarıyla gördü: Kısa, önleri dağınıkça, arkası yukarıya yukarıya fırçalanmış, iki yanı fa-

vorili bir erkek saçıydı bu, daha doğrusu geçen yüzyıldan bir sanatçı profili, besteci, ozan filan.

Buluşuna bayıldı: Romantik çağ ozanlarının o solgun erkek yüzünü edinmek, sesini boğuklaştırıp daha kalın tonlara indirmek, davranışlarına bir genişlik, ölçülü bir savrukluk vermek, sonra gidip, aynalarda kadınlıktan her gün biraz daha nasıl uzaklaştığını seyredip kendine hayran olmak! Bu arada, kapıyı çalıyorlar, duymuyor bile. Evde değil ki: Yeni suratını takınmış, üstünde büyük bir ferahlık, sağdan soldan lâf atanlara, meraklı meraklı bakanlara aldırmaksızın, çıkmış şehirde sokak sokak dolaşıyor. Yine kapı.

"– Öff, bir dakika rahat yok! Hem canım kim olabilir? Bu saatte ne Demir gelir, ne Halim. Zaten anahtar paspasın altında, biliyorlar, onlardan biri olsaydı, alır açardı."

Yine kapı. Açacak mı açmayacak mı? Ona kalsa açmayacak ya, içinde bir dürtü: Antreye geçiyor, karanlık, ışığı yakıp kapıyı açıyor, boylu boslu, efendiden bir bey, elinde irice bir paket! Kim bu? Hiç tanımadığı biri. Adreste yanılmış olmalı. Tam, "Yanlışınız var efendim, kimseyi beklemiyorum" deyip kapıyı kapatacak, adamın dudaklarında soluk ve paslı bir gülümsemenin belirdiğini görüp, donakalıyor. Kalın, biraz gevrek bir ses,

– Suat –diyor–, beni tanımadın mı meleğim?

Ne? Olacak şey mi bu? Suat'ın kanı, damarlarında, bir anda buz kesildi. Romantik ozan profili, pat pat bir güvercin telâşıyla suratını terketmişti. Aynı anda, zindanda siyah bir lâle soldu, Türk mavisi pencerenin ardındaki kanûn, Boğaz'a yakınmalarla yüklü hep aynı melodiyi salıverdi. Hayrun'du gelen, Hayrun, annesi.

Oturaklı, hareketlerinde yanlış bir erkeksilikle içeriye daldı. Besbelli usta terzi elinden çıkma, gece mavisi bir takım elbise giymişti. Beyaz, tiril tiril naylon gömlek. Üstü H işlemeli, altın kol düğmeleri. Ayağında hafif, burnu uzun, bağcıklı pabuçlar. Kır düşmüş saçlarını gerçek bir erkek gibi kestirmiş, sımsıkı arkaya taramıştı. Yalnız sağ kaşının üstüne düşen savrukça bir perçem, görünüşündeki ciddiliği biraz yumuşatıyor, hovardalık mı külhanbeylik mi artık neyse, öyle değişik bir hava veriyordu. Şiş, adamakıllı solgun ve rezil beyazı yüzünde, bu sayılmazsa, tek aydınlık, o platin köpek dişinden dağılan üşütücü buğuydu. Çünkü, çizgili lâcivert kravatının üstünde, paslı bir makas asılmış gibi loş loş parlayan gü-

lümsemesini, dudaklarından eksik etmiyordu. Bu gülümseme, köse bir erkek gülümsemesinden farksızdı.

Salona girince, getirdiği paketi masanın üzerine bıraktı. Suat'ı elinden tutarak, pencereye götürdü, iki adım geriye çekilip tepeden tırnağa süzerek,

– Yaradana kurban olayım –diye bağırdı–, ne de güzelsin? Bırak Allah aşkına doya doya seyredeyim, gençliğini, güzelliğini içime sindireyim! Bunun benim için ne demek olduğunu, bir bilsen! Ne kadar ıstırap çektiğimi, ağladığımı! Geceleri korkunç rüyalar görüyordum, ne kâbuslar, güya canavarların pençesine düşmüşsün, seni paralamak istiyorlar, çığlık çığlığa beni çağırdığını, yardım istediğini işitiyorum ama, kımıldanabilmek ne mümkün? Böyle sağ salim karşımda görebilmek, bir devlet! Çok şükür çektiklerim bitti, seni buldum, Cenab-ı Hak bana bugünü gösterdi, ana kız, bundan sonra ölüp ölesiye ayrılmayacağız artık, hiç mi hiç...

Kollarını açarak Suat'ın üzerine yürüyor:

–...meleğim, seni bir öpeyim hele!

Suat, şaşırmıştı, şaşkınlıktan eli ayağı bağlanmıştı ama, elinde olmadan bir adım geriledi, fakat kucaklamasından kaçamadı: Uysal, hiçbir tepki göstermeden, uyuşukluğa yakın bir kayıtsızlıkla, öylece durdu: Gözlerini yummuştu, içinden yükseliveren bir dalga, onu kaptığı gibi, eski bayram sabahlarına götürüyordu: Sarışın, dalyan gibi bir kadın yatağına eğilmiş, öpüp koklayarak, kulaklarını çekip ayaklarını gıdıklayarak onu uyandırmaya çalışıyor. Annesi bu, o gizli gizli karanfil kokan, dolu dolu gülen, açık ve aydınlık annesi! O nerde, Suat'ı şimdi göğsüne bastıran yarıdan çok fazla erkek, bu tutkulu, tütün ve leylâk kokulu (Nadejda'nın kokusu) kadın nerde? Bir yandan burnunu boynunun çukuruna sokmuş öpüyor, bir yandan saçlarını okşayarak söylenip duruyor. Konuşması bir yerde dokunaklı ama, genellikle yayvan ve sıtmalı. Suat'ı asıl 'yerli film' havası bunaltıyor galiba:

–...et tırnaktan ayrılır mı hiç? Ayrılırsa, ne acılar pahasına ayrılır? Ana kız bir şehirde yaşayıp, bir kere bile yüzyüze gelmemek, eti tırnaktan ayırmak değil de ne meleğim, ha söyle bakayım? On yıl, on uzun yıl, dile kolay! Baban öldü, son nefesini verirken, dudaklarında senin ismin vardı, ben kocadım, eski hallerim kalmadı...

Sesi çıt diye kırılıverdi, erkekçe güvenini kaybederek, yıllarca

önceki dolgunluğuna döner gibi oldu: Sanki boşanacak, ellerini ısıra ısıra ağlamaya başlayacak! Fakat hayır! Getirdiği paketin üzerine acele eğilerek, bozgununu ustaca gizleyebiliyor:

–...bak sana ne getirdim: Beğenirsin inşallah! Bozulduğundan hanidir bir köşede atılıp duruyor, işlemiyordu: Çok sevdiğini bildiğim için olacak temelli gözden çıkaramıyordum. Bir gün Vicdani Baba almış götürmüş onartmış getirdi: O gün bugün, yine eşkiden olduğu gibi, "Kâtibim'i çalıyor.

Çocukluğunun çalarsaati. Suat, ayak uçlarına basa basa kütüphanenin kocaman kapısından içeriye süzülüyor. Yedi yaşına bastı ya, artık basbayağı büyükten sayılır. Babası, perdelerin arkasına dikilmiş, Şefik Kaptan'ın gemisi İnşirah'ın geçişine dalmış. Suat'ın içeriye girdiğini fark eder etmez, yumuşak bakışlarında pırıltılı bir gülümseme:

"– Ne o, sen misin nazlı kızım? Saati mi dinlemek istiyorsun? Gel bakayım kucağıma!"

Oturup onu dizlerinin üstüne alıyor. Camların ötesinde sonbahar, serin bir rüzgâr gelip okşadıkça, denizin yüzünde birbirine zincirlenen yaygın ürpertiler. Az sonra akşamın ilk ışıkları, için için üşüyerek, yanacaklar. Önce karşı yakada, sonra bu tarafta.

Suat, annesine nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu, istemediğinden, getirilen armağanı beğenmediğinden değildi şaşkınlığı, ne demek gerektiğini kestiremediğindendi. 'Anne' demeli miydi acaba? Yoksa çok mu tuhaf düşerdi 'Anne' demek? İçinden durmaksızın 'Beyefendi' diyesi geliyor, ağzımdan kaçıracağım diye de ödü kopuyordu. Annesinin eşine az rastlanır görünüşü onu öylesine etkilemiş, içini öyle daraltmıştı ki, yüzüne bile hepsi hepsi bir defa, –o da kaçamak– bakabilmişti. Suçlu gibi gözlerini gözlerinden kaçırıp duruyor, farkında olmadan minyatür işlemeli çalarsaatin orasını burasını elleyerek:

– Zahmet oldu, çok zahmet oldu? –diye kekeliyordu–. Bilmem ki nasıl teşekkür etsem?

Başı sonu belirsiz derin bir kargaşalık içindeydi. Ne o ünlü soğukkanlılığından eser kalmıştı, ne duygusal tepkileri üzerindeki denetiminden! Ayarı bozulan duygusal aygıtı, rasgele, ama cehennem hızıyla çalışıyor; göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir süre içinde, birbirini izleyip kovalayan bir sürü karmaşık duyguyu, bir arada ya-

şamasına sebep oluyordu. İlk anlardaki uyuşukluk, yerini duygusal bir dağınıklığa bırakmıştı: Şefkat, dehşet, tiksinti, yalnızlık, korku, sevgi, suçluluk duygusu, içisıra üstüste yığılıyor; hele bunlardan hiç değilse bir bölüğünü belli ettiğini sanması, azabını büsbütün çoğaltıyordu.

Neden sonra aklı biraz başına gelir gibi oldu:

– Aman yarabbi –dedi–, size kahve yapmayı unuttum. Kusura bakmayın. Nasıl içerdiniz, sade mi, şekerli mi?

Mutfakta yalnızlığına kavuşunca, ellerini kalbinin üzerine koyup gözlerini kapayarak:

–...Allahım –diye içini çekti–, sen bilirsin!

Kulaklarından Ruhsâr yengesinin dedikleri gitmiyordu. Meğer ne kadar haklıymış kadın:

"–...yo hayır, ne çirkin ne gülünç! Daha çok ürkütüyor insanı, neden dersen, erkek esvapları giymiş bir kadın hâli yok onda, düpedüz erkek hâli var: Kendinden emin, kibirli, mütehakkim. Böylesine rastlayınca, korkmamak elde mi? Ah kızım ah, tebdil değil o, basbayağı erkek!"

Annesinin, Ruhsâr yengesi gibi taban tabana karşıtı bir kadını ürkütmesi akla yakındı ama, Suat'ı neden ürkütüyor? Hem erkek hem kadın yaşantısıyla, bir yerde, onun için için beslediği ince aykırılıkların canlı örneği değil mi? Ne yapmış sanki, kurulu düzeni tepetaklak ederek, ahlâk kurallarının dışına çıkmış! Cinsel özgürlüğüne sınır tanımıyor, tanımadığını lâfla değil, yaşayışıyla kanıtlıyor. İyi ama, Suat'ın kendinden bile gizleyerek kurup durduğu bir yaşama biçiminin, elle tutulurcasına gerçekleştirilişinden başka bir şey mi bu? Aslında, tıpkı Ruhsâr yengesi gibi varlığından rahatsız olduğu, hatta ürktüğü kadın, annesi, rüyaları boyunca olmak isteyip isteyip heyecanlandığı, o müthiş kadının ta kendisi değil mi?

"–...herkesten ayrıyım diyorum, buna yürekten inanıyorum ama, yoksa onlardan biri miyim?"

Ötede Hayrun evi geziyordu. Bir eli pantolonunun cebinde, öteki, parmakları arasında ucu yaldızlı bir cigarayla, havada. Önce yatak odası, sonra kütüphane, sonra banyo. Her girdiği yeri bir emlâk simsarı dikkatiyle ince ince gözden geçiriyor, yanında biri varmış gibi, bağıra çağıra fikrini söylüyor:

–...ışık az, ışık! Tavanlar alçak, nefesini daraltıyor adamın! Çok da dar, hızlıca döneyim desen, bir şeyleri devirmeden dönemezsin. Şu pencere nereye bakıyor, avluya mı? Nereye bakarsa baksın, bir bok göründüğü yok. Burası neresiymiş, hah, sözüm yabana banyo, hayvan oğlu hayvanlar bir küvet koymayı bile akıl edememişler, duşun altına girdin mi, yıkandın say! Ulan senin duş dediğin kir ıslatmaktan başka neye yarar ki, duşla temizlik mi olur, şeytan yıkanması işte! Ah benim yavrucuğum, menekşe gözlü evlâdım....

Birden, bir öfke: –...Suat, ne kira veriyorsunuz Allah aşkına ev sahibi olacak bu deyyuslara?

Karşılık beklemeden sözünü sürdürüyordu:

–...orda, Vaniköy'de çifte çifte yalılar boş beklesin, bir tanecik kızım gelsin böyle köstebek yuvası gibi karanlık izbelerde ömür tüketsin, reva-yı hak mı? Suat, Suat, diri diri mezara girmişsin sen, nasıl tahammül edebiliyorsun, meleğim?

Suat, evde ne kadar ışık varsa, hepsini yaktı. Kahvelerini erimiş metal yansımaları, duvarlardaki çelik çakıntıları arasında içtiler. Hayrun, kızının kahvesini öve öve bitiremedi:

– Aman pek nefis olmuş kızım, eline sağlık.

Sonra, birdenbire dalgın: –...senin elinden içtiğim ilk kahve bu –diyor–, kahveden fazla bir şey, bir timsal âdeta, barışmamızın timsali. Biliyor musun on yıldır bu ânı bekliyordum ben, on yıl bütün bir ömür, dile kolay!

Suat, gözlerini bir türlü yerden kaldıramıyordu. Kirpiklerinin içinden bağcıklı, uzun burunlu bir çift pabuç, naylon erkek çorapları, bıçak gibi ütülü bir pantolonun bolca paçaları görülmekteydi. Annesi konuşmasa, daha iyi olacaktı galiba: Gevezeliği onu gözünden düşürüyor, hiç değilse, edindiği ilk izlenimin, o değişik, oturaklı ve güçlü beyefendi izleniminin, silinmesine yol açıyordu. Varlıklı, hafif 'çatlak' bir kadındı sanki konuşan, hepsi o kadar. Acaba biçim, diş görünüş, içlemin çok üstünde bir mükemmelliğe ulaşmıştı da ondan mı ileri gellyordu bu? Evet, dış görünüşle cinsel içlem arasındaki uygunluk su götürmeyecek kadar açık ve meydandaydı ama; sesini onca zorlamasına rağmen, sert görünmek istediğinin epeyce aşağılarında bir yerlerde kalmıştı 'erkek' kişiliği:

–...çiftliğe yeni bir kâhya tuttuk. Ziraat Mektebi mezunuymuş. Eh erbabıdır dedik, verdik dizginleri eline: Halt etmişiz! Dolapçının, fırıldakçının biri çıkmaz mı? İt osurdukça, yalan söylüyor pezevenk! Geçen yıl tavuk yetiştirelim diye ne kadar para koydumsa, altından girdi üstünden çıktı, tavuklar da cartayı çekti mi sana, havadan yedi küsur bin lira zarar! İşin bok tarafı, hesap kitap, ilmen ve fennen yılda on bin kâat kâr edeceğiz diye teklifi yapan da bu it oğlu it!

Suat, elinde yazdızlı kahve fincanı, dudağının ucunda eğreti bir gülümseme, onu dinliyor; içinden fırtına hızıyla yükselen bir titreme nöbetini önlemek için, var gücüyle dişlerini sıkıyordu. Annesinin anlattıkları, çocukluk yaşantısının bütün yerlerini ve insanlarını, yüksek ve alımlı böcekkapan bitkileri gibi, getirmiş pırıl pırıl önüne dikmişti.

–...Şefik Kaptan. sizlere ömür! Yaaa, ben de pek acıdım. Zavallı tekaüde ayrıldıktan sonra, çöküvermişti. Bir gece kahvede, hayvanın biri şaka olsun diye tutup buna, İnşirâh'ın hurda diye satılacağını söylüyor, gülüşüyorlar. Sabaha çıkmıyor fakir, karısı ölüsünü taşlıkta bulmuş, sahura kalkınca. Cenazesine gittim, rahmetlinin babanla hukuku çoktu, fakat öyle mel'ûn bir yağmur yağıyordu ki, tövbe tövbe yarabbi...

Cıgaranın birini söndürüp birini yakıyordu. Yoğunlaşan dumanlar, azgın aydınlığın titreşimleri ve bastıran sıcaklığın ortasında, damar damar dağılıyorlardı. Bazen, tıknaz ve hastalık beyazı elinin sert bir hareketiyle, sinek kovalar gibi, kovalıyordu onları, bazen aldırmıyor, o zaman duman ağacının boşluklarından yaşlı bir beyin gözlerini kısarak Suat'a baktığı görülüyordu.

–...eski komşularımızdan kimse kalmadı desem yeri: Hemen hemen hepsi gittiler, evlerini satanlar oldu, ben de birini satın aldım: Hatırlayacaksın, Keçecizade Müçteba Efendi vardı, kanûni bestekâr, sabah akşam çalgısını çalar, canımıza okurdu, işte onun yalısını! Zaten bitişiğimiz, aradaki duvarı yıktırınca, ikisi birleşti sayılır. Baktım bina harap, bastığın yer göçüyor, tamir koydum, bahçeyi de bizim Ziya, bahçıvan, adam etti: Deniz kenarında seni bekleyen şıkırdım bir yalı kazanmış olduk, fena mı?

Tartışma istemem gibilerden, kesin ve kararlı ekledi:

–...evet, seni bekleyen! Zaten sana alıverdim, hele bu kovukta

çürüdüğünü gördükten sonra, katiyyen bırakmam! Hiç olmazsa, yazlığa gelmelisin. Mutlaka. Bunu senden ben istemiyorum, yooo, sakın ha, rahmetli baban istiyor: Halûk Beyin kızı, Sadrazam Bayraktar Halil Paşa'nın torunu, böyle sürünmeli mi? Ayıp, ayıp! Geçenlerde, dayın olacak ayı, elin daraldığından eve pansiyoner almak zorunda kaldığını söyledi, gecesi rüyamda babanı gördüm...

Sesi birden değişti, yoğunlaştı mı ne? Sanki ruh çağırmışlar, onun ağzından konuşuyor. Gerçi Suat bundan hiç hoşlanmadı, yine de merakını yenemeyip annesine baktı. Hayrun'u cinler zaptetmiş gibiydi: Bakışları ansızın boşalmış, gözlerine, kimsenin göremediği, göremeyeceği şeyleri gördüklerini öne sürenlerin, tutkulu anlamsızlığı gelmiş oturmuştu. Ağır ağır şiir okur, dua eder gibi dokunaklı bir sesle,

–...güya –diyordu–, tekke gibi bir yerdeymişiz, ıssız, sağı solu yıkıklık, tozdan topraktan geçilmeyen bir dam, babanın sırtında yırtık pırtık esvaplar, gözlükleri kırılmış, yüzü bir solgun, bir solgun, belli ki hasta!... Beni görür görmez, dosdoğru yanıma geldi, baktım iki gözü iki çeşme, çocuk gibi ağlıyor, dayanamadım sordum: "Ya Halûk Bey, niye böyle gözyaşı dökersin?" Ne cevap verdi biliyor musun? Kelimesi kelimesine: "Üşüyorum, dualarınızın sıcaklığı beni ısıtmaya yetmiyor –dedi–, ben ağlamayayım da kimler ağlasın?" Sonra bana bir sepet dolusu sardalya verdi, gözyaşları arasında: "Kuzum ne oldu, kuzum? –diye sordu–, kuzumu ne yaptın? Sarmasını sarmalamasını, kem gözlerden korumasını bildin mi?" Utancımdan yerin dibine geçtim, yine de evet diyecek oldum, dememe kalmadı gözden nihân oluverdi, orada, ayaklarımın dibinde sardalya sepetiyle bir başıma kalakaldım.

Sustu, büyük bir alçakgönüllülükle göğüs geçirerek:

–...Allahım sen büyüksün –dedi–. Hamiyetinden inâyetinden bir an şüphe etmedim. Sen sakla bekle!

Sonra, gevrek ve kalın her günlük sesini, kolayca buldu:

–...bizim Vicdani Baba'da, Hacı Bektaş-ı Veli'den kalma, makbûl bir tâbirnâme vardır, rüyamı anlattım, ona bakıp tâbir etti: Kuzu sensin, meydanda bir şey. Balık, para. Rahmetli baban servetini bana niye bıraktı, sana bakayım diye, halbuki bakamadım, sualine evet cevabını verince, yalanıma kızıp kaybolması bundan! Böyle manidar bir rüyadan sonra, eli kolu bağlı oturulur mu? Vic-

dani Baba'ya rahmetlinin ruhu için, üç cuma üst üste yasin okutup hatim indirttim, ben de, nerede ve ne halde olursan ol, seni arayıp bulup baba ocağına geri getirmeye ahd ü peymân ettim.

Sustu. Bir uçurum sessizliğine gömüldüler. Suat, babasının nârin ellerini, saçlarının üzerinde belli belirsiz duyar gibiydi. İçi yanıyordu, onun da. Dumanlı, yapışkan bir bataklığa (geçmişine) saplandığının, kımıldadıkça daha çok battığının farkındaydı; bu, acısını çoğaltıyor, acısının çoğalmasıysa çenesini büsbütün kilitliyordu. Oysa, iki gözünde iki soru işaretiyle annesi, çabuk ve olumlu bir karşılık beklemekteydi.

–...hâlâ ısrarlı mısın, eve dönmemekte?

Suat'ın bütün yaptığı, bir baş hareketi:

– Hayır, değilim.

–...öyleyse geleceksin, öyle mi meleğim?

Suat baş hareketini tekrarladı; belki:

– Evet –demek istiyordu–, bir gün geleceğim.

Ya da: –...başka elimden ne gelir ki? –demek istiyordu.

Tam o sırada çalarsaat mırıldanmaya koyuldu, onun sesiyle yakın gerçeğin içine dönüveren Suat, birden adamakıllı duygulanmıştı. Onun da artık, ardından gözyaşı dökülecek ölüleri olmuştu demek: Babası, Şefik Kaptan, Keçecizâde Müçteba Efendi! O anda müthiş bir soru, ağır bir tokmak gibi beynine indi: Yoksa bu ihtiyarlık mıydı? İhtiyarlığın başlangıcı mıydı? İhtiyarlayacağını düşünmek yüreğini daraltıyordu. Kendi kendisine olan korkunç hayranlığı tamamıyla güzelliğine, güzelliğiyse gençliğine bağlıydı da!

Çalarsaat onu yeryüzüne indirmekle başka kaygılara salmıştı. Saat altı olmuş, geleceği tutarsa, tam Yüzbaşı Demir'in çiçekli bir ağaç gibi şıkır şıkır boy gösterdiği saat. Gerçi son haftalarda ne gelişi belli, ne gidişi, bakıyorsun geceyarısı, öğle üzeri, hatta sabaha karşı gelmiş ama, yine de Yüzbaşı Demir'in annesiyle karşılaşabileceğini bir an bile düşünmek, basbayağı soluğunu kesiyor. Yoksa annesinden utanıyor mu? Utanıyorsa, neden utanıyor?

Hayrun'un üstesinden geldiği aslında ne, Suat'ın için için o kadar heveslendiği, rüyalarını görüp hayallerini kurduğu, o garip bileşim değil mi? Öyleyse yakınlarının görmesinden niye çekiniyor? Böyle sonuna kadar gitmiş, tutarlı ve gözü pek birini anne diye rahatça benimsemesinin, ufak ufak, kendisini de bulaştıracağından

mı korkuyor yoksa? Hayrun'un erkek gibi giyinip erkek gibi yaşaması boşuna mı? Kadın 'sevici', hem adamakıllı! Erkeklik taslayan bir 'sevici'nin erkek kılığında dolaşmasında şaşılacak ne var? Pek pek, o aykırı cinsel gerçeğini, gözünü kırpmadan, dışlaştırmış oluyor.

Suat öyle mi ya? En sapıttığı anlarda bile, bir türlü kesinleşemeyen, askıda kalan yanları pek çok. Kadınlarla sevişmeyi aklı kesse bile, bir 'sevici' sayılmayı, o gözle görülmeyi içine yatıramıyor. Onun çıkmazı bu: O kadar tiksindiği 'ötekiler', meğerse kafasına neler sokmuşlar? Annesinden utanması, irkilmesi başka nasıl açıklanabilir?

Hayrun ya küstah, ya yaptığının bilincine varamamış: Törelere ve kurallara açıkça meydan okuması, içiyle barışık olduğundan. Yaptığından erkekçe keyiflenmesi de bu yüzden. Hayal gücünün darlığı, ince aramaya alışkan olmaması, işini hayli kolaylaştırıyor. Oysa Suat'ın gözünde her şey başlıbaşına bir sorun, her sorun bir sorunlar dizisine gebe. Deminden beri, ha Demir gelecek, ha Halim diye kendini yiyip bitirmesi bunu göstermiyor mu?

Onu bu sıkıntıdan yine annesi kurtardı. Pantolonunun arka cebinden çıkardığı bir ipek mendille alnında biriken terleri kurulayarak:

–...ay bayılacağım –dedi–, vallahi bayılacağım! Bizim gibi Boğaz'ın serinliğine alışmış olanlar, böyle bir köstebek yuvasına tıkıldı mı, hapı yuttu: Ter boğmasına uğruyor. Arabayı aşağıda bıraktım, bir beklediğin yoksa, hadi çıkıp şöyle bir uzanalım Emirgân'a doğru. Yolda lâflarız, hava alırsın biraz...

Dışarı bir çıkıyorlar, gün battı batacak. Yağmur gizliye dönmüş, varla yok arası. Akşam alacasının eflâtuna dönüştürdüğü asfalt, duman tüte tüte kuruyor. Sokakta çocuklar, bir avuç arı, oyuna dağılmışlar: Şurda saçları çifte örülmüş, kurdeleli kız çocukları kaydırağa dalmış, orda sinek gibi ele avuca sığmaz ve işi başından aşkın piç kuruları, siyah önlüklerini ve beyaz yakalarını boğuşturuyorlar. Sahte peygamber sakallı dilenci, köşesinde sanki ağını kurmuş av bekleyen kirli bir örümcek! Suat'la annesinin geçtiğini hissedince, ağlamaklı sesiyle başlıyor, dilenmeye:

– Ey ehl-i İslâm, sahib-i vicdan! Yerin göğün, dünyanın ve ahiretin hâliki Cenab-ı Hak aşkına, peygamberimiz efendimiz Muhammed Mustafa aşkına...

Hayrun'u sokakta görmeli. Bir eli pantolonunun cebinden hiç çıkmıyor, başı yukarda, suratı hoşnutsuz, biraz kavgacı. Önünden geçerken dilencinin mendiline bir teklik attı, öyle bir atış ki, uzaktan gören dünyaları bağışladığını sanır. Yaşlı bir hovarda telâşıyla davranıp, içi huzursuz da olsa, ardısıra tıpış tıpış gelen kızına arabanın kapısını nasıl çalımlı açıyor? Arabası da araba hani! Parıl parıl nikelajı, canavar bozması kanatçıkları ve milyarderlere özgü konforuyla gelmiş Bereketzâde Çeşmesi'nin oraya yığılmış, bitmez tükenmez bir Chrysler. Onu görünce Suat'ın, sağlı sollu iki şamar yemiş gibi, sarsılması acaba neden? Ferid Dayı'sı ne kadar haklıymış!

"–...yeni bir araba almış, gördün mü? Araba demek ne bok yemek, mübarek otomobil değil ingiliz dretnotu!"

Annesi, yaşına göre, mükemmel araba kullanıyor doğrusu. Yumuşak, kıvrak, bir hayli tecrübeli. Şöyle hafif bir dümen kırıyor, Büyük Hendek Sokağı'ndan Şişhane'ye çıkıyorlar. Oradan, Taksim'e akan araba dizisine katılmaları, çocuk oyuncağı. Batıda par par yanan kanlı ve koskoca bir güneş, altında ansızın belirivermiş allı morlu bir gökkuşağı, kargacık burgacık sokakları, unutulmuş camileri ve ürkütücü gemi leşleriyle büsbütün yalan bir Haliç.

Suat motorun tatlı mırıltısına daldı, mahalleden çıktıkları için olacak, içi biraz daha rahat. Belli etmeden annesini gözlüyor, davranışlarını: Araba sürerken cıgara içişinin cakası ayrı, kalın bir caka bu, dakika başı salladığı sunturlu küfürlere, yola çıkalı bulanıklığı gitmiş, gittikçe keskinleşip bilenen bakışlarına uygun düşse de, görünüşünün ağırlığıyla bağdaşmıyor. Durumdan habersiz, uzaktan bakan biri, onu böyle hafif külhanbey üzerine zengin bir zampara gibi düşünmez, ağırlığı olan, işadamı mebus kırması bir bey diye düşünür: Para babası kalantor, geçmiş direksiyona, cicili bicili metresini Boğaz'a gezmeye götürüyor. Bu düşünce Suat'ı irkiltti, dehşete düşürdü!

Taksim'de bir sürpriz! Polisler, Maslak üzerinden Boğaz yolunu ulaşıma kapamışlar. Çabuk olsun diye, Hayrun, oradan inmek niyetindeydi. Gösteri mi yapılıyormuş, neymiş! Bu öğrenciler, işi iyice azıttılar! Suat, polis kordonunun ötesinde, çizgileri belirsiz kara kalabalığın, dalga dalga Radyoevi'ne yürüdüğünü zar zor seçiyor. Uzaktan, rüzgârlı bir orman gibi uğulduyorlar:

–...Men - de - res is - ti - fa!

–...Men - de - res is - ti - fa!

Garip, sıkılarak da olsa, olayı doğrudan doğruya kendisiyle ilgili saymıyor. Belki yakınlık duyuyor ama, soğuk bir yakınlık onunkisi, bir çeşit seyirci yakınlığı. Hafif hafif, suçluluk duygularına düşmesi, bundan doğsa gerek. Gösteri yapanlara, mantığıyla beslediği dayanışmayı, duyguları bozuyor. İçisıra hanidir sürdürdüğü, soyut somut kapışmasının doğurduğu huzursuzluğa, bunu da katmalı.

Hayalleriyle başbaşa kaldı mı, yaşantısı o kadar kalabalık, içi o kadar zengin, eğilimleri o derece değişik de, elle tutulur bir gerçekle karşılaştı mı, neden eli ayağı kesiliyor, damarlarından kanı çekiliyor? Gerçekler, hiçbir zaman, hayallerinin yüksekliğine ve canlılığına erişemiyor da ondan mı; yoksa hayalleri gerçekleşir gerçekleşmez bozuluyor, bayağılaşıyor, tutulacak tarafı kalmıyor da ondan mı? Nasıl etse de iç yaşantısının saflığını, akıllıca çapraşıklığını, tazeliğini ve mükemmelliğini bozmadan, gerçek hayata aktarabilse? Bunun bir yordamını bulması şart, yoksa hâli duman: Söz gelişi annesi, gerçekleşmiş bir rüya ama, huzurunu kaçırıyor. Şu gösterilerin, yıllarca hayalini kurmamış mıydı? Şimdi, gözlerinin önünde gerçekleşiyorlar, umurunda bile değil.

"–...yoksa hayalleriyle yaşayan bir ceset miyim? Ne korkunç şey?"

Annesinin ilgisi onunkinden baskın çıktı. Polislerden birisine sesleniyor:

– Delikanlı baksana, ne oluyor orda?

Kabarık, kıvırcık saçlı bir herif, başını kaşıyacak vakti yok, onlara şöyle bir göz atabiliyor; bakışları yarı hayran, yarı saygılı olarak, bu acayip hanımefendiye takılmış, sayıklar gibi:

–...ilerleyin efendim –diye tekrarlıyor–, devam et, devam et...

İkinci sordukları salağın biri, kıs kıs gülüyor, aklınca yol gösteriyor onlara:

–...vallahi en iyisi sağa sapın siz, arka yoldan Nişantaşı'nı tuttunuz mu, tamam, iki dakika sonra Mecidiyeköy'desiniz, oradan da...

– Sağol yiğidim! Bunlar talebeler mi yine?

– Kim, gösteri yapanlar mı? Evet ama bu sefer babalarını da beraber getirmişler. Şişli'den Taksim'e yürüyorlar, adı sessiz yürüyüş, bas bas bağıran da yine onlar.

Hayrun gaza dokunup arabaya yol verirken,

– Orospu çocukları! –diye kalayı basıyor.

Açıklamasını biraz sonra, heyecansız ve durgun, fakat adamakıllı inanmış bir sesle yapacak:

–...ben sana bir şey söyleyeyim mi meleğim, bu kazan kaldırmalar, sokak kavgaları, çoluk çocuğun meydanlara dökülmesi filan hava! Ahmak bunlar, yahu! Menderes'in Cenab-ı Allah'ın seçkin kulu, mübarek bir adam olduğu katiyyen kafalarına girmiyor. Böyle olmasa, hiç Londra'daki o hafazanallah tayyare kazasından sağ salim kurtulur muydu? Allah onu başımıza gâvurluğun kökünü kazısın, dini diyaneti kurtarsın diye gönderdi.

Sözünü bağlayışı epeyce duygulu, hatta üzgün:

–...benim hayıflandığım, rahmetli babanın onun iktidarını göremeden ölmesi. Nevmid gitti biçâre!

Hemen arkasından o işbilir, tuttuğunu koparır erkek havasına bürünerek, en kalın sesiyle,

–...dayın –diyor–, geçenlerde bir şeyler anlatıyordu, bilmem yalan, bilmem sahi, günahı boynuna: Siyasi Polis kocanı parmağına dolayasıymış: Benim pek aklım kesmedi ama, kulağında olsun meleğim, iktidarın değme kalontorlarını tanırım. Seyit Sabri* vardır ya meşhur, ithalâtçı filan, beraber iş yapıyoruz, istediğin anda bir telefon sallarız, sen sağ ben selâmet, her şey düzelir.

Dudaklarında yine o sinir bozucu gülümseme: Soluk esmer bir bıyık gölgesi altında, platin köpek dişinin soğuk parıltısı:

–...bunlar bayılır bana, adım ağızlarından düşmez! Bayılmazlarsa, şaşardım ya! Geçen seçim bütün Üsküdar ilçesindeki masariflerini kim sırtlandı, tabii ben: Gözümü bile kırpmadan, bastım çeke imzayı, helâl olsun!

Ferid Dayı'sının boşboğazlığına Suat'ın biraz canı sıkıldı:

– Dayım –dedi–, her şeyi büyütür bilmez misiniz? Bir iki sıkıntımız oldu gerçi, üstünde durmaya değmez!

Sesine daha inandırıcı bir ton arıyor:

–...yine de sağolun!

Araba Zincirlikuyu yoluna çıkmıştı: Yayvan, hafif puslu tepelerin arasında, asfaltta ilerliyor; sağında solunda rüya artıkları gibi, kümesi de olan, akasyası ve köpeği bol kır evleri görünüp kay-

* bkz. **"Kurtlar Sofrası"**

boluyordu. Hele bu kocaman köpeklerin, laf olsun diye, arkalarından havlamaları! Yağmur. ön ve yan camlara, pırıltılı ve soyut birtakım desenler çiziktiriyor; elinde ne kadar kırık ok, nokta, virgül ve paralel varsa kullanarak, yazıp yazıp, bozuyordu.

Suat, pek bilmezdi bu tarafları. Onun için ürkek ve yabancı, iki yanına dalmıştı. Arasıra. yolun çevresinde enikonu koşmaca oynayan büyük reklâm panolarından biri, açık bir yelpaze gibi şak diye alnının ortasında patlıyor; içinden yaptığı şeyi ne kadar ahmakça bulursa bulsun, hepsini birer birer okumadan edemiyordu: Radyolin, diş çürümelerine karşı en tesirli diş macunu / Yurdun her köşesinde bulabileceğiniz tek banka, Türkiye Ziraat Bankası / Makarnaların en âlâsı, Nuh'un Ankara Makarnası, vs. vs....

Sessizlik biraz uzadı mı, annesi sıkılıyor; dişlerinin arasında bıçak tutarmış gibi, yüzünde o garip parıltılı gülümseme, başka bir ucundan söyleşiyi koyulaştırıyor:

–...ya damadım nasıl bir adam? Evlendin evleneli bu suali sorar dururum, derde şifâ bir cevabını bulamam: Yumuşak başlı mıdır, aksi midir? Dayına sorarsan yemin billâh, haytanın önde gideni, boş gezenin boş kalfası! Ama bunadı dayın, ağzının söylediğini kulağı işitmiyor, sen de az önce dedin ya, büyütüyor hiçbir halt etmese! Benim senin aklıselimine itimadım ziyade, onun dediği gibi biriyle evlenecek kadar saf bir kız mısın sen?

Yine de sorunun üstüne basması, kurnazca ağzını aramak mı:

–...ha değil mi meleğim?

Suat, sebebini bilmeden, çabuk çabuk,

–...tabii –diyor–, belli bir şey anne!

Der demez, çok büyük bir gaf yapmış gibi içinden söylediklerini düzeltiyor: "–...belli bir şey beyefendi."

–...hele şükür, yüreğime su serptin biraz. Zaten mesleğinden başka hiçbir şeyini bilmiyorum, aktörmüş zâhir, bakma sen, bizim zamanımızda muteber sayılmazdı ama, istikbalin mesleği aktörlük! Duyduğumuza göre dehşetli kazanıyormuş bunlar, hayranları filan cabası! Yalnız seninkini bir kerecik olsun filmde göremedim, bak buna yanarım. Sinemaya sık gideriz oysa, hele yaz geldi mi, bizim o tarafta üç yazlık sinema birden açılıyor, biri Vaniköy'de, biri Kandilli'de.

Konuşurken daldan dala geçmesi, konuyu ikide bir değiştirmesi neden? İpin ucunu kaçırıp lâfı dağıttığından mı, yoksa az zamanda çok şey söylemek istediğinden mi?

–...altı ay kadar oluyor, iki tâvus kuşu aldım, biri erkek biri dişi, şâhane şeyler! Gelince göreceksin, ya bahçede sultanlar gibi rengârenk dolaşmaları, doğrusu mest ediyor adamı, bayılıyorum. O bed sesleriyle çığlığı bastılar mı, komşuların yüreği ağzına geliyor ama, aldıran kim, alışsın keratalar...

Yavaşladı, durdu, arabayı önleri sıra peydahlanıveren burnu küçük çınarlardan birinin altına, kuytuya çekti. Bu çınarlar, hayli sarp bir tepenin üstünden, Boğaz'a bakıyor: Aşağıda, akşamın bu özlemli vaktinde, biri Beykoz'a çıkan, öbürü Köprü'ye inen iki vapur, karşılaşıyorlar. Her zamanki Boğaziçi.

Çınarların altına, onlarınki gibi, başka üç araba daha çekilmiş. İkisini şamatacı ve yavan bir sürü taşralı doldurmuşlar, saçları 'altı aylık', yanlış boyanmış, altın bilezikli kadınlar, beyaz organdiler giymiş, burnu camlara yapışık kız çocukları. Üçüncüsündeyse, iki sevdalı: Kapı gibi bir oğlanla, gözleri kömürlük penceresi, sarışınlığı berberden çalınma, tango bir yosma. Orospuluk üzerinden akıyor, haspanın.

Burası, Suat'ın hiç bilmediği bir kır kahvesi. Emirgân sırtlarında olsa gerek. Tek garsonu, ahmak ahmak ortalarda dolaşıp, her arabaya, uykulu gece bekçisi sesiyle 'dünyaca menşur' çaylarının reklamını yapıyor:

– Ağbiler, hoşgeldiniz, ağbiler! Maalesef çayımızın üstüne yoktur, bir kere içen, şaşmaz, mutlaka bir daha içer: Halis tavşankanı Erzurum çayıdır ki...

Suat kahve istedi. Annesi cıgara tabakasını uzatınca, bir süre alsın mı almasın mı kestiremiyor. Çakmağın oynak alevine eğilir eğilmez gözüne ilişen, elinin hemen yanıbaşında duran Hayrun'un eli. Allah Allah, ne kadar benziyorlar? Aynı tombulluk, hafif maviye çalan aynı dört köşe tırnaklar, parmakların hafif kısalığı ve kütlüğü. Olursa, bu kadar olur. Kafasını allak bullak eden benzeyiş bunlarla kalsa iyi, dakikasında daha ne benzerlikler çarpıyor gözüne, ikisinde ortaklaşa ne özellikler? Seslerindeki o küçümseyen tınlama, bakışlarının sürekli oynaklığı, başlarını şöyle geriye atışları sonra, hatta gülümseyişleri! Bunun tersini görüp rahatlamak için

aynaya bakmaya can atıyor, ama, umduğu değil sandığı doğru çıkar diye korktuğundan, çantasına bir türlü el uzatamıyor.

İkisini birbirinden ayıran şeyler o kadar az ki, bunu anlamak için aynalara bakmak, uzun boylu incelemelere girişmek gereksiz. Yaşları farklı, kültürleri değişik, bir de yaşayış biçimleri. Hepsi o kadar. Boşlukta yer tutan asıl gerçek, vücutlarının gerçeği, birbirinin eşi. Hele biraz daha yaşlansın, yaşadığı koşullar onunkilere benzesin, o da annesine, Vaniköy'ün namlı Hayrun Hanımına dönecek. Daha şimdiden ucu yaldızlı cıgaralar içmeye başlayan kim? Yakında saçlarını kestirmeyi düşünen? Pantolon giyen de, kadınlarla öpüşen de o değil mi? Dükkânın ardındaki o loş yazıhanede Matmazel Raşel'le öpüşmedi mi? Aman yarabbi, korkunç.

Hayrun kızına, kendi kafasına göre, tatlı can sıkıntıları ve gevşek gevezeliklerle dolu, kazasız belâsız bir gelecek tasarlamaya dalmış, konuştukça açılıyor:

–...mobilyaları birlikte seçelim, boş bir gününde beni haberdar et e mi, gider mağazaları dolaşır, fikir ediniriz. Bak, az kalsın unutuyordum, yalıya nihayet telefon verdiler, rahmetli babacığın az mı uğraşmıştı almak için, hatırlarsın, göremeden gitti fakir.

Yüzünde ılık bir büyü aydınlığı, hayal mi kuruyor, sihir mi yapıyor belli değil:

–..düşünüyorum da, çiftliği neden kocan idare etmesin canım? Kâhya olacak o dangalağın eşekliklerinden kurtulmuş olurum. Zaman zaman çiftlikte birkaç gün geçirmek, sana iyi gelir meleğim, şehrin kirini pasını üstünden atar, efkârın varsa dağıtır. Bana baksana, iyi saatte olsunlar başıma üşüştü mü, atlıyorum arabaya, hep, ver elini çiftlik!

İşin garibi, Suat'ın az önceki huzursuzluğundan yakasını sıyırması. Öbür insanlardan, onların komikleşmiş törelerinden uzaklaştılar ya rüyalarının en az açıklanabilecek olanının annesinin kişiliğinde gerçekleşmiş olması, onu artık rahatsız etmiyor. Hoşuna gidiyor bile denebilir. Gittikçe kendisini daha çok o sanıyor, o sanmaktan gizli bir zevk duyuyor. Başlangıçtaki körü körüne direnişi kırılınca, annesinden utanması diye bir şey kalmadı. Ona benzemesi niye ayıp olsun? O kalın, fazla yuvarlak erkekliğinde bile kendisini haklı gösteren bir soyluluk, gerçek bir 'efendilik' yok mu?

İş buraya varınca, küt, bakıyorsun ellerini kaybetmiş, nereye

gittiler demeye kalmıyor, Hayrun'un erkek bileklerinde buluyor onları, hem markalı altın kol düğmeleriyle beraber. Suratında taşıdığı burun, onun da olabilir, annesinin de. Ensesini elleyecek oluyor, Allah Allah onun makinesiyle tıraş edilmiş erkek ensesi: Ufacık ufacık kırpılmış kıllar parmak uçlarına batıyorlar. Cıgarasından içine çektiği duman annesinin ciğerlerine dağılıyor. Annesinin baktığı şeyleri gören o, aklından geçirdiklerini hisseden de!

Bu özdeşleşme, o andan başlayarak, ikisini birbirine iyice karıştırıyor, akla mantığa yer bırakmıyor. Hangisinin hangisi olduğu belirsiz, gel de çık işin içinden bakalım: Tek ruh, iki vücudu birden sarmış, içinde eritmiş, birleştirmiş! Uğursuzluğun belâlı bir nabız gibi attığı bir boşlukta, akla durgunluk veren bir ozmos, kendi başına gerçekleşiyor.

Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen bir el bir düğmeye bastı, tamam: Renkler eşyalardan uçuverdi, beyazlar siyaha, siyahlar beyaza döndü. Negatif bir film yaşanıyor. Ne film! Delice zeytinlerin vahşi gölgeleriyle örtülü yalçın kayalıklarda sevişilecekmiş. İnsanı öldürecek kadar iri, ejderha kılıklı kadınlar çıplak çıplak ortalıkta! Gözlerinde piyano siyahı bir güneş çalkantısı, dişlerinin arasında yarısı yenmiş zavallı bir yarım ay, başlarının üzerinde tekinsiz kuyruklu yıldızlar.

Boyalı ve sivri tırnaklar, terli bir vücuda saplanıyor. Mermer sertliğinde bir memeyi, ısırayım derken, kırılıp ufalanan dişler. Mide bulandırıcı bir süt yoğunluğunda, eğilip bükülen şarap bulutu. Bu uçuşanlar ne, ter damlacıkları mı? Kan ayrışmış alyuvarlar can çekişiyor, akyuvarlar birbirini yemeye başladı. Kas tellerinin ince yağmuru. Yine o kadınlar: Saçları sütlü, kolları siyah, delice zeytinlerin arasından meteorlar gibi birbiri ardınca akan! Vücutlarında iri iri dantel gölgeleri, apış aralarında diri siyah ve ısırıcı bir alevden canavar kuşlar!

Suat, içinden müthiş bir fren yaptı, ıslık ıslığa durdu. Yuvarlandığı kaypak bulanıklıktan sıyrılarak kendine geldi, sokağa çıkma yasağının yaklaştığını bahane edip dönmelerini istedi. Annesi, onun içisıra yaşadıklarının farkında bile olmadığından, ne itiraz etti, ne bir şey sordu. Onu henüz bulmuşken, diklik edip kaybetmek ister miydi hiç? Yol boyunca tek kelime konuşmadılar. Üstlerine ağır bir durgunluk çökmüştü. Hele Suat, adını sorsalar, bağıra ba-

ğıra ağlayacak durumdaydı. Hayrun* onu Taksim meydanına bırakınca, içini dağlarda unutulmuş hayvanın yalnızlığı kapladı. Akşamın yenikleri, sarhoş ve telâşlı, şehrin her yanından koşup gelmiş, çevresini sarmışlardı. Onların sürekli dalgalanışı, yalnızlığını ve korkusunu çoğaltıyordu.

O sanki uğursuz, sırrına erişilmez güçlerin elinde oyuncak, yaralı bir çakaldı. Katlanılmaz acısına rağmen, yarasını herkesten saklıyor, iyi etmeye kalkışmayı gözü kesmediği gibi, kalkışsa da bu işi nasıl becerebildiğini kestiremiyordu.

* bkz. **"Sırtlan Payı"**

Saat, sabahın ikisini çaldı; dokunaklı melodisi, gecenin siyah kadifesine, pırıl pırıl sırmayla işleniverdi. Halim, bir Osmanlı konağında sandı kendini, dört bir yanı örgü, tentene, kanaviçe, duvarlarda Acem halıları (Şah İsmail kaplan avlıyor), semaver ve nargileler; yukardan, güm güm öten padişah öksürükleriyle, Büyük Baba'nın huysuz yalnızlığı; her şeyden sızan o temiz çamaşır, demli çay ve gizli ölüm kokusu!

Sabahın saat ikisi. Demek iki saattir Halim, anılar, vicdan azapları ve pişmanlıklarla zenginleştirerek, uykusuzluğunu, bir sanat eseri gibi işliyordu. Hep böyle olurdu zaten, uykusuzlukları hiç boş geçmezdi; kırlardaki çocukluğuna, cezaevi yaşantısına ilişkin acıların baskınına uğrardı.

Cebine sakız gibi kuru üzümü doldurdun mu, elde sapan, incirkuşu avına çıkarsın. İncirkuşu bulamazsan, kurbağalar ne güne duruyor? Bir bayram günü, bütün köy halkı, o ikindi yapılacak deve güreşini seyretmeye hazırlanıyordu. Develer de çevrenin en namlı pehlivanlarıydı hani; biri Kocatülü, epeydir başpehlivanlığı kimseye kaptırmayan, azgın, gururlu bir hayvan, sahibi taa Manisa'lardan getirmiş; öbürü Ambertülü, Halim'in babası Hacıbeyoğlu'nun tuttuğu deve, ötekinden hiç aşağı kalır yanı yok. Sabahtan beri süslenmiş püslenmiş, önlerinde davul zurna, artlarında kara sinekler gibi vıcır vıcır bir çocuk bulutu, köyün içinde dolaşıp duruyorlar.

Halim çocukların arasında ama, şirret, şımarık bir Halim bu, bayramlık kılığından rahatsız, yanındaki iriyarı oğlanla çekişiyor. O çocuğa Deli Hüseyin derler, yalınayak başı kabak vahşi bir oğlandır, deve güreşinin hastası. Halim'in damarına basmak istermişçesine gözlerinin içine bakarak:

"– Kocatülü bu güreşi kazanır," demez mi?

Hadi bahse tutuşuyorlar, eğer gerçekten Kocatülü yenerse, Halim'in bütün çocukları büyüleyen elektrik feneri var ya, onu Deli Hüseyin'e verecek. Aslında Kocatülü güreşi kazanıp namını ko-

ruyor ama, Halim de babası gibi binbir dereden su getirerek, yenilgisini kabul etmeye yanaşmıyor. Deli Hüseyin ondan güçlü, iki tokat patlatsa çeker elektrik fenerini elinden alır, almıyor fakat, bir zaman gözlerini gözlerine dikip ters ters bakıyor, sonra yere bir tükürük sallayıp, alıp başını gidiyor. Gidiş o gidiş! Halim'in yıllar yılı unutamadığı, içini pişmanlıklarla, yüreğini suçlamalarla dolduran hep o bakış, hep o aldatılmış, oyuna getirilmiş köylü çocuğunun öfkeli ama çaresiz bakışı.

"–...çok ayıp ettim, çok! Buna kalleşlik derler, elektrik fenerini Hüseyin'e dakikasında vermeliydim."

Ne yapmalı, ne etmeli de içine düştüğü bu çıkmazdan kurtulmalı? Ona bütün çıkış yollarını kapayan, köprüleri atan, söz ve eylemleri; acımasız bir ışık altında, yeniden ele alıyor. Uykusuzluk geceleri, hüküm geceleri değil mi? Kendini, en olmadık nedenlerden suçlayıp, yargılayarak mahkûm ettiği? Sanki çevresini, çemberini daraltıp yaklaştıkça yaklaşan, hoyrat bir hayvan gibi elini kolunu hart hart ısırmaya çabalayan alevler sarmış, ne onlar onu bırakıyor, ne o onlardan kurtulabiliyor.

"–...aktör olmak, hele politikaya bulaşmak senin neyine? Otur oturduğun yerde ulan! Üstüne lâzım olmayan şeylere burnunu sokup kendini yaktın, Suat'la evlenip onun geleceğini niye tehlikeye atarsın?"

Hadi yine cezaevi, en iğrenç ayrıntılarına varıncayadek orada yaşadığı uykusuzluklar. Her köşesinden harcanmış, ölesiye birbirinden kuşkulanan 'eski tüfekçiler' peydahlanıyor (filan polistir, feşmekân onun adamı), bir hiç yüzünden birbirlerine girip, göğüslerini döve döve sövüşüyorlar. Düşüncesi buraya dayandı mı, üzüntü ve pişmanlıklarının yerini, daha kahredici ve ağır bir duygu, yoğun bir acılık alıyor artık.

Arkasından daima, kendi kendisiyle umutsuz bir boğuşmayı andıran, yaman iç tartışması. Cezaevinde ilk başladığı günden beri, (hummalı geceyarıları, kansız ışıklar, boş boş yankılanan yüksek ve çatlak kışla tavanları) olayların gelişmesine göre yüz kere kaçıp, yüz kere tekrar bulaştığı, zulümden farksız sert bir açıklıkla hayatını, yaşama nedenini ele alıp irdeleyen o müthiş sorun:

"– Yanılmış olabilir miyiz?"

Bir kapıldı mı, öylesine içten sarsılıyor, bedeni ruhunu öyle

tutkusal bir içtenlikle konuya veriyordu ki, ne yatakta yatmasının olanağı kalıyordu, ne sessiz ve sakin durmasının. Korkunç bir konuşmak, cıgara ve çay içmek isteğiyle yatağından kopup, mutfağın loş serinliğine sığınıyor, orada bir yandan cezaevindeki ölüm kalım tartışmasına yüksek sesle devam ediyordu.

Bu gece de öyle oldu. Tartışmanın çarklarına takılınca, baktı Suat gece lambasının zehir yeşili aydınlığına, onun saydam teninden etrafa dağılıyormuş gibi rahatlıkla sarınmış uyuyor, uyandırmayayım diye usulca kalktı, hırsız adımlarıyla su gibi dışarıya akarak, yine deliliğine gitti.

Gerçekten, acaba yanılmış mıydı? Yanılmış olabilir miydi? Doğrusu ya, ikinci tutuklanışına kadar öyle can sıkıcı sorularla pek uğraşmamıştı Halim. Öğretisel sorunlardan çok tiyatroyu önemseyerek, çok erken, fazla bir şey yapmadan kazandığı ünün tadını çıkarmaya çalışıyor, tartışmayı başkalarına bırakıyordu. O sıra İstanbul'un üzerinde demet demet kadın gülümsemesi, kanlı karanfil ve aydınlık gül dolu, bir özgürlük rüzgârı esiyor. Sürer mi sürmez mi, orası belli değil ama, insana yaşama sevincini duyuruyor: Hele Suat, az bulunur bir ayçiçeği gibi, yükseltici ve tamamlayıcı bir eş olarak, yanıbaşında gerçekleşirse!

Onları kıskanmayan yok, ne akıllı ne zarif, ne kadar birbirine denk bir çift diyorlar, nasıl birbirlerine bağlı diyorlar. Onlar da havaya uymuşlar: Kafalarında geleceğe değgin bir sürü tasarı, tasarılarında fabrika bacaları, çocuk bahçeleri, devrimci şarkılar! Genç değiller mi, kendilerini adadıkları kavga, gözlerinde, uzun bir kahramanlık destanının boyutlarını kazanıvermiş. Siyasal tarih denilen o şâhane sahtekârlıkla önceki ufak ilişkilerine rağmen, bulaştıkları şeyin nasıl kısır bir saklambaç, öldürücü ve uğursuz bir pandomim olduğunu farkedemiyorlar. Bunun için siyasal tarihin, ikinci ve çok büyük bir tutuklanmalar zinciri olarak, gündelikleşmesi gerekiyor. Gündelikleşmesi ve yaşantılarına girmesi.

Patırtısı büyük oldu. Adı solcuya çıkmış yüz kadar öğrenci ve aydın, bir avuç işçi, birkaç gün içinde derlenip toplandılar. Sansaryan Hanı'ndaki uzun, hırpalayıcı ve tekdüze kovuşturma aylarından sonra; Harbiye Askeri Cezaevi'ne götürülünce, Halim, o zamana kadar ağızdan duyup, destanlaştırarak gözünde büyüttüğü adamları, yakından tanıdı. Daha doğrusu, yakından tanımak

felâketine uğradı. Onun için, asıl dayanılması güç işkence o gün, orada başlamış oldu.

...yok, bu konuda kabahatsiz sayılmam, hakçasını söylemek lâzım. Sonradan Ali İhsan'ın uzun uzun açıkladığı gibi, hayal kurma alışkanlığımın kurbanı oldum ben. Adamları insan olmaktan çıkarmış, toplumsal koşullarından soymuş, Tanrısal varlıklar hâline getirmişim. Olur mu hiç? Onlar da, başlarını sardırdıkları belâdan yakalarını sıyırmaya, düze çıkmaya çalışan senin benim gibi sıradan adamlardı, 'yeni bir tip toplumsal kahramanlar' değil! Sorgular sırasında çözülenleri oldu, paçayı kurtarmak için, eşi dostu yakmak pahasına, yalan yanlış ifade verenleri de.

Ben onları, gerçeklerin ciğerini okur, yay gibi esnek, uzak görüşlü, yöntemi kavramış bilim adamları; tuttuğunu koparır, zehir gibi komitacılar mı sanmıştım, ne kadar yanılmışım: Ne solcu herhangi bir aydından daha fazla bilgileri vardı, ne de bildiklerinin katı ve kaba dogma ezberciliğinden öte bir yanı! Dünyaya ve insanlara, doğruluğundan kuşkulanmayı hiç akıllarına getirmedikleri, çarpık bir mercekten bakmakta inat ediyorlar; bununla kalmayıp, insan gerçeğini o merceğe göre bozmayı hüner sayıyorlardı.

Hani ben yiğitliklerine toz kondurmuyor, namusluluklarına söz söyletmiyor, kendilerini eyleme adayışlarında alçakgönüllü bir özveri, yöntemi uygulayışlarında hoşgörülü bir ustalık umuyordum ya, ne gezer! Alıngan, rüzgârdan nem kapan, çerden çöpten adamlardı bunlar: Hiç yüzünden birbirleriyle atışır, gündelik kişisel çekememezliklerini ve kıskançlıklarını, öğretisel uyuşmazlıklar diye yutturmaya uğraşırlardı. Çerden çöpten adamlardı demek galiba en doğrusu, zira bu yavan ve sevimsiz yaşama düzeyine inmelerinin nedeni, yaşadıkları koşulların ağırlığı ve sertliği değildi; kendi yavanlıkları ve sevimsizlikleri yüzünden savundukları davayı yavanlaştırmış, sevimsizleştirmiş; köksüz ve temelsiz, aslı astarı olmayan, bir saklambaç oyununa döndürmüşlerdi.

Kanıt mı, işte hareketin tarihi, bak bakalım, aralıklı tutuklanmalar ve hizipleşmelerden başka ne görebileceksin? Siyasi Polis'in çepçevre sardığı, teker teker mimlediği bir avuç adam, etkili bir eyleme analık edebilecek, yaygın ve sarsılmaz bir örgütü kurmaya, halkla ilişkilerini geliştirip bütünleştirmeye çalışacak yerde, gerçek amaçlarıyla, yaşadıkları toplumsal ortamla ilgisi ol-

mayan nedenlerden birbirlerine giriyor, bölündükçe bölünüyorlar. Uyuşmazlıklarının altında, miskin hesaplar saklı, öğürtesiye bayağı hesaplar! Ben sosyalizm denince Doğan Bey'in bana öğrettiklerini anlıyordum, o çocuk aydınlığı ve saflığı, düşünce soyluluğuyla aklıma yatırdıklarını: Herkesin mutluluğunu sağlamak için yürütülen, bilinçli ve düzenli bir eylem! Oysa gördüğüm, lağım ve leş kokuları salıveren yılanlı bir çukurdu; bir sürü engerek, komuta düğmesinin başında yalnız kalabilmek için birbirini sokup öldürüyor, acımadan zehirliyordu. Öylesine çabuk ve kolay adam harcıyorlardı ki aralarında, zaman zaman polisin bastırıp harcadıkları, bunun yanında hiç kalırdı, hiç!

O benim cezaevindeki uykusuzluklarım! Bir keresinde dayanamayıp, Ali İhsan'a içimi boşalttığımı hatırlıyorum. O da sarsılmış, aşağı yukarı söylediklerime katılmıştı. Gözleri, dövülmüş bir köpeğin hüzünlü gözlerine dönmüştü. Konuşurken sesi derinleşiyor büyük bir itiraf heybeti kazanıyordu. Kışın ortasındaydık, kerpeten gibi küstah bir soğuk her yanı kaplamıştı. Şehri yalayarak geçen buzlu ayazın acı ıslıkları, içimize işliyordu. Çevremizde, hainliğin ve terkedilmişliğin, yumuşak ve siyah yarasalar gibi dolaştığını hissediyor, çay bardaklarıyla, avuçlarımızı olsun ısıtmaya çalışıyorduk.

Ali İhsan, ensesine bir tabanca namlusu dayanmış gibi altüst:

"–...bilir misin –diyordu–, binbir tehlikeye girerek gizlice ele geçirebildiğim ilk Türkçe Marksist kitabı okuyunca nasıl çarpılmışa döndüm? 'Marksizm Kalpazanları' adında bir yergi kitabıydı, 'kalpazanlar'ın en ünlü ve en tehlikelisinin, Nâzım Hikmet'in ipliğini pazara çıkarıyordu. Olacak şey mi kardeş? Nâzım Hikmet bu işin kalpazanıysa, kim çıkıp kalpazan olmayanı benim diyebilir?"

Başka bir gece, galiba hüküm giydiğimiz günün gecesi, alçak sesle uzun zaman geliştirip ürettiğimiz acı bir tartışmanın sonunda, Şair Haydar Su dayanamayarak patlamış, bir kenarda handiyse eriyen birkaç kişilik bir grubu eliyle suçlayarak,

"–...hah hah hah –diye bağırmıştı–, bunların yönetiminde mi devrim yapılacak: Tuzlayayım da kokmasınlar! Ulan iskemle devirebilirseniz, kendinizi bahtiyar sayın be! Umulmadık başarıdır, çünkü."

Sonraları, biz bunları Suat'la konuştuk. O sorunu başka, daha töresel bir yanından alıyor:

"–...başarısızlıklarını bağışlatmak için, başkalarının başarısızlıklarına ihtiyaçları var, nasıl anlamıyorsun aptal? –diyordu–. İşler sarpa sardıkça onlar gizli gizli seviniyor, niye mi, hiç olmayan ve partiye son derece bağlı militanların başı olmak, her şeyden kolay da onun için. Bir sorunu çözümlemenin değilse bile, ortadan kaldırmanın en kestirme yolu, hiçe indirgemektir."

Yargılayışı, alışmadığımız, hayli ters ve yukardan bir yargılayıştı. Hiç unutmam, bir keresinde:

"–...sen –dedi–, bunların kurtarıcı bir eylem yürüttüklerini mi sanıyorsun, şaşarım aklına, politika yapıyorlar, politika: Hem, en bayağı cinsinden!"

Bu sözler beni etkiledi. Doğan Bey'in havasıyla mı nedir, onları ben, insanları daha iyi bir yaşamaya götürecek yürekli kılavuzlar sanırdım, demek politikacıymışlar; üstelik, aralıksız ezildikleri, başarısızlıktan başarısızlığa uğradıkları için dar kafalı, zalim ve hınzır politikacılar! O koşullar altında başka türlüsü çıkabilir miydi, içime merak olmuştur, hâlâ sorarım.

O zamanlar, ne de olsa, safmışım. Bunları konuşurduk ama, üstünde durmazdım pek, Suat'la avunurdum. Saçlarım bu kadar dökülmemişti, daha yakışıklıydım. O da tutkundu bana, hiç olmazsa 'tutkunum' diyordu. Gider mehtaplı gecelerde Cennet Bahçesi'nde otururduk, o ayaklarımızın altına serilen durgun ve pırıltılı Marmara'ya dalardı, bense yanıbaşımda benim ve yalnızca benim olan, kocaman, sarışın ve görkemli bir Marmara saydığım, ona. İçimde bir sevinç, bir sevinç! Göğsümde ikinci bir yürek gibi çarpan Doğan Bey'in sözleri. Ne kadar doğru, ne kadar haklı, ne kadar akla yakın söylermiş meğer:

"–...falan ya da filan önemli kişiyi bırakın, ilkelerin ve yöntemlerin ardından gidin çocuklar, bileşiminizi yapın! Unutmayın ki büyük adamlar, çokluk, insanlığın büyük yanlışlarıdır. Bu bakımdan, bilimden şaşmayın siz, tarihi tarih yapan şeyi, hareketin objektif kanunlarını bulmaya çalışın!"

Cezaevinde kaldığım sürece daha fazla bunalmaktan, beni bu sözler kurtardı. Hiç kimse için gizlisi saklısı olmayan, çocuklar gibi basit ve doğruydular: Gelip ellerimden tutuyor, beni bilgelerin o derin iç rahatlığına götürüyorlardı. Şimdi bile, umutsuzluğunun karanlığında Suat bazen şaşırır, beni de kötümserliğin en son uç-

larına itecek olur, gitmem, içimde bir yerimde lisedeki yaşantımdan sakladığım o tazelik, o Doğan Bey aydınlığı beni ayakta tutar. Ya da Galib, eylemini, hayatı kaymış bir adamın, beyhude çırpınışı sayacak olur, yüzüne karşı bir şey demesem de içimden:

"– Yanılıyorsun –derim–, hayır, arkadaş, insan kendini koyvermemeli, senin lider dediğin alt tarafı ölümlünün biri, o da ölecek, ölüyorlar zaten, başkaları gelsin yıksın diye namlarına heykeller dikiliyor ama, bir dönemden ötekine dünya ilerliyor mu sen ona bak!"

Ah, ah, ah! Asıl yapılması gerekeni, biz hiçbir zaman öğrenemedik: Temel ilkeleri kavrayıp ana yöntemi bilecek, sonra bu bildiğini ulusal ve yöresel koşullara uygulayıp bileşimini yapacaksın! İşte o kadar! Yoo, kuramsal yönden o kadar boş sayılmam, düşündüklerimi savunmasını bilirim ya; eyleme geçmek yok mu eyleme, o benim canıma okuyor; parmağımı oynatmam gerekse, yandım: Bağırsaklarımı çatır çatır doğrayan o korku..."

Halim, bütün bu içinden geçirdiklerini, bağıra çağıra, kavga eder gibi söylemişti. Saçıbaşı dağınık, yüzü bembeyaz, gözleri yuvalarından uğramış olarak; sonunda kendini bir hükümlü gibi kısa kısa adımlarla salonu arşınlarken buldu. Sıcaktan bunalıyordu, sırılsıklam da terlemiş. Masanın üzerinde tek yudum almadan soğumaya unuttuğu çay fincanı, çevresinde darmadağın izmaritler. Pencerede gün ağarıyor. Saat çaldı, üstüste birkaç kere çalıp Halim'in simsiyah yalnızlığını, sırmalı iplikleriyle aydınlattı. Her çalışında sihirli etkisini gösteriyor, onu kaptığı gibi, o eski zaman konağının tumturaklı rahatlığına götürüyordu. Vay anasını, Suat'ların yalısı olmasın bu?

Dayanamayıp kendini yüzükoyun divana attı. Yorgun ve üzgündü. Her yanı ateş içinde yanıyordu. Kopmasını müthiş bir zorlukla önlermiş gibi, iki eliyle sıkı sıkı başını yakalamıştı. Bir zaman öylece durdu. Uyuyup kalması akla yakındı ama, nedense uyku tutmuyordu. Oysa öğleyin Ali İhsan'la Haçik'te buluşacaklar, öğrencilerin gösterisine katılmaya gideceklerdi. Daha önce hiçbir gösteriye katılmamıştı. Uykusunu kaçıran, bu muydu yoksa?

Elma yeşilleri, gül pembeleri arasında, gece hareketli bir senfoni gibi soluk soluğa bitiyordu. Şafak çığlıkları ansızın işitildi. Pırıl pırıl yankıları, o tepeden o tepeye vurarak, Boğaz'a devrildiler. Ay-

dınlık, suyun yüzünde buharlı ürpertiler halinde yozlaşıyor. Bütün gece sinsi sinsi, pusuda bekleyen enfarktüs, uysal bir ihtiyarın yüreğine o anda indi. Bir çöpçü salkımsaçak bıyıklarıyla gayet kalabalık tükürdü. Bir bebek meme istedi. Perdeler açıldılar: Her sabahki, uykudan şiş, saçları bigudili mahalle karıları, çabuk çabuk tıraş olan, yarı çıplak erkekler.

Bu defa Halim, kafasını karıştıran bir soru işaretini dişleriyle kırmış, çıtır çıtır cam çiğniyordu. Arkadaşlarının yanında onu küçük düşüren, uğultulu ve önemli bir soruydu bu:

"– Niye beni sürmüyorlar? Herkes gibi beni de bir yere sürseler ya! Ne bekliyorlar, anlamıyorum."

Nihayet uyudu: Uyudu ama, dinlendirmekten çok yoran, taş gibi ağır, kalın bir uyku oldu uyuduğu. Sanki üstüne, basamak basamak, mermer yığmışlardı. Uyanışı bu yüzden, bambaşka bir anlam kazandı: Ölüm yatağından kalkmıştı da, sanki hayata yeniden dönüyordu. Haçik'e yarım saat gecikerek gitti: Ağzında bir cıgara, eller cepte, kara gözlüklerinin ardında, en fırtınalı suratı. Her davranışıyla kendinden, Ali İhsan'ı orada, iskemlelerden birine tünemiş onu bekler bulacağından emin. Bulamayınca, şaşırmasın mı? Salonda patlıcan burunlarını, boş dublelerine sokmuş, pis pis düşünen ki sarhoş. Bir de gazetesini tezgâhın üzerine yaymış, ellerini oğuşturup bıyık altından gülümseyen Nubar:

– Ali İhsan mı? Hangisidir ne bileyim? Hani o yassı kafalı varsa, onu soruyorsun? Bugün gelmedi. Hiç gelmese daha iyidir, tek kuruş bahşiş koklatmaz, pinti cenabet!

Gazeteyi ona çevirdi: –... okudun Doktor, yeni haberleri? İzmir'de Menderes'i kırk bin kişi karşılamış, bölgenin her tarafından kopup gelmiş kırk bin kişi. Her söylediğine yürekten alkış tutmuşlar. Görüyorsun millet sizin gibi düşünmüyor. Kırk bin kişi, boru mu bu?

Kahkahayı bastı: Gerçekten çok gülünecek bir şey söylediğini sanıyordu. Sözünü:

–...istifa etmeyecek –diye bağladı–, göreceksin: Menderes'in bileğini kimse bükemez. Siz sokakta maskaralık yapıyorsunuz, o size 'Hastir lan' diyor, kırk bin kişi de beraber: Men dakka dukka!

Demek Nubar 'demokrat'mış, bak şu işe. Halim bunu yeni öğreniyordu. Hiç sesini çıkarmadı, çıktı iskemleye tünedi. Karşılıklı aynalarda, bir düzine kadar Halim, aynı şeyi yaptılar.

Birada anlaşılmaz bir ilâç tadı, ama soğuk. Bu öğle sonrasının yürek ferahlatan tek şeyi, galiba o. Birahane açmış bütün pencerelerini, karşıdaki çiçekçi vitrinine esniyor. Pasaj'da bir şeyler değişmiş, ama ne? Işığın titreşimi mi, yayılışı mı, yapısı mı? Baygın bir yumuşaklık, tatlı bir gerinme arzusu gibi, o dükkândan ötekine yayılıyor. Bomboş bakışlarını faydasız aydınlığa dikmiş, armonik çalan o kör Rum, yine yerinde.

Halim ikinci dubleyi devirince değişikliğin ne olduğunu anlamakta gecikmeyecek: İlkbahar bitti, yaz başlıyor be! Adamın gözlerine gözlerine serpilen, incecik güneş tozu, havada sepserin uçuşan deli karpuz kokusu, bir de şarkı, denize dağılan o eski günlerin şarkısı:

"Aşkın beni öldürse de, yılmam..."

Ali İhsan, bunun üzerine geldi. Bambaşka bir Ali İhsan'dı: İnce çizgili, yıpranmış ve buruşuk, yoksul öğretmen lâcivertlerini, takma yakayı, ütüsüz kravatı kaldırıp atmıştı. Artık mazot değil, acayip, mide bulandırıcı bir parafin ve kolonya karışımı terliyordu. Sinekkaydı tıraş olmuş, saçlarını fırça gibi kestirmişti. Sırtında, çirkinliğini büsbütün ortaya çıkaran, alacalı bulacalı bir yankee gömleği, ağzında iğreti bir ıslıkla oturur oturmaz: İlk birasını dikip bitirmekle kalmadı, sinsi ve haylaz, bir yenisini ısmarlayarak:

– İçim yanıyor kardeş –dedi–. Karnımda sahici bir yangın var yahu, yangının da büyüğü!

Sonra, (görülmemiş şey), Halim'in sırtına vurup, çok bilmiş zampara açıklamaları:

–...geciktim, farkındayım: Kusura bakma! Fırsat bu fırsat, genelevlere gidip bir fişek atayım dedim, ne olacak beş dakkalık iş, ohooo, meğerse millet oraya yığılmış, kuyrukta bekliyormuş, bana sıra gelene kadar akşam oldu. Genelev değil, sinema gişesi bokyiyen!

Gözbebeklerinde şehvetli, ayıp parıltılar:

–...neyse, lafı uzatmayalım: Gitmesen olmaz mıydı diyeceksin, olmazdı; âdet etmişimdir kardeş, ne zaman içeri düşmek tehlikesi olan bir işe bulaşsam, önce gidip bir fişek atarım ne olur ne olmaz!

Annesi öleli bu Ali İhsan amma değişti ha! Bugün böyle, yarın şöyle derken, hiç olmadığı bir adam oldu: Geveze, övünme meraklısı, ağzına geleni pattadak söyleyen! Bilmeyen tanıyamaz. Ölü-

mün hayatına değip geçmesi, korkunç etkisi ve sınır tanımaz gerçeği, bir sürü yan baskılarla beraber, temeldeki kompleksinden kurtardı onu: Bir anaya bakmak zorunda olmak, elin kolun bağlı, sana hâlâ çocukmuşsun gibi davranmasına, ayaklarına dolaşan bencil şefkatına katlanmak!

–...orospuları küçümsüyorlar, niye? Evet, evet, biliyorum, herkes küçümsüyor! En başta Galib, nasıl konuşuyor duymuyor musun? Kabaymışlar, edepsizmişler, hırçın ve paracı olurlarmış! Yalan! Baştan ayağa yalan! İçlerinden birine annemin öldüğünü söyleyecek oldum, oturdu benimle ağladı. Öteki kadınlar yapar mı bunu? Orospu kısmı duygulu oluyor, hayatları o kadar zor ki, ne yapsınlar, duygularını örtbas ediyorlar. Yooo, orospu deyip geçme, onlarla konuşmasını bilmek lâzım.

Hemen başka bir konuya atladı:

–... Menderes'i dinledin mi, radyoda? Dinlemediysen, yazık! Bir ibretti, ibret! Çileden çıkmış, yorgun, bakıyorsun sesi kısılıyor, arkasından bir parlama! Kendisi hariç, herkesi suçladı. Duruma gönlünce el koyamamak kudurtuyor herifi, kudurdukça alçalıyor, alçaldıkça düşüşü hızlanıyor: Yıldırım gibi düşecek, yıldırım!

Halim, farkında olmadan, belli olmaz diye başını sallayınca, diretiyor:

–...göreceksin!

Sürgüne mürgüne kulak astığı yok. İçin için, seviniyor bile. Köylü olduğundan, İstanbul'un hırgürüne bir türlü ayak uyduramıyor. Başına gelmedik belâ kalmamış: Cezaevi, işsizlik, hastalık, anasının ölümü. Ne biçim bir yaşamak bu? Yukarda hastalıklı yıldızlar, aşağıda dumanlı pis bir koku, boğulur adam be! Hele o yüksek apartmanların meymenetsiz suratları, başlıbaşına birer hakaret. Erkekleri karanlık, züppe, tereciye tere satar; kadınları anasının gözü, fındıkçı, paralı olmadı mı yabancıya yüz vermez: Kale kapısı mübarekler!

Muş'ta öyle mi ya? Ha onun doğduğu kasaba, ha Muş: Aynı sert iklim, sert insanlar, sert toprak. Gökleri çığlık çığlık yırtmış deli sıradağların, dilim dilim ayırdığı, puslu, uçsuz bucaksız ovalar!

–...sürgün lafını lik açtığın günü hatırlıyor musun? İnanmamıştım, işletiyorsun sanmıştım vallahi! Aslı varmış bak, bugün burdaysak yarın yoğuz. Seni hâlâ çağırmadılar mı? Allah Allah, acaba neden?

O da, sürgünde nasıl yaşayacağını, şimdiden kararlaştırmıştı. Halim bir ara, yeni ve değişik bir yaşantıya başlamak için, bu fırsattan yararlanmayı düşündüğünü sandı. Belki İstanbul'dan ayrılmanın acısını, bu yoldan gidermeyi umuyordu:

–...benim en büyük yanlışım, kitaplara inanmam kardeş. Çok okudum ben, okuduklarıma körü körüne inandım. Oysa kitaplar hayatı değiştiriyor, kolaylaştırıyor, daha kullanışlı bir hâle getiriyor. Bir yerden sonra hangisi gerçek, hangisi uydurma karıştırıyorsun; uydurmayı kurtarayım derken, bir bakıyorsun, gerçeği elden gitmiş. Ben de ne yaptım, ne kadar kitabım varsa, yüklendiğim gibi götürdüm. Sahaflar'a, hepsini sattım: Muş'a henüz doğmuş bir çocuk gibi cedit-yeni gideceğim.

Kurcalamasa iyi olurdu ya, Halim:

– Ya senin antoloji? –diye sormadan edemedi.

–...antoloji mi, boşversene sen! Milletin, gerçekçi şairlerin antolojisini filan, iplediği yok kardeş! Kimsenin umurunda değil. Kendimizi avutmak için bizim uydurduğumuz martavallar bunlar. Yeryüzünde, adına şiir denebilecek tek şey, yaşamak zaten!

Üçüncü dubleyi devirdi. Konuşurken fıkırdar gibi sesler çıkarıyor, birbirine yakın maymun gözleri, yuvalarında dört dönüyordu:

–...bu sefer bana neyin gerekli olduğunu biliyorum: Basit, gündelik bir iş! Ellerimle, yalnız ellerimle çalışmaya ne kadar özeniyorum bilemezsin. Senin bunu anlaman güç. Hacıbeyoğlu'nun oğlusun ne olsa; benim kundura tamircisi bir amcam vardır, o anlar, ortaokula giderken, yanında çıraklık etmiştim, hatta...

Sustu, bir yabancının ellerine bakarmış gibi, ellerine garip garip baktı, ansızın üstlerine tükürerek:

–...bu eller mi benim ellerim –diye sızlandı–, nasıl olur? Eski ellerim nerde, kunduracı ellerim.

Bir duble daha söyleyecek olduysa da, kısa sürede hayli içtiğinden dili dolaşmaya başlamıştı. Halim, ona hissettirmeden, Nubar'a getirmemesini işaret etti. Arkasından,

– Ee, –dedi–, şenliği unuttuk: Kaçta başlıyordu?

– Şenlik mi, ne şenliği? Haaa, gösteriyi demek istiyorsun: Üçte, Nuruosmaniye'de, dikkati çekmemek için dağınık gidilecek, yeteri kadar kalabalık toplanınca...

– Üçte olduğundan emin misin?

–... Allah Allah, sen beni kim sanıyorsun be! Cavcav üçte dedi, demek üçte. Şimdi ortalıkta devrimci delikanlı diye dolaşıyor, ne haber? Bir şeyden anlasa yüreğim yanmayacak, zirzobun teki.

– Bana bak, saat ikiyi on geçmiş. Ne dersin, yola çıksak mı? Trafik tıkanır mıkanır...

– Seni gidi, seni! İşini sıkı tutuyorsun bakıyorum. Fırsat bu fırsat, he mi? Merak etme yetişiriz, vaktimiz bol.

"...evet, işi sıkı tutuyorum, fırsat bu fırsat. Bunun böyle olması için sebep bir değil, beş değil. Her şey bir yana, benim eski gazetenin, Kâmil Bey'in ünlü 'Haber'inin kapısı önünde, 'hırsızlar' diye bağırabilmek, az zevk mi? Kaç satar bu gazete, hiç. İktidar diğer birçoklarına yaptığı gibi 'resmi ilânlar'la beslemese, ayakta durabilir mi? Ne münasebet! Altı ay boyunca, bu rezilliğin ta göbeğinde yaşadım ben, bilirim.

İskemlemde iki büklüm, gözlerim floresan lambaların aydınlığıyla kamaşmış, ukalâ operatörlerin budalaca yanlışlarını düzeltmeye uğraşırken, yukarda patronla adamları haberleri tıraş eder, sivri uçlarını yumuşatır, partinin, daha doğrusu Menderes'in hoşuna gidecek bir biçime sokmaya çabalarlardı. Enflasyon gemi azıya mı almıştı, 'görülmemiş kalkınma'ydı adı; muhaliflerin birer ikişer ayıklanması, 'demokrasinin korunması' demek oluyordu; dalkavuk bir çoğunluğa yaslanarak kişisel diktanın kurulmasıysa, 'milli iradenin tezahürü'.

Kâmil Bey, Yazıişleri'ndeki Genel Yayın Müdürlüğü odasında, o sonradan görme taşralı halleriyle bir aşağı bir yukarı dolaşarak, bu doğrultuda söylevler çeker durur, ya da 'yüksek mevkideki zevata' telefonlar yağdırıp o günün havasını 'koklamaya' çalışırdı. O etmese, öbürleri arardı zaten, buyruklarını, dost uyarmaları örtüsü altında ulaştırırlar, istedikleri yapılmazsa onu köpek gibi paylarlardı.

Her gece, heyecandan eli ayağı titreyerek, manşeti 'bizzat' hazırlaması neden, bu korkudan. Sekiz sütun üzerine, doksan altı punto harflerle dayan gitsin: "Muhalefetin yeni bir bozgunculuğu."

On yıl önce Hukuk diploması, inatçı kabızlığı ve siktirici bir avukat yazıhanesinden başka, nesi vardı Kâmil Bey'in, hiçbir şeyi. Taşrada bir yerlerde, hırstan, yoksulluktan, can sıkıntısından kav-

ruluyordu. Oysa Menderes'e gözü kapalı bağlılığı sayesinde şimdi nesi yok: Nişantaşı'nda bir apartman, Bostancı'da bir villa, araba, metres, kotra, en modern basım olanaklarıyla donatılmış, koskoca bir gazete!

Doğrusu dehşetli merak ediyorum, bizi kapısına dayanmış bağırır çağırır görünce, suratı nasıl çarpılacak? Öğle yemeğini Konyalı'da tıkınıp, gazeteye iki buçuk sularında geldiğine göre, şenlik ya başlamış olacak o sıra, ya başlamak üzere.

Ah ne şenlik, ne şenlik! Bir an önce varalım diye içim içimi yiyor. Çünkü başka, daha önemli bir nedeni var. Katılmak isteyişimin: Besleme basına karşı gösteri yıllarca önce istemeyerek yaşadığım o çirkin gösteriyi aklıma getiriyor: Tek parti diktası yerine çok partili liberal bir rejim isteyen zavallı Tan gazetesini, nasıl basmışlar, nasıl yağma etmişlerdi? Onların yaptığı barbarlığı biz yapmayacağız, Haber'i elbet yıkmayacağız; sövüp sayacağız biraz, yirmi yıldır içimizde birikmiş ne kadar öfke, kin ve kahır varsa, boşaltacağız. Bu kadarı bize yeter, hele çevremizde destekleyen, davamıza omuz veren sağlam bir kalabalık olursa: Yırtıcı, sustalı çakı gibi açık delikanlılar, öfkelerini makineli tabanca gibi koltuk altlarına asmış genç kızlar filan... dokunma keyfine artık: Haklı olup, desteklendiğini bilerek, çığlık atmanın tadına doyum mu olur?"

Tıklım tıklım dolu olduğu halde, Eminönü Meydanı, onlara bomboş görünüyor. Bir cehennem göğü altında, erimiş camdan, yamyassı, pırıl pırıl, bir koca düzlük. Üstündeki saydamlığın yüzeyinde titreşen güneş buğuları, insanda sürekli bir kesinsizlik, bir belirsizlik duygusu uyandırıyor. Eşya (artık cami mi, gazeteci kulübesi mi, eski yapılar mı, her neyse) içine tutuklandığı çizgilerden, tir tir titreyerek taşıyor sanki, ufak ufak, biçimini yenileyip duruyor. İki adım başı, birbirinden, ne kelime, kendi kendilerinden ayrılıp birleşen kaçınılmaz minareler! Galata Köprüsü'yle gemiler eriyip yapışmış, üzerinde, uykulu gözleri ve şâhane tembellikleriyle boşta gezer takımı, dökme kurşun heykelcikleri andırıyor. Dalgalanmalar. Cıva akıcılığı. "Ben bu anı evvelce yaşamıştım, ama nerde?" izlenimi.

Hiçbir kımıldanma belirtisi görememek, canlarını sıkıyor; çabuk çabuk Babıâli'ye doğruluyorlar. Büyük reklam panoları erimiş aydınlığı emip püskürtüp durduğu için olacak, sokaklar ve vitrinler,

zincirleme yansımalarla deli deli parıldıyor. Tramvay yürüdü mü, çevresinde halka halka kıvılcım zincirleri. Otobüs, bir dev aynasından çıkıp, ötekisinin sihirli aydınlıklarında gözden kayboluyor. Ardında bıraktığı, göz kamaştırıcı ışın demetlerinin, şıkır şıkır ırgalanması. Güneşin soluması, ensende harıl harıl; içinde, kalıbından süzülüyormuşsun gibi, alışılmadık duygular.

Korkudan mı tutkudan mı nedense, Halim öyle, iri ve düzensiz bir yürüyüşe kaptırmış ki kendisini, kısa boylu Ali İhsan'ın geri kalmamak için, basbayağı koşması gerek. Halim farketmiyor bile, dişlerini sıkmış, şakakları zonkluyor, alnında yağlı ve kanlı ter damlacıkları. İçlerinden biri kaydı mı, kaşlarının kırçılında asılıp kalıyor: Kınalı ve kızıl.

Böyledir Halim, eylemin gerçeğine hiçbir zaman varamaz. Heyecanlanır, coşar filan ama, davranışı önemli bir eylemi başaracak adamdan çok, bu rolü oynayacak aktörünkine yakındır. O işe neden atıldığını, nasıl üstesinden geleceğini değil, en fiyakalı nasıl yapabileceğini düşünür. İlle dikkati çekecek, onu görecekler, vay anasını nasıl yaptı diyecekler! İç hazırlığı buna ama, hesapta olmayan etkenler çıkıp havasını bozuyor: Bir kere çok sıcak, ikincisi alkol. Güneş, içtiği biraların ağırlığı, elini ayağını kuşatıyor, beynini uyuşturuyor. Suratına sanki sıcak sudan çıkarılmış bir havlu dayamışlar, bunalacak! Davranışlarına bir türlü sahip çıkamıyor. Büsbütün güdülerine kapılıp, raydan çıkmasa bari!

Eminönü Halkevi'nin orda, ilk polislere rastlıyorlar. Öyle pek yıldırıcı görünmüyor bunlar, canları sıkkın, galiba yorgunlar da. Orada bulunmaları, yine de bir şeyler geçeceğinin belirtisi. Halim, dişlerinin arasından mırıldanıyor mu, yoksa bu kafasından geçirdiği kaypak bir düşünce mi:

"–...haber almışlar bile. Her zaman, her şeyin haberini alırlar. Onlara haber iletecek bir orospu çocuğu daima bulunur."

Ali İhsan'a bakılırsa, askerlerin değil polislerin gelmiş olması, yararlı:

–...askerler geldi mi kardeş, yapılacak şey yok: Sert çıkmıyor, tatlılıkla dağılın diyorlar, sıkıysan dağılma: Usulen 'Yaşasın ordu, kahrolsun diktatörler' diye bağırılıyor, ondan sonra evli evine köylü köyüne. Gösterinin hayrını gör! Polislerin tutumu başka, sertliğe alışmışlar, başvurmadan edemiyorlar, iş sertliğe binince de...

Nuruosmaniye'ye saptılar. İki yanında fısıldaşıp duran ağaçlarıyla cadde, camiye kadar uysal ve kendi halinde uzanıyor. Sokak aralarından, üçerli beşerli, çıkı çıkıveren öğrenci grupları; kimileri başlarının üstünde pervane gibi dönen bir tartışmanın hızına kapılmışlar, kimileri renk vermiyor, yalnız bakışları her zamankinden az daha keskin, bilenmiş gibi. Bu hareket, caddenin olağan hareketi değil. Kahvede nargile içen bir ihtiyar, dumanlarla birlikte ağız dolusu bir lahavle... salıverdi. Akşam gazetelerindeki haberleri yorumlayan iki emekli, gelenleri burunlarıyla birbirine göstererek, kaygılı kafalarını salladılar.

Halim ve Ali İhsan, vakit yaklaştıkça yoğunlaşan grupların arasına karışıyor. Şurda burda bir iki bağırma, saldırgan iki üç jest, nihayet sövmeler. Kışkırtıcı ama, anlamsız ve saçma. Gazete iki sokağın birleştiği dirsekte koca bir yapı; ne yapacaklarını kestiremeden, çeneler kilitli, gözler bulanık, gidip gidip önüne birikiyorlar. Yüreklerinde insanı kahreden o güçsüzlük, o çaresizlik duygusu: Kulaklarından azar azar fışkıran, öfke. Tekdüzelik, amaçsız hareketleri üstüste tekrarlayış, (bir cıgara daha yakıyorum, sen de bir cıgara daha yakıyorsun, bir kere daha camiye kadar gidip geliyoruz), Halim'i düşbozumuna uğratıyor. İş onun hayal gücüne kalsa, çoktan iki taksiyi devirip barikat kurdular da, çevredeki dondurmacılardan yürüttükleri şişelerle Molotof Kokteyli hazırlıyorlar. Sabırsızlık ve sıkıntıyla soluyor, Ali İhsan'ın soğuk köylü umursamazlığı ve derin sabrı onu öldürecek. Gazetenin her önüne gelişlerinde, hançeresinde siyah kadifeden yumuşak bir uluma, ağzını açıverse iri bir köpekbalığı gibi hışımla dışarıya atlayacak:

"– Haydi arkadaşlar, ardımdan gelin!..."

'Arkadaşlar' şimdilik bir yere gitmiyor, tetik üstünde ve sinirli, bir uçtan bir uca, caddede volta vuruyorlar. Halim'in ardını bırakmayan sadece güneş. Hışırtılı yaprakların arasından sıçrayıveren ışıktan kobraları, ya bütün zehirleriyle koynuna akıyorlar, ya sıkı sıkıya boynuna dolanıyorlar. Zaman, çevredeki bütün sokaklarda pıhtılaşmış kalmış (Üçe çeyrek var). Grup grup konuşmalardan doğma, ağır kıpırtılı bir uğultu cadde boyunca dalgalanıyor. Caminin güvercinleri ürküp pat pat dağılınca, her tarafından yırtıldı. Bölük pörçük oldu. Şehirlerarası bir ulaşım firmasının önünde manevra yapan, ağır kamyonun gürültüsü. Şoför

olacak it, bütün bıyıklarıyla dışarı sarkmış, utanmaz el işaretleri yapan Kürt hammala, ana avrat düz gidiyor. Ufacık bir han kahvesinin, yeşil Merihli gözünü, paşa paşa yalanan bir kediye dikmiş emektar radyosunda, Yurttan Sesler Korosu (Üçe on var).

Öğrencilerden birisini, sinir gerginliğinden bir gülmedir tuttu. Ama ne gülme, adamın cinlerini tepesine toplar. Bir başkası:

– Gördünüz mü –diyor–, gördünüz mü? Polis, gazete binasını kordon altına aldı.

– Atma!

– Ne atması, git bak, en az elli kişi.

– Eee, ne yapacağız? Başlayalım mı, başlamayalım mı?

Halim, caminin yan sokaklarında, ağız ağıza polis dolu, üç araba farketti. Onlar da bekliyorlar. Veletin biri, elinde bir sopa, bakır bir siniye vuruyor. Adamı zıvanadan çıkarabilecek, şeytan gongu tınlamaları!...

"–...işte böyle hazret, sana dememiş miydim, her şey bizim çevremizde, ama bizsiz olup bitiyor..."

Takır takır, ihtiyarın nargilesi. Ali İhsan ufaldıkça ufaldı, yanıbaşında azaldı bitti. Artık sürgün, hapis, kavga, ölüm, her ne olursa, yetişkin bir erkek olarak, Halim, tek başına göğüsleyecek:

"–...göstereceğim ineklere, kimmişim ben, bir kere elimi bulaştırdım mı, neler yapabilirmişim?"

Koskoca bir herif, sokağın köşesine dikilmiş, şaldır şaldır işiyor: Sidiği köpük köpük.

"–...Efendi, efendi, kim sanıyorsun kendini sen? Bir avuç zırzop öğrenciyle devrim mi yapılırmış?"

Polisler, o yanda da, yolları kestiler galiba.

"–...ulan Hacıbeyoğlu, bu it sürüsü arasında ne arıyorsun sen, yine tiyatro aşkın mı depreşti?"

"–...Allah Allah, size ne canım, bana ilişkin bir sorun bu, kendimle kendim, varlığımla bilincim arasında bir sorun."

Sıcak fena bastırdı, mübarek sanki yaz sıcağı.

"–...büyük adamlar, çokluk, insanlığın büyük yanlışlarıdır, bırakın onların yakasını, ilkelerden şaşmayın: Özgürlük, adalet, bir polis komiseri görür görmez titremeye başlamamak, her şeyi okuyabilmek ve söyleyebilmek serbestliği."

Manav sergilerinde yumuşak başlı kayısılar, cam kırmızısı kirazların büyük cümbüşü. Bu yağanlar ne, avuç avuç erik mi, bir makineli tüfeğin mermileri mi?

"–...Yoksa korkuyor muyum, hay Allah, o korku mu yine, o kaypak, yapışkan, kalleş korku mu? Hayır, bu sefer korkmayacağım, ne pahasına olursa olsun direneceğim. Ne hakkım var korkmaya? O ne, ne oluyor orda? Ali İhsan, kim ulan o ağaca dayanmış etrafa laf yetiştiren, Korkut değil mi? Vallahi o, billahi o, eh yani bu kadarı fazla..."

Korkut, başına epeyce kalabalık toplamış, mıymıntı mıymıntı bir şeyler anlatıp duruyordu. Yapraklar arasından süzülen güneş, sıska vücudunu bir leopard gibi beneklemişti. O, dudaklarına yapışık bir cıgara ölüsünü, eme eme konuşuyor: Her kelimenin ardından, pis pis sümüğünü çekiyordu. Sözleri ağzından çıkınca, zehirli örümcekler gibi havada asılı kalıyorlar, sonra birden buharlaşıp kayboluyorlardı:

–...haklısınız çocuklar, haklı olduğunuzu teslim ediyorum, zaten kimse tepkinizin haksız olduğunu söylemiyor: kuvvetinizi yapan, bu. Beni kaygılara salan, kışkırtmanın el altından ısrarla sürdürülmesi! Hiç düşündünüz mü, ortalığın böyle kakışması, sonunda nereye varır?

Kısa bir sessizlik oluyor, dokunsan düşecek, biraz da düşmanca bir sessizlik... Korkut, başkasının söze karışmasına meydan vermeden:

–...kargaşalığa –diyor–, bildiğimiz kargaşalığa! İyi ama kime yarar böyle bir kargaşalık, söyleyin Allah aşkına, 'ezelî düşmanımızdan' başka kime yarar? Özgürlükten, demokrasiden yana görünüp devleti batırmak isteyen, onun ajanları değil midir?

Halim zemberek gibi boşanıyor. Sağa bir omuz sola bir omuz, kalabalığı yarıp, Korkut'un karşısına dikiliyor. Avazı çıktığı kadar bağırarak:

– Yalan –diyor–, yalan! Yalan söylüyorsun! Bu deyyusun dediklerine kulak asmayın arkadaşlar, polisin adamıdır, hep biliriz.

Şaşkınlık. Anlaşılması ve açıklanması zor bir anafor, hoşnutsuzluk mırıltılarını, yalnız bir cıgara ateşini, yırtık bir kitap sayfasını, dalgın birkaç bakışı; kaşla göz arasında, bir avuç toza, sinirli parmak çıtırtılarına karıştırmış, döndüre döndüre yükseltiyor. Her

biri, ayrı ayrı, kızgınlığını ve şaşkınlığını söylemek isteyen, doğru dürüst hiçbirisi anlaşılamayan, gittikçe daha bulaşık ve daha sıtmalı, bazı sesler:

– Ayrıca dur bakalım, sen kim oluyorsun? Ne hakla söze karışıyorsun. Bir kere seni tanımıyoruz.

–...bırakın konuşsun, bırakın diyorum yahu!

–...sakin olalım arkadaşlar, sakin olalım.

–...bu kışkırtma ulan, en halisinden kışkırtma!

Bu arada, Halim'in sözleri: –...alt tarafı, sizler gibi bir öğrenci sayılırım, ancak, bu sıfatla konuşmuyorum, daha doğrusu ben değilim konuşan, kalbim, onca acı çekmiş, belâya katlanmış olan zavallı kalbim...

– Geber! İstemiyoruz!

– Tıraşa karnımız tok!

– Bırakın konuşsun yahu, bu yaptığınız doğru değildir diyorum size, yakışık almaz!

Yine biraz Halim: – ...Evet, içimizde dolaşan onun gibi hafiyeler yüzündendir ki, her gün biraz daha bataklığa...

Korkut'un rengi attı. Suratının haritası o dakika, safra yeşili. Gülünç sakalı garip bir şekilde titriyor. Ama baktı ki Halim'in atıp tutmaktan ileriye gittiği yok, ilk bulduğu sessizlik boşluğundan sesini yırtıcı bir kırbaç gibi şaklatarak, o saldıraya geçti. Büyük bir şirretlik, haksızlara vergi telâşlı ağız kalabalığıyla:

–...işte, işte az önce söylediklerimin canlı delili. Olanların içyüzünü açıklamaya çalıştığım sırada, huzurumuzu kaçıran bu adam kim, tanıyor musunuz? Hayır mı ? Ben tanıtayım: Siyasi Polis'te dosyası olan mimlilerden biri, tanınmış bir solcu! Aramızda bulunuşu, açıkladığım sebeplerden...

Halim daha fazla dayanamadı, bütün yumruklarıyla Korkut'un suratına boşandı. Elinin altında pis sakalının, bir böcek ezilirmiş, gibi sesler çıkardığını duydu. Yumuşak ve yağlı burnunun yamyassı ezildiğini, hemen kanamaya başladığını gördü. Adamakıllı şaşırmıştı. Korkut ürkmüştü de! Beceriksiz, masabaşı aydını jestleriyle kendini korumaya savaşıyor, cılız kolları boşlukta kesik yılanlar gibi eğrilip büğrülüyordu. Halim, korkusunun ve öfkesinin itişiyle aslan kesilmiş, gücünün etkisini görmekten düpedüz sarhoş olmuştu. Vurdukça vuruyor, vurdukça kendini daha haklı görüyordu.

Ali İhsan kaba kuvvetten tiksinirdi, işin bu yola dökülmesinden irkilmiş, çatal sesiyle:

–...ayırın yahu şunları! –diye bağırıyordu–, ayırın yahu şunları! Birbirlerinin gözlerini oyacaklar!

Ayırmadılar. Tam tersine kavga genişledi: Artist bıyıklı bir oğlan, uluyarak Halim'in üzerine atladı. Bir başkası, sıska ama edepsiz bir oğlan, bacaklarına çift daldı. Üst üste, yığıldılar. Altta kalanın canı çıksın!

Altta kalan, Halim. Üstündekilerden birisi, seyrek saçlarını sımsıkı kavramış, kaldırıp kaldırıp alnını kaldırıma vuruyor: Bir kere, iki kere, üç kere. Siyah gözlükleri kırıldılar. Cam kırıkları, suratını doğrayabilir. Bu düşünce ona katlanılması güç bir düşünce gibi geliyor. Dev çabaları harcayarak, ayağa kalkıyor: Sırtında bir insan salkımı. Elleri ezik, kaşı yarılmış. Korkut'u arıyor, bulabilene aşkolsun! Gözlüksüz, fazla bir şey göremiyor ki!

Derken, bir çığlık: – Polisler!

Aynı anda, herkesin ağzında aynı çığlık:

– Polisler! Polisler!

Aslında gelen, hepsi hepsi, yirmi kadar polis ama, kalabalığı dağıtmaya yetiyor: Kimisi pat pat yan sokaklarda kayboluyorlar; kimisi, bu arada Halim, kulaklarında ayak sesleri, ağzında kan tadı, camiye doğru koşuyor. Sağ yanında Ali İhsan, korkudan mı ne, suratı sarkmış, gözleri durdukları yerde duramıyorlar, vırt zırt bir sağa bir sola. Onun az ötesinde, bıyıklarının sivri uçlarında rüzgâr ıslıklarıyla, Cavcav. Üçü Nuruosmaniye Caminin avlusuna daldılar. Birdenbire bilmem kaç yüzyıllık Müslümanlık! Bilmem kaç yüzyıllık Osmanlı sessizliği!

Uysal uysal salınan şu ağaçlar, ağaç mı, yoksa kocaman yeşil sarıkları altında iki büklüm, 'tebdil' yaşayan gizemli şeyhler mi? Her kuytuda, her rüya boşluğunda, solgun ve külrengi güvercinler! Caminin yaşantısına öylesine katılmış, o kadar içine girmişler ki, sık sık kalkıp konuşları günlük ibadetten bir parça dem çekişleri, dua.

Halim ve yanındakiler görünmez bir duvara çarpmış gibi duraklıyorlar. Deminki patırtıdan sonra bu mutlak sessizlik, onlara akıl almayacak bir şey gibi görünüyor. Sokak gerçeğinden ansızın kopmuş, ne yapacaklarını kestiremeyecek, hep öyle şaşkın şaşkın bakınacaklar mı? Hayır, hiç değilse Cavcav'ın aklı başında, avlunun öteki ucundaki, üstü çift sıfırlı çarpık kapıyı işaretleyerek, ters ters,

– Orda saklanalım –diyor–. Kimsenin aklına gelmez.

Tatlı tatlı çürümeye sıralanmış dua kitabı, kutsal yazı ve 'Mekke-i mükerreme' satıcılarının arasından geçip, kapıya ulaşıyorlar. Açar açmaz, keskin amonyak kokusu, pis sarı, edepsiz bir Çinli gibi suratlarını şamarlıyor. Duvarlar zift badanası, aynalar kırık ve tozlu, musluklarının çoğu bozuk. Dişsiz bir ihtiyar, herhalde oranın bekçisi siyah saplı bir çakıyla bir köşede ayak tırnaklarını kesmeye oturmuş. Pislik, rezalet!

Ali İhsan'ın ne de çok çişi varmış, ediyor ediyor, bitiremiyor. Halim, aynalarda hemen kendini aradı: Gözlüksüz, saçları dağılmış, ikinci ağzı sol kaşının üstünde kanlı kanlı gülümseyen, bir yabancıyla karşılaştı. Bir yandan yarasını yıkayıp mendiliyle güya pansıman yapıyor, bir yandan söyleniyordu:

– Bir bu eksikti! Bir bu eksikti!

Sonra Cavcav onu düpedüz azarladı:

–...sen deli misin ulan? Yaptığını beğendin mi? Panik kimin işine yaradı? Polisin! Burunlarını Korkut yüzünden değil, senin yüzünden işimize soktular. Gösterinin canına okudun be, aktör bozması sen de! Biz de seni tecrübeli bir adam sanıyorduk...

Halim'in ağzında kelimeler, arı gibi, pır pır oğul veriyor. Bir konuşabilse neler söyleyecek ama, Cavcav ağzını açtırmıyor ki! Gittikçe daha sert ve ciddi:

–...hem –diyor–, götünüzün çöpüyle niye sokuluyorsunuz buralara? Siyasi Polis mimlemiş, adınız kötü, aramızda gördüler mi, tamam: Bizim yapacağımız aksiyon da kirleniyor.

– Ne demek istiyorsun, açık söyle!

–...söyledim ya işte: Gelmeyin, sizi istemiyoruz. Birinizi yakaladılar mı, başlayacaklar bağırmaya: Gürültüyü 'kızıllar' çıkarıyor diye 'vatan hainleri', estek köstek!... Bir kere hareket zaten sizin hareketiniz değil, ikincisi bir türlü halka yayılmıyor, büsbütün hapı yutacak. Şimdilik etkili oluyorsa, 'kızıl'a boyayamadıklarından oluyor, şunu o kalın kafalarınıza bir sokabilseniz!

Sonra bir çocuk gibi şımardı, cıgara istedi. Dumanı istekle içine çekip gülümseyerek,

–...gideyim bir göz atayım –dedi–. Bakalım durum nasıl? Gösteriden vazgeçecek değiliz, elbet!

İkisinin ellerini sıkıyor:

–...ileri geri konuştum, kusura bakmayın.

Cevap, yalnız Ali İhsan'dan: – Ne kusuru?

Halim ağzını açmıyor. Bir yerlerinde kılcal bir damar, çıt dedi koptu. Ağzının içinde o koyu sulfato tadı. Yeniden öz toplumsal çevresinde ne kadar yok olduğunun, yok sayıldığının farkına varıyor. Acılı, son derece utandırıcı bir zührevi hastalığa tutulduğunun farkına varır gibi.

Hadi yine Kâmil Bey! Ablak yanaklarını sarmış yok bir sakalı belli belirsiz okşayıp; yağlı yağlı, her yana dökülüp saçılan gözlerini, zorla yuvalarında tutmaya çalışarak,

"–...benden iyi bilirsin ya, adamın sırtında damgası oldu mu, yandı, hiçbir yerde barınamaz artık..."

Günün ondan sonrası, sürekli bir çağrışım kargaşalığı, fikir ve imge zincirlenmesi, içe kapanış. Gösteri bölgesinden uzaklaştırmak için, Ali İhsan Halim'i karşıt yöne, Kapalıçarşı'ya sürüklüyor. Orada yine bulmaca sokaklar, her zamanki şark opereti dekoru, kubbeden kubbeye yankılanan sesler: Yaralı bir ejderhanın ıslak ve kaygı verici soluması.

Girer girmez sıcak, yerini nem kokan Osmanlı alacası bir aydınlığa bırakıyor. İlerledikçe sanki yeraltına iniyorlar. Şakır şakır ışıklandırılmış kuyumcu vitrinleri, altın dişlerini şak şak vurarak, kahkahadan kırılıyor. Görünmez bir hoparlörden nezleli bir sesle reklâm yayını. Ve sucular... O beyazlar giymiş, pirinç buzluklarını ölü şövalyeler gibi parıl parıl sırtlamış, 'aşlama' su satıcıları!

Ali İhsan, şehirliden, şehirden ürken köylü suratını buldu. Nuruosmaniye'den uzaklaştıkça rahatlayarak ağzına geleni söylüyor:

–...hele o Cavcav dedikleri kavat yok mu, o kendini bir bok sanan boyacı parçası, kalkmış bir de bizi küçümsüyor kardeş...

Göğsünü yumruklayıp, tekrarlıyor: –...bizi?

Halim dediklerini dinlemiyor, dehşetli kızıyor yalnız. Birisi onu saçlarından yakalamış, başını hâlâ kaldırıp kaldırıp kaldırıma vuruyor. Ne kötü bir duygu o! Kafatasının içinde, beyni sallanan bir kavanoz içindeki, ceninden farksız. Yarası bir sızlıyor ki! Ağzındaki sulfato acılığından kurtulmak için, aralıksız tükürüyor, bir türlü kurtulamıyor. Birileri kör jiletle sakalını kazıyorlar ama, içerden.

– Ali İhsan, bir kahve biliyor musun buralarda?

Aklınca mırıldandı, oysa fısıltı duvarları yıkacak:

–...çok susadım.

Garip bir kahve, daracık. Duvarları silme resim, eski ga-

zetelerden kesilmiş pehlivan resimleri. Ayaklarında kisbet, boyunlarında altın kemer, burma bıyıklı, çıplak kafalı başpehlivanlar: Koca Yusuf, Kara Ahmet, Filiz Nurullah, Kurtdereli!... Radyoda yorgun bir ses, eski bir şarkı bulmuş, çoğaltıyor:

"... güüüül-ler dökülür, büüül-bül ölür..."

Birden Kolsuz Celâl, cıgara kâğıdı gibi ince ve hain, neredense peydahlanıp hücresine girmez mi? Sağlam eli, kemikli bir örümcek, Halim'in ateş içinde yanan alnında geziniyor:

"–...sen yavrum, öbürleriyle aynı kumaştan biçilmemişsin! Öbürleri beter olsun, ne gam? Ayaktakımı onlar, sen öyle mi ya?"

Korkut, geçmiş karşısına, öyle lastikli, öyle edepsizce sorular yağdırıyor ki, eline neredense geçirdiği öğürtesiye kirli çamaşırları, suratına suratına fırlatıyor sanırsın.

Galib, iki gözü iki çeşme, sarsılarak geğiriyor, asap bozucu bozuk bir plak inadıyla:

"–...biz –diye tekrarlıyor–, hareketin eskileri, hapı yuttuk hazret! İşte o kadar!"

Halim, iki fincan sıcak demli çayı gövdeye indirdikten sonra, biraz kendini toplar gibi olup, ona karşı çıkmak cesaretini bulacak:

–...hadi hadi, yine saçmalıyorsun! Bakma eskiden yaşadıklarımıza, şimdi olanlara! Geleceğe bak, geleceğe! Gelecek bizim. Değerimizi anlayıp hakkımızı teslim edecek kuşaklar yetiştikçe...

Ali İhsan dudağını büktü. O ana kadar hiç belli etmediği alaycı bir edepsizlik ansızın gelmiş, bir şeytan maskesi gibi suratına asılmıştı. Hayal kırıklığı tüten bir cıgara yakarak:

– Yanlışsın –dedi–. Temelinden yanlışsın. Gelecek de bizim değil, kardeş, gelecekteki yerimizi de yitirdik: Ya dar kafalı ve beceriksiz sayılacağız, ya dogmacı ve Stalinci. Arasıra yabancı radyoları dinlediğim oluyor, bakıyorum, 1957'den beri her şey o kadar değişmiş ki!...

Halim'in kanı birden beynine sıçradı. Kıstırılmış bir hayvan gibi dişlerini gösterip, ıslıklı bir sesle,

– Defol –dedi–, defol!

Üstüne varılırsa ısırır duygusunu uyandırıyordu.

Ali İhsan, şaşkın: – Hayrola –diye sordu–, hasta mısın?

– Defol diyorum sana, gözüm görmesin.

– Bana bak, alayın sırası mı?

Dayanamadı, kalktı: –...siktirol –diye uludu–, salak!

Ali İhsan çözüldü gitti. Birbirlerinin ellerini bile sıkmadılar. Yüreklerinde boğulmuş bir baykuş gibi, iri ve yoksul bir keder; kızgın, sessiz, küskün; dudakları titreyerek ayrıldılar. Halim yalnız kalınca, yeniden pişmanlıklarına ve eski üzüntülerine (Hay Allah, ne yapmalı yapmalı o elektrik fenerini Hüseyin'e vermeliydim canım) ve uykusuz gecelerinin yalın fakat korkunç sorusuna döndü. (Yanılmış olabilir miyiz? Acaba yanıldık mı?)

Sonra çayları ödeyip çıktı. Bütün Kapalıçarşı boyunca yüksek sesle attı tuttu, kendini suçladı, Eminönü Meydanı'nda önüne ilk çıkan telefon köşküne girdi. Rehberden Birinci Şube'nin telefon numarasını aradı. Telin öteki ucunda Müdür Yardımcısı'nın sesini tanıyınca, başladı avazı çıktığı kadar bağırmaya:

–...Ben Halim, Halim Hacıbeyoğlu! Ulan daha ne bekliyorsunuz, beni de sürsenize! Herkes gibi sürülmeye hakkım yok mu benim? Bıktım ulan, usandım beklemekten: Elinizi çabuk tutun biraz..

Sonra gitti, Köprü'nün parmaklıklarına abanıp dalgın dalgın suları seyretti. Akşama kadar.

Miralay Ferid'de bir öfke, bir öfke! İnadına daralmış salonda, kavgacı jestleri, köhne top gibi gümbürdeyen ökşürüklü sesi, bir boşluk bulmasın, dakikasında kaplıyor. Ne yanından bakılsa; dağınık saçları, kırçıl bıyıkları, çalıçırpı kaşlarıyla; o sabah da yalanmayı unutmuş sevimli bir ayı. Öfkeli de olsa, yumuşak ve babacan!

Suat, tavanın ve duvarların bunca patırtıya nasıl dayanabildiklerine, akıl erdiremiyor. Her zamanki köşesine sığınmış, iki yanında iki yastık, elinde kahve fincanı. Dayısının gökgürültüleri iç ufuklarında, uzak uzak yankılanıyorlar. Solgun, epeyce hüzünlü. Pencere ardına kadar açık, perdeler çekilmiş. Sıcaklık buğusu içinden, sık sık, yıldırım gibi geçen kırlangıçlar. Haziran mı?

–...ne demişler kanaryam, ha, demir demişler, tavındayken dövülür, soğusun diye beklemek enayiliktir. Her yerde, her zaman muteber bir kaide-i aslidir bu! Talebe hareketleri iyiydi hoştu, kendiliğinden patladığı ve haklı olduğu için demiri tava getirdi, derhal teşebbüse geçecek, dövüp istediğin şekli vereceksin. Hepsi o kadar. Kimse parmağını oynatmadı yahu: Ne muhalefet, ne sendikalar, ne ordu! Bu ne gaflettir, insan aklını ziyan eder, Allah muhafaza! Meydanı senin hanım evlâdına boş bıraktılar; durur mu, istifa mistifa derken, baktı bir şeyin olacağı yok; evvelâ talebeleri güzelce zapt-ü-rapt altına aldı, bilâhare vaziyete tamamen hâkim oldu. Neredeyse haftası doluyor, ne nümayiş yapıldığı var, ne matbuatta lüzumlu celâdet! Efkâr'ı umumiye çekingen, Allah bilir yoruldu da...

Masanın üzerine, yumruk biçiminde bir ünlem:

–...İnsan utanır be!

Nasıl yağmur gibi terliyor! Kocaman, kıllı pençeleri arasında, alacalı mendili; savaşlar görmüş geçirmiş bir gemi yelkeni. Bir yandan onunla ensesini, alnını, yanaklarını kurulayadursun; bir yandan da, masanın üzerine bırakılmış kayık tabaktan, ikişer ikişer kayısı atıştırıyor. Kayısıları getiren de o. Az önce kesekâğıdını yiğenine teslim ederken, yukardan yukardan:

– Bana bak –dedi–, size kayısı aldım. Lâkin benim aldığım kayısılar, sizin aldıklarınıza benzemez. Şekerpâre bunlar, şekerpâre, hem de hâlis muhlis Maraş şekerpâresi ki, sizin gibi kibarlık taslayanlar, adını dahi duymamıştır. Harb-ı Umumi'nin bir safhasında, Maraş'ta on beş gün mola vermiştik, ağacın üstünden yemek şerefine nâil olduk. Elemli günlerdi çok...

Arkasından, görmek istediğinden değil, evde olmadığından emin olmak için, Halim'i sordu. Aynı küçümser edayla aynı alışılmış soru:

– Senin hayta ne âlemde? Evde mi?

Suat, dayısının, Halim'in evde olmadığı saatleri ayarlayarak geldiğini, hanidir farketmişti. Hüzünlü yüzünde, gülümseme niyetine bir aydınlık:

– Yok dayı –dedi–, stüdyoda: Çalışıyor,

Dayısı ondan sonra öpsün diye elini uzattı:

– Âla –diye kükredi–, ya sürgünlük rivayeti?

– Gidecek gibi.

Şaşırmış göründü: –...ne diyorsun?

Suat, doğru dürüst bir cevap vermek, durumu açıklamak istedi. Ne diyeceğini bilemedi. Utandı:

–...doğru mu yalan mı kestiremiyorum. Geçen hafta bir akşam, gözlükleri kırılmış, üstü başı toz içinde çıkageldi. Bulut gibi sarhoştu. "Beni sürüyorlar" dedi, hepsi o.

– Aslı olmasa gerek! Olsa da farketmez. Ruhsâr odanı hazırladı, hani üst katta, soldaki oda, hatırladın mı? Üstelik, daha fazla mukavemet edemedim, annen olacak cadıya adresini verdim, o da Direkliyalı'ya dönmeni istiyor. Aybaşına doğru buraya gelecek, haberin olsun...

Suat, hep öyle hüzünlü:

– Geldi bile dayı –diye mırıldandı.

Miralay Ferid'in suratına, ansızın bir bardak buzlu su çarpılsa, herhalde bu kadar şaşırırdı. Yalnız şaşkınlık mı? Hayır! En saf, en arı haliyle asker öfkesi, birdenbire her yanını sarmış, zaten çopur suratını karmakarışık etmişti. Kıyametleri kopardı:

– Ne? Ne diyorsun? Geldi bile mi? Ah yalancı, ah erkek bozuntusu mecnun karı! Ailenin yüzkarası! Halbuki, seni haberdar et-

meden gelmeyeceğine dair, yemin kasem, söz vermişti bana. Yaptığı şu alçaklığa bak! Kuş kadar aklıyla beni aldattı ha? Ben ona sorarım...

Suat çoktan içine çekilmişti. Annesi onu, o uğursuz akşamın kirli yırtığından çıkarıp, Taksim Meydanı'na bıraktığından beri, zaten her şeyden elini ayağını çekmişti. Ustalıkla kendi üstüne katlanıyor, sokulmaya yeni yeni heveslendiği dış hayattan, bir kedi yumuşaklığıyla geri çekiliyordu. Sise girmişti yeniden, dört yanını boz bir duman sarmıştı: Elini ayağını tutuyor, içinde umut diye yeşermeye niyetlenmiş ne varsa, sinsi nemliliğiyle çürütüp öldürüyordu.

O kadarla kalsa iyi, ya onu handiyse görünmez bir hayalet haline getirmesine, ne demeli? Güneşin doğduğu andan battığı ana kadar; her birinin arkasında, zaten gitti gidiyor tasarılarından bir parçasını bırakarak, koca koca kapılardan açmaksızın geçiyor; hanidir unuttuğu, hatırlar hatırlamaz eski durumunda bulduğu iç boşluğunda, saydam ve gevşek, her doğrultuda dolaşıyordu; yerçekimi olmayan bir boşlukta, hareketlerine sahip olmayarak geliştirdiği, hatta bazen tepesi üstü bir dolaşmaydı bu: O kadar büyülü, ters fakat çekici.

Ona bir ağırlık verecek, insanların yaşantısında iyi kötü bir yere oturtacak ne varsa, birer ikişer, hayatından uzaklaşıyordu. Yaşama nedenleri bozuk çıkmış, tutunmak istediği dallar, anlaşılmaz bir etkiyle kurumuştu. İşte Matmazel Raşel havagazı mavisi dumanlarına sarınmış, gözlerinde küçümseyici bir şehvet parıltısı, ağır ağır kayboluyor. İşte pantolonu –o zavallı, o talihsiz pantolonu–, yerlerde! Artık ne saçlarını kestirmeyi canı çekiyor, ne içki cıgara içmeyi! Hele romantik çağ ozanını koydunsa bul, çoktan kayıplara karışmış!

Gizli rüyalarını gerçekleştirmeye gücü, gücü olsa bile cesareti yok. Bunu kesinlikle anlamış olmak, gizli bir ikinci hayat umudunu, ustura gibi kazıyıp atıyor; ufak ufak niyetlendiği uzun süreli başkalaşma yollarını önceden tıkayarak, onu iki sandalye arasında rahatsız bir yaşamaya mahkûm ediyor: Tüylerini diken diken gerçekle, rahatını huzurunu kaçıran hayalleri!

Bütün ışıkları sönmüş denemezdi, ama. Bilmediği bir yerinde, içinde, ufacık bir aydınlık nokta titrek ışığını sürdürüyor, baş-

lıbaşına bir çıkış kapısı olmasa bile, olasılığını ortadan kaldırmıyordu. Bir aydınlık nokta olarak, oracıkta, öyle kalmakta direnmesi, bir karanlık belirtisi değil miydi? Hep o uzun boyunlu, esmer, ince ve zarif kadının unutulmaz hayali!... O da aksi gibi, en az onun kadar aydınlık ve mıknatıs yüklü bir başka hayalin üstüne düşüyordu: Yüzbaşı Demir'inkinin.

Dayısı, Yüzbaşı Demir'le, ondan daha az ilgili sayılmazdı hani. Demindenberi, kavgacı suratı ve dik sesiyle, sormadık yanını koymamıştı:

–...ee, ne diyor olup bitenlere?

– Kim?

– Benim şahin yahu. Yüzbaşı Demir.

– Bilmiyorum dayı.

– Bilmiyor musun? O nasıl söz? İnsan aynı çatı altında yaşar da bilmez olur mu?

– Aynı çatı altında yaşamıyoruz ki artık.

– Ne? Kavga mı ettiler, yoksa?

– Hayır dayıcığım: Sıkıyönetim ilân edileli Demir çok meşgul: Geceleri garnizonda yatıyor, çok seyrek görebiliyoruz.

Miralay Ferid sustu, yiğenine yaklaşarak kocaman pençelerini yorgun omuzlarına koydu, bakışlarını aradı. Gözlerine nasılsa, onu her defasında masallardaki dedelere döndüren, o yumuşak şefkat aydınlığı gelmiş kurulmuştu. Hayli tatlı bir sesle,

–Zavallı kanaryam –dedi–, benim zavallı küçük kuşum! Karşına geçmiş bilmem ne halt etmeye anırıp duruyorum? Senin ne günahın var? Hiç! Gel gör ki, askerlik iliğimize işlemiş, hep tetik üstünde durmak lâzım, yoksa kendimizi böyle sahra karargâhında sanıveriyoruz.

Arkasından, şişine şişine, başka bir şey anlatmaya koyuldu: Göğsünü gururla şişiriyor, sırasını düşürdükçe, bir öküzü soluksuz öbür dünyaya gönderebilecek yumruklarını, küt küt, yüreğine indiriyordu:

–...yoo, biz moruklar, sandığınız kadar bunamış değiliz ha? Elimizden geleni ardımıza koymuyoruz. Şişli'den Taksim'e yapılan sessiz yürüyüş kulağına çalınmıştır, eh bilesin ki onu bu ihtiyar dayıcığın teşkilâtlandırdı. Baktık partiler rizikoyu göze alamıyor, tabii, korku dağları bekler, tahkikat bilmem ne komisyonu kuruldu, ba-

karsın hanım evlâdından bir emir, şrak!, kapına kilidi vurmuşlar, kıçına bir tekme, yallah! Biz birkaç ihtiyar, birkaç genç, ulan dedik ölmüş eşek kurttan korkmaz, hele bir deneyelim talihimizi...

O anlattıkça garip bir şey oluyor, salona sessiz bir yürüyüşün hareket ve telâşı bulaşıyor. Kaskatı uyuklayan eşyaların bir kenarına ürpertilerin sihirli eli değdi mi uyanıveriyorlar. Hadi ondan sonra halının üstündeki biçimler başlıyor kımıldanmaya, gizli gizli başkalaşmaya: Ateşten hava kabarcıkları mı demeli, akkor halinde tomurcuklar mı? Kırmızı abajur, yürüyüşün başına geçmiş, çalımlı çalımlı ilerliyor. Çevresinde, üst üste atılıp birbirine düğümlenen sessiz çığlıklar! Suat, onlara katılsın istiyor, olmuyor nedense, bütün çabaları boşa gidiyor: Hareketsiz ve uzak, yastıkların arasında unutulmuş bir ceset, açık ağzının üzerinde uçuşan üç yeşil sinek!

–...fakat kanaryam, öyle bir an oldu ki, azametinden devrilip gidebilirdim. Yüreğime inecek sanmadım dersem, yalan! Şişli'de Atatürk Müzesi'ni biliyorsun, onun önünden geçerken! Düşün bir kere, ben onun yâveri Ferid, soluk almaktan çekinen o kalabalığın ortalık yerinde? Adam ister istemez maziyi hatırlıyor: 1919 Mayısı'nın yağmurlu bir gecesinde, aynı binanın kapısını çalışımı..

Hadi yine patladı. Oturduğu yerden paldır küldür ayağa uğrayıp, yumruklarıyla gökyüzünü tehdit ederek:

–...ulan harb meydanında edebinle ölmeyi bilmezsen, başına bunlar gelir işte –dedi–. Doktor Hayrullah, Tilki Nuri, Sadreddin Kütahya, daha niceleri, ölmekle ne akıllı davranmışlar! Herifçioğulları orda rahat, devamlı hakaretin yükünü çeken bu tarafta biziz. Ölmek bunun yanında hiç, ölmek bunun yanında hiç!

Fakat konukluğu süresince dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyor. Anlaşılan asıl merak ettiği o:

–...kız, benim şahin şu bizim yürüyüş hakkında ne düşünür dersin ha? Vaziyetleri, ilmen ve fennen, gayetle güzel tahlil edebildiğini nazar-ı itibara alarak...

Yaptıklarını Yüzbaşı Demir'e anlatabilmek arzusuyla yanıyordu. Allah bilir, bugün, sadece bu arnaçla gelmişti: Her şeyi, en önemsiz ayrıntılarına kadar bir bir anlatacak, böyle bir eylemden çıkarılması gerekli sonuçları tartışacaktı. Dakikalar geçiyor, Yüzbaşı Demir bir türlü gözükmüyordu. Penceredeki sıcaklık buğusu yavaş yavaş, erimiş metal parlaklığını kaybetmişti. Daha uy-

sal, mavi ve mor damarlı bir pembelik, onu gittikçe daha yukarılara dağıtıyor; boşluğunu, sanki bir şehrâyinden ateş parçaları gibi savrulmaya başlamış, akşam kuşları ve özlemli cıvıltılarıyla dolduruyordu. Siyah, irkiltici ve köhne yapıları, hiç çaktırmadan, bir sulanmış asfalt kokusu kaplamıştı.

Miralay Ferid giderken sıkı sıkı tembihlemeyi unutmadı:

–...her şeyi sana nasıl anlattıysam, ona öyle anlatacaksın e mi? Vaziyetin evvelce tasavvur ettiğimiz şekilde inkişaf etmediğini, benim bütün mes'uliyeti bizzat yüklenmek mecburiyetinde kaldığımı, söylemeyi unutma! Hele rahmetli Atatürk'ün evi önünden geçerken, hissettiklerimi...

Hüzünlü yüzünde, o varla yok arası gülümseme, Suat, kendi kendine mırıldanır gibi:

– Merak etme dayı –diyor–, hepsini anlatırım. Duygularını da.

– Hah şöyle! Artık yüreğim rahat, gidebilirim.

Gitti, beş dakika sonra çıkageldi. Dört katı yeniden tırmandığı için soluk soluğa kalmıştı:

–...hay Allah –diye gürledi–, benim belâmı versin! Bendeki kafa, kafa mı kanaryam: Asıl söyleyeceğimi söylemeden gitmişim: Ruhsâr yengen pazara sizi bekliyor. Benim şahini alır getirirseniz iyi olur, bir de benim ağzımdan dinler olanları.

Ve saat akşamı çaldı. Yüzbaşı Demir, meydanlarda yok. Yaz sıcağı, kulak içlerinde kınalı pembe bir bakır tozu halinde şimdiden birikmiş olarak, Halim, sokağa çıkma yasağının başlamasına bir iki dakika kala geldi. İçmemişti. Haksız cezalandırılmış bir çocuğun küskünlüğü çökmüştü üzerine. Yemek yemedi. Ağzında cıgarası, pencereye abanıp, bir süre Camekân Sokağı'nı seyretti. Pencereler, insanlığa ilişkin önemli ve ağır bir yanlışlığın tekrarı gibi, teker teker aydınlanıyordu. Hayat, yalan dünya, sürüp giden rezillik! Cezvede köpüren kahve, cin bakışlı veletlerin, avurtlarında çiklet, ellerinde mızıka, apartmandan apartmana, birbirleriyle gırgır geçmeleri!...

Halim sonra banyoya kapandı, epeyce bir zaman sonra pijamalarını giymiş olarak çıktı, gelip koltuğuna oturdu. Gecenin ilerlemiş saatlerine kadar, bir daha yerinden kımıldamadı. Sürgüne gideceğini uydurduğundan beri, oynadığı kişilikle bağlantıları kopmuştu. Kendi kendini yaşamayı yeğliyor, bir şey anlatacak oldu mu

dublaj seslerini aramadığı gibi, kapı camlarında ve aynalarda, 'ne kadar yakışıklı olduğunu' göz ucuyla saptayıp hayran olmuyordu. Bir maden kuyusunun derinliklerine iner gibi, basamak basamak, yenilmişliğinin, ezilmişliğinin dibine inmişti. Bunu bilmesi, onu, söze sığmaz acılara; açıklamadığı, hiç açıklamayacağı karmaşık duyguların, ürkütücü ormanına itiyordu. Az konuşur, konuşunca hesapta olmadık şeyler söyler olmuştu:

–...ne düşündüm biliyor musun bir tanem, şu benim İktisat diplomasını! Ne olursa olsun, fakülteyi boşlamamalıyım! Tiyatro müthiş bir şey, aktörlük güzel ama, meslek değil, ciddiye almıyorlar. Sürgünde diyorum, ciddi ciddi derslerime çalışmaya başlasam!... İyi hazırlandım mı, gelir imtihanlara girerim. Başardığımı bir düşün, al sana yepyeni bir hayat!

Ya da dikkatli ve uysal: –...bana sorarsan, ben gidince annenin yanında kalman, dayınlarda kalmandan daha doğru, ne de olsa annendir. Yine sen bilirsin ya...

Suat, Halim'in hemen daima nemli alnındaki acılı çizgileri görmüyor mu? Gittikçe seyrekleşen kınalı kızıl saçlarının, arasında belirmiş beyaz telleri? İhtiyarlık! Halim ihtiyarladı. Hem öyle büyük bir hızla ihtiyarladı ki, düşündükçe ürperiyor insan. O da yaşamadı çünkü, mekanizması ve denetimi iradesi dışında kalan müthiş bir kaderin çilesini çekti: Ne olacağını, ne yapacağını bilememenin bunalımı yok sayılsa da, çevrenin düşmanca davranışı, ailesinin anlayışsızlığı yüreğini daraltıyor, üst üste gelen başarısızlıkların ağır zinciri, onu yıldırım gibi ihtiyarlığa çekiyordu. Evet, evet, onlar hayatlarını yaşayamadan ihtiyarlamışlardı. Onun bunun ayağına dolaşan, eylemini engelleyen, beş para etmez yaşlı kimselerdi artık, kemikleri sızlayan yorgun cesetler! Hele Miralay Ferid'le, Yüzbaşı Demir'le karşılaştırılırsa, yorgunlukları büsbütün göze batıyordu.

Yüzbaşı Demir, (İki gün sonra mı, üç gün sonra mı?) sabaha karşı çıkageliyor. Halim'le Suat yatmışlar, henüz uyumamışlar, anahtarın kilitte döndüğünü, kapının hafifçe inleyerek açıldığını duyuyorlar. Onları uyandırmamak kaygısından, karanlığa dağılan adımları, sanki kadifeden. Halim, kılını kıpırdatmıyor. Kıpırdatamaz. Tam o sırada, iki yanında iki süngülü jandarma, büyük bir kapıdan, malta taşı döşeli dar ve boş bir avluya giriyor. Kimseler yok. Görünürlerde kimseler yok. Yalnız kansız bir yağmurun

şüpheli fısıltısı. Özgürlüğünden koparıp ellerini kelepçelemişler, sürgün yerine gönderiyorlar onu.

Suat, meraklı, doğruluyor. İçini kaplayıveren mutluluğa çok yakın bir şefkat duygusunun itişiyle, önce yatağından kopuyor, sonra yatak odasından: Gece lâmbasının yeşil yaldızı parmak uçlarında, dudaklarında, gözbebeklerinde birikmiş, fosforlu bir gölge gibi dışarıya süzülüyor.

Savruk, deli seslerle dolu bir gece. Kalın, tuzlu ve kaba bir rüzgâr, sokağa çıkma yasağının dehlizlerinden höst diye ayağa kalkmış, azgın bir boğa sanki, bir oraya saldırıyor, bir buraya! Bakıyorsun, Cenevizlilerden kalma taş duvarlara çarpıp, yamyassı yassılmış; bakıyorsun, gecenin hemen her tarafında dağıtılmış askeri GMC'lerle boğuşuyor. Soluğu, boğucu deniz sıcağı ve sivrisinek bulutu gibi diken diken yapışıyor insanın derisine, camları pis pis terletiyor.

Yüzbaşı Demir, gecenin bu saatinde, Suat'ı ayakta görünce şaşırmaz mı? Sabahlığının kıvrımlarında kaybolmuş, saydam, solgun bir hayalet! Şaşırsa da gülümsüyor, gülümsemesi yüzünde, çarçabuk atılmış ama güven verici bir imza gibi belirip hemen kayboluyor. Zayıflamış, tıraş da olmamış galiba, sakallarının gölgesi çizgilerine daha sıtmalı bir gerginlik katıyor. Salonun alaca karanlığında, alnından kan fışkırıyor izlenimini uyandıran kıpkızıl yara iziyle, yine yakışıklı ve güzel. Güzelliği eski güzelliğinden farklı, köşeli, daha sivri bir hâl almış, bakışlarındaki küskünlük, yerini gizli fakat sert bir kararlılığa bırakmış. Değişmeyen yalnız sesi, hep öyle org uğuldarmış gibi içerlek, derinden:

– Rahatsız oldunuz, istemeyerek sizi uyandırdım, kusura bakmayın. Aklımca dikkat ediyordum, ama...

– Ne kusuru canım, bu rüzgârda uyumak kabil mi? Zaten çok geç yattık, bir yandan da kaygılar, kara düşünceler...

Biraz çekinerek: –...aman yarabbi –diye sözünü tamamladı–, ne kadar bitkin görünüyorsunuz? Çay, kahve bir şey yapayım mı, yorgunluğunuzu alırdı?

– Bitkinliğine bitkinim, adamakıllı bitkin. Üstelik kurt gibi aç, hayli pis!

Sihirli değnekle dokunulmuşçasına, Suat canlanıverdi: Banyoyu hazırladı, o yıkanırken, çay, tereyağı, peynir, reçel, bir kah-

valtı çıkardı. Yüzbaşı Demir, utancından ve sevincinden kızara bozara, ne diyeceğini, nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu artık; gerçek bir asker iştahıyla tereyağlı ekmekleri ardı ardına atıştırıyor; çayın demini, tadını, kıvamını öve öve bitiremiyordu. Karnı doydukça, üzerine yine o şakacıktan küsmüş üniversiteli hâli, sakarlıkları ve sevimliliği gelmedi değil. Suat, Ferid Dayı'sının serüvenini anlatıp, Emirgân'a çağrısını yineleyince, hoşlanmışa da benziyor, duygulanmışa da! Gözlerinin içi gülerek:

– Yarın –diyor–, bu konuya döneriz.

Birden dalgın: –...size –diye sözünü sürdürüyor–, anlatacaklarım var. Tuhafınıza gidecek biraz, şaşırtıcı, kişisel, bu yüzden galiba gülünç, fakat söylemesem olmaz. Zaten bunun için geldim.

Suat, yüreğinin gelip boğazına tıkandığını sandı:

– Beni korkutmayın, Demir. Ne söyleyecekseniz şimdi söyleyin lütfen, yoksa sabaha kadar uyuyamam.

Elinde mi, aklına hemen felaketler geliyor. Ümid'e bir şey mi oldu acaba? Yüzbaşı Demir, nedense, hemen söylemeye yanaşmadı:

–...yok canım, endişeye mahal yok. İki gecedir uykusuzum, uyuduğum, hepsini toplasanız bir saati geçmez. Onun için, müsaade ederseniz, yatayım şimdi, sabaha görüşürüz.

Suat, yatağına dönüyor ama, uyuyabilecek mi? Kuşkular, doğru yanlış tahminler, olasılıklar. Bu '...şaşırtıcı, kişisel, bu yüzden gülünç şeyler...' neler olabilir? Durumun gerginliğinden doğma umutlar, siyasal açıklamalar mı? Duygusal itiraflar mı yoksa? Bu arada, Yüzbaşı Demir'le ilişkilerinin üzerine yeterince eğilmemiş olduğunu farkediyor. Eğilmedi ya!... Ne olduğu belirsiz, tanımlaması kesinlikle yapılmamış ilişkiler bunlar. Şimdi ister misin bu aklıbaşında çocuk, kalkıp ona tutkun olduğunu söyleyiversin? Ne cevap verebilir? Evet mi der, hayır mı? Kabul mu eder, red mi? Kabul etti diyelim, ya Ümid, o ince boyunlu, dokunsan kırılacak Hitit vazosu ne olacak?

Korkunç gece. Rüzgâr apartmanın damından, itilmiş adam çığlıkları, devrilmiş kasa gürültüleriyle, kaldırıp kaldırıp kendini arka avluya atıyor. Yukardaki katlarda, uykusuzun biri, bir musluk açmayagörsün, bütün su borularında acı ezgiler, hastalıklı öksürükler.

Suat bir zaman bunları dinliyor. Hiç uyuyamayacağı yolundaki kötümser tahminlerine rağmen, sonunda dipsiz, uçurum gibi bir uykunun, karanlık boşluğuna düşmekten kendini alamıyor. Tuzağa düşer gibi bir düşüş bu!

Sabah, saatin iki çalışı arasında, çabuk çabuk konuştular. Daha ilk kelimede birbirlerini anlamaları, fazla sözü gereksizleştiriyordu. Suat'ın hiç ummadığı kadar çok uyuması, Yüzbaşı Demir'in ise saat on birdeki bir buluşmaya yetişecek olması, konuşmalarını hayli dar bir süre içine sıkıştırmıştı. Suat onu salonda, elinde gazete, kendisini bekler buldu. İyice dinlenmiş, yakışıklı ve güzeldi. Yorgunluğun pasını atmış olması, yüzündeki kararlı sertliği büsbütün meydana çıkarmıştı. Suat'ı farkeder etmez, dudaklarında pırıl pırıl bir günaydın, gülümseyerek ayağa kalktı. Onun uyuyup kaldığından dolayı üzüldüğünü görünce:

– Yo –dedi–, rica ederim üzmeyin kendinizi! Siz uyanıncaya kadar, Halim'le kafa kafaya verip bekârlığın tadını çıkardık.

– Sahi, kahvaltınız?

–...vallahi biz başımızın çaresine baktık, yalnız mutfağı altüst bulursanız, benim kabahatim değil: Halim neye el attıysa yanıldı, çay diye uzandı kahve, şeker diye uzandı tuz çıktı...

Bakışlarının koyu yeşilinde meydana çıkıveren dost aydınlıklarıyla:

–...fakat –dedi–, onu çok değişmiş gördüm: Tevekküle varan bir sakinlik, 'acaba hasta mı?' dedirten garip bir durgunluk içinde. Tam uyarsam mı diye düşünüyordum, acele bir iş bahane ederek savuştu.

Elindeki gazeteyi katlayıp etajerin üzerine bıraktı, girişe filan gereksinmeden söyleyeceklerine geçti. Hafif şakacı, tatlı ve dolu bir sesle, kendisinden değil bir başkasından söz edermiş gibi, kayıtsız konuşuyordu. Yüzünün anlamı hiç değişmedi. Açık pencereden sokağın sabah gürültüsü olduğu gibi içeriye dolduğundan, Suat, söylediklerini güçlükle izleyebiliyordu. Ayak satıcının bağırışları. Çocuk sesleri. Köşebaşındaki hallaç. Karşı evlerin birinde, nezleli bir kadının, çiğneyip durduğu şarkıdan, nasılsa kurtulmuş zavallı bir satır:

"...bırak, dizinde ağlayayım!..."

–..üzerime aldığım görev çok önemli. Tarihi desem de olur. Ne söylersem dikkatle dinleyin, soru sormayın yalnız. Anlaşıldı mı?

Suat, farkında olmadan, başıyla cevap verdi:

– Anlaşıldı.

İçinden şaşkın şaşkın tekrarlayıp duruyordu:

"–...kalkıp pencereyi kapasam mı? Kalkıp pencereyi kapasam mı?"

"–...Önümüzdeki günlerde, ister sıkıyönetimden, ister Merkez Komutanlığından herhangi biri gelir, benimle ilgili olarak sizi sorguya çekmeye kalkarsa, cevabınız kısa olmalı: Pek tanımıyorsunuz, daha çok dışarda yaşıyorum (yalan da sayılmaz), düşüncelerimi size hiç açmadığım için bilmiyorsunuz (bu yalan sayılabilir), ne dış ilişkilerimden haberiniz var, ne aile hayatımdan! Kısacası, rastgele bir pansiyonerden farkım yok. Tamam mı?

Suat, aynı baş hareketini tekrarladı:

– Tamam!

Dışardaki gürültü çoğalıyor muydu, yoksa ona mı öyle geliyordu? Kadının biri, besbelli oyuna dalmış oğlunu, şaşmaz aralıklarla seslenip çağırıyor. Her seferinde, o bet, yırtılan çinko sesi.

– Eeeee-rooool!

–...en kötü durumunu düşünelim! Bugünden itibaren, bir hafta geçer dönmezsem, ya da benden bir ses çıkmazsa, odayı kiralamakta serbestsiniz: Burda neyim kalmışsa, ister satın, ister hatıra diye alıkoyun! Değerli saydığım şeyleri ufak bir paket yaptım, içerde, tahmin ettiğiniz gibi Ümid'e verilecek. Cezaevine gitmeniz sakıncalı olabilir, sizden ricam, o gelip alıncaya kadar bir köşede saklamanız...

Yüzbaşı Demir konuştukça, gerçek ağırlığını kazanıyor, gizli komitacı önemine yeniden kavuşuyordu. Yaldızlı mavi sabahın asıl çekim gücü, hiç şüphesiz, onun kişiliğinde toplanmıştı. Hiçbirisini açıkça soramadığı halde, içinden yüzlerce soruyu ipe dizen Suat, Yüzbaşı Demir'in başlangıçta kestirdiği adam çıkmasından son derece memnun, hafifçe tedirgindi. Ömrümde ilk defa, ucunda ölüm bile olan, şaşmaz bir şekilde sahici, kurtarıcı, direkt bir eyleme; böyle bir eylemin getirdiği tehlikelere, bulaşacak mıydı yoksa? Ne münasebet! O eylemi değil, saat gibi işleyen iç mekanizması ile, eylem onu bulmuştu, bütün yapacağı beklemekten ibaretti.

Kendini fazla tutamadı, sordu:

– Yapacaklarınızı Ümid biliyor mu?

– Tahmin etmiştir. Hele dün öğleden beri.

– Ziyaretine mi gitmiştiniz?

– Evet, sizi sordu?

– Eksik olmasın! Nasıl?

– Zor iş. Aşınıyor ve bekliyor. Son haftaların olayları, onu ters yönden etkilemiş. Kederli ve kötümser.

Sustu. Meydana gelen sessizliği öyle ustaca kullandı ki, gerilim iki katına çıktı. O dargın gülümsemesi yüzünden kopmuş, zerreler halinde sanki havaya dağılmıştı.

–...Kore'den döndüğümde geç kalmış bir ölüydüm. Yaşama sevinci nedir, bana Ümid öğretti; onunla yetinmedi, bendeki enkazdan yepyeni bir adam yaptı. Onu seviyorum, bana sorarsanız, sevmekte haklıyım. Bir çocuk dünyaya getirir gibi, ikimiz, aydınlık bir aşk dünyaya getirdik. Biz onu geliştirip, güzelleştirip, zenginleştireduralım, o da bizi değiştirdi, derinleştirdi, yüceltti. Beş yıl önce nişanlısı ölmüş, hatırası olmasa, çoktan evlenebilirdik, hiçbir engel yoktu, yalnız Ümid, hatırasına bağlı kalacağına, kavgasını sürdüreceğine yemin etmiş. Onun sonradan benim için yaptığını, çünkü nişanlısı evvelce onun için yapmış, bu da hiçbir şekilde azımsanamaz! Böyle askıda yaşayıp gidecektik belki ama, olayların baskısı son haftalarda o derece arttı ki... dün evlenmeye karar verdik.

Suat, karanlık ve uğultulu bir dehlizin ucunda, ansızın, o kristal asansörü gördü: Soğuk, pırıl pırıl, onu bekleyen! Parmağını bile kımıldatmadığı halde, adamakıllı yorulmuştu. Yorgunluktan çok, gizli bir bozgunun ürpertici sarsıntısına benziyordu, bu.

Çekinerek sordu:

– Ne zaman evleniyorsunuz?

Sorduğu budalaca bir şeydi. Yüzbaşı Demir'in gülümsemesi derlenip toparlandı, erkekçe bir mutluluk edindi:

–...fırtına geçer geçmez... –dedi.

Suat, usul usul asansörüne, o pırıltılı cam kafese doğru ilerliyordu. Konuşacak şey kalmamıştı, onun için. Ümid, bir ay boyu hayalini kurduğu kız, hanidir hayalini kurmadan edemediği bir erkekle, Yüzbaşı Demir'le evlenecekti. Hayallerinde nasıl birbirlerini tamamlıyorlardıysa, gerçekte de öyle tamamlayacaklardı. Yalnız o

açıkta kalıyordu: Yürekler acısı yalnızlığı, kırık dökülüğüyle başbaşa! O kadar bozulmuş ve dağılmıştı ki, Yüzbaşı Demir'i kutlamayı unuttu. Belli belirsiz gülümseyerek, istediklerini aksatmadan yerine getireceğini söylemekle yetindi. Sonra titrek, yumuşak, handiyse, bir anne sesiyle:

– Aman –dedi–, dikkatli olun: Bir çocukluk yapmayın!

Demir, elini, avuçları arasına aldı, sıktı. Avuçları ateş gibi yanıyordu:

– Hayatta –dedi–, öyle çocukluklar vardır ki, sırasında yapmaktan çekinmemeli. Yoksa, ömrü boyunca 'niye yapmadım' diye dövünür insan, hiçbir şeyle avunamaz.

Sözlerini, heyecanlı ve düşünceli bir yüzle tamamladı:

–...beni unutmayın Suat! Dualarınızı eksik etmeyin!

Tanıştıklarından bu yana, adını ilk defa söylüyordu. Altını çizmeden edemedi:

–...annemin adı da Suat'tı.*

Sonra ters bir şey oldu. Asansöre Demir bindi. İşin garibi, Ümid daha önce davranmış, binmişti: Nazlı bir hilâl gibi gülümseyerek, onu, orada bekliyordu. Elele tutuştular. Asansör bir rüya sessizliği içinde, yavaş yavaş, yükselmeye başladı. Onları aldı götürdü. Suat, kalbi işe yaramaz boş bir revolver gibi boynunda asılı, tek başına kalakaldı. Halim olsaydı bâri...

Halim, Dolmabahçe Kulesi'nin altındaki sıralardan birinde, suratı allak bullak, kendini, yüksek sesle atıp tutarken yakalıyor... Yine mi? Bütün bir gün bir yol bulup şehrin dağdağalı hayatına karışmak istemiş, olmamış, sonunda gelmiş, bu suluboya resmi andıran manzaranın karşısına yığılmış; pırıltılarıyla göz alan durgun mavi deniz, eski şilepler, şuraya buraya soluk beyaz serpiştirilmiş iki üç martı!

Ne yaparsa yapsın, İstanbul'da, bunca yıldır yaşadığı bu bildik şehirde, yerini bir türlü bulamıyor. Gövdesi anlamsız anlamsız, sokakları arşınlasa da, kafası gideceğini kurduğu sürgün kasabasında, kozanın içindeki kelebek gibi tostoparlak. Galib de, Ali İhsan da öyle değiller mi? Bu duygudan nasıl kurtulmalı? Üstelik, büyük bir sarhoşluk gecesinin sabahında, Beyoğlu'nda rastladığı üç gurbetçi

---

* bkz. **"Yaraya Tuz basmak"**

köylü, ağaçtan üç Budha heykeli gibi, gelip gelip karşısına dikiliyor, o ayrı bir dert. Yoksul, çekingen filan ama, işaret parmaklarını göğsüne uzatmış, besbelli onu suçluyorlar. Bu görünmez suçlamanın ağırlığından nasıl kurtulunur? Acaba kaçsa mı?

Kaçıyor. İlk rastladığı sinemaya atıyor kendini. Eski bir apartmanın zemin katında, uyuşuk bir karanlık. Boğazına sarılıp onu boğmak isteyen, bir sürü yanlış gölge. Morgta sanki, koltuklara kaykılmış bir sürü cesedin arasında, tek canlı o. Hayır, olmayacak! İyisi mi Beyoğlu. Bomboş, bir buz çölünden farksız, yalnız parıltılı vitrinlerde, kusursuz kimyasal güzellikleriyle, Merihli kadınlar gibi mankenler.

"– Ne yapsam? Ne yapsam?"

Onu hem rahatlatabilecek, hem canına okuyabilecek bir düşünce kafasında sönüp yanıyor:

"–...bugün benim sıram, sürüleceğimi resmen tebliğ etmek üzere, muhakkak çağıracaklar!"

Haçik'e mi gitse? Hayır, taze bademe ve bira tıkınıp, yenikler arasında bir yenik olarak, kaderinden yakınmayı canı hiç çekmiyor. Çaresizlikten bir sinema daha. Daha da beteri: Bir savaş tutsağı, Gestapo'nun eline düşmüş, adama işkence yapıyorlar. Gel de, eski, çok eski tutukluluk günlerini hatırlama! Yanındaki hücreye kapatılmış, durup durup, yumruklarıyla duvarları döverek, Allah! diye uluyan çocuğu! Bu hatırlamanın arkasında, yine o saplantı:

"–...bugün benim sıram: Eve bir gideceğim, yarın Müdüriyete uğramamı bildiren bir kâğıt bırakmışlar, oraya gidince..."

Eve gitmiyor, korkudan. Ortalık yatışır gibi göründüğü için, son günlerde başlama saati biraz geciktirilen sokağa çıkma yasağının sınırına değin, şurda burda sallanıyor.

Tünel'den Yüksekkaldırım'a saptığı anda, gece: Yukardan siyah bir bomba düştü, yere değer değmez patlayıp binlerce şarapnel halinde şehrin üzerine dağılıyor. Caddeler boyunca, bir can kurtaranın canavar düdüğü, inatçı bir baş ağrısı. Herkeste bir telâş. Mağazalar, dükkânlar çabuk çabuk kapatılıyor. Sağa sola koşuşan ayak sesleri. İnsan rahatça kendisini, bir hava hücumu öncesinde sanabilir. Alârm verilmiş, uçaklar az sonra görünecek. Afişlerin ahmakça sabitliği ortasında, neonların çırpınışı, renkli beyhudelikler.

Halim, eve yaklaştıkça yüreği daralarak, duvar diplerinden yürüyordu. Şahkulu Sokağı'nın dirseğinde, omzuna bir el yapıştı. İnsan eli değil, sanki çelik bir mengeneydi bu. Koparacakmış gibi sıkıyordu. Halim müthiş korktu. Bir anda tere batmıştı. Zarzor başını çevirince, eli omzunu hâlâ kıskıvrak tutan bu kolun öteki ucunda, başında eski püskü fötr şapkası, ağzında kirli ve kalın piposuyla, deli deli bakan bir sakallı gördü. Tanımıyordu.

– Kimsiniz? –diye kekeledi–. Ne istiyorsunuz?

Adam önce ses çıkarmadı. Karanlık, yüzünü yutmuştu. Neredense bir ışık dilimi gözlerinin üstüne düşüyor, pis ve çatlak gözlük camlarının arkasında, böyle deli deli parlamalarına yol açıyordu.

Sonra birden konuştu: – Hadi be –dedi–. Tanımadın demek!

Bakışına hiç uymayan, tatlı bir sesle tamamladı:

–...harika, harika yahu, harika!

Halim, çarpılmış gibi mırıldanıyor:

– Doğan Bey, sen ha? Olacak şey mi?

Doğan Bey onu ya duyuyor, ya umursamıyor. Yoksa acayip, başı sonunu tutmaz bir söylev çekmeye neden başlasın? Söyledikleri ilk bakışta tutarlı gibi görünüyor ya, değil, iç mantığı eksik, ayrıca aldatıcı bir kıpırdaklıkla yüklü:

–...Freud aslanım, dünyayı, şeyinin ucunda dönen kocaman bir sperma balonu olarak görüyordu, evet, evet, itiraz istemem! Nietzsche'ye gelince, bağlanacak bir deliydi Nietzsche! Bunların attığı temel üzerinde bir ahlâk ve kültür mükemmelliği aramak, götürse götürse, nereye götürebilir bizi, ha, nereye? Fertlerin suni olarak tecridine, otuzbirciliğin yalancı saadetine, kısacası yabancılaşmaya! Nasıl, o kuş kadar beynin ve burulmuş taşaklarınla, utanmadan karşı mı çıkıyorsun? Hocana yani, dünyaca tanınmış ve...

Konuyu değiştiriyor, sesinin tonunu da: Demin söylev mi veriyordu, şimdi sahnede: Kılıç gibi sallayıp, parıltılı bakışıyla çevresinde ne varsa biçerek, tumturaklı bir tragedya oynuyor:

–:..İmam Gazâli ne der, bilir misin? İnsanın ruhu, der, daima vücudundan evvel ölür, fakat ölüme kızmak faydasız, onu sevmek lâzım, sevmek: Yalnız ve yalnız ölümdür ki, hakiki adaleti ve müsavatı yeryüzünde gerçekleştirir. Ama ben, dünyada ve ahirette, resmen ilân etmekten çekinmiyorum: İmam Gazâlî dangalağın, örümcek kafalının biriydi, felsefesi dersen...

Büsbütün başına sıçratırım diye, Halim, kımıldamaktan korkuyor. O ne derse, hemen doğrulaması bu yüzden:

– Haklısın Doğan Bey!

– Yerden göğe kadar doğru.

– Evet, tabii: Dangalağın biri!

Eski hocasının hastalığı, bir ara, şöyle böyle kulağına çalınmış. Beş altı ay oluyor, belki daha fazla. Doğan Bey'in başından geçenler, zaten başlıbaşına bir serüven: İleri Gençlik Teşkilâtında yakalanıp içeri tıkılıyor, bir zaman hapis. Avrupa'da savaş biter bitmez torpil, rüşvet, iltimas, Paris'e ilk kapağı atanlardan birisi, o. Yıllarca orada kalıyor, boş durmuyor ama, bir yandan kültürünü geliştiredursun, öte yandan Nâzım Hikmet'i Kurtarma Komitesine, ona benzer yarı gizli yarı açık öteki solcu örgütlere girip, eyleme katılıyor. İstanbul'da onun için söylenenleri ne akıl alır, ne havsala: Kimisine göre, Siyasi Polis'in üstünde bir güvenlik kuruluşu olan Milli Emniyet'in gizli ajanı, kimilerine göre, İngiliz Intelligence Service'i hesabına çalışmaktadır. Babası Halıcızade 'Bacaksız' Abdi Bey, İttihat ve Terrakki'de Maliye Nazırı Cavit Bey'in başkanlık ettiği, İngiliz taraflısı liberal kanadın önemli adamlarındandı ya, bu kadarı, onun İngiliz casusu sayılmasına yetiyor. Gerçekte ne olduğunu, doğru dürüst, kimsenin bildiği yok. Yavaş yavaş, unutuyorlar da.

Fakat, bir sabah ne görsünler: Bütün gazetelerde iri iri harflerle Doğan Bey'in adı! Avrupa dönüşü, daha Galata Rıhtımı'nda, Siyasi Polisçe tutuklanmış. Neden? Nasıl? Orasına iyi saatte olsunlar karışır. Açıklamaların başı sonunu tutmuyor, çoğu lâf, azı gerçek. Şuna buna kulak verirsen, sorgu sırasında aklını kaçırmış zavallı, Bakırköy'de yatıyormuş. Buna inanmayanların denediği açıklama, daha çapraşık: Deli meli değilmiş efendim, iğrenç görevini sürdürebilmek için, 'deli numarası' yapıyormuş. Baksanıza, Bakırköy'de birkaç ay yattıktan sonra nasıl serbest bırakılmış? İşlerine yaramayacağını akılları kesse, yeniden, Cihangir'deki Terakki Apartmanının Meşrutiyet debdebesine dönmesine göz yumarlar mıymış hiç?

Birden başını, karanlık kılıfından çıkarıyor. Suratı, Halim'in suratına değdi değecek. Acı çizgilerinin kafesi arkasında, bir ihtiyar suratı bu. Hele pis, tütün ve eczane kokan, o kıvırcık sarı sakalı hesaba katılırsa!

–...bir devletin kudreti ve ihtişâmı neyle ölçülür, söyle bakayım! Siyasi teşkilatının duygusuzluk derecesiyle. Bu teşkilât ne kadar katılaşır, insanlıktan uzaklaşırsa, o kadar kudretli ve muhteşem sayılır. Fertler için, durum aynıdır. Kendi kaderini olduğu kadar; öteki insanların kaderini de umursamayan kimse, hangi siyasi düzen içersinde olursa olsun, örnek vatandaştır. Öve öve göklere çıkarır, adına heykel dikerler. İstediğin kalıba sokarsın, gık demez. Halbuki ben ve benim gibi insanlık haysiyetinden umudunu kesmeyen enayiler, mesele çıkarmakta birincidir, bu sebepten oyun bozanlıktan tut, lânetlenmeye kadar bütün suçlamalar onlar için!

Halim, birkaç kere omzunu kurtarmayı denemiş, başaramamıştı. Bir daha denedi, başardı, ama Doğan Bey'den kurtulmuş olmadı. Çünkü, o dudaklarında gergin bir gülümseme, sımsıkı kolundan yakaladı bu sefer:

– Ne o? Beni gördüğüne memnun olmadın mı yoksa? Harika bir şey bu yahu, harika! Gözde hocayla gözde talebesi, unutulmuşluğun çirkefinde buluşuyorlar: Lâğımda iki fare, bok çukurunda hamamböcekleri!

Güldü, lisedeyken onları azarlamak için kullandığı, o yalancıktan kaba ve öfkeli sesi buldu, onunla devam etti:

–...haksızsın aslanım, yooo vallahi haksızsın: Memnun olmak ne demek, sevincinden uçacaksın be! Talihin varmış, az sonraki hesaplaşmanın bir ucu sana dokunuyor, senin öcün de alınacak! Kollarını sıva, tadını çıkarmaya bak! Az çekmedin!

Halim korkusuyla merakı arasında kalmıştı. Sormadan edemedi:

– Hay Allah! Neyin hesaplaşması, hoca?

Doğan Bey gerçekten şaşırmıştı. Nasıl oluyordu da Halim durumu anlamıyordu? Bir zaman, tavuk gibi gıdaklayarak, pis pis güldü. Yeniden en ihtiyar suratını ışığa verip:

– İlk tutuklanışımızın! –dedi.

Sesi duygulu ve özlemliydi, acılarını yoğun bir şefkate bulayıp hafifletmişe benziyordu:

–...ilk tutuklanış –diye sözünü sürdürdü–, ilk aşka benzer yavrum: Hiç unutulmaz! Açıklanması güç bir büyü gibi, insanın içinde kalır. Kahrını üstünden atamaz, sırrını çözemezsin. Şimdi biliyor musun, o zaman niye tutuklamışlardı seni?

Halim, omuzları ve başıyla şöyle bir hareket yapıyor ama, sorunun karşılığı olmaktan çok, sokağa çıkma yasağının başlamasına az kalmasından duyduğu, kaygı ve telâşı belli ediyor bu hareket! Aç gözlü gece, minareleri çoktan dişlemeye başlamış: Önce kibrit çöpü gibi çat diye ortasından kırıyor, sonra yarısını çıtır çıtır yiyip, yarısını tükürüyor. Suratlarına karanlık bulaşmış insanlar, uzak uzak, sokak başlarında belirip kayboluyorlar. Doğan Bey'le Halim'in bulundukları dirsek, her an, biraz daha tenha ve korkunç! Bu tenhalığı ve korkunçluğu, Doğan Bey'in dişlerinin arasından salıverdiği başka bir ses, daha da artırıyor mu ne? İnsan sesinden çok havagazı fısıltısına benziyor: Öyle sinsi, tehlikeli, öldürücü!

–...içimizden birisi, bizi ele vermişti.

– İçimizden birisi mi? Kim?

– Şu gördüğün var ya...

Halim, Doğan Bey'in gösterdiği yana bakıyor. Gördüğü, ışıkları hâlâ yanan tek vitrin: Matmazel Raşel'in kitapçı dükkânı. O da içerde, sanki garip, kıvrak ve mavi bir hayvan, özel kafesinde bir sağa bir sola volta atıyor. Şişhane'de oturduğundan acelesi olmamalı, ne olacak iki adımlık yer! Kitapları düzeltti. Yazıhanenin ışıklarını söndürecek. Omuzlarında erkek kesimi bir ceket, 'fistolu' dudaklarının arasında yaprak cıgarası, kendinden emin, hayatından memnun.

– Yok canım sen de! Matmazel Raşel yahu o, Yahudi kitapçı. İlk tutuklanışımızdan çok sonra tanıdık, yıllar sonra, bizi nasıl ele vermiş olabilir?

–...sen sonra tanımış olabilirsin, ben çocukluğumdan beri tanıyorum: Babamın 'resmi' metresiydi, sulanır mulanırdım hiç yüz vermezdi, bir gün basbayağı zorla koynuma giriyor, beni hanidir beğenirmiş, vicdanıyla mücadele ediyormuş, falan filan! Bu hadise, tutaklamadan üç ay önce oluyor, ben fakültenin 'dâhisi', hiçbir şeyden şüphelenmiyorum. Gerçeği meydana çıkarabilmem için on beş yıl düşünmem gerekti, tam on beş yıl, fakat sonunda hastanede buldum...

Sustu. Gözleri dışarı uğruyorlar.

–...Sssssst! Dikkatli olmak lâzım. Birazdan çıkacak. Evi, Şişhane'dedir. Bir haftadır takip ediyorum. Bütün itiyatlarını tespit ettim: Ne yapıyor, ne ediyor, nereye gidiyor? Kararım karar, bu ge-

ce 'infaz' gecesi. Hesap görme saati, bütün ihtişamıyla gelip çattı. Bu fırsatı kaçırırsam, kendimi hiç affetmem. Kimse affetmez zaten. Aslolan tezatların çarpışması değil mi, birikme ve sıçrama, kemiyetin keyfiyete tahavvülü...

Düşüncelerini, mantığa göre düzenleyen zincir, koptu galiba; konuşması büsbütün dağıldı, tutarsızlaştı. Artık saçmalıyor. Söylediklerini işitmek, acı:

–...iki kere iki dört eder, Menderes beş eder diyor, niye etmesin? Opportünist cebri, büyücü trigonometrisi, akıllı kalleş diyalektiği! Ne anasının gözü o, ne anasının gözü, bilemezsin!

Ya da: –...düşün aslanım, pezevenklerden bir samanyolu, ışıl ışıl, baş pezevenk sıfatıyla en namussuzları başı çekiyor; kâinatın uçsuz bucaksız karanlıklarında ne kadar it, orospu çocuğu, hırsız, dalkavuk, sahtekâr ve deyyus varsa, elele vermişler...

Halim'i sorular burguluyordu:

"– Dedikleri doğru olabilir mi?"

"–...hadi be, deli bu, baksana açıkça saçmalıyor!"

"–...ya doğruysa, ya öldürecekse kadını?"

"–...boşversene sen, sinek bile öldüremez o!"

Kolsuz Celâl, yasemin ağızlığını dalgın dalgın ağzına götürdü, iki kulağı arasında öğürtücü bir yarık olarak genişleyen paslı gülümsemesini bozmadan, ufak ufak, ucunu kemiriyor:

"–...âlâ, işin başından başlayalım: Gizli teşkilâta gireli ne kadar oldu?"

Tiksinti. Baskı ve yalnızlık. Aç gözlü gece, sokağa çıkma yasağı, eli kulağında sürgün, boğazındaki sulfato acısı, yavaş yavaş birbirine karışıyor; garip, eski ve unutulmuş bir korku oluveriyor. Doğan Bey, ilk bakışta çok saçma görünen sorusuyla araya girmese, Halim çığlık çığlık haykıracak.

– Annen sağ mı?

Şaşkın: – Evet –diyor Halim–, sağ çok şükür.

–...benimki öldü, kahrından gitti kadın, babam servetini yedi bitirdi, ben aklımı oynattım...

Gözleri yeniden dışarı uğruyorlar:

–...kimin yüzünden? –diye sorup kendisi cevap veriyor–: ...onun yüzünden: Böyle dolapçı, bu kadar saman altından su yü-

rüten, bu derece haris ve içinden pazarlıklı orospu görülmemiştir: Vücut dedin mi yalnız apışarası gelir aklına, ahlâki değer dedin mi, yalnız para!

Yine o gıdaklamaya benzer, irkiltici gülüş. İnsanda sinir bırakmıyor:

–...onun, o paha biçilmez deliğine, öyle bir mermi yerleştireceğim ki, sıcacık, hayatının son inzâli. aynı zamanda en güzeli olacak. Düşünebiliyor musun?

Halim, içinde ölüm telâşı, göz ucuyla dükkâna bakıyor, felâket, Matmazel Raşel son ışıkları söndürmüş, dışarıya çıkmak üzere. Yüksekkaldırım'ın üzerinde ağır bir sessizlik, kötümser ve yorgun bir albatros gibi ağır ağır dolanıyor. Aydınlanıveren bir üst kat penceresinin ardında, delimsirek neşesi ve kıpırtılı tazeliğiyle, zamansız bir Mozart. Doğan Bey cebinden tıknaz, namlusu kısacık bir tabanca çıkardı. O kadar yeni ve güzel ki, sahici demeye dili varmaz insanın, oysa sahici. Halim'in korkusu bir gece cinayetine karışmış olmak, polisler, cankurtaran, daktilo tıkırtıları!...

Farkında bile olmadan, Doğan Bey'in bileğini sıkı sıkı kavrayıp:

– Hayır –diye fısıldıyor–, hayır! Yalvarırım vazgeç! Karakol burnumuzun dibinde yahu.

Doğan Bey, Matmazel Raşel'in çıktığını gördü. Asma kilitleri kapatmak için eğilmesinden faydalanmak istedi, elini zorlayarak Halim'den kurtarmaya çabalıyor:

–...bırak beni, bıraksana ulan, hesabını göreyim şunun, bu gece bu iş bitecek demedim mi, fırsatı kaçırmamak lâzım, bırak diyorum şu elimi, bırak...

İtişip kakışıyor, ufak ufak boğuşuyorlar. Halim direndi, bileğini bırakmadığı gibi, kolunu doğrultmasını da engelliyor. Karanlıktan mı, epeyce uzağına düştüklerinden mi nedense, Matmazel Raşel onları görmedi. Duymadı da. Başında dolaşan tehlikeden habersiz, Tünel Meydanı'na doğru uzaklaşıyor. Boğuşmanın ateşiyle Doğan Bey bunu fark etmese, bir şey olmayacak! Farkediyor, edince çılgına dönüyor: Bir silkiniş, bir, bir daha! Bileğini kurtarmasıyla, tabancanın kabzasını Halim'in kafasına indirmesi bir oldu. Halim, en uzaktaki yıldızları, karısının menekşe rengi gözlerini, aynı anda, en ufak ayrıntılarına varıncayadek gördü, sonra bayıldı.

Yüzbaşı Demir gider gitmez, Suat bir şey olmamış, aralarında bir şey geçmemiş gibi, kendisini gündelik işlerin akıntısına bırakmıştı. Her günkü dalgınlığı, her zamanki içe dönüklüğüyle filesini aldı, Kuledibi'ne alışverişe indi.

Ders yılının son, tatilin ilk günü, bir şenlik davulu gibi güm güm ötüyor. Havada biraz şekerli, hafif meyvalı bir tad, boncuk boncuk bir gazoz kıpırdaklığı. Çevredeki okulların onca öğrencisi, içerlerden dört yol ağzına doğru, bütün sokakları basmış; kahkaha, çığlık, ayak sesi olarak, ortalığın altını üstüne getiriyor. Hepsi ordalar: Avusturya Lisesinin ince, su gibi akıcı, sarışın kızları. Ortaokulun obur ve yaygaracı oğlanları.

Cambazlar da gelmiş mi sana! Çadırlarından birini Galata Kulesi'nin dibine kurmuşlar, çevresinde bağıra çağıra dört dönüp, şimdi ikincisini kurmaya çalışıyorlar. O yaşlı ve dazlak cücenin, işe yarayayım diye çırpınışı, görülecek şey: İkide bir, çıplak ve terli omuzlarını güneşte parıldatarak kazıkları çakan cambazın karşısına geçip, "Hissa" diye bağırıyor. Her bağırışı, başının üzerinde sesli bir külâh! Yılanlı kız, orospu rahatlığı ve soytarı yumuşaklığıyla gitmiş, geçen yazdan tanıdığı ayak satıcılarını bulmuş, hem dumanlarını burun deliklerinden bir asker gibi kalın kalın koyvererek cıgara içiyor, hem onlarla kaynatıyor.

Geceki rüzgâr durmuş. Göğün mavisi, yine o başdöndüren kızgın ve saydam mavi. Vitrin camlarından sel gibi akan güneş, şurda burda, handiyse elle tutulabilecek katılıktaki gökkuşakları uyandırıyor. O kadar yoğun ve somut.

Suat'ın yarısı, çapaklı bir halk neşesiyle çalkalanan, mahallenin heyecanına kapılmıştı. Soğuk dudaklarının üzerinde, anlaşılmaz bir gülümseme belirdi. Uzun ve kıvırcık kirpikleri, yaldızlı yansımalarla gizli gizli titrediler. Halim'den haber soran şişko kasaba takıldı, yanlış pirinç veren bakkalı şakacıktan azarladı. Çiçek bile aldı hatta, yüzlerinin sevimli bayağılığı ortasında kocaman gözleri bağışlanmaz bir aykırılık gibi duran Çingene kadınları yok mu, onlardan yaban menekşeleri aldı, demet demet.

Ama öteki yarısı, ne kadar tehlikeli olduğunu bile bile, içisıra bir oyundur tutturmuştu: Soyut, çocukça güzel, usulca belâlı bir oyun! Düşünce ve davranışların, belirli bir mantık düzeni içinde zincirlenerek, bir çeşit tekrarlanışıydı bu ama, ne kadar bitirip başlasa

hep aynı sonuca bağlanıyor, bağlandığı sonucu ise o kabul etmek istemiyordu. (Sessizce mutfağa girerek, bıçakların bulunduğu çekmeceyi açıyor, içlerinden birini, en uzun ve en iyi bilenmiş olanını seçip, salona geçiyor. Deliksiz bir karanlık. Karanlığın ortasında duruyor, el yordamıyla göğsünde kalbinin yerlerini arıyor. Bulunca, bıçağın ucunu dayayıp, üçe kadar saydıktan sonra... Sessizce mutfağa girerek, bıçakların bulunduğu çekmeceyi arıyor, içlerinden birini...) Ürkütücü ikileşmesi, kişiliğinin karşıt iki kişilik halinde bölünmesi biçiminde olmuyordu: Aynı kişiliğin, iki değişik eğilimi izleyerek, iki ayrı varoluş biçimine varması, bu biçimleri aynı anda sürdürmesi biçiminde oluyordu. Suat, kendi kendisi kalarak, bir yandan gündelik yaşantısının düz ve yavan tekdüzeliğini geliştirirken, bir yandan yaşama olasızlığının iyice bilincine varmış, harıl harıl intihar ediyordu.

Öğleden sonra böyle geçti, akşam oldu. Gecenin lâcivert mendili, İstanbul'un gözlerini bağladı. Suat, üçüncü acı kahvesini içtiği sırada, üzerine fenalık geldi. Yüreği daralıyor, yalnızlığının çelik zırhı içinde, boğulacakmış gibi nefesi sıkışıyordu. Bütün varlığını bir sevilmek, okşanmak, baylanlanmak isteği sarmıştı. Hiç değilse dertleşebilecek birisi olsaydı yanında? Halim'i dört gözle bekliyordu ama, geciktikçe gecikti. Ne yapsın? Oyalanmak için enayi çareler aradı: Ütülenmiş çamaşırları yerli yerine koyayım dedi, başlamasıyla yerleştirip bitirmesi bir oldu. Epeydir kaşlarını almamıştı, şimdi alırsam vaktin nasıl geçtiğini unuturum sanıyordu, bu düşünceyle oturup cımbızlarını arandığı tuvaletin önünden, aynada kül gibi benzini görür görmez, dehşetle kalktı.

İşin kötüsü, bunlar olurken, akla ziyan oyununu içisıra sürdürmekten vazgeçemiyordu. (...içlerinden birini, en iyi bilenmiş olanını seçip, salona geçiyor. Deliksiz karanlık. Karanlığın ortasında duruyor, el yordamıyla göğsünde kalbinin yerini arıyor...) Oyunun gidişine öyle kapılmıştı ki, akşam yemeğini unuttu. Yırtıcı bir ürperme onu buzlu filesiyle yakalayıncaya kadar, intihar etmeyi düşünmekten yorgun düştü. Sonra titreye titreye, gitti yattı. Yarı uyur yarı uyanık, acı çekmekte devam ediyor, hem tüy kalemler gibi uzak ve ince bir sürü Ümid'le uğraşıp, hem oyunun cümlelerini elinde olmadan birbiri ardına diziyordu. (...bulunca, bıçağın ucunu dayayıp, üçe kadar saydıktan sonra...)

Halim'in gelişini hayal meyal hatırlıyor. Gecenin bir saatinde uykusunun arasında, bir şeyler anlattı durdu. Sesi o kadar uzaktan geliyor, sözleri karanlık uykusunun dokuları içine öyle bölük pörçük dağılıyordu ki, körkütük sarhoş olduğuna, adamakıllı saçmaladığına hükmetti. Matmazel Raşel Siyasi Polis'e çalışıyormuş da, Doğan Bey, hani sapıtan Felsefe Hocası var ya o, onu öldüresiymiş, Halim gitmiş karakola haber vermiş vs., vs! Olmayacak şeyler! Uyanır uyanmaz içindeki oyun, düğmesine basılmışçasına, kaldığı yerden başlamıştı (...sesizce mutfağa girerek, bıçakların bulunduğu çekmeceyi açıyor, içlerinden birini, en...) Kocası elini yüzünü yıkayıp yatıncaya kadar, hiç aksamadı. Halim ahlayıp, ohlayıp duruyordu. İçinde bir yerinde bir türlü bulunamayan, bulunsa da iyileşmesi umutsuz gizli bir yara açılmıştı sanki. Uyumadan önce, bir zaman kendi kendine konuştu. Uyku sisleri yüzünden, Suat'ın kulağına ne olduğunu anlayamadığı, anlasa bile önemsemeyeceği bazı tutarsız cümleler çalınıyordu:

–...ölsem aklıma gelmezdi doğrusu: Matmazel Raşel, böyle bir şey yapsın, pes! Olursa, bu kadar olur işte.

...Suat, gayet açık bir şekilde çağrıldığını duyarak gözlerini açtı. İkinci uyanışıydı. Halim, zehir yeşili kefenine sarınmış, çarpıntılı bir uyku uyuyordu. Dışarda, camları hafifçe zangırdatan kalın ve yuvarlak bir uğultu, halka halka genişlemekteydi. Suat, oyunun büyüsüne takıldığının farkında bile olmadı.

"– Tamam –diye düşündü–. Ya şimdi, ya hiçbir zaman!"

Sonra kalktı, bir uyurgezer gibi mutfağa doğruldu, sessizce içeriye girip bıçakların bulunduğu çekmeceyi açtı, içlerinden birini, en iyi bilenmiş olanını seçip, salona geçti. Salon deliksiz karanlıktı. Karanlığın ortasında durdu, soğukkanlı ve sakin, el yordamıyla göğsünde kalbinin yerini aradı. Bıçağın ucunu, kılı kılına oraya dayayıp üçe kadar saydı ve... saplamak istedi. Fakat hayır, hiç beklemediği müthiş bir acı, tıkır tıkır işleyen düzeni bozuvermişti.

Neden ürküyor böyle? Bıçağın sivri ucunu, ömrü boyunca kalbinin üstünde duymamış mıydı? Biraz gayret etse, sapına biraz daha inanarak bastırsa, her şey olup bitiverecekti. Yapamadı. Hiçbir zaman yapamayacaktı. İşte o zaman korkaklığından ötürü, hayatını nasıl gönlünce yaşayamamış berbat etmişse; ölümünü de gönlünce ölemeyip, berbat ettiğini anladı. Şiddetli bir tokat yemiş gibi sar-

sıldı. Utanılacak bir şeydi bu, korkunç bir şey! Korkak diye yıllarca kocasını küçümsemiş, her hareketine dudak bükmüştü; şimdi birdenbire her şeyden korktuğu için hiçbir şey yapamadığını, bu yüzden hayatının en güzel yıllarını harcamış olduğunu görüyordu. Asıl korkak oydu, asıl ve en büyük korkak: Korkusunu, densiz bir gururluluğun arkasına saklayıp, herkese yukardan bakan!

– Orda mısın bir tanem? Gürültü mü uyandırdı? İnsanın tanklar diyesi geliyor ama...

Salon aydınlandı. Halim eşikte, bir eli elektrik düğmesine uzanmış, saçıbaşı dağınık, gözleri merakla dolu, sihirli bir resim gibi ansızın meydana çıktı. Suat'ı öylece, betibenzi soluk, saçları omuzlarına dağılmış, elinde bıçakla gördü. Önce bir anlam veremedi. Kaygılı ve ilgili sokularak:

– Neyin var –diye sordu–, hasta mısın?

Suat, tepeden tırnağa kilitlenmişti.

– Halim –diyebildi sadece–, Halim...

Halim o zaman anladı. Suratı allak bullak oldu:

–...yoksa –dedi–, kendini mi vuracaktın?

– Ah Halim, bir bilsen ne acılar çektiğimi!...

Halim onu kollarının arasına aldı, saçlarını okşayıp:

–...kabahat benim –diye mırıldandı–, bütün kabahat benim: Seni mutlu edemedim, sana denk bir koca olamadım, elimden bir halt gelmiyor, beş para etmez bir adamım.

Suat, sesi gözyaşlarıyla ıslak, itiraz etti:

– Hayır, kendini suçlayıp durma, asıl büyük suçlu benim: Hayatımızı bozdum, her şeyi kaybetmemize sebep oldum.

– Sana olan sevgim sapasağlam duruyor, ona güvenebilirsin.

Suat ne diyeceğini bilemiyor.

–...Halim –deyip duruyordu–, talihsiz kocam benim, bir tanem!

Onları daldıkları duygusallıktan, kim bilir hangi komşudan patlayıveren, ağır ve heybetli bir müzik kopardı. Duyar duymaz, bir an birbirlerine bakıp, pencereye koştular: Aynı anda Galata Kulesi, köhne yapılar, zilzurna yıldızlı gökyüzü, tehlikeli olasılıklarla dolu bir devrim gecesindeki yerlerini almışlardı. Sokakta, bu saat için, alışılmadık bir telâş hüküm sürüyor, şurda burda gölgeler kı-

mıldarken, az önceki uğultunun, yerleri sarsarak genişlediği işitiliyordu. Pencereler, birer ikişer, aydınlandılar. Hemen hepsinde, uykulu ve meraklı, başlar belirdi.

Halim, radyoyu açmayı, ancak o zaman akıl edebildi. İstiklal Marşı henüz bitmemişti. Suat, elinde olmayarak, Yüzbaşı Demir'in küskün üniversiteli gülümsemesini düşündü, o sabah dediklerini:

"–...öyle çocukluklar vardır ki, zamanında yapmalı, yoksa bir ömür boyu avunamaz insan..."

Marş bitince kalın ve etkileyici bir ses, Silâhlı Kuvvetlerin ilk bildirisini okudu:

– Dikkat! Dikkat! Büyük Türk Milleti! Silâhlı Kuvvetlerimiz, İstanbul, Ankara, Eskişehir ve diğer büyük merkezlerde, 27 Mayıs saat 03.00'den itibaren idareyi ele almıştır.

Halim ve Suat, nefes almaktan korkarak, sonuna kadar dinlediler. Sevinçli fakat yorgundular. Derin bir cumhuriyet sessizliği oldu. Ve sonra saat, sabahı çaldı.

'DÜŞÜK' BAŞBAKAN ADNAN MENDERES KÜTAHYA'DA YAKALANDI

Sâbık Başbakan askeri bir uçakla önce Eskişehir'e, daha sonra Ankara'ya getirildi.

Kütahya (Özel)

27 Mayıs gecesini Eskişehir'de geçirmiş olan 'Düşük' Başbakan Menderes ve yanındakileri ihtiva eden beş arabalık konvoy, şehrimize gelmiş, Vilayet Konağı'nda Tugay Komutanı Albay Demet, Vilayet Jandarma Komutanı Albay Alkan tarafından karşılanarak, kendilerine Hava Üs Komutanlığı'nın tebliği okunmuştur.

Tebliğde aynen şöyle deniyordu: "Ankara'da sabık Cumhurbaşkanı Bayar ve DP erkânı tevkif edildiler. Sâbık Başbakan Menderes kaçmıştır. Nerede ve her kim tarafından görülürse, askeri kuvvetlerimiz gelinceye kadar, zor kullanılarak tevkif edilecektir."

Adnan Menderes bunun üzerine çevre valileriyle bir telefon konuşması yapmak istemişse de, kendisine izin verilmemiştir. Daha sonra, onu götürmek için Eskişehir'den gelen Albay Muhsin Batur'a teslim edilmiş, askeri bir uçakla önce Eskişehir'e götürülen 'düşük' Başbakan Adnan Menderes, oradan aynı uçakla Ankara'ya nakledilmiştir.

Attilâ İlhan

Mart, 1963/Mayıs, 1964
Neuilly S/Seine

Ocak/Kasım, 1969
Karşıyaka (İzmir)

Nisan/Ekim, 1972
Karşıyaka (İzmir)

"**Bıçağın Ucu,** herhalde okunması gereken yeni bir eleştiri örneği getirmiştir, kayıtsız kalınamaz."

Rauf Mutluay

●

"**Bıçağın Ucu,** üstünde durulacak, okunası bir kitap!"

Sevgi Soysal

●

"**Bıçağın Ucu** önemli bir romandır. Yazar Türkiye'nin toplumsal, siyasal kargaşasını ayıklayarak, birtakım doğrular içinde kanalize etmiştir."

H. İ. Dinamo

9 789754 945652

3. basım

ISBN 975 - 494 - 565 - 9
96 . 06 . Y . 0105 . 0910

KDV dahil